

OPERA OMNIA

SANCTI THOMAE AQUINATIS

-----oOo-----

Textum electronicum praeparavit et indexavit
Ricardo M. Rom n, S. R. E. Presbyterus
Bonis Auris, MCMXCVIII

|*EVANGELIUM_MATTHAEI

SUPER EVANGELIUM MATTHAEI

|+0_Prologus

|#0 Prooemium

Matthaeus ex Iudaea etc.. Evangelio Matthaei Hieronymus praemittit prologum, in quo tria facit: primo enim ipsum auctorem describit; secundo evangelii mysteria aperit, ibi duorum in generatione Christi principia praesumens; tertio suam intentionem ostendit, ibi nobis autem in hoc studio argumenti fuit.

Auctorem vero ipsum describit ex quatuor: primo ex nomine, cum dicit Matthaeus; secundo ex origine, cum dicit ex Iudaea; tertio ex scribendi ordine, ibi sicut in ordine primus ponitur; quarto ex vocatione, ibi, cuius vocatio ad Dominum, idest ad Christum etc.. De hoc Matth. IX, 9 et Luc. V, 27.

Et nota quod Glossa interlinearis, quae dicit: primus, idest ante quem nullus etc., videtur velle, quod alii post Matthaeum scripserint in Iudaea, quod non est verum: solus enim Matthaeus scripsit in Iudaea, Marcus in Italia, Lucas in Achaia, Ioannes in Asia.

Consequenter ipsius evangelii mysteria aperit.

Et primo aperit mysteria circa principium evangelii; secundo ostendit eadem mysteria requirenda esse et in medio, et in fine, ibi in quo evangelio utile est etc..

In principio autem evangelii duo tanguntur.

Primo ponitur quasi quidam titulus, cum dicitur, liber generationis; secundo generationis cuiusdam series describitur, cum dicitur, Abraham genuit Isaac etc..

Primo ergo ponit mysteria tituli, vel quae tanguntur in titulo; secundo mysteria generationis, ibi sicque quaterdenario.

In titulo autem dicitur liber generationis Jesu Christi; ubi tanguntur duo principia, scilicet David et Abraham. Et hoc quia Abrahae prius datum est praeceptum de circumcissione; ad Rom. IV, 11: signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiae fidei, quae est in praeputio, ut sit ipse pater omnium credentium.

David autem electus est a Domino; I Reg. XIII, 14: inveni virum secundum cor meum. Unde propter hoc isti duo tanguntur, ut denotetur quod Christus traxit originem ex circumcisis patribus et electis. Et hoc est, duorum, hominum, vel duorum principiorum, idest duo principia, scilicet David et Abraham.

Consequenter ponit mysteria, quae tanguntur in genealogia.

Et primo tangit mysteria ipsius evangelii, vel evangelistae; secundo ipsius Christi, ibi quarum omnium rerum etc..

Et est mysterium quod evangelista genealogiam Christi per tres tesseradecades distinxit: quarum prima est ab Abraham usque ad David; secunda a David usque ad transmigrationem; tertia usque ad Christum; ut ostenderet Christum esse et de circumcisis, et de electis, et de transmigrantibus. Et hoc est triformiter posito, idest tripliciter repetito, supra in genealogia, a credendi fide, idest ab ipso Abraham, qui fuit primum exemplar credendi, in electionis tempus porrigens, idest usque ad ipsum David deducens, et ab electione, idest ab ipso David, in transmigrationis diem dirigens; et a transmigrationis die usque in Christum definiens, patet, decursam, idest breviter et cursorie tactam, adventus Domini ostendit generationem, et numero satisfaciens et tempori. Patet.

Quarum omnium rerum etc.. Nota quod in hac generationis serie quatuor tanguntur, tempus, numerus, ordo et dispositio sive ratio; quia ab Abraham usque ad David etc.. Omnia ista nil aliud ostendunt nisi quod Deus Christus est: hoc enim intendit secundum dispositionem et rationem allegoricam, quod Christus est Deus. Quod

est fidei necessarium, scilicet quod Christus Deus est, idest in omnibus non est plus de necessitate fidei, nisi quod Christus est Deus.

Qui factus ex muliere etc.. Nota, et expone, et signa capitula.

Et omnia in cruce fixit, idest peccata, secundum quod de medio tulit, quod adversum nos chirographum erat. Item melius: Christus secundum Deum et hominem qui est omnia, secundum illud, Ioan. XII, 32, ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum, et Phil. II, 10: ut in nomine Domini omne genuflectatur caelestium, terrestrium et inferorum.

Ut triumphans ea in semetipso, quia per trophaeum crucis omnia sibi subiecit, et de quolibet triumphavit.

Et patris nomen in patribus filio.

Ad evidentiam autem huius notandum, quod in serie generationis ponuntur quidam patres et quidam filii, sicut patet. Item ponitur ibi quidam pater sine patre, sicut Adam: quidam filius sine filio, sicut Jesus. Item ponuntur quidam qui sunt patres et filii, sicut omnes intermedii.

Per hoc autem mystice designatur, quod in trinitate est pater et filius, sicut in hac genealogia sunt quidam patres, quidam filii.

Item per hoc quod primus pater non habet patrem in hac serie, nec ultimus filius filium, ostenditur quod isti sunt ab aeterno. Item per hoc quod unus et idem in persona est pater et filius respectu diversorum, tangitur quod isti sunt unum, non quidem in persona, sed natura.

Et hoc est quod dicit et patris nomen restituens filio in patribus, idest quod filius habeat patrem; in patribus, idest per hoc quod ponuntur ibi quidam patres. Et nomen restituens patri, idest quod pater habeat filium, et hoc in filiis, idest per hoc quod ponuntur ibi aliqui filii sine principio et sine fine: quia pater primus non habet patrem, nec ultimus filius filium. Ostendens se unum esse cum patre, idest unus naturae, quia unus, in persona, scilicet pater et filius, respectu tamen diversorum, in dicta genealogia.

Nota interlinearem quae dicit: unus Christus; quod nihil est dictum.

Consequenter ostendit consimilia mysteria requirenda esse in dicto evangelio, non solum in principio, sed etiam in medio et fine: et hoc est, in quo evangelio, scilicet Matthaei, utile est desiderantibus Deum sic, idest eodem modo sicut diximus, cognoscere prima, idest principium, vel media, vel perfecta, finem, et consummationem; ut et vocationem apostoli etc.. Scriptum est Phil. III, 12: sequor autem, si quo modo comprehendam.

Nobis autem. Hic ostendit intentionem suam, scilicet quod intendit quod ea quae hic dicuntur, vera sunt in historia, et tamen spiritualiter intelligenda.

Nobis autem fuit hoc, idest haec intentio, in studio argumenti, idest prologi.

|+1 Capitulus 1

#1 Lectio 1

Inter evangelistas Matthaeus praecipue versatur circa humanitatem Christi: unde secundum Gregorium per hominem significatur in figura quatuor animalium. Per humanitatem autem Christus in mundum introivit, progressus est, et exivit.

Et ideo dividitur totum evangelium in tres partes.

Primo enim agit evangelista de Christi humanitatem in mundum ingressu; secundo de eius processu; tertio de eius egressu.

Secunda pars incipit cap. III, 1, ibi in diebus autem illis venit iohannes baptista praedicans in deserto Iudaeae. Tertia, capite XXI, 1 et cum appropinquassent ierosolymis et venissent bethphage ad montem oliveti.

In prima parte duo facit: primo describitur Christi generatio; secundo ipsius generationis subditur manifestatio, cap. II, ibi cum natus esset Jesus in bethlehem Iudae in diebus Herodis regis.

In prima parte tria facit: primo enim quasi titulus totius libri praeponitur, cum dicitur liber generationis Jesu Christi; secundo patrum series textitur, Abraham genuit Isaac; tertio cum dicitur Christi autem generatio sic erat, generatio Christi in speciali describitur.

Titulus autem qui praemittitur, est iste liber generationis Jesu Christi.

Et videtur esse oratio imperfecta. Ponitur enim ibi nominativus sine verbo; sed non est. Matthaeus enim evangelium Hebraeis conscripsit, et ideo in scribendo morem Iudaeorum servavit. Consuetum est autem apud Hebraeos sic loqui, sicut cum dicitur: visio Isaiae filii Amos, subauditur, haec est nec oportet apponere. Ita hic cum dicitur liber generationis, subauditur, hic est.

Et hic etiam modus loquendi consuetus est apud nos: si enim velimus aliquem librum intitulari, dicitur Priscianus maior vel minor; nec oportet apponere hic est vel incipit.

Item quaeritur, cum parva particula istius libri sit de generatione Christi, quare intitulari librum suum sic.

Et dicendum, quod Matthaeus, qui scripsit Hebraeis, in scribendo modum Hebraeorum servavit. Consuetum est autem apud Hebraeos libros suos a principio intitulari, sicut dicitur Genesis, quia ibi agitur de generatione; unde Gen. V, 1: hic est liber generationis Adam. Et liber exodi, quia in prima parte agitur de exitu filiorum Israel de Aegypto.

Sed quaeritur quare additur Jesu Christi.

Et dicendum quod secundum apostolum, I corinth. XV, 22, sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes vivificabuntur.

Viderat autem Matthaeus librum primum veteris testamenti, in quo agitur de generatione, in quo dictum est cap. V, 1, hic est liber generationis Adam. Ut ergo novum testamentum, in quo agitur de regeneratione et restauratione, ei responderet per oppositum, dicit liber generationis Jesu Christi, ut ostenderet quod idem est auctor utriusque.

Hic autem quaeritur de hoc quod hic dicitur liber generationis Jesu Christi.

Contrarium enim habetur isa. LIII, 8, ubi dicitur, generationem eius quis enarrabit? sed sensus est, secundum Hieronymum, quod in Christo est duplex generatio. Scilicet divina, quae enarrari non potest: quia etsi aliquo modo dicimus filium genitum, modum tamen quo gignitur, nec homo, nec Angelus potest comprehendere. Alia autem est humana, de qua agit, sed tamen in hac etiam generatione sunt multa difficulta. Et ideo, secundum Remigium, perpauci sunt qui possint eam enarrare.

Item quaeritur de hoc quod dicitur generationis, cum hic plures texantur generationes.

Sed dicendum, quod licet multae enumerentur generationes, omnes tamen introducuntur propter unam, scilicet propter generationem Christi, de qua inferius: Christi autem generatio sic erat.

Describitur autem ille cuius generatio textitur primo a nomine, cum dicitur Jesu; secundo ab officio, cum dicitur Christi; tertio ab origine, cum dicitur filii David, filii Abraham.

Quamvis autem fuerint et alii, qui vocati sunt Jesus, sicut Jesus filius Nave, de quo Eccli. XLVI, 1: fortis in bello Jesus Nave successor Moysi in prophetis, et alius circa aedificationem templi, de quo in Zach. III, 1, isti tamen fuerunt Jesus nominales et figurales, inquantum scilicet figurabant istum.

Ille Jesus introduxit populum Israel in terram promissionis; sed iste Jesus, idest salvator noster, non in terram carnalem, sed introducit nos in caelestem; Hebr. XII, 2: ipsum enim habemus auctorem, et consummatorem in sanguine eius etc..

Et recte dicitur Jesu, quod nomen convenit ei secundum utramque naturam, scilicet divinam et humanam. Secundum quidem humanam in carne sua passus est, et explevit mysterium nostrae redemptionis: et cum passio illa non haberet efficaciam nisi ex virtute divinitatis adiunctae, propter hoc dicitur infra: vocabitur nomen eius Jesus: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

Sed quaeritur quare dicitur Christi. Nonne suffecisset Jesu? respondeo, hoc ideo factum esse, quia, ut dictum est, et alii vocati sunt Jesus.

Ab officio autem describit eum, cum dicitur Christi, idest uncti.

Nota autem tres unctiones in veteri lege.

Unctus enim est Aaron in sacerdotem, levit.

VIII, 11. Unctus est Saul a Samuele in regem, I Reg. X, 1, et David, I Reg. XVI, 13.

Unctus est et eliseus in prophetam, III reg. XIX, 16. Quia ergo Christus fuit verus sacerdos in Psal. Cix, 4: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem melchisedech etc., et rex et propheta, ideo dicitur recte Christus, propter tria officia quae ipse exercuit.

Filii David, filii Abraham. Hic est duplex quaestio, scilicet de numero, et de ordine.

Ad primum, quare istos duos nominavit.

Propter illam rationem quae in prologo dicta est, quod Abraham propheta fuit. Gen. XX, 7 dixit Dominus ad Abimelech regem Gerarae: redde uxorem viro suo, quia propheta est.

Item fuit sacerdos, genes. XV, 9, dum implevit officium sacerdotis, offerendo scilicet hostiam Domino: sume, inquit, mihi vaccam triennem etc.. David autem propheta fuit, sicut patet Act. II, 30. Fuit etiam rex, sicut patet II Reg. II, 4. Quia ergo Christus fuit rex, et propheta, et sacerdos; ideo recte dicitur filius istorum. Si enim solum Abraham nominasset, non signaretur quod Christus rex fuisset. Item si solum David, non denotaretur in Christo sacerdotalis dignitas; et ideo utrumque posuit.

Ad secundum dicendum quod, secundum Hieronymum, David praeponitur, et commutatur ordo propter necessitatem texendi genealogiam; si enim primo diceret filii Abraham, secundo filii David, oporteret secundo repetere Abraham, ut continuaretur ordo genealogiae.

Secundum Ambrosium autem dicendum, quod David praeponitur ratione dignitatis; ad David enim facta est repromissio de ipso capite, cum dicitur Ps. Cxxxii, 11: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Sed ad Abraham de membris, scilicet de ecclesia; unde genes. XXII, 18: in semine tuo benedicentur omnes gentes terrae.

Hic notandum, quod multi fuerunt terrores de Christo.

Quidam enim erraverunt circa eius divinitatem, sicut Paulus Samosatenus, Photinus, et Sabellius; quidam circa humanitatem; et quidam circa utramque. Alii autem erraverunt circa eius personam.

Circa humanitatem eius primus erravit Manichaeus, qui dixit eum non verum corpus, sed phantasticum accepisse. Contra quod est quod dicit Dominus Luc. Ult., 39: palpate, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Secundo post eum erravit valentinus, qui dixit eum corpus caeleste secum attulisse, non de virgine assumpsisse, sed per eam sicut aquam per canale transisse. Sed contra est quod dicitur

rom. I, 3: qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Tertius error fuit Apollinaris, qui dixit eum tantum accepisse corpus, et non animam, sed loco animae habuisse divinitatem.

Sed contra est quod frequenter dicitur: nunc anima mea turbata est. Sed propter hoc ipse idem mutavit postea opinionem, et dixit Christum habuisse animam vegetabilem et sensibilem, non tamen rationalem, sed loco eius divinitatem.

Sed tunc sequeretur inconveniens, quod Christus non esset plus homo quam unum brutum.

Hos autem errores quasi quadam sorte diviserunt sibi quatuor evangelistae. Marcus enim et iohannes principaliter errores illos, qui sunt circa divinitatem, destruxerunt; unde iohannes in principio statim dixit: in principio erat verbum. Et marcus exorsus est sic: initium evangelii Jesu Christi filii Dei, non dixit filii Abraham. Matthaeus autem et Lucas illos, qui circa eius humanitatem sunt errores, destruunt in principio.

Unde nota quod in hoc quod dicitur filii David, filii Abraham, omnes errores qui fuerunt circa Christi humanitatem excluduntur.

Filius enim non dicitur alicuius aliquis, nisi per generationem univocam, quae est secundum convenientiam in specie. Quantumcumque enim aliquid generetur ex homine, nisi participet eandem specie naturam, numquam dicitur filius, sicut patet de pediculis et huiusmodi.

Si igitur Christus est filius David et Abraham, oportet eum habere eandem naturam ratione eiusdem speciei; non autem haberet eandem naturam secundum speciem, si non haberet corpus verum et naturale, nec si illud de caelo attulisset; nec etiam si careret anima sensitiva, sive rationali. Unde patet exclusio omnis erroris.

#2 Lectio 2

Proposito titulo, hic series genealogiae textitur: et dividitur in partes tres, secundum tres quaterdenarios quibus dicta genealogiae series textitur.

Primus quaterdenarius est ab Abraham usque ad David, qui procedit per patriarchas.

Secundus procedit a David usque ad transmigrationem Babylonis, qui procedit per reges.

Tertius a transmigratione Babylonis usque ad Christum, qui incipit a ducibus, et procedit per personas privatas.

Secunda, ibi David autem rex genuit Salomonem. Tertia, ibi et post transmigrationem Babylonis etc..

Prima dividitur in tres. Primo enim ponuntur patres qui fuerunt ante ingressum in Aegyptum; secundo ponuntur illi qui fuerunt in ipso exitu, et terrae promissionis ingressu; tertio illi qui fuerunt post ingressum terrae promissionis.

Dicit ergo primo Abraham genuit Isaac.

Hic considerandum est, antequam ulterius procedamus, quod duo evangelistae generationem Christi secundum carnem prosequuntur, scilicet Lucas, et Matthaeus; sed differenter.

Et haec differentia attenditur quantum ad quinque. Primo enim differunt quantum ad situm; secundo quantum ad ordinem; tertio quantum ad modum; quarto quantum ad terminum; quinto quantum ad personas numeratas.

Primo dico quod differunt quantum ad situm: quia Matthaeus generationem Christi in principio evangelii incipit texere; Lucas autem non in principio, sed post baptismum.

Et ratio huius est, secundum Augustinum, quoniam Matthaeus generationem Christi carnalem suscepit describendam, et ideo statim in principio debuit eam ponere. Lucas autem maxime intendit commendare in Christo personam sacerdotalem: ad sacerdotem autem pertinet expiatio peccatorum, et ideo post baptismum, in quo fit peccatorum expiatio, convenienter a Luca ponitur Christi generatio.

Secundo autem, Lucas et Matthaeus in texendo genealogiam Christi differunt quantum ad ordinem: quia Matthaeus textit Christi generationem incipiendo ab Abraham, et descendendo usque ad Christum, Lucas autem incipit a Christo et ascendendo procedit usque ad Abraham et etiam ultra.

Et ratio est quia, secundum apostolum, Rom. IV, 25, in Christo fuerunt duo, scilicet humilitas suscipiendi defectus naturae nostrae, et potestas divinitatis et gratiae, per quam nos ab huius defectibus expiavit; Rom. VIII, 3: misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, propter primum, et de peccato damnavit peccatum in carne, propter secundum.

Matthaeus ergo, qui intendit generationem Christi carnalem, per quam descendit usque ad infirmitatis nostrae assumptionem, congrue eius generationem descendendo describit.

Sed Lucas, qui in ipso commendat sacerdotalem dignitatem, per quam Deo reconciliamur, et ipsi Christo unimur, congrue ascendendo procedit.

Tertio differunt quantum ad modum: quia in enarratione genealogiae Matthaeus utitur hoc verbo genuit, sed Lucas hoc verbo fuit. Et hoc est, quia Matthaeus in tota enarratione sua non ponit nisi patres carnales; sed Lucas ponit multos patres secundum legem, sive per adoptionem. Praeceptum enim fuit in lege quod si aliquis moreretur sine filiis, quod frater eius acciperet sponsam eius, et generaret sibi filios: unde filii illi non erant eius qui generabat, sed per quamdam adoptionem imputabantur priori.

Unde Lucas, qui ponit multos filios genitos per adoptionem, non dicit genuit, sed fuit; quia quamvis ipsi eos non generassent, eorum tamen per quamdam adoptionem erant. Matthaeus autem, qui ponit solum patres carnales, dicit genuit.

Ratio autem huius est quia, sicut dictum est, Matthaeus versatur maxime circa Christi humanitatem. Et quia secundum carnem natus est ex patribus carnalibus, ideo in genealogia Matthaei nullus ponitur, qui non fuerit pater carnalis. Lucas autem commendat maxime in Christo sacerdotalem dignitatem, per quam adoptamur in filios Dei; et ideo non solum carnales, sed etiam legales patres posuit.

Quarto differunt quantum ad terminum: quia Matthaeus generationem suam incipit ab Abraham, et protendit usque ad Christum; Lucas autem a Christo, non solum usque ad Abraham, sed etiam usque ad Deum.

Cuius ratio potest sumi ex hoc quod Matthaeus scripsit Hebraeis. Hebraei autem maxime gloriabantur de Abraham, Ioan. VIII, 33: semen Abrahae sumus, qui fuit primum credendi principium; et ideo Matthaeus ab Abraham incepit. Lucas autem scripsit Graecis, qui nihil de Abraham sciebant nisi per Christum: si enim non fuisset Christus, nihil unquam scivissent de Abraham; et ideo Lucas incepit a Christo, et terminavit non solum in Abraham, sed in Deum.

Quinto differunt quantum ad personas enumeratas: quia in tota serie genealogiae Lucae nulla prorsus de muliere fit mentio; in Matthaeo autem aliquae interponuntur mulieres.

Cuius ratio est, secundum Ambrosium, quia Lucas, sicut dictum est, commendat maxime sacerdotalem dignitatem; in sacerdote autem maxima requiritur puritas. Matthaeus autem eius texit generationem carnalem: et ideo ibi ponuntur aliquae mulieres.

Notandum tamen quod in tota genealogia Matthaei non ponuntur nisi mulieres peccatrices, vel quae in aliquo fuerant peccato notatae, sicut thamar, quae fornicata est, Gen. XXXVIII, 24, et Ruth, quae fuit idololatra, quia gentilis, et uxor uriae, quae fuit adultera, II Reg. XI, 2 ss.. Et hoc ad designandum, secundum Hieronymum, quod ille cuius genealogia textitur, intravit propter peccatores redimendos.

Alia ratio tangitur ab Ambrosio, scilicet ut tolleretur confusio ecclesiae. Si enim Christus ex peccatoribus nasci voluit, non debent infideles irridere, si peccatores ad ecclesiam veniant.

Alia ratio potest assignari, credo secundum chrysostomum, ut ostendatur imperfectio legis: et quod Christus venit legem implere.

Per hoc enim quod tanguntur quaedam mulieres peccatrices, denotatur quod illi, qui erant maximi in lege, erant peccatores; sicut David et Iudas. Et in hoc designat imperfectionem aliorum. Si enim isti fuerunt peccatores, multo magis et alii; Rom. III, 23: omnes peccaverunt, et egent gloria Dei. Et ideo isti ponuntur in generatione Christi, ut designetur, quod ipse legem impleverat.

Nota tamen quod istae mulieres quamvis fuerint omnes peccatrices, non tamen pro tempore illo quo textitur earum genealogia, sed iam erant mundatae per poenitentiam.

Dicit ergo Abraham genuit Isaac.

Notandum primo, quod hic duo sunt consideranda secundum litteram, sive sensum litteralem.

Primo, quod per patres istos positos designatur Christus; secundo, quod etiam ista referuntur, et possunt referri, ad instructionem nostram.

Dicit ergo primo Abraham genuit Isaac. Et hoc habetur genes. XXI. Isaac autem genuit Iacob, genes. XXV.

Iacob autem genuit Iudam et fratres eius. Hic quaeritur, cum Abraham alium habuerit filium quam Isaac, scilicet Ismael, et similiter Isaac, quare non fit mentio de eis, sicut hic dicitur Iudam et fratres.

Item, quare magis exprimitur Iudas ex nomine, quam alii.

Ratio est, quia Iudas et fratres eius sub cultura unius Dei permanserunt: et ideo de eis fit mentio in generatione Christi, non autem Isaac, et Ismael, nec Iacob, et esau.

Ad secundum, quod hoc fuit ut impleri ostenderetur in Christo prophetia Iacob, genes.

XLIX, 10: non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est: et ipse erit expectatio gentium.

Manifestum enim est quod de Iuda ortus est Dominus, ut dicitur Hebr. VII, 14; et ideo fit magis mentio de ipso quam de aliis.

Iudas autem genuit Phares etc.. Hic quaeritur, cum Dominus non sit natus de zaram, sed de Phares, quare fit mentio de eo.

Item, quare nominaliter exprimitur. Prius enim dixit fratres eius, quare ergo expressit nomen zaram? et dicendum, secundum Ambrosium, quod hoc in mysterio factum est. Ad cuius evidentiam nota historiam, quae habetur genes.

XXXVIII, quod in partu thamar prior apparuit zaram, in cuius manu obstetrix ligavit filum coccineum dicens: iste egredietur prior, et ideo vocavit nomen eius zaram: postea illo retrahente manum egressus est alter, dicente obstetrice: quare propter te divisa est maceria? zaram autem, qui prior apparuit, significat populum Iudaeorum, in cuius manu obstetrix filum coccineum ligavit, hoc est circumcisionem, quae fiebat cum sanguinis effusione. Sed illo retrahente manum etc. Egressus est alter: quia caecitas ex parte contigit in Iudaeis. Sic enim populus gentilis divisus intravit in lucem fidei, egressus de vulva ignorantiae et infidelitatis.

Secundo notandum, quod per patres positos in generatione Christi signatur Christus ratione vel nominis, vel facti, vel alicuius alterius, sicut per se patet.

Abraham enim interpretatur pater multarum gentium, et significat Christum, de quo hebr. II, 10: qui multos filios in gloriam adduxerat.

Item Abraham ex praecepto Domini exiit de terra sua, Gen. XII, 4, et Christus est, qui dixit, Ierem. XII, 17: reliqui domum meam, dimisi haereditatem meam etc.. Similiter Abraham, qui risit dicendo: nunc risum fecit mihi Dominus, Gen. XXI, 6, et Christus est, in cuius nativitate non solum uni personae, sed toti mundo gaudium nuntiatur; Luc. II, 10: ecce evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Dominus.

Similiter per Iacob, et ratione interpretationis, et ratione facti, sicut patet in hoc, quod supposuit lapidem, id est duritiem crucis, capiti suo. Similiter per Iudam, et Phares, qui interpretatur divisio: ipse enim dividet oves ab hoedis, infra XXV, 32.

Moraliter autem in istis generationibus designatur status nostrae iustificationis, secundum sex quae requiruntur ad iustificationem.

Scilicet fides per Abraham iustificatum ex fidei iustitia; alibi enim ipse principium dicitur fidei; Rom. IV, 11: ut sit pater omnium credentium per praeprium. Isaac spes, quia interpretatur risus; Rom. XII, 12: spe gaudentes.

Iacob caritas, qui duxit duas uxores, Liam, quae interpretatur laborans, et Rachel; id est duas vitas, quae sunt in caritate secundum duo praecepta: contemplativa enim delectatur in Deo, activa autem est per quam subvenitur proximo. Iudas, confessio, quae duplex est: fidei, Rom. X, 10: corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem, et peccatorum: confitemini alterutrum peccata vestra, Iac. V, 16. Ex hoc autem sequitur duplex effectus, scilicet destructio vitiorum, quae per Phares designatur, et origo virtutum, quae significatur per zaram. Et ista oriuntur de thamar, quae interpretatur amaritudo; isa. XXXVIII, 15: recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae.

Phares autem genuit esron. Hic ponitur series genealogiae patrum, qui nati sunt in Aegypto, vel in exitu eius. Sicut enim per Phares, qui interpretatur divisio, significatur Christus, infra XXV, 32: separabit agnos ab hoedis, ita per esron, qui interpretatur sagitta, vel atrium. Dicitur enim sagitta propter efficaciam praedicationis, qua audientium corda penetravit; psalm. XLIV, 6: sagittae tuae acutae, populi sub te cadent in corda inimicorum regis. Atrium autem propter latitudinem caritatis, qua non solum amicos, sed etiam inimicos dilexit; Rom. V, 10: cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius; isa. LIII, 12: ipse pro transgressoribus rogavit; et idem Luc. XXIII, 34: pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.

Esron autem genuit aram. Aram autem interpretatur electus, vel excelsus: isa. XLII, 1: ecce puer meus, et ipse est excelsus super omnes; Ephes. I, 21: ipsum constituit super omnem principatum.

Aram autem genuit Aminadab, qui interpretatur spontaneus. Ipse est in cuius persona dicit Psalmista LIII, 8: voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo, quoniam bonum est, Domine; et isa. LIII, 7: oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os suum etc., Io. VI, 38: non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me.

Aminadab autem genuit Naasson, qui interpretatur augurium vel serpentinum: quia Christus non solum praesentia, sed etiam praeterita, et futura cognovit; ad Hebr. IV, 13: omnia nuda et aperta sunt oculis eius. Item serpentinum propter prudentiam; prudentia enim attribuitur serpenti, infra X, 16: estote prudentes sicut serpentes; iob XII, 16: ipse novit decipientem et eum qui decipitur.

Nota quod iste Naasson fuit in tempore Moysi, et exiit cum eo de Aegypto, et fuit unus princeps in tribu Iuda in deserto, sicut habetur in numer. I, 7.

Sed advertendum, quod exodi XIII, 18, ubi nostra littera habet, filii Israel ascenderunt armati de Aegypto, aquila transtulit instructi, propter aequivocationem; melior est autem littera septuaginta: filii Israel quinta generatione exierunt de Aegypto.

Sed contra. Naasson iste non fuit quintus a Iacob, sed septimus, sicut patet computando Iacob, Iudam etc. Usque ad Naasson.

Ergo non quinta, sed septima generatione.

Sed dicitur quod non est computandum per tribum Iuda, sed per tribum levi, sub cuius ductu exierunt filii Israel de Aegypto; Ps. Lxxvi, 21: deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysi et Aaron. Et patet quod tantum sunt quinque generationes. Iacob enim genuit levi, levi autem genuit caath, caath genuit Amram, Amram autem genuit Moysen et Aaron, sicut patet Exod. II; et sub Moyse exierunt de Aegypto.

Ubi nota quod inter omnes tribus magis multiplicabatur tribus Iuda: et hoc quia ex ea erant reges futuri, qui debebant pugnare. Inter omnes autem minus multiplicabatur tribus levi: et hoc quia praedeterminata erat ad officium divinum, et sacerdotium, ad quod pauciores sufficiebant. Et ideo vult quod etiam computando per tribum Iuda, sit verum quod dicitur Gen. XV, 16: quinta generatione revertentur huc. Dicit ergo Hieronymus, illud quod ibi dicitur, intelligendum esse computando per tribum levi; quod autem hic dicitur, per tribum Iuda. Phares enim ipse cum Iacob et Iuda patre suo intravit in Aegyptum.

Et ideo istae generationes non sunt computandae a Iacob, sed a Phares, qui et ipse intravit in Aegyptum. Et patet quod Naasson fuit quintus a Phares. Similiter levi ipse intravit in Aegyptum cum patre suo Iacob. Et ideo a levi, et non a Iacob, computandae sunt generationes. Clarum autem est quod Moyses fuit quartus a levi.

Naasson autem genuit Salmon. Salmon interpretatur sensibilis: et significat Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi.

Moraliter hic notandum, quod sicut in prima generatione significatur ordo nostrae iustificationis quantum ad statum incipientium; ita in ista secunda generatione, quae similiter continet quinque, significatur profectus

proficientium. Primum enim quod sequitur ex quo homo est iustificatus a peccato, est quod ipse habet zelum animarum. Et ideo bene Phares genuit esron, qui interpretatur sagitta, propter efficaciam praedicationis qua penetrantur corda auditorum; isa. XLIX, 2: posuit me quasi sagittam electam. Et ita adapta alia.

Salmon autem genuit booz etc.. Hic ponuntur patres qui fuerunt nati post ingressum terrae promissionis. Salmon enim fuit genitus in deserto, et intravit cum iosue in terram promissionis, et accepit uxorem Rahab meretricem, de qua genuit booz.

Booz interpretatur fortis; Ier. XVI, 19: Dominus fortitudo mea et robur meum. Rahab autem interpretatur fames, vel latitudo: et significat ecclesiam, quia ad ipsam pertinet illa beatitudo, Matth. V, 6: beati qui esuriunt, et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur etc.. Interpretatur etiam latitudo, quia ecclesia per totum orbem dilatata est; isa. LIV, 2: dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende etc.. Item interpretatur impetus, quia impetu praedicationis reges et Philosophos convertit. Item significat ecclesiam ratione facti. Rahab filium coccineum misit in fenestram, per quem liberata est a subversione iericho, iosue II, 21. Fenestra nostra est os: filum ergo in fenestra est confessio passionis Christi, per quam ecclesia liberata est a morte. Item ratione coniugii, quia sicut Rahab iuncta est in matrimonio Salmon, qui fuit princeps in tribu Iuda; sic Christus desponsavit sibi ecclesiam; II cor. XI, 2: despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

Sed hic quaeritur, secundum litteram, cum Rahab fuerit meretrix, quomodo tanto principi, qui erat maior inter alios, desponsata est? et est dicendum, quod Rahab maximum quid fecit, eo quod contempto populo suo et ritu paterno, cultum Dei Israel elegit. Et ideo quasi pro maximo honore nobilissimo principi data fuit.

Booz autem genuit Obed ex Ruth.

Hoc habetur Ruth ult. Cap.. Obed interpretatur serviens vel servitus: et significat Christum, de quo per prophetam: servire me fecistis peccatis vestris, Is. XLIII, 24. Ruth autem significat ecclesiam de gentibus natam ratione loci: fuit enim Moabitis. Moab interpretatur ex patre; Io. VIII, 44: vos ex patre diabolo estis; et iterum ratione coniugii, ut patet in Glossa.

Sed quaeritur, quare istae mulieres hic nominantur, cum fuerint peccatrices.

Hieronymus assignat rationem de Ruth, ut scilicet impleretur vaticinium isa. XVI, 1: emitte agnum, Domine, dominatorem terrae de petra deserti. Petra deserti est, scilicet mali, et significatur Ruth Moabitis. Ambrosius autem assignat rationem dicens: futurum enim erat ut ecclesia congregaretur de gentibus infidelibus; et ideo poterat erubescere et confundi, nisi viderent Christum etiam de peccatricibus nasci. Unde ut tolleretur eorum erubescencia, et confusio, nominandae sunt.

Sed quaeritur, Deut. XXIII, 3 dicitur: Moabitae et Ammonitae non intrabunt ecclesiam; cum ergo Ruth fuerit Moabitis, quomodo recepta est in ecclesiam? sed dicendum per apostolum ad Gal. V, 18, quod qui spiritu ducuntur, non sunt sub lege: semper enim in lege magis debet observari intentio legislatoris quam verba legis.

Quae enim fuit causa quare prohibuit Dominus ut non intrarent ecclesiam? quia scilicet invenit in eis idololatriam, ne scilicet pertraherent Iudaeos ad idololatriam. Unde ista, quae iam erat conversa, non erat idololatra; et ideo non erat subiecta prohibitioni.

Obed autem genuit iesse, Ruth ultim..

Iesse autem interpretatur sacrificium vel incendium; et significat eum qui obtulit semetipsum hostiam Deo in odorem suavitatis.

Sed quaeritur: cum iste alio nomine vocatus sit Isai, sicut patet I Reg. In multis locis, et illud nomen esset solemnius, quare non nominavit eum evangelista sic? et dicendum, quod hoc fuit ut ostenderetur in Christo impletum esse quod dictum est per prophetam Isaiam, XI, 1: egredietur virga de radice iesse.

Iesse autem genuit David regem.

David interpretatur manu fortis et aspectu desiderabilis; quae omnia competunt Christo, sicut patet. Ipse enim fortis est qui diabolum superavit; Luc. XI, 22: si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, in quibus confidebat, et spolia eius distribuet. Item ipse speciosus forma prae filiis hominum, Psal. XLIV, 3.

Sed hic quaeritur: cum plures alii fuerint reges, quare solus iste dicitur rex? et dicendum quod iste primus rex fuit in tribu Iuda, de qua ortus est Dominus: quamvis enim Saul fuerit rex, ipse tamen fuit de tribu beniamin. Secunda ratio, quia alii propter meritum ipsius David regnaverunt; Psal. Lxxxviii, 30: et ponam in saeculum saeculi semen eius, et thronum eius sicut dies caeli. Tertia ratio, ut ostenderetur impleta prophetia Ier. XXIII, 5: suscitabo David germen iustum, et regnabit rex, et sapiens erit, et faciet iudicium, et iustitiam in terra; isa. IX, 7: super solium David, et super regnum eius sedebit etc..

Moraliter vero in ista generatione designatur fructus perfectorum, sicut in aliis fructus incipientium, et proficientium.

Primum enim quod requiritur in homine perfecto est quod ipse sit fortis ad aggrediendum adversa, ut scilicet non retardetur propter aliquam difficultatem: et hoc significatur per booz; interpretatur enim fortis; isa. XL, 31: qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas sicut aquilae; current, et non laborabunt, ambulabunt, et non deficient; prov.

Ult., 10: mulierem fortem quis inveniet? etc..

Secundum est humilitas servientis, ut quanto scilicet magnus est, tanto humiliet se in omnibus; et hoc significatur per Obed, qui et ipse interpretatur serviens vel servitus; luc. XXII, 26: qui maior est vestrum, fiat sicut minister. Tertium est fervor caritatis, quod significatur per iesse, qui interpretatur incensum vel incendium; Psal. Cxl, 2: dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo etc.. Et ex hoc pervenitur ad regnum, et ad gloriam: quia iesse genuit David regem; apoc. V, 10: fecit nos Deo nostro regnum, et sacerdotes Deo patri suo; I Petr. II, 9: vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.

#3 Lectio 3

Posita serie genealogiae patrum, quae cucurrit per patriarchas, hic ponit seriem patrum, quae procedit per reges: et dividitur in duo.

Primo ponuntur reges, qui nati sunt ex Israel sine commixtione seminis alieni; secundo ponuntur reges, qui secuti sunt coniunctionem alienae copulae, ibi ioram autem genuit Oziam.

Hic est duplex quaestio. Lucas enim computando generationem Christi ascendit per Nathan; Matthaeus autem descendendo procedit a David ad Christum per Salomonem: unde videtur esse quaedam contrarietas.

Sed dicendum, sicut dictum est, Lucas in genealogia Christi ponit multos patres, qui non fuerunt patres carnalis originis per propagationem, sed secundum legalem adoptionem; Matthaeus autem nullum ponit, qui non fuerit pater carnalis.

Et verum est quod secundum carnem Dominus descendit a David per Salomonem, et non per Nathan; et tamen, secundum Augustinum, non vacat mysterio quod Matthaeus a David per Salomonem descendit ad Christum, Lucas autem a Christo ad David per Nathan ascendit. Matthaeus enim generationem Christi carnalem susceperat describendam, secundum quam Christus usque ad similitudinem carnis peccati descendit: et ideo recte Matthaeus in eius generatione a David per Salomonem descendit, cum cuius matre ipse David peccavit; Lucas autem, qui maxime commendare intendit in Christo sacerdotalem dignitatem, per quam fuit peccatorum expiatio, recte per Nathan ad David ascendit, qui fuit vir sanctus.

Nota tamen quod secundum eundem Augustinum in libro retractationum, non est intelligendum quod idem fuit Nathan propheta, qui eum reprehendit, et filius quem genuit; sed solum quod fuerunt similes in nomine.

Secundo quaeritur quare bersabee non nominatur ex nomine, sicut thamar, Rahab et Ruth.

Et dicendum, quod aliae, quamvis per aliquod tempus fuerint peccatrices, tamen postea fuerunt conversae et poenitentes; haec autem turpiter peccavit crimen adulterii et in consensu homicidii: et ideo propter verecundiam subicitur eius nomen.

Nota tamen quod in Scriptura recitantur aliquando peccata magnorum, sicut David et aliorum; et hoc, quia diabolus non solum parvos et inferiores, sed etiam magnos prostravit: adversarius enim noster est. Et ideo propter cautelam recitantur, ut qui stat videat ne cadat.

Alia ratio est, ne aliquis putaret eos plusquam homines esse. Si enim aliquis solam in eis perfectionem consideraret, decipi posset per idololatriam; sed cum videt eos per peccatum corruiisse, non credit iam aliquid amplius ab homine in eis esse.

Nota etiam hoc, secundum Gregorium, quod aliquando factum litterale est malum et significatum est bonum; aliquando vero factum bonum et significatum malum.

Urias enim fuit vir bonus et iustus, nec de aliquo in Scriptura reprehenditur; et tamen significat diabolum. Bersabee autem fuit peccatrix; et tamen rem bonam significat, scilicet ecclesiam, ut notat Glossa II Reg. XII, et etiam Glossa quae dicitur exponere figuram secundum sensum allegoricum.

Urias enim interpretatur lux mea Deus, et significat diabolum, qui lucem divinitatis appetivit; isa. XIV, 14: ero similis altissimo.

Bersabee interpretatur puteus septem, vel puteus societatis; et significat ecclesiam de gentibus, propter septiformem gratiam baptismalem.

Hanc sibi desponsaverat primo diabolum; sed David, idest Christus, abstulit eam ab eo, et copulavit sibi, et ipsum diabolum interfecit.

Aliter bersabee significat legem, per cuius vias populus inductus est, qui non vult ingredi in domum per spiritualem intelligentiam, et ideo defert litteras mortis suae, quia littera occidit, II Cor. III, 6. Sed David, idest Christus, abstulit a Iudaeis legem, quando docuit eam spiritualiter intelligendam.

Salomon autem genuit Roboam etc..

Sicut autem David interpretatur manu fortis, vel aspectu desiderabilis, ita Salomon pacificus: et hoc est rectum, quia ex fortitudine operationis bonae provenit pax conscientiae; Ps. Cxviii, 165: pax multa diligentibus legem tuam. Contingit autem quod ex pace conscientiae homo velit alios ad bonum venire.

Unde Salomon genuit Roboam, qui interpretatur impetus: quia impetu praedicationis movetur, habens pacem conscientiae ad dilatandum nomen Christi; sicut legitur de apostolis, Is. XXVII, 6: qui ingrediuntur impetu ad Iacob, florebit et germinabit Israel, et implebunt faciem orbis semine.

Utrumque autem significat Christum, quia ipse est pax. Item ipse Roboam, qui populum impetu praedicationis convertit.

Roboam autem genuit Abiam, qui interpretatur pater Deus: quia ex hoc quod homo studet ad profectum aliorum spiritualem, vel corporalem per opera misericordiae, efficitur dignus paternitate Dei, ut infra V, 44: benefacite his qui oderunt vos, ut sitis filii patris vestri, qui in caelis est etc.. Et Luc. VI, 36: estote misericordes.

Hoc etiam competit Christo, cui dicitur: ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium.

Abias autem genuit Asa, qui interpretatur attollens: quia quandoque homo ex hoc quod efficitur pater et superior aliorum, incurrit quamdam negligentiam securitatis; ideo Abias genuit Asa, ut scilicet homo sit in continuo profectu, et attollat se semper ad maiora.

Hoc etiam competit Christo, qui dicitur attollens, idest crescens; Luc. II, 40: puer autem crescebat. Vel attollens, quia abstulit peccata mundi.

Asa autem genuit iosaphat, qui interpretatur iudicans, quia ex hoc quod semper crescit homo spiritualis, efficitur iudicans; I Cor. II, 15: spiritualis homo omnia diiudicat.

Et hoc Christo competit, quia pater omne iudicium dedit filio.

Iosaphat autem genuit ioram, qui interpretatur habitans in excelsis; quia ille qui iudex constituitur, debet in excelsis habitare; isa. XXXIII, 16: iste in excelsis habitabit. Quomodo autem hoc sit, dicit apostolus: nostra conversatio in caelis est.

Et hoc competit Christo, quia excelsus super omnes gentes Dominus, Psal. Cxii, 4.

Ioram autem genuit Oziam. Hic est quaestio litteralis. Nam I par. III, 11 dicitur quod ioram genuit Ochoziam. Ochozias autem genuit ioram. Ioras autem genuit Amasiam, qui et Azarias dicitur. Amasias autem genuit Oziam. In duobus ergo videtur evangelista in genealogiae serie defecisse. Primo quia ioram non genuit Oziam, sed Amasiam; secundo, quia omisit tres generationes.

Et dicendum ad primum, quod generare aliquem alium potest intelligi dupliciter, mediate vel immediate: immediate, sicut pater carnalis immediate generat filium; et sic ioram non genuit Oziam. Alio modo mediate, sicut nos dicimur filii Adam; et sic filius potest dici genitus ab avo vel proavo, quia ab ipso per generationem mediatam descendit.

Quare autem omisit tres reges, triplex ratio assignatur. Prima a Hieronymo; qui dicit (sicut scriptum est Exod. XX, 5): Dominus visitat peccata patrum in tertiam et quartam generationem, his qui patrum sceleris efficiuntur imitatores. Ioram autem duxit uxorem filiam iezabel, scilicet Athaliam, quae traxit eum ad idololatriam. Ochozias etiam magis quam pater idololatriae deditus fuit.

Et similiter ioras, qui cum scelere idololatriae etiam zachariam filium ioiadae occidit: et ideo isti tres quasi indigni excluduntur a generatione Christi.

Chrysostomus aliam assignat rationem. Praecepit enim Dominus IV Reg. IX iehu filio nansi, quod ipse extirparet domum Achab, qui diligens fuit in executione praecepti, et tamen a cultura Deorum non recessit: adoravit enim vitulos conflatiles. Et quia diligenter perfecit Domini imperium destruendo domum Achab, dictum est ad eum, quod filii eius usque in quartam generationem sederent super thronum domus Israel; unde sicut iehu meruit regnum Israel usque in tertiam vel quartam generationem, ita per oppositum ioram, qui commiscuit se feminis gentilibus, et transtulit iniquitatem domus Israel ad domum Iuda, debuit amittere nomen posteritatis in genealogia Christi usque in quartam generationem, facta expiatione peccati.

Augustinus in quaest. Novi et vet. Test.

Aliam assignat rationem. Dicit enim, quod quidam fuerunt boni, et bonos invenerunt patres, sicut Isaac et Iacob; quidam mali, et tamen bonos invenerunt patres, sicut Salomon, qui peccator fuit, et tamen David virum iustum et sanctum habuit patrem; quidam nec boni fuerunt, nec bonos patres habuerunt, sicut fuerunt isti tres, ut patet per praedicta.

Ioram peccavit, et peccatum eius continuatum fuit usque ad Oziam, qui pene nihil mali fecit, nisi quod incensum adolevit; continuatio autem peccati causa vel ratio est destructionis. Et ideo isti tres qui in peccato idololatriae permanserunt, excluduntur a genealogia Christi.

Ratio autem mystice assignatur propter tres quaterdenarios, per quos Matthaeus genealogiam Christi describere intendit. Ozias autem interpretatur robustus Domini; et signat Christum, de quo in Psal. Cxvii, 14: fortitudo mea, et laus Dominus, factus est mihi in salutem etc.. Mystice autem ioram genuit Oziam, quia qui in excelso habitant, debent esse fortiter operantes.

Nota quod sub hoc Ozia prophetavit Isaias, ut patet isa. I, 1. Propter enim peccatum principum, et regum, et etiam populi, abstulit Deus prophetiam et doctrinam; unde sub rege bono coepit iterum emanatio prophetiae.

Ozias autem genuit ioatham, qui interpretatur profectus; et significat Christum, per quem ecclesia proficit quotidie. Et sic bene Ozias genuit ioatham quia qui fortiter operantur, sunt in continuo profectu; Psalmi LXXXIII, 8: ibunt de virtute in virtutem.

Ioatham autem genuit Achaz, qui interpretatur comprehendens; quia per continuum profectum virtutum venit homo ad cognitionem Dei; Ps. Cxviii, 104: a mandatis tuis intellexi, propterea odivi omnem viam iniquitatis; Ps. Lxiii, 10: annuntiaverunt opera Dei, ostendendo in opere, et facta eius intellexerunt.

Propter quod Paulus ad philippenses III, 12: sequor, si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu. Et hoc competit Christo, qui solus perfecte divinitatem comprehendit; Lc. X, 22: nemo novit patrem nisi filius.

Achaz autem genuit ezechiam, idest fortis Dominus: quia talis habet fortitudinem a Domino; II regum XXII, 2: Dominus fortitudo mea, et robur meum. Et hoc competit Christo, qui fortis est in praelio.

Ezechias autem genuit Manassen, et interpretatur oblivio: quia qui iam perfecte Deum cognoscit, istorum temporalium obliviscitur; Ps. XLIV, 11: obliviscere populum tuum, et domum patris tui; Gen. XLI, 51: oblivisci me fecit Dominus Deus omnium laborum meorum.

Et hoc Christo convenit, de quo dicitur Ez. XVIII, 21: si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quae operatus est, omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.

Manasses autem genuit Amon, idest fidelis et nutriens: quia vere est ille fidelis qui contemnit temporalia. Secundum enim Gregorium, fraus est filia avaritiae: et ideo qui temporalia perfecte contemnit, iam non curat de infidelitate. Unde recte Manasses genuit Amon. Hoc etiam interpretatur nutriens: quia qui temporalia contemnit, debet inde nutrire pauperes per misericordiam; infra XIX, 21: si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quae habes, ecce contemptus, et da pauperibus, ecce nutrimentum.

Hoc autem Christo competit, qui vere fidelis est, Ps. Cxlv, 13: fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et iterum nutritus, Os. XI, 3: ego qui nutritus ephraim, portabam eos in brachiis meis, et nescierunt quod curarem eos; infra XXIII, 37: quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallinae congregant pullos suos sub alas, et noluisti? Amon autem genuit iosiam, qui interpretatur salus Domini, vel incensum; quia ex hoc consequitur homo salutem, quod etiam temporalia obliviscitur et largitur, sive distribuit.

Vel incensum.

Hoc competit Christo; Ps. Lxxiii, 12: qui operatus est salutem in medio terrae, et se obtulit sacrificium Deo in odorem suavitatis, Eph. V, 2.

Iosias autem genuit iechoniam et fratres eius, qui interpretatur praeparatio Domini, vel resurrectio; et significat Christum, qui praeparavit nobis locum, Ioan. XIV, 2, et qui dicit Ioan. XI, 25: ego sum resurrectio et vita, et per hanc venimus ad resurrectionem.

Hic autem triplex est quaestio secundum litteram. Primo quaeritur, quomodo dicatur iosias genuisse iechoniam; et tamen non ipsum, sed patrem eius ioakim genuit.

Et ad hoc est duplex responsio. Secundum enim chrysostomum, cui consentit Augustinus, nomen ioakim praetermittitur omnino; et hoc quia non per divinam ordinationem regnavit, sed per Pharaonis potentiam, qui ipsum in regno instituit, incarcerato primogenito fratre eius ioathan, qui regnaverat ante eum. Et ad hoc nota historiam IV Reg. XXII, et II Paral. XXXVI, 1 ss.. Habuit etiam iosias tres filios, ioathan, ioakim, qui et eliacim, et Sedeciam. Si enim, ut dicit Augustinus, illi tres reges remonentur de genealogia, quia per idololatriae depravati sunt, quanto magis iste, qui non per Deum, vel prophetam, sed per gentilis hominis positionem institutus est in regno? sententia est non verba Hieronymi, ut vult et ei consentit Ambrosius, quod uterque dictus est ioakim, et ille qui ponitur in fine quaterdenarii, et qui ponitur in principio tertii, et uterque iechonias et ioakim idem sunt. Unde notandum, quod iosias tres habuit filios, ioakim, qui et eliacim, ioathan, et Sedeciam. Mortuo autem iosia regnavit pro eo ioathas, medius scilicet filius; quo capto a Pharaone rege Aegypti, et incarcerato, constituit fratrem eius primogenitum ioakim regem, imponens ei tributum; postea Nabuchodonosor rex Babylonis, superato rege Aegypti, obsedit ierusalem, et cepit ioakim, quem sub tributo remisit in ierusalem. Postea autem cum vellet ioakim rebellare contra regem Babylonis, confisus de auxilio regis Aegypti, ascendit Nabuchodonosor ierusalem, et cepit eum, et occidit, et constituit filium eius pro eo ioachim, quem et iechoniam nominavit nomine patris; quo facto timens Nabuchodonosor, ne iste memor mortis patris confoederaretur cum rege Aegypti, rediit in ierusalem, et obsedit eam; et iechonias, vel ioachim iste, filius scilicet alterius, de consilio ieremiae tradidit se regi Nabuchodonosor, et uxorem, et filios; et isti proprie dicuntur transmigrasse in transmigrationem. Nabuchodonosor vero constituit regem eius Sedeciam fratrem patris eius, et ipsum ioachim duxit in Babylonem; et ille est de quo dicitur post: et post transmigrationem.

Sed quare nominatus est iechonias, cum nomen eius fuerit ioachim? et dicendum, quod istud nomen impositum fuit a propheta, scilicet ieremia; Ier. XXII, 24: haec dicit Dominus: si fuerit iechonias filius ioakim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum; et infra: numquid vas fictile atque contritum vir iste iechonias? et ideo potius nominatur ab evangelista tali nomine, ut ostendatur evangelistam concordare cum propheta.

Nota etiam quod quamvis idem sit nomen, diversimode tamen scribitur. Primi enim ioakim nomen scribitur per k, et videtur dici ioakim; sed secundi scribitur per ghimel, unde dicitur ioachim: et ideo diversas habent interpretationes. Primum enim interpretatur resurrectio; secundum vero praeparatio Domini.

Secundo quaeritur quare dicitur iechoniam et fratres eius. Multi enim fuerunt de regibus qui fratres habuerunt, sed numquam dicitur, vel fit mentio de fratribus.

Et dicendum, secundum Ambrosium, quod ubicumque fit mentio de fratribus, sicut cum dicitur Iudam et fratres eius, et Phares et zaram de thamar, hoc significat quod aequales fuerunt in sanctitate, vel malitia. Isti autem tres omnes sunt mali.

Aliter potest dici, quod ideo quia istorum fratrum quilibet regnavit, sicut patet per ea quae dicta sunt, sic autem non fuit de fratribus aliorum regum.

Tertio quaeritur de hoc quod dicitur in transmigratione. Videtur falsum, quia iosias numquam transmigravit.

Et dicendum hoc accipiendum esse secundum praescientiam divinam, secundum quam ordinatum erat eos quos tunc generabat, transmigrandos esse. Vel dicendum, quod in transmigratione idem est ac prope transmigrationem, sive iam imminente.

#4 Lectio 4

Hic ponitur tertius quaterdenarius generationis Christi, qui procedit per personas privatas.

De isto iechonia, sicut dictum est supra, fuit duplex opinio. Hieronymus enim et Ambrosius volunt quod alter fuerit ille qui ponitur in fine primi quaterdenarii et vocatus est ioakim; alter vero qui dictus est ioachim.

Secundum vero Augustinum, ut supra.

Ista enim transmigratio filiorum Israel significat translationem fidei ad gentes; Act. XIII, V. 46: vobis oportebat primum loqui verbum Dei. In illa transmigratione facta est quasi quaedam reflexio Iudaeorum ad gentes. Unde quasi quidam constituitur angulus; et ideo iechonias iste significat Christum, qui factus est lapis angularis, in seipso utrumque copulans populum, Iudaeorum et gentium; Ps. Cxvii, V. 22: lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli.

Sed hic quaeritur, Ier. XXII, 30 dicitur: scribe virum istum, Sedeciam, virum sterilem, qui in diebus suis non prosperabitur; nec enim erit qui sedeat de semine eius super solium David. Quomodo ergo dicitur Christus descendisse a David per Sedeciam, cum de Christo scripserit sic Is. IX, 2: super solium David, et super regnum eius sedebit? et dicendum, secundum Ambrosium, quod cum Christus dicitur sedere super solium, intelligitur de regno spirituali, non corporali, nisi in quantum per regnum David corporale significatur spirituale.

Salathiel autem genuit zorobabel.

Contra: I paralipom. III, 17 dicitur, quod filii iechoniae fuerunt Asir, Salathiel, et melchiram, et Phadaia. Phadaia autem filios habuit zorobabel, et Semei; de Abiud autem nulla prorsus fit ibi mentio. Ergo videtur, quod male dicit evangelista, quod Salathiel genuit zorobabel, et quod zorobabel genuit Abiud.

Ad hoc tripliciter respondetur in Glossa.

Una responsio, quod in libro Paralipomenon multa depravata sunt vitio scriptorum, praecipue de his quae pertinent ad numerum et ad nomina. Unde istis generationibus vitiatis prohibet apostolus intendere, quae magis quaestionem quam utilitatem inducunt, I Tim. I, 4.

Alia est responsio, quod Salathiel binomius fuit: vocatus est enim Salathiel, et caphadara; et ideo liber Paralipomenon dicit zorobabel filium capha, evangelista vero filium Salathiel.

Nulla est ergo contrarietas.

Tertia est responsio, et verior, quod Salathiel, et caphadara fuerunt fratres, sicut dicit liber Paralipomenon. Caphadara autem genuit filium quem vocavit eodem nomine, scilicet zorobabel, et iste genuit Abiud. Dicendum etiam quod liber Paralipomenon narrat genealogiam ipsius capha; evangelista generationem Salathiel, quia de eo erat Christus nasciturus.

Notandum autem quod de illis qui fuerunt ab Abiud usque ad ioseph, nulla fit mentio in libris sacrae Scripturae, sed ex annalibus Hebraeorum, quos Herodes pro magna parte comburi fecit ut occultaretur ignobilitas sui generis, accepta sunt. Patet littera.

Sensum mysticum prosequamur.

Nota ergo quod in hac parte genealogiae ponuntur tres ordines. Primus est ordo doctorum, et continet quatuor generationes.

Ante orationem enim requiritur praeparatio, secundum illud Eccli. XVIII, 23: ante orationem praepara animam tuam; et ideo de iechonia, qui interpretatur praeparatio Domini, sequitur Salathiel, qui interpretatur petitio mea; et designant Christum, qui in omnibus exauditus est pro sua reverentia, Hebr. V, 7.

Oratio autem debet praecedere doctrinam, secundum illud ad Eph. VI, 19: orate, ut detur sermo in apertione oris mei; et ideo Salathiel sequitur zorobabel, qui interpretatur magister Babel, idest confusionis; quia per doctrinam et praedicationem apostolorum revocatae sunt gentes ad Deum verum, et hoc fuit ad confusionem idololatriae; et hoc competit principaliter Christo, qui dicit: vocatis me, magister, et Domine, et bene dicitis, Io. XIII, V. 13.

Per doctrinam autem, et praedicationem acquirit homo patris dignitatem; unde patres dicuntur eorum qui instruuntur spiritualiter; I Cor. IV, 15: nam et si decem millia paedagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: in Christo enim Jesu per evangelium filii sumus. Et ideo sequitur zorobabel autem genuit Abiud, qui interpretatur pater meus iste; et hoc competit Christo; Ps. Lxxxviii, 27: ipse invocabit me, pater meus es tu.

Abiud autem genuit eliacim. Hic designatur ordo incipientium, scilicet auditorum.

Primum autem quod fit per praedicationem in auditore, et quod debet praedicator intendere, est quod resurgat a vitiis ad virtutes, secundum illud Eph. V, 4: surge qui dormis; et ideo Abiud genuit eliacim, qui interpretatur resurrectio; et competit Christo, qui dicit, Io. XI, 26: omnis qui credit in me, habet vitam aeternam.

Non autem resurgens potest pervenire ad statum iustitiae nisi per auxilium Dei: et ideo, postquam resurrexit, indiget homo auxilio Dei, secundum illud Ps. Cxx, 2: auxilium meum a Domino; et ideo sequitur eliacim autem genuit azor, qui interpretatur adiutus. Et hoc etiam competit Christo, de quo in Ps. XXVI, 9: adiutor meus esto, Domine. Et per hoc auxilium devenitur ad iustitiam: unde azor genuit Sadoch, qui interpretatur iustus; Rom. III, V. 22: iustitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes, et super omnes qui credunt in eum.

Consummatio autem iustitiae sive finis, est caritas: finis iustitiae Christus, finis praecepti est caritas, I Tim. I, 5. Tantum sunt duo praecepta, scilicet dilectio Dei, et proximi; I io. IV, 21: et hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum.

Et ideo Sadoch sequitur Achim, et Achim eliud. Achim interpretatur frater meus: unde signat dilectionem proximi; Ps. Cxxxii, 1: ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum. Hoc competit Christo, qui caro, et frater noster est. Et quia dilectio proximi non potest esse sine dilectione Dei, ideo sequitur eliud autem genuit Achim. Eliud interpretatur Deus meus; Ps. XVII, 2: diligam te, Domine: et hoc competit Christo; Ps. XXX, V. 15: Deus meus es tu.

Achim autem genuit eleazar. Hic designatur ordo proficientium.

Non potest autem profici sine auxilio divino, unde primum quod requiritur ad proficiendum est auxilium divinum; et ideo eliud recte sequitur eleazar, qui interpretatur Deus meus adiutor; Ps. Lxxxiii, 6: beatus vir cuius est auxilium abs te. Sed quia Deus multis modis potest iuvare ad salutem, ut removendo prohibentia et dando occasiones, potissimum adiutorium est per donum gratiae suae; I cor. XV, 10: gratia Dei sum id quod sum. Et ideo eleazar, idest adiutorium Dei, sequitur mathan, qui interpretatur donum, scilicet gratiae divinae: et hoc competit Christo, qui est etiam donans; Io. III, 16: sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret; Eph. IV, 8: dedit dona hominibus. Sed quia homo posset tantum confidere de dono gratiae, quod ipse incideret in negligentiam, non cooperando per liberum arbitrium gratiae, ideo sequitur Iacob, qui interpretatur luctator; propter hoc I Cor. XV, 10: gratia Dei sum id quod sum, et sequitur: et gratia eius in me vacua non fuit; II Cor. VI, 1: hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Nunc autem sequitur ioseph, idest augmentum, quia per gratiam, et liberi arbitrii conatum venit homo ad augmentum; Prov. IV, 8: iustorum semita quasi lux splens procedit, et crescit usque ad perfectam diem. Unde Iacob genuit ioseph virum mariae.

Sed hic oritur duplex quaestio.

Primo enim quaeritur de contrarietate quae videtur esse inter Lucam et Matthaum: Lucas enim dicit quod ioseph fuit Heli, qui fuit mathat; Matthaus autem dicit quod fuit Iacob: ergo videtur esse contrarietas inter eos.

Sed dicendum est ad hoc, quod duo fuerunt de eadem stirpe, sed non de eadem familia, scilicet mathan et mathat. Fuerunt enim de stirpe David; sed unus descendit de stirpe David per Salomonem, scilicet mathan; alius per Nathan, scilicet mathat. Accepit ergo mathan uxorem hesta nomine, ex qua genuit Iacob; mortuo autem mathan, quia lex non prohibebat viduam nubere, nupsit fratri eius mathat, qui genuit de ea Heli.

Unde Iacob et Heli fuerunt fratres de eadem matre, sed non de eodem patre. Accepit autem Heli uxorem, et mortuus est sine liberis; unde Iacob, ut suscitaret semen fratri suo, accepit eandem uxorem, et genuit ioseph. Unde ioseph fuit filius Iacob secundum carnem, sed filius Heli secundum adoptionem. Et ideo Matthaus, qui ponit in genealogia Christi solum patres carnales, dicit ioseph filium Iacob; Lucas autem, qui ponit multos qui non fuerunt patres carnales, dicit eum filium Heli.

Ratio autem huius diversitatis dicta est superius.

Notandum autem quod quando frater accipiebat uxorem fratris, ut suscitaret nomen eius, non est ita intelligendum quod filius ille qui generabatur, vocaretur nomine fratris defuncti: booz enim qui accepit Ruth, ut suscitaret semen elimelech, genuit filium, quem non vocavit elimelech, sed Obed; sed pro tanto dicitur suscitare nomen eius, quia filius ille ei adscribebatur secundum legem: nec est hoc inconveniens, quia, sicut dicitur in ecclesiastica historia, ipsi apostoli et evangelistae fuerunt instructi a proximis parentibus Christi de genealogia Christi, qui eam partim memoria, partim ex dictis libris paralipom. Corde tenebant.

Secunda quaestio est: Matthaus intendit scribere generationem Christi. Cum ergo Christus non fuerit filius ioseph, sed solum mariae, ad quid necesse fuit protendere generationem Christi ab Abraham usque ad ioseph? ad quod dicendum, quod consuetum fuit apud Iudaeos, et est usque hodie, accipere uxorem de tribu sua, unde Num. XXXVI, 7 dicitur quod accipiat uxorem quisque de tribu et cognatione sua. Et quamvis hoc non necessario observaretur, tamen ex consuetudine observabatur.

Unde ioseph mariam tamquam sibi propinquissimam duxit uxorem. Et ideo quia erant de eodem genere, per hoc quod ostenditur ioseph a David descendisse, ostenditur etiam mariam et Christum de semine David fuisse.

Sed unde potest haberi hoc quod ioseph et maria fuerint de eadem tribu? patet ex hoc quod habetur Luc. II, 4, quia cum debuisset fieri descriptio, ascendit ipse ioseph et maria in civitatem David, quae est bethlehem. Unde per hoc quod eam duxit secum, patet quod de eadem erant familia.

Sed quaeritur quare per mariam non ostendit Christi generationem ex David.

Dicendum quod non est consuetum apud Hebraeos, nec etiam gentiles, genealogiam texere per mulieres; unde Christus, qui venerat pro salute hominum, voluit in hoc imitari, vel observare mores hominum; et sic non per feminas eius genealogia describitur, praecipue cum sine periculo veritatis posset per viros eius genealogia cognosci.

Virum mariae. Hieronymus: cum audieris virum, suspicio non oriatur nuptiarum.

Contra. Nonne fuit verum matrimonium? dicendum quod sic, quia ibi fuerunt tria bona matrimonii: proles, ipse Deus; fides, quia nullum adulterium; et sacramentum, quia indivisibilis coniunctio animarum.

Quid ergo dicendum? hoc intelligitur quantum ad nuptiarum complementum, quod est per carnalem copulam. Ideo autem, ut dicit Augustinus, nominatur vir mariae, ut ostendatur matrimonium esse inter pari voto continentes.

Sed quomodo fuit matrimonium? votum enim impedit matrimonium contrahendum et dirimit contractum. Cum ergo beata virgo voverit virginitatem, nullum videtur fuisse matrimonium.

Praeterea. Consensit in carnalem copulam, si fuit matrimonium.

Sed dicendum quod beata virgo angebatur inter duo: ex una enim parte angebatur propter maledictum legis, cui subiacebat sterilis; ex alia parte angebatur propter propositum servandae castitatis; et ideo virginitatem proposuit, nisi Dominus aliter ordinaret; unde divinae dispositioni se commisit.

Quod dicitur, quod consensit in carnalem copulam, dicendum quod non; sed in matrimonium directe, in carnalem autem copulam quasi implicite, si Deus voluisset.

De qua natus est Jesus qui vocatur Christus. Hic duplex error excluditur. Unus qui dicit Christum fuisse filium ioseph: et hoc excluditur per hoc quod dicitur de qua.

Si enim fuisset filius ioseph, dixisset de quo, vel saltem de quibus.

Alius excluditur error, scilicet valentini, qui dicit Christum non assumpsisse corpus de beata virgine sed de caelo apportasse, et per beatam virginem, sicut per canale, transisse.

Contra est quod dicitur de qua. Si enim ita esset sicut dicit, dixisset evangelista non de qua, sed per quam, vel a qua, vel ex qua, vel aliquid tale. Haec enim praepositio de semper notat consubstantialitatem; non autem haec praepositio ex; unde potest dici: ex mane fit dies, et quod arca procedit ex artifice, numquam dicitur, de artifice. Unde per hoc quod dicit de, denotat quod de corpore b. Virginis formatum est corpus Christi; Gal. IV, 4: misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege.

Hic cavendus est error Nestorii, qui duas in Christo personas posuit, et ideo non concedit Deum natum, vel passum; nec alia quae sunt Dei, ut esse ab aeterno, vel creasse stellas, attribuit homini. Unde in quadam sua epistola accipit istam auctoritatem ad confirmationem sui erroris: de qua natus est Jesus, non dicit Deus, sed Jesus: quod est nomen hominis, et Christus.

Sed secundum hoc nulla esset unio in Christo, nec Christus diceretur unus.

Unde nota, quod in Christo, quia fit unio duarum naturarum in una persona, fit communicatio idiomatum, ut illa quae sunt Dei attribuantur homini, et e converso.

Et potest poni exemplum quaecumque de duobus accidentibus in subiecto, sicut pomum dicitur album et saporosum. Et quantum ad saporosum dicitur album, ratione qua pomum est album, et e converso.

Qui vocatur Christus. Nota. Simpliciter dicitur Christus sine additione, ad denotandum quod oleo invisibili unctus est, non materiali, sicut reges, vel prophetae in lege.

Ps. XLIV, 8: unxit te Deus, Deus tuus oleo laetitiae prae consortibus tuis.

Omnes ergo generationes. Posita generatione Christi, hic concludit numerum generationum: et dividit eas per tres quaterdenarios.

Primus quaterdenarius est ab Abraham usque ad David inclusive, ut scilicet David numeretur in illo primo quaterdenario; et hoc est omnes ergo generationes. Secundus quaterdenarius protenditur a David exclusive, ita scilicet quod ipse David non numeretur, sed incipiatur a Salomone, et terminatur ad transmigrationem Babylonis; et hoc est et a David usque ad transmigrationem Babylonis. Tertius incipit a transmigratione Babylonis, et terminatur in Christum, ita quod Christus sit quaterdenarius.

Sed quaeritur quare evangelista ita diligenter et attente distinxit generationem Christi per tres quaterdenarios.

Chrysostomus assignat rationem: quia in istis tribus quaterdenariis semper facta est aliqua mutatio in populo Israel. In primo enim quaterdenario fuerunt sub ducibus; in secundo sub regibus; in tertio sub pontificibus.

Et ipse Christus est dux, et rex, et pontifex; Is. XXXIII, 22: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster.

Et de eius sacerdotio dicitur in Ps. Cix, 4: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem melchisedech.

Aliam rationem assignat ipse, ut scilicet ostenderetur necessitas adventus Christi. In primo enim quaterdenario petierunt regem contra voluntatem Dei, et legem transgressi sunt.

In secundo autem propter peccata sua ducti sunt in captivitatem. Sed in tertio per Christum ab omni culpa, et miseria, et a servitute peccati spirituali liberamur.

Hieronymus tertiam assignat rationem, quia per istos signantur tria tempora, quibus omnium hominum vita ducitur. Per primum enim quaterdenarium signatur tempus ante legem, quia in illo ponuntur aliqui patres qui fuerunt ante legem; per secundum, tempus sub lege, quia omnes illi qui ponuntur sunt sub lege; per tertium autem, tempus gratiae, quia terminatur ad Christum, per quem scilicet gratia et veritas facta est, Io. I, 17.

Congruit etiam ista distinctio mysterio: quia quaterdenarius est numerus compositum ex quatuor et decem. Per decem ergo vetus intelligitur testamentum, quod datum est in decem mandatis. Per quatuor autem, evangelium, quod in quatuor libris distinguitur.

Tres autem quaterdenarii designant fidem trinitatis. Unde per hoc quod Matthaeus genealogiam in tres quaterdenarios dividit, designatur quod per novum et vetus testamentum in fide trinitatis pervenitur ad Christum.

De numero autem generationum est duplex opinio. Secundum enim Hieronymum, qui dicit quod alius est iechonias in fine primi quaterdenarii et in principio secundi, sunt quadraginta duae generationes: tot enim faciunt quaterdenarii tres. Sed secundum Augustinum non sunt nisi quadraginta una; et quod Christus sit ille unus.

Et hoc competit mysterio. Quadragenarius enim numerus consurgit ex ductu quatuor in decem, et e converso. Secundum autem Platonicos, quatuor est numerus corporum: corpus enim componitur ex quatuor elementis; decem autem est numerus, qui consurgit ex aggregatione numerorum linealium: unus enim, duo, tres et quatuor faciunt decem. Et quia Matthaeus intendit declarare quomodo Christus linealiter descendit ad nos, ideo per quadraginta generationes venit ad nos Christus.

Lucas autem qui intendit in Christo commendare sacerdotalem dignitatem, cui competit expiatio peccatorum infra XVIII, 22: non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies etc. Ponit generationes septuaginta septem; consurgit enim iste numerus ex ductu septem in undecim: septies enim undecim sunt septuaginta septem. Per undecim ergo intelligitur transgressio Decalogi; per septem autem septiformis gratia, per quam fit remissio peccatorum.

Quod autem secundum Hieronymum sunt quadraginta duae generationes, etiam non vacat a mysterio, quia per illas duas intelliguntur duo praecepta caritatis; vel duo testamenta: novum et vetus.

Christi autem generatio sic erat.

Posita genealogia Christi in generali, hic describitur generatio eius in speciali: et dividitur in tres partes.

Primo ponit quemdam titulum; secundo evangelista describit generationis modum, ibi cum esset desponsata mater eius maria ioseph: tertio probat generationis modum, ibi ioseph autem vir eius.

Dicit ergo Christi autem. Hoc dupliciter legitur. Secundum chrysostomum enim est quasi quidam prologus dicendorum; sed secundum Remigium est quidam epilogus dictorum.

Primo modo legitur sic: ita dictum est de genealogia Christi, quomodo Abraham genuit Isaac etc. Per carnalem admixtionem, sed Christi generatio sic erat, supple: sicut dicitur in sequentibus. Secundo modo legitur sic, ut sit epilogus praecedentium: ita Abraham etc. Usque ad Christum. Christi autem generatio sic erat; supple: ut ab Abraham per David et alios protenderetur ad Christum.

Consequenter describit generationis modum; et primo describit personam generantem, cum dicit cum esset desponsata; secundo ipsam Christi generationem, cum dicit antequam convenirent inventa est in utero habens; tertio generationis actorem, de spiritu sancto.

Personam generantem describit a tribus.

Primo a conditione, cum dicit desponsata...

Ioseph; secundo a dignitate mater eius; tertio a proprio nomine maria.

Dicit ergo cum esset desponsata mater eius maria ioseph.

Sed hic statim oritur quaestio. Cum Christus voluerit nasci de virgine, quare voluit matrem suam desponsari? ratio, secundum Hieronymum, triplex assignatur.

Prima est ut credibilis esset testimonium virginitatis eius. Si enim non fuisset desponsata, et diceret se esse virginem, cum esset impraegnata, non videretur ob aliud dicere, nisi ut celaret crimen adulterii. Sed cum desponsata erat, non habebat necesse mentiri.

Et ideo magis esset credendum ei; Ps. Xcii, 5: testimonia tua credibilia facta sunt nimis.

Alia ratio est ut haberet praesidium viri, sive cum fugeret in Aegyptum, sive cum inde rediret.

Tertia fuit, ut partus eius diabolo celaretur, ne scilicet si ipse sciret, impediret passionem eius, et fructum nostrae redemptionis; I Cor. II, 8: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent; exponitur de Daemone, id est non crucifigi permisisset.

Sed contra. Diabolus numquid non cognoscit an ista est virgo? virginitas enim eius erat in carne non corrupta. Ergo diabolus potuit scire eam esse virginem.

Sed dicendum, secundum Ambrosium, qui etiam istam rationem assignat, quod diaboli possunt aliqua subtilitate naturae, quae tamen non possunt nisi divina permissione. Unde diabolus eius virginitatem cognosceret, nisi a diligenti consideratione divinitus fuisset prohibitus.

Secundum Ambrosium assignatur triplex ratio.

Prima est propter honorem matris Domini conservandum: maluit Dominus de ortu suo homines dubitare, quam de pudicitia matris.

Et ideo voluit eam desponsari, ut tolleretur suspicio adulterii: ipse enim venerat legem adimplere, non solvere; Matth. V, 17: non veni solvere, sed adimplere; Ex. XX, 12 dicitur, honora patrem tuum et matrem tuam.

Alia ratio est, ut virginibus notatis de adulterio auferretur excusatio: si enim mater Domini non fuisset desponsata, et tamen gravida, possent similiter se per eam excusare; Ps. Cxl, 4: non declines cor meum in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis.

Tertia ratio, quia Christus ecclesiam sibi desponsavit, quae virgo est; II Cor. II, 2: despondi enim vos. Et ideo de virgine desponsata nasci voluit in signum quod ecclesiam sibi desponsavit.

Cum ergo esset desponsata. Sed cui? ioseph.

Secundum chrysostomum, ioseph fuit faber lignarius; et signat Christum, qui per lignum crucis omnia restauravit, caelestia etc..

Mater eius, idest Dei. Hic ostenditur eius dignitas: nulli enim creaturae hoc concessum est, nec homini, nec Angelo, ut esset pater, aut mater Dei; sed hoc fuit privilegium gratiae singularis, ut non solum hominis, sed Dei mater fieret; et ideo in apoc. XII, 1 dicitur: mulier amicta sole, quasi tota repleta divinitate. Quod negavit Nestorius; et hoc quia divinitas non fuit accepta a virgine. Contra quem ignatius martyr pulchro exemplo utitur ad ostendendum quod fuit mater Dei. Constat, inquit, quod in generatione hominum communium mulier dicitur mater: et tamen mulier non dat animam rationalem, quae a Deo est, sed ministrat substantiam ad corporis formationem. Sic igitur mulier dicitur mater totius hominis, quia id quod sumptum est de ea, unitur animae rationali.

Similiter cum humanitas Christi sumpta sit de beata virgine, propter unionem ad divinitatem dicitur beata virgo non solum mater hominis, sed etiam Dei; quamvis ab ipsa non sumatur divinitas; sicut nec in aliis anima rationalis sumitur a matre.

Maria, proprium nomen. Interpretatur maris stella, vel illuminatrix, et suo sermone domina: unde in Apoc. XII, 1 describitur luna sub pedibus eius.

Antequam convenirent etc..

Hic obiicit Elvidius: si antequam convenirent, ergo aliquando convenerunt. Unde iste negavit virginitatem matris Christi: non ante partum, nec in partu, sed post partum dicit quod fuit cognita a viro.

Et respondet Hieronymus, quod sine dubio hoc quod dicitur antequam, semper importat ordinem ad futurum. Sed hoc potest esse dupliciter: vel secundum rationem, vel secundum intellectus acceptionem. Si enim dicatur: antequam comederem in portu Romae, navigavi ad Africam, non est intelligendum quod postquam navigaverim ad Africam comederim; sed quia proposueram comedere, et praeventus navigatione non comedi. Ita est hic. Non est ita intelligendum quod postea realiter convenirent, sicut dicit impius ille; sed quia ex hoc ipso quod sibi desponsata erat secundum communem opinionem, licebat eis aliquando convenire, quamvis numquam convenerint.

Remigius aliter exponit, ut intelligatur de solempni celebratione nuptiarum: ante enim erat et fiebat per aliquos dies desponsatio, et interim sponsa non erat sub custodia viri; postea autem fiebat solempnis celebratio nuptiarum, et tunc traducebatur ad domum viri.

De his nuptiis loquitur evangelista hic. Et secundum hoc non habet locum obiectio Elvidii.

Nota proprietatem verbi: proprie enim illud inventum dicitur, de quo non sperabatur, nec putabatur; et ioseph tantam habebat opinionem de pudicitia mariae, quod praeter aestimationem eius fuit quod invenit eam gravidam. In utero habens, supple ab ipso ioseph, qui, sicut dicit Hieronymus, maritali licentia pene omnia secreta eius rimabatur.

De spiritu sancto. Hic tangitur actor conceptionis.

Hoc autem legendum est divisim ab illo praecedenti. Non enim legendum est, aut intelligendum quod ioseph invenerit eam habentem in utero de spiritu sancto; sed solum quod invenit eam gravidam. Et ne oriretur auditoribus interim suspicio adulterii, addidit de spiritu sancto, idest de virtute spiritus sancti, non de substantia, ne filius spiritus sancti credatur; Luc. I, 35: spiritus sanctus superveniet in te, et virtus altissimi obumbravit tibi.

Quamvis autem secundum Augustinum indivisibilia sint opera trinitatis, et ideo ipsam conceptionem non solum spiritus sanctus, sed etiam pater et filius operati sint; tamen per quamdam appropriationem spiritui sancto attribuitur. Et hoc tribus rationibus.

Prima ratio est, quia spiritus sanctus amor est. Hoc autem fuit signum maximi amoris, quod Deus filium suum incarnari voluerit; Io. III, 16: sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret.

Secunda, quia spiritui sancto attribuitur gratia; I Cor. XII, 4: divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus; et hoc fuit maxima gratia. Tertia ratio assignatur in gestis nicaeni Concilii, et est, quod in nobis est duplex verbum: verbum cordis et verbum vocis.

Verbum cordis est ipsa conceptio intellectus, quae occulta est hominibus, nisi quatenus per vocem exprimitur, sive per verbum vocis. Verbo autem cordis comparatur verbum aeternum ante incarnationem, quando erat apud patrem, et nobis absconditum; sed verbo vocis comparatur verbum incarnatum quod iam nobis apparuit, et manifestum est.

Verbum autem cordis non coniungitur voci nisi mediante spiritu; et ideo recte incarnatio verbi, per quam nobis visibile apparuit, mediante spiritu sancto facta est.

Nota hic quatuor rationes quare Christus de virgine nasci voluit. Quarum prima fuit, quia peccatum originale contrahitur in prole ex commixtione viri et mulieris: unde si Christus natus fuisset de concubitu coniugali, peccatum originale contraxisset. Hoc autem esset inconveniens, cum ipse ad hoc venisset in mundum ut peccata nostra tolleret: unde peccati contagione infici non debuit.

Secunda, quia Christus praecipuus fuit doctor castitatis; infra XIX, 12: sunt eunuchi qui se castraverunt propter regnum caelorum.

Tertia propter puritatem et munditiam. In malevolam animam non introibit sapientia, Sap. I, 4. Unde decuit ut venter matris eius nulla corruptione pollueretur.

Quarta propter proprietatem verbi: quia sicut verbum sine corruptione cordis emanat a corde, ita Christus de virgine nasci voluit et debuit sine corruptione.

Ioseph autem vir eius cum esset iustus. Postquam posuit generationis modum, hic confirmat ipsum per testimonium.

Cum enim supra dixerit evangelista, quod mater Jesu inventa est in utero habens, et quod hoc erat de spiritu sancto, posset aliquis credere quod evangelista hoc apposuisset ob gratiam magistri; ideo hic evangelista confirmat generationis modum supradictum.

Et primo praenuntiatione prophetica, hoc autem factum est; secundo revelatione angelica, ibi exurgens autem ioseph.

In prima parte sunt tria.

Primo introducitur persona, cui facta est revelatio; secundo persona revelans, ibi haec autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit; tertio ponuntur verba revelationis, ibi ioseph fili David.

Persona autem, cui fit revelatio, commendatur ex duobus, scilicet ex hoc quod est iustus, et ideo non mentiretur; secundo ex hoc quod sponsus, sive vir, et ideo crimen in ea non pateretur; Prov. VI, 34: zelus et furor viri non parcat in die vindictae.

Dicit ergo ita: inventa est a ioseph habens in utero, sed ioseph vir eius cum esset iustus, et nollet eam traducere.

Hic est duplex sanctorum sententia, Ambrosii videlicet, et Augustini.

Augustinus enim vult, quod ioseph, qui non erat praesens, quando facta est Annuntiatio angelica, rediens, et inveniens eam gravidam, habuit suspicionem adulterii.

Sed tunc statim oritur quaestio: quomodo iustus erat, si eam quam suspectam habebat de adulterio, nolebat traducere, idest crimen ipsius pro palare? in hoc enim videbatur ei in peccato consentire, et Rom. I, 32 dicitur, quod non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.

Sed ad hoc est triplex responsio. Prima est secundum chrysostomum, quod duplex est iustitia: una enim est iustitia, quae est virtus cardinalis, quae dicitur iustitia specialis; alia est iustitia legalis, quae includit omnem virtutem, et pietatem, et clementiam, et huiusmodi. Quando ergo dicitur quod ioseph iustus erat, intelligendum est de iustitia generali, ut iustitia accipiatur pro pietate. Unde quia iustus erat, idest pius, noluit eam traducere. Alia est responsio Augustini, qui dicit, quod duplex est peccatum, scilicet peccatum occultum et peccatum manifestum: peccatum enim occultum non est publice arguendum, sed aliter est ei remedium adhibendum.

Suspicio ergo adulterii, quam habuit ioseph, erat suspicio peccati occulti, et non manifesti, quia ipse solus sciebat; et iterum si alii scirent eam gravidam, non possent opinari nisi quod de ipso esset; et ideo crimen eius non debuisset pro palare. Tertia vero responsio est Rabani, quod etiam ioseph iustus fuit et pius: in hoc enim quod pius, non voluit crimen pro palare; sed in hoc quod voluit eam dimittere, apparuit iustus: sciebat enim quod qui tenet adulteram, stultus et insipiens est, ut dicitur Prov. XVIII, 22.

Secundum autem Hieronymum et Origenem non habuit suspicionem adulterii.

Noverat enim ioseph pudicitiam mariae; legerat in Scriptura quod virgo concipiet, Is. VII, 14 et cap. XI, 1: egredietur virga de radice iesse, et flos de radice eius ascendet etc.; noverat etiam mariam de David generatione descendisse. Unde facilius credebat hoc in ea impletum esse, quam ipsam fornicatam fuisse. Et ideo indignum reputans se tantae cohabitare sanctitati, voluit occulte dimittere eam, sicut Petrus dixit: exi a me, Domine, quia homo peccator sum, Luc. V, 8.

Unde nolebat eam traducere, idest ad se ducere, et in coniugem accipere, se indignum reputans.

Vel, secundum aliorum sententiam, ignorans finem, ne tamquam reus haberetur si celaret, et secum eam teneret.

Haec autem eo cogitante. Hic persona revelans introducitur: et tanguntur tria.

Primo enim tangitur tempus; secundo persona revelans introducitur; ecce Angelus: tertio revelationis modus exprimitur, apparuit in somnis.

Dicit ergo haec autem eo cogitante, idest dum ista secum in mente revolveret, ecce Angelus Domini apparuit.

Nota quod duo commendantur hic de ioseph, scilicet sapientia et clementia. Sapientia quidem in hoc, quod ipse antequam ageret, deliberavit; Prov. IV, 25: palpebrae tuae praecedant gressus tuos: hoc est, nihil facias sine iudicio et deliberatione rationis. Item, clementia sive pietas in hoc quod factum eius non pro palavit, vel promulgavit, contra multos qui statim illud quod habent in corde, volunt exterius publicare; Prov. XXV, 28: sicut urbs patens, et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

Et ideo meruit instrui, sive consolari.

Unde sequitur ecce Angelus Domini apparuit: quasi in promptu sit adiutorium Dei; Ps. IX, 10: adiutor in opportunitatibus, in tribulatione; Ps. LIII, 6: ecce enim Deus adiuvat me, et Dominus susceptor est animae meae.

Angelus Domini: nihil enim melius potuit excusare, quam ille qui conscius erat virginitatis servatae. Unde ille idem Angelus qui missus est ad mariam, Luc. I, 26, creditur missus ad ioseph, Ps. XXXIII, 8: immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, scilicet mariae, et ioseph, ut ipsam liberaret ab infamia, et ioseph in perturbatione non dimitteret.

Sed hic quaeritur, quare non a principio facta est ioseph revelatio, antequam ita perturbaretur.

Item, quare maria ei non revelavit Annuntiationem angelicam, quae sibi facta fuerat.

Et dicendum ad primum, quod hoc fecit ut testimonium eius esset credibilis. Sicut enim Dominus thomam apostolum permisit dubitare de sua resurrectione, ut scilicet dubitans palparet, et palpans crederet, et credendo

infidelitatis in nobis vulnus amoveret; sic permisit Dominus ioseph de pudicitia mariae dubitare, ut dubitans revelationem angelicam acciperet, et accipiendo firmiter crederet.

Ad hoc quod quaeritur secundo, dicendum, quod si maria ei dixisset, ipse non credidisset.

Apparuit ei in somnis: ecce modus revelationis.

Nota quod apparere proprie est illius rei, quae de natura sua est invisibilis, tamen in potestate sua est ut videatur: sicut est Deus, vel Angelus; illa enim quae de sui natura habent ut videantur, proprie apparere non dicuntur: unde dicitur apparitio divina, vel angelica. Unde proprie loquitur.

Apparuit in somnis.

Sed hic quaeritur quare in somnis.

Ratio redditur in Glossa, quia ioseph quodammodo dubitans erat: unde quasi quodammodo dormiebat, et ideo recte in somnis dicitur Angelus apparuisse ei.

Alia ratio potest assignari melior, sicut enim dicit apostolus, I Cor. XIV, 22, prophetia data est fidelibus, signa autem infidelibus.

Proprie autem revelatio, quae dicitur prophetica, fit in somnis; Num. XII, 6: si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: et ideo quia ioseph iustus erat, et fidelis, ipsi tamquam fideli debuit fieri apparitio, quae competit credentibus, scilicet revelatio quasi prophetica. Quia vero apparitio corporalis est miraculosa, talis apparitio sibi non competebat, cum ipse crederet, et esset fidelis.

Sed tunc quaeritur, quare mariae facta est visibilis apparitio, cum ipsa esset fidelissima.

Et dicendum est, quod mysterium incarnationis a principio revelatum est virgini mariae, quando difficilior erat ad credendum; et ideo oportuit quod sibi fieret apparitio visibilis.

Ipsi vero ioseph non est revelatum a principio, sed magis quando iam pro magna parte erat impletum, cum iam videret alvum eius intumescere, unde facilius poterat credere; et ideo sufficebat sibi apparitio quae fit in somnis.

Ioseph fili David. Hic revelationis verba ponuntur: et dividitur in tres partes, secundum tria quae facit Angelus: primo enim mariae et ioseph prohibet divortium; secundo incarnationis aperit mysterium, cum dicit quod in ea natum est, de spiritu sancto est; tertio ipsius ioseph futurum praenuntiat obsequium, quod scilicet puero exhibebat, ibi pariet autem filium.

Dicit igitur ioseph. Vocat eum ut reddat eum attentum ad audiendum, et ut revocet eum ad seipsum. Hoc commune est in Scriptura, quod scilicet quando praemittitur apparitio, quae est de superius, requirit in auditore quamdam mentis elevationem, et attentionem; Ez. II, 1: fili hominis, sta super pedes tuos, et loquar tecum, et infra, fili hominis, audi quaecumque loquor ad te, et noli esse exasperans. Hab. II, 1: super custodiam meam stabo.

Fili David. Ideo genus exprimit ut avertat illud quod dicitur Is. VII, 13: audite, domus David: numquid parum est molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? etc.. Signum enim datum fuit non uni personae, sed toti tribui sive domui: unde quia de hoc debebat eum instruere, iubetur in expressione generis sui vaticinium prophetae ad memoriam reducere.

Noli timere. Omnis apparitio, sive sit boni, vel mali Angeli, timorem quemdam incutit: et hoc, quia talis apparitio est inconsueta, et quasi extranea naturae hominis; et ideo ponit hominem quasi extra se. Sed in hoc est differentia, quia apparitio mali Angeli terrorem incutit, et in ipso terrore hominem dimittit, ut scilicet hominem quasi extra se positum facilius pertrahat ad peccatum; sed boni Angeli apparitio, quamvis terrorem incutiat, tamen statim subditur conclusio, et assecutio consolationis, ut scilicet homo ad se redeat, et quae sibi dicuntur advertat; unde Luc. I, ubi dicitur quod apparuit Angelus zachariae, statim sequitur: ne timeas, zacharia, et similiter in eodem: ne timeas, maria.

Unde post apparitionem factam ioseph statim subditur consolatio. Duplicem habebat iste timorem, scilicet Dei, et etiam peccati, ne scilicet mariae cohabitando peccaret tamquam conscius peccati, et ideo, ne timeas, subditur, scilicet metu peccati, accipere mariam coniugem tuam.

Nota quod coniux dicitur, non propter matrimonium, sed propter desponsationem: consuetudo enim est Scripturae et sponsas vocare coniuges, et coniuges sponsas.

Sed quaeritur, quomodo iubet eam accipere, cum eam nondum dimisisset.

Et dicendum quod licet eam corporaliter non dimisisset, tamen in animo eam dimiserat: et ideo iubetur eam accipere. Vel ne timeas accipere quantum ad solemnitatem, et nuptiarum celebrationem.

Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Hic aperit incarnationis mysterium.

Et nota quod cum tria ibi fuerint, scilicet ipsa virgo concipiens, filius Dei conceptus, et virtus activa spiritus sancti; duo bene exprimit Angelus, scilicet concipientem, et conceptionis actorem; sed tertium, ipsum Dei filium conceptum, non exprimit nisi indefinite: quod enim, inquit, in ea natum est: et hoc ut denotetur quod ipsum est ineffabile et incomprehensibile, non solum homini, sed etiam ipsis Angelis. Quod enim, inquit, in ea natum est, non dicit, de ea, quia nasci de matre est in lucem prodire: in matre nasci est ipsum concipi, de spiritu sancto est.

Hoc est ergo testimonium angelicum, quod inducit evangelista ad probandum quod supra dixerat inventa est in utero habens de spiritu sancto.

Nota quod in conceptione aliarum mulierum, in semine viri est virtus formativa, cuius subiectum est semen, et per hanc virtutem formatur foetus, et vegetatur in corpore mulieris. Hanc autem supplevit virtus spiritus sancti.

Et ideo aliquando invenitur dictum a sanctis, quod spiritus sanctus fuit ibi pro semine, aliquando tamen dicitur quod non fuit ibi semen. Et hoc est, quia in semine viri sunt duo, scilicet ipsa corrupta substantia, quae descendit a corpore viri, et ipsa formativa virtus.

Dicendum ergo, quod spiritus sanctus fuit pro semine quantum ad virtutem formativam; sed non fuit ibi pro semine quantum ad corpulentam substantiam, quia non de substantia spiritus sancti facta est caro Christi, vel conceptio eius. Et ideo patet, quod spiritus sanctus non potest dici pater Christi, quia nec secundum divinam naturam, nec secundum humanam.

Secundum divinam naturam quidem, quia quamvis Christus sit eiusdem gloriae cum spiritu sancto, filius tamen secundum divinam naturam nihil accipit a spiritu sancto: et ideo non potest dici filius eius; filius enim aliquid accipit a patre. Similiter nec secundum humanam, quia pater et filius debent convenire in substantia; Christus autem, quamvis sit conceptus virtute spiritus sancti, non tamen de substantia spiritus sancti.

Sed contra hoc quod dicitur de spiritu sancto est, quod Prov. IX, 1 dicitur, quod sapientia aedificavit sibi domum. Ergo videtur quod ipsamet divina sapientia, idest Dei filius, sibi humanam naturam univit, et ita non est facta virtute spiritus sancti.

Sed duplex est responsio, secundum Augustinum.

Prima, quod verbum illud quod scribitur Prov. IX, 1, intelligitur de ecclesia, quam Christus in sanguine suo fundavit. Alia est, quod indivisa sunt opera trinitatis: et ideo illud quod facit filius, facit etiam spiritus sanctus, sed tamen per quamdam appropriationem attribuitur spiritui sancto. Et ratio huius dicta fuit superius.

#5 Lectio 5

Pariet autem filium. Hic praenuntiat obsequium, quod exhibebit ioseph puero iam nato, et facit tria: primo enim praenuntiat virginis partum; secundo praemonstrat obsequium ab ipso ioseph puero exhibendum, cum dicit et vocabis nomen; tertio aperit nomen impositum ipsi puero, cum dicit Jesum.

Dicit ergo pariet. Ita concepit de spiritu sancto quidem primo, sed pariet filium. Non dicit tibi, quia ipse puerum non genuit. Luc. I, 13 dictum est zachariae: uxor tua pariet tibi filium, quia ipsum zacharias genuit. Vel ideo non dicit, tibi, ut ostendatur, quod pro omnibus natus est: non solum tibi, vel ipsi pariet filium, sed toti mundo; Luc. II, 10: ecce annuntio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Dominus in civitate David etc..

Sed quia ioseph posset dicere: ita concepit ipsa de spiritu sancto, et pariet filium, quid ergo ad me? in nullo sum ei necessarius. Ideo subdit ipsius ioseph obsequium vocabis nomen eius.

Consuetudo erat apud Hebraeos, et est hodie, quod die octavo circumcidebant puerum, et tunc imponebant ei nomen; et hoc factum est per ioseph: unde in hoc opere minister fuit. Unde dicitur ei vocabis; non dicitur impones, quia iam est sibi impositum; Is. Lxii, 2: vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit.

Iesum, hoc est nomen a Deo impositum.

Et reddit causam ipse enim salvum faciet populum suum, quem sibi acquisivit sanguine suo, hoc est populum eius. Dan. IX, V. 26 dicitur: non erit populus eius, qui est eum negaturus; unde est populus Domini per fidem; I Petr. II, 9: vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.

A peccatis eorum. In libro iudic. Frequenter dicitur quod talis, vel talis salvavit Israel: sed a quibus? ab inimicis carnalibus; hic autem a peccatis, remittendo peccata, quod soli Deo competit. Luc. V, 24: ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.

Nota, quod hic confunditur Nestorius, qui dicebat, quod illa, quae Dei sunt, ut esse ab aeterno, esse omnipotens, vel huiusmodi, non conveniunt illi homini. Ecce quod ille idem homo, qui natus est de virgine, qui vocatur Jesus, ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Unde cum peccata dimittere non possit nisi solus Deus, oportet dicere quod iste homo sit Deus, et quod ea, quae Dei sunt, ei verissime conveniunt.

Praemiserat evangelista, quod mater Dei inventa est in utero habens de spiritu sancto, et hoc supra probavit per angelicam revelationem, hic probat per prophetiae praenuntiationem; unde dicit hoc totum factum est ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam.

Et sciendum quod ista particula dupliciter potest introduci hic. Chrysostomus enim vult quod totum hoc dixerit Angelus et prophetiam introduxerit. Et ratio est, quia ipse, ne quod praenuntiabat videretur novum, subito voluit ostendere quod ab antiquo praenuntiatum erat; Is. XLVIII, 3: qui fecit iam quod futurum est, secundum aliam translationem.

Alii dicunt, et credo melius, quod istud, scilicet hoc totum factum est etc., sunt verba evangelistae. Nam ibi terminantur verba Angeli: et ipse salvum faciet etc.. Et inducit ea evangelista propter tria. Primo, ut ostendat quod vetus testamentum est de Christo; act. X, 43: huic omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.

Secundo ut facilius Christo credant: Io. V, 46: si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit. Tertio ad ostendendum conformitatem veteris et novi testamenti; Col. II, 17: quae sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.

Sed ad hoc quod sciatur quid in ista prophetia contineatur, sciendum quod tria annuntiat Angelus. Primo enim dixit quod in ea natum est etc.; secundo pariet filium; tertio vocabitur nomen eius Jesum. Ista per ordinem in

prophetia continentur. Et primum probat quod dicit ecce virgo; secundo pariet autem; tertio et vocabitur. Ergo de spiritu sancto erat, quod per virginitatem concepit.

Et hoc est, quod dicitur in prophetia, ecce virgo concipiet; Is. XXXV, 2: germinans germinabit, et exultabit laetabunda, et laudans etc.. Item virgo pariet filium, quia in pariendo in nullo laesa est virginitas; Is. XI, 1: egredietur virga de radice iesse, et flos de radice eius ascendet etc.. Christus quidem flos est. Ergo in nullo laesa est virginitas.

Sequitur et vocabitur nomen eius emmanuel.

Sed quaeritur, quare non consonat hoc cum verbis Angeli, dicendo et vocabitur Jesus? dicendum, quod ista repromissio facta fuit Iudaeis, qui ex adventu Christi salutem haberent.

Et Jesus salvator interpretatur, quod idem est quod emmanuel, nobiscum Deus.

Est enim Deus nobiscum quatuor modis: per naturae assumptionem, Io. I, 14: verbum caro factum est, per naturae conformitatem, quia in omnibus similis, Phil. II, 7: in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, per conversationem corporalem, Bar. III, 38: post hoc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est, per spirituales conversationem, infra ult., 20: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

Sed quaerendum, circa litteram, cur evangelista non utitur eisdem verbis cum propheta, sed utitur nomine Jesu.

Sed dicendum, quod eodem spiritu loquebatur.

Tamen Hieronymus dicit quod ideo evangelista dixit habebit, quia iam de facto loquebatur.

Item quaerendum, cur in Isaia dicitur et vocabitur, hic autem dicitur et vocabunt.

Sed Hieronymus dicit, quod hic dicitur vocabunt, quia quod primo Angeli vocaverunt annuntiando, Luc. II, 21, postea apostoli vocaverunt praedicando et magnificando. Ut in nomine Jesu omne genu flectatur etc., phil. II, 10.

Quod est interpretatum nobiscum Deus. Sed quaeritur, quis apposuit hanc interpretationem prophetiae nobiscum Deus, propheta, an evangelista? et videtur quod non evangelista, quia hac non indiguit, quia scripsit in Hebraeo.

Sed dicendum, uno modo, quia emmanuel est nomen compositum, ideo evangelista illud etiam in Hebraeo interpretatus est. Vel dicendum, quod ille, qui primo transtulit de Hebraeo, interpretatus est.

Et notandum, quod in Glossa dicitur quod triplex est species prophetiae, scilicet praedestinationis, praescientiae et comminationis; et differunt.

Prophetia enim dicitur praenuntiatio eorum, quae sunt procul, idest futurorum; sed futurorum quaedam sunt quae solus Deus facit; quaedam vero, etsi Deus facit, tamen fiunt per nos et per alias etiam creaturas; quaedam autem sunt quae nullo modo Deus facit, ut mala. Praenuntiatio illorum, quae solus Deus facit vocatur prophetia praedestinationis, sicut conceptus virginis; unde illud Is. VII, 14: ecce virgo concipiet, est prophetia praedestinationis.

Sed ea quae fiunt a causis secundis, possunt dupliciter considerari. Primo, secundum quod sunt in praescientia Dei, verbi gratia de Lazaro; si enim aliquis consideret causas naturales, diceret quod numquam surgeret, et verum diceret: cum tamen deberet resuscitari secundum ordinem divinae praescientiae. Ergo quando prophetia est praenuntiatio secundum quod est in praescientia divina, semper impletur; quando autem secundum ordinem causarum inferiorum, non semper, sicut patet Is. XXXVIII, V. 1, quando Isaias ad ezechiam dixit: dispone domui tuae, quoniam morieris tu, et non vives etc..

Sed numquid prophetia imponit necessitatem praescientiae? et dicendum quod non; quia prophetia est quoddam signum divinae praescientiae, quae non imponit necessitatem rebus praescitis, quia considerat futura in sua praesentialitate. Quicquid enim agitur, est Deo praesens, quia eius intuitus se extendit ad omne tempus; si enim video aliquid praesens, non imponit necessitatem meo intuitus, sicut quando aliquem sedere video. Et hoc modo istas prophetias, quae in isto libro inducuntur, intelleximus.

Considerandum est enim tres errores fuisse.

Unus Manichaeorum dicentium, quod in toto veteri testamento non invenitur prophetia de Christo: et quicquid inductum est in novo testamento de veteri, totum est ex corruptione.

Contra quod Rom. I, 1: Paulus servus Christi, vocatus apostolus, segregatus in evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos etc.. Et quod loquatur de Iudaeorum prophetiis, patet infra IX, 5: quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem etc..

Alius fuit theodori dicentis, quod nihil eorum quae inducuntur de veteri testamento, sunt ad litteram de Christo, sed sunt adaptata, sicut quando inducunt illud virgilitalia pendebat memorans, fixusque manebat hoc enim adaptatum est de Christo; et tunc illud ut adimpleretur, debet sic exponi, quasi diceret evangelista: et hoc potest adaptari.

Contra quod Lc. Ult., 44: oportet impleri omnia quae scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et Psalmis de me. Et sciendum quod in veteri testamento aliqua sunt quae referuntur ad Christum, et de eo solo dicuntur, sicut illud ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, Is. VII, 14; et illud Ps. XXI, 2: Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? etc.. Et si quis alium sensum litteralem poneret, esset haeticus, et haeresis damnata est. Sed quia non solum verba veteris testamenti, sed etiam facta significant de Christo, aliquando dicuntur aliqua ad litteram de aliquibus aliis, sed referuntur ad Christum, in quantum illa gerunt figuram Christi, sicut de Salomone dicitur: et dominabitur a mari usque ad mare etc.; hoc enim non fuit impletum in eo.

Tertius error fuit Iudaeorum.

Sciendum autem, quod Iudaei specialiter obiiciunt contra istam auctoritatem, quia in Hebraeo non habetur virgo, sed alma, quod idem est quod adolescentula. Unde ad litteram non sunt dicta de Christo sed de emmanuel, vel de quodam filio Isaiae, secundum alios.

Sed contra hos obiicit Hieronymus: et quod de filio Isaiae non potuerit dici, probatur, quia iam erat natus, quando hoc dictum fuit. Item non invenitur aliquis famosus fuisse tempore illo, qui vocaretur emmanuel. Item non est signum quod iuvenula pariat. Unde dicit Hieronymus, quod alma est aequivocum, et significat quandoque aetatem, quandoque absconditam, et tunc significat virginem studiose conservatam; et sic significat hic.

Item obiiciunt Iudaei, quod illud datum fuit ut signum. Is. VII, 3: venient duo reges contra Achaz etc., et promisit quod liberarentur ab his dando hoc signum ad Achaz.

Sed dicendum, quod dedit hoc signum non solum ad Achaz, sed etiam ad domum David, quia dicit audite ergo, domus David; quasi dicat propheta: Dominus adiuvabit te contra istum regem, quia ipse multo maiora faciet, quia non solum ipsius liberatio erit, sed totius mundi.

Sed revertamur ad litteram. Hoc totum factum est.

Sed contra. Angelus multa praemiserat, scilicet quod in ea natum est etc., pariet etc., et iterum, vocabitur etc.. Hoc vero non totum factum erat.

Sed dicendum uno modo, secundum Rabanum, ut hoc totum factum etc. Referatur ad praeterita facta, quod Angelus apparuit virgini, et dixit illa verba, hoc totum factum fuit, ad conservationem virginis, ut ly ut teneatur causaliter. Vel refertur ad ea quae praenuntiaverat; et potest dici totum factum propter praedestinationem.

Vel dicendum, quod evangelista scribebat quando totum factum erat; et ideo refertur ad id. Unde ly ut tenetur consecutive, quia non voluit Deus incarnari propter hoc ut impleretur prophetia, quasi vetus testamentum dignius sit novo; sed consecutum est ad prophetiam hoc quod Christus incarnaretur.

#6 Lectio 6

Supra probavit evangelista, quod mater Dei de spiritu sancto concepit, ex duobus, scilicet ex revelatione Angeli, et ex praenuntiatione prophetae, hoc idem intendit ostendere ex obedientia ioseph, qui non acquievisset verbis Angeli, ut mariam susciperet in sponsam, nisi cognovisset eam impraegnatam de spiritu sancto.

Et circa hoc duo facit: primo ponitur obedientia ipsius sponsi ad Angelum; secundo describitur obedientiae modus, ibi et accepit.

Et nota quod quia per inobedientiam primi hominis prolapsi sumus in peccatum, Rom. V, 19: per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ideo in principio reparationis nostrae proponitur obedientia.

Et possumus quatuor notare, quae sunt necessaria ad obedientiam. Primum est ut sit ordinata. Et dico ordinata, quia primo deserenda sunt vitia, et postea obediendum est ad operationem virtutum; Hier. IV, 3: novate vobis novale, et nolite serere super spinas etc..

Et ideo hic dicitur, quod ioseph exurgens a somno, pigritiae scilicet et dubietatis. De hoc somno dicitur Eph. V, 14: surge qui dormis, et exurge a mortuis. Secundum vero est, quod debet esse festina: et hoc est quod dicitur Eccli. V, 8: non differas de die in diem, non tardes converti ad Dominum. Subito enim veniet ira illius. Et ideo hic dicitur quod statim fecit sicut praecepit ei. Glossa: quisquis a Deo monetur, solvat moras, surgat a somno, faciat quod iubetur. Tertium vero, quod debet esse perfecta, ut non solum quod iubetur, sed eo modo quo iubetur fiat et quo eis imperatur. Unde hic dicitur sicut praeceperat.

Glossa: perfecta obedientia. Col. III, 20: filii, obedite parentibus per omnia.

Quartum, quod debet esse discreta, ut obediatur cui obediendum est, et in quo, ut non fiat aliquid contra Deum: unde dicit quod fecit sicut praecepit ei Angelus, non malus sed Dei. I Io. IV, 1: nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum etc..

Et accepit. Hic ostenditur in quibus obedivit: et ponuntur tria. Primo obedientia quam exhibuit ad Angelum; secundo reverentia quam exhibuit ad matrem; tertio obsequium quod exhibuit Christo nato.

Angelus praecepit ioseph noli timere accipere mariam coniugem tuam. Et fecit ioseph sicut praecepit etc.. Ubi patet quod invenit mulierem bonam.

Sed numquid non habebat eam in domo? quare ergo dicit, exurgens... Accepit? respondet chrysostomus: quia eam non eiecerat a domo, sed a corde. Vel quia primo ducebatur, sed postea celebrandae sunt nuptiae, et tunc dicitur, et est coniux.

Et ne aliquis suspicaretur quod copula carnalis interveniret, subiungit et non cognoscebat eam.

Ubi sciendum quod hoc verbum cognoscere dupliciter accipitur in sacra Scriptura: quandoque pro agnitione, Io. XIV, 7: et amodo cognoscetis eum et vidistis eum, aliquando pro carnali copula, sicut Gen. IV, 1: Adam vero cognovit uxorem suam evam etc., scilicet carnaliter.

Sed obiicitur, quia non dicitur simpliciter cognoscebat etc., sed, donec peperit filium suum. Ergo postea cognovit; unde etiam dixit Elvidius: quamvis virgo concepit Christum, tamen postea habuit alios filios ex ioseph. Et ideo dicit Hieronymus, quod donec aliquando significat aliquid finitum, et determinatum, sicut dicam non veniam donec comedo quia postea significo me venturum; quandoque significat infinite, et indeterminate, verbi

gratia I Cor. XV, 25: oportet et illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Numquid postea non regnabit? immo: sed utitur Scriptura tali modo loquendi quia intendit remove illud quod potest esse dubium. Dubium enim esse poterat utrum regnaret, quando non posuerat inimicos sub pedibus. Item dubium esse poterat, cum beata virgo peperisset, an ante partum fuisset cognita a ioseph, quia primum nulli debebat venire in dubium; scilicet quoniam Angeli decantaverunt: gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis, Lc. II, 14. Et ideo hoc intendit evangelista.

Et argumentatur optime Hieronymus contra Elvidium: tu dicis, Elvidi, quod ante non cognovit ioseph, quia fuit admonitus in somnis ab Angelo. Si ergo admonitio in somnis tantum valuit quod non coniungeret se mariae, quanto magis Angelorum cognitio, pastorum et magorum adoratio? chrysostomus autem accepit cognitionem pro agnitione intellectuali. Non cognoscebat scilicet quantae dignitatis esset; sed postquam peperit, cognovit. Alii dicunt quod accipitur pro agnitione sensibili; et sic est satis probabilis horum opinio. Dicunt enim quod Moyses ex locutione Domini habuit tantam claritatem in facie, ut filii Israel non posset intendere in faciem eius, II Cor. III, 7. Ergo si ex consortio Dei hoc habuit Moyses, multo magis haec beata virgo, quae portavit eum in utero, habuit tantam claritatem in facie quod ioseph non cognoscebat eam. Sed prima expositio est magis litteralis.

Item dicit Elvidius quod littera dicit, donec peperit filium suum primogenitum.

Primum dicitur respectu posterioris. Ergo habuit alios.

Respondet Hieronymus, quod consuetum est in sacra Scriptura quod primogeniti vocantur illi, quos alii non praecedunt: Ex. XIII, 12 dicitur quod primogeniti Iudaeorum offerrentur Domino. Quaerit Hieronymus: numquid oportebat expectare quod non offerrentur donec nasceretur secundus? ergo primogeniti dicuntur quos alii non praecedunt; et sic intelligitur hic.

Sequitur obsequium. Lc. II, 21, plenius exequitur hoc, sed Matthaueus breviter tangit. Ita enim vult spiritus sanctus, quod quae unus dixit, alius taceat.

Vocavit nomen eius Jesum; istud quidem nomen non parum celebre fuit apud antiquos et desideratum; Gen. XLIX, 18: salutare tuum expectabo, Domine. Et Hab. III, 18: ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo.

|+2 Capitulus 2

#1 Lectio 1

Supra egit evangelista de Christi generatione, hic intendit manifestare eius nativitatem.

Et primo, testimonio magorum; secundo, testimonio innocentum, ibi qui cum recessissent.

Circa primum tria ponuntur: primo enim annuntiatur Christi nativitas; secundo inquiritur locus; tertio inquiritur persona.

Secundum ibi audiens autem Herodes.

Tertium ibi tunc Herodes.

Circa primum tria facit: primo enim proponitur Christi nativitas, cui testimonium perhibetur; secundo inducuntur testes; tertio ponitur testimonium.

Secundum ibi ecce magi. Tertium ibi ubi est qui natus est? circa primum quatuor tanguntur: nativitas, nomen nati, locus et tempus.

Primum ibi cum ergo natus esset. Et notandum, quod Lucas plenius exequitur nativitatem, sicut e converso Matthaueus plenius exequitur de adoratione magorum, quam Lucas.

Nomen tangitur ibi Jesus. Locus ibi in bethlehem Iudae, non Iudaeae, quia Iudaea vocatur tota regio populi Israelitici; sed Iudae; ista est terra illa, quae venerat in sortem Iudae. Dicitur bethlehem Iudae ad differentiam alterius bethlehem, quae est in tribu zabulon, de qua iosue IX, 10.

Et nota, quod ista tria verba cum natus esset Jesus in bethlehem Iudae in diebus Herodis regis, congrue ponuntur. Bethlehem enim significat ecclesiam, in qua natus est Jesus, qui est verus panis, de quo Io. VI, 51: ego sum panis vivus qui de caelo descendi. Nulli ergo provenit salus, nisi sit in domo Domini. In his salvator natus est Christus; Is. LX, 18: occupabit salus muros tuos, et portas tuas laudatio etc..

Et addidit regis, ad differentiam alterius Herodis: hic enim fuit, sub quo natus est Christus, Ascalonita; alius autem, qui iohannem occidit, fuit filius huius Herodis, et non fuit rex.

Sed quaeritur quare Scriptura facit mentionem de isto tempore. Et dicendum propter tres rationes. Primo, ut completam ostendat esse prophetiam Iacobi, Gen. Penult., 10: non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium. Herodes enim fuit primus alienigena, qui regnavit in Iudaea.

Secunda ratio est, quod maior morbus indiget maiori et meliori medico. Populus autem Israel tunc erat in maxima afflictione sub gentili dominio, et ideo indigebat maximo consolatore: in aliis enim afflictionibus suis mittebantur eis prophetae, sed nunc propter magnitudinem afflictionis mittebatur eis prophetarum Dominus; Ps. Xciii, 19: secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuae laetificaverunt animam meam.

Inde ponuntur testes, ibi ecce magi. Et describuntur tripliciter: a professione, a regione, et a loco, ubi testimonium dederunt.

De primo dicit ecce magi: qui secundum communem usum loquendi vocantur incantatores; sed lingua persica vocat magos Philosophos et sapientes. Isti quidem venerunt ad Jesum, quia gloriam sapientiae, quam possidebant, recognoverunt a Christo. Et sunt quidem primitiae gentium, quia primo venerunt ad Christum. Et impletur, secundum Augustinum, in istorum adventu illud Isaiae VIII, 4: antequam sciat puer vocare patrem suum, et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariae coram rege Assyriorum etc.; ante enim quam Christus loqueretur, eripuit fortitudinem Damasci, et divitias et spolia Samariae, idest idololatriam. Dimiserunt enim illi idololatriam, et munera obtulerunt.

Item considerandum quod ad Christum venerunt aliqui ex Iudaeis, scilicet pastores; aliqui ex gentibus, scilicet magi: ipse enim Christus est lapis angularis, qui fecit utraque unum.

Et quare magi et pastores? quia pastores magis simplices, et isti magis peccatores, ad significandum quod Christus utrosque recipit.

Quot autem fuerint illi magi, evangelista non dicit. Videtur autem, secundum munera, quod fuerunt tres reges, quamvis plures alii in eis representabantur; Is. LX, 3: ambulabunt gentes in lumine tuo.

De secundo, scilicet de regione, dicit ab oriente.

Et notandum quod quidam ab oriente exponunt a finibus orientis; sed tunc quomodo in tam paucis diebus venissent? et respondetur, ut quidam dicunt, quod miraculose venerunt; alii quod dromedarios habuerunt.

Chrysostomus tamen dicit, quod stella apparuit eis per duos annos ante nativitatem, et quod tunc se paraverunt, et venerunt ierosolymam in duobus annis et tredecim diebus.

Aliter autem potest exponi, ut dicatur ab oriente, idest a quadam regione quae erat prope ierusalem a parte Orientali; dicuntur enim isti fuisse de secta Balaam, qui dixit Num. XXIV, 17: orietur stella ex Iacob, qui Balaam habitabat iuxta terram promissionis in parte Orientali.

Sequitur de loco ierosolymam venerunt.

Sed quare venerunt ierusalem? duplex est ratio. Una quia erat civitas regia; unde regem Iudaeorum in regia civitate quaerebant; item hoc factum fuit ex divina dispensatione, ut primo testimonium ferretur de Christo in ierusalem, ut adimpleretur prophetia Is. II, 3: de sion exhibit lex, et verbum Domini de ierusalem.

Consequenter ponitur testimonium, ibi ubi est qui natus est? in quo tria dicunt: primo denuntiant regis nativitatem; secundo afferunt nativitatibus signum, ibi vidimus enim stellam eius; tertio profitentur pium propositum, ibi et venimus adorare.

Dicunt ergo ubi est? considerandum autem quod isti magi sunt primitiae gentium, et praefigurant in se statum nostrum.

Isti enim aliquid supponunt, scilicet Christi nativitatem, et aliquid quaerunt, scilicet locum; et quidem nos fide tenemus Christum, sed aliquid quaerimus, scilicet spe: videbimus enim eum facie ad faciem. II Cor. V, 7: per fidem ambulamus, et non per speciem.

Sed quaestio est. Cum ipsi audissent regem esse in ierusalem, quomodo ista dicebant? omnis enim qui alium regem profitetur in civitate regis, se exponit periculo.

Sed certe hoc zelo fidei faciebant. Unde in istis nuntiabatur fides illa intrepida. Infra X, 28: nolite timere eos qui occidunt corpus.

Consequenter proponunt signum huius nativitatibus vidimus.

Et nota quod in istis verbis fuit occasio duorum errorum. Quidam, sicut Priscillianistae, dixerunt omnes actus hominum fato agi et regi. Et confirmant per hoc, vidimus enim stellam eius. Ergo natus est sub aliqua stella.

Alius error Manichaeorum, qui reprobant fatum, et per consequens istud evangelium; quia dicebant quod Matthaeus introducit fatum.

Sed excluditur error utriusque.

Sed antequam procedamus ad expositionem litterae, oportet primo videre quid est fatum, et quomodo sunt haec credenda, et quomodo non.

Nota ergo quod videmus multa in rebus humanis per accidens et casualiter accidere.

Contingit autem aliquid casuale et fortuitum esse relatum ad causam inferiorem, quod relatum ad causam superiorem non est fortuitum: sicut si aliquis Dominus mittat tres ad quaerendum aliquem, et unus nesciat de alio, si occurrant sibi invicem, est eis casuale; sed si referantur ad intentionem Domini, non est casuale.

Sed secundum hoc fuit duplex opinio de fato. Quidam dixerunt quod ista casualia non reducuntur in aliam causam superiorem ordinantem: et isti sustulerunt fatum, et ultra hoc omnem providentiam divinam. Et fuit, secundum Augustinum, haec opinio tullii.

Sed dicimus quod ista casualia reducuntur in causam superiorem ordinantem. Sed cum fatum dicatur a for faris, quasi quoddam pronuntiatum et prolocutum, a qua causa sit ista ordinatio, est differentia. Quidam enim dixerunt quod est ex virtute corporum supercaelestium.

Unde dicunt fatum nihil aliud esse quam dispositio siderum.

Alii ista contingentia reducunt in providentiam divinam. Sed primo modo negandum est esse fatum. Actus enim humani non reguntur secundum dispositionem corporum caelestium: quod patet ad praesens, cum multae sint ad hoc rationes efficaces.

Primo, quia impossibile est, quod virtus corporalis agat supra virtutem incorpoream, quia nihil inferius in ordine naturae agit in superiorem naturam. In anima autem sunt quaedam potentiae elevatae supra corpus; quaedam potentiae sunt organis affixae, scilicet potentiae sensitivae et nutritivae: et corpora quidem caelestia, quamvis directe agant supra corpora inferiora, et mutant ea per se, per accidens tamen agunt in potentiis organis affixis. In potentiis autem organis non affixis nullo modo agunt necessitando, sed inclinando tantum. Dicimus enim istum hominem iracundum, idest pronum ad iracundiam, et hoc ex causis caelestibus, sed directe electio ut sic in voluntate est. Unde numquam potest fieri tanta dispositio in corpore humano, quin superabundet iudicium liberi arbitrii. Unde quicumque poneret liberum arbitrium sub corporibus caelestibus, de necessitate poneret sensum ab intellectu non differre.

Secundo, quia per hoc excluditur omnis cultus divinus, quia tunc omnia essent ex necessitate; et sic tunc etiam regimen reipublicae destrueretur, quia nec oporteret consiliari, neque aliquid providere, et huiusmodi.

Tertio, quia nos attribueremus Deo malitias hominum; quod esset ipsum infamare, qui creator est stellarum. Patet ergo quod hoc dicere est contra fidem omnino. Et ideo dicit Gregorius: absit a fidelium cordibus ut fatum aliquid esse dicatur. Si autem vis vocari fatum divinam providentiam, tunc aliquid est. Sed, sicut dicit Augustinus, quia nihil commune debemus habere cum infidelibus, non hoc nomen ei imponere debemus, unde dicit: linguam corrigas, sententiam teneas.

Non ergo potest dici vidimus stellam, idest a qua tota vita eius dependeat; quia, secundum Augustinum, tunc stella non sequeretur generatum, quia tunc Christus magis diceretur fatum stellae, quam e converso.

Et notandum quod ista stella non fuit de primis causatis: quod patet ex quatuor.

Primo ex motu, quia nulla stella movetur de septentrione in meridiem. Regio autem Persarum, unde isti magi veniebant, est posita ad septentrionem. Item, aliae numquam quiescunt; ista autem non continue movebatur.

Tertio ex tempore, quia in die nulla lucet; ista autem de die praebebat lucem magis. Quarto ex situ, quia non in firmamento, quod patet, quia isti per eam determinate distinxerunt domum.

Ergo dicendum quod ista specialiter creata fuit ad servitium Christi. Et ideo dicit vidimus stellam eius, idest ad obsequium eius factam.

Quidam autem dicunt, quod ista stella fuit spiritus sanctus, qui, sicut super baptizatum apparuit in specie columbae, ita et nunc in specie stellae. Alii dicunt quod fuit Angelus.

Sed dicendum est quod vera stella fuit.

Et voluit ostendi sub indicio stellae, primo, quia conveniebat ei. Est enim rex caelorum, et ideo per caeleste indicium voluit manifestari; Ps. XVIII, 1: caeli enarrant gloriam Dei et opera manuum eius annuntiat firmamentum; Iudaeis quidem per Angelos, per quos legem acceperant; Gal. III, 19: lex data est per Angelos; gentilibus per stellam, quia per creaturas in cognitionem Dei venerunt; rom. I, 20: invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Secundo, quia congruebat his quibus demonstrabatur, scilicet gentilibus, quorum vocatio promissa fuit Abrahae in similitudinem stellarum; Gen. XV, 5: suspice caelum, et numera stellas si potes etc.. Unde tam in nativitate, quam in passione factum est signum in caelo, quod omnibus gentibus Christum notum fecit.

Item, congruebat omnibus, quia ipse est salvator omnium.

Sed dicit in oriente, quod exponitur dupliciter. Secundum Rabanum, sic: stella existens in Iudaea apparuit illis gentibus in oriente. Vel: nos vidimus stellam in oriente. Istud melius dicitur. Unde ecce stella, quam viderant in oriente antecedebat eos.

Item patet ex hoc quod ista secundum situm erat propinqua terrae, quia aliter non distinxisset locum. Ergo non potuisset videri a tam remota regione.

Consequenter ponitur pium propositum et venimus adorare.

Hic est duplex quaestio. Dicit enim Augustinus: numquid isti erant curiosi, quod quodcumque fieret aliquod indicium per aliquam stellam quaererent regem natum? hoc enim stultum fuisset.

Sed dicendum quod non praestaverunt obsequium regi terreno, sed caelesti: in quo virtus divina ostenditur affuisse; quia aliter si terrenum regem quaesissent, totam devotionem amisissent, quando vilibus pannis invenerunt involutum.

Sed quaerit iterum Augustinus: quomodo ex stella potuerunt scire, quod homo Deus natus esset? et respondet quod hoc fuit Angelo revelante; qui enim ostendit eis stellam, misit Angelum qui hoc revelaret. Leo Papa dicit, quod sicut exterius oculi replebantur lumine istius stellae: ita interius radius divinus revelabat. Tertia ratio: quia isti erant de stirpe Balaam, qui dixit: oriatur stella ex Iacob. Unde habuerunt a prophetia eius. Et ideo videndo tantam claritatem stellae, suspicati sunt, quod rex caelestis natus esset, et ideo quaerebant. Et hoc est et venimus adorare. In hoc impletum est illud Ps. Lxxi, 11: et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei.

Praenuntiata Christi nativitate per magos, hic inquit de loco nativitatis: et ponuntur tria: primo ponitur motivum ad inquirendum; secundo imponitur inquisitio; tertio inventio veritatis.

Secundum ibi et congregans. Tertium ibi at illi dixerunt ei: in bethlehem Iudae.

Motivum fuit turbatio Herodis; unde audiens. Et signanter vocat Herodem regem, ut ostendat esse alium a rege, quem quaerebant.

Fuit autem triplex causa turbationis. Prima processit ex ambitione, quam habebat circa custodiam regni sui, propterea quia alienigena erat. Sciebat enim vel audiverat illud Danielis II, 44: in diebus regnorum Israel suscitabit Deus caeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur etc.. Sed in hoc decipiebatur, quia regnum illud spirituale erat; Io. XVIII, 36: regnum meum non est de hoc mundo. Unde Herodes turbabatur timens amissionem regni sui; sed magis turbabatur diabolus timens regni sui destructionem totalem; Io. XII, 31: nunc princeps mundi huius eiicietur foras.

Et nota quod homines, sicut dicit chrysostomus, in sublimibus constituti ex levi verbo contra se prolato conturbantur; Ps. Lxxxvii, 16: exaltatus autem, humiliatus sum et conturbatus; humiles autem numquam timent.

Secunda causa processit ex timore Romani imperii. Statutum enim erat a Romano imperio quod nullus Deus aut rex diceretur sine eorum consensu; unde timebat. Sed iste timor mundanus erat, qui prohibetur; Is. LI, 12: quis tu ut timeas ab homine mortali, et filio hominis, qui quasi foenum ita arescet? tertia ex rubore verecundiae. Verecundabatur enim coram populo ut alius rex vocaretur; similis in hoc Sauli, qui dixit: peccavi, sed nunc honora me coram senioribus populi mei, et coram Israel etc. I Reg. XV, 30.

Sed mirum quod sequitur et omnis ierosolyma cum illo. Videbatur enim quod deberent gaudere. Sed sciendum quod triplicem causam turbationis habuerunt. Prima fuit ipsorum iniquitas; iniqui enim erant, quibus semper detestabilis est conversatio iustorum.

Prov. XIII, 19: detestantur stulti eos qui fugiunt mala. Secunda ut placerent Herodi; Eccli. X, 2: secundum iudicem populi, sic et ministri eius. Tertia quia timebant ne Herodes hoc audito amplius desaeviret in gentem Iudaeorum.

Mystice autem in hoc significatur quod iste terrenus erat. Gregorius: rex terrae turbatus est, caeli rege nato, quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum caelestis celsitudo aperitur. Is. XXIV, 23: erubescet luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte sion, et in ierusalem.

Et notandum quod, sicut dicit Augustinus, quid autem erit tribunal iudicantis, quando superbos reges cuna terrebat infantis? pertimeant reges ad dexteram patris sedentem, quem rex impius timuit matris ubera lambentem. Et congregans. Hic ponitur inquisitio.

Et, sicut dictum est, Herodes sollicitus erat inquirere, et propter regnum, et propter timorem Romanorum: unde inquisivit veritatem.

Sed ad habendam certitudinem de aliquo tria requiruntur ab inquirentibus: creditur enim multitudini, auctoritati, et litteratis. Unde congregavit multos, et auctoritatem habentes, et sapientes. Et hoc est quod dicit congregans omnes, quantum ad primum Sap. VI, 26: multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum. Principes sacerdotum, quantum ad secundum; Mal. II, 7: labia sacerdotum custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius...p et Scribas, quantum ad tertium: non ad scribendum tantum dicitur, sed ad interpretandum legis Scripturam; per istos quidem volebat investigare veritatem.

Eccl. XXXII, 13: in medio magnatorum loqui non praesumas, et ubi sunt senes non multum loquaris.

Sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.

Magi regem vocaverunt, sed ipsi Christum quaerebant: sciebant enim ex conversatione cum Iudaeis regem Iudaeorum legitimum inungi.

Sed quaeritur: aut ipse credebat prophetiae, aut non. Si credebat, sciebat quod non poterat impediri quin ipse regnaret; quare ergo interfecit pueros? si non credebat, quare ergo quaerebat? sed dicendum quod non perfecte credebat, quia ambitiosus erat et ambitio hominem caecum reddit.

At illi dixerunt: in bethlehem Iudae.

Hic invenitur veritas. Et primo ponitur veritas; secundo confirmatur eius prophetia, ibi et tu, bethlehem, terra Iuda.

Et sciendum quod Christus voluit nasci in bethlehem propter tria. Primo ad vitandam gloriam. Propter hoc enim elegit duo loca: unum in quo nasci voluit, scilicet bethlehem; alium in quo passus fuit, scilicet ierusalem. Et hoc est contra illos qui gloriam quaerunt, qui volunt nasci in sublimibus locis, et nolunt pati in loco honoris.

Ioan. VIII, 50: ego gloriam meam non quaero.

Secundo ad confirmationem suae doctrinae, et ostentationem suae veritatis. Si enim natus fuisset in aliqua magna civitate, virtus suae doctrinae potuisset adscribi humanae virtuti; II Cor. VIII, 9: scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi.

Tertio ad ostendendum se esse de genere David; Lc. II, 3: ioseph et maria ibant in bethlehem ut profiterentur ibi, eo quod essent de domo, et familia David.

Competit etiam mysterio, quia bethlehem interpretatur domus panis: et Christus est ille panis vivus, qui de caelo descendit, io.

VI, 51.

Consequenter confirmatur veritas.

Unde et tu, bethlehem, etc..

Ex ista prophetia duo possemus considerare: magi enim aliquid annuntiabant, et aliquid quaerebant. Et ex ista prophetia ostenditur utrumque: quia quantum ad primum dicit et tu bethlehem; quantum ad secundum dicit ex te enim exiet dux.

Et ita confirmatur nativitas Christi duplici testimonio, scilicet stellae et prophetiae, quia in ore duorum vel trium testium est veritas; Deut. XIX, 15: in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum.

Et nota, quod quando erant omnes infideles, data sunt signa corporalium; quando iam erant fideles, data est prophetia; I cor. XIV, 22: itaque linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus; prophetiae autem non infidelibus, sed fidelibus.

Et sciendum quod Iudaei dupliciter defecerunt in prolatione prophetiae.

Quia ibi dicitur et tu, bethlehem ephrata, et iterum quia non est ibi, nequaquam minima es.

Et potest assignari duplex ratio quare mutaverunt.

Uno modo potest dici, quod hoc fecerunt ex ignorantia. Alio modo potest dici quod isti usi sunt scienter aliis verbis. Et dicunt sententiam. Quia cum Herodes esset alienigena, non intellexisset auctoritatem prophetae, et ideo dixerunt illud quod notum erat Herodi. Unde dicunt: terra Iuda, et nequaquam minima es, idest tu non es minima inter millia hominum Iuda; vel in principibus Iuda, idest inter principales civitates Iuda. Ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel. De isto duce habetur Dan. IX, 25: usque ad Christum ducem; et Ps. XXX, 5: dux mihi eris: regit enim populum Israel non solum carnaliter, sed etiam spiritualiter; Rom. XI, 1: numquid Deus repulit populum suum? etc.. Ps. Lxxix, 2: qui regis Israel, intende, qui deducis velut ovem ioseph.

Et nota quod truncant caudam auctoritatis, scilicet et egressus eius sicut ab initio, a diebus aeternitatis. Per quod insinuatur quod non debebat esse rex terrenus, sed caelestis; quod si scivisset Herodes, non fuisset impius.

Unde fuerunt causa necis illorum. Item ex illa etiam cauda patet esse falsam interpretationem Iudaeorum, qui exponunt de zorobabel: quia non convenit ei et egressus eius ab initio a diebus aeternitatis. Item non in Iudaea, sed in Babylone natus est.

Consequenter inquiritur de persona nati, cum dicit tunc Herodes, clam vocatis magis, diligenter didicit ab eis tempus stellae quae apparuit eis.

Et primo ponitur inquisitio; secundo inventio inquisiti, ibi invenerunt eum etc.; tertio veneratio inventi, ibi et procidentes adoraverunt eum.

Ad inquirendum personam ex duobus moti sunt: ex persuasionem Herodis, et ex ductu stellae. Unde circa primum ponitur exhortatio; secundo studium magorum in mutatione stellae, ibi qui cum audissent regem abierunt.

Circa primum tria ponuntur: primo enim inquitur tempus; secundo annuntiat locum, ibi et mittens illos in bethlehem; tertio iniungit officium inquisitionis, ibi ite, et interrogate diligenter de puero.

Dicit ergo tunc Herodes. Ubi considerandum quod Iudaei sciebant locum, sed non tempus. Unde confutantur a Domino, Lc. XIX, 44: eo quod non cognovisti tempus visitationis tuae, et Is. I, 3: cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe Domini sui; Israel autem me non cognovit, et populus meus non intellexit. Ergo inquiritur tempus. Et dicit chrysostomus quod per biennium ante apparuit istis stella. Alii autem quod in ipsa die nativitatis.

Annuntiat locum, ibi et mittens.

Iniungit officium inquisitionis, ibi ite, et interrogate etc.. Et admonet duo: et ad hoc quod impleant praemittit tertium.

Quantum ad primum dicit ite etc.. Et quaerit insidiose ad occidendum, sicut illi quibus dicitur Io. VII, 34: quaeritis me, et non invenietis.

Quantum ad secundum dicit sic cum inveneritis renuntiate mihi. Et hoc propter malum etiam dicebat; Eccli. XIII, 14: ex multa loquela tentabit te. Quantum ad tertium dicit ut et ego veniens adorem eum; et quidem dolose promittit Dei cultum; ier. IX, 8: sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est; Ps. XXVII, 3: qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

Et nota quod cum magi profiterentur regem, iste vocat puerum, quia ex abundantia cordis os loquitur.

Nota etiam, quod petit a Iudaeis ubi Christus nasceretur, volens experiri, et tentare utrum gauderent.

Consequenter ponitur studium magorum.

Duo iniunxerat: quod inquirerent, et reverterentur; sed unum fecerunt magi. Unde qui cum audissent regem abierunt. Aliud autem non fecerunt.

Tales quidem debent esse auditores, quod bona addiscant, mala vero relinquunt; infra XXIII, 3: quae dicunt facite, secundum opera eorum nolite facere etc..

|#3 Lectio 3

Supra evangelista posuit unum motivum magorum, scilicet persuasionem Herodis, hic ponit aliud motivum magorum ad inquirendum Christum, scilicet ducatum stellae; et circa hoc duo facit: primo enim ponit ducatum stellae; secundo effectum laetitiae huius ducatus, ibi videntes autem stellam, gavisus sunt gaudio magno valde.

Et nota, quod stella primum exequitur suo motu, quia directe ducebat magos ad Christum; item manifestat suo statu pueri locum, ibi usque dum veniens staret supra ubi erat puer.

Unde quantum ad primum dixit antecedebat eos.

Ex hoc autem quod dicit ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, datur intelligi quod quando magi declinaverunt in ierusalem, stella disparuit; recedentibus autem ab Herode, apparuit.

Disparuit autem propter tria. Primo propter confusionem Iudaeorum, qui cum instructi essent in lege, ut Christum quaerent, et gentes non essent instructae, tamen gentes quaerunt, et Iudaei contemnunt. Unde impletur illud Is. LV, 5: gentes quae te non cognoverunt, ad te current.

Secundo propter magorum instructionem: non enim solum per stellam Dominus voluit se eis manifestare, sed etiam per legem, ut sic adiungeretur cognitioni creaturarum cognitio legis. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum, Deut. XIX, 15. Is. VIII, 20: ad legem magis et ad testimonium.

Tertio propter instructionem nostram. Et instruimur de duobus, secundum Glossam. Primo quod qui humanum auxilium quaerunt, deseruntur a divino. Illicitum est enim humanum auxilium quaerere, non quaerendo divinum; Is. XXXI, 1: vae qui descenditis in Aegyptum ad auxilium, in equis sperantes, habentes fiduciam super quadrigis, quia multae sunt, et super equitibus, quia praevalidi nimis, et non sunt confisi super sanctum Israel et Dominum non requisierunt. Secundo instruimur quantum ad hoc, quod nos, qui fideles sumus, non debemus quaerere signa, sicut isti, qui videntes stellam gavisii sunt etc.; sed debemus esse contenti doctrinis prophetarum, quia signa data sunt infidelibus.

In hoc etiam est duplex mysterium.

Stella enim significat Christum; Apoc. Ult., 16: ego sum radix David, stella splendida et matutina. Unde per istam stellam intelligere possumus gratiam Dei, quam amittimus, cum ad Herodem, idest diabolum, accedimus; eph. V, 8: eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.

Item, cum ab Herode, idest diabolo, recedimus, stellam, idest Christi gratiam, invenimus: simile Ex. XIII, 21, ubi dicitur, quod Dominus praecedebat Israel, quando exivit de Aegypto, in specie ignis etc.. Hic autem praecedebat in specie stellae.

Usque dum veniens staret supra ubi erat puer. Duo intelligimus hic. Unum quod ista stella non erat multum alta, quia aliter non discrevisset domum pueri. Aliud quod stella completo officio suo redacta est in suam materiam.

Ubi erat puer. Frequenter puerum vocat, ut scias illum esse de quo dicitur Is. IX, 6: puer natus est nobis.

Consequenter ponitur effectus ducatus huius quantum ad magos. Unde videntes autem stellam gavisii sunt etc.. Gavisii sunt propter spem, quam recuperaverunt. Timebant enim, quia de longinquis partibus venerunt, amittere quod sperabant; Rom. XII, V. 12: spe gaudentes. Item addit gaudium; aliqui enim gaudent, et non gaudent, quia laetitia humana non est perfectum gaudium; Prov. XIV, 13: extrema gaudii luctus occupat.

Verum autem et perfectum gaudium de Deo est; Is. Lxi, 10: gaudens gaudebo in Domino, et exultabit anima mea in Deo meo. Tertio addit magno, quia isti magna iam cognoscebant de Deo, quia Deum incarnatum, et multum misericordem; Is. XII, 6: exulta et lauda, habitatio sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel. Quarto addit valde, quia intense gaudebant; recuperaverant enim quod amiserant; Luc. XV, 10: gaudium erit Angelis Dei etc.. Consequenter agitur de inventione pueri. Unde et intrantes domum, invenerunt puerum. Et tangit tria: domum, quae, si quaeratur qualis erat, ostenditur Luc. II, 7.

Item si quaeratur qualis puer, in nullo ab aliis differebat, sicut dicunt sancti. Quantum ad apparentiam, non loquebatur, infirmus videbatur, et huiusmodi. Item si quaeratur qualis mater, respondetur, qualis est uxor carpentarii.

Et hoc ideo dico, quia si isti quaesivissent regem terrenum, videndo ista scandalizati fuissent; sed videntes vilia, et considerantes altissima, moti sunt ad admirationem, et adoraverunt eum. Et hoc est et procidentes adoraverunt eum.

Sed quare non fit mentio de ioseph? dicendum quod divina dispensatione factum est quod non adesset, ne istis qui primitiae gentium erant, daretur suspicio pravae opinionis.

Consequenter tangitur reverentia quam exhibuerunt ad puerum, ibi et procidentes.

Et fuit triplex: in adorando, offerendo et obediendo.

Dicit ergo et procidentes adoraverunt eum, tamquam Deum in homine latentem; Ps. Lxxi, 9: coram illo procident Aethiopes.

Item offerendo, reverentiam exhibuerunt; unde et apertis thesauris suis. Consuetudo enim erat apud Persas, quod semper cum munere adorabant; et hoc est et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham. Ps. Lxxi, 10: reges tharsis et insulae munera offerent, reges Arabum et Saba dona adducent. Is. LX, 6: omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes.

Mystice considerandum est quod isti non in via, sed tunc primo aperuerunt thesaurum, quando venerunt ad Christum: similiter nos bona nostra in via non debemus manifestare. Unde reprehenditur hoc inf. XXV de virginibus, et XIII, 44 dicitur: simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo abscondit, et prae gaudio illius vadit, et vendit universa quae habet et emit agrum illum.

Obtulerunt ei munera etc.. Aliqui assignant rationem istorum munerum litteralem et dicunt isti, quod tria invenerunt: domum sordidam, puerum infirmum, et matrem pauperem. Et ideo obtulerunt aurum ad sustentationem matris, myrrham ad sustentationem membrorum pueri, thus ad tollendum foetorem.

Sed dicendum, quod aliquid mystice hic praetenditur, et potius ista tria ad tria referuntur, quae offerre debemus, sc. Fidem, actionem et contemplationem.

Quantum ad fidem dupliciter: primo quantum ad ea, quae in Christo concurrunt. Scilicet regia dignitas; Ier. XXIII, 5: regnabit rex, et sapiens erit etc.; et ideo in tributum obtulerunt aurum. Sacerdotii magnitudo; et ideo thus in sacrificium. Hominis mortalitas; et ideo myrrham. Item quantum ad fidem trinitatis, quia designantur in nobis personae trinitatis.

Secundo possunt referri ad actionem nostram.

Per aurum enim potest signari sapientia; Prov. II, 4: si quasi thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini. Per thus oratio devota; Ps. CxI, 2: dirigatur, Domine, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo etc.. Per myrrham mortificatio carnis: Col. III, 5: mortificate membra, quae sunt super terram; Cant. V, 5: manus meae distillaverunt myrrham.

Quantum autem ad contemplationem, per ista tria possunt significari vel tres sensus sacrae Scripturae, scilicet litteralis, sub quo comprehenditur allegoricus, anagogicus et moralis; vel tres partes philosophiae, scilicet moralis, logica et naturalis: omnibus enim his debemus uti ad servitium Dei.

Consequenter ponitur quomodo reverentiam exhibuerunt in obediendo. Unde et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.

Sed quomodo responsum acceperunt qui non interrogaverunt? sed dicendum quod Dominus respondet aliquando interrogationi mentali, et isti intus quaerebant quid placeret Deo de reversione; Ex. XIV, 15: quid clamas ad me? sed numquid sunt revelationes immediate a Deo? dionysius probat quod non, nisi mediantibus Angelis. Quare ergo non nominat Angelum? sed dicendum, quod quandoque Scriptura facit mentionem de Deo, et non de Angelo, hoc fit per quamdam excellentiam illius manifestationis; Gal. III, 19: lex ordinata per Angelum in manu mediatoris; Act. VII, 37: hic est Moyses, qui dixit filiis Israel: prophetam suscitant vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis etc.. Unde quod dicit Glossa, quod hoc fuit immediate per Deum, refertur ad modum loquendi Scripturae.

Per aliam viam reversi sunt in regionem suam. In hoc ostenditur quod ad regionem nostram Paradisum, a qua per peccatum expulsi sumus, per obedientiam pervenimus.

Prov. IV, 27: vias quae a dextris sunt novit Dominus; perversae vero sunt quae sunt a sinistris.

Chrysostomus hic dicit, quod isti reversi egerunt sanctam vitam, et postea facti sunt coadiutores s. Thomae apostoli; tamen nihil de eis invenitur scriptum in sacra Scriptura post recessum eorum.

|#4 Lectio 4

Supra habitum est quomodo nascenti Christo magi testimonium perhibuerunt, nunc autem agitur quomodo innocentes testimonium perhibent, non loquendo sed moriendo.

Et circa hoc tria facit evangelista.

Primo enim ponitur occultatio Christi; secundo interfectio puerorum, ibi tunc Herodes; tertio ponitur reditus ipsius Christi, ibi defuncto Herode.

Circa primum tria facit.

Primo enim ponitur admonitio Angeli; secundo ostenditur obedientia ioseph; tertio impletio prophetiae.

Secundum ibi ut adimpleretur.

Circa primum tria tanguntur.

Primo ponitur tempus apparitionis; secundo describitur ipsa apparitio et modus apparitionis ibi ecce Angelus; tertio ponitur ipsa admonitio facta per Angelum, ibi surge et accipe puerum.

Tempus describitur ibi qui cum recessissent. Et intelligendum quod non statim post recessum magorum facta est ista apparitio, quia totum quod dicitur Luc. II, 6, debet interponi, scilicet de purificatione: postquam impleti sunt dies etc.. Non enim Herodes statim cogitavit de interfectione puerorum.

Unde cum dicit qui cum recessissent, debet interponi tota historia purificationis.

Consequenter ponitur ipsa apparitio; unde ecce Angelus apparuit in somnis etc..

In somnis dicitur apparere, quia tunc homines ab actibus exterioribus cessant, et talibus fit revelatio per Angelos; Ps. IV, 9: in pace in idipsum dormiam, et requiescam; Prov. III, 24: quiesces, et suavis erit somnus tuus.

In ista admonitione tria ponuntur.

Primo enim persuadet Angelus fugere; secundo determinat moram; tertio assignat causam.

Dicit ergo surge.

Et nota, quod, sicut dicit Hilarius, beata virgo ante nativitatem ab Angelo nominatur coniux, supra I, 5, sed post nativitatem non.

Et hoc propter duo. Primo ad commendationem virginis; sicut enim virgo concepit, ita virgo peperit. Secundo propter dignitatem eius: erat enim mater Dei, qua dignitate nulla maior, et denominatio fit a digniori.

Item quod, sicut dicit chrysostomus, puer non venerat propter matrem, sed potius e converso; et ideo dicit accipe puerum, et matrem eius etc..

Sed quare fuge in Aegyptum? nonne dicit Ps. XVIII, 15: Dominus adiutor meus, et redemptor meus? sed sciendum quod propter tria fugit. Primo ad manifestandam suam humanitatem; sicut enim divinitas in stella apparuit, ita humanitas in fuga. Phil. II, 7: in similitudinem hominum factus. Secundo propter exemplum; illud enim exemplo ostendit, quod verbo docuit. Infra X, 23: cum autem persequerentur vos in civitate ista, fugite in aliam.

Tertio propter mysterium: sicut enim voluit mori, ut nos a morte revocaret, ita voluit fugere, ut fugientes a facie sua propter peccatum revocaret. Ps. Cxxxviii, 7: quo ibo a spiritu tuo? et esto ibi. Sed quare potius in Aegyptum, quam alibi in aliam regionem? dicendum propter duas rationes. Prima est, quia proprium est Dei, ut memor sit misericordiae in ira, Hab. III, 8. Dominus enim iratus fuit contra Aegyptios persequentes filios Israel, quia filii Israel erant primogenitus Dei. Et ideo datum est ei, ut obsequeretur unigenito; Is. XIX, 1: ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Aegyptum etc.; ibid. IX, 2: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbrae mortis lux orta est eis; Io. I, 14: vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiae, et veritatis.

Secunda, quia ipse induxerat tenebras in Aegypto, ideo voluit eam primo illuminare; et ideo bene ibi fugit; Is. IX, 2: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbrae mortis lux orta est eis.

Nota quod quando aliquis vult fugere peccatum, primo debet excutere pigritiam; Eph. V, 14: surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Secundo debet accipere fiduciam a matre, et filio, scilicet Christo; Eccli. XXIV, 25: in me omnis spes vitae et virtutis. Tertio debet fugere a peccato adiutus auxilio matris et pueri; Ps. LIV, 8: ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.

Subdit causam huius fugae futurum est enim, ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum. Deceptus fuit Herodes, quia voluit perdere qui venerat regnum suum communicare; Lc. XXII, 29: et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum.

Secundo, quia eum qui non gloriam mundanam quaerebat; Hebr. XII, 2: qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem.

Qui consurgens. Hic ponitur executio mandati angelici, et ponit eam quantum ad fugam, et quantum ad moram.

Unde qui consurgens accepit puerum et matrem eius. Et fit mentio de tempore, unde dicit nocte, propter timorem et tribulationem, secundum illud Is. XXVI, 9: anima mea desideravit te in nocte, idest in tribulatione; in tribulationibus enim recurrendum est ad Deum: Os. VI, 1: in tribulatione sua mane consurgent ad me. Qui consurgens. Tunc adimpletum est illud Is. XIX, 1: ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Aegyptum; quod ad litteram impletum est.

Et erat ibi. Dicitur quod septem annos fuit ibi, et habitavit in civitate Heliopoli.

Quantum autem ad mysterium, per ioseph signantur praedicatores, hoc est apostoli, qui ponuntur ad expellendas tenebras per doctrinam, qui recedentes a Iudaeis conversi sunt ad gentes; Act. XIII, 16: vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes.

Et esto ibi usque dum dicam tibi, idest usquequo finiatur infidelitas Iudaeorum.

Rom. II, 25: caecitas ex parte contigit in Israel.

Consequenter adhibet testimonium prophetiae; unde dicit ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam. Istud est, secundum translationem Hieronymi, Osee XI, 1. In translatione autem septuaginta non est ita, sed ex Aegypto vocavi filium eius.

Videtur hic esse quaestio: quia non videtur hoc facere ad propositum, quia praemittitur ibi, puer Israel etc., et sic loqui videtur de vocatione Israel de Aegypto.

Sed dicendum quod in omnibus auctoritatibus, quae in evangeliiis vel in epistolis ponuntur de Christo, quaedam distinctio notanda est; quia quaedam dicuntur specialiter de Christo sicut illud Is. LIII, 7: tamquam ovis ad occisionem ducetur; quaedam autem dicuntur de quibusdam secundum quod duxerunt figuram Christi. Et sic est ista auctoritas: isti enim non fuerunt filii Israel, nisi in quantum similitudinem gesserunt veri filii unigeniti. Et hoc est: ex Aegypto vocavi filium meum, scilicet specialem.

Tunc Herodes. Hic agitur de interfectione puerorum; et circa hoc duo facit.

Primo ponitur occasio interfectionis; secundo ponitur interfectio; ibi et mittens occidit omnes pueros; tertio inducuntur prophetiae, ibi tunc impletum est.

Occasio fuit ira Herodis: unde tunc Herodes iratus est. Iac. I, 20: ira viri iustitiam Dei non operatur. Et notandum quod quando aliquis rex amissionem regni suspicatur, cito irascitur et accenditur.

Videns quoniam illusus esset a magis, iratus est valde. Et dicitur iratus valde propter duo: quia quando aliquis irascitur, de modica occasione fortiter accenditur. Unde quia in suspicione erat amissionis regni, et illusus fuit a magis, iratus est valde. Eccli. XI, 34: a scintilla una augetur ignis.

Et mittens. In ira ista fuit crudelitas quantum ad tria: quantum ad locum, quantum ad multitudinem et quantum ad tempus.

Quantum ad multitudinem, ut unum quaereret, omnes occidit. Unde dicitur et mittens occidit omnes pueros. Et nota quod dicit Augustinus quod iste numquam profuisset tantum obsequio, quantum profuit odio.

Sed quaeritur, cum non habuerint liberum arbitrium, quomodo dicti sunt mori pro Christo.

Sed, sicut dicitur Io. III, 17, non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Numquam enim Deus permisisset eos occidi, nisi fuisset eis utile. Unde dicit Augustinus quod idem est dubitare utrum profuerit illis ista occisio, quod est dubitare utrum pueris prosit baptismus: passi sunt enim ut martyres et Christum moriendo confessi sunt, quamvis non loquendo. Apoc. VI, 9: vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.

Secunda crudelitas est, quia occidit in omnibus finibus, timebat enim ne fugeret, scilicet ad aliquam civitatem. Et contigit ei sicut bestiae vulneratae, quae non attendit quem vulnerare debeat; Prov. XXVIII, V. 15: leo rugiens, et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

Tertia quantum ad tempus. Unde a bimatu, idest duorum annorum.

Et nota quod Augustinus dicit quod illo anno, quo Christus natus est, innocentes sunt occisi.

Sed quare dicit a bimatu et infra? dicunt quidam quod stella apparuit per duos annos ante; unde Herodes dubitabat utrum a tempore stellae natus fuisset. Et ideo dicit secundum tempus quod exquieserat a magis.

Alii autem dicunt quod isti non sunt occisi eodem anno, sed post duos annos.

Sed quare tantum distulit? triplex ratio redditur a diversis. Una est, quia a principio putabat quod magi fuissent decepti et quod nihil invenissent, sed postquam audivit multa verba de Christo a zacharia et simeone et Anna, tunc motus fuit ad quaerendum.

Alii dicunt quod hoc fecit ex cautela: timebat enim ne puerum, quem quaerebat, parentes occultassent. Unde primo voluit eos assecurare. Alii quod occupatione impeditus, quia misit post magos usque ad tharsum ciliciae et fecit incendi naves eorum.

Item fuit occupatus, quia citatus fuit Romae accusatus a filiis. Et sic post reversionem incepit saevire.

Et dicit et infra etc., quia cogitavit illum esse tantae potentiae, quod posset commutare faciem suam.

Per istam occisionem significatur occisio martyrum, quia pueri per humilitatem et innocentiam, infra XIX, 14: sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire; item infra XVIII, 3: nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum.

In bethlehem, et in omnibus finibus eius; quia per totum mundum occiduntur: Act. I, V. 8: eritis mihi testes, scilicet moriendo.

Duo anni sunt duplex caritas, Dei et proximi, quia fides sine operibus mortua est, iac. II, 20.

Et nota quod nato Christo, statim persecutio saevit, quia statim quando quis convertitur ad Christum, incipit tentari. Eccli. II, V. 1: fili, accedens ad servitum Dei, sta in iustitia et in timore, et praepara animam tuam ad tentationem.

Tunc impletum est quod dictum est per ieremiam prophetam. Posita occisione puerorum, hic more suo evangelista prophetiam annuntiantem ponit, quae est ier. XXXI, 15: vox in Rama audita est, lamentationis, luctus et fletus, Rachel plorantis filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt.

Et notandum quod, sicut dicit Hieronymus, ubicumque per apostolos et evangelistas introducit aliqua auctoritas veteris testamenti, non oportet introducere verbum ex verbo semper, sed sicut dedit eis spiritus sanctus, aliquando sensum ex sensu in usu nostro. Ita habemus Ier. XXXI, 15: vox in excelsis audita est lamentationis, luctus et fletus, Rachel plorantis filios suos, et nolentis consolari super eis, quia non sunt. Et sensus idem est.

Et considerandum quod, quantum ad hanc auctoritatem pertinet, ista est una de illis quae introducuntur in evangelio, quae tamen sensum litteralem habet, qui est figura eius, quod fuit in novo testamento.

Unde ad intellectum eius consideranda est quaedam historia, quae legitur iudicum XIX ubi dicitur quod propter peccatum commissum circa uxorem Levitae fere tota tribus beniamin extincta est; et dicitur quod ibi fuit maximus planctus, ita quod fuit auditus de gabaa usque in Rama longe a bethlehem per duodecim miliaria. Hoc dicitur Rachel plorare, quia mater fuit beniamin; et est locutio figurativa, scilicet ad exprimendum magnitudinem doloris. Sed haec est prophetia de praeterito.

Alio modo est de futuro dupliciter.

Quia uno modo potest referri ad captivitatem Israel, qui quando in captivitatem ducebantur, dicuntur in via iuxta bethlehem plorasse; et tunc dicitur Rachel plorasse, quia sepulta erat ibi, Gen. XXXV, 19. Et dicitur hoc eodem modo loquendi quo locus dicitur plorare mala quae in loco accidunt. Vult ergo dicere propheta quod sicut maximus dolor et luctus fuit, quando extincta est tribus beniamin, ita futurus est maximus alius tempore captivitatis.

Tertio modo exponitur sic. Evangelista assumit factum de occisione innocentum et exaggerat istum dolorem quadrupliciter.

Ex diffusionem doloris, ex multitudine doloris, ex materia, et inconsolabilitate.

Dicit ergo: vox in Rama. Quaedam civitas est in tribu beniamin, iosue XVIII, 25, et potest accipi pro civitate Liae. Hic autem accipitur pro excelso; et potest dupliciter exponi.

Primo sic: vox, in excelso prolata, audita est, quia vox quae in loco alto est, longe lateque diffunditur; Is. XL, 9: supra montem excelsum ascende tu qui evangelizas sion, exalta in fortitudine vocem tuam. Vel audita est in excelso, idest in caelo apud Deum; Eccli. XXXV, 21: oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec propinquet, non consolabitur, et non discedet donec altissimus aspiciat. Et iterum: nonne lacrimae viduae ad maxillam descendunt, et exclamatio eius super deducentes eas? ploratus: hoc potest referri ad fletum infantium occisorum. Et ululatus multus; hoc ad matrum ploratus. Vel utrumque ad pueros: ploratus inquantum elevabantur a militibus, ululatus inquantum iugulabantur.

Maior est dolor matrum, quam filiorum. Item matrum erat dolor assiduus, puerorum fuit brevis: propter quod dicit Zach. XII, 10: plangent eum quasi super unigenitum, et dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.

Item ex materia doloris, quia de morte filiorum. Unde Rachel plorat.

Sed obiicitur, quia bethlehem non erat in tribu beniamin, sed in tribu Iuda, qui fuit filius Liae.

Et solvitur tripliciter. Primo, quia Rachel sepulta fuit iuxta bethlehem, Gen. XXXV, 19.

Et ita ploravit pueros eo modo, quo aliquis locus dicitur plorare; Ier. II, 12: obstupescite, caeli, super hoc, et portae eius, desolamini vehementer, dicit Dominus.

Vel aliter. Supra habitum est quod Herodes occidit pueros in bethlehem, et in omnibus finibus eius etc.. Bethlehem autem erat in confinio duarum tribuum, scilicet Iudae et beniamin; unde de pueris beniamin occisi sunt: et sic cessat obiectio, sicut exponit Hieronymus.

Augustinus autem aliter exponit et dicit quod consuetudo est quod quando alicui aliqua prospera succedunt, ille, quando adversitates veniunt, magis dolet. Lia et Rachel sorores fuerunt, et isti qui occisi sunt fuerunt de filiis Liae. Et sic corporaliter occisi sunt, ne aeternaliter punirentur, ut in facto gabaa.

Dicitur ergo plorare videns filios suos occidi et damnari.

Vel per Rachel ecclesia signatur, quia interpretatur videns Deum, et ecclesia per fidem videt: quae plorat filios suos occisos, non quia occisi sunt, sed quia per ipsos poterat alios acquirere. Vel non plorat propter occisos, sed propter occidentes.

Sequitur de inconsolabilitate doloris: et noluit. Et exponitur illud multipliciter.

Primo ut referatur ad populum, qui tunc erat. Consolatio enim debetur quamdiu speratur aliquod remedium; sed quando non speratur, non est consolatio, sicut patet in infirmo desperato; et ideo dicit, ut referatur ad opinionem matrum, quia non sunt, quia scilicet non apparent; Gen. XXXVII, 30: puer non comparet. Vel noluit consolari, quia non sunt, idest ac si non essent: consolatio enim non debetur nisi de malis. Unde secundum hoc refertur ad opinionem ecclesiae, quae habet eos tamquam regnarent; unde, sicut de regnantibus, gaudet de eis, I Thess. IV, V. 12: nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent vel noluit consolari de praesenti, sed expectat consolationem in futuro; infra V, 5: beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Consequenter agitur de revocatione Christi; unde defuncto Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ioseph.

Et primo ponitur apparitio Angeli; secundo mandatum Angeli; tertio executio mandati Angeli.

Circa primum tria ponuntur. Primo describitur tempus; secundo persona; tertio modus apparitionis.

Dicit ergo defuncto Herode: non ille qui fuit in morte Christi, quia ille fuit filius istius.

Ecce Angelus apparuit.

Notandum quod omnis turbatio ecclesiae secundum mysterium terminatur per mortem persecutorum quia in perditione impii erit laudatio Prov. XI, 10. Item nota quod infidelitate Iudaeorum terminata, Christus rediit ad eos. Rom. XI, 26: et tunc omnis Israel salvus fiet.

Ecce... Apparuit. Notandum quod talis est ordo Angelorum et hominum, ut divinae illuminationes non fiant nobis nisi per Angelos; ad Hebr. I, 14: omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui haereditatem capiunt salutis. Unde etiam Christus secundum quod homo, voluit per Angelos nuntiari.

Modus, ibi in somnis ioseph in Aegypto.

Mandatum, ibi surge, et accipe puerum. Non dicit filium, non coniugem, sed puerum, ut designetur dignitas pueri, et integritas matris. In hoc significatur, quod ioseph non fuit ei datus ad carnalem copulam, sed ad ministerium et custodiam.

Consequenter assignat causam defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri.

Sed quaeritur, quare dicit sunt. Non enim nisi Herodes mortuus erat.

Hoc solvitur dupliciter. Primo quia iste tot mala fecerat, quod Iudaei gaudebant de morte eius: qui praesentiens mandavit adhuc vivens sorori suae, quod nobiliores de Iudaeis interficeret in morte sua; et isti quaesiverant animam pueri cum Herode; et hoc est defuncti sunt enim qui quaerebant animam pueri.

Vel aliter. Mos est sacrae Scripturae ponere plurale pro singulari: unde mortui sunt, idest mortuus est etc..

Unde in hoc quod dicit qui quaerebant animam pueri, destruitur error Apollinaris, qui dixit, quod divinitas erat in Christo loco animae.

Ponitur executio huius mandati qui consurgens, accepit puerum et matrem eius; et circa hoc duo facit: primo ostendit quomodo reversus est in terram Israel; secundo quam partem vitavit; tertio qua parte declinavit, ibi et admonitus in somnis secessit in partes Galilaeae.

Dicit ergo qui consurgens. Notandum, quod Angelus non dixit vade in terram Iuda, vel in ierusalem, sed universaliter in terram Israel, sub qua etiam Galilaea potest comprehendi. Unde potest dici, quod ioseph intravit fines terrae, quam habitabat Iudas.

Consequenter ponitur quam partem vitavit, ibi audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudaea.

Et notanda est hic historia Herodis. Iste Herodes habuit sex filios, et ante mortem suam occidit Alexandrum et Aristobolum; in morte autem sua mandavit ut occideretur Antipater.

Unde tres remanserunt, inter quos Archelaus primogenitus fuit, et usurpavit sibi regnum; sed tandem accusatus a Iudaeis apud caesarem augustum, ablatum fuit ei regnum et divisum fuit in quatuor partes, et duas habuit Archelaus, duas alias alii diviserunt sibi, ita quod unam tetrarchiam habuit Herodes, aliam Philippus, sicut habetur Lc. III, V. 1. Iste Archelaus missus est in exilium post novem annos regni sui.

Et admonitus in somnis. Dixerat primo Angelus, quod iret ad terram Israel; sed quia ioseph nondum intellexerat, ideo Angelus, qui prius indeterminate revelaverat, nunc determinat.

Et hoc est et admonitus... Secessit in partes Galilaeae.

Sed contra. Sicut Archelaus in Iudaea, ita Herodes in Galilaea regnabat. Sed dicendum, quod hoc fuit statim post mortem Herodis, quando Archelaus tenebat totum, quia postmodum facta est divisio.

Sed tunc etiam quaeritur, quare non timuit Archelaum.

Dicendum, quod in ierusalem erat sedes regni; unde ibi quasi semper morabatur.

Sed quaeritur, quare Luc. II, 41 dicitur quod singulis annis ducebant puerum in ierusalem.

Et solvit Augustinus, quod secure ducebant per turbam magnam, quae tunc ascendebat; sed periculum fuisset si ibi diu moratus fuisset.

Item quaeritur, quare innuit evangelista quod quasi per accidens venit ioseph in Nazareth, sed Lc. II, 39 dicitur quod in Nazareth habuit proprium domicilium.

Sed dicendum, quod Angelus dixerat ei, quod iret in terram Israel, quae stricte accepta non continebat Galilaeam, nec Nazareth: et sic intellexit ioseph; et ideo non proponebat ire in Nazareth.

Ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: quoniam Nazaraeus vocabitur.

Hoc non invenitur scriptum, sed potest dici, quod ex multis locis colligitur. Nazarenus igitur interpretatur sanctus: et quia Christus dicitur sanctus; Dan. IX, 24: donec ungatur sanctus; ideo signanter dicitur per prophetam.

Vel potest dici, quod per Nazarenum interpretatur floridus; et hoc habetur Is. XI, 1: egredietur virga de radice iesse, et flos de radice eius ascendet etc.; et convenit cum eo, quod dicitur Cant. II, 1: ego flos campi et lilium convallium.

|+3 Capitulum 3

#1 Lectio 1

Supra egit evangelista de ingressu Christi in mundum; nunc autem agit de eius processu, qui quidem est attendendus secundum processum suae doctrinae: ad hoc enim venit, Io. XVIII, 37.

Circa doctrinam autem duo considerantur.

Primo enim ponitur praeparatio ad doctrinam; secundo ponitur ipsa doctrina cap. V.

Ad doctorem autem evangelicae doctrinae duo requiruntur. Primo ut sit velatus sacris mysteriis; secundo ut probatus sit virtutibus: et sic duo praemittuntur ante doctrinam, scilicet baptismus eius, et tentatio cap. IV.

Circa primum duo facit.

Primo introducitur iohannis baptismus, ibi exibat ad eum ierosolyma; secundo instructio baptizatorum, ibi videns autem multos.

Invitantur autem dupliciter a iohanne, scilicet verbo et exemplo. Secundum ibi ipse autem iohannes habebat vestimentum de pilis camelorum etc..

Circa doctrinam iohannis tria facit, sive tanguntur.

Primo persona doctoris introducitur; secundo ponitur doctrina; tertio confirmatio.

Secundum ibi poenitentiam agite; tertium ibi hic est enim de quo dictum est.

Circa personam quinque ponuntur, scilicet tempus, persona, officium, studium, et locus.

Primum ibi in diebus illis etc.. Et notandum quod tempus praedicationis Lucas describit per principes reipublicae et Iudaeorum. Illud ergo quod dicit Lucas, exprimitur hic, cum dicit in diebus illis. Nec debet hoc referri ad dies, de quibus facta est mentio, scilicet ad tempus infantiae Christi; non enim est intelligendum hoc fuisse in diebus illis, in quibus Christus reversus est de Aegypto. Sed hoc sic ponitur, quia Christus habitavit continue in Nazareth; Luc. II, 40: puer autem crescebat, et confortabatur plenus sapientia, et gratia Dei erat in illo.

Secundo ponitur persona, ibi venit iohannes; venit, idest apparuit, qui primo occultus erat. Hic est de quo Io. I, 7: hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine.

Sed quare Christus voluit eius testimonium, cum haberet testimonium operum? dicendum quod propter tria. Primo propter nos qui ducimur in cognitionem spiritualium per ea quae sunt similia nobis; Io. I, 7: hic venit ut testimonium perhiberet de lumine.

Et quare? ut omnes crederent per illum.

Secundo propter malitiam Iudaeorum, quia non solum Christus sibi testimonium perhibet, secundum quod ipsi dicebant, Io. VIII, 13: tu de teipso testimonium perhibes, sed etiam alius; Io. V, 33: vos misistis ad iohannem, et testimonium perhibuit veritati. Tertio ad ostendendum aequalitatem Christi ad patrem, quia sicut pater praenuntios habuit, scilicet prophetas, ita Christus; Luc. I, 76: tu, puer, propheta altissimi vocaberis: praeibis enim ante faciem Domini parare vias eius.

Tertio ponitur officium baptizandi.

Hoc fuit speciale eius officium, quia primus baptizavit, et fuit eius baptismus praeparatorius ad baptismum Christi: quia si Christus novum ritum adiunxisset, statim potuissent homines scandalizari. Et ideo praevenit iohannes ut praepararet homines ad baptismum; Io. I, 31: ut manifestetur in Israel.

Quarto ponitur studium, quia venit, ut diligenter praedicaret. Et hoc est praedicans baptismum. Christus quidem baptizaturus ista adiunxit, Matth. Ult., 19: ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Iohannes autem in utroque praeparavit viam.

Et notandum quod iohannes in trigesimo anno hoc fecit, in qua aetate David etiam factus est rex, et ioseph gubernacula regni Aegypti suscepit, Gen. XLI, 46. Per quod datur intelligi, quod ad nullum officium debet aliquis assumi ante perfectam aetatem.

Quinto ponitur locus in deserto.

Praedicavit autem in deserto propter quatuor. Primo ut quietius audirent: in civitate enim multi curiosi impediendo convenissent, sed in deserto non nisi studiosi ibant; Eccle. XII, 11: verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi, quae per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. Secundo quia congruebat suae praedicationi; quia ipse poenitentiam praedicabat. Talis autem debet esse locus poenitentiae, vel corporaliter, vel mentaliter; Ps. LIV, 8: ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. Tertio ad designandam conditionem ecclesiae, quae per desertum significatur: datur enim intelligi, quod non est in synagoga praedicatio salutis, sed in ecclesia; Is. LIV, 1: laetare, sterilis, quae non parit; decanta laudem, et, hinni, quae non pariebas, quoniam multi filii desertae, magis quam eius quae habebat virum, dicit Dominus. Quarto ad designandam conditionem Iudaeae, quae iam derelinquebatur a Deo; inf. XXIII, 38: ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

Sequitur poenitentiam agite etc..

Iohannes annuntiat quamdam novam vitam, sicut dicit Augustinus in libro de poenitentia: nullus qui suae voluntatis arbiter constituitur, potest novam vitam inchoare, nisi poeniteat veteris vitae. Quare in Glossa. Et ideo primo monet ad poenitentiam; secundo annuntiat salutem, ibi appropinquabit enim regnum caelorum.

Item poenitentiam agite, per quam est remissio peccatorum. Chrysostomus: nato filio Dei, Deus misit praeconem in mundum.

Et notandum quod aliud est poenitentiam agere et poenitere. Ille poenitet qui peccata deflet, et flenda non committit. Et sciendum, quod totum refertur ad propositum mentis, ut scilicet dicatur et flenda non committit, id est, proponit non committere: hoc enim requirit poenitentia. Poenitentiam autem agere est satisfacere pro peccatis; Luc. III, 8: facite fructus dignos poenitentiae.

Et fit hic quaestio. Cum omnia peccata dimittantur in baptismo, quare iohannes praenuntians baptismum Christi, incepit a poenitentia? et respondetur in Glossa, quod triplex est poenitentia, scilicet ante baptismum, quia oportet ut doleat de peccatis quando accedit; secunda post baptismum, de mortalibus; tertia, de venialibus. Hic agitur de poenitentia quae est post baptismum; unde Petrus dixit Act. II, 38: poenitentiam agite, scilicet ut sitis parati ad salutem consequendam.

Appropinquabit. Et nota quod numquam in Scriptura veteris testamenti invenitur promissum regnum caelorum; sed primo iohannes nuntiat, quod pertinet ad dignitatem eius.

Regnum autem caelorum in Scriptura quatuor modis accipitur. Quandoque enim dicitur ipse Christus habitans in nobis per gratiam; Luc. XVII, 21: regnum Dei intra vos est. Et dicitur regnum caelorum, quia per inhabitantem gratiam inchoatur nobis via caelestis regni. Secundo, sacra Scriptura; infra XXI, 43: auferetur a vobis regnum Dei, id est sacra Scriptura. Et dicitur regnum, quia lex eius ducit ad regnum. Tertio, dicitur praesens ecclesia militans; infra XIII, 47: simile est regnum caelorum sagenae Missae in mare, et ex omni genere piscium congreganti etc.. Et dicitur regnum caelorum, quia ad modum caelestis ecclesiae est institutum.

Quarto dicitur regnum caelorum caelestis curia; infra VIII, 11: venient ab oriente, et occidente, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Iacob in regno caelorum. Ante tempus autem iohannis non fiebat mentio, nisi de regno iebusaeorum, Ex. III, 8, sed modo promittitur regnum caelorum suae ecclesiae.

Consequenter ponitur confirmatio huius praedicationis hic est de quo dictum est per Isaiam prophetam etc.. Et, sicut dicit Augustinus, istud potest dupliciter exponi. Primo quod hoc, scilicet hic est de quo scriptum est, sint verba evangelistae; et tunc sensus est planior. Secundo, illud introducitur a Matthaeo, velut sint verba iohannis

poenitentiam agentis. Unde hic est, idest ego sum; et loquitur de se sicut de alio, sicut Ioan. I loquitur de alio sicut de se. Sed non est vis cuius sint verba, quia sensum eundem habent.

Hic est ergo de quo scriptum est, Is. XL, 3: vox clamantis in deserto: parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Tria ponuntur, per quae confirmantur tria praedicta.

Primo praenuntiatur locus praedicationis ioannis, quia vox clamantis in deserto; secundo adventus regni caelorum; unde parate viam.

Tertio poenitentiam, ibi rectas facite semitas eius.

Dicit ergo vox clamantis in deserto.

Et dicit vox propter tria. Primo quia, sicut dicit Gregorius, vox verbum praecedit; et ioannes Christum. Luc. I, 17: ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute eliae.

Secundo, quia per vocem verbum cognoscitur; vox enim verbum deducit in cognitionem, ita ioannes Christum; Io. I, 31: ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Tertio, quia vox sine verbo non facit animi certitudinem; I Cor. XIV, 8: si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? et revelatio divinorum mysteriorum non facta est per ioannem, nisi inquantum annuntiavit Christum, sed per Christum verbum; Io. I, 18: unigenitus qui est in sinu patris ipse enarravit.

Igitur vox clamantis; et potest intelligi dupliciter. Primo Christi clamantis, qui in ioanne loquebatur; II ad Cor. XIII, 3: an experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus? ita etiam clamavit in omnibus prophetis.

Unde semper dicitur: factum est verbum Domini ad ieremiam, vel Isaiam etc.. Et tamen nullus est dictus vox, quia non immediate praecesserunt Christum; Mal. III, 1: ecce ego mitto Angelum meum qui praeparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum sanctum suum dominator quem vos quaeritis, et Angelus testamenti quem vos vultis.

Vel vox clamantis, idest ioannes clamans.

Sciendum quod clamor fit ad surdos, et tales erant Iudaei; Is. XLII, 18: surdi, audite, et caeci, intuemini ad videndum. Quis caecus, nisi servus meus, et quis surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? secundo ex indignatione; Ps. Cv, 40: iratus est furore Dominus in populum suum, et abominatus est haereditatem suam. Tertio ad distantes: et isti elongati a Deo.

Parate viam Domini. Et videtur magis fuisse consonum quod dixisset parate viam vestram ad suscipiendum Dominum.

Et sciendum quod nos adeo eramus infirmi, quod non poteramus accedere ad Dominum, nisi ipse veniret ad nos. Et ideo supra dixit ioannes appropinquabit enim regnum caelorum: et hoc est parate.

Sed quae est ista via? fides quae est per auditum; Eph. III, 17: habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Gregorius: via fidei devotus auditus est; Amos IV, 12: praepara te in occursum Dei tui, Israel.

Rectas facite. Fides est communis, est una; sed dirigit in diversis operibus. Et ideo rectas facite. Tunc autem sunt rectae istae viae operum, quando non discordant a lege divina, quae est regula actuum humanorum, sicut secundum voluntatem figuli est regula bonitatis in vasis fictilibus, ut haberi potest Ier. XVIII, 4.

Vel hoc, scilicet parate, pertinet ad caritatem, quae est de necessitate salutis; is. XXX, 21: haec est via, ambulate in ea, et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram. Ergo via intelligitur totum illud quod pertinet ad communem salutem; I cor. XII, 31: adhuc excellentiorem vobis viam demonstro.

Semitae vero sunt observationes consiliorum: quae semitae dicuntur esse rectae, quia non propter inanem gloriam debent fieri; infra VI, 1: non faciatis iustitiam coram hominibus, ut videamini ab eis; et Prov. III, 17: viae eius, viae pulchrae, et omnes semitae eius pacificae.

Consequenter ostenditur, quomodo ioannes testimonium perhibuit Christo in vita, ibi ipse autem ioannes.

Sed quis perhibuit testimonium de ioanne, qui perhibebat testimonium Christo? et dicendum quod vita sua: quia, sicut dicit chrysostomus, nullus idoneus testis alterius est, nisi sit testis suus, et hoc bona vita; eccli. XIX, 27: amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo.

Unde hic describitur austeritas eius in vita, et cibo: et hoc est ipse autem erat indutus pilis camelorum etc.. Alii de lana, ioannes de pilis: reputabat enim vestimentum de lana mollitiem, quae non convenit praedicatori.

Item zona pellicea. Illud dupliciter exponitur.

Hieronymus dicit, quod tunc temporis Iudaei habebant cingulum de lana, sed ioannes reputans ad mollitiem, accipit de pellibus imitans eliam, sicut dicitur IV Reg. I, 8.

Rabanus exponit sic, et dicit quod ioannes accipiebat pelles crudas, non paratas, et utebatur eis, ut refraenaret libidinem: et hoc est et zonam. Sed sive sic, sive sic exponatur, in utroque tamen austeritas vitae intelligitur.

Cibus autem eius locustae et mel silvestre.

Hic cibus non paratus, sed quem natura ministrabat; et sunt locustae animalia quaedam apta ad comedendum.

Et mel silvestre. Hoc dupliciter potest intelligi.

Proprie enim mel silvestre dicitur illud, quod non reconditur in alveis artificiose factis, sed invenitur in silvis in aliquibus arboribus.

Alii dicunt quod est canna mellis, et quoddam quod invenitur intus in cannis valde dulce; tamen in omnibus his nihil aliud habetur, nisi quod simplicibus erat contentus; I Tim. VI, 8: habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus.

Consequenter agitur de baptismo: unde dicitur tunc exhibant: et tangit tria. Primo quomodo visitabatur a turbis; secundo quomodo turbae baptizabantur; et tertio quomodo confitebantur peccata sua.

Et quantum ad primum sciendum, quod tria sunt quae invitabant homines ad exeundum ad iohannem. Primo nova praedicatio.

Numquam audiverant fieri mentionem de regno caelorum, et ideo mirabantur; iob XXXVIII, 33: numquid nosti ordinem caeli, et pones rationem eius in terra? iohannes primo docuit quod ratio regni caelorum non esset ponenda in terra. Secundo propter vitam.

Unde dicit tunc exhibant, videntes scilicet vitam ipsius; Iac. II, 18: ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam etc.. Tertio, quia Iudaea privata erat instructione prophetarum.

Ps. Lxxiii, 9: signa nostra non vidimus, iam non est propheta.

Et ideo exhibant a Iudaea ad videndum; et hoc est tunc exhibant... Et baptizabantur ab eo in iordane.

Sed quare in iordane? quia in iordane primo fuit praefiguratus baptismus. IV reg. II, 8-11, ubi dicitur de eliseo quod transivit per iordanem, et elias raptus est in caelum.

Item ibi fuit mundatus Naaman leprosus, qui significat mundatum a peccatis in baptismo. Item quia ipsa interpretatio convenit baptismo; interpretatur enim descensus; et significat humilitatem, quam homo debet habere in baptismo; I Petr. II, 2: quasi modo geniti infantes, rationabile, et sine dolo, lac concupiscite.

Tertium ponitur ibi confitentes peccata sua. Causa quare confessio est inducta, supra est ostensa, quia de necessitate salutis; Iac. V, 16: confitemini alterutrum peccata vestra. Et dicit Glossa, quod ideo inducta est, ut homo habeat erubescitiam. Sed sciendum quod erubescitiam est causa concomitans, sed principalis est propter virtutem clavium: nullus enim posset ligare, vel solvere, nisi sciret quid ligandum, vel solvendum esset. Unde sicut nullus potest amovere necessitatem clavium, ita nullus posset amovere confessionem vocalem.

Sed quaeritur, an accedens ad baptismum confiteri teneatur. Videtur quod non indigeat virtute clavium, cum omnia dimittantur peccata in baptismo.

Sed dicendum, quod tenetur saltem in generali; et hoc facit quando abrenuntiat Satanae, et omnibus pompis eius: in hoc enim profitetur se esse Satanae obligatum.

Videns autem multos. Ostenso quod multi a iohanne baptizabantur, hic agit de instructione eorum.

Et circa hoc duo facit: primo ponuntur qui sunt qui instruuntur; secundo ponitur eorum instructio, ibi quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? dicit ergo videns autem multos Pharisaeorum et sadducaeorum. Sciendum quod apud Iudaeos sunt aliquae sectae, inter quas istae duae erant praecipuae. Pharisei enim dicebantur quasi a communi vita divisi, propter suas observantias. Isti in multis bene dicebant, tamen deficiebant, quia, ut dicitur, omnia provenire ex necessitate ponebant. Alii, scilicet sadducaei, dicebantur iusti propter quasdam speciales observantias legis; qui non recipiebant prophetas, nec dicebant animas post corruptionem corporis resuscitari, nec spiritum esse.

Utrique autem ex ipso nomine notabantur, quia Phares divisionem significat, quae opponitur caritati. Et hi omnino erant divisi ab aliis, quasi habent superabundantem spiritum sanctum: hoc enim bonum esset. Alii etiam, scilicet sadducaei, sibi iustitiam usurpabant; contra quos Rom. X, 3: ignorantes enim iustitiam Dei, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti. Et tamen quamvis magis apparerent, tamquam ad magistrum, ad iohannem veniebant; Is. XLIX, 7: reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, et sanctum Israel, qui elegit te.

Isti ergo hic convenienter instruuntur.

Unde quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? et notandum quod instructio debet variari secundum conditiones auditorum. Simplicibus enim sufficit ea quae ad salutem pertinent breviter loqui; sed sapientibus debent singula explicari; quod innuit apostolus I Cor. III, V. 1: non potui vobis loqui tamquam spiritualibus sed quasi carnalibus. Ita fecit iohannes: breviter turbas admonuit de poenitentia, et annuntiavit regnum caelorum. Ista duo hic explicat per singula Pharisaeis. Unde primo exhortatur ad poenitentiam; secundo nuntiat de appropinquatione regni caelorum, ibi ego quidem baptizo vos etc..

Circa primum duo facit: primo ponit inductivum ad poenitentiam; secundo removet ea quae possent a poenitentia retrahere, ibi et ne velitis dicere intra vos: patrem habemus Abraham.

Circa primum duo facit: primo ponit inductionem ad poenitentiam; secundo ponit perfectae poenitentiae modum, ibi facite ergo fructum dignum poenitentiae.

Duo autem sunt quae inducunt ad poenitentiam: cognitio proprii peccati; Is. LVIII, V. 1: annuntia populo meo scelera eorum: secundo timor divini iudicii. Ista duo annuntiat iohannes.

Unde dicit progenies viperarum.

Et notandum, quod in sacra Scriptura dicitur filius alicuius ad imitationem; Ez. XVI, V. 45: pater vester Amorrhaeus; Io. VIII, 44: vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere. Isti similes erant viperis; et ideo dicit progenies viperarum. Et sunt similes in tribus, secundum chrysostomum.

Natura enim illius est, quando mordet aliquem, recurrere ad aquam; et si invenit non moritur, alias moritur. Unde iohannes perpendens intentionem eorum, quare veniebant ad aquam baptismi, dixit progenies viperarum.

Sed quomodo venenati veniebant ad baptismum? quia iohannes promittebat remissionem peccatorum, unde faciebat intrare aquam deponentem pravam intentionem, ideo dicit agite poenitentiam... Et baptizabantur ab eo.

Secunda proprietas est quod nascendo occidit parentes; unde dicitur quasi VI pariens, et isti similiter. Infra XXIII, 31: quem prophetarum non occidistis? tertia ratio est, quia est pulchra exterius, interius habens venenum: isti etiam pulchri sunt exterius quadam simulata iustitia, interius habentes peccata; infra XXIII, 27: vae vobis quia similes estis sepulcris dealbatis, quae foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia; et secundum hoc progenies viperarum sonat in malum.

Ambrosius exponit aliter, et dicit, quod prudentia serpentibus adscribitur; inf. X, 16: estote prudentes sicut serpentes. Unde iohannes, commendans eos de prudentia, quia veniebant ad baptismum, dicit progenies viperarum.

Primum ergo quod inducit ad poenitentiam est cognitio proprii peccati; secundum est timor divini iudicii; Prov. XV, 27: per timorem Domini declinat omnis a malo; iob XIX, 29: scitote esse iudicium. Et hoc est, quod dicit quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? et sciendum quod Ambrosius et chrysostomus exponunt de praeteritis, Rabanus de futuris; unde dicit quis demonstrabit? et secundum Ambrosium sic: progenies etc., quasi diceret: quis demonstravit, ut recederetis a malo? quasi dicat: nullus, nisi Deus. Ps. Lxxxiv, 8: ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis.

Secundum chrysostomum, sic: progenies viperarum, quia retinent voluntatem peccati, quis demonstravit vobis fugere, sicut vos vultis? non, quia dixit Isaias I, 16: lavamini, et mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Non, quia dixit David, Ps. L, 4: amplius lava me, Domine, ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me; et post: sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias.

Rabanus de futuro sic, quasi diceret: bonum est quod agatis poenitentiam, quia aliter quis demonstrabit? Ps. Cxxxviii, 7: quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? ira de Deo non accipitur pro affectu mentis, sed pro effectu: unde eius ira est ultio.

Praemissis his duobus ducentibus ad poenitentiam, consequenter concludit evangelista facite ergo fructum dignum poenitentiae.

In arbore fructus sunt post flores, et si flores non sequantur fructus, arbor illa nihil valet. Flos enim quidam poenitentiae apparet in contritione, sed fructus est in executione.

Eccli. XXIV, 23: flores mei fructus honoris et honestatis.

Et notandum quod alius est fructus iustitiae, et alius poenitentiae: plus enim requiritur a poenitente, quam ab eo, qui non peccat.

Est autem triplex fructus dignus poenitentiae.

Primus est ut puniat in se, quod commisit, et hoc iudicio sacerdotis. Ier. XXXI, V, 19: postquam convertisti me, egi poenitentiam, et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum: idest carnem meam afflixi.

Secundus est ut fugiat peccata, et occasiones peccati, unde dicitur, quod satisfacere est causas peccatorum excidere. Eccli. XXI, 1: filii, peccasti? ne adicias iterum: sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur etc..

Quasi a facie colubri fuge peccatum, eccli. XXI, 2. Tertius est, ut tantum studeat ad bene agendum, quantum studuit ad peccandum.

Rom. VI, 19: humanum dico propter infirmitatem carnis nostrae. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire iustitiae in sanctificationem.

Consequenter excludit impedimentum poenitentiae, cum dicit et ne velitis dicere intra vos: patrem habemus Abraham.

Duplex impedimentum est poenitentiae. Praesumptuositas de se, et desperatio de divino iudicio.

Primo removet primum; secundo secundum, ibi iam enim securis ad radicem arborum posita est.

Circa primum duo facit: primo excludit impedimentum; secundo assignat rationem, ibi dico enim vobis.

Dicit ergo et ne velitis dicere intra vos: patrem habemus Abraham. Isti secundum carnem erant de genere Abrahae: unde poterant credere, quod quantumcumque peccarent, Deus miseretur eis propter Abraham; Ex. XXXII, 11: cur, Domine, irascitur furor tuus? et post: recordare Abraham, Isaac, et Iacob servorum tuorum etc..

Et ideo excludit hoc iohannes: et ne velitis dicere. Et est modus loquendi; quasi diceret, non dicatis hoc, quia non valebit vobis. Rom. IX, 8: non qui filii sunt carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, aestimantur in semine etc.. Isti enim multum gloriabantur de Abraham, sed Dominus dicit Io. VIII, 39: si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite. Contra tales dicit chrysostomus: quid prodest ei quem mores deturpant, generatio clara? et est etiam hoc in spiritualibus.

Consequenter assignat rationem dico enim vobis, magis est enim magnum imitari patrem, quam nasci ex eo, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.

Legitur iosue IV quod quando populus Israel transivit iordanem siccis pedibus, in memoriam miraculi, mandavit iosue, quod extraherentur duodecim lapides ex fundo fluminis, et ponerentur extra, et duodecim de lapidibus exterioribus ponerentur intus. Iohannes autem in illo loco baptizans, eos ostendit.

Potest autem intelligi dupliciter. Ad litteram primo: hoc enim est primum fidei fundamentum, credere omnipotentiam Dei; iob XLII, 2: scio quia potes, et nulla te latet cogitatio. Vel possumus intelligere per lapides gentiles, qui dicuntur lapides propter duo: primum quia lapides adorant; secundo propter duritiem. Et licet

lapides sint duri, tamen diu conservant impressionem: et licet etiam aedificium ex eis factum tarde fiat, tamen forte est, et durabile.

Unde gentiles quamvis fuerint duri ad recipiendum fidem Christi, tamen tenuerunt fortiter. Hoc significatur Ez. XI, 19: auferam a vobis cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum, et spiritum meum ponam in medio vestri.

Secundum autem Hieronymum in verbis istis videtur reducere ad memoriam prophetiam Is. LI, 2: attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram quae peperit vos etc..

Nominat enim petram Abraham propter impotentiam generandi, et Saram propter sterilitatem; quasi dicat: Deus, qui fecit potentem Abraham, et foecundam Saram potens est de lapidibus istis suscitare filios Abrahae.

Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Possent enim dicere: nec credimus quod aliqua ira superveniat nobis; et ideo hoc removet dicens iam enim. Unde primo ponit iudicium; secundo ponit sententiam iudicii.

Dicit ergo iam enim etc.. Dupliciter enim aliqui poenitere nolunt: ex desperatione iudicii, quia non credunt iudicium esse; Eccli. V, 1: ne dixeris: est mihi sufficiens vita; iob XIX, 29: fugite a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est, et scitote esse iudicium. Aliqui autem ex mora; II Petr. III, 9: non tardat Deus promissionem suam, sicut quidam aestimant, sed patienter agit propter nos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti. Sed utramque iohannes excludit. Primo primam, cum dicit iam enim securis; secundo secundam, cum dicit posita est; quasi dicat, non tardabit.

Et tripliciter intelligitur hoc. Chrysostomus dicit, quod per securim intelligitur districtio divini iudicii, quae quandoque per securim, quandoque per arcum, et gladium designatur; Ps. VII, 13: nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, et paravit illum.

Hieronymus: per securim praedicatio evangelii intelligitur, quia sicut per doctrinam evangelii aliqui ducti sunt ad vitam, ita contemptores ad mortem. Ier. XXIII, 29: nonne verba mea sicut ignis, et quasi malleus conterens petram? Lc. II, 34: ecce positus est hic in ruinam, et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur etc.. Iam enim securis ad radicem arborum posita est; quasi dicat: in promptu est, ut veniat.

Secundum Gregorium per securim redemptor noster intelligitur, qui velut ex manubrio et ferro, ex humanitate et divinitate constat; cuius humanitas, quia patienter expectat, quasi tenetur: divinitas, quasi ferrum incidit. Securis ergo ad radicem ponitur, quia iudicium fit per Deum et hominem.

Et dicit ad radicem propter duo, quia in radice fit praecisio universalis, eius etiam quod est in ramis. Item quia quod a radice exciditur, non germinat: quasi diceret: universalis erit extirpatio malorum.

Sequitur ergo, et ponit primo universalitatem dicens omnis arbor; quasi dicat: tam Iudaeus quam gentilis; Rom. II, 11: non est acceptatio personarum apud Deum. Item culpam, quia non facit fructum, propter solam enim omissionem fit punitio; infra XXV, V. 42: esurivi, et non dedistis mihi manducare.

Tertio ponit duplicem poenam: scilicet temporalem, excidetur, scilicet ex hac vita; Lc. XIII, 7: ecce tres anni sunt, ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio: succide ergo illam, et post: ut quid terram occupat? et hoc est excidetur, cum prosperitate terrena. Item ponit poenam aeternam, unde dicitur in ignem mittetur; Is. Ult., 24: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. Et inf. XXV, 41: ite, maledicti, in ignem aeternum.

Ego quidem baptizo. Supra iohannes exhortatus fuit ad poenitentiam explendam, modo intendit facere quod frequenter dixerat, scilicet annuntiare regnum caelorum: et circa hoc duo facit.

Primo ponitur praeparatio ad regnum; secundo agitur de praenuntiatione regni, ibi qui autem post me venturus est.

Regnum illud Christus est, de quo Lc. XVII, 21: regnum Dei intra vos est.

Praeparatio quidem est baptismus; unde ego quidem, quod mirabile est vobis, baptizo, in aqua sola, scilicet quia sum purus homo.

Unde non poterat nisi corpus lavare, nec poterat dare spiritum sanctum, cum nondum esset solutum pretium pro peccato; Hebr. IX, V. 22: non enim fit remissio sine sanguine.

Item spiritus sanctus nondum descenderat, nec Christus tactu suae carnis aquam sanctificaverat.

Quare ergo baptizabat? propter tria. Primo, ut praeveniret Christum, baptizando; Lc. I, 76: praeibis ante faciem Domini parare vias eius. Secundo, ut congregatis hominibus haberet opportunitatem praedicandi de Christo; Io. I, 31: ut manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Tertio, ut ad baptismum Christi praepararet. Unde consuetudo est in ecclesia, ut prius catechumeni fiant qui baptizari debent, scilicet ut fiat quaedam praeparatio, et accipiant quoddam signaculum, per quod idonei reputantur: et hoc est quod dicit, ego baptizo, ut scilicet sciatis vos aptos esse, qui a Christo baptizari intenditis.

Nota, quod magister in IV sent.

Dicit, quod baptizati a iohanne non baptizabantur a Christo, nisi illi qui ponebant spem suam in iohanne. Sed hoc falsum est; unde dicit ipse vos baptizabit.

Item nota, quod Augustinus movet quaestionem.

Si post baptismum iohannis rebaptizabantur, quare non rebaptizabantur post baptismum haereticorum? dicendum, quod iohannes baptizabat in persona sua; haeretici in persona Christi; unde baptismus Christi iudicandus est.

Consequenter agitur de regno. Et primo ostendit dignitatem ipsius; secundo officium eius, ibi ipse vos baptizabit.

Dicit ergo qui post me venit, nascendo, baptizando, praedicando, moriendo, ad inferos descendendo. Sed hic de duobus tantum loquitur, videlicet de praedicatione et baptismo; unde dicit qui post me venit, ad baptizandum et docendum; Lc. I, 17: ipse praecedet ante illum in spiritu et virtute eliae.

Fortior me est, et fortior eius baptismus; I Reg. II, 2: non est sanctus ut est Deus; iob IX, 19: si fortitudo quaeritur, robustissimus est. Et ne sic credatur quod sit comparatio inter eos, dicit cuius non sum dignus calceamenta portare; quasi dicat: incomparabiliter me dignior est, ut exponit chrysostomus, ita ut ei officium non debeam exhibere.

Sed sciendum quod in aliis tribus evangeliiis non est sic: quia illic dicitur solvere, hic portare. Unde dicit Augustinus quod iohannes voluit tantum suam humilitatem, et Christi excellentiam ostendere, et tunc idem significatur in omnibus. Unde dicit, quod hoc fuit per spiritus sancti inspirationem, quod in talibus evangelistae dissonent in verbis, ut documentum accipiamus, quod non mentimur, si eundem sensum cum aliis loquimur, quamvis non eadem verba dicamus. Si vero mysticum aliquid significare voluit, tunc differentia est in verbis Matthaei et aliorum: et possunt in corrigia calceamenti duo significari, quia per calceamentum humanitatem; ps.

LIX, 10: in idumaeam extendam calceamentum meum. Corrigia est unio, qua humanitas ligata est divinitati. Et quia non reputabat se sufficientem ad explicandum mysterium unionis, ideo dicit cuius non sum dignus calceamenta portare. Vel mos erat apud Iudaeos, Deut. XXV, 9, quod si quis nollet accipere uxorem fratris sui, deberet solvere corrigiam ab illo, qui uxorem accipiebat. Sponsa Christi ecclesia est. Tunc ergo iohannes reputabat se indignum esse accipere sponsam Christi.

Vel aliter secundum Hilarium. Calceamentum portant quippe nuntiatores humanitatis Christi per mundum; quod fuit reservatum apostolis; Is. LII, 7: quam pulchri super montes pedes annuntiantis et praedicantis pacem, annuntiantis bonum, praedicantis salutem. Ergo iohannes dicit se non esse dignum portare calceamentum quod apostolis erat reservatum: maius enim officium est evangelizare, quam baptizare; I Cor. I, 17: non misit me Christus baptizare, sed evangelizare.

Numquid ergo maiores apostoli iohanne? non merito, sed officio novi testamenti. Et secundum hunc sensum dicitur infra XI, 11: qui minor est in regno caelorum, maior est illo.

Vel aliter secundum chrysostomum.

Pedes sunt apostoli, et alii eius famuli, inter quos iohannes erat. Calceamentum est infirmitas eorum: quia sicut decor pedum non cognoscitur quamdiu teguntur calceamento, ita decor apostolorum; II Cor. XII, 9: libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Cuius non sum dignus calceamenta portare: quia nec ipse, nec apostoli se dignos reputant, ut sint ministri evangelii Christi; II Cor. III, 4: fiduciam talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Si ergo diversa significat secundum mysterium, quid horum dixit iohannes? dicendum, secundum Augustinum, quod si verba iohannis ad diversa referuntur, sic utrumque dixit. Vel quod iohannes turbis praedicans quandoque dixit illud, quandoque aliud.

Consequenter agit de officio Christi.

Et primo de officio baptizandi; secundo de officio iudicandi, ibi cuius ventilabrum in manu sua.

Dicit ergo ipse vos baptizabit in spiritu sancto et igni. Multi libri habent et ignis. Sed loquuntur more Graecorum, qui carent ablativo. Et dicit spiritu sancto et igni: in quo datur intelligi quod baptismus Christi habet amplius quam baptismus iohannis, quia addit super illud, quia Christus in aqua et spiritu; Io. III, 5: nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

Sed nota quod, cum dicit baptizabit vos in spiritu sancto, insinuat habendam esse affluentiam spiritus sancti, quam habentes totaliter abluuntur; Act. I, 5: vos autem baptizabimini spiritu sancto. Insinuat etiam facilem immutationem.

Et igni. Istud multipliciter exponitur.

Hieronymus dicit, quod idem designatur per spiritum sanctum et ignem; Lc. XII, V. 49: ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendantur? idest spiritum sanctum.

Et ideo etiam in igne apparuit; Act. II, V. 3: et apparuerunt illis dispartitae linguae tamquam ignis.

Secundum chrysostomum per ignem significatur praesens tribulatio, quae purgat peccata; Eccli. XXVII, 6: vasa figuli probat fornax, et homines iustos tentatio tribulationis.

Sed sciendum, quod dicit, istud baptisma esse necessarium, quia baptismus spiritus sancti continet mentem, ne vincatur a tentationibus, sed non totaliter tollit germina carnis: et ideo necessaria est tribulatio, quia caro tunc attrita non germinabit concupiscentiam.

Necessarius ergo est ignis qui reficiat carnem.

Vel per ignem intelligitur purgatio futura in Purgatorio; I Cor. III, 13: quale sit opus, ignis probabit.

Hilarius autem exponit de igne inferni, et dicit quod duo intendit in hoc quod dicit, ipse vos baptizabit spiritu sancto et igni, salutem scilicet quam efficit in praesenti et in futuro. In futuro purgabit per ignem inferni, in quantum attrahet malos; et hoc consonat ei quod sequitur, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Consequenter agitur de iudiciaria potestate cuius ventilabrum in manu eius.

Et primo tangitur iudiciaria potestas; secundo iudicii effectus; tertio iudicii modus.

Dicit ergo cuius ventilabrum, et utitur similitudine.

Area dicitur ecclesia; fruges, fideles, qui congregabuntur per Angelos; Ic. X, 2: rogate Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam; Io. IV, 34 qui misit me ut perficiam opus eius. Ventilabrum, iudiciaria potestas Christi, quae discernet triticum a paleis; Io. V, 22: pater omne iudicium dedit filio; Act. X, 42: ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum.

Permundabit, idest perfecte mundabit.

Primo per tribulationes quae sunt quasi quidam ventus, qui si non est, paleae sunt cum tritico: ita etiam quamdiu sunt in ecclesia, non discernuntur boni a malis; et sicut per minorem ventum paleae tenues expelluntur, et per fortem grossae, ita in ecclesia, si crescat tribulatio, etiam qui firmi videntur, cadunt; Lc. VIII, 13: ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Secundo per sententias praelatorum, quando scilicet excommunicantur; I ad Cor. V, 13: auferte malum ex vobisipsis. Tertio in die iudicii, quando segregabuntur boni a malis; infra XXV, 32.

Congregabit in horreum suum, scilicet Paradisi, triticum, idest electos; Ps. Cv, 47: salvos nos fac, Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus. Paleas autem comburet.

Et nota quod differentia est inter paleas et zizania: aliud enim est semen palarum et zizaniorum, quia palarum est idem semen cum tritico. Unde per zizania possumus intelligere schismaticos, qui non communicant nobiscum in sacramentis; per paleas, fideles, licet malos. Sed utrique igni comburentur. Igni inextinguibili; Is. Ultim., 24: ignis eorum non extinguetur.

Et dicit inextinguibili, ad differentiam ignis Purgatorii. De hoc igne infra XXV, 41: ite, maledicti, in ignem aeternum etc..

#2 Lectio 2

Supra introduxit evangelista iohannem baptizantem, nunc introducit Christum ad baptismum iohannis venientem: et circa hoc duo facit.

Primo ponit ea quae praecesserunt baptismum; secundo consequentia ad baptismum, ibi baptizatus autem Jesus.

Circa primum ponuntur quatuor.

Primo mira Christi humilitas; secundo humilitatis admiratio; tertio Christi satisfactio admirationi; quarto iohannes satisfactioni consentit.

Secundum ibi iohannes autem prohibebat eum; tertium ibi respondens autem Jesus; quartum ibi tunc dimisit eum.

Circa primum quatuor ponuntur: tempus, personae, loca et officium.

Tempus, cum dicit tunc, scilicet iohanne lumen suum habente. Sicut enim sol oritur adhuc apparente Lucifero, ita Christus iohanne praedicante et baptizante, Lc. III, 21.

Iob XXXVIII, 32: numquid producis Luciferum in tempore suo, et vesperum super fines terrae consurgere facis? vel tunc quando Christus fuit in trigesimo anno, Lc. III, 23, ut daret intelligi quod officium praedicationis, et praelationis non debet aliquis sumere ante perfectam aetatem. Vel tunc quando secundum cursum aliorum multa peccata poterat perpetrare. Unde noluit statim baptizari, sed multo tempore legem servavit, quasi constitutus sub lege, et ut Iudaei non haberent causam scandali, quia non venit solvere legem, infra V, 17. Sed posset alicui videri, quod ideo Christus terminasset legem, quia non potuisset legem implere; et ideo voluit diu observare; et ideo non ita cito baptizatus est.

Ponuntur personae, cum dicitur venit Jesus ad iohannem, Dominus ad servum, creator ad creaturam; infra XI, 29: discite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Loca a Galilaea. Ista mystice conveniunt baptizatis, quia Galilaea significat transmigrationem: oportet enim baptizatos transmigrare de vitiis ad virtutes; I Petr. II, V. 1: deponentes omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias, et omnes detractiones.

Item, in iordanem. Iordanis interpretatur descensus, et significat humilitatem, quae debet esse in baptizando ad gratiam percipiendam; Iacob. IV, 6: humilibus autem dat gratiam.

Ponitur officium ut baptizaretur.

Deus voluit baptizari a iohanne quatuor rationibus.

Primo ut baptismum iohannis conservaretur, quia illi aliqui detrahebant, infra XXI, V. 24. Secundo, ut suo tactu totam consecraret aquam; et ideo baptismus dicitur fieri de fontibus salvatoris; Is. XII, 3: haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris.

Tertio, ut demonstraret in se veram conditionem hominis, quia sicut fuit in similitudinem carnis peccati, Rom. VIII, 3, ita voluit mundari quasi peccator. Quarto, ut aliis imponeret necessitatem baptizandi: prius enim voluit servare quae imposuit; Act. I, 1: coepit Jesus facere et docere, contra illos de quibus infra XXIII, 4: alligant onera gravia et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea tangere.

Consequenter ponitur admiratio.

Et nota tria. Primo enim iohannes recusat honorem sibi oblatum; secundo confitetur suam humilitatem; tertio suam infirmitatem.

Secundum ibi iohannes autem prohibebat eum; Eccli. VII, 4: noli quaerere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris.

Tertium ibi ego a te debeo baptizari.

Cognoscebat enim quod interius baptizaret; et ideo dicit baptizari idest ab originali peccato mundari: ita dicit Glossa.

Sed contra, quia erat sanctificatus in utero.

Sed dicendum quod ante adventum Christi aliqui quodammodo mundati sunt quantum ad infectionem personae per circumcisionem, et huiusmodi; sed quantum ad culpam et infectionem totius naturae nullus mundatus fuit ante passionem Christi.

Et tu venis ad me? Ps. Cxxxviii, 6: mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non potero ad eam.

Consequenter ponitur Christi satisfactio.

Nota quod iohannes unum fecerat, quia prohibebat; et duo dixerat: ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? et tamen Christus ad unum non respondit, ad hoc scilicet ego a te; sed respondit ad hoc quod prohibebat: unde sine modo.

Et dicit modo, quia, secundum chrysostomum, iohannes postmodum baptizatus est a Christo, non solum baptismo fluminis, sed etiam aquae. Vel sine modo, hoc dicit, quia postmodum baptizatus est iohannes baptismo spiritus sancti. Vel sine modo, ut baptizet baptismo aquae, quia alio baptismo habeo baptizari, scilicet baptismo passionis; Lc. XII, V. 50: baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur? et isto etiam iohannes baptizatus est a Christo, inquantum mortuus est pro iustitia, quod idem est quod mori pro Christo. Vel sine modo, quando gero formam servilem, implere me humilitatis officium: quia quando apparebo gloriosus, tunc baptizabo te baptismo gloriae.

Consequenter respondet Christus admirationi, et dicit sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Quod exponitur tripliciter.

Primo sic decet nos implere omnem iustitiam, scilicet per baptismum: futurum enim erat, quod Christus impleret omnem iustitiam, et legis, et naturae; sed voluit per istam viam implere, quia sine baptismo non impletur; Io. III, 3: nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei etc..

Remigius sic exponit: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Decet me dare exemplum huius sacramenti, in quo datur plenitudo omnis iustitiae, quia datur plenitudo gratiae et aliarum virtutum; Ps. Lxiv, 10: flumen Dei repletum est aquis, scilicet gratiarum.

Vel sic: sic enim decet etc., idest, decet me habere perfectam humilitatem. Primus gradus est non praeferre se pari, et subiicere se maiori, quod quidem est necessitatis. Secundum cum subiicit se aequali. Perfecta autem, quando praelatus se subiicit inferiori: et hoc est sic enim decet etc., idest perfectam humilitatem implere.

Sed cum esset inter eos talis altercatio, Christus vicit. Unde tunc dimisit eum etc., hoc est permisit ut ab eo baptizaretur.

Glossa: vera est humilitas quam non deserit obedientia: pertinaciter enim resistere, superbiae est. I Reg. XV, 23: quasi scelus idololatriae nolle acquiescere: sic enim laudantur ieremias et Moyses qui finaliter consenserunt.

Consequenter cum dicit baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua, ponuntur quatuor consequentia ad baptismum.

Et sciendum, quod sicut Christus in suo baptismo dedit exemplum baptizandi aliis, ita in consequentibus baptismum dedit intelligere quae nos consequamur. Sunt autem quatuor consequentia, scilicet ascensus Christi, aperitio caeli, apparitio spiritus sancti, et protestatio patris.

Primum ibi baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua. Et ad litteram hoc dicit, quia fluvius habebat alveos altos. In hoc tamen significatur, quod illi qui baptizantur ascendunt per bona opera. Et dicit statim, quia immediate baptizati in Christo induunt Christum; Gal. III, 27: quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Item adipiscuntur haereditatem caelestem; I Petr. I, 3: regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem in haereditatem incorruptibilem: et hoc est et aperti sunt caeli.

Hoc non est intelligendum corporaliter, sed imaginaria visione.

Et aperti sunt ei caeli. Et significat hoc quod humano generi clausum erat caelum per peccatum; Gen. III, 24: et collocavit ante Paradisum voluptatis cherubim, et flammeum gladium atque versatilem ad custodiendam viam ligni vitae. Dicitur quod posuit seraphim, sed apertum est per Christum.

Sed quaeritur, quare aperti sunt ei caeli, cum semper fuerint ei aperti? et dicendum, secundum chrysostomum, quod evangelista loquitur secundum communem modum locutionis, quia merito baptismi eius aperti sunt nobis: sicut rex amico suo petenti pro alio gratiam, dicit: concedo hoc vobis.

Et sciendum quod tria sunt hominum genera, qui statim ad caelum evolant post mortem: baptizati, ut hic; martyres, unde act. VII, 56: ecce video caelos apertos, et filium hominis stantem a dextris virtutis Dei, et qui peregerunt poenitentiam, Act. X, 19 dicitur quod Petro oranti apertum est caelum.

Consequenter ponitur apparitio spiritus sancti; unde et vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se. Hoc est quod competit baptizatis, qui accipiunt spiritum sanctum in se; Io. III, V. 6: quod natum est ex spiritu, spiritus est, idest spiritualis est. Et vidit, non imaginaria visione, alias ipse solus vidisset, spiritum Dei, idest columbam.

Et sciendum, quod nihil corporale dicitur de Deo secundum substantiam suam, sed vel per imaginariam visionem, Is. VI, 1: vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum etc., vel per significationem, I

cor X, 4: petra autem erat Christus, vel per assumptionem in unitatem personae, Io. I, 14: verbum caro factum est. Nullo autem istorum modorum spiritus sanctus dicitur columba.

Quod non per imaginariam visionem, patet, quia communiter ab omnibus visa est.

Non per significationem, quia non primo extiterat.

Non per assumptionem in unitatem personae. Et ideo est quartus modus, qui est quando de novo formatur aliqua species ad repraesentationem divinatorum effectuum, sicut in Ex. III, 2 apparuit Dominus in igne et rubo; et in legislatione, in fulgure et in tonitruo, Ex. XIX, 16. Unde columba fuit ad repraesentandam influentiam spiritus sancti: et hoc est et vidit spiritum Dei descendentem.

Apparuit autem in specie columbae propter quatuor. Primo propter caritatem; columba enim est animal amorosum.

Chrysostomus: alia dona habet etiam servus diaboli in simulatione, quae habet servus Dei in veritate: solam caritatem sancti spiritus non potest immundus spiritus imitari.

Cant. V, 2: aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.

Secundo propter innocentiam et simplicitatem; infra X, 16: estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.

Tertio quia habet gemitum pro cantu; et homo sanctificatus per spiritum sanctum debet gemere pro peccatis; Nahum II, 7: et ancillae eius minabantur, gementes ut columbae.

Quarto propter foecunditatem. Unde etiam praecipiebatur in lege, ut offerrent columbam: et hoc convenit baptizatis, quia, sicut dicit Io. III, 6: quod natum est ex spiritu, spiritus est.

Descendentem sicut columbam. Semper emanatio donorum divinatorum a Deo in quacumque creatura est per descensum, quia creatura non potest recipere nisi per descensum in illam; Iac. I, 17: omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum.

Et venientem super se. Nota.

Missio visibilis semper est signum missionis invisibilis: et significat aut gratiam de novo acceptam, aut augmentum gratiae: sicut in apostolis, quando in linguis apparuit spiritus sanctus, significavit augmentum gratiae. Item missio talis vel significat gratiam tunc factam, aut prius factam.

In Christo autem non significavit novum effectum, quia ab instanti conceptionis suae fuit plenus gratia et veritate; sed gratia quae fuit ante super se, fuit in quantum homo, non in quantum Deus.

Consequenter cum dicit et ecce vox de caelo dicens, ponitur protestatio patris hic est filius meus.

Nota quod baptismus non solum facit spirituales, sed etiam filios Dei; Io. I, 12: dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Et sciendum quod ista vox quasi exprimit illud, quod columba significavit. Dilectus, non sicut aliae creaturae, Sap. II, 13, sed tamquam filius naturalis; Io. V, 20: pater diligit filium, et omnia demonstrat ei quae ipse facit, et maiora his demonstrabit ei opera, ut vos miremini. Hoc etiam significat Ps. II, 7: Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te.

Sed quia sancti etiam diliguntur ab eo, addit filius, per quod distinguit filium, secundum unum intellectum, ab aliis. In quo mihi complacui. In quocumque enim relucet bonum alicuius, in illo aliquid complacet sibi, sicut artifex sibi complacet in pulchro artificio suo, et sicut si homo videat suam pulchram imaginem in speculo. Bonitas divina est in qualibet creatura particulari; sed numquam tota perfecta nisi in filio et spiritu sancto; et ideo totum non complacet sibi nisi in filio, qui tantum habet de bonitate quantum pater: et hoc est in quo, idest, ego complaceo mihi in ipso; Io. III, 35: pater diligit filium, et omnia dedit in manu eius.

Sed nota quod contrarietas quaedam videtur esse inter istum evangelistam, et alios, quia marcus I, 11 et Lucas III, 22 dicunt, tu es filius meus dilectus; Matthaueus vero, est filius meus dilectus, et: in te.

Sed eadem est sententia, quia quod dicitur tu es, hoc directe videbatur dici ad Christum; sed dicebat propter alios, quia Christus certus erat de dilectione patris. Et ideo Matthaueus expressit intentionem dicentis, et dicit hic est etc.. Unde demonstrat quasi aliis dictum esse; ita dixit Augustinus.

Item quaeritur, quare Matthaueus et marcus dicunt in quo mihi, Lucas vero, in te. Augustinus dicit quod pater in filio complacet sibi, et hominibus. Propter hoc ergo quod dicitur in quo, significat quod complacet sibi in hominibus. Unde complacet aliis mihi, idest ad honorem meum, quia aliqui videntes filium, glorificaverunt patrem.

Vel secundum utrumque sensum: in quo mihi complacui, idest placitum meum fuit implere salutem hominum: et hoc est in te, idest per te.

Et nota quod in isto baptismo non solum repraesentatur finis et fructus, sed etiam forma baptismi, quae est, in nomine patris, et filii, et spiritus sancti, infra.

Filius enim fuit in carne, pater in voce, spiritus sanctus in columbae specie.

Et nota quod hoc quod seorsum fuit, non pertinet ad divisionem operationis personae de trinitate, cum, sicut est communis essentia, ita operatio; sed hoc dicitur propter appropriationem quamdam, quia tota trinitas illud et columbam creavit, et carnem creavit; sed referuntur ista ad diversas personas.

#1 Lectio 1

Supra ostensum est, quod Christus se praeparavit ad doctrinam, baptismum accipiendo; nunc autem tentationem superando.

Circa hoc duo facit: primo ponitur victoria, quam de tentatione habuit; secundo, quomodo discipulos ad doctrinam audiendam vocavit, ibi ambulans autem Jesus iuxta mare Galilaeae.

Circa primum tria facit: primo praemittit quaedam praeambula de tentatione; secundo ponitur tentationis insultus, ibi et accedens tentator dixit; tertio victoria, ibi tunc reliquit eum diabolus.

Ponuntur autem tria praeambula, scilicet locus, ieiunium et famis experientia.

Quantum ad primum quatuor tanguntur: tempus et locus, ductor et finis huius ducatus.

Tempus tunc, quando scilicet iam declarabatur voce paterna quod esset filius Dei. In quo dat intelligi, quia illis tentatio imminet, qui efficiuntur filii Dei per baptismum; Eccli. II, 1: fili, accedens ad servitutem Dei sta in iustitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem.

Istud desertum erat inter ierusalem et iericho, ubi multi occidebantur, de quo Lc. X, V. 30: homo quidam descendit ab ierusalem in iericho, et incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt, semivivo relicto.

Et nota quinque rationes, quare quis post acceptam spiritualem gratiam tentatur.

Prima ut accipiat experimentum suae iustitiae; Eccli. XXXIV, 9: qui non est tentatus, qualia scit? secundo ad reprimendam superbiam; II Cor. XII, 7: ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, Angelus Satanae qui me colaphizet etc.. Tertio ad confundendum diabolum, ut sciat quanta sit virtus Christi, ut superare non possit. Huius exemplum habetur iob I, 8: numquid considerasti servum meum iob? etc..

Quarto, ut fortior reddatur, sicut milites fortes redduntur per experientiam; iudic. III: quare voluit dimittere hostes cum filiis Israel? quinto, ut suam dignitatem cognoscat: quia quando diabolus aggreditur aliquem, hoc cedit ad honorem, quia diabolus sanctos aggreditur; iob XL, 10: cibus eius foenum..., et habet fiduciam quod influat iordanis in os eius.

Sequitur de loco tunc ductus est Jesus in desertum. Hoc convenit praecedentibus et subsequentibus: quia conveniens fuit quod post baptismum desertum intraret. Hoc significatur in populo Israelitico, qui post transitum maris rubri, qui fuit figura baptismi, in terram promissionis venit per desertum et solitudinem: ita baptizati vitam solitariam et quietam debent quaerere, corpore mundum derelinquendo, vel mente; Osee II, V. 14: ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius. Ps. LIV, 8: ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.

Conveniens enim erat ut exiret in desertum, quasi ad singulare certamen cum diabolo.

Chrysostomus: ille in desertum vadit, qui exit extra fines (idest voluntatem) carnis et mundi, ubi non est locus tentationis.

Quomodo enim de libidine tentatur, qui tota die est cum uxore? sed qui non exeunt a voluntate carnis et mundi, non sunt filii Dei, sed filii diaboli, qui etiam uxorem propriam habentes, appetunt alienam; sed filii Dei habentes spiritum sanctum ducuntur in desertum, ut tententur cum Christo, de quo sequitur: ductus est a spiritu, intellige sancto.

Sed ille qui ducit, maior est eo qui ducitur.

Ergo spiritus sanctus maior Christo.

Respondendum: si referatur ad Jesum secundum quod est filius Dei, sic est aequalis spiritui sancto. Et aliquis potest alium ducere, vel imperio, et sic est maior: vel exhortatione, et sic est par; Io. I, 40 s., Andreas duxit Petrum ad Jesum; et sic ductus est Jesus.

Hilarius refert ad Christum, secundum quod homo: scilicet spiritus sanctus hominem quem repleverat, exponit tentationi.

Homines enim tunc ducuntur a spiritu sancto, quando caritate moventur, sic quod non motu proprio moventur, sed alieno, quia sequuntur impetum caritatis; II Cor. V, 14: caritas Dei urget nos. Et sic filii Dei aguntur a spiritu sancto, ut tempus huius vitae, quae plena est tentationibus iob VII, 1: tentatio est vita hominis super terram, transeant cum victoria per Christi virtutem.

Ipsa enim tentari voluit, ut sicut morte sua vicit nostram, sic tentatione sua superet omnes tentationes nostras; Hebr. IV, V. 15: non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

Gregorius dicit, quod est triplex tentationis gradus, scilicet per suggestionem, delectationem et consensum. Prima ab extrinseco est, et potest esse sine peccato; secunda est ab intrinseco, in qua incipit esse peccatum; quae quidem perficitur per consensum. Primus gradus potuit esse in Christo, non alii.

Et nota quod diabolus non fuisset ausus accedere ad tentandum Christum, nisi prius Christus accessisset ad eum.

Consequenter ponitur secundum praeambulum, scilicet ieiunium et cum ieiunasset etc., quod convenit et praeteritis, et futuris: praeteritis, quia convenienter aliquis post baptismum ieiunat, cum post baptismum non sit otio vacandum, sed exercendum in bonis operibus; Gal. V, 13: vos autem, fratres, in libertate vocati estis; libertas autem vera non est committenda carnali vitae.

Item futuris competebat, ut is ieiunaret quem diabolus erat tentaturus, quia hoc genus Daemoniorum non eiicitur nisi per orationem et ieiunium, inf. XVII, 20.

Quadraginta diebus. Ad litteram hoc intelligendum est. Et addit et noctibus, ne crederent aliqui quod comedere liceret in nocte, sicut saraceni faciunt.

Et sciendum quod hic numerus praefiguratur in veteri testamento in Moyse et elia, Ex. XXIV, 18, et III Reg. XIX, 8. Et latet in hoc mysterium, quia numerus huiusmodi consurgit ex denario ducto per quaternarium.

Denarius significat legem, quia in decem praeceptis tota lex continetur. Quaternarius significat compositionem carnis, quia caro composita est ex quatuor elementis. Quia igitur nos per suggestionem carnis transgredimur legem divinam, iustum est ut carnem nostram affligamus diebus quadraginta.

Secundum autem Gregorium hic numerus est ad ieiunandum ab ecclesia institutus, quod per hoc decimas solvimus totius anni: a prima enim dominica usque ad Pascha sunt triginta sex dies ieiunabiles, qui sunt decima pars ipsius anni, sex diebus exceptis. Et ideo ab antiquo a quibusdam addita fuit dies media, qui ieiunabant usque ad mediam noctem sabbati sancti.

Tertium additur, quia postea esuriit.

Non legitur hoc de Moyse et elia, qui homines erant; sed Christus esurire voluit, ut suam humanitatem demonstraret; quia aliter diabolus ausus non fuisset accedere ad tentandum eum; Phil. II, 7: in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.

Consequenter insultus tentationis ponitur; et est triplex.

Primus de gula; secundus de inani gloria; tertius de ambitione.

Secundum ibi tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem. Tertium ibi iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde.

Circa primum duo facit.

Primo ponit insultum diaboli; secundo quomodo Christus respondit, ibi qui respondens etc..

Et accedens tentator dixit. Hoc enim poterat effici, ut ipse ad Jesum accederet in aliqua forma corporea.

Et est triplex tentatio, quia Deus tentat ut instruat; Gen. XXII, 1: tentavit Deus Abraham.

Quandoque homo ut addiscat, sicut regina Saba tentavit Salomonem, III Reg. X, 1, ubi de ea dicitur, sed et regina Saba, audita fama Salomonis, venit tentare eum in aenigmatibus.

Diabolus tentat ut decipiat; I thess. III, 5: ne forte tentaverit vos is qui tentat.

Quicumque vult tentare de scientia, primo de communibus tentat. Communia autem totius generis humani vitia sunt vitia carnis; et praecipue gula. Item qui vult obsidere castrum, incipit a debiliori parte; homo autem habet duas partes, carnalem et spiritualem. Diabolus ex parte debiliori semper tentat: unde primo de vitiis carnalibus tentat, sicut patet in primo parente, quem primo tentavit de gula.

Sed notanda est mira astutia in tentando: si filius Dei es: ita enim directe de uno tentavit, quod ex obliquo de altero. Unde in primo homine suadebat quod comederet de ligno, quod ad peccatum carnale, scilicet gulae, directe pertinebat; sed latenter inducebat ad superbiam et avaritiam, quae sunt peccata spiritualia; unde dixit, et eritis sicut dii Gen. III, 5. Ita in Christo: audierat enim quod Christus venturus esset in mundum, et hic videbatur esse filius Dei; sed in dubitationem venerat, utrum hic esset ille de quo erat prophetatum, quia nihil inveniebat in eo; Io. XIV, 30: venit princeps mundi huius, et in me non habet quicquam. Unde suggerebat quod homini esurienti delectabile est.

Item induxit ad appetendum ea quae sunt Dei; et hoc est si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Eccl. VIII, 4: sermo illius potestate plenus est; et Ps. XXXII, 6: verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ergo potest eius verbo lapis mutari. Ergo volebat inclinare ad hoc, quod si faceret, sciret esse filium Dei, si non, inducebat ad arrogantiam.

Et notandum quod multi homines sunt qui consentiunt peccatis carnalibus, aestimantes, quod non debeant amittere statum spiritualem. Sed si in hoc quod tentatur consentiens homo, non amitteret spiritualitatem, levis esset tentatio. Ita persuadere voluit mulieri diabolus, et Christo, promittens spiritualia.

Qui respondens dixit: scriptum est: non in solo pane vivit homo. In ista responsione dat tria documenta, quae facienda sunt tentato.

Primum ut recurat ad Scripturae medicinam; Ps. Cxviii, 11: in corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi etc.. Unde dixit, scriptum est.

Secundum documentum ut homo nihil faciat ad arbitrium diaboli. Vegetius: nihil unquam sapiens dux debet facere ad arbitrium sui hostis, etiam si bonum videatur.

Et ideo Dominus cum posset sine peccato lapides in panem commutare, noluit, quia ille suggerebat.

Tertium est, quod non debet facere sine utilitate, ad ostentationem suae virtutis, quia hoc est vanitas.

Qui respondens dixit: scriptum est: non in solo pane vivit homo.

Notandum, quod diabolus ad duo nitebatur: primo ducere in affectum carnalium, item praesumptionis. Christus autem contra utrumque primo vitat iactantiam; quasi dicat, tu vocas filium Dei, ego nomino hominem; unde non in solo pane vivit homo.

Item trahit diabolus in affectum carnalium: dic ut lapides isti panes fiant; hic trahit se in affectum spiritualium: sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Quasi dicat, non tantum vita corporalis affectanda est, quantum vita

spiritualis, quae conservatur per cibum spiritualem, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Io. VI, 69: Domine, ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes; ps.

Cxviii, 93: in aeternum non obliviscar iustificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me.

Et dicit in omni verbo, quia tota spiritualis doctrina est a Deo, sive ab homine, sive a Deo dicatur. Et iterum de ore: quia praedicator os Dei; Ier. XV, 19: si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris.

Vel aliter. Non in solo, idest, non vivit solum homo per panem, sed etiam verbo, idest imperio Dei potest conservari sine aliquo cibo.

Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem. Posita prima tentatione, de qua diabolus victus fuit, nunc ponitur secunda, scilicet de inani gloria. Et ordo congruus est, quod postquam diabolus se vinctum videret vitio carnali, tentaret de inani gloria, vel superbia: quia superbia bonis operibus insidiatur, ut pereant, Augustinus in regula.

Circa istam ergo tentationem tria facit.

Primo ponitur locus tentationis; secundo insultus, sive conatus tentationis, ibi si filius Dei es, mitte te Deorsum: tertio resistentia Christi, ibi ait ei Jesus.

Sed sciendum, quod Lucas posuit tertiam tentationem, hic e converso; sed non est vis, secundum Augustinum: quia omnia quae narrantur hic, et in Luca narrantur; nec ponitur in Luca, vel hic quae fuit prima, vel secunda. Rabanus vero dicit quod Lucas attendit ad ordinem historiae; et ideo sic ordinavit, secundum quod factum est. Matthaeus vero naturam tentationis secutus est, quia post tentationem de gula, et de inani gloria, sequitur tentatio de ambitione: ita enim fuit tentatus Adam, quia primo de gula; unde Gen. II, 17: in quacumque die comederis ex eo, morte morieris; secundo de gloria: eritis sicut dii; tertio de avaritia, sive ambitione, scientes bonum et malum. Sed quare dicit tunc assumpsit? hoc enim nomen assumptio vim importat.

Et respondet Hieronymus, quod hoc dicit evangelista secundum opinionem diaboli, quia quod Christus sustinuit ex virtute, diabolus accepit quasi faceret sua potentia.

Dicit sanctam, vel quia ibi agebantur sancta, temporalia scilicet sacrificia, et huiusmodi. Vel dicit propter sanctitatem patrum eorum qui ibi fuerunt. Unde ex antiqua consuetudine vocat sanctam, licet cessaverit; Is. I, 21: quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena iudicii? sed post dicit, vocaberis civitas iusti, urbs fidelis etc..

Sed sciendum quod Mc. I, 13 dicitur, quod erat in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et tentabatur a Satana. Ex quo videtur quod omnes tentationes fuerint in deserto. Ergo non videtur verum esse quod dicitur tunc assumpsit eum diabolus.

Et est hic duplex responsio. Quidam dicunt, quod omnes tentationes fuerunt in deserto, et quod fuerunt secundum imaginariam visionem, scilicet quod Christus ita imaginabatur, ipso etiam permittente. Alii dicunt, quod fuerunt secundum visionem corporalem: et quod diabolus apparuit ei in specie corporali.

Hoc videtur innui, quia dicit, quod assumpsit eum in sanctam civitatem. Quidam dicunt quod hoc ideo ad desertum pertinet, quia ierusalem deserta erat a Deo.

Sed dicendum melius, quod illud, quod dicitur Mc. I, 13 non est intelligendum, quod omnes tentationes fuerint in deserto, nec etiam ipse hoc dicit; sed quod tentabatur a Satana.

Et ideo sciendum, quod prima tentatio fuit in deserto; aliae duae extra desertum.

Sed quaeritur quomodo assumpsit.

Dicunt quod deportavit eum supra se. Alii (et melius), quod exhortando induxit ad hoc quod iret; et Christus ex dispositione suae sapientiae ivit in ierusalem.

Et statuit eum super pinnaculum templi etc.. Sciendum quod legitur III reg. VI, quod Salomon fecit tria tabulata in templo cum tecto plano, et quaedam pinnacula iuxta templum, per quae poterant homines ascendere: et de hoc dicitur hic et statuit eum super pinnaculum templi. Utrum autem accesserit in primum, vel secundum, vel tertium, hic non dicitur; sed certum est, quod aliquod ascendit.

Sed numquid homines non videbant quando diabolus Christum portabat? dicendum, secundum illos qui dicunt quod eum portabat, quod Christus sua virtute faciebat, quod videri non posset. Vel dicendum quod diabolus in figura hominis erat; et consuetudo erat quod homines sic ascenderent.

Et dixit ei: si filius Dei es, mitte te Deorsum. Semper diabolus duabus sagittis percutit: ex una parte enim inducit inanem gloriam, ex alia parte homicidium; et hoc est si filius Dei es etc..

Sed certe ista consequentia Christo non convenit, quia ei competit ascendere; Io. III, V. 13: nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis, qui est in caelo etc.. Et dicit mitte, quia eius intentio est semper praecipitare, sicut ipse praecipitatus est; Apoc. XII, 4: cauda draconis trahebat tertiam partem stellarum caeli, et misit eam in terram.

Notat etiam diabolus infirmitatem suam, quia nullus nisi volens ab eo vincitur; unde dicit mitte, non praecipitat; Is. XLI, 23: incurvare ut transeamus.

Sed quare supra pinnaculum? Glossa: quia in illo loco docebant. Unde significat quod diabolus magnos de inani gloria tentat. Contra quod apostolus I thess. II, 6: nec quaerentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis. Et dicit mitte te Deorsum etc., quia homines qui quaerunt gloriam, oportet quod intantum persuadeant ut ostendant Dei filiationem in multis humilem; et ideo dicit tullius in libro de officiis: cavenda est gloriae cupiditas: eripit enim animi libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio.

Consequenter inducit auctoritatem scriptum est: et utitur ista, non ut doceat, sed ut decipiat; et hoc sumitur argumentum, quod sicut ipse transfiguratur se in Angelum lucis, ita et sui ministri, qui utuntur auctoritate sacrae Scripturae ad simplices decipiendum; II Petr. Ult., 16: indocti et instabiles depravant Scripturas ad suam ipsorum perditionem.

Unde hoc praefigurabat diabolus in se sicut in capite. Quia Angelis suis mandavit de te.

Nota quod tribus modis depravat quis auctoritatem sacrae Scripturae: aliquando sicut cum dicitur de uno, et exponitur de alio: sicut si dicitur de uno iusto, et exponitur de Christo; verbi gratia: qui potuit transgredi, et non est transgressus, Eccli. XXXI, V. 10. Item Io. XIV, 28 pater maior me est, hoc dicitur de Christo, secundum quod homo.

Unde si exponatur de eo secundum quod filius Dei, depravatur auctoritas. Ita diabolus hic dicit Angelis, quia Ps. Xc dicit hoc de membro Christi, qui indiget custodia Angelorum, quod patet, quia subdit ne forte offendas: hoc enim non potest dici de Christo, quia non poterat offendere occasione alicuius peccati.

Secundo modo depravat, quando inducit quis auctoritatem ad aliquid, ad quod non est auctoritas; sicut illud Prov. XXV, 21 et Rom. XII, 20: si esurierit inimicus tuus, ciba illum etc.. Si enim aliquid facit alicui ut ille puniatur a Deo, hoc facit contra sensum auctoritatis.

Ita diabolus, quia Scriptura intendit quod homo iustus ita per Angelos custoditur, quod in periculo non incidat; Ps. IX, V. 10: adiutor in opportunitatibus in tribulatione etc.. Diabolus autem exponit quod homo periculo se ingerat, quod est Deum tentare.

Tertio modo quando illud quod est pro se, de auctoritate accipit, et aliud quod est contra se dimittit, quod est mos haeretici: ita fecit hic diabolus quia dimisit illud quod subditur, quod erat contra eum, scilicet: super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem. Unde factus est exemplar omnium Scripturas depravantium.

Ait illi Dominus. Non violentia, sed sapientia se defendit; Sap. VII, 30: sapientiam non vincit malitia. Et ideo contra auctoritatem ponit auctoritatem quae exponit praemissam; quasi dicat, tu dicis ut proiciam me, ut videam an Deus eripiat me; sed hoc prohibetur in Scriptura; unde non tentabis Dominum Deum tuum, Deut. VI, 16.

Vel aliter, tu tentas, et tentando contra auctoritatem facis; non debet autem uti auctoritate sacrae Scripturae, qui contra auctoritatem facit. Et Scriptura dicit non tentabis etc.. Sed tu tentas Dominum Deum tuum, qui sum ego; Io. XIII, 13: vos vocatis me, magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim etc.. Tamen prima est magis litteralis.

Consequenter ponitur tertia tentatio, scilicet de ambitione, vel de avaritia; unde tunc assumpsit. Et ponitur insultus tentationis; secundo resistentia Christi, ibi tunc dicit ei Jesus: vade, Satana.

Tentat autem diabolus dupliciter, facto et verbo; unde haec omnia tibi dabo etc..

In facto duo consideranda sunt. Quia primo assumpsit in montem; secundo ostendit omnia regna mundi.

Dicit ergo tunc assumpsit. De assumptione dictum est supra; sed hoc, scilicet in montem, potest dupliciter exponi.

Rabanus dicit, quod iste mons erat in deserto, quia secundum eum omnes tentationes in deserto fuerunt. Dicitur autem excelsus in comparatione ad aliquos qui in circuitu erant.

Chrysostomus autem dicit, quod duxit eum ad maiorem montem de mundo; et hoc videtur littera sonare, cum dicitur excelsus valde.

In hoc autem significatur, quod diabolus semper ad superbiam erigit, sicut et ipse superbus est; Ier. XIII, 16: antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos. Unde etiam dicitur mons; Ier. I, 15: ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus.

Et ostendit ei omnia regna mundi.

Sciendum quod regnum mundi dupliciter accipitur.

Primo spiritualiter: et sic diabolus dicitur regnare in eo; Io. XII, 31: nunc princeps mundi huius eiicietur foras.

Secundo ad litteram dicitur regnum mundi, secundum quod unus regnat super alium.

Hoc autem quod hic dicitur, videtur quibusdam quod dicatur de regno diaboli; unde ostendit omnia regna mundi, scilicet super quae regnabat, et gloriam eorum etc., quia quando perfecte regnat super homines, facit eos etiam gloriari; Prov. II, 14: laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis; Ps. LI, 3: quid gloriaris in malitia? et hic est ultimus gradus peccati.

Alii exponunt de regno carnali.

Sed tunc quaeritur, quomodo potuit ostendere omnia regna mundi.

Remigius dicit, quod miraculose: quia omnia regna in ictu oculi ostendit, sicut etiam de beato benedicto legitur, quod ostensus est ei totus mundus in uno intuitu.

Sed sciendum quod istae duae non videntur bonae expositiones, quia non oporteret dicere, quod assumpsit in montem excelsus valde: quia totum hoc potuisset fieri in valle.

Unde dicit chrysostomus aliter: ostendit ei, non quod ostenderit ei singula regna, sed ad quam partem singulum regnum esset; et non solum hoc, sed ostendit gloriam eorum, hoc est expressit ei temporalem gloriam mundi; Osee IV, 7: gloriam eorum in ignominiam commutabo; Phil. III, 19: gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt.

Et dixit ei: haec omnia tibi dabo. In istis verbis duo facit: unum promittit, et aliud expetit: et in promissione est mendax, in expetitione superbus.

Diabolus in primis exploravit si esset filius Dei; modo credens iam deprehendisse quod non esset, dicit haec omnia tibi dabo etc.; ubi mendax est quia haec non erant in potestate sua; Prov. VIII, 15: per me principes regnant, et potentes decernunt iustitiam. Daniel IV, 14: donec cognoscant viventes, quoniam dominatur excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit dabit illud; alias non dixisset haec omnia tibi dabo; nullus enim malus regnat nisi permissione divina; iob XXXIV, 30: qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

Expetiit aliud; unde si cadens adoraveris me.

Nota tria. Primo quod diabolus semper in id quod in principio appetiit, perseverat; Is. XIV, 13: in caelum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Et propterea inducit ad idololatriam homines, volens usurpare sibi quod Dei est.

Item nota quod nullus adorat diabolum nisi cadat, sicut et ipse cecidit; Dan. III, 7: cadentes adoraverunt statuum auream. Et ideo dicit si cadens adoraveris me.

Tertio, nota hic esse avaritiam. Unde promittit regnum, in quo intelligitur abundantia divitiarum, et excellentia honorum. Et petit quod cadat: quia ambitiosi semper humiliant se ultra debitum. Unde Ambrosius: habet ambitio domesticum periculum: curvatur obsequio, ut honori donetur: et dum vult esse sublimis, fit Deiecta.

Consequenter ponitur deprehensio hostis; unde tunc dicit ei Jesus: et circa hoc duo facit.

Primo cohibet tentationem; secundo inducit auctoritatem, ibi scriptum est etc..

Dicit ergo tunc dicit ei Jesus.

Nota quod Christus audierat multas iniurias, sed non curavit. Sed hoc si cadens adoraveris me, non sustinuit: quia primae cedebant in iniuriam sui, sed hoc ad iniuriam Dei. Unde chrysostomus: iniuria propria toleranda est: iniuriam Dei dissimulare nimis est impium. Et ideo dicit vade, Satana.

III Reg. XIX, 10: zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum suum filii Israel; Ps. Lxviii, 10: zelus domus tuae comedit me.

Item quod non est in potestate diaboli, ut tentet quantum vult, sed quantum Deus permittit; unde dicit vade; quasi dicat: nolo quod amplius tentes: I Cor. X, 13: fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere; iob XXXVIII, V. 11: hucusque venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos.

Et notandum quod Dominus quasi similia verba dixit Petro infr. XVI, 23. Sed ibi dixit retro. Unde alia est sententia hic et ibi: quia Satan interpretatur adversarius.

Voluit ergo Dominus, quod Petrus iret post eum, qui volebat impedire passionem; sed hic dicit vade tantum; quia diabolus eum sequi non potest; et ideo dicit vade, scilicet ad infernum; inf. XXV, 41: ite, maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et Angelis eius.

Scriptum est; Deut. VI, 16. Et inducit frequenter tales auctoritates ex deuteronomio, ut significet doctrinam novi testamenti per deuteronomium significari.

Quod insequitur Dominum Deum, hoc dupliciter inferri potest; quasi dicat, tu diabole, dicis quod cadens adorem te; sed lex dicit Dominum Deum tuum adorabis. Unde potest induci ad hoc quod purus homo non debet adorari. Vel accipiendum est quod loquatur de se tamquam de Deo, Dominum Deum tuum adorabis etc., quasi dicat, magis debes adorare me, quam e converso: quia scriptum est etc..

Prima tamen est magis literalis.

Et nota, quod duo dicit, scilicet adorabis, et servies: et est inter ista differentia.

Homo enim dupliciter se habere debet ad Deum, quia debet ei subiectus esse; et debet se in eum erigere sicut in ultimum finem.

Quantum ad primum debemus ei omnem obedientiam; Act. V, 29: obedire oportet Deo magis quam hominibus. Tunc enim sumus ei subiecti, quando omnem eius voluntatem facimus.

In Deum autem erigimur dupliciter: quia aliquando trahimus nos ad ipsum; Ps. XXXIII, V. 6: accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae non confundentur; aliquando alios ad ipsum trahimus; I Cor. III, 9: Dei enim sumus coadiutores. Utrumque istorum demonstramus sensibiliter: quia dum prostrationes facimus, admonemus nos quod debemus esse subiecti Deo; et ideo dicit, Dominum Deum; Ps. Lxxi, 11: omnes gentes servient ei. Item in hoc quod offerimus sacrificia et laudes, significamus hoc quod mentem nostram debemus elevare in ipsum: et ad hoc pertinet servitus; et hoc est et illi soli servies.

Et est duplex servitus; quaedam quae debetur soli Deo; et ista in Graeco dicitur latria: et haec est duplex. Quedam enim est adoratio quae soli Deo debetur, quae est ut ei prae omnibus serviatur; alia servitus est ut in ipsum tendamus sicut in ultimum finem, aliqua enim est adoratio vel servitus quae solum subiectorum est, sicut quando superioribus serviunt inferiores; Rom. XIII, 1: omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta sit. Sed non debet illi obedire super omnia, quia numquam contra Deum. Similiter nulla creatura est quae debeat haberi sicut finis ultimus; Ps. Cxlv, 3: nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Ier. XVII, 5: maledictus homo qui confidit in homine. Est etiam servitus secunda, quae debetur praelatis; quae in Graeco vocatur dulia.

Consequenter ponitur victoria Christi, et insinuatur in duobus. In recessu diaboli tunc reliquit eum diabolus. Iac. IV, 7: resistite diabolo et fugiet a vobis.

Et sicut consuetudo erat apud antiquos, quod quando aliqui victoriam habebant, venerabantur; ita hic celebratur triumphus Christi ab Angelis. Unde et ecce Angeli accesserunt, et ministrabant ei. Non dicit descenderunt: quia semper cum eo erant, etsi ad horam recesserunt de eius voluntate, ad hoc ut diabolus locum tentandi haberet: exhibebant enim ministerium in exterioribus, scilicet in miraculis, et aliis corporalibus quae fiunt mediantibus Angelis, in interioribus enim non indigebat.

In hoc significatur quod homines qui vincunt diabolum, merentur ministerium Angelorum; Lc. XVI, 22: factum est ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum Abrahae.

Et sciendum quod diabolus reliquit Christum usque ad tempus: quia post usus est Iudaeis tamquam membris suis ad eum impugnandum etc..

#2 Lectio 2

Supra evangelista ostendit quomodo Christus examinatus est, et approbatus, scilicet vincendo diabolum, hic ostendit quomodo Christus docere incepit: et circa hoc tria facit.

Primo enim describitur locus in quo praedicat; secundo ostendit quomodo ministros suae praedicationis elegit, ibi ambulans autem Jesus iuxta mare Galilaeae, vidit duos fratres; tertio quomodo turbam ad audiendum induxit, ibi et circuibat Jesus totam Galilaeam.

Circa primum describit tempus, locum et modum praedicandi; secundum ibi secessit in Galilaeam etc.; tertium ibi et exinde coepit Jesus praedicare.

Tempus istud publicae praedicationis Christi fuit post incarcerationem ioannis; unde dicit cum autem audisset Jesus quod ioannes traditus esset, a Deo scilicet, quia ipso permittente.

Et notandum hoc pro intellectu evangeliorum, quod hic videtur quaedam contrarietas esse inter ioannem et alios tres: quia illi dicunt quod Christus descendit in capharnaum post incarcerationem ioannis; ioannes vero dicit quod descendit in capharnaum ante incarcerationem ioannis: quae tamen in Galilaea erat.

Respondetur, quod ioannes qui ultimus fuit, supplevit ea quae ab aliis praetermissa sunt.

Sed quare praetermiserunt? dicendum, quod licet Christus aliqua fecerit primis duobus annis, pauca tamen fecerat respectu eorum quae facta sunt ultimo anno. Ergo dicendum quod ioannes loquitur de his quae fecit primo et secundo, et aliqua de tertio: isti vero, quae facta sunt ultimo anno.

Item quaeritur quot annis Christus praedicavit.

Quidam dicunt, quod duobus annis et dimidio, ut dimidius computetur ab epiphania usque ad Pascha, licet non sit completus: ioannes enim non fecit mentionem nisi de triplici Pascha, quia post baptismum dicit quod ivit in ierusalem, Io. II, 13. Postea facit mentionem de Pascha, quando factum fuit miraculum de quinque panibus, et post unus annus fuit usque ad passionem.

Sed ista opinio non videtur vera pro tanto, quia non concordat opinioni ecclesiae: tenet enim ecclesia, quod tria miracula sint facta in die epiphaniae, scilicet de adoratione magorum, de baptismo et de conversione aquae in vinum. Oportet ergo dicere quod a baptismo usque ad conversionem aquae in vinum fuerit annus unus. Unde videtur quod Christus tribus annis praedicavit, quia usque ad miraculum de vino fuit unus annus: et inde ad Pascha fuit medius alius: a purificatione alius usque ad passionem: ita enim sentit ecclesia.

Et secundum hoc dicendum quod ioannes parum dicit de primo anno; de secundo vero dicit aliquid, scilicet quomodo descendit capharnaum: et de quaestione quae fuit de purificatione inter ipsum Christum et Iudaeos.

Sciendum etiam quod ioannes circa Pascha occisus fuit: quia legitur Io. VI, V. 4, quod quando factum fuit miraculum de quinque panibus, quod Pascha proximum erat; et Matth. XIV, 13 dicitur quod Christus, audita morte ioannis, secessit in Galilaeam.

Patet ergo quod ioannes decollatus fuit circa Pascha: et Christus publice praedicationem non tenuit, nisi per unum annum.

Deinde agitur de loco, cum dicitur secessit in Galilaeam. Et primo agitur de loco provinciae; secundo de civitate.

Dicit ergo secessit; ista secessio non est prima de qua ioannes dicit, sed post unum vel duos annos hoc fuit, quia hanc tacent evangelistae.

Secessit autem propter duo. Primo ut differret tempus passionis suae; Io. VII, 6: tempus meum nondum advenit. Secundo propter exemplum nostrum, ut scilicet persecutiones fugeremus; Io. XV, 20: si me persecuti sunt, et vos persequentur.

Sed mystice declarat quod praedicatio Christi transitura erat ad gentes: quia Iudaei persequabantur gratiam Dei; Act. XIII, 46: vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repulistis illud, et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes.

Veniens autem in Galilaeam venit primo in Nazareth, sicut dicit Lucas IV, V. 18 ss., et ibi intravit in synagogam, et docuit spiritus Domini super me. Et inde duxerunt eum Iudaei ad supercilium montis, et voluerunt eum praecipitare, et post Christus fugit, et venit in capharnaum, et ibi statim curavit daemonicum, de quo Mc. I, 23.

Sed hoc Matthaheus omittit.

Nazareth autem interpretatur flos.

Per hoc intelliguntur doctores legis, qui non veniunt ad maturitatem. Capharnaum enim interpretatur villa pulcherrima, et significat ecclesiam; Cant. VI, 3: pulchra es, amica mea, etc.. Capharnaum est maritima ad litteram, quia iuxta lacum quemdam dulcem. Iudaei enim omnem congregationem aquarum appellant mare: et mystice, quia ecclesia posita est iuxta tribulationes mundi.

In finibus zabulon et Nephtalim. Galilaea enim divisa erat, et una pars erat in tribu zabulon et Nephtalim. Inde enim electi sunt principes ecclesiae, scilicet apostoli.

Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam. Nota quod hic non dicitur sicut Is. IX, 1; sed ponitur sensus tantum.

Isaias sic: primo tempore alleviata est terra zabulon et terra Nephtalim: et novissimo aggravata est via maris trans iordanem Galilaeae gentium: populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam etc..

Et exponitur tripliciter secundum Hieronymum.

Primo sic. Primo tempore alleviata est per praedicationem Christi a peccatis, et novissimo via, quae iuxta mare Galilaeae, aggravata est onere peccatorum, quia post praedicationem Christi persecuti sunt apostolos.

Vel aliter. Primo tempore. Tangit historiam: quia rex Assyriorum teglatphalassar, qui primo venit super terram Iudaeorum, primo duxit in captivitatem illas tribus. Et hoc est primo tempore alleviata est: quia tunc peccatores fuerunt primo in captivitatem ducti.

Et novissimo etc., quia postea totus populus ductus fuit in captivitatem.

Sed quid ad propositum? dicendum quod ubi primo incepit persecutio, ibi prius Dominus voluit dare consolationem.

Vel aliter. Primo tempore, idest tempore praedicationis Christi, alleviata etc., idest onere peccatorum exonerata per praedicationem Christi, et novissimo aggravata est, idest condensata Christi praedicatio, et multiplicata per Paulum qui ibi praedicavit.

Evangelista enim non ponit nisi sensum in constructione: terra zabulon, et terra Nephtalim, via maris trans iordanem, idest iuxta mare. Et dicit terra, idest populus, ut omnes sint nominati. Et dicit Galilaea gentium, quia Galilaea dividitur in duas partes: una gentium, alia Iudaeorum: et tunc divisa erat secundum quod dicitur III reg. IX, 11, quia Salomon propter ligna quae rex tyri misit ad eum in aedificationem templi, dedit ei viginti oppida: qui cum esset gentilis posuit gentiles ad habitandum; et ideo dicitur Galilaea gentium et erat in tribu Nephtalim; licet alia in tribu Iuda.

Alia littera: trans iordanem Galilaeae, idest in comparatione ad Galilaeam. Sed prima expositio melior est.

Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Duo dicit qui ambulabat, et qui sedebat; qui enim est in tenebris a principio quae non sunt multum condensae, nec stupefit ab eis, vadit, maxime quando sperat invenire lucem: et dum stupefactus est a tenebris, stat.

Ista est differentia inter Iudaeos et gentiles: quia Iudaei quamvis essent in tenebris, non tamen totaliter oppressi erant ab eis, quia non omnes colebant idola, sed sperabant Christum venturum, et ideo ambulabant; Is. L, 10: quis ambulavit in tenebris, et non est lumen ei? speret in nomine Domini etc.. Gentiles vero non expectabant; et ideo non erat spes de luce. Et iterum oppressi erant tenebris, quia idola colebant, quia secundum Ps. Lxxv, 2, notus in Iudaea Deus, et ideo stabant. Et hoc est quod dicitur populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Lux Iudaeorum non magna, II Pet. I, 19: habemus propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes sicut lucernae lucenti in caliginoso loco, sed ista magna sicut solis lux; Mal. IV, 2: vobis autem timentibus nomen Domini orietur sol iustitiae.

Et sedentibus, idest gentibus, in regione umbrae mortis. Mors est damnatio in inferno; Ps. XLVIII, 15: mors depascet eos.

Umbra mortis est similitudo futurae damnationis, quae est in peccatoribus. Magna autem poena eorum qui in inferno sunt, est separatio a Deo. Et quia peccatores iam separati sunt a Deo, ideo similitudinem habent futurae damnationis, sicut et iusti similitudinem habent futurae beatitudinis; II Cor. III, 18: nos autem gloriam Domini speculantes in eadem imaginem transformamur a claritate in claritatem.

Et nota quod gentibus lux orta est, quia ipsi non iverunt ad lucem, sed lux venit ad eos; Io. III, 19: lux venit in mundum. Orta est eis. Et illa terra est in confinio Iudaeorum et gentium, ut ostenderet quod utrosque vocavit; Is. XLIX, 6: parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Iacob, et faeces Israel convertendas. Et post: dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae.

Exinde coepit Jesus praedicare.

Posito loco ubi Christus primo praedicare incepit, hic ponitur modus praedicandi.

Exinde, scilicet post superationem gulae, inanis gloriae et ambitionis, sive avaritiae, coepit praedicare: tales enim convenienter praedicare possunt. Et sic impletur illud Act. I, 1: coepit Jesus facere et docere.

Vel exinde, idest post incarcerationem iohannis, incepit publice praedicare: prius enim occulte et quibusdam, Io. I, 38 ss., scilicet Petro, Andreae, Philippo et Natanaeli, sed hic publice. Noluit autem primo praedicare publice, ut daret locum praedicationi iohannis: aliter nihil valisset, sicut lumen stellarum offuscatur per lumen solis. Significatur autem per hoc quod cessantibus figuris legis, incepit praedicatio Christi; I Cor. XIII, 10: cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Per iohannem enim significatur lex; infra XI, 13: lex et prophetiae usque ad iohannem.

Poenitentiam agite. Notandum quod eadem verba dicit hic Christus, quae iohannes, propter duo. Primo enim admonet nos de humilitate, ut scilicet nullus dedignetur verba ab aliis dicta praedicare, cum ipse fons ecclesiasticae scientiae eadem praedicaverit. Secundo quia iohannes est vox; ipse vero verbum.

Idem autem significatur per verbum et vocem, nisi quia verbum est expressivum vocis.

Circa hoc autem duo facit: unum admonet; aliud promittit.

Primum ibi poenitentiam agite; secundum ibi appropinquabit enim regnum caelorum.

Sed quare non admonuit de iustitia in principio suae praedicationis, sed ad poenitentiam? dicendum quod causa fuit, quia prius admonuit de iustitia per legem naturae, et Scripturae, sed transgressi erant; Is. XXIV, 5: transgressi sunt leges, mutaverunt ius, dissipaverunt foedus sempiternum. In hoc enim dat intelligere quod omnes peccatores invenit; I Tim. I, 15: Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere; Rom. III, V. 23: omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei. Et hoc est poenitentiam agite.

Promittit autem aliud; unde appropinquabit enim regnum caelorum. Ista promissio in duobus differt a promissione veteris testamenti; quia ibi temporalia, hic caelestia, et aeterna; Is. I, 19: si me audieritis, bona terrae comedetis. Item ibi regnum chananaeorum et iebusaeorum; hic regnum caelorum; unde appropinquabit, in vos, regnum caelorum. Et ideo doctrina Christi dicitur novum testamentum: quia facta est ibi nova pactio inter nos et Deum de regno caelorum; Ier. XXXI, 31: feriam domui Israel et domui Iuda foedus novum. Secundo quia vetus lex simul cum promissione habebat comminationem; Is. I, 19: si volueritis, et audieritis me, bona terrae comedetis: quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos. Et Deut. XXVIII idem habetur: ubi multae benedictiones promittuntur his qui legem servaverint, et multas comminatur Moyses maledictiones transgressoribus legis. Et hoc ideo est, quia vetus erat lex timoris, nova vero amoris. Augustinus: brevis differentia, timor et amor. Hebr. XII, 18: non enim accessistis ad tractabilem et accessibilem ignem, et turbinem, et caliginem, et procellam, et tubae sonum, et vocem verborum, quam qui audierunt excusaverunt se, ne eis fieret verbum. Et ideo dicit appropinquabit regnum caelorum, scilicet beatitudo aeterna.

Et dicit appropinquabit, quia ille qui dabat, ad nos descendit, quia nos non poteramus ascendere ad Deum.

Ambulans autem etc.. Postquam incepit praedicare, voluit suae praedicationis habere ministros: unde hic advocat ad se eos: et circa hoc duo facit, secundum quod duo paria ministrorum advocat. Quia primo Petrum et Andream; secundo Iacobum et iohannem.

Circa primum quatuor facit: primo enim describitur locus vocationis; secundo ponitur conditio vocatorum, ibi erant enim piscatores; tertio vocatio, ibi et ait illis; quarto ipsorum obedientia perfecta, ibi at illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

Dicit ergo ambulans iuxta mare Galilaeae. Locus congruus: quia, sicut dicit Glossa, piscatores vocaturus, ambulat iuxta mare.

Quantum autem ad mysterium, sciendum, quod stare Dei significat aeternitatem et immobilitatem; ipsius ambulare, temporalem nativitatem.

Per hoc ergo quod ambulans discipulos vocavit, significatur quod per mysterium suae incarnationis nos ad se traxit; Ps. VII, 7: exsurge, Domine, in praecepto quod mandasti, idest disposuisti implendum, et synagoga populorum circumdabit te.

Et dicit Galilaeae, per quod intelligitur turbulentia huius mundi; Is. LVII, 20: cor impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest, et redundant fluctus eius in conculcationem et lutum. Christus similitudinem habuit peccatoris; Rom. VIII, 3: misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati etc..

Consequenter vocatorum describitur conditio.

Et primo quantum ad numerum; secundo quantum ad nomina; tertio quantum ad actum; quarto quantum ad officium.

Dicit ergo vidit duos, non oculo corporis tantum, sed etiam mentis: visus enim eius est respectus misericordiae; unde Ex. III, 7: videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto etc..

Et nota quod idem significatur per duos, et fratres: utrumque enim ad caritatem pertinet, quae consistit in dilectione Dei et proximi.

Et ideo binos elegit, et binos ad praedicandum misit: et voluit significari per hoc caritas spiritualis, quia caritas firmatur magis, quando in natura fundatur; Ps. Cxxxii, V. 1: ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum.

Simonem qui vocatur Petrus, nunc scilicet, sed non tunc: quia Christus postea imposuit ei hoc nomen, sed primo promisit; Io. I, 42: tu vocaberis cephias, sed imposuit Matth. XVI, 18: tu es Petrus. Et Andream.

Ista nomina debet habere quilibet praedicator.

Simon enim interpretatur obediens; Petrus agnoscens; Andreas fortitudo. Et praedicator debet esse obediens, ut alios possit ad hoc invitare, Prov. XXI, 28: vir obediens loquetur victorias: agnoscens, ut alios sciat instruere; I Cor. XIV, 19: volo quinque verba sensu meo loqui, ut alios instruam, fortis, ut non terreatur comminationibus; Ier. I, 18: dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum aereum; Ez. III, 8: dedi faciem tuam valentiorum faciebus eorum, et frontem tuam duriorum frontibus eorum, ut adamantem, et ut silicem dedi faciem tuam.

Sequitur mittentes rete in mare.

Quaerit chrysostomus quare Dominus captavit istam horam. Et dicit, ut daretur exemplum quod numquam debemus omittere servitium Dei propter occupationes. Vel ideo, quia per hunc actum praefigurabatur actus futurorum praedicatorum, quia per verba praedicantium quasi per retia trahuntur homines.

Ponitur officium erant enim piscatores.

Et sciendum quod inter omnes homines, piscatores sunt simpliciores; et Dominus de simplicissimo statu voluit habere homines, et illos eligere, ut non imputaretur sapientiae humanae id quod factum fuit per eos; I Cor. I, 26: videte vocationem nostram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi eligit Deus, ut confundat sapientes. Et ideo non elegit Augustinum, aut Cyprianum oratorem, sed Petrum piscatorem: et de piscatore lucratus est et imperatorem, et oratorem.

Et ait. Hic ponitur vocatio, circa quam tria consideranda sunt. Primo enim invitat; secundo ducatum promittit; tertio praemium.

Dicit ergo venite. Hoc ex sola liberalitate divina est, ut ad se trahat; Eccli. XXIV, 26: transite ad me omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis adimplemini; infra XI, 28: venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Post me, quasi dicat: ego vado, et vos venite post me, quia ego ero dux vester; Prov. IV, 11: viam sapientiae monstrabo tibi, et ducam te per semitas aequitatis; quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum; Ps. Cxxxviii, 17: mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum.

Faciam, quasi, commutabo vestrum officium in maius. De istis dicitur Ier. XVI, 16: ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, et piscabuntur eos etc..

Et dicit faciam, quia frustra laborat praedicatio exterius, nisi adsit interius gratia redemptoris: non enim virtute sua trahebant homines, sed operatione Christi. Et ideo dicit faciam. Ista quidem est maxima dignitas; unde dionysius: nihil dignius in officio hominum quam Dei cooperatorem fieri.

Dignitas enim sola in sua claritate consistit.

Ad illam autem dignitatem magis appropinquant qui sic illuminantur quod alia illuminent.

Quamquam vero illuminent homines qui sequuntur Christum, et quantum ad iustitiam magna faciunt, sed tamen asserunt dignitatem Christi quantum ad unum tantum; vita autem praedicatorum quantum ad duo; Dan. XII, 3: qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellae in perpetuas aeternitates.

Ponitur eorum obedientia at illi, relictis retibus et navi, secuti sunt eum. Et ostendit obedientiam eorum quantum ad tria.

Primo quantum ad promptitudinem, quia non distulerunt: unde at illi. Contra illos de quibus Eccli. V, 8: ne differas de die in diem; Gal. I, 15: cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus, continuo non acquievi carni et sanguini.

Is. L, 5: Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abii.

Secundo quantum ad expeditionem, quia reliquerunt; quia non pensandus est census, sed affectus; quia omnia dimittit qui quicquid habere potest, dimittit.

Sed quae necessitas relinquendi omnia? chrysostomus: nullus potest possidere divitias, et perfecte ad regnum caelorum venire; sunt enim impedimentum virtutis, diminuunt enim sollicitudinem aeternorum, propter quod non perfecte potest homo inhaerere divinis. Et ideo dimittenda sunt; I cor. IX, 25: omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet etc..

Tertio quantum ad executionem, quia secuti sunt eum: non est enim nimis magnum dimittere omnia, sed perfectio consistit in sequela ipsius, quae est per caritatem; I Cor. XIII, 3: si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

Non enim consistit per se in exterioribus perfectio, scilicet paupertate, virginitate, et huiusmodi, nisi quia ista sunt instrumenta ad caritatem; et ideo dicit et secuti sunt eum consequenter agitur de alia vocatione: et procedens inde vidit alios duos fratres, Iacobum zebedaei et ioannem fratrem eius. Et primo describuntur vocati; secundo ponitur vocatio, ibi et vocavit etc.; tertio obedientiam vocatorum, ibi illi autem, relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

Vocati quadrupliciter describuntur. Quantum ad numerum, nomina, pietatem, et paupertatem.

Dicit ergo et procedens inde vidit alios duos fratres. Nota quod a principio vocavit fratres: et quamvis multos alios vocavit, tamen de istis specialiter fit mentio, quia praecipui erant, et quia binos vocavit eos; lex enim nova in caritate fundatur; unde et in veteri testamento duos fratres vocavit, Aaron et Moysen, quia etiam ibi dabatur mandatum de caritate. Et quia perfectior est nova, ideo in principio vocatur duplex numerus fratrum.

Iacobum zebedaei, et ioannem fratrem eius.

Per istos quatuor designatur doctrina quatuor evangeliorum, vel quatuor virtutes: quia per Petrum, qui interpretatur agnoscens, virtus prudentiae; per Andream, qui interpretatur virilis, seu fortissimus, virtus fortitudinis; per Iacobum, qui interpretatur supplantator, virtus iustitiae; per ioannem propter virginitatem, virtus temperantiae.

Ponitur pietas, quia erant cum zebedaeo patre. Chrysostomus: admiranda est eorum pietas, quia pauperes arte piscatoria panem quaerunt, et tamen senem patrem non derelinquunt. Eccli. III, 8: qui timet Deum, honorat parentes.

Paupertas designatur in hoc, quia reficiebant retia sua. Nihilominus per istos qui mittebant retia, signantur illi qui in prima aetate negotiantur in mundo; per istos qui iam miserunt, et reficiebant, significantur illi qui diu negotiati sunt in mundo; et sunt iam per peccatum absorpti, et vocantur ad Christum. Thren. III, 27: bonum est viro, cum portaverit iugum Domini ab adolescentia sua.

Et vocavit eos, interius et exterius; ad Rom. VIII, 30: quos praedestinavit, hos et vocavit. Vocare interius nihil aliud est quam praebere auxilium humanae menti cum vult convertere nos.

Sequitur de obedientia illi autem, relictis retibus et patre, secuti sunt eum.

Nota quod duo superiores navem tantum, isti autem reliquerunt retia, navem et patrem: in quo significatur quod propter Christum debemus omittere omnes terrenas occupationes, quae designantur per rete; II Tim. II, 4: nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus; divitias, sive possessiones, quae designantur per navem; infra XIX, 21: si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo, et veni, sequere me; affectum carnalem, qui per patrem; Ps. XLIV, 11: obliviscere populum tuum, et domum patris tui.

Mystice vero per zebedaeum significatur mundus, qui interpretatur fluxus vehemens.

Sed hic est quaestio: videtur enim quod isti peccaverunt dimittendo patrem senem et pauperem, quia filii tenentur subvenire parentibus.

Et generaliter quaeritur utrum alicui liceat dimittere parentes in ultima necessitate, intrando religionem.

Dicendum quod consilium numquam praeiudicat praecepto; sed hoc, scilicet honora patrem tuum et matrem tuam, Ex. XX, 12 est praeceptum; et ideo si pater nullo modo possit vivere nisi adiutus a filio, filius non debet intrare religionem. Sed hic casus non erat in zebedaeo, quia poterat se iuvare, et habebat necessaria.

Item est quaestio litteralis. Matthaeus enim videtur hic contrarius ioanni et Lucae: ioannes enim I, 28 dicit eos vocatos iuxta iordanem; hic dicit iuxta mare Galilaeae. Item Lucas V, 10 dicit quod simul vocavit Petrum et Andream, Iacobum et ioannem, licet de aliis duobus non fiat mentio, quia creditur quod ibi fuerint. Item ibi dicitur quod omnes simul, hic quod seorsum.

Sed sciendum quod trina fuit vocatio apostolorum.

Primo enim vocati sunt ad Christi familiaritatem, et illud dicitur Io., I, et hoc in primo anno praedicationis Christi. Nec obstat quod dicitur post: ascenderunt cum eo discipuli eius in cana Galilaeae, quia secundum Augustinum non tunc erant discipuli, sed futuri erant: sicut si dicatur quod Paulus apostolus natus fuerit in tharso ciliciae, cum tunc non esset apostolus.

Vel dicendum quod loquitur de aliis discipulis, qui vocantur omnes credentes in Christo.

Secundo vocati fuerunt ad discipulatum; et de ista dicitur Lc. Cap. V. Tertia vocatio fuit ut totaliter Christo adhaerent: et de ista hic dicitur; quod patet, secundum Augustinum, quia Luc. V, 11 de hoc habetur, et subductis ad terram navibus; ergo habebant navim, et curabant de ea, quasi ad eam redituri; hic vero dicit, at illi, relictis omnibus etc.. Et ideo dicendum, quod de ultima sequela loquitur hic.

#3 Lectio 3

Consuetudo est apud reges, quod congregato exercitu procedunt ad bellum: ita Christus, congregato exercitu apostolorum, procedit ad pugnandum contra diabolum per officium praedicationis, ad expellendum eum de mundo. Unde hic agitur de doctrina et praedicatione Christi. Et ponitur primo Christi praedicatio; secundo effectus praedicationis, ibi abiit opinio eius in totam syriam etc..

Circa primum tria tangit.

Primo sollicitudinem docentis et modum docendi, et propositae doctrinae confirmationem.

Et sollicitudo ostenditur in duobus, quia non quaerebat propriam quietem; unde circuibat; Rom. XII, 11: sollicitudine non pigri. Secundo quia non erat acceptator personarum, terrarum, vel villarum, sed circuibat totam Galilaeam, absque differentia; Mc. I, 38: eamus in proximas civitates, ut et ibi praedicem; Ps. Cii, 22: in omni loco dominationis eius.

Modus, ibi in synagogis docens.

Duo dicit docens et praedicans; docens quae agenda sunt in praesenti, praedicans de futuris: vel docens ea quae pertinent ad instructionem morum, Is. XLVIII, 17: ego Dominus docens te utilia, praedicans futura; Is. LII, 7: quam pulchri super montem pedes annuntiantis et praedicantis pacem, annuntiantis bonum, praedicantis salutem. Vel docens naturales iustitias: quaedam enim in theologia traduntur quae naturalis ratio dictat, scilicet iustitia, et huiusmodi: et quantum ad hoc dicit docens; quaedam vero quae excedunt rationem, sicut mysterium trinitatis, et huiusmodi: et quantum ad hoc dicit praedicans.

Sed obiicitur de hoc quod dicit Glossa, quod doceret naturales iustitias, ut est castitas, et humilitas, et huiusmodi: naturales enim virtutes non videntur posse dici virtutes, quia virtutes sunt per gratiam.

Et dicendum quod inclinatio et inchoatio est naturalis; sed perfectio, qua gratus homo redditur, est ex gratia, politica, et ex assuetudine.

In synagogis eorum. Nota duo.

Primum quia quaerebat multitudinem, ut praedicatio magis proficeret; Ps. XXXIV, 18: confitebor tibi in ecclesia magna. Item quia solum Iudaeis praedicabat; Act. XIII, 46: vobis primum oportuit praedicari verbum Dei.

Et praedicans evangelium regni: non fabulas et curiosa, sed quae ad Dei regnum pertinebant, et ea quae hominibus proficerent.

Consequenter confirmatur praedicatio miraculis; Mc. Ult., 20: illi autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis. Unde sanans. Languor potest referri ad infirmitates corporales, infirmitas ad infirmitatem animae: non enim minores sunt infirmitates animae quam corporis. Vel per languores graves infirmitates et diuturnas; per infirmitates quamcumque aliam; Ps. Cii, 3: qui sanat omnes infirmitates tuas; Eccli. X, 12: brevem languorem praecidit medicus. Datur intelligi etiam in hoc quod praedicatores debent suam doctrinam confirmare per opera; et si non per miracula, per vitam virtuosam; Rom. XV, 18: non audeo aliquid loqui eorum quae per me non efficit Christus in obedientiam gentium in verbo et factis, in virtute signorum et prodigiorum, in virtute spiritus sancti.

Et abiit opinio eius in totam syriam. Hic ponitur effectus praedicationis: et est triplex, scilicet fama circa exemplum, fiducia quam homines de eo habebant, et devotio qua homines eum sequebantur.

Dicit ergo abiit opinio eius in totam syriam. Syria est regio a capharnaum usque ad mare magnum: unde et in terra gentilium divulgatum est. Hoc etiam pertinet ad praedicatores, ut habeant testimonium bonum; Eccli. XLI, 15: curam habe de bono nomine; II Tim. II, 15: sollicite autem cura teipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis.

Per syriam autem potest intelligi superbia mundi, quia sic interpretatur: et fama Christi per totum mundum diffusa est.

Fiducia, ibi et obtulerunt ei omnes male habentes; sciebant enim quod sanare poterat; Ier. XVII, 14: sana me, Domine, et sanabor; salvum me fac, et salvus ero. Et dicit primo abiit opinio eius etc., et post, obtulerunt ei etc., quia quando aliquis habet famam de sanctitate, homines facilius detegunt ei conscientiae vulnus. Variis languoribus et tormentis comprehensos. Per istas graves infirmitates designantur infirmitates spirituales.

Per languores possunt intelligi diuturnae infirmitates, et signatur infirmitas diu perseverans; Eccli. X, 11: languor prolixior gravat medicum. Et quia aliqui gravantur infirmitate, aliqui vero acerbitate doloris, hoc significatur cum dicit et tormentis comprehensos: et significantur illi qui habent conscientiam gravatam remordentem; Ps. XVII, 5: circumdederunt me dolores mortis, dolores inferni circumdederunt me. Et qui Daemonia habebant; et hoc est quod dicitur Lc. VI, 1: et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur.

Per hoc intelliguntur illi qui colebant idola; Ps. Xcv, 5: omnes dii gentium Daemonia; I Cor. X, 20: nolo vos socios fieri Daemoniorum.

Lunatici proprie dicuntur qui patiuntur infirmitatem cuiusdam amentiae in defectu lunae: et tunc arripiuntur a Daemonibus.

Et diabolus tunc magis affligit propter duas rationes. Unam assignat Hieronymus, et est ut infamet creaturam Dei; et hoc etiam fit in effectibus magicae artis, qua invocantur Daemones sub certis constellationibus et Daemones veniunt ad hoc ut extollant creaturam, et inducant ad idololatriam.

Secunda ratio est melior, quia diabolus non potest aliquid, nisi per virtutes corporis. Non est autem dubium, quod corpora inferiora immutantur secundum diversas immutationes corporum superiorum. Et ideo tunc diabolus invocatus libenter venit, quando videt superiora corpora operari ad illum effectum pro quo invocatur. In defectu autem lunae, sicut patet, humiditates deficiunt; et ideo defectus lunae facit ad talem infirmitatem, quando terra non abundat humoribus; et ideo diabolus tunc magis vexat: et hoc est et lunaticos.

Per istos possumus intelligere inconstantes Eccli. XXVII, 12: homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur, qui habent propositum caste vivendi, sed vincuntur passionibus, secundum illud Rom. VII, 15: non enim quod volo bonum, hoc facio, sed quod odi malum, illud ago.

Et paralyticos. Paralytici proprie dicuntur, qui habent membra resoluta, ita quod non possunt habere officium membrorum. Per istos significantur ignorantes: et isti omnes a Christo curantur; unde et curavit eos, scilicet perfecte.

Consequenter ponitur tertius effectus, scilicet devotio sequentium; unde et secutae sunt eum turbae multae; Ps. VII, 8: exurge, Domine, in praecepto quod mandasti, et synagoga populorum circumdabit te.

Sciendum autem quod diversimode aliqui sequebantur, quia quidam studio salutis, scilicet spiritualis, scilicet apostoli; unde supra: relictis omnibus sequuti sunt eum; et infra XIX, 27: ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te. Quidam studio salutis corporalis; Lc. VI, 17: turba copiosa plebis ab omni Iudaea, et ierusalem, et maritima, et tyri, et sidonis, qui venerant ut audirent eum, et sanarentur a languoribus suis.

Quidam curiositate tantum videndi miracula; Io. VI, 2: et sequebantur eum multi, quia videbant signa quae faciebat super his qui infirmabantur.

Alii ad insidiandum, ut Pharisei et Scribae; Ier. XX, 10: audivi contumelias multorum, et terrorem in circuitu.

De Galilaea. Provincia est ubi Christus praecipue praedicabat, et interpretatur transmigratio. Per hoc significantur illi qui debent transmigrare de vitiis ad virtutes. Et Decapoli. Regio est ubi sunt decem villae; et significantur illi qui student ad observantiam decem mandatorum. Et de ierosolymis. Ierosolyma interpretatur

visio pacis; et significat illos qui desiderio pacis ad Christum veniunt; Ps. Cxviii, 165: pax multa diligentibus nomen tuum. Et de Iudaea. Iudaea interpretatur confessio; et significat illos qui per peccatorum remissionem ad Christum veniunt; Ps. Cxiii, V. 2: facta est Iudaea sanctificatio eius. Et de trans iordanem; et significantur illi qui per baptismum ad Christum veniunt: in iordane enim fuit figuratus baptismus.

|+5 Capitulus 5

#1 Lectio 1

Videns autem Jesus turbas. Hic Dominus suam doctrinam proponit: et dividitur in partes tres.

In prima ponitur doctrina Christi; in secunda ponitur virtus doctrinae; in tertia finis ad quem perducit.

Secundum in cap. XIII; tertium in cap. XVII.

Prima dividitur in tres.

In secunda instruuntur ministri doctrinae; in tertia confunduntur adversarii.

Secunda in cap. X; tertia in capite XI.

Prima dividitur in duas.

In prima proponitur doctrina Christi; in secunda confirmatur per miracula, in cap. VIII.

Prima in duas.

In prima praemittitur quasi quidam titulus ad doctrinam; in secunda explicatur ipsa doctrina, ibi beati pauperes spiritu.

Circa primum tria facit.

Primo describit locum, ubi doctrina fuit proposita; secundo auditores doctrinae; tertio ponit modum docendi.

Secundum ibi et cum sedisset; tertium ibi et aperiens os suum docebat eos.

Dicit ergo, ita dixi quod secuti sunt etc.. Videns autem Jesus turbas. Ista littera duplicem intellectum habere potest.

Primo sic. Ascendit ad docendum turbas, scilicet non fugiens. Unde chrysostomus dicit, quod sicut artifex, quando videt praeparatam materiam, delectatur operari, ita sacerdos delectatur praedicare, quando populum videt congregatum; et ideo, ascendit; ps.

XXXIV, 18: confitebor tibi in ecclesia magna.

Vel aliter. Ascendit, fugiens scilicet turbas, ut securius discipulos doceret; Eccl. IX, V. 17: verba sapientium audiuntur in silentio.

Et notandum quod legitur quod Christus habebat tria refugia: quandoque enim fugiebat ad montem, sicut dicitur hic; et Io. VIII, 1: Jesus autem perrexit in montem oliveti. Aliquando ad navem; Lc. V, 1: cum turbae multae irruerent in eum...

Ascendens in unam navim, quae erat simonis...

Sedens docebat. Tertium in desertum; Mc. VI, 31: eamus seorsum in desertum.

Et satis convenienter; in tribus enim homo potest habere refugium ad Deum: in protectione divinae altitudinis, quae per montem significatur; Ps. Cxxiv, 1: qui confidunt in Domino sicut mons sion. In societate ecclesiastica, quae per navem designatur; Ps. Cxxi, V. 3: ierusalem quae aedificatur ut civitas, cuius participatio eius in idipsum. In solitudine religionis, quae per desertum accipitur, per contemptum temporalium; Osee II, 14: ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius; Ps. LIV, 8: ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.

Ascendit autem in montem propter quinque rationes. Prima ad ostensionem suae excellentiae: ipse enim est mons, de quo Ps. Lxvii, 16: mons Dei, mons pinguis.

Secunda ad ostendendum quod doctor huius doctrinae debet ad eminentiam vitae conscendere; Is. XL, 9: super montem excelsum ascende tu qui evangelizas sion. Chrysostomus: nemo potest in valle consistere, et de caelo loqui etc.. Tertia ratio ad ostendendum altitudinem ecclesiae cui doctrina proponitur; Is. II, 2: erit mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles. Quarto ad ostendendum perfectionem huius doctrinae, quia perfectissima; Ps. XXXV, 7: iustitia tua sicut montes Dei.

Quinto ut congrueret ista veteri legislationi, quae data fuit in monte. Exod. XIX et XXIV.

Consequenter ponuntur auditores et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. Duo possunt notari in sessione eius. Humiliatio; Ps. Cxxxviii, 2: tu cognovisti sessionem meam. Quando erat in altitudine divinae maiestatis, non poterat capi eius doctrina; sed tunc coeperunt homines capere, quando se humiliavit. Vel hoc pertinet ad dignitatem magisterii; infra XXIII, 2: super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei.

Ad studium enim sapientiae requiritur quies. Accesserunt ad eum discipuli eius etc., non tantum corpore, sed animo; ps.

XXXIII, 6: accedite ad eum, et illuminamini; Deut. XXXIII, 3: qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius.

Et nota quod quando Dominus praedicavit turbis, stetit; Lc. VI, 17: descendens Jesus de monte stetit in loco campestri; sed hic quando discipulis, sedit. Ex hoc inolevit consuetudo quod turbis praedicatur stando, religiosus sedendo.

Et aperiens os suum docebat eos.

Hic ponitur modus doctrinae.

In hoc quod dicit aperiens, significatur quod diu ante tacuerat. Et demonstrat quod magnum et longum erat facturus sermonem, sicut dicit Augustinus. Vel quod magna et profunda dicturus erat; sic enim consueverunt facere homines; iob III, 1: post hoc iob aperuit os suum, et maledixit diei suo.

Et dicit suum: prius enim aperuit ora prophetarum; Sap. X, 21: sapientia aperuit os mutorum, et linguas infantium fecit disertas: ipse enim est sapientia patris.

Sed hic est quaestio: hic enim sermo ponitur quantum ad multa etiam Lc. VI, 20 ss.. Sed videtur hic et ibi contrarietas, sicut patet in textu.

Et ponit Augustinus duas solutiones. Una est quod iste est alius sermo ab illo: ipse enim primo ascendit in montem, et fecit hunc sermonem discipulis, et postea descendens invenit turbam congregatam, cui eadem praedicavit, et multa recapitulavit: et de hoc dicitur Lc. VI, 20 ss.. Vel aliter dicendum, quod unus mons erat, et habebat planitiem in latere: illam planitiem elevabat monticulus alius. Unde Dominus ascendit in montem, id est in planitiem illius montis. Et primo ascendit superius, et convocavit discipulos, et ibi elegit duodecim apostolos, sicut patet in Luca: et postea descendens invenit turbam congregatam, et venientibus discipulis sedit, et habuit sermonem istum ad turbas et discipulos.

Et hoc videtur verius: quia Matthaeus dicit in fine sermonis, quod mirabantur turbas super doctrina eius.

Tamen quodcumque accipiatur, non est contrarietas.

#2 Lectio 2

Posuit supra evangelista quasi brevem titulum doctrinae Christi, nunc ponit ipsam doctrinam, et effectum eius, scilicet admirationem turbarum.

Considerandum autem, quod secundum Augustinum in isto sermone Domini tota perfectio vitae nostrae continetur. Et probat per id quod Dominus subiungit finem ad quem ducit, scilicet repromissionem aliquam. Id autem quod maxime homo desiderat, est beatitudo.

Unde Dominus hic tria facit.

Primo praemittit praemium quod consequitur istos qui istam doctrinam accipiunt; secundo ponit praecepta, ibi nolite putare quoniam veni solvere legem etc.; tertio docet quomodo aliquis potest pervenire ad observandum ea, ibi petite et accipietis.

Circa primum duo facit, quia huius doctrinae aliqui sunt observatores tantum, aliqui ministri.

Primo ergo describit beatitudinem observantium; secundo ministrantium, ibi beati estis cum maledixerint vobis.

Notandum autem quod hic ponuntur plura de beatitudinibus; sed numquam aliquis in verbis Domini posset ita subtiliter loqui, quod pertingeret ad propositum Domini. Sciendum tamen quod in istis verbis includitur omnis plena beatitudo: omnes enim homines appetunt beatitudinem, sed differunt in iudicando de beatitudine; et ideo quidam istud, quidam illud appetunt.

Invenimus autem quadruplicem opinionem de beatitudine. Quidam enim credunt, quod in exterioribus tantum consistat, scilicet in affluentia istorum temporalium; Ps. Cxliii, V. 15: beatum dixerunt populum cui haec sunt. Alii quod perfecta beatitudo consistit in hoc quod homo satisfaciat voluntati suae; unde dicimus: beatus est qui vivit ut vult. Eccle. III, 12: et cognovi quod non esset melius nisi laetari etc.. Alii dicunt quod perfecta beatitudo consistit in virtutibus activae vitae. Alii quod in virtutibus contemplativae vitae, scilicet divinorum et intelligibilium, sicut Aristoteles.

Omnes autem istae opiniones falsae sunt: quamvis non eodem modo. Unde Dominus omnes reprobat.

Opinionem illorum qui dixerunt quod consistit in affluentia exteriorum, reprobat: unde dicit beati pauperes, scilicet quasi, non beati affluentes.

Opinionem vero eorum qui ponebant beatitudinem in satisfactione appetitus, reprobat cum dicit beati misericordes.

Sed sciendum quod triplex est appetitus in homine: irascibilis, qui appetit vindictam de inimicis, et hoc reprobat, cum dicit beati mites. Concupiscibilis, cuius bonum est gaudere et delectari: hoc reprobat cum dicit beati qui lugent. Voluntatis, qui est duplex, secundum quod duo quaerit. Primo quod voluntas nulla superiori lege coerceatur; secundo quod possit restringere alios ut subditos: unde desiderat praesesse, et non subesse. Dominus autem contrarium ostendit quantum ad utrumque. Et quantum ad primum dicit beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam. Quantum autem ad secundum dicit beati misericordes.

Ergo et illi qui ponunt beatitudinem in exteriori affluentia, et qui in satisfactione appetitus, errant.

Illi autem qui ponunt beatitudinem in actibus activae vitae, scilicet moralibus, errant; sed minus, quia illud est via ad beatitudinem. Unde Dominus non reprobat tamquam malum, sed ostendit ordinatum ad beatitudinem: quia vel ordinantur ad seipsum, sicut temperantia et huiusmodi, et finis eorum est munditia cordis, quia faciunt vincere passiones; vel ordinantur ad alterum, et sic finis eorum est pax, et huiusmodi: opus enim iustitiae est pax. Et ideo istae virtutes sunt viae in beatitudinem, et non ipsa beatitudo; et hoc est beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Non dicit vident, quia hoc esset ipsa beatitudo.

Et iterum beati pacifici, non quia pacifici, sed quia in aliud tendunt, quoniam filii Dei vocabuntur.

Illorum autem opinio qui dicunt quod beatitudo consistit in contemplatione divinorum, reprobatur Dominus quantum ad tempus, quia alias vera est, quia ultima felicitas consistit in visione optimi intelligibilis, scilicet Dei: unde dicit videbunt.

Et notandum quod, secundum Philosophum, ad hoc quod actus contemplativi faciant beatum, duo requiruntur: unum substantialiter, scilicet quod sit actus altissimi intelligibilis, quod est Deus; aliud formaliter, scilicet amor et delectatio: delectatio enim perficit felicitatem, sicut pulchritudo iuventutem.

Et ideo Dominus duo ponit Deum videbunt et filii Dei vocabuntur: hoc enim pertinet ad unionem amoris; I Io. Cap. III, V. 1: videte qualem caritatem dedit nobis pater, ut filii Dei nominemur et simus.

Item notandum quod in istis beatitudinibus quaedam ponuntur ut merita, et quaedam ut praemia: et hoc in singulis.

Beati pauperes spiritu: ecce meritum; quoniam ipsorum est regnum caelorum: ecce praemium, et sic in aliis.

Et notandum est etiam aliquid circa meritum in communi, et aliquid circa praemium in communi. Circa meritum sciendum, quod Philosophus distinguit duplex genus virtutis: unum communis, quae perficit hominem humano modo; aliud specialis, quam vocat heroicam, quae perficit supra humanum modum. Quando enim fortis timet ubi est timendum, istud est virtus; sed si non timeret, esset vitium. Si autem in nullo timeret confisus Dei auxilio, ista virtus esset supra humanum modum: et istae virtutes vocantur divinae. Isti ergo actus sunt perfecti, et virtus etiam, secundum Philosophum, est operatio perfecta. Ergo ista merita vel sunt actus donorum, vel actus virtutum secundum quod perficiuntur a donis.

Item nota quod actus virtutum sunt illi de quibus lex praecipit; merita autem beatitudinis sunt actus virtutum; et ideo omnia quae praecipuntur et infra continentur, referuntur ad istas beatitudines. Unde sicut Moyses primo proposuit praecepta, et post multa dixit, quae omnia referebantur ad praecepta proposita: ita Christus in doctrina sua, primo praemisit istas beatitudines, ad quas omnia alia reducuntur.

Circa primum autem notandum, quod Deus est praemium eorum qui ei serviunt; Thren. III, 24: pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea expectabo eum; Ps. XV, 5: Dominus pars hereditatis meae et calicis mei; Gen. XV, 7: ego Dominus qui eduxi te de ur chaldaeorum, ut darem tibi terram istam, et possideres eam. Et sicut Augustinus dicit in II confessionum, anima cum recedit a te, bona quaerit extra te.

Homines autem diversa quaerunt; sed quidquid inveniri potest in qualibet vita, totum Dominus repromisit in Deo. Aliqui enim ponunt summum bonum affluentiam divitiarum, per quam possunt pervenire ad maximas dignitates; Dominus promittit regnum quod complectitur utrumque; sed ad hoc regnum dicit perveniri per viam paupertatis, non divitiarum.

Unde beati pauperes. Alii perveniunt ad istos honores per bella; Dominus autem dicit beati mites etc.. Alii consolationes quaerunt per voluptates; Dominus dicit beati qui lugent. Aliqui nolunt subdi; Dominus autem dicit, beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam. Aliqui volunt vitare malum opprimendo subditos; Dominus dicit beati misericordes etc.. Aliqui ponunt visionem Dei in contemplatione veritatis in via; Dominus autem promittit in patria; unde beati mundo corde etc..

Et notandum quod ista praemia, quae Dominus hic tangit, possunt dupliciter haberi, scilicet perfecte et consummate, et sic in patria tantum: et secundum inchoationem et imperfecte, et sic in via. Unde sancti habent quamdam inchoationem illius beatitudinis. Et quia in hac vita non possunt explicari illa sicut erunt in patria; ideo Augustinus exponit secundum quod sunt in hac vita beati ergo pauperes spiritu: non spe tantum, sed etiam re. Lc. XVII, V. 21: regnum Dei intra vos est.

Unde istis praemissis, accedamus ad litteram.

In istis beatitudinibus duo facit evangelista.

Primo ponuntur ipsae beatitudines; secundo manifestatio beatitudinum, ibi beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam; quoniam ipsorum est regnum caelorum; hoc enim est declarativum omnium beatitudinum.

Virtus autem tria facit: quia removet a malo, operatur et facit operari bonum, et disponit ad optimum.

Primo ergo determinat de primo, ibi beati pauperes; de secundo, ibi beati qui esuriunt; de tertio, ibi beati mundo corde, determinat.

Removet autem virtus a tribus malis: cupiditatis, crudelitatis sive inquietudinis, et voluptatis noxiae.

Primum notatur ibi beati pauperes; secundum ibi beati misericordes; tertio ibi beati qui lugent.

Dicit ergo beati pauperes, dupliciter legitur.

Primo sic beati pauperes, idest humiles, qui se aestimant pauperes: illi enim sunt vere humiles, qui se pauperes aestimant, non solum in exterioribus, sed etiam in interioribus; Ps. XXXIX, 18: ego autem mendicus sum et pauper, contra illud Apoc. III, 17: dicis quia dives sum, et locupletatus, et nullius egeo, et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus etc..

Et tunc hoc quod dicit spiritu, potest tripliciter legi. Spiritus enim aliquando dicitur superbia hominis; Is. II, 22: quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus est, quia excelsus reputatus est ipse; Is. XXV, 4: spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem.

Et dicitur superbia spiritus quia sicut per flatum inflantur utres, ita per superbiam homines; Col. II, 18: inflatus sensu carnis suae. Ergo beati pauperes, scilicet hi, qui parum habent de spiritu superbiae. Vel accipitur spiritus

pro voluntate hominis. Quidam enim sunt necessitate humiles, et isti non sunt beati, sed qui humilitatem affectant.

Tertio accipitur pro spiritu sancto; unde beati pauperes spiritu, qui humiles sunt per spiritum sanctum. Et istae duae quasi ad idem redeunt. Et dicit pauperes spiritu, quia humilitas dat spiritum sanctum; Is. Lxvi, 2: ad quem respiciam nisi ad pauperulum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos? istis pauperibus repromittitur regnum, in quo intelligitur summa excellentia. Et licet istud retribuatur cuilibet virtuti, specialiter tamen datur humilitati; quia omnis qui se humiliat exaltabitur, infra cap. XXIII, 12. Et Prov. XXIX, 23: humilem spiritum suscipiet gloria.

Vel aliter, secundum Hieronymum.

Pauperes spiritu, ad litteram, in abdicatione rerum temporalium. Et dicit spiritu: quia quidam pauperes necessitate sunt, sed non debetur illis beatitudo, sed illis qui voluntate.

Et isti dicuntur dupliciter; quia etsi aliqui divitias habent, tamen non habent eas in corde; Ps. Lxi, 11: divitiae si affluent, nolite cor apponere. Aliqui nec habent, nec affectant, et istud securius est, quia mens trahitur a spiritualibus ex divitiis: et isti dicuntur proprie pauperes spiritu, quia actus donorum, qui sunt supra humanum modum, sunt hominis beati: et quod homo omnes divitias abiiciat, ut nec aliquo etiam modo appetat, hoc est supra humanum modum.

Istis autem repromittitur regnum caelorum, in quo notatur non solum altitudo honoris, sed affluentia divitiarum; Iac. II, 5: nonne Deus eligit pauperes in hoc mundo, divites in fide? et nota quod Moyses primo promisit divitias; Deut. XXVIII, 1: faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quae versantur in terra; et infra: benedictus tu in civitate, et benedictus in agro. Et ideo ut distinguat Dominus legem veterem a nova, primo ponit beatitudinem in contemptu divitiarum temporalium.

Item, secundum Augustinum nota, quod ista beatitudo pertinet ad donum timoris: quia timor, maxime filialis, facit habere reverentiam ad Deum; et ex hoc contemnit homo divitias. Ponit Isaias beatitudines descendendo; Is. XI, 1: egredietur virga de radice iesse, et flos de radice eius ascendet, et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini.

Christus e converso a dono timoris, scilicet a paupertate, quia Isaias praenuntiavit adventum Christi ad terram; Christus autem de terra sursum trahebat.

Beati mites. Haec est secunda beatitudo; sed ne aliquis dicat quod sufficit paupertas ad beatitudinem, ostendit quod non sufficit: immo requiritur mansuetudo, quae temperat circa iras, sicut temperantia circa concupiscentias: ille enim est mitis, qui nec irritatur. Hoc autem poterit fieri per virtutem, ut scilicet non irascaris nisi causa iusta; sed si habeas etiam causam iustam, et non provocaris, hoc est supra humanum modum; et ideo dicit beati mites. Pugna enim est propter abundantiam exteriorum rerum; et ideo numquam esset turbatio, si homo divitias non affectaret; et ideo qui non sunt mites, non sunt pauperes spiritu. Et propterea statim subiungit beati mites.

Et nota, quod hoc in duobus consistit.

Primo quod homo non irascatur; secundo, quod si irascatur, iram temperet. Ita dicit Ambrosius: prudentis est irae motus temperare, nec minor virtus dicitur temperate irasci, quam omnino non irasci est: plurimumque hoc levius, illud fortius existimo etc..

Chrysostomus dicit: inter multas promissiones aeternas ponit unam terrenam.

Unde, ad litteram, terram istam possident mites. Multi enim litigant, ut possessiones acquirant, sed frequenter vitam et omnia perdunt; sed frequenter mansueti totum habent; Ps. XXXVI, 11: mansueti haereditabunt terram.

Sed melius exponitur, ut referatur ad futurum.

Et potest tunc exponi multipliciter.

Hilarius sic: possidebunt terram, idest corpus Christi glorificatum, quia erunt conformes in corpore suo illi claritati; Is. XXXIII, V. 17: videbunt regem in decore suo; oculi eius cernent terram de longe; Phil. III, 21: reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae.

Vel aliter. Ista terra modo est mortuorum, quia subiecta est corruptioni, sed liberabitur a corruptione secundum apostolum, rom. VIII, 21. Ergo ista terra, quando erit clarificata et liberata a servitute corruptionis, vocabitur terra viventium. Vel per terram intelligitur caelum empyreum, in quo sunt beati: et vocatur terra, quia sicut se habet terra ad caelum, ita caelum illud ad caelum sanctae trinitatis. Vel possidebunt terram, idest corpus suum glorificatum.

Augustinus exponit metaphorice: et dicit quod per hoc intelligenda est quaedam soliditas sanctorum in cognitione primae veritatis; Ps. XXVI, 13: credo videre bona Domini in terra viventium.

Ista secunda beatitudo adaptatur dono pietatis: quia illi proprie irascuntur, qui non sunt contenti divina ordinatione.

Beati qui lugent etc.. Positae sunt duae beatitudines, per quas abstrahimur a malo cupiditatis et crudelitatis; hic ponitur tertia, per quam abstrahimur a malo noxiae voluptatis, vel iucunditatis: et hoc est beati qui lugent.

In veteri testamento terrena promittebat, et terrenam iucunditatem; Ier. XXXI, 12: confluent ad bona Domini super frumento, vino et oleo etc.; et post: laetabitur virgo in choro, iuvenes et senes simul. Sed per contrarium Dominus ponit beatitudinem in luctu.

Notandum autem quod non quicumque ploratus luctus dici potest; sed ille quo quis mortuum plorat sibi dilectum: Dominus enim per excessum loquitur hic. Sicut supra beati pauperes, ita hic de maximo luctu mentionem facit; sicut enim nullam recipiunt consolationem hi qui mortuum plorant, ita Dominus vult vitam nostram in luctu esse; Ier. VI, 26: luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum etc..

Et potest iste luctus tripliciter exponi. Primo pro peccatis non solum propriis, sed etiam alienis: quia si lugemus mortuos carnaliter, multo magis spiritualiter; I Reg. XVI, V. 1: usquequo tu luges, Saul? etc. Ier. IX, 1: quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrimarum? et plorabo die ac nocte interfectos filiae populi mei. Ponitur autem satis congrue ista beatitudo post praemissam.

Posset enim quis dicere: sufficit non facere malum: et verum est a principio ante peccatum; sed post commissum peccatum non sufficit nisi satisfacias. Secundo potest accipi de luctu pro incolatu praesentis miseriae; Ps. Cxix, 5: heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Istud est irriguum superius et inferius, de quo Ios. XV, 19: pro peccatis plorate, et pro caelestis patriae incolatu.

Tertio, secundum Augustinum, pro luctu quem habent homines de gaudiis saeculi, quae dimittunt veniendo ad Christum: homines enim aliqui saeculo moriuntur, et saeculum moritur eis; Gal. Ult., 14: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.

Nos autem sicut de mortuis lugemus, ita illi lugent: quia non potest esse quin, in dimittendo, aliquem dolorem sentiant.

Isti autem triplici luctui triplex consolatio respondet: quia luctui pro peccatis datur remissio peccatorum, quam petebat David dicens Ps. L, 14: redde mihi laetitiam salutaris tui. Dilationi caelestis patriae, et incolatui praesentis miseriae respondet consolatio vitae aeternae, de qua Ier. XXXI, V. 13: convertam luctum vestrum in gaudium, et consolabor eos, et laetificabo a dolore suo; et Is. Ult., 13: in ierusalem consolabimini.

Tertio luctui respondet consolatio divini amoris: quando enim aliquis dolet de amissione rei dilectae, consolationem recipit si aliam rem magis dilectam acquirit. Unde homines consolantur, quando pro temporalibus rebus recipiunt spirituales et aeternas, quod est spiritum sanctum recipere; quare dicitur Paraclitus Io. XV, 26. Per spiritum sanctum enim, qui est amor divinus, homines gaudebunt; Io. XVI, 20: tristitia vestra convertetur in gaudium.

Et notandum, quod ista beatitudo appropriatur dono scientiae, quia illi lugent qui miseras aliorum cognoscunt: unde de quibusdam talem scientiam non habentibus dicitur Sap. XIV, 22: in magno viventes inscientiae bello, et tot et tam magna mala pacem appellant; e converso Eccle. I, 18: qui addit scientiam, addit et laborem.

Et notandum quod ista praemia ita ordinantur, quod semper secundum addit super primum. Primo enim dixit beati pauperes, quoniam ipsorum est regnum caelorum; postea quoniam ipsi possidebunt terram: plus enim est possidere, quam habere tantum. Item postea quoniam ipsi consolabuntur: plus enim est consolari, quam possidere, aliqui enim possident ista, sed non delectantur in eis.

Consequenter positus beatitudinibus, quae pertinent ad remotionem mali, hic ponitur beatitudo quae pertinet ad operationem boni. Est autem duplex bonum nostrum, iustitiae scilicet, et misericordiae. Et ideo duo ponit.

Quantum ad primum dicit beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam. Iustitia tripliciter sumitur, secundum chrysostomum et Philosophum. Quandoque enim pro omni virtute: et dicitur omnis virtus iustitia legalis, quae praecipit de actibus virtutum. Unde inquantum homo obedit legi, implet opus omnium virtutum. Alio modo secundum quod est specialis virtus, de quatuor cardinalibus, quae opponitur avaritiae, vel iniustitiae, et est circa emptiones, venditiones, conductiones.

Quod ergo dicit hic qui esuriunt iustitiam, potest intelligi generaliter, vel specialiter.

Si intelligatur de generali, hoc dicit propter duas rationes. Prima Hieronymi, qui dicit quod non sufficit quod homo iustitiae opus operetur, nisi cum desiderio operetur; Ps. LIII, 8: voluntarie sacrificabo tibi etc..

Et alibi, Ps. XLI, 3: sitiivit anima mea ad Deum fontem vivum etc.. Amos VIII, 11: mittam famem in terram istam, non famem panis, neque sitim aquae, sed audiendi verbum Dei. Ergo est esuries quando cum desiderio operatur quis.

Alia ratio. Iustitia est duplex, perfecta et imperfecta: perfectam in mundo habere non possumus, quia si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est, I Io. I, 8. Et Is. Lxiv, 6: omnes iustitiae nostrae quasi pannus menstruatae.

Sed hanc habemus in caelo; Is. LX, V. 21: populus tuus omnes iusti in perpetuum haereditabunt terram. Sed desiderium iustitiae possumus hic habere: et ideo dicit beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam etc..

Et est simile illud quod Pythagoras fecit.

Tempore enim Pythagorae illi qui studebant, vocabantur sophi, idest sapientes; Pythagoras autem noluit vocari sophos, idest sapiens, sed Philosophus, hoc est sapientiae amator: ita vult Dominus quod sui sint, et vocentur amatores iustitiae.

Si autem intelligatur de iustitia speciali, quae est, quod homo reddat unicuique quod suum est, convenienter dicitur beati qui esuriunt etc.; quia esuries et sitis proprie avarorum est, quia numquam satiantur qui aliena iniuste possidere desiderant: unde ista esuries, de qua dicit Dominus, opponitur huic, scilicet avarorum. Et vult Dominus quod ita anhelemus ad istam iustitiam, quod numquam quasi satiemur in vita ista, sicut avarus numquam satiatur. Beati ergo qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Conueniens praemium ponitur saturabuntur, et primum in aeterna visione, videbunt enim Deum per essentiam; Ps. XVI, V. 15: satiabor cum apparuerit gloria tua: ibi enim nihil restabit ad desiderandum; ps.

Cii, 5: qui replet in bonis desiderium tuum; Prov. X, 24: desiderium suum iustis dabitur.

Secundo in praesenti. Et haec est duplex.

Una est in bonis spiritualibus, hoc est in impletione mandatorum Dei; Io. IV, 34: meus cibus est ut faciam voluntatem eius qui misit me, ut perficiam opus eius: et de isto exponit Augustinus. Alio modo accipitur de saturitate rerum temporalium. Homines iniusti numquam saturantur, sed homines qui habent terminum suum ipsam iustitiam, ultra non procedunt; Prov. XIII, 25: iustus comedit, et replet animam suam.

Ista beatitudo secundum Augustinum reducitur ad donum fortitudinis: quia quod homo iuste operetur, hoc pertinet ad fortitudinem. Item superaddit aliquid praemio supra posito, quia saturari est implere totaliter desiderium.

Item nota quod primo dicit beati qui lugent: homo enim quando infirmus est, non appetit comedere, sed tunc appetere incipit, quando iam incipit sanari; et ita est in spiritualibus, quod quando homines sunt in peccato, non sentiunt famem spiritualem, sed quando dimittunt peccata, tunc sentiunt; et ideo statim subdit beati misericordes: quia iustitia sine misericordia crudelitas est, misericordia sine iustitia mater est dissolutionis.

Et ideo oportet quod utrumque coniungatur, secundum illud Prov. III, 3: misericordia et veritas non te deserant etc.. Ps. Lxxxiv, 11: misericordia et veritas obviaverunt sibi etc..

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Misericordem esse est habere miserum cor de miseria aliorum: tunc autem habemus misericordiam de miseria aliorum, quando illam reputamus quasi nostram. De nostra autem dolemus, et studemus repellere. Ergo tunc vere misericors es, quando miseriam aliorum studes repellere.

Est autem duplex miseria proximi. Prima in istis rebus temporalibus; et ad istam debemus habere miserum cor; I Io. III, 17: qui habuerit substantiam huius mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in eo? secunda qua homo per peccatum miser efficitur: quia, sicut beatitudo est in operibus virtutum, ita miseria propria in vitiis; Prov. XIV, 34: miseros facit populos peccatum.

Et ideo quando admonemus corruentes ut redeant, misericordes sumus; infra IX, V. 36: videns autem Jesus turbas, misericordia motus est. Isti ergo misericordes beati.

Et quare? quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Et sciendum quod semper dona Dei excedunt merita nostra; eccli.

XXXV, 13: quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum retribuet tibi. Ergo multo maior est misericordia quam Dominus impendet nobis, quam illa quam impendimus proximo.

Ista misericordia inchoatur in hac vita dupliciter.

Primo, quia relaxantur peccata; ps.

Cii, 3: qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis. Secundo, quia removet defectus temporales, ita quod solem suum facit oriri; perficietur tamen in futuro, quando omnis miseria, et culpa, et poenae removebuntur; Ps. XXXV, 6: Domine, in caelo misericordia tua. Et hoc est quoniam ipsi misericordiam consequuntur.

Ista beatitudo reducitur ad donum consilii: quia hoc est singulare consilium ut inter pericula huius mundi misericordiam consequamur; I Tim. IV, 8: pietas ad omnia utilis est; Dan. IV, 24: consilium meum regi placeat.

Sic ergo positi sunt actus virtutum, quibus removemur a malo, et operamur bonum. Nunc ponuntur actus quibus disponimur ad optimum; unde beati mundo corde etc.. Ista beatitudo in duobus consistit: in visione Dei et dilectione proximi, unde primo ponit beatitudinem quae pertinet ad visionem Dei; secundo beatitudinem quae pertinet ad dilectionem proximi, ibi beati pacifici etc..

Dicit ergo beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Hic primo est quaestio litteralis. Habemus enim quod Deus videri non potest: I Io. IV, V. 12: Deum nemo vidit unquam. Et ne aliquis diceret, quod quamvis nullus videat in praesenti, videbit in futuro, removet hoc apostolus I Tim. Ult., 16: lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest.

Sed sciendum quod circa hoc sunt diversae opiniones. Aliqui enim posuerunt quod numquam Deus per essentiam videatur, sed in aliqua refulgentia suae claritatis; sed hoc reprobatur Glossa super illud Exod. XXXIII, 20: non videbit me homo, et vivet, propter duo. Primo, quia hoc repugnat auctoritati sacrae Scripturae, I Io. III, 2: videbimus eum sicuti est. Item I Cor. XIII, 12: videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Item rationi, quia beatitudo hominis est ultimum bonum hominis, in quo quietatur desiderium eius. Naturale autem desiderium est, quod homo videns effectus inquirat de causa: unde etiam admiratio Philosophorum fuit origo philosophiae, quia videntes effectus admirabantur, et quaerebant causam. Istud ergo desiderium non quietabitur, donec perveniat ad primam causam, quae Deus est, scilicet ad ipsam divinam essentiam. Videbitur ergo per essentiam.

Alii plus etiam erraverunt ponentes contrarium: quia dixerunt quod non solum videbimus oculo mentis, sed etiam corporis, essentiam Dei, et quod Christus videt oculo corporali essentiam divinam. Sed hoc non convenit: quod patet primo ex auctoritate quae hic ponitur, quia non diceret beati mundo corde; sed, beati qui habent mundos et puros oculos. Ergo dat intelligere, quod non videtur nisi corde, idest intellectu: sic enim accipitur hic cor, sicut et Ephes. I, 18: illuminatos oculos cordis vestri. Secundo, quia sensus corporis non potest nisi in suum

obiectum; si autem dicatur quod tunc habebit maiorem potentiam, dicendum quod tunc non esset visio corporalis, quia oculus corporalis non videt nisi colores, essentiam autem per accidens, secundum Augustinum Lib. Ult. De civitate Dei, XIX. Sicut cum video vivens, possumus dicere quod video vitam, in quantum video quaedam indicia quibus indicatur mihi vita sua; ita erit in visione divina, quia tanta erit refulgentia in caelo novo, et terra nova, et corporibus glorificatis, quod per ista dicemur videre Deum quasi oculis corporalibus.

Ergo beati mundo corde etc..

Solvit vero illud, Deum nemo vidit unquam, tripliciter. Primo quia non visione comprehensiva; secundo oculis corporalibus; tertio in hac vita: quia si alicui datum fuerit quod viderit in hac vita Deum, hoc fuit quia totaliter alienatus est et elevatus supra sensus corporales.

Et ideo dicitur beati mundo corde: quia sicut oculus videns colorem oportet quod sit depuratus, ita mens videns Deum; Sap. I V. 1: in simplicitate cordis quaerite illum, quoniam invenitur ab his qui non tentant illum; apparet autem his qui fidem habent in illum: fide enim purificatur cor; Act. XV, 9: fide purificans corda eorum. Et quia visio succedet fidei, ideo dicitur quoniam ipsi Deum videbunt.

Beati mundo corde, qui scilicet habent munditiam generalem ab alienis cogitationibus, per quam cor eorum templum Dei sanctum est, in quo Deum contemplandum vident: templum enim a contemplando dici videtur. Specialiter vero beati mundo corde, idest qui habent munditiam carnis: nihil enim ita impedit spirituales contemplationem, sicut immunditia carnis. Pacem sequimini, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, Hebr. XII, 14.

Et ideo quidam dicunt quod virtutes morales proficiunt ad vitam contemplativam, et praecipue castitas. Et secundum hoc beati mundo corde, potest intelligi de visione viae: sancti enim qui habent cor repletum iustitia, vident excellentius quam alii qui vident per effectus corporales: quanto enim effectus sunt propinquiores, tanto Deus magis cognoscitur per illos. Unde sancti qui habent iustitiam, caritatem, et huiusmodi effectus, qui sunt simillimi Deo, cognoscunt magis quam alii; Ps. XXXIII, 9: gustate, et videte quoniam suavis est Dominus.

Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Hic ponitur septima beatitudo: et, sicut dictum est, virtutes ad optimum disponentes disponunt ad duo, scilicet ad visionem Dei et dilectionem. Et sicut munditia cordis disponit ad visionem Dei, ita pax ad dilectionem Dei disponit, qua filii Dei nominamur et sumus; et sic disponit ad dilectionem proximi, quia, sicut dicitur I Io. IV, V. 20, qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? et notandum quod hic ponuntur duo praemia beatitudinis, videlicet beati pacifici, et beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Et omnia praecedentia reducuntur ad ista duo, et sunt effectus omnium praecedentium. Quid enim agitur per paupertatem spiritus, per luctum, per mansuetudinem, nisi ut mundum cor habeatur? quid per iustitiam et misericordiam, nisi ut pacem habeamus? Is. XXXII, 17: fructus iustitiae pax, et cultus iustitiae silentium, et securitas usque in sempiternum.

Beati ergo pacifici. Sed videndum est quid sit pax, et quomodo ad eam possimus pervenire.

Pax est tranquillitas ordinis. Ordo autem est parium dispariumque sua loca cuique tribuens dispositio. Ergo pax est in hoc quod omnes teneant sua loca. Unde debet mens hominis primo Deo subiecta esse. Secundo motus et vires inferiores, quae sunt nobis et brutis communes, subiecta esse homini: per rationem enim homo praest animalibus; Gen. I, 26: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et praesit piscibus maris, et volatilibus caeli, et bestiis universaeque terrae, omnique reptili quod movetur in terra. Tertio ut homo pacem habeat ad alios, quia sic totaliter erit ordinatus.

Ista autem ordinatio non potest esse nisi in hominibus sanctis; Ps. Cxviii, 165: pax multa diligentibus nomen tuum; Is. XLVIII, V. 22: non est pax impiis: pacem enim interiorum habere non possunt; Sap. XIV, 22: in magno viventes inscientiae bello, tot et tam magna mala pacem appellant. Pacem talem mundus dare non potest; Io. XIV, 27: non quomodo mundus dat, ego do vobis.

Item non sufficit totum hoc, sed debent inter discordes pacem facere; Prov. XII, 20: qui ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudium.

Tamen sciendum quod ista pax hic inchoatur, sed non perficitur, quia nullus potest totaliter habere motus brutales rationi subiectos; Rom. VII, 23: video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, et captivantem me in lege peccati, quae est in membris meis. Unde vera erit in vita aeterna; Ps. IV, 9: in pace in idipsum dormiam et requiescam; Phil. IV, 7: pax Dei exuperat omnem sensum.

Quoniam filii Dei vocabuntur, triplici ratione. Prima est, quia habent officium filii Dei: ad hoc enim filius dicitur venisse in mundum, ut congregaret dispersos; Ephes. II, 14: ipse enim est pax nostra; Col. I, 20: pacificans in sanguine crucis eius, sive quae in terris, sive quae in caelis.

Secundo, quia per pacem cum caritate pervenitur ad regnum aeternum, in quo omnes filii Dei vocabuntur; Sap. V, 5: ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est. Ephes. IV, 3: solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Tertio, quia per hoc homo assimilatur Deo, quia ubi est pax, non est aliqua resistentia; Deo autem nullus resistere potest; iob IX, 4: quis restitit ei, et pacem habuit? et notandum quod istae beatitudines sibi invicem superaddunt: plus enim est misericordiam consequi quam saturari; quia saturari est impleri eo quod est sibi proportionatum, sed misericordia superabundat. Item non omnes qui misericordiam accipiunt, admittuntur a rege ad videndum regem. Item plus est esse filium regis, quam regem videre.

Et tamen sciendum, quod per omnia ista unum praemium designatur.

Sed quare ita Dominus per multa voluit significare illud? dicendum quod omnia quae in inferioribus divisa sunt, in superioribus congregantur. Et quia in rebus humanis ista inveniuntur dispersa, et nos manuducimur per sensibilia, ideo Dominus per multa significavit illud praemium aeternum.

Ista autem septima beatitudo adaptatur dono sapientiae: sapientia enim facit esse filios Dei.

Item notandum, quod in septima beatitudine ponitur pax, sicut in die septima requies, Gen. II, 2.

Consequenter ponitur octava beatitudo, quae designat perfectionem omnium praecedentium: tunc enim homo in omnibus illis perfectus est, quando nullam deserit propter tribulationes; Eccli. XXVII, 6: vasa figuli probat fornax, et homines iustos tentatio tribulationis.

Beati ergo qui persecutionem patiuntur etc..

Sed aliquis forte audiens beati pacifici, dicit hos non esse beatos propter persecutionem: quia persecutio pacem turbat, vel totaliter tollit; sed certe non interiorem, sed exteriorem; Ps. Cxviii, 165. Pax multa diligentibus legem tuam etc..

Ipsa autem persecutio non facit beatum, sed eius causa: unde dicit propter iustitiam; I Pet. III, 14: si quid patimini propter iustitiam, beati. Chrysostomus: non dicit a Paganis et pro fide, sed propter iustitiam.

|+6 Capitulus 6

|#3 Lectio 3

Dominus dicit sic orabitur, non hoc orabitur. Non prohibet aliud ab hoc orare, sed docet sic orare. Unde haec oratio habet tria: est enim brevis, perfecta et efficax.

Brevis est, ut omnes possent capere tam docti quam indocti. Item ut daret fiduciam de facile impetrando; unde Is. X, 23: verbum abbreviatum faciet Dominus.

Item perfecta est; ipse enim Deus tradidit hanc, et Dei perfecta sunt opera.

Item efficax; unde apostoli dicebant: doce nos orare. Ipse autem sic dixit sic orabitur: pater noster qui es in caelis etc..

Et in hac oratione, sicut in oratione rhetorum, duo facit. Primo captat benevolentiam; secundo docet quid petendum.

Captat benevolentiam, sed alio modo quam captet homo hominis benevolentiam, ut scilicet flectat eum ad se. Captamus autem nos Dei benevolentiam, ut elevemur ad eum. Requiritur duo ad dantem: quod possit, et velit.

Et ut velit, dicit pater: si enim est pater, vult utilitatem filiorum. Quod possit, ostendit subdens qui es in caelis: si enim est in caelis, potest quod vult.

Hoc autem quod dicit pater noster, valet ad fidei instructionem.

Et removet duos errores, qui destruebant orationem. Quidam enim dicebant Deum non habere curam de humanis, ut habetur Ez. IX, V. 9: dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt. Quidam autem dixerunt quod habet curam, et providet de omnibus; sed providentia dat necessitatem rebus; et sic non oportet orare, quia si providet Deus, ita erit.

Sed istas opiniones destruit cum dicit pater: si enim est pater, providet filiis, ut habetur Sap. XII, 13: non est autem alius Deus quam tu, cui est cura de omnibus. Item pater dicitur ad filium, ut Dominus ad servum.

In eo enim quod ipse pater est, dicimus nos liberos: non enim dicitur pater aliarum rerum.

Si ergo sumus liberi, habemus libertatem arbitrii. Ergo aliquid est a nobis.

Per hoc vero quod dicit qui es in caelis, ostendit omnia impetrabilia, quando ipse ibi immobilis est. Quia sicut ipse qui est in caelis, disposuit effectus produci ex causis, ita providit talem petitionem per talem orationem nobis dari. Unde valet ad sublevandum spem. Lc. XI, 13: si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester caelestis etc..

Item pater valet ad exercitandum caritatem: naturale enim est, quod a patre diligatur filius; Eph. VI, 1: filii, obedite parentibus vestris in Domino. Item invitatur ad imitandum; supra V, 45: ut sitis filii patris vestri etc..

Item ad humilitatem provocamur; mal. I, 6: filius honorat patrem et Dominum servus. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? item dicens pater noster: affectus ordinatur ad proximum, quia si unus pater omnium, non debet contemnere quis proximum ratione generis. Item dicit pater noster, non dicit.

Pater meus, quia Christus voluit servare quod sibi proprium est, quia quadam singularitate est filius Dei; unde dicit Io. XX, 17: ascendo ad patrem meum, et patrem vestrum, quia aliter meum, aliter vestrum. Item docuit pro toto populo orare. Chrysostomus: dulcior est apud Deum oratio quam non transmittit necessitas, sed fraternitas.

Secundo ad captandum benevolentiam dicitur qui es in caelis, non pro corporali loco, quia caelum et terram ego impleo, dicit Dominus, Ier. XXIII, 24, sed propter eminentiam.

Unde per hoc infirmis providetur, ut considerent per id quod supremum est in corporibus, quod Deo debent obsequi. Propter hoc versus orientem oramus, quia ab oriente vertitur caelum. Et sicut caelum supra corpus, ita Deus supra spiritum. Unde sicut corpus convertitur ad caelum, ita spiritus convertitur ad Deum. Ut ergo spiritus

revocetur a terrenis, dicit pater noster, qui es in caelis. Aliter per caelos sancti intelliguntur: Is. I, 2: audite, caeli, et auribus percipe, terra; et ps.

XXI, 4: tu autem in sancto habitas.

Dat enim fiduciam impetrandi, quia non longe sunt a nobis.

Sanctificetur nomen tuum. Hic, captata benevolentia, accedit ad petitiones. Sed omnis petitio habet desiderium. Unde in hac oratione continetur omne quod homo desiderare potest, et eo ordine quo petere debet: homo enim desiderat consequi bonum, et vitare malum.

Quatuor autem petuntur desideranda. Desiderium enim tendit in finem: unde in unoquoque quod primo desiderandum est, est finis.

Finis autem est Deus: unde honor Dei primo est petendus: et hoc tangitur sanctificetur nomen tuum.

Item petenda sunt quae ad nos pertinent: et primum est gloria Dei: et haec tangitur adveniat regnum tuum.

Item virtutes et merita bona: et hoc tangitur fiat voluntas tua etc..

Item subsidia mortalis vitae, sive temporalia, sive spiritualia; et hoc tangitur panem nostrum quotidianum: sive intelligas panem temporalem, sive spiritualem, vel sacramentalem.

Item malum est vitandum. Contra bona sunt quaedam impedimenta. Contra primum non est impedimentum, quia semper est honorandus Deus, sive velis, sive nolis habere.

Beatitudinem impedit peccatum; ideo petit dimitte nobis debita nostra etc..

Virtutes etiam et operationes bonas impedit tentatio: ideo dicitur et ne nos inducas in tentationem.

Habere necessaria huius vitae impedit malum; ideo dicitur sed libera nos a malo.

Sanctificetur nomen tuum. Semper sanctificatum est, quomodo ergo petimus? exponitur sic. Sanctificetur, idest quod in se sanctum est manifestetur in nobis; non quod accrescat sibi, sed nobis accrescit manifestatio gloriae suae. Aliter chrysostomus: sanctificetur etc., idest sanctificetur ex operibus nostris, idest det nobis talia opera facere ut sanctificetur. Secundum Cyprianum: sanctificetur, idest sanctifica nos in nomine tuo.

Is. VIII, 14: et erit vobis in sanctificationem.

Sed sanctificari est, ut qui non sunt sancti sanctificentur, et ut sancti in sanctitatem perseverent; et si quidem sanctificati non sint, contrarium amoveatur.

Sequitur adveniat regnum tuum, idest fac nos ad regnum tuum pervenire, ut dicitur (infra XXV, 34): venite, benedicti, percipite paratum vobis regnum a constitutione mundi. Aliter Augustinus in serm. Domini in monte: Deus regnare incepit, cum mundum redemit. Adveniat; idest veniat consummatio regni tui; Lc. XXI, 31: prope est regnum Dei. Vel sic. Adveniat regnum tuum, idest regnes in nobis, non peccatum. Unde Rom. VI, 12: non regnet peccatum in vestro mortali corpore.

Sed non potest venire quis ad regnum caeleste nisi fiat caelestis; ideo petimus ut fiamus caelestes. Fiat voluntas tua sicut in caelo, idest fac nos caelestes. Unde petimus ut voluntas Dei impleatur per nos.

Et hoc frustra, nisi a Deo esset; et ideo dicitur fiat voluntas tua, quia Deus operatur in nobis. Sed quid? sicut in caelo et in terra, idest sicut Angeli faciunt voluntatem in caelo, sic nos terreni faciamus in terra.

Vel aliter. Fiat voluntas tua sicut in Christo, sic in ecclesia. Unde fiat voluntas tua sicut in caelo, idest in Christo, et in terra, idest ecclesia.

Vel aliter. Per caelum sancti, per terram peccatores. Unde fiat voluntas tua etc., idest converte peccatores, ut serviant tibi ut iusti. Unde Ps. XVII, 29: illuminans lucernam meam, Domine, illumina tenebras meas.

Vel aliter: quia spiritus comparatus ad carnem, ita contrariatur. Unde apostolus: video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Unde, fiat etc., idest sicut spiritus concordat voluntati tuae, sic et caro.

Et nota quod dicitur sanctificetur nomen tuum, et non sanctificemus.

Et hoc est, quia ad salutem requiritur persona Dei, et liberum arbitrium. Sed si in prima persona peteretur, iam videretur quod solum ad liberum arbitrium pertineret.

Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Postquam docuit petere gloriam, et beatitudinem, et operationes virtutum; hic docet petere quae sunt necessaria ad praesentem vitam, cum dicit panem nostrum etc..

Hoc autem exponitur quatuor modis.

Primo exponitur de pane qui est Christus, qui dicit de seipso, Io. VI, 52: panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Sed dicit nostrum, quia non cuiuscumque, sed fidelium solum; Is. IX, 6: parvulus natus est nobis etc..

Unde ex quo quis baptizatus est, ius habet in isto pane. Sed hoc quod dicit supersubstantialem, loco eius habetur in Graeco usion, idest peculiarem; et quod sit supersubstantialis, habetur ad Ephes. I, 20: constituens ad dexteram suam in caelestibus supra omnem principatum, potestatem, et virtutem, et dominationem.

Iste panis est quotidianus, qui quotidie debet sumi non a quocumque, sicut in libro de ecclesiasticis dogmatibus dicit Augustinus, quod quotidie recipere nec laudo, nec vitupero: sed in ecclesia quotidie debet sumi a fidelibus, et percipiatur si non sacramentaliter, tamen spiritualiter. Sed Orientales aliam consuetudinem habent, quia in aliquorum ecclesiis non celebratur nisi semel in hebdomada. Et Augustinus in serm. Domini in monte dicit, quod illud sustinetur.

Da nobis. Sed qualiter dicitur da nobis, si nostrum est? Cyprianus: da nobis, idest da ita vivere, quod per peccatum non reddamur non idonei ad habendum istum panem.

Non enim datur ei qui indigne recipit, sed assumit in damnum suum. Qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, ut habetur I ad Cor. XI, 29.

Sed quid est quod dicit hodie? dicendum quod hodie aliquando accipitur pro praesenti die, aliquando pro tota vita nostra. Unde da nobis hodie, idest ut in tota vita nostra possimus percipere, quia in hac vita tantum est necessarius: in alia enim, habita veritate, non indigebimus. Unde in hac vita et nunc peculiaris est, tunc continuus.

Alia expositio, ut per panem Deus vel divinitas intelligatur. Lc. XIV, 15: beatus qui manducat panem in regno caelorum; Ps. Lxxvii, 25: panem Angelorum manducavit homo. Unde da nobis hodie: da ut in praesenti vita possimus ea frui.

Item aliter potest exponi de pane sapientiae; unde: venite, comedite panem meum: ille enim comedit panem sapientiae, qui inquirat documenta salutis, qui facit divina praecepta.

Quarto exponitur de pane corporali.

Dixerat sanctificetur nomen tuum, et fiat voluntas tua etc.. Unde docuerat nos caelestes esse; sed memor fragilitatis nostrae docet nos petere terrena ad vitam necessaria, et non superflua, sed necessaria. Unde: habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus. Idem petiit patriarcha Iacob: si dederit mihi panem quo vescar, et vestes quibus operiar etc.. Sed dicit nostrum, quia de proprio, non de rapina. Alia ratio quare dicit nostrum, quia hoc datur ad necessitatem. Unde debemus accipere ut communia, ut dicebat iob: si comedi buccellam panis solus.

Sed quid est quod dicit supersubstantialiam? hoc ideo dicit, quia (ut dicit Augustinus in Lib. De orando Deum ad probam) id quod est praecipuum in vita hominis est panis.

Eccli. XXIX, 28: initium vitae hominis aqua et panis. Unde per hunc omnia quae sunt substantialia ad vitam intelliguntur.

Sed dicit quotidianum, idest pro hac vita brevi: si enim peteret ad longum tempus, contrariaretur petitioni suae, quae dixit adveniat regnum tuum, idest ad nos veniat. Si ergo longa petitio esset, contrariaretur orationi praecedenti. Item ut superfluitatem tollat, quia quod necessarium, est ad diem; contra quosdam qui plus expendunt uno prandio quam necesse esset in multis diebus.

Item dicit da nobis. Chrysostomus: temporalia habent boni et mali: boni ad utilitatem, mali ad damnum: boni igitur a Deo, mali a diabolo. Alia ratio. Sicut si aliquis offerret panem sacerdoti ad sanctificandum, postea peteret a sacerdote iam sanctificatum; sic dicitur da nobis, idest sanctifica nobis, et sanctificatur per orationem. Et quia noluit ut petatur ad longum tempus, ideo dicit hodie: vel hodie, idest in vita ista.

Sed quaeritur quare Dominus prohibuit sollicitudinem; unde dicit nolite solliciti esse etc.. Hic autem docet petere.

Sed homo licite potest desiderare quae necessaria sunt ad vitam; et non solum quae ad vitam, sed quae ad statum, quia plura sunt necessaria regi quam comiti: unde licet haec petere. Sed aliud est desiderare, et aliud sollicitum esse.

Item videtur quod non petendum sit nisi ad unum diem, quia dicit hodie. Solutio.

Non intendit quin cogites de futuro: sic enim periret populus Dei, quia sic non esset congregandum in aestate quod comedendum est in hieme; sed sollicitudinem removet de futuro.

Sequitur dimitte nobis debita nostra etc.. Hic intendit ponere petitiones quae fiunt ad remotionem mali, et primo magis principalis quod magis impedit. Hoc autem est peccatum; ideo dicit et dimitte nobis debita nostra: quia contra eum peccavimus; nos enim indigemus de bono Dei. Hieronymus: indignum est quod agamus aliquid contra Deum. Quando tu peccas, tu usurpas quod Dei est: quia voluntas Dei est regula omnium. Si ergo dimittis voluntatem Dei pro voluntate tua, usurpas quod Dei est. Ideo dimitte nobis peccata. Et hoc ille petebat Ps. XXXVIII, 14: dimitte mihi, ut refrigerer prius quam abeam, et amplius non ero.

Et per hoc duos errores excludit.

Error scilicet Pelagii, qui dicebat, quod sine peccato poterat homo vivere: et hoc est falsum, quia esset aliquis qui non posset dicere hanc orationem; sed hanc Dominus dedit omnibus; omnes ergo peccatum habent. Et iohannes in prima canonica I, 8: si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos seducimus etc..

Item, alius error, quod si quis peccavit, non potest agere poenitentiam; sed hoc non doceret Dominus petere, nisi vellet remittere.

Unde Io. I, 12: dedit eis potestatem filios Dei fieri: quod non fieret nisi remitterentur peccata.

Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Debitores dicuntur duobus modis: vel quia peccant contra nos; vel quia aliquid nobis debent, ut pecuniam, et huiusmodi.

Non ergo docet ut dimittam debita pecuniae, sed debitum quo peccavit quis contra me; vel etiam si offendit me pro solvenda pecunia, offensam teneor dimittere, non pecuniam: indignum enim esset quod peterem misericordiam, si remittere non vellem; unde Eccli. XXVIII, 3: homo homini servat iram, et a Deo petit medelam.

Sed sunt multi qui nolunt dimittere, debentne dicere pater noster? etc.. Quidam enim subtrahebant verbum illud sicut et nos etc., sed talis omittens peccat, quia formam ecclesiae non servat. Dicendum ergo quod, licet sit in

peccato, debet dicere, quia debet facere quicquid boni potest; quia licet non sint meritoria ad vitam aeternam, tamen sunt proficua ad impetrandam gratiam.

Item oratio dicitur in persona ecclesiae: unde licet ipse non remittat, tamen ecclesia remittit.

Item quaerit Augustinus, si solum illis qui remittunt offensas, Dominus remittit.

Et vult Augustinus quod eo tenore dimittamus, quo dimittit Dominus: Dominus enim rogantibus dimittit. Qui ergo paratus est roganti dimittere, fructum recipit orationis.

Et ne nos inducas in tentationem.

Cyprianus exponit sic: et ne nos, idest non sinas nos perducere in tentationem; tentatio enim utilis est, sed ille inducitur in tentationem, qui tentationi succumbit: multi volunt igne calefieri, sed non igne comburi.

Fidelis Deus qui non permittit vos tentari ultra quam possitis.

Et per hoc amovetur error Pelagii, qui dicebat, quod homo poterat perseverare per liberum arbitrium. Et hoc amovet, cum docet non consentire tentationi. Ad Phil. II, 13: Deus operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate.

Ultimum est sed libera nos a malo, praesenti vel futuro, poenae vel culpae.

Unde Augustinus in hoc verbo: omnis homo lacrimas fundit. Ita dicebat ille ps.

LVIII, 2: eripe me de inimicis meis, Deus meus.

Sequitur autem amen, idest ita fiat. Hebraeum est. Datur securitas impetrandi, si tales fuerimus quod dimittamus etc..

In Graeco adduntur tria verba: quoniam tuum regnum, et veritas, et gloria. Et haec tria tribus praemissis respondent. Vel sic. Tu potes, quia tuum regnum, tua est virtus, quae potest donare. Item totum ad gloriam Dei; Ps. Cxiii, 1: non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.

#5 Lectio 5

Postquam docuit nos de ieiunio, docet nos de eleemosyna, et dicit nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.

Sed videtur quod hoc non sit verum, quia regibus convenit thesaurizare.

Sed dicendum, quod per thesauros intelligit abundantiam: et haec duplex, necessaria, et superflua: quod non est necessarium uni, est necessarium alteri. Et ideo cum rex multis indigeat, multa potest congregare. Uni simplici peccatum esset quod non est regi, quia indiget defendere regnum.

Item prohibet his, qui videntur habere fiduciam in eis; unde I ad Tim. Ult., 17: divitibus huius saeculi praecipe non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum suarum; baruch III, 16: ubi sunt principes gentium, qui argentum fabricant (sive thesaurizant) et aurum in quo confidunt homines? item prohibet propter instabilitatem, quia cito amittuntur. Et ponit tria quae in divitiis habentur: metalla, et haec rubigine consumuntur; vestes, et haec tineis: et quaedam quae neutro modo, ut lapides pretiosi.

Alia littera habet, nec commestura.

Unde tripliciter destruuntur: aut ex principio intrinseco; et sic tinea quae innascitur vestibus, unde ubi aerugo et tinea: aut ex luxuria possidentis, ideo commestura: quandoque ab extraneis, unde dicit ubi fures non effodiunt.

Si aliquis dicat quod haec non fiunt: dicendum, etsi non fiant, tamen saepe contingit; et si non contingit, possibile tamen est contingere: ideo arguit eas incertas esse.

Item exponitur mystice. Aerugo apparet, tinea latet. Unde per aeruginem peccata corporalia, per tineam spiritualia. Item quaedam sunt peccata quae per seipsos faciunt homines, quaedam quae cum alio, et illa magis nocent. Dicit nec fures effodiunt.

Vel dicit propter thesauros absconditos. Item per aeruginem superbi; Eccli. XII, 10: sicut aeramentum aeruginat nequitia eorum. Tinea corrodit vestimenta: et haec significat exteriora opera, quae per invidiam corroduntur; Prov. XXV, 20: sicut tinea vestimento, et vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Item fures per vanam gloriam. Fures, idest Daemones, qui cum non possint decipere homines per alia peccata, decipiunt per vanam gloriam.

Item ponit stabilitatem divitiarum caelestium, ubi dicit thesaurizate vobis thesauros in caelo. Et hic Augustinus: thesaurizate vobis in caelo, non in aliquo loco corporali, sed in caelo, idest in spiritualibus bonis, idest abundantiam bonorum meritorum acquirite. Et dicit vobis, non Deo, quia nihil accrescit ei; iob XXXV, 7: si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? docet autem Dominus, unde hoc acquiritur, scilicet per eleemosynam, dicens Ie. XVIII, 22: vende omnia quae habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelo. Ibi enim, idest in caelo, nulla erit corruptio, quia corruptibile hoc induet incorruptionem, I cor. XV, 53.

Sequitur ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. Docet contrariam conclusionem esse nocivam; et hoc quia cordis distractionem habet, quia si terrena diligis, ibi erit cor tuum; ubi enim amor, ibi oculus: oculi stultorum in finibus terrae.

Sed quia pauci sunt qui considerent istud, ideo ostendit quantum sit periculum, per exemplum, lucerna corporis tui.

Et hoc primo exponitur de oculo corporali; sicut enim lucerna dirigit gressus hominis, sic oculus. Unde si oculus tuus fuerit simplex, idest fortis ad videndum, corpus totum erit lucidum, idest dirigetur ad faciendum; si nequam, idest lippus et obscurus, totum corpus tuum tenebrosus erit, idest omnia opera tua fient ad modum tenebrarum.

Si ergo lumen quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt. Lumen quod in te est, est cor et mens. Si ergo ad terram dirigatur, et omnes sensus hominis ad terram dirigentur.

Aliter exponitur de oculo spirituali: lumen enim inducit ad probandum, sicut hominis ratio; Prov. XX, 27: lucerna Domini spiraculum hominis. Unde si oculus tuus fuerit simplex, sic quod ratio tua dirigatur in Deum, totum corpus tuum, idest omnia membra tua a peccato servabuntur: si non, involventur in operibus tenebrarum. Vel lucidum, in resurrectione sanctorum. Infra XIII, 43: tunc iusti fulgebunt sicut sol. Item, per oculum significatur intentio. Unde qui vult operari, aliquid intendit: unde si intentio tua sit lucida, idest ad Deum directa, totum corpus, idest operationes tuae erunt lucidae. Et hoc intelligitur in simpliciter bonis. Item, per oculum intelligitur fides; unde si simplex est, ita quod tendat in Deum, idest non vacillet etc.; ad Rom. XIV, 23: quod non est ex fide peccatum est. Item, per oculum significatur praelatus, qui est oculus subditorum.

Unde cum praelati boni dirigunt plebes, tota populi congregatio lucet virtutibus etc.. Eccli. X, 2: secundum iudicem populi, sic et ministri eius.

Sequitur nemo potest duobus dominis servire etc.. Quia dixerat quod thesaurizatio distrahit a Deo, ideo fugienda dicitur, quia non solum distrahit, sed alienat a Deo, quia nemo potest duobus dominis servire.

Servus est qui ipsum quod est, alterius est; sed impossibile est quod animus feratur ad duos fines simul et semel (dico contrarios et dissentientes) item nota quod quidam dominantur, ut subditi dirigantur; quidam autem, ut timeantur.

Dominus et divitiae sunt contrarii Domini; ideo non potestis Deo servire et mammonae.

Sed nota quod aliud est habere divitias ut Dominus, aliud ut servus: habet enim ut Dominus, qui bene utitur illis, et inde facit fructum; sed ille est servus divitiarum, qui fructum inde non accipit; Eccle. V, 12: est aliud malum quod vidi sub sole: divitiae conservatae in malum Domini sui. Omne autem in quo quis ponit finem suum, Deus suus est.

Unde qui ponit finem suum in divitiis, Deus suus est, sicut dicitur de illis quorum Deus venter est, Phil. III, 19.

Non potestis Deo servire et mammonae.

Per mammonam potest intelligi diabolus, qui praeest divitiis, et quasi Deus suus est; non quia possit dare, sed quia nititur divitiis homines decipere. Unde sicut est quidam spiritus fornicationis, sic est spiritus divitiarum.

Aliter exponit Augustinus: nemo potest etc. Scilicet contrariis. Sed Deus et diabolus contrarii sunt. Quae conventio Christi ad belial? II ad Cor. VI, 15, et in Lib. III reg. XVIII, 21: quid claudicatis in duas partes? et sequitur aut unum sustinebit, idest diabolus.

Et non dicit, diliget, quia diabolus naturaliter diligi non potest. Deus naturaliter diligitur; diabolus vero sustinetur, sicut ponit exemplum Augustinus: si aliquis cupit ancillam alicuius, servit ei amore ancillae, non ipsius: unde sustinet servitium Domini propter ancillam; sic aliquis sustinet servitium diaboli propter divitias.

Item posset aliquis dicere: non pono finem in divitiis superfluis, sed necessariis.

Et hoc prohibet Dominus dicens ideo dico: ne solliciti sitis animae vestrae etc., non quia anima manducet, sed quia homini convenit, anima existente in eo. Vel animae, idest vitae animae.

Et destruit hic error euticharum, qui dicebant quod viri apostolici non debebant laborare.

Sed hos reprehendit Paulus dicens II Thess. III, 10: qui non vult laborare, non manducet. Secundum ergo apostolum omnes tenentur.

Sed quaero, aut est consilium, aut praeceptum. Si praeceptum, ergo omnes tenentur; si consilium, constat quod non omnes, quia ad consilia non tenentur nisi homines perfecti.

Dico quod aliquid est praeceptum propter se, aliquid propter aliud: ut cum aliquis cepit crucem ut eat ultra mare, quod eat ultra mare tenetur, sed non potest ire nisi quaerat navem: unde quaerere navem est ei necessarium.

Sic omnes tenentur ad conservandum vitam, ideo tenentur ad omnia quae faciunt ad istum finem; unde tenetur quilibet qui non habet unde conservet vitam, laborare ut conservet.

Quid ergo dicit nolite solliciti esse? etc..

Dicendum quod sollicitudo nominat providentiam cum studio; studium autem est vehemens applicatio animi. In ista autem vehementi applicatione potest esse peccatum, quando scilicet ponit animum ibi ut ad finem; et sic non debemus solliciti esse. Et ideo habetur Prov. XI, 7: expectatio sollicitorum peribit.

Item potest esse quod mens intendat ad superflua acquirenda: et sic prohibetur, ut habetur Eccle. II, 1: dixi ego in corde: vadam, et affluam divitiis. Item sollicitudo potest esse, quia animus nimis sollicitatur ad temporalia acquirenda et necessaria: et de hoc habetur I ad Cor. II. Item quidam solliciti sunt cum quodam timore et desperatione, quia timent sibi deficere; et haec sollicitudo prohibetur.

Sequitur nonne anima plus est quam esca? docuit vitare sollicitudinem etiam necessariorum.

Ponit rationes. Et primo talem: qui dedit maiora, dabit minora; sed Deus dedit animam et corpus; ergo qui dedit haec, servabit ea.

Respicite volatilia caeli etc.. Est haec alia ratio. Qui providet minoribus, providebit maioribus; sed Deus providet brutis; ergo etc..

Primo deducit in cibo; secundo in vestimento.

Docet ergo vitare sollicitudinem, dicens respice, idest considerate, volatilia caeli, quia ex his est sapientia; unde iob XII, 7: interroga iumenta, et docebunt. Unde cum non habeant operationem ad acquirendum panem, attamen etc..

Et tria dicit quoad tria quae requiruntur, scilicet serere, metere et congregare. Et quantum ad hoc tria dicit non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, et tamen pater vester caelestis pascit illa. Et dicit vester, non illorum, quia proprie pater est rationalis creaturae. Pascit ea, de quo in Psalmo CXLVI, 9: qui dat iumentis escam ipsorum etc.. Nonne vos magis pluris estis illis? idest maioris valoris? homo enim omnibus praeponitur, ut habetur Gen. I, 26: faciamus hominem etc.; et sequitur, ut praesit piscibus maris, et volatilibus caeli.

Et non est intelligendum quin apostolici viri non congregent, sed est intelligendum, quod Deus in congregatione a tribulatione liberat iustos, ut Daniele liberavit de lacu leonum, et tres pueros de fornace. Et non dico, quod existentes in tribulatione non debeant facere ut eruantur, quia praecepit Dominus ut ex una civitate fugerent in aliam; sed est intelligendum, quod si faciant iusti quod in se est, quod liberabit eos Dominus.

Et ista exempla inducuntur ad sciendum quod Dominus habet providentiam de omnibus, et dat unicuique secundum modum suum: avibus enim dedit quomodo necessaria acquirerent: dedit enim eis naturalem instinctum quo moverentur ad inquirendum unde viverent; ideo non debemus esse nos nimis solliciti.

Quis autem vestrum cogitans potest adiciere ad staturam suam cubitum unum? hic probat experimento, quod sicut providet avibus, ita et nobis: quaedam enim est pars animae quae subiacet rationi, ut motiva et sensitiva: quaedam quae non, ut augmentativa et nutritiva; et in his convenit homo cum brutis; et sicut providet brutis in augmento et nutrimento, sic et hominibus. Unde augmentum non est nobis ex nobis, sed ex Deo: unde de providentia Dei non debetis desperare.

Considerate lilia agri etc.. Instruxit nos de cibo, modo de vestimento: unde habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti sumus.

Dicit ergo considerate lilia agri. Consideratio creaturarum debet esse ad laudem Dei; Ps. Cxlii, 5: meditabor in omnibus operibus tuis etc.. Non laborant, neque nent: ad vestimentum enim requiritur et opus virorum, et mulierum. Ideo ad amovendum opus virorum dicit non laborant; ad excludendum opus mulierum dicit neque nent.

Dico enim quod neque Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis, quia etsi ars imitetur naturam, non tamen consequitur. Unde numquam ars faceret colores ita puros, sicut in natura fiunt in floribus.

Et dicit in gloria, quia inter notos apud Iudaeos Salomon gloriosior fuit; et tamen vestimentum non potuit ita adaptari ei sicut lilio. Item dicit chrysostomus, quod lilium habet ista sine sollicitudine; Salomon autem saltem oportuit praecipere.

Hieronymus retorquet ad resurrectionem, quia per lilia Angeli: et sicut Angeli non indigent vestimento, sic in resurrectione, qui reformabit corpus, providebit de vestimento.

Si enim foenum agri etc.. Hic commutat lilium in foenum, et argumentatur, quia si minoribus providet, providebit et nobis, qui potiores sumus quoad dignitatem substantiae, quia nos super ista sumus. Item quoad durationem, quia nos aeterni quoad animam, istud vero hodie est, et cras in clibanum mittitur etc.. Is. XL, 7: exsiccatum est foenum, et cecidit flos. Item quoad finem: quia homo est propter beatitudinem, foenum vero propter usum hominis; Ps. Cxlvi, 8: qui producit in montibus foenum et herbam servituti hominum etc.. Et ad vilem usum, scilicet ut in clibanum mittatur quoad aliquas terras, ubi fit ignis de stipulis.

Et si hoc sic vestit, idest dat necessarium ornatum, quanto magis vos modicae fidei? vel sic: ut per foenum intelligantur infideles.

Si ergo infidelibus, qui parati sunt ad clibanum ignis, multo magis electis.

Nolite ergo solliciti esse etc.. Hic concludit de utraque; et debes exponere sollicitudinem quatuor modis, ut superius dictum est. Vel sic. Si vivis in aliqua societate, non sis sollicitus de cibo ampliori, vel vestimentis amplioribus, immo esto in eis quasi unus ex eis.

Haec enim omnia gentes inquirunt, quia ibi ponunt finem, quia credunt in eis esse beatitudinem. Et si hoc non credant, ponunt ibi magnam sollicitudinem, quia non credunt providentiam divinam. Et quia in ordinatione ad finem duo requiruntur, scilicet scientia et voluntas, dicit scit enim pater vester quia his omnibus indigetis. Unde, scit quia Deus: item, quia pater, vult.

Quid ergo facietis? dicit tria.

Primum quaerite regnum Dei, tamquam finem, quia regnum est beatitudo. Regnum dicitur a regendo: tunc enim homo regitur, quando voluntati regentis subditur; hoc autem erit in caelo; unde Lc. XIV, 15: beatus qui manducat panem in regno Dei. Item iustitia perducit ad regnum; Prov. VIII, 20: in viis iustitiae ambulo, in medio semitarum iudicii, ut ditem diligentes me, et thesauros eorum repleam etc..

Et ideo dicit et iustitiam eius. Et dicit eius, et non hominis, quia per iustitiam propriam nullus potest venire ad regnum.

Tertio dicit et haec omnia adicientur vobis, quasi, ultra forum haec adicientur; prov. X, 3: non affliget Dominus fame animam iusti.

Non ergo debeamus haec temporalia quaerere; et hoc verum est tamquam finem, aut mercedem. Unde non debemus evangelizare ut comedamus, sed potius e converso.

Sed contra hoc obiicit Augustinus de Paulo, quia dicit: in fame, et siti, et nuditate laboravi.

Et respondet quod sicut medicus aliquando abstrahit cibum et potum infirmo, ut curet eum, sic Dominus, qui habet providere, permittit hominem pati, vel ut curetur, si curanda sunt aliqua, vel ut alii exemplum recipiant.

Nolite ergo solliciti esse in crastinum.

Sed hoc non videtur, quia nullus tenetur ad maiorem perfectionem, quam Christus et apostoli. Sed Christus habuit oculos: apostoli etiam congregabant.

Augustinus exponit sic in crastinum, idest futurum, cogitando nimis de temporalibus, scilicet ibi finem ponendo, vel etiam superflua congregando. Vel, secundum Hieronymum nolite solliciti esse in crastinum, verum est de his quae ad Deum pertinent, faciendo quae in nobis sunt: non enim debemus dimittere laborare, si timeamus de pluvia, vel huiusmodi quae ad Deum pertinent. Vel sic. Nolite illam sollicitudinem quam debetis in futuro habere, accipere in praesenti, sicut tempore messium accipere curam de vindemiis non est competens.

Quare? sufficit enim diei malitia sua, idest tribulatio et angustia, quam habet homo in die, sufficere debet ei; non autem accipere eam quam debet habere in futuro etc..

|+7 Capitulus 7

|#1 Lectio 1

Implevit legem quoad praecepta et quoad promissa, nunc quoad iudicia.

Primo ergo ordinat ut non sit temerarium iudicium, et dicit nolite iudicare etc., idest ex amaritudine odii; Amos VI, 13: convertisti iudicium in amaritudinem. Vel sic. Nolite, quantum ad ea quae nostro iudicio non sunt commissa. Domini est iudicium, nobis commisit iudicare de exterioribus, de interioribus vero sibi retinuit. Nolite ergo iudicare de eis; I Cor. IV, 5: nolite iudicare ante tempus; Ier. XVII, 9: pravum est cor hominis, et quis cognoscet illud? nullus enim debet iudicare de aliquo quod sit malus homo: dubia enim in meliorem partem interpretanda sunt.

Item iudicium debet esse congruum quantum ad personam iudicantis. Unde si es in eodem peccato, vel maiori, non debes iudicare; ad Rom. II, 1: in quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Item non prohibetur praelatis, sed subditis: unde non debent iudicare nisi subditum.

Sed chrysostomus: nolite iudicare etc., idest nolite iudicare vosmetipsos vindicando.

Unde si remittitis, non inde iudicabimini; immo ratione huius misericordiae misericordiam consequemini.

Sequitur ratio in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini; idest, pro quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini; Ps. VII, 17: convertetur dolor eius in caput eius etc.. Et infra XXVI, 52: qui percusserit gladio, gladio peribit.

Vel sic. Timere debent qui iudicant, ne hoc iudicio Dominus permittat eos puniri, ut in Is. XXXIII, 1: vae tu qui praedaris, nonne et tu praedaberis? in qua mensura etc.. Hic ponit rationem sub similitudine iudicii; iudex enim est sicut regula animata: cum enim vis aequare duo, defers ad regulam, et quod superabundat de uno, resecat; sic si aliquis habeat de alieno plusquam debeat habere, id resecat, et reddit unicuique quod suum est, idest pro ista mensura remetietur nobis.

Sed obiicitur. Aliquis peccat temporaliter, et inde punitur aeternaliter; videtur quod non sit aequum iudicium.

Dico quod in peccato duo sunt consideranda: duratio et offensa; et in offensa duo, scilicet aversio et conversio. Ex parte conversionis culpa finita est; ex parte aversionis, infinita, quia avertitur a Deo qui est infinitus.

Cum ergo avertat se ab infinito, infinite puniri debet.

Item ex parte durationis est duo considerare, scilicet actum et maculam. Actus momentaneus est, macula infinita, idest aeterna; ideo infinite, idest aeternaliter, puniri debet.

Unde si a Daemonibus posset deseri macula, possent liberari a culpa et poena. Similiter a parte poenae est acerbitas, et haec est finita.

Item duratio, et haec est infinita.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides? hic dicit quod non debet esse iudicium inordinatum: inordinatum enim est quando ab aliquo incipit, non plene examinata causa, aut gravitate delicti. In iudicando enim duo sunt necessaria: cognitio causae et iudicium.

De primo iob XXIX, 16: causam quam nesciebam, diligentissime investigabam etc.. Quid autem vides festucam, leve peccatum, in oculo, idest in conscientia fratris, trabem autem, idest grave peccatum, in oculo tuo non vides? per trabem et festucam docet considerare quantitatem peccatorum: saepe enim qui gravia peccata committunt, reprehendunt eos qui levia, sicut contingit in iudicandis religiosis.

Cum aliqui qui gravia faciunt, quae vident levia, in religiosis iudicant gravia; sed absorbentur illa sicut una gutta aquae in multitudine vini.

Item contingit quod aliquis ex infirmitate peccet leviter, et aliquis iudex malus et male affectus, qui vellet punire illum ex odio, considerat festucam in oculo illius, non autem trabem in oculo suo. Quomodo ergo, idest qua fronte dicere potes: frater, sine eiicam festucam de oculo tuo? verecundari debes.

Chrysostomus: quo animo diligit homo magis alium quam se? si enim corrigis eum animo correctionis, prius corriges te; sed hoc facis odio, vel inani gloria; ideo etc..

Sed quaeritur utrum qui in peccato mortali est, possit alium corrigere.

Dico quod aut aliquando fuit in peccato, aut non: si numquam fuit in peccato, debet timere ne cadat, ideo invite debet corrigere; si aliquando in peccato fuit, cum mansuetudine corripere debet. Et ideo forte Dominus permisit Petrum cadere, qui debebat esse pastor ecclesiae, ut mitius se haberet cum peccatoribus; et de Christo dicit Paulus Hebr. IV, V. 15: non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.

Si autem subiacet peccato, aut est publicum, aut occultum: si occultum, aut ex infirmitate, quia displicet ei quod peccat; et sic corripere potest, quia quod corripit in alio, corripit in seipso; si ex malitia, numquam debet corripere. Si autem publicum, non debet arguere cum severitate, sed mansuete seipsum coniungere illi. Unde contra peccatores non est obiurgandum cum asperitate.

Sequitur hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo. Incipit Dominus arguendo sicut inferius contra servum nequam etc..

Augustinus: ostendit quod intendit reprehendere eum qui assumit auctoritatem quae non est sua. Ps. XLIX, 16: peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam etc.. Eiice primum, ieiunando, orando, trabem de oculo tuo; et tunc poteris videre festucam in oculo fratris tui.

Sequitur nolite sanctum dare canibus.

In quo ostendit quod iudicium debet esse discretum.

Notandum ergo quid per sanctum, et quid per margaritas. Augustinus: sancta sunt inviolata et immaculata conservanda; margaritaeque pretiosae non debent contemni. Per canes, qui lacerant dentibus, haeretici significantur; per porcos, qui conculcant pedibus, immundi. Sancta ergo dare canibus est sancta haereticis ministrare. Item si aliquid spirituale dicatur, et istud contemnitur, porcis datur.

Vel per sancta, ecclesiastica sacramenta; per margaritas, mysteria veritatis. Canis est animal totaliter immundum; porcus partim immundus, partim non. Per canes, infideles; per porcos, mali fideles. Nolite ergo sanctum dare canibus, idest sacramenta dare infidelibus.

Margaritae, idest sensus spirituales, non debent porcis dari; I Cor. II, 14: animalis homo non percipit ea quae Dei sunt, idest, ne forte contemnat; Prov. XXVII, 7: anima satiata conculcat favum. Unde conversi, ad peccata, dirumpunt, quia contemnunt, vel calumniam inferunt.

Sed quare? nonne Christus multa bona dixit infidelibus, et illi dirumpebant verba sua? dico, quod hoc fecit propter bonos qui cum malis erant, qui inde proficiebant.

Petite, et dabitur vobis. Dedit suam doctrinam, quae est completa et perfecta; hic docet qualiter possit impleri; ad hoc autem est necessaria oratio, et diligens attentio.

Primo ergo docet petere; secundo dat securitatem ad impetrandum, ibi aut quis ex vobis etc..

Dicit ergo petite. Et in hoc vide duas falsas opiniones amoveri. Primam scilicet superbiorum, qui putant suis viribus praecepta complere. Sed dicit, quod necesse est petere a Deo. Quod enim habes quod non accepisti? I Cor. IV, 7.

Item amovet opinionem multorum qui dicunt, quod Deus non curat de orationibus, et quod non impetrarent si peterent; ideo addit et accipietis.

Item addit quaerite, et invenietis.

Et hoc exponitur, primo, ut in istis duobus nihil addatur, sed tantum exprimat modus.

Requiritur enim ad petendum sollicita attentio; item fervens devotio: et haec duo innuit, cum dicit quaerite, idest orate. Vel petite, sicut qui aliquid quaerunt, totam intentionem ibi ponunt. Unde ad illum pertinet quod sponsa dicit in Cant. III, 1: quaesivi quem dilexit anima mea. Et invenietis; Ps. XXVI, 4: unam petii a Domino, hanc requiram. Item quaerite ad modum pulsantis: quia qui clamat ad Ostium, si non exaudiatur, fortiter pulsat; Cant. VII, 11: veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.

Secundo, exponitur iuxta Augustinum referendo ad ea quae Christus dicit de seipso: ego sum via, veritas et vita: si vis per hanc viam ire, pete ab eo, ut vias tuas dirigat, dicens cum Psalmista, XXIV, 4: vias tuas, Domine demonstra mihi, et semitas tuas edoce me. Si vis veritatem cognoscere, quaere, et invenies; sed non sufficit viam nosse, et veritatem quaerere, nisi veniamus ad vitam, idest ut in illam ingrediaris, pulsa; unde Ex. XV, 17: introduces eos, et plantabis in monte haereditatis tuae. Sed, iuxta eundem, longe melius, ad instantissimam petitionem omnia ista referuntur.

Item aliter exponitur referendo ad diversos actus, petite orando, quaerite studendo, pulsate operando.

Omnis enim qui petit, accipit etc..

Dicet aliquis, tu dicis, quod petamus. Credo quod dicitur istud sanctis hominibus, sed non sum de numero istorum: ideo dicit omnis qui petit, accipit etc..

Sed videtur falsum esse, quia scribitur io. IX, 31: scimus, quia peccatores Deus non audit.

Et Augustinus solvit id. Si peccatores Deus non audit, quomodo dictum est de publicano quod dicebat: propitius esto, Domine, mihi peccatori? unde addit: peccatores non audit, scilicet volentes remanere in peccatis. Sed sciendum, quod oratio est meritoria et impetratoria; et potest esse meritoria, etiamsi non sit impetratoria.

Sed quid est quod dicit quod omnis qui petit accipit? videtur esse falsum, quia non semper accipitur quod petitur.

Dico, quod in quatuor casibus petit homo, et non exauditur. Quia vel petit quod non expedit; infra XX, 22: nescitis quid petatis; ideo petenda sunt necessaria ad salutem.

Item secundo, quia non bene petit; Iac. IV, 3: petitis, et non accipitis, eo quod non bene petatis; ideo petendum est pie, idest cum fide.

Item humiliter; unde Lc. I, 48: respexit humilitatem ancillae suae. Item pie, idest devote.

Item non aliquando auditur, cum pro alio oratur cuius merita contradicunt; Ier. XV, 1: si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum etc.. Item non exauditur quia non perseverat; Lc. XVIII, 1: quia oportet semper orare, et perseveranter; quia Dominus vult quod crescant vota. Item contingit, quod Dominus exaudit; sed non videtur, quia dat Dominus ad utilitatem, non ad voluntatem, ut accidit Paulo. Augustinus: bonus Dominus qui saepe non tribuit quod petimus, ut tribuat quod malleamus: et quia nos vocamus eum patrem, tribuit nobis quod pater filio.

Ideo subdit quis ex vobis homo quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? per panem intelligitur Christus; Io. VI, 51: ego sum panis vivus, qui de caelo descendi etc.. Item panis est sacra doctrina; Eccli. XV, 3: cibabo illum pane vitae et intellectus. Item caritas; is. XXX, 23: erit panis terrae uberrimus et pinguis.

E contrario lapis est diabolus; iob XLI, 15: indurabitur cor eius quasi lapis. Item dicitur obduratio; unde dicitur Ez. XXXVI, 26: auferam a vobis cor lapideum, et dabo cor carneum. Item dicitur falsa doctrina; iob XXVIII, 3: lapidem caliginis, et umbram mortis dividit torrens etc.. Unde si quis petit a Deo, ut a patre, panem, idest Christum, non dabit diabolus.

Similiter si piscem. Piscis vivit in aquis, et est intelligentia in dogmatibus; Io. IV, 13: qui biberit ex hac aqua non sitiet amplius. Et ibid.: erit fons aquae vivae salientis in vitam aeternam. Item per aquas tribulationes: unde per pisces, viventes in aquis tribulationis. Vel piscis dicitur fides, quae latet sub aqua, idest custodia spiritus; sed per serpentem falsa doctrina haereticorum.

Dicit ergo et si petierit piscem, non dabit ei serpentem? alius evangelista ponit tertium, scilicet ovum. Ita quod per panem caritas, per piscem fides, per ovum spes.

Infert ergo si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis pater vester, qui in caelis est, dabit bona petentibus se? sed dicit aliquis: hoc dixit apostolis, qui non erant mali.

Et solvit chrysostomus: quia immo ad comparationem bonitatis divinae. Is. Lxiv, V. 6: omnes iustitiae nostrae quasi pannus menstruatae. Hieronymus dicit: et si non omnes mali secundum actum, tamen omnes mali secundum pronitatem ad malum. Unde habetur Gen. VI, 5: quia cuncta cogitatio humani cordis intenta est ad malum omni tempore.

Et Ier. XVI, 12: ecce enim unusquisque ambulat post pravitatem cordis sui.

Augustinus: si ergo vos cum sitis mali: non dicitur, vos estis mali, sed cum sitis mali, daretis filiis temporalibus temporalia bona quae reputatis bona; multo magis ergo pater vester qui est summe bonus.

Et hoc est quod sequitur quanto magis pater vester qui in caelis est, dabit bona petentibus se, si vultis accipere? omnia ergo quaecumque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis; idest, aliis dimittite, si vultis ut dimittatur vobis. Aliqui apposuerunt omnia bona; sed non oportet, quia dicit vultis. Voluntas autem bonorum, et cupiditas malorum; ideo non est necessarium addere bona. Unde quod tibi vis fieri, aliis facias. Haec est enim lex et prophetae; et non dicit: tota lex et prophetae, sicut in primis praeceptis: ab illis enim duobus tota lex pendet et prophetae.

Intrate per angustam portam. Ne forte crederet aliquis eo quod dixerat petite et accipietis, quod homo totum haberet a Deo sine operibus bonis; ideo docet quod hoc etiam fit per opera bona.

Primo ergo ponit admonitionem; secundo rationem.

Dicit ergo intrate, idest conemini ad intrandum.

Augustinus exponit dupliciter. Christus porta est; Io. X, 9: ego sum Ostium, quia sine ipso non venit ad regnum. Haec porta est angusta per humilitatem quia humiliavit se usque ad mortem. Unde: verbum abbreviatum faciet Dominus super terram.

Unde intrate per angustam portam, idest per Christi humilitatem; Lc. Ult., 26: oportuit enim Christum pati, et ita intrare in gloriam suam: et sic nos oportet. Unde per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Item, haec porta dicitur caritas; Ps. Cxvii, V. 20: haec porta Domini, iusti intrabunt in eam. Haec est arctata lege divina; et per hanc debemus intrare servando legem et praecepta.

Deinde assignat rationem quia lata porta et spatiosa via est quae ducit ad perditionem.

Et describit duas portas, unam latam, aliam strictam.

Lata describitur, quia lata diabolus, lata praesumptio superbiae; infra XVI, 18: portae inferi non praevalerunt adversus eam.

Haec porta lata est, quia latum est quod omnes recipit: non enim est quod eam repleat.

Item haec porta dicitur iniquitas sive vitium: et haec est lata, quia multipliciter contingit: dicitur enim virtus uno modo, vitium autem multifarie; Osee IV, 2: maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit etc.. Item est via lata: et hoc est opus peccati; Ier. II, 18: quid tibi vis

in via Aegypti? item haec via est spatiosa, quia in sui principio videtur esse lata, sed post angustatur, quia exitus eius est ad perditionem, quia stipendia peccati mors est.

Et multi sunt qui intrant per eam. Hic tangit numerum, quia ad litteram stultorum infinitus est numerus.

Angusta est porta, et arcta via quae ducit ad vitam. Haec est contraria praecedenti; et haec est arcta, quia arctata secundum regulam legis, et est via contra viam; Prov. IV, 27: vias enim quae a dextris sunt, novit Dominus; perversae vero sunt quae sunt a sinistris etc..

Sed potest quaeri, quare via caritatis est arcta, quia videtur quod sit lata; Prov. IV, 11: ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui.

Via autem peccatorum est via stricta; unde Sap. V, 7: ambulavimus vias difficiles.

Dicendum quod est via carnis et rationis.

Via caritatis in via carnis est stricta via, in via rationis e contra. Et est exemplum de paedagogo: quia quanto plus diligit puerum, magis arctat gressus suos. Unde viae caritatis in via carnis arctantur, in via rationis e contrario; Ps. Cxviii, 120: confige timore tuo carnes meas.

Et pauci sunt qui inveniunt eam.

Hic facit mentionem de difficili et rara inventionem in via spiritus: et in via carnis non.

Et est ratio: quia via carnis est delectatio, et haec est in promptu; via vero spiritus est occulta; unde Ps. XXX, 20: quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te. Quia enim est in occulto, ideo et pauci inveniunt eam. Sed et aliqui inveniunt, et retrocedunt, de quibus dicitur Lucae IX, 62: nemo mittens manum suam ad aratrum, et aspiciens retro, aptus est regno Dei.

#2 Lectio 2

Docet cautelas, a quibus cavendum sit. Describitur autem a professione, quia prophetae.

Sed potest quaeri, de quibus prophetis, quia lex et prophetae usque ad iohannem: unde in tempore illo non erant prophetae de Christo, quia in ipso finiuntur.

Ideo dicendum quod prophetae sunt doctores in ecclesia et praelati.

Sed quid est quod dicit falsi? falsi dicuntur qui non mittuntur. De talibus dicitur Ier. XXIII, 21: non mittebam eos, et ipsi currebant. Item falsi dicuntur qui mendacium dicunt; unde Ier. II, 8: prophetae eius prophetaverunt in baal. Sic etiam multi fuerunt pseudoprophetae in populo: sicut et in nobis erunt magistri mendaces.

Attendite, idest diligenter cavete, quia occulti sunt, et a laqueis occultis cavendum est.

Unde malignitas eorum intrinsecus latet.

Dicit ergo qui veniunt ad vos in vestimentis ovium etc.. Oves sunt fideles: nos autem populus eius, et oves pascuae eius, ps.

Xcix, 3. Vestimenta autem eorum sunt ieiunium, eleemosynae, quibus se tegunt; II ad Tim. III, 5: habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.

Sed sciendum, quod si lupi se tegant pellibus ovium, non tamen propter hoc ovis perdit pellem suam: sic licet illi mali bonis operibus tegantur, tamen multum boni proficiunt.

Intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

Hoc principaliter exponitur de haereticis, ex consequenti de malis praelatis. Unde habetur super illud Io. X, 11: ego sum pastor bonus: dicitur quod quidam est pastor, qui gubernat, et regit; quidam lupus, qui perniciem intendit; quidam mercenarius qui commodum proprium quaerit. Unde pastor est amandus, lupus fugiendus, mercenarius tolerandus.

Quod ergo dicitur, quod intrinsecus autem sunt lupi rapaces, intelligitur de his qui habent intentionem pervertendi plebem, et lupi sunt dicendi. Item mercenarii, scilicet mali Christiani, qui dispergunt malo exemplo, qui vitam habent malam; quantum ad effectum, habent modum lupi; Act. XX, 29: quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi etc.. Et dicit intrinsecus, quia malam habent intentionem occidendi plebem.

A fructibus eorum cognoscetis eos etc.. A fructibus, idest operationibus.

Sed videtur contra, quia habent vestes ovium; et vestes sunt opera. Ergo ab eis cognoscentur.

Chrysostomus: fructus est confessio fidei. Unde si confitetur fidem, non est haereticus. Ad Eph. V, 9: fructus enim lucis est in omni bonitate, et iustitia, et veritate etc..

Si autem exponatur de simulatoribus, tunc sic exponitur, quod per vestes exteriora opera.

Unde ad Gal. V, 22: fructus autem spiritus est caritas, gaudium et pax etc..

Sed quaeres: qualiter possunt cognosci? dicendum quod potest vix aliquis hypocrita esse ita compositus, quin appareat aliquid malitiae vel verbo, vel facto: Prov. XXVII, 19: quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. Et Seneca: nemo potest diu fictam ferre personam.

In duobus autem maxime manifestantur.

In his quae subito agenda occurrunt, quia in his quae cum deliberatione quis facit, cavet sibi. Item in tribulationibus; Eccli. VI, 8: est amicus secundum tempus suum, et non permanebit in die tribulationis. Item manifestantur quando non possunt quod volunt, vel cum iam consecuti sunt. Unde principatus virum ostendit.

Numquid colligunt de spinis uvas? per uvas, ex quibus fit vinum, intelligitur spiritualis laetitia: quia vinum laetificat cor hominis, Ps. Ciii, 15. Per ficus dulcedo ecclesiasticae pacis, quae est caritas. Haec non possunt nasci de tribulis, idest peccatoribus, quia spinas et tribulos germinabit tibi, gen. III, 18.

Et hoc probat per exemplum omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem arbor malos fructus facit. Ex hoc Manichaei assumpserunt duas naturas, scilicet bonam et malam. Sed hoc non est verum: quia videmus de mala creatione bonum fructum, et e converso.

Unde ad hoc debes intelligere quod arbor est principium fructus. Sed principium est duplex.

Principium naturae, et principium moris.

Principium naturae est anima: et quicquid inde procedit naturaliter, totum bonum est. Principium autem moris est voluntas; ideo si voluntas fuerit bona, et opus bonum, cum habeat voluntatem bonam cum intentione bona; quia si vellet furari pro eleemosyna danda, etsi voluntas bona est, non tamen intentio est recta.

Sed quid fiet de arbore mala? omnis arbor, quae fructum non facit, excidetur: quia si non facit, vel si omittit facere cum possit, excidetur; unde Io. XV, 6: si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palme, et arescet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet. Unde Lc. XIII, 7 dicitur de ficulnea, quam scilicet praecepit Dominus succidi et tolli: tollatur impius ne videat gloriam Dei.

Concludit ergo a fructibus eorum cognoscetis eos.

Non omnes qui dicunt mihi, Domine, Domine etc.. Posita doctrina, ostendit quod oporteat eam observare, quia nihil aliud sufficit ad salutem.

Et circa mandata, sive doctrinam Dei quatuor sunt necessaria, sive laudabilia: ut ore confiteamur, confirmetur miraculis, et audiatur verbum Dei, et exequatur opere. De primo ad Rom. X, 10: corde creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem. De secundo, marci ult., 20: Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis. Item ut audiatur; Io. VIII, 47: qui ex Deo est, verba Dei audit. Item, quarto, requiritur quod faciat; Iac. I, 22: estote factores verbi, et non auditores tantum.

Unde vult ostendere quod tria sine quarto non proficiunt; unde dicit non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine etc..

Sed videtur hoc esse contrarium apostolo dicenti nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in spiritu sancto.

Sed qui habet spiritum sanctum, intrat in regnum caelorum.

Solvit Augustinus, quod dicere dicitur multipliciter: communiter, et stricte, et proprie.

Et stricte non est aliud nisi manifestare affectum et voluntatem; et sic dicitur ab apostolo: nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in spiritu sancto etc.. Et hoc nihil aliud est quam credere Dominum, et obedire.

Item communiter, idest ore qualitercumque nuntiare; de quo habetur Ier. XXVI, 13: populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me.

Vel sic. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine etc.. Ingeminat verbum hoc, Domine, Domine, ad significandum, quod duplex est confessio, scilicet vocis et laudis, quarum neutra sufficit. Ideo Is. XXVI, 13: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.

Quis ergo intrabit? non qui dicit Domine, Domine, sed qui fecerit voluntatem patris mei etc.. Io. III, 13: nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo etc.. Unde nemo potest ascendere, nisi descendat ut Christus, de quo dicitur Io. VI, 38: descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Unde oportet facere voluntatem Dei; I Thess. IV, 3: haec est enim voluntas Dei sanctificatio vestra.

Unde dicebat David Ps. Cxlii, 10: doce me facere voluntatem tuam. Et etiam sicut Dominus docuit orare, fiat voluntas tua.

Sed notandum, quod per hoc quod dicit regnum, tangitur remuneratio aeterna; unde dicit intrabit. Illud enim regnum in bonis spiritualibus est, non in bonis exterioribus; ideo dicit intrabit. Ideo Cant. I, 4: introduxit me rex in cellaria sua. Item dicit caelorum, quia licet aliquis hic divitias habeat, vel honores, hoc totum est propter illud. Unde in sublimibus erit remuneratio.

Sed posset aliquis dicere, quod facere miracula sufficit ad salutem. Istud excludit, quia multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? etc..

Et dicit multi, significans eos qui ab unitate recedunt, quia sunt sub multitudine: quia stultorum infinitus est numerus, Eccle. I, V, 15. Item introducit hoc ad notitiam eius quod dixerat, quod omnis arbor quae fructum non facit, abscindetur. Et non dixerat a quo; ideo dixit mihi, tamquam iudici constituto; quia omne iudicium dedit pater filio, Io. V, V, 22.

Item dicit in illa die. Dies terminum nominat, sed non secundum temporis qualitatem, quia dies iudicii aliquando nox dicitur.

Aliquando autem dies dicitur, aliquando nox: quia incertum est quando veniet. Unde infra XXV, 6: media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obviam ei. Diem dicit apostolus I ad Cor. IV, 3. Et in Ps. XXXVI, V, 6: et educet quasi lumen iustitiam meam, et iudicium meum tamquam meridiem. Domine, Domine. Multiplicat ad significandum maiorem confusionem et timorem; Sap. V, 2: turbabuntur enim timore horribili.

Nonne in nomine tuo Daemonia eiecimus? haec est potestas supernaturalis; iob XLI, 24: non enim est potestas super terram quae huic (scilicet potestati diaboli) valeat comparari.

Sed tunc quaeritur, qualiter qui eiiciunt Daemonia, fiunt reprobi.

Respondet chrysostomus, quod isti mentiuntur.

Alia responsio est quod aliquando fuerunt boni, et fecerunt miracula; post facti sunt mali. Sed hoc non potest stare, quia dicit Dominus, numquam novi vos.

Alio modo dicendum, quod dicunt in nomine tuo, non in nomine spiritus sancti. Quidam enim in virtute spiritus sancti, quidam non. Ut enim habetur Ier. II, 8, quidam prophetaverunt in nomine baal. Item quidam per artes magicas.

Sed quaeritur qualiter Daemones faciunt miracula.

Dico quod non possunt; sed faciunt aliqua quae videntur miracula, non tamen sunt miracula.

Illa dicuntur miracula, quando effectus patent, causae latent. Unde potest esse aliquod mirum apud quosdam minus scientes, quod non est apud sapientes, ut patet de eclipsi. Unde cum Daemones, veriori modo cognoscant naturalia, possunt facere quae nobis videntur miracula. Aliter secundum Hieronymum.

Quia secundum quod dicit, inter dona spiritus sancti quaedam sunt quae gratis data sunt: sola caritas est, quae distinguit inter filios Dei et filios diaboli; I Cor. XII, 7: unicuique datur manifestatio ad utilitatem, vel ad profectum bonitatis eius, vel ecclesiae, ut fides quam praedicat manifestetur. Et sic etiam aliquando praelatus male vivens potest miracula facere.

Et tunc confitebor illis, quia non novi vos, idest non approbavi, nec etiam cum faciebatis miracula; II Tim. II, 19: novit Dominus qui sunt eius. Dicit non novi vos, cum dicit discedite a me, quia numquam approbati estis.

Omnis ergo qui audit etc.. Ostendit quod sine operibus nihil sufficit, nec etiam auditus verbi Dei; quia auditus ordinatur ad fidem. Rom. X, 17: fides autem ex auditu.

Auditus enim non sufficit. Et hoc dupliciter manifestat, quia proponit eventum eius qui audit et facit, et eius qui audit et non facit, sub similitudine. Et primo facit tria.

Primo ponit aedificationem; secundo impugnationem, ibi et descendit pluvia etc.; tertio immutabilitatem, ibi et non cecidit etc..

Dicit ergo quod non sufficit auditus; auditus enim est necessarius; Io. VIII, V. 47: quia qui ex Deo est, verba Dei audit.

Sed non sufficit; Rom. II, 13: non enim auditores verbi sed factores iustificabuntur. Item bene dicit verba mea haec: quia quicquid ad salutem pertinet, ibi continetur. Unde qui audit verba haec, et facit, assimilabitur viro sapienti. Et non dicit quod sit sapiens, sed assimilabitur.

Et potest haec similitudo intelligi de corporali aedificatore: et sic plana est littera. Vel potest intelligi spiritualiter: et sic iste vir est Christus. Eccle. VII, 29: virum unum de mille repperi. Domus Christi est ecclesia: scit enim qualiter oportet aedificare. Unde de ipso Prov. IX, 1: sapientia aedificavit sibi domum.

Et Prov. XIV, 1: mulier sapiens aedificat domum suam. Supra petram; I Cor. X, 1: petra autem erat Christus. Unde Christus super se aedificat: ipse enim est fundamentum; unde I ad Cor. III, 11: fundamentum aliud nemo ponere potest praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus. Hoc enim est fundamentum veritatis aeternae. Hoc autem est omnino immobile; Ps. Cxxiv, 4: qui confidunt in Domino sicut mons sion.

Sequitur impugnationis huius domus et descendit pluvia. Pluvia doctrina intelligitur: et est bona, et mala pluvia. Ergo quae irruit, est mala doctrina; Gen. XIX, 24: Dominus pluit super sodomam sulphur et ignem.

Item flumina sunt bona, et non bona; Is. XVIII, V. 2: diripuerunt flumina terram eius; et per hoc significantur sapientes qui reputant se sapientes esse. Ista flumina ex pluviis generantur.

Per ventos Daemones. Unde in canonica Iudae, 12: nubes sine aqua, quae a ventis circumferuntur etc.. Et irruerunt in domum, idest in ecclesiam, et non cecidit. Non enim dirumpentur funiculi eius in aeternum, is. XXXIII, 20. Et quare? fundata erat super petram, idest Christum.

Consequenter ponit similitudinem, ponens eventum illius qui audit et non facit: et circa hoc primo ponit aedificationem; secundo impugnationem, ibi et descendit pluvia etc.; tertio ruinam, ibi et cecidit etc..

Dicit: et omnis qui audit verba mea haec, et non facit ea, similis erit viro stulto, qui cecidit a lumine sapientiae. Unde Eccle. IV, V. 13: melior est servus sapiens, quam senex infatuatus. Item stultus est diabolus. Domus quam aedificat, est congregatio infidelium; unde Ps. Lxxiii, 30: repletae sunt terrae domibus iniquitatum.

Et iste super arenam. Per arenam infideles qui infructuosi sunt. Item propter numerositatem: stultorum enim infinitus est numerus, Eccle. I, 15. Item arena non adhaeret, sic isti semper in iurgio sunt. Fundat ergo super arenam, idest finem, qui est quasi fundamentum, scilicet intentionem suam firmat super bonum temporale.

Descendit pluvia, idest bona doctrina, venerunt flumina, idest sacri doctores, flaverunt venti, idest Angeli; Ps. Ciii, 4: qui facit Angelos suos spiritus. Et irruerunt in domum illam, et cecidit. Apoc. XIV, 8: cecidit, cecidit Babylon, scilicet per praedicationem. Et fuit magna eius ruina.

Si velimus adaptare similitudinem, dicendum est sic, quod homo debet aedificare sicut Christus. Et hoc docet apostolus I cor. III, 10: unusquisque videat quomodo superaedificet.

Aliquis enim aedificat habitaculum Dei; quidam e contrario, ut infra, et, ut habetur I Cor. III, 12, quidam super stipulam aedificant.

Fundamentum enim est illud super quod ponit aliquis intentionem suam. Quidam enim audiunt ut sciant, et hi aedificant super intellectum: et haec est aedificatio super arenam; unde Iac. I, 23: qui audit, et non facit, similis est viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo. Unde super mutabile aedificant.

Quidam autem audit ut faciat et diligit; et hic aedificat super petram, quia super firmum et stabile; Prov. XXII, 6: adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab illa. Istud enim fundamentum est super caritatem.

Apostolus Rom. VIII, 35: quis nos separabit a caritate Christi? sed hic potest quaeri quare fundamentum quod est in intellectu, instabile, et non firmum est, sed quod in affectu.

Ratio est quia intellectus est universalium: non enim potest scire multa nisi in universali; ideo vagando circa universale non est stabilitas; sed operationes et affectus sunt circa particularia, et circa consuetudinem bonam; ideo si tentatio veniat, adhaeret ei quod consuevit, scilicet operationi bonae: ideo resistit.

Sed tunc quaeritur quid intelligat per pluviam.

Ideo dicendum quod diabolus numquam tentat primo in maioribus, sed primo in minoribus, Deinde procedit ad maiora. Unde per pluviam cogitatio prava. Tentat ergo in cogitatione prava; et si consentit, tentat postea in maiori, et sic postea augmentatur. Et ex istis fiunt flumina: et post totis viribus irruit, et necessario cadit; Eccli. XIX, 1: qui spernit modica, paulatim decedit.

Vel sic. Pluvia, tentatio carnis; flumina, tentatio mundi; venti, tentatio diaboli.

Vel secundum Augustinum pluvia superstitiosa doctrina, cui inhaerens gravissime cadit, et haec facta est ruina magna; sed non magna quando titubat, et non cadit, quia cum accidit tentatio, timet et dolet. Quidam vero totaliter; Ps. Cxxxvi, 7: exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea. Vel dicitur ruina magna, quia impenitens est cor; iob XXI, 13: ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt.

Et factum est cum consummasset Jesus verba haec, mirabantur turbae. Ponitur effectus.

Erat enim triplex modus hominum qui sequebantur Dominum Jesum. Quidam enim mirabantur et scandalizabantur, ut Pharisei, de quibus inf. XV. Quidam mirabantur, sed non scandalizabantur, ut turbae. Quidam vero, ut perfecti, non mirabantur.

Sed quaerendum de hoc quod dicit turbae, quia non erant ibi turbae. Et potest dici quod factus est sermo et turbae, et discipulis; sed in monte sub cacumine montis erat quaedam planities. Discipuli ergo erant in cacumine cum Christo; sed turbae in planitie. Vel potest dici quod primo discipulis, et post turbis.

Vel potest dici: secutae sunt eum turbae discipulorum.

Sed quae erat ratio admirationis? quia erat docens tamquam potestatem habens.

Unde in eo impletur quod dicitur eccle. VIII, 4: sermo illius potestate plenus est.

Unde quasi potestatem habens, quia ut Dominus loquebatur, vel sicut legislator. Vel sicut potestatem habens, cum virtute penetrandi Cor. Unde dicitur Ps. Lxvii, 34: dabit voci suae vocem virtutis. Vel cum potestate faciendi miracula: quia quod dicebat miraculis confirmabat.

Augustinus dicit, quod omnia quae dicuntur in hoc sermone debent reduci ad septem dona, et ad beatitudines, quia quod primo dicitur non occides, hoc pertinet ad donum timoris, et ad beatitudinem paupertatis. Istud autem quo sequitur.

Esto consentiens adversario, pertinet ad donum pietatis, per quod impletur mansuetudo.

Illud autem non moechaberis etc.

Pertinet ad donum scientiae, per quam impletur beatitudo luctus. Istud de sustinendo, ad donum fortitudinis, quo impletur, et ad beatitudinem beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam etc.. Illud autem quod dicitur diligite inimicos vestros, ad donum consilii, quo impletur beatitudo misericordiae.

Per illud vero quod sequitur in VI cap., de non habendo sollicitudinem, usque ad intrate per angustam portam, intendit mundare cor: unde pertinet ad donum intelligentiae, et ad beatitudinem quae est munditia cordis; unde beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quicquid autem sequitur, ad donum sapientiae.

|+8 Capitulus 8

|#1 Lectio 1

Posset videri quod ex iactantia loqueretur Dominus; ideo auctoritatem suam signis commendat.

Primo ergo ponuntur signa, quibus liberantur homines a corporalibus periculis; secundo a spiritualibus, cap. IX.

Circa primum duo facit.

Primo ponit signa quibus homines liberantur a periculis provenientibus ex intrinsicis causis; secundo ex extrinsecis, ut tempestate, ibi et ascendente eo in naviculam.

Commendat auctoritatem, quia statim, quia absens, quia perfecte, quia multos.

Quia statim, in leproso; quia absens, in servo centurionis; quia perfecte, in socru Petri; quia multos, in aliis multis.

Circa primum tria.

Primo testes miraculi introducuntur; secundo infirmus inducitur, ibi et ecce leprosus; tertio auxilium praebetur, ibi et extendens Jesus manum, tetigit eum dicens volo, mundare.

Dicit ergo cum autem descendisset Jesus de monte etc.. Mons iste est caelum; Ps. Lxvii, 17: mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Unde postquam descendit de caelo secutae sunt eum turbae; Phil. II, V. 7: exinanivit semetipsum formam servi accipiens, et habitu inventus ut homo etc.. Vel per montem altitudo

doctrinae; Ps. XXXV, 7: iustitia tua sicut montes Dei. Cum esset in monte, idest cum altam duxit vitam, secuti sunt eum discipuli sui. Et cum descendisset, secutae sunt eum turbae; I ad Cor. III, 1: non potui vobis loqui quasi spiritualibus.

Secundo, persona infirmi introducitur: et ponuntur duo. Primo infirmitas ostenditur; secundo sollicitudo adhibetur.

Infirmitas, quia est leprosus: et hoc significat spirituales infirmitates. Quaedam enim infirmitates sunt intra latentes, ut febres: quaedam vero, etsi sunt ab intra, eius tamen effectus patet exterius, ut lepra. Ille ergo leprosus est, cuius mala voluntas manifestatur per malum actum; Is. LIII, 4: et nos putavimus eum quasi leprosum.

Sed quaestio est, quia in Luca habetur, quod cum veniret capharnaum mundavit leprosum.

Dicendum, quod Matthaueus sequitur historiam, quia cum iret in capharnaum, in via apparuit ei leprosus.

Sequitur sollicitudo, quia primo venit; secundo adoravit; unde dicit ecce leprosus.

Sic peccator per fidem venit, sed adorat per humilitatem; Ps. XXXIII, 19: humiles spiritu salvabit Deus. Item confitetur Christi potentiam, cum dicit Domine, si vis, potes me mundare. Item vocat Dominum. Si Dominus est, potest salvare. In Ps. Xcix, 3: scitote, quoniam Dominus ipse est Deus. Item confidit de Dei misericordia. Misericordem non oportet petere, sed solum indigentiam ei monstrare; sic iste Domine, si vis, potes me mundare. Unde Ps. XXXVII, 10: Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus. Item ostendit sapientiam Christi, quia non petit nisi voluntatem suam: quia melius scit, quid opus sit tibi quam ipse. Ideo sapientiae Christi dimisit.

Deinde tangit auxilium.

Primo sanat.

Secundo instruit.

Primo tangitur opus; secundo effectus, ibi et confestim mundata est lepra eius.

Christus tria facit curando. Extendit manum, quando auxilium impendit; Ps. Cxliii, V. 7: emitte manum tuam de alto, et eripe me.

Aliquando extendit manum, sed non tangit; Is. Lxv, 2: expandi manus meas tota die ad populum incredulum etc..

Aliquando tangit; et hoc est quando immutat, ut in Ps. Cxliii, V. 5: tange montes (idest superbos), et fumigabunt, per compunctionem.

Sed quare tetigit, cum esset prohibitum in lege? hoc fecit ut monstraret se esse supra legem.

Legitur de eliseo quod non tetigit Naaman, sed misit eum ad iordanem. Unde iste qui tetigit, videtur solvere legem. Sed secundum veritatem non solvit, quia prohibitum fuit propter contagionem. Quia igitur infici non potuit, tangere potuit. Item tetigit, ut humanitatem monstraret; quia non sufficit peccatori subdi Deo quantum ad divinitatem, sed et quantum ad humanitatem.

Volo, mundare. Hieronymus dicit, quod quidam male exponunt. Volunt enim quod ly mundare sit infiniti modi; sed hoc non est verum: immo quia dixerat, si vis, respondit, volo, et ly mundare est imperativi modi. Unde imperavit qui dixit, et facta sunt.

Item tetigit, ut daret doctrinam de virtute quae est in sacramentis, quia non solum requiritur tactus, sed verba: quia cum accedit verbum ad elementum, fit sacramentum.

Et per hoc exclusit tres errores, quando tetigit.

Ostendit enim corpus verum contra Manichaeos.

Quod dicit volo, dicit contra Apollinarem.

Per hoc quod est mundare, ostendit Deum verum contra Photinum.

Et sequitur effectus et confestim mundata est lepra eius, et curatus est. Chrysostomus dicit, quod citius quam posset dici hoc verbum, mundare: quia istud in tempore dicitur, illud vero in instanti.

Et ait illi. Hic instruit eum: parum enim esset sanare nisi instrueret eum; Ps. XXXI, 8: intellectum tibi dabo, et instruam te. Primo iniungit ei taciturnitatem nemini dixeris. Chrysostomus: quia sciebat quod Iudaei calumniabantur de factis suis, ideo dixit nemini dixeris. Vel aliter. Quia hoc dixit ad exemplum. Quia enim supra docuerat abscondere opera bona; ideo dat exemplum, quod nullus in bonis operibus gloriari debet.

Sequitur sed vade, ostende te sacerdotibus.

Et quare hoc dicit? quia tetigerat leprosum, ne penitus videretur fractor legum. Ad sacerdotes mittitur, ut habetur Lev. XIV, 2.

Et offer munus tuum etc.. Quare? quia hoc erat praeceptum legis, quod sanatus a lepra offerret duos pullos turturum.

Sed secundum hoc videtur, quod cum Dominus praeceperit, adhuc sit tenendum.

Dicendum quod figurae non debebant cessare, donec penitus veritas manifestaretur. Hoc autem non fuit nisi post resurrectionem.

In testimonium illis: et hoc exponitur dupliciter. Moyses praecepit in testimonium illis. Et per hoc docet quod praecepta Moysi erant in testimonium Christi, sicut habetur Io. V, 46: si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi. Vel aliter. In testimonium illis, idest, contra illos, qui viderunt miracula, et non crediderunt. Vel in testimonium illis, scilicet curationis tuae. Quia cum receperint oblationem tuam, non poterunt negare.

Item secundum mysticum intellectum tria a Christo iniunguntur. Ut erubescat de peccato; contra illos de quibus dicitur Is. III, 9: peccatum suum quasi sodoma praedicaverunt, nec absconderunt. Unde Eccli. IV, V. 25: est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam. Item debet ostendere sacerdoti confitendo. Iac. V, V. 16: confitemini alterutrum peccata vestra.

Et hic videtur Dominus iniungere confessionem.

Et confestim sanatus est: quia in ipsa contritione quando dolet et proponit confiteri et abstinere, remittitur peccatum, iuxta illud Ps. XXXI, 5: dixi: confitebor adversum me iniustitiam meam, et tu remisisti iniquitatem peccati mei. Item iniungitur satisfactio, cum dicit offer munus tuum. Item docet observare mandata, cum dicit sicut praecepit Moyses.

#2 Lectio 2

Cum autem introisset capharnaum.

Hic ostenditur virtus Christi ex absentia.

Et primo designatur pietas centurionis cum fide; secundo humilitas, ibi et respondens centurio etc..

Circa primum duo, quia designatur primo pietas centurionis; secundo ostenditur Christi benignitas.

Et circa primum tria.

Primo locus ponitur; secundo oratio describitur, ibi Domine, puer meus iacet in domo paralyticus; tertio exauditio ponitur, ibi et ait illi Jesus.

Locus primo cum introisset capharnaum, qui interpretatur villa pinguedinis, scilicet villa gentium, quae pinguedine devotionis defluxit. Ps. Lxii, 6: sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.

Deinde accessit.

Sed hic potest quaeri: quia Lucas posuit, quod misit sacerdotes.

Augustinus dicit quod non personaliter venit, sed quod dicitur quod venit, totum refertur ad intentionem: quia ille facit rem cuius auctoritate fit. Chrysostomus aliter, quia dicit quod iste constitutus erat super centum milites, et ideo erat praepositus. Unde Iudaei volentes adulari propter benevolentiam habendam, dixerunt ei: Domine, nos ibimus, et impetrabimus vobis. Tunc ut satisfaceret eis, permisit eos abire; sed post ipse secutus est eos.

Istud miraculum differt a primo in tribus. Quia primum Iudaeo fuit factum, secundum gentili; per quod datur intelligi, quod non solum pro Iudaeis, sed pro gentibus Christus venit.

Item in primo Iudaeus per se accessit, iste non. Et hoc quia miseretur Dominus aliquorum per propriam devotionem, quorundam per aliorum intercessionem.

Item iste centurio potest intelligi aliquis Angelus praesidens ibi ad salutem gentium, vel primitiae gentium. Item ille fuit leprosus, in quo immunditia quiescit. Paralytici autem sunt qui non possunt membra movere. Leprosi sunt intemperati, et paralytici sunt incontinentes.

Et sunt paralytici, qui ex infirmitate peccant; leprosi, qui ex certa malitia. Per centurionem potest intelligi mens.

Ad Eph. IV, V. 23: renovamini spiritu mentis vestrae.

Et iste dicit Domine, puer meus, idest servus meus. Et in hoc ostenditur benignitas centurionis, quia ita pro servo orat: unde facit illud quod dicitur in Eccli. XXXIII, V. 31: si fuerit tibi servus fidelis, sit tibi sicut anima tua. Et iste servus dicitur inferior pars animae.

Dicit ergo quod iacet et male torquetur; et loquitur ex affectu, quia quando aliquis diligit aliquem, reputat parvam aegritudinem valde magnam. Iacet ergo inferior pars animae, quando non potest se erigere, Gal. V, 17: caro concupiscit adversus spiritum: et torquetur.

Homines lascivi gaudent: laetantur enim cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis.

Sed isti torquentur, quia cum peccent ex infirmitate, cum ceciderint, dolent. Et ita torquentur ex dolore.

Et ait illi Jesus: ego veniam et curabo eum; idest non loquar. Unde nota quod nullus auderet tantum petere, quantum Dominus dare. Dicit veniam, et curabo eum, quia praesentia Christi est causa salutis.

Sed notandum quod ad filium reguli noluit ire, et ad servum ivit; quod esset contra multos qui nolunt visitare nisi magnos, contra illud Eccli. IV, 7: congregationi pauperum affabilem te facito.

Sequitur et respondens centurio.

Posita fuit cum fide benignitas centurionis; nunc tangitur humilitas cum fide.

Primo ergo ponitur humilitas et fides; secundo benignitas Christi, ibi audiens autem Jesus miratus est.

Circa primum tria facit.

Primo confitetur suam indignitatem, ibi sed tantum dic verbo: secundo Christi potestatem; Deinde inducit similitudinem, ibi nam et ego homo sum sub potestate constitutus.

Obtulerat se Dominus benignum.

Sed quia iste gentilis erat, reputavit se indignum, dicens Domine, non sum dignus etc..

Sic etiam Petrus dixit, Lc. V, 8: recede a me, quia homo peccator sum. Et dicit Augustinus, quod confitendo se indignum, reddidit se dignum. Et sicut iste dicit, sic et nos debemus dicere: non sum dignus ut intres in corpus meum.

Deinde tangitur fides centurionis confitentis potestatem Christi: dic tantum verbo, et sanabitur puer meus; quia, ut habetur Sap. XVI, 12, non herba, non malagma sanavit eos, sed sermo tuus, Domine. Et in Ps. Cvi, 20: misit verbum suum, et sanavit eos.

Deinde inducit similitudinem, et probat a minori. Et describit ordinem primo; secundo potestatem, et dicit nam et ego homo sum sub potestate constitutus etc..

Et tangitur ordo: quia quidam sunt superiores, ita quod non habent superiorem se; quidam sunt superiores, ita quod habent superiorem se; quidam vero inferiores qui non habent inferiores se; quidam ergo sunt medii; et de istis erat iste, quia erat sub tribuno, sed habebat sub se milites. Habebat enim sub se quosdam quorum erat gubernator; et isti erant milites; unde dicit et dico uni: vade, et vadit; et alii: veni, et venit; in quo commendatur nobis obedientia. Ad Hebr. XIII, 17: obedite praepositis vestris, et subiaccete eis.

Item alios habebat servos quibus cibaria ministrabat.

Eccli. XXXIII, 25: cibaria, et virga, et onus asino; panis, et disciplina; et opus servo. Et servo meo: fac hoc, et facit. Unde vult arguere a minori: quia si ego qui sum in potestate constitutus, haec possum, quanto magis Dominus dominantium potest etc..

Sed videndum quod rationales creaturae sunt liberae, et sunt sicut milites; iob XXV, 3: numquid est numerus militum eius? et ideo dicitur Dominus exercituum.

Sed creatura irrationalis habet subiectionem servilem, quia non habet liberi arbitrii facultatem.

Vult ergo dicere: quia tibi natura obedit, dic naturae, et obedit tibi, quia sermo tuus iudicio plenus est.

Videndum est, quod istud duplex dominium invenitur in anima: anima enim praesidet corpori; ratio vero irascibili et concupiscibili. Prima est dominativa potestas, quia ad imperium animae movetur corpus; secunda praeest aliis quadam imperativa potestate, et dominativa, vel regali: unde habent aliquid de motu suo. Et haec sunt quasi milites; iac. IV, 1: unde bella et lites in vobis? nonne ex concupiscentiis, quae militant in membris vestris? I Petr. II, 11: hortamur vos abstinere a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam.

Debemus ergo dicere huic vade, idest malis moribus; et veni, scilicet bonis moribus, et servo huic, fac hoc. Unde corpus debemus operi applicare, ut sicut exhibuimus membra nostra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeamus membra nostra servire iustitiae in sanctificationem, ut habetur Rom. VI, 19.

Audiens autem Jesus miratus est etc.. Hic tangitur Christi benignitas.

Sed quid est quod dicit admiratus est? quia admiratio non cadit in Deo; quia non fit nisi ex ignorantia causae, quae non potest esse in Deo. Item est apprehensio magnitudinis effectus, quod fit ex imaginatione et phantasia alicuius effectus magni, et sic potest cadere etiam in Christo: unde admiratus est, idest magnum reputavit, et hoc turbis sequentibus ostendit.

Et commendavit eum, unde sequentibus se dixit: non inveni tantam fidem in Israel.

Sed quid est? nonne in Abraham, Isaac et Iacob fuit maior fides? dicendum, quod immo; sed quod hic dicitur, intelligitur pro tempore illo.

Sed tunc est quaestio de apostolis, et martha, et maria. Et dicendum quod iste maioris fidei erat, quia nullum praeambulum viderat, sicut isti qui miracula viderant.

Item Petrus venit ad vocem Andreae, Andreas ad vocem iohannis. Item in verbo marthae fuit aliquid dubietatis, quia dixit: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus; quasi absens non posset.

Sed in verbo istius nihil fuit dubietatis.

Aliter exponit chrysostomus. Quia magnum et parvum aliquando dicuntur non absolute, sed in comparatione, sicut dicuntur in domo multi, in teatro pauci. Unde non inveni tantam fidem in Israel, scilicet per comparationem illius gentilis. Deut. XXVIII, 43: advena qui tecum moratur in terra, ascendet super te, eritque sublimior.

Dico autem vobis. Occasione huius agit de comparatione Iudaeorum et gentilium; et primo de vocatione gentilium; secundo de reprobatione Iudaeorum.

Dico quod multi ab oriente et occidente venient etc.. Et dicitur istud in comparatione, quia multi sunt vocati, pauci vero electi; infra XX, 16. Ab oriente et occidente, ita quod per hoc totus mundus intelligatur. Vel ab oriente, in tempore prosperitatis; et occidente, scilicet in tempore adversitatis. Vel ab oriente, in tempore iuventutis; et occidente, in tempore senectutis. Et recumbent. Iste recubitus opulentia est rerum spiritualium, scilicet in contemplatione. Lc. XXII, 29: ecce dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Et Is. Lxv, V. 13: ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitiatis etc..

Sed quare cum Abraham, Isaac et Iacob? quia gentiles per fidem iustificantur, sicut Iudaei, ut habetur Rom. IV, 12 et Gen. XII.

Item istis facta est repromissio, quia in semine tuo benedicentur omnes gentes, gen. XV, 18. Ideo isti recumbent cum patribus suis.

Sequitur filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Hic ostendit reprobationem Iudaeorum, et describit poenam damni, quia amittent bona, et incurrent mala.

Dicit autem filii regni, quia in illis Deus regnabat; Ps. Lxxv, 2: notus in Iudaea Deus, in Israel magnum nomen eius. Item figuris legis servi erant. Item facta est eis promissio, ut habetur Rom. IV, 13.

Eiicientur in tenebras exteriores.

Et haec est poena damni. Consequenter enumerat mala quae incurrunt, quia qui primo quoad intellectum incurrerunt tenebras interiores, eiciuntur postea in tenebras exteriores, quia tunc erunt totaliter alienati a Deo, qui est lux vera. Et hoc est quod dicitur tob. IV, 11: eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animas ire in tenebras. Item quantum ad affectum ibi erit fletus. Fletus nuntiat dolorem; Is. Lxv, 14: ecce servi mei laetabuntur, et vos confundemini.

Item ostenditur passio in corpore, quia stridor dentium: habebunt enim corpora in resurrectione; Prov. XIX, 29: parata sunt derisoribus iudicia, et mallei, et ferrum: quae iudicia doloris pertinent ad concupiscibilem, stridor ad irascibilem. Vel secundum Hieronymum, utrumque pertinet ad poenam corporalem, quia resurrectio non erit solum in anima, sed in corpore: quia erit et multus calor, et multum frigus; iob XXIV, 19: transibunt ab aquis nivis ad calorem nimium.

Ostenditur Dei benignitas, cum dicit et dixit Jesus centurioni: vade, et sicut credidisti fiat tibi. Sed sequitur effectus et sanatus est puer, quia sermo eius virtute plenus est, Eccle. VIII, 4.

#3 Lectio 3

Et cum venisset Jesus in domum simonis Petri etc.. Commendata est virtus Christi in curatione leprosi, commendata est etiam in curatione festina servi centurionis, hic commendatur in curatione perfecta.

Primo ergo describit curationis locum; secundo infirmitatis modum; tertio declarat Christi auxilium; quarto curationis effectum.

Dicit ergo cum venisset etc.. Non tangit evangelista, quando hoc fuit factum; sed et Lucas, et marcus transeunt ad alia.

Sed sciendum quod ubi evangelistae ponunt statum, vel aliquid ad ordinem pertinens, signum est, quod ad continuationem historiae pertinet; ubi vero non, signum est, quod ad continuationem memoriae. Unde secundum quod recolebant, scribebant.

Venit in domum Petri. Et tria possumus considerare. Honorem quem intulit discipulis suis, quia noluit ire ad domum centurionis; ivit tamen ad domum pauperis piscatoris; unde Ps. Cxxxviii, 17: nimis honorati sunt amici tui, Deus. Item informavit in humilitate, quia nihil plus placet Domino. Iac. I, 21: in mansuetudine percipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras etc.. Tertio in hoc ostenditur reverentia, quam habuit Dominus ad Petrum, quia se obtulit, licet Petrus non rogaret.

Vidit socrum. Vidit oculo scilicet mentis; Ex. III, 7: vidi afflictionem populi mei in Aegypto.

Socrum Petri. Per hoc potest intelligi synagoga.

Qui operatus est Petro in apostolatu circumcisionis, scilicet in Iudaeis, operatus est et mihi inter gentes ad Gal. II, 8. Haec febricitabat, scilicet synagoga, febre scilicet invidiae.

Vel per istam socrum intelligitur anima aestuans igne concupiscentiae.

Et tetigit manum eius. Hic tangit curationem.

Quaerit chrysostomus, quare curavit servum centurionis solo verbo, istam vero tactu.

Et respondet, propter familiaritatem; et in hoc etiam magis ostendebat suam humilitatem: et ideo in tactu auxilium dedit; ps.

Lxxii, 23: tenuisti manum dexteram meam.

Sequitur et surrexit. Consuetudo est febricitantium, quod quando incipiunt sanari, debiliores sunt quam in infirmitate; sed talis non fuit curatio Domini, immo plenam sanitatem reddidit: quia Dei perfecta sunt opera, Deut. XXXII, 4.

Aliter enim curat Dominus, aliter natura.

Ideo sequitur et ministrabat.

Vespere autem factu. Hic confirmatur Dei potestas per multitudinem curatorum.

Primo ergo tangit evangelista multitudinem; secundo subiungit auctoritatem Scripturae, ibi ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam.

Dicit ergo quod curavit daemónicos et male habentes. Et possunt intelligi per daemónicos peccantes ex malitia: et per male habentes peccantes ex ignorantia.

Unde dicit vespere autem factu; quare, nota, hoc non factum fuisse die sabbati, in quo habebant pro inconvenienti curare; sed in vespere finito sabbato, obtulerunt ei multos Daemónia habentes. Vel dicitur vespere, quia salvator noster vespere venit. Oritur sol, et occidit, scilicet Christus, Eccle. I, 5. Eiiciebat, sola increpatione: unde ad solam vocem eius fugiebant Daemones. Item male habentes, ita quod conveniat ei illud quod dicitur in Act. X, 38: liberavit omnes oppressos a diabolo.

Unde notandum, quod non omnia miracula Christi posuerunt evangelistae, sed magis vulgata.

Et quia videretur mirabile, quod tot curaret; ideo confirmat auctoritate quae habetur Is. LIII, 4: infirmitates nostras ipse accepit, et aegrotationes nostras portavit.

Et quamvis non ita sit in serie textus, exponamus prout iacet. Infirmitates nostras ipse accepit, idest abstulit: ita quod infirmitates accipiantur pro levibus peccatis. Et aegrotationes, idest maiora peccata, portavit, idest asportavit: vel cum ipse sit Dei virtus et sapientia, infirmitates nostras, scilicet passionis et mortis. Unde

passibilitatem accepit ad tollendam infirmitatem et aegrotationem nostram etc.. I Petr. II, 24: qui peccata nostra pertulit in corpore suo, ut peccatis nostris mortui, iustitiae vivamus.

Sed cum Isaias dixerit de peccatis, quaeritur quare hoc de infirmitatibus corporalibus dicatur. Et hoc est, quia plerumque ex peccatis spiritualibus causantur aegritudines corporales.

Videns autem Jesus turbas. Quia posita sunt miracula contra peccata interiora, hic ponit miracula contra peccata exteriora, scilicet procellam. Et primo ponit praeambulium ad miraculum, scilicet de introitu navis; Deinde miraculum, ibi tunc surgens imperavit ventis et mari; tertio effectum, ibi et facta est tranquillitas magna.

Circa primum primo ponit praeceptionem; secundo mandati adimpletionem.

Circa primum tria.

Primo praecipit ut sequantur; secundo unum se ingerentem repellit; tertio alium discipulum arguit.

Dicit ergo videns Jesus turbas etc..

Sed quare intravit navem? hoc fecit propter duo. Primo, ut ostenderet infirmitatem humanae naturae; secundo, ut placeret discipulis; unde aliquando cum discipulis ascendit in montem, aliquando in desertum, aliquando in navem. Item ut nobis daret exemplum, ne favores hominum quaereremus. Item ad tollendam invidiam Iudaeorum; Is. XLII, V. 3: linum fumigans non extinguet.

Sequitur repulsio et accedens unus Scriba: et videtur quod iste valde devote accessit. Et quare repulit? Hieronymus: quia non habebat bonam fidem. Et hoc patet: quia solum vocavit eum magistrum; sed veri discipuli vocabant eum Dominum. Unde in Io. XIII, 13: vos vocatis me magister et Domine. Item ex mala intentione volebat eum sequi: quia audiebat signum fuisse factum; volebat sequi, ut faceret signa, ut dicitur de simone mago. Item dicit chrysostomus, quod in alio peccavit, scilicet in superbia; quia seorsum traxit se. Unde reputabat se digniorem aliis.

Hilarius interrogative legit: magister, sequar te? culpa istius est, quia quod certum erat, interrogavit, et quod debebat facere, posuit sub dubio.

Sequitur vulpes foveas habent.

Hieronymus exponit ad litteram, quod Deus ad intentionem respondit, ut saepe facit. Volebat sequi; sed intendebat lucrum: et Dominus contra hoc allegat paupertatem; ideo dicit vulpes foveas habent, et volucres caeli nidos; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet; ut habetur II Cor. VIII, V. 9: qui egenus factus est cum dives esset etc..

Secundum Augustinum notat eum de triplici vitio. De vitio dolositatis, quia dulcedinem habebat in ore, et venenum in corde, ut habetur Ps. XIII, 3. Item notavit eum de superbia, cum dixit volucres caeli, per quos superbia intelligitur. Vel volucres Daemones, ut habetur infra XIII, 4, ubi dicitur: et venerunt volucres, et comederunt ea. Item de infidelitate, quia non erat in caritate quae habitat in nobis per fidem.

Sequitur alius autem de discipulis eius ait illi. Primus se ingessit, sed alter se excusavit.

Et ponitur reprobatio excusantis, ibi Jesus autem ait illi etc..

Domine, permitte me primum ire, et sepelire patrem meum. Et magna est differentia inter istum et praecedentem. Iste vocavit eum Dominum, ille vocavit eum magistrum.

Item ille dolum allegavit, iste pietatem, quia praeceptum erat de honoratione patris: unde dilationem petiit. Simile habetur III Reg. XIX, 20 de eliseo.

Sequitur istius reprehensio sequere me: quia qui vult sequi Christum, non debet dimittere sequi propter aliud negotium temporale; unde Ps. XLIV, 11 dicitur: obliviscere populum tuum, et domum patris tui.

Item hoc praecepit ei, quia erant alii qui poterant sepelire. Ideo dixit dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Item quia accidit, ut saepe, quod qui impeditur aliquo uno negotio, cum unum aliud trahat, cito ruit in aliud; sic si iste ivisset sepelire patrem, haberet fortassis post cogitationes de testamento patris: et ita forte totaliter retraheretur. Is. V, 18: vae qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.

Unde hoc non fuit crudelitatis. Ut si videamus aliquem affectum nimis de morte patris, prohibetur a funere propter periculum, ut habetur Eccli. XXX, 25: multos occidit tristitia.

Sed dicit mortuos in plurali, quia mortuus erat duplici morte, scilicet morte infidelitatis, et morte corporis. Unde mortuus erat et in corpore et in anima.

Unde dat quatuor documenta.

Primum scilicet ut qui vocatus est ad statum perfectionis, non cognoscat patrem carnalem per affectionem inordinatam; infra XXIII, 9: unus est enim pater vester qui in caelis est.

Secundum est quod inter fideles et infideles retrahitur germanitatis affectus. Unde Lc. XIV, V. 26: si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc et animam suam, non potest meus esse discipulus. Et hoc verum est ubi pater et mater retrahunt a Deo.

Tertium est, quod infidelium mortuorum non est facienda memoria apud sanctos.

Quartum est, quod omnis qui vivit extra Christum, mortuus est, quia ipse est vita, secundum Gregorium.

Et ascendente eo in naviculam. Positum est praeceptum Domini de transfretatione; hic ponitur executio praecepti. Erant enim manifestata miracula in terra, vult manifestare in aquis, ut ostendat se esse Dominum terrae et maris.

Per istam naviculam intelligitur ecclesia, vel crux Christi; unde de ista potest dici illud Sap. XIV, 5: exiguo ligno committunt animas suas. Discipuli Domini sequuntur eum in ecclesia per obsequium mandatorum. Item sequuntur eum ascendentem in crucem. Ad Gal. VI, 14: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.

Deinde subiungitur miraculum.

Et primo ponitur periculum imminens; secundo discipulorum interpellatio, ibi et accesserunt; tertio eorum exauditis, ibi et dicit eis Jesus.

Periculum tangitur ex procella, et Christi dormitione.

Et ecce motus factus est magnus.

Sicut sancti dicunt, non est facta tempestas ex intemperie aeris, sed ex divina ordinatione provenit.

Et hoc factum est multiplici ratione. Primo ut discipuli, qui specialiter dilecti et vocati erant, humilia saperent, et non se extollerent: et hoc significabat futurum periculum, quod imminere debebat tempore passionis. Et post, ut ait Paulus apostolus II ad Cor. I, 8: gravati sumus supra virtutem, ita ut nos taederet etiam vivere. Item alia causa, ut scirent in periculis vivere, et vincere, ut habetur rom. VIII, 37: in omnibus his superamus propter eum qui dilexit nos. Item chrysostomus exponit, quia ipsi erant praedicaturi quae de Christo viderant; ideo ut magis in ipsis experti essent miraculis, et essent certiores, voluit Dominus eos pati. Unde in Ps. Lxv, 16: venite, et narrabo opera Domini. Citius enim poterant recordari de huiusmodi quae sibi evenerunt.

Ipsa vero dormiebat: et hoc ut ostenderet se verum hominem; sic enim erat in omnibus, ut ubi volebat ostendere divinitatem, semper ostendebat aliquid humanitatis.

Dormiebat, quia habitu inventus est ut homo, Phil. II, 7. Secundum enim divinitatem non dormiebat. Unde Ps. Cxx, 4: non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel.

Item dormiebat, ut constituerentur inter timorem et spem. Item ut ostenderet singularitatem, quia in tanta tempestate manebat securus; Prov. VIII, 28: quando librabat fontes aquarum, quando circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis.

Sequitur interpellatio discipulorum accesserunt discipuli etc.. Tantum enim erat ventus, quod oportuit eum evigilare: et totum istud dictum fuit in figura de iona, quia ionas in navi dormiebat, et nautae evigilaverunt eum ad interpellationem, isti vero ad salvandum; unde dicunt, Domine, salva nos, perimus.

Et primo confitentur potestatem eius dum dicunt, Domine; Ps. Lxxxviii, 10: tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Item petunt auxilium, quia sciebant ipsum esse salvatorem; Is. XXXV, 4: ipse veniet, et salvabit nos. Item periculum terrenorum exprimunt.

Et hic signatur mors Christi in dormitione, qui et excitatus est per resurrectionem. Vel dicitur dormire in tribulationis et tentationibus sanctorum: et tunc precibus sanctorum evigilat: unde dicitur Ps. XLIII, 23: exurge, quare obdormis, Domine? item dormit in pigris: unde excitandus est, ut admonet Paulus ad Eph. V, 14: exurge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus.

Sequitur quomodo subvenit quid timidi estis modicae fidei? videtur quod non essent modicae fidei, quia dicebant, salva nos; sed vere modicae fidei fuerunt, quia non credebant quod etiam dormiens posset salvare.

Vel modicae fidei, quia si ipsi haberent magnam fidem, ipsi possent imperare mari.

Tunc surrexit et imperavit ventis: tempestas enim oritur ex ventis ut ex causa efficiente, ex aquis ut ex causa materiali: et utrique imperavit; unde Ps. Cvi, 25: dixit, et stetit spiritus procellae. Et hoc est quod dicitur et facta est tranquillitas magna. Sed consuetudo est quod quando fit tempestas, duobus diebus mare non sedatur totaliter. Ideo ut appareat perfectum miraculum, statim facta est tranquillitas magna, quia Dei perfecta sunt opera, Deut. XXXII, 4.

Porro homines mirati sunt etc..

Hic ponitur effectus, scilicet admiratio turbarum.

Quod dicit homines, non intelligatis apostolos, quia numquam apostoli sic appellantur; sed per homines intellige nautas. Vel, secundum Hieronymum, si etiam intelligas homines, idest apostolos, potest esse quod dubitare potuerunt ut homines, dicentes qualis est hic? hic chrysostomus addit homo; quia enim ipsum viderant dormientem, hominem vocabant; quia signum divinitatis viderant, ideo dubitabant. Quia venti et mare obediunt ei: quia omnis creatura suo creatori obedit; Ps. Cxlvi, 8: ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quae faciunt verbum eius etc.. Non quia animam rationalem habeant, sed quia ad modum obedientis se habent. Ut manus et membra animae obediunt, quia statim moventur ad eius nutum, sic omnia Deo obediunt.

#4 Lectio 4

Sequitur et cum venisset Jesus trans fretum. Quia posita sunt miracula, quibus Dominus liberavit multos a periculis exterioribus; hic ponuntur miracula, quibus fit liberatio a periculis interioribus, sive spiritualibus. Et primo ponitur miraculum; secundo effectus, ibi at illi exeuntes abierunt in porcos.

Et circa primum ostenditur malitia Daemonum quantum ad saevitiam quam in homines exercent; secundo quantum ad impatientiam, ibi et ecce clamaverunt etc.; tertio quantum ad nequitiam, quia animalibus brutis nocuerunt, ibi Daemones autem rogabant eum etc..

Circa primum locus describitur; secundo saevitia Daemonum declaratur.

Erat quaedam regio quae dicebatur regio gerasenorum. Gerasa interpretatur colonum eiiciens vel advena appropinquans quia prope gentiles. Occurrerunt ei duo habentes Daemonia. Ostenditur saevitia, primo quia opprimebant eos; secundo quia homines decipere nitebantur.

Sed quaeritur quare alii evangelistae non faciunt mentionem nisi de uno; iste de duobus.

Dicendum quod sine dubio duo fuerunt; sed unus fuit magis famosus.

Et erant saevi, quia nocebant non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter.

Unde in monumentis habitabant, ut inducerent hominibus terrorem. Unde error fuit, quem quidam posuerunt, quod Daemones aliquam animam reducerent in corpus mortuum, ut legitur de simone mago; sed hoc nihil erat, sed fingeant Daemones ad homines decipiendum.

Unde dicit Porphyrius, quod genus Daemonum est fallax. Unde isti magi maxime utuntur corporibus mortuorum: quare habitabant Daemones in sepulcris; Is. Lxv, 4: qui habitant in sepulcris, et in delubris idolorum dormiunt. Erant enim tam saevi, ut nemo posset transire per viam illam: quia in via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi, Ps. Cxli, 4, superbi, idest Daemones.

Sed ostenditur eorum impatientia, quia Christi praesentiam non ferebant; unde dicitur clamaverunt: et in hoc ostenditur impatientia; Is. Lxv, 14: clamabitis prae dolore cordis, et prae contritione spiritus ululabitis.

Item fatentur Dei potentiam dicentes quid nobis et tibi, Jesu fili Dei? vere nihil, quia nulla convenientia Christi ad belial.

Sed quare hoc dicebant? quia graviter puniebant homines: et audierant, quia Christus deberet eis potestatem amovere. Unde voluerunt dicere: et si aliis nocuimus, tibi non nocuimus, quare non debes nos gravare. Item confitentur filium Dei. Et in hoc confunduntur Ariani, quia si non sanctis credunt, saltem Daemonibus credant.

Sed contra, quia videtur quod non cognoverunt eum: quia I ad Cor. II, 8: si cognovissent, numquam regem gloriae crucifixissent etc..

Sed dicendum, quod quando Dominus volebat, humanitatem ostendebat, ita quod se eis occultabat.

Quare venisti ante tempus torquere nos? sciunt Daemones quod in die iudicii Daemones debent suscipere maius tormentum cum dicitur ite maledicti, in ignem aeternum. Item credunt aliqui quod Daemones usque in diem iudicii non patiuntur poenam sensus, sed poenam damni: et hoc pro isto verbo quia venisti ante tempus. Sed contra hoc est quod dicit Damascenus: hoc hominibus mors, quod Angelis casus. Sed homines cum moriuntur, statim recipiunt poenam sensus, sic Angeli qui ceciderunt. Quidam dicunt quod ignem suum semper secum portant.

Sed quomodo potest hoc fieri, quia iste ignis corporeus est? dicendum, quod licet hic ignis sit corporalis, habet tamen aliquid spirituale: unde cruciat per modum cuiusdam alligationis; spiritus enim excedit naturam corporis, sed Deus alligat spiritus corporibus; sicut cum alligatur anima corpori, dat corpori ut moveatur secundum voluntatem animae: sicut si datur aliqua praelatura alicui in aliqua ecclesia, ipso non existente in eadem; sic licet iste ignis sit corporeus, ratione spiritualitatis potest agere.

Torquere nos etc.. Magnum tormentum reputant quod non possint hominibus nocere.

Sed si essent in inferno, non possent ita nocere; et ita tormentum eis magnum est intrare in infernum.

Erat autem non longe ab eis grex multorum porcorum pascens. Hic tangitur malitia, quia non solum hominibus nocent, sed et brutis. Grex porcorum: unde patet quod hoc non erat in Iudaea, quia Iudaei non utuntur porcis.

Si eiicis nos, mitte nos in porcos.

Sed quare non petierunt quod mitteret eos in homines? quia ipsi videbant eum sollicitum circa curam hominum.

Sed quare in greges porcorum? quia erant magis vicini. Item quia est animal valde immundum.

Unde ad designandam immunditiam permisit intrare in porcos: et hoc videtur significari iob XL, 22: numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? sequitur Christi concessio et ait illis: ite etc..

Sed videtur Dominus audisse Daemones.

Dicendum quod non audivit; sed ex sua sapientia sic fieri permisit, et ordinavit, ut ostendatur malitia Daemonum, quia nisi Dominus cohiberet, ita ruerent in homines, sicut ruerunt in porcos. Sed quando Dominus permittit aliquid Daemonibus, non totaliter permittit sed imponit eis fraenum, ut in iob II, 6. Unde ad hoc designandum permisit eos ruere in porcos. Item ad designandum quod nihil possunt nisi ex Dei permissione.

Item ut homo suam dignitatem cognosceret, cum ad salutem unius hominis tot millia porcorum permiserit interfici.

Sequitur executio mandati et magno impetu abiit totus grex per praeceptum in mare; in quo denotatur quod nullus a diabolo totaliter potest extinguere, nisi porcum se exhibeat, idest totaliter immundum. Unde habetur Apoc. XVIII, 21: hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna; II Petri II, 13: hi velut irrationabilia pecora peribunt, percipientes mercedem iniustitiae etc..

Sequitur pastorum admiratio; unde pastores fugerunt et nuntiaverunt haec omnia. Unde profecti nuntiaverunt triste et laetum: triste de porcis; sed laetum de daemoniaco curato.

Per istos pastores signantur principes synagogae, qui propter temporalia, quantumcumque possunt, contradicunt Christo.

Consequenter sequitur totius populi admiratio et ecce tota civitas exiit obviam Jesu, et viso eo rogabant eum ut transiret a finibus eorum. Et quare? quia multa damna eis fecerat, ideo timebant, quod si plus ibi moraretur quod

plura eis faceret damna. Sic aliqui propter detrimentum temporale timent esse cum Christo, ut habetur Is. XXX, 11: declinate a me semitam: cesset a facie nostra sanctus Israel.

Vel aliter. Quia non ex malitia, sed ex devotione, quia indignos se reputabant. Simile dixit Petrus: recede a me, quia homo peccator sum.

|+9 Capitulus 9

|#1 Lectio 1

Supra posuit miracula contra pericula corporalia; hic ponit miracula contra pericula spiritualia: et secundum hoc duo facit.

Primo ostendit quomodo subvenit sibi occurrentibus; secundo quomodo inquit quos salvet, ibi et circuibat Jesus omnes civitates et castella.

Circa primum primo ponit remedium contra peccatum; secundo contra mortem, ibi haec illo loquente ad eos etc..

Circa primum primo ponit remedium contra peccatum remittendo; secundo peccatores ad se trahendo, ibi et factum est discumbente eo in domo etc.. Et primo ponit quaedam praeambula ad beneficium; secundo ponit beneficium ipsum, ibi ut autem sciatis etc.. Et primo ponitur locus; secundo devotio offerentium, ibi et ecce offerebant ei paralyticum.

Dicit ergo ascendens Jesus in naviculam transfretavit. Et continuatur haec pars, quia rogabant eum ut ab eis discederet, ideo ascendit navem. Unde dat intelligere quod si dicant aliqui, recede a nobis, viam mandatorum tuorum nolumus, iob XXI, V. 14, statim recedit; unde ascendit in naviculam.

Haec navicula significat crucem, vel ecclesiam. Et venit in civitatem suam, scilicet in civitatem gentium, quae sibi datae sunt. Unde in Ps. II, 8: postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam.

Sed est quaestio, quare marcus et Lucas dicunt istud esse factum in capharnaum; hic vero habetur quod in Nazareth, quae erat civitas sua.

Dicendum quod quaedam erat civitas Christi ratione nativitatis: et haec erat bethlehem; quaedam ratione educationis; et haec erat Nazareth; quaedam ratione conversationis et operationis miraculorum: et sic capharnaum.

Ideo bene dicitur in civitatem suam. Unde dicitur Lc. IV, 23: quanta audivimus facta in capharnaum, fac et hic in patria tua.

Augustinus aliter solvit, quia capharnaum inter alias civitates Galilaeae erat magis famosa: unde erat quasi metropolis. Et sicut si aliquis esset de aliqua villa iuxta Parisius diceretur quod esset de Parisius propter notitiam loci; sic Dominus, quia erat de finibus capharnaum, dicebatur inde esse.

Vel aliter, quia praetermittunt aliquid evangelistae, unde aliquid potest addi, quod videlicet transivit per Nazareth, et venit in capharnaum: et tunc obtulerunt ei.

Ecce offerebant ei paralyticum.

Hic tangitur devotio offerentium: unde in marco tangitur, quod quia non poterant transire, posuerunt per tegulas.

Iste paralyticus significat peccatorem in peccato iacentem; unde sicut non potest paralyticus se movere, sic nec iste. Illi autem qui portant eum, sunt illi qui suis monitionibus portant eum ad Deum.

Videns autem Jesus fidem illorum etc.. Ponit beneficium: ubi possumus tria videre.

Primo quid movit Jesum; secundo quid sit quod requiritur; tertio disceptationem contra beneficium.

Curat aliquando Dominus aliquem propter fidem suam, aliquando propter preces suas, et aliorum. Videns ergo fidem illorum dixit, unde dicitur Mc. XI, 24: quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fiet vobis.

Confide, fili. Quid ergo requiritur? fides; Ps. Cxxiv, 1: qui confidunt in Domino sicut mons sion; non commovebitur in aeternum qui habitat in ierusalem. Et Act. XV, 9: fide purificans corda eorum.

Remittuntur tibi peccata tua. Hic tangitur beneficium. Sed quid est quod iste petebat? sanitatem corporis, et Dominus dat sanitatem animae. Ratio est, quia peccatum erat causa aegritudinis, sicut in Ps. XV, 4: propter iniquitates eorum multiplicatae sunt infirmitates eorum. Unde fecit Deus sicut bonus medicus qui causam curat.

Deinde ponit disceptationem contra beneficium, ibi et cum cognovisset Jesus cogitationes eorum etc..

Dicit ergo ecce quidam de Scribis dicebant intra se: hic blasphematur. Et quare mirabantur? quia videbant hominem, et non videbant Deum; solius autem Dei est dimittere peccata: ideo dicebant eum blasphemum, iuxta illud iob XXXIV, 18: qui dicit regi apostata, qui vocat duces impios etc..

Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? hic confutat eos tripliciter: sua cognitione, verbo et facto; cognitione, quia sicut soli Deo pertinet dimittere peccata, sic cognoscere secreta cordis; Ps. VII, 10: scrutans corda et renes Deus. Cum vidisset, quia solus scit cogitationes hominum. Et primo reprehendit eorum nequitiam, ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? quia blasphemum eum dicebant; Is. I, 16: auferte mala de cogitationibus vestris.

Quid est facilius etc.. Hic ponit confutationem.

Sed videtur male arguere Dominus, quia arguit a minori affirmando: facilius enim videtur sanare corpus, quam sanare animam.

Sed exponit sic Hieronymus: facilius est dicere quam facere; verum quantum ad factum, fortius est animam quam corpus sanare; sed quantum ad potestatem, eadem est potestas utrobique. Sed si ad dictum referatur, videmus quod mendaces cito mentiuntur, ubi non possunt deprehendi: in his enim quae apparent, deprehendi possunt, sed non in his quae latent. Unde in his audacter loquuntur ubi deprehendi non possunt. Facilius est ergo dicere, si non possitis cognoscere.

Ideo ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Ostendit facto. Et primo ponitur finis operationis; secundo modus; tertio efficientia.

Unde dicit. Et propter hoc ut sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata; tunc ait paralytico: surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam.

Per hoc manifestat se Deum. Supra I, 21.

Ipse enim est qui salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

Dicit quod filius hominis, et dicit in terra, et elidit duplicem errorem, scilicet Nestorii et Photini. Dicebat Nestorius quod filius hominis, et filius Dei erant duo supposita: nec poterat dici de uno quod dicitur de altero; unde non poterat dici: iste puer creavit stellas. Ideo dicit hominis; quia Dei est dimittere peccata.

Item contra Photinum, qui dicebat, quod Christus acceperat initium de virgine maria, et merito acquisivit divinitatem: et nitebatur super illud infra XXVIII, 18: et data est mihi omnis potestas in caelo et in terra; ideo dicit in terra. Unde baruch III, 38 dicitur: post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est.

Habet potestatem.

Videtur quod per hoc non ostendatur, quia etiam ipsi apostoli habebant potestatem. Sed dicendum quod ipsi habebant per viam administrationis, non auctoritatis.

Hoc autem quod dicitur ut autem sciatis etc. Dupliciter potest legi: vel ut sint verba evangelistae, et ita fuit narratoria; vel sint verba Christi dicentis ut sciatis etc., et sic oratio est imperfecta, quia ipsi dubitabant.

Ideo, ut sciatis quia ego habeo potestatem dimittendi peccata, ait paralytico: surge etc.. Unde verbo curavit, quod proprium est Dei, iuxta illud Ps. XXXII, 9: dixit, et facta sunt.

Tria habebat infirmus: iacebat in lecto, portabatur ab aliis, ire non poterat.

Quia ergo iacebat dixit surge; quia portabatur, praecepit ut portaret tolle lectum tuum; quia ire non poterat, dixit et ambula, Dei enim perfecta sunt opera, Deut. XXXII, 4.

Similiter peccatori in peccato iacenti dicitur surge, a peccato per contritionem; tolle lectum, per satisfactionem; michaeae VIII, 9: iram Domini portabo, quia peccavi ei. Et vade in domum tuam, in domum aeternitatis, vel in conscientiam propriam; Sap. VIII, 16: intrans in domum meam conquiescam in illa.

Sequitur executio surrexit, et abiit.

Videntes autem turbae, non Scribae, quia isti dedignabantur, timuerunt; Hab. III, 2: Domine, audiivi auditum tuum, et timui. Sed quo timore? quia glorificaverunt Deum, quia omnia in Deum retulerunt; Ps. Cxiii, 1: non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Qui dedit potestatem talem hominibus.

Unde isti non contemnunt, sicut Scribae.

Sed quia dicitur hominibus, ideo Hilarius exponit: qui dedit talem potestatem hominibus ut fiant filii Dei, ut in Io. I, 12: dedit eis potestatem filios Dei fieri.

#2 Lectio 2

Hic ponitur, primo, conversio peccatorum; secundo disceptatio Pharisaeorum, ibi et videntes Pharisaei dicebant discipulis eius. Et primo dicit, qualiter quemdam vocavit ad discipulatum; secundo quomodo multos ad familiaritatem, ibi et factum est discumbente eo in domo etc..

Dicit ergo cum transiret inde Jesus.

Quare transivit? quia insidiabantur ei, ideo nolebat turbas, ut dicitur Eccli. VIII, 13: non incendas carbones peccatorum. Vidit hominem, vere hominem, quia peccatorem; Ps. Lxxxi, 7: vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis.

Sedentem in telonio, telonio vectigalium. Unde erat locus ubi vectigalia recipiebantur: unde erat in quodam statu ubi vix homo vivere potest sine peccato. Matthaicum nomine. Alii appellant eum levi, ad servandum honorem eius, ut non noscatur ille esse peccator; sed ipse vocat se Matthaicum, quia iustus in principio accusator est sui, dans intelligere quod Dominus non est acceptator personarum. Et dixit ei: sequere me. Et hoc magnum est quod moveat Dominus ad sequelam. Et surgens secutus est eum. Unde potuit dicere illud iob XXIII, 11: vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodivi, et non declinavi ab ea.

Sed obiicitur, quod hoc non potest esse quod ad unum verbum iste secutus est eum.

Et dicendum quod fama Jesu ita divulgata erat, quod iam beatum se reputabat qui sequebatur eum; ideo ad unum verbum iste secutus est eum. Unde ostenditur obedientia, quia statim secutus est eum.

Sed quare non statim vocavit a principio? dicendum quod iste sapiens erat sapientia saeculi. Tardavit autem Dominus vocare eum, donec miracula provocarent. Vel dicendum quod istud dictum est per reiterationem, quia iste fuit in praedicatione Domini in monte.

Sed quare ergo sic ponit Matthaicus? dico ratione humilitatis: quia enim miraculum reputavit vocationem eius, ideo inter miracula recitavit.

Sed quare plus fit mentio de vocatione Petri, et Andreae, et Matthaei, quam aliorum? dicendum quod inter viliores homines fuerunt piscatores. Item inter peccatores, illi maxime qui vectigal recipiebant. Et ideo specialiter fit mentio, ad cognoscendum quod Deus non est personarum acceptator.

Sequitur et factum est, eo discumbente in domo, ecce multi publicani et peccatores venientes discumbebant cum Jesu et discipulis eius. Hic tangitur quomodo multos vocavit ad familiaritatem.

Unde dicit et factum est etc.. Alii dicunt quod fecit ei convivium; iste vero tacet. Et verum est quod fecit; unde invitavit multos, ut ad Deum traherentur, quia cortina cortinam trahit, Ex. XXXVI. Unde signum est quod aliquis firmiter conversus est ad Dominum, quando alios trahit, quos magis diligit. Unde dicit, quod multi publicani discumbebant et peccatores cum Jesu, quia, si quis aperuerit mihi, intrabo, et caenabo cum eo, et ipse mecum, Apoc. III, 20.

Et videntes Pharisaei etc.. Dictum est qualiter Dominus peccatores invitavit ad sequelam, et ad convivium recipit; hic ponitur disceptatio: primo de societate; secundo de convivio, ibi tunc accesserunt ad eum discipuli iohannis.

Circa primum primo ponitur quaestio; secundo responsio, ibi ait Jesus etc..

Dicit ergo et videntes Pharisaei dicebant discipulis eius.

Notandum quod isti Pharisaei erant malitiosi; unde volebant schisma ponere inter discipulos et Jesum; unde discipulis Jesum accusabant, et discipulos Jesu. Unde volentes erga discipulos accusare Jesum, dicunt quare cum publicanis et peccatoribus manducat magister vester? isti sunt de numero illorum de quibus habetur Prov. VI, 16: sex sunt quae odit Dominus, et septimum detestatur anima eius, scilicet qui seminat inter fratres discordias.

Sed quaeritur quare Lucas dicit istud esse dictum de discipulis.

Et respondet Augustinus, quod eadem est sententia utrobique, licet verba differant, quia totum imputabant doctrinae magistri: unde Lucas refert ad verba, sed Matthaeus ad sententiam.

Sed videtur quod isti recte arguebant, quia sunt vitanda peccatorum consortia.

Sed notandum, quod aliquando sunt vitanda peccatorum consortia propter superbiam et contemptum, ut isti sicut habetur Is. Lxv, 5: non appropinques mihi, quia immundus es.

Alii vero vitant consortia propter peccatorum utilitatem, ut erubescant, et sic convertantur; et sic ut dicit Paulus I ad Cor. VI, 5: ad verecundiam vestram dico, sic non est inter vos sapiens quisquam. Item aliquis vitat propter cautelam sui timens ne pervertatur; Eccli. XIII, V. 1: qui tangit picem, coinquinabitur ab ea.

Et in Ps. XVII, 27: cum perverso perverteris.

E contrario similiter aliqui commorantur cum peccatoribus ad sui probationem: unde tentatio est sui probatio, ut habetur Eccli. XXVII, 6: et II Petri II, 8: aspectu enim et auditu iustus erat habitans apud eos. Et Cant. II, 2: sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et ibi dicit Glossa: non fuit bonus, qui malos tolerare non potuit. Item aliqui inter malos commorantur propter conversionem, ut Paulus dicit I Cor. IX, 19: omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem.

Sed differentia est, quia peccatoribus perseverantibus et poenitere nolentibus non oportet communicare; de illis vero, de quibus speratur, distinguendum est ex parte illius qui habitat, quia aut est firmus, aut infirmus: si infirmus, habitare cum eis non debet; si firmus, competens est ut cum eis habitet, ut eos ad Deum convertat. Item Jesus medicus erat certus; ideo cum esset cum eis, periculum non timebat; ideo etc..

Sed sequitur Jesu responsio. Et ponit rationes tres.

Primo ex similitudine dicit at Jesus audiens dixit: non est opus valentibus medicus.

Et vocat se Dominus medicum: et bene; Ps. Cii, 3: qui sanat omnes infirmitates tuas, scilicet tam animae, quam corporis; ideo tangit infirmitates et animae, et corporis; unde dicit non est opus valentibus medicus etc.. Valentibus dicuntur qui ex superbia reputant se valere, de quibus Apoc. III, 17 dicitur: dicitis: dives sum, et locupletatus, et nullius egeo, et nescis, quia tu es miser, et miserabilis, pauper, caecus, et nudus. Et talibus non est opus medicus, sed male habentibus, id est peccatum recognoscentibus: sicut dicebat David, Ps. L, V. 5: iniquitatem meam ego cognosco etc..

Secundo inducit auctoritatem dicens euntes autem discite quid est; quasi dicat: vos non intelligitis Scripturas, sed ite, et discite quid est, misericordiam volo, et non sacrificium. Hoc scribitur Osee VI, 6.

Et dupliciter exponitur. Primo ita quod intelligatur unum alii praeferi, quia magis volo misericordiam quam iudicium: unde praefertur sacrificium sacrificio. Sacrificium est agnus, item misericordia: talibus enim hostiis miseretur Deus. Quid ergo istorum melius? Prov. XXI, 3: facere misericordiam et iudicium magis placet Deo quam victimae. Vel ita quod unum approbetur, reliquum vero reprobetur; misericordiam volo, sed non sacrificium, quod facitis. Unde Is. I, 15: holocausta nolui, quia manus vestrae sanguine plenae sunt.

Vel aliter. Misericordiam volo, et non sacrificium.

Illud enim dicitur aliquis velle, quod vult propter se, et non propter aliud, sicut si medicus diceret: volo sanitatem; et sic in operibus quae offerimus Deo, quaedam offerimus propter se, ut diligere Deum et proximum; alia vero propter ista; michaeae VI, 8: indicabo tibi, homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te. Utique facere iudicium, et diligere misericordiam.

Tertio inducit Dominus aliam rationem ex suo officio, ut si aliquis legatus missus esset, et uteretur suo officio, si prohiberetur ab alio, diceret: stultus es, quia prohibes quod ad me pertinet. Venerat Dominus ad salvandum

peccatores; unde dictum est: et vocabis nomen eius Jesum: hic enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

Et ideo dicit non veni vocare iustos, sed peccatores. Lucas addit, ad poenitentiam. Et iusta est haec additio, quia non venit vocare peccatores, ut remanerent in peccatis, sed ut amoveantur ab eis.

Sed potest quaeri de iustis, quia nullus iustus, nisi solus Deus, quia omnes sumus peccatores. Item videtur falsum quod dicit, quia iohannes iustus fuit, simeon iustus, zacharias iustus; et tamen eos vocavit.

Dicendum quod distinguendum est de iustitia; quia iustus aliquis dicitur qui peccato non est obnoxius; et sic non est iustus quisquam, quia omnes vel mortali, vel veniali, vel originali sunt obnoxii, saltem quantum ad reatum; et istud penitus delevit, quia, Io. V, V. 40, ipse venit ut vitam habeant. Unde non venit vocare iustos, in quantum iustos, sed in quantum peccatores. Item dicitur iustus, qui non est obnoxius peccato mortali: unde non veni vocare iustos ad poenitentiam, sed ad maiorem iustitiam. Vel sic. Non veni vocare iustos, idest qui de sua iustitia confidunt sed peccatores, qui poenitent ignorantes suam iustitiam.

#3 Lectio 3

Hic ponitur quaestio de convivio: et sequitur responsio, ibi et ait Jesus.

Sed tunc est hic quaestio litteralis, quare Mc. II, 18 et Lc. V, 29 videtur quod ab aliis facta fuerit quaestio: ubi dicitur Mc. II, 18: quare discipuli iohannis et Pharisaeorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant? ergo discipuli non dixerunt.

Augustinus solvit. Ita erat quod Pharisaei insidiabantur Christo: unde aliquando secum Herodianos traxerunt, modo vero assumpserunt discipulos iohannis. Unde potuit et ab aliis, et a discipulis peti.

Sed unde hoc quod ieiunabant? respondetur hic ex traditionibus suis, vel ex lege, sicut habetur quod in die propitiationis tenebantur ieiunare. Et Zac. VIII, 19: ieiunium quarti, et ieiunium quinti, et ieiunium septimi, et ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudium, et laetitiam, et in solemnitates praeclaras. Item discipuli iohannis ieiunabant exemplo magistri sui, qui magnae fuit austeritatis; discipuli vero Christi non ieiunabant.

Et ait illis Jesus. Hic respondet Jesus, et subtiliter.

Primo assignat causam a parte sua, Deinde a parte discipulorum.

Circa primum duo facit.

Primo determinat tempus epulandi; secundo ieiunandi, ibi venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus; et tunc ieiunabunt.

Dicit ergo numquid possunt filii sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus? ubi iste dicit lugere, alius dicit ieiunare; licet enim ieiunium quamdam habeat laetitiam spiritualem, tamen, ut habetur Hebr. XII, 11, omnis disciplina in praesenti quidem videtur esse non gaudii, sed moeroris. Unde est ieiunium spiritualis laetitiae, ut habetur Dan. IX, V. 3: posui faciem meam ad Dominum Deum meum deprecari, et rogare in ieiunio, sacco et cinere. Item est luctuosum et afflictionis, ut quando propter dolores.

Respondet Dominus de utroque. Sponsus Christus enim est: qui habet sponsam sponsus est. Ipse enim est sponsus totalis ecclesiae, et primordium. Aliud habuit primordium lex vetus, et aliud lex nova; lex enim vetus primordium habuit in timore; lex nova in amore; unde Rom. VIII, 15: non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei. Et Hebr. XII, 22: accessistis ad montem sion, et civitatem Dei viventis ierusalem. Quia igitur primordium novae legis fuit in amore, ideo discipulos suos nutrire debuit in amore quodam: ideo se sponsum nominat, et discipulos filios, quia ista sunt nomina amoris. Unde bonum est quod conservem eos; et ideo nolo aliquid grave eis imponere ne abhorreant, et sic retrocedant.

Et ideo qui in religionibus sunt novi, non sunt gravandi. Unde Ambrosius in Lib. De simil.

Reprehendit eos qui novitios graviter onerant.

Et hoc est quod Christus dicit: numquid possunt filii sponsi lugere? etc., quasi dicat: non oportet quod ieiunent, sed magis in quadam dulcedine vivere et amore; ut sic legem meam recipiant in amore, ut habetur ad Rom. VI, 4: quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus. Unde a Pascha usque ad Pentecosten non fiunt ieiunia, quia tunc recolit ecclesia novitatem legis.

Venient autem dies etc.. Et hoc ad litteram. Venient dies, quando scilicet vobis procurantibus auferetur ab eis sponsus; et tunc ieiunabunt. Et hoc praedixit eis dicens, Io. XVI, 20: vos plorabitis, mundus autem gaudebit. Illi enim qui ante Christum fuerunt, desideraverunt Christi praesentiam, ut Abraham, et Isaias, et alii prophetae. Item post mortem eius desiderata fuit ab apostolis: unde Petrus quasi in continuo dolore erat propter absentiam Christi; et Paulus dicebat, cupio dissolvi, et esse cum Christo.

Unde tunc erat tempus ieiunandi.

Alia ratio quare in praesentia non tenentur ieiunare, quia ieiunium eligendum est in quantum castigat carnem, ne contra spiritum invalescat; sed cum erat praesens, custodiebat eos ab excessu; ideo non oportebat eos ieiunare; unde in Io. XVII, 12: pater, cum eram cum eis, conservabam eos. Sed iohannes baptista non habebat hanc virtutem, ideo ieiunare debebant eius discipuli. Sed quando Christus ablatus fuit, eos oportuit ieiunare. Unde Paulus dicit I Cor. IX, 27: castigo corpus meum et in servitum redigo etc..

Nemo autem mittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus. Hic ponit aliam rationem a parte discipulorum, et ponit duo exempla. Unum secundum Augustinum, aliud secundum Hieronymum.

Unde secundum Augustinum vult dicere: dictum est quod in praesentia Christi non debebant ieiunare discipuli, nec etiam ex conditione sua, quia imperfectis gravia iniungi non debent. Igitur cum isti sint imperfecti, eis ieiunium iniungi non debet. Ut istud ergo significet, tangit sub metaphora panni et vini.

Quia iustitia consistit in operibus exterioribus, et in novitate affectionis, ideo duo exempla ponit. Dicit ergo nemo mittit etc., ut si vellet iungere novum pannum, non ponet commissuram, idest depetiaturam, panni rudis, idest novi in vestimentum vetus, quia tolleretur eius pulchritudinem; sic si aliquis imperfectus habet aliquam consuetudinem vitae suae, si vis imponere ei aliud iugum, recedit ab eo quod consueverat, et efficitur peior scissura, ut habetur infra.

Neque mittunt vinum novum in utres veteres. Ponit hic aliud exemplum de vino; quasi dicat: discipuli mei sunt quasi utres veteres. Vinum novum est lex nova ratione novitatis: unde cum recepissent spiritum sanctum, dixerunt eos musto madere, Act. II, V. 13. Unde neque mittunt vinum novum in utres veteres: alioquin rumpuntur utres. Unde si homini veteri, qui aliquando habet aliquam consuetudinem, imponis novum vivendi modum, rumpitur cor per intolerantiam. Item effunditur vinum, idest non custoditur, et utres pereunt: quia conculcaverunt mandata Dei; et ideo pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, doctrinam spiritualem innovans per affectum, ut dicit apostolus I cor. II, 13: spiritualibus spiritualia comparantes.

Prov. II, 10: si introierit sapientia cor tuum, et scientia animae tuae placuerit, custodiet te, et prudentia servabit te, ut eruaris a via mala, et ab homine qui perversa loquitur etc..

Hieronymus aliter exponit: quia institutum Pharisaeorum vocat vestimentum vetus, novum doctrinam evangelicam; quasi dicat, non est bonum ut servant documenta vestra, quia sic facerent scissuras veteres, et sic novam doctrinam recipere non possent, sicut videmus quod facilius recipit doctrinam suam, qui non est imbutus contraria doctrina, quam qui est imbutus. Et ideo non est bonum quod vestra imbuantur doctrina.

#4 Lectio 4

Posuit miracula quibus adhibentur remedia contra pericula peccati, hic ponit illa quibus adhibentur remedia contra pericula mortis.

Et dividitur in partes duas: quia primo narrat quo modo vitam restituit; secundo, quomodo opera vitae, ibi et transeunte inde Jesu.

Circa primum primo ponitur invitatio ad miraculum peragendum; secundo indicium, ibi et ecce mulier etc.; tertio miraculi praeparatio, ibi et cum eiecta esset turba.

Circa primum quatuor facit.

Primo describitur tempus invitationis; secundo persona invitans; tertio invitatio; quarto admissio invitationis.

Dicit ergo haec illo loquente, scilicet in domo Matthaei.

Sed est obiectio: quia marcus et Lucas alio ordine recitant, scilicet quod iste accessit ad Jesum postquam transfretaverat.

Augustinus solvit quod quando ponitur in evangelistis aliquid ad tempus pertinens, si statim ponitur, repraesentatur tunc ordo historiae; et ideo cum dicitur hic haec eo loquente, significatur ordo historiae; sed in marco et Luca refertur ad ordinem memoriae suae. Vel potest dici quod fuit aliquis locus medius ubi istud accidit. Aliquando enim non dicunt utrum statim, post, vel quando factum quid sit.

Sequitur ecce princeps. Hic ponitur persona invitans, scilicet princeps synagogae, et dicitur Iairus illuminans vel illuminatus.

In Gen. XXIII, 6: princeps Dei est apud nos.

Sequitur invitatio: et duo facit.

Primo exhibuit reverentiam, quia personaliter accessit. Item adoravit. Item potestatem confitetur, quia dicit Domine. Iste princeps significat antiquos patres, quia isti accesserunt per desiderium, et credentes Christum venturum adoraverunt; Ps. Cxxxix, 7: adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius. Item confitebantur.

Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Ps. Xcix, 3.

Sequitur periculum filia mea modo defuncta est.

Contrarium habetur in Luca VIII, 41 et in marco V, 22 quia ibi dicitur: filia mea in extremis est. Et cum essent in via occurrerunt ei famuli, etc..

Solvit Augustinus: quia quando iste Iairus recessit, iam erat in extremis, et credebatur quod eam non inveniret vivam; ideo magis petebat ut veniret, et resuscitaret eam, quam ut curaret; unde dicit filia mea modo defuncta est etc., quasi dicat: credo quod iam mortua sit. Alii igitur dixerunt secundum quod fuit; sed Matthaeus ad intentionem retulit. Ideo Augustinus dat bonum documentum, quod non est necessarium quod eadem verba referantur; sed sufficit quod solum intentio dicatur.

Sed quare dixerunt famuli: noli vexare magistrum? videtur hoc fuisse incredulitatis.

Dicendum quod hoc verum esset, si hoc dicerent ex intentione Domini; sed ipsi nesciebant eius intentionem. Chrysostomus sic exponit: consuetudo est aliquorum quando volunt movere ad pietatem, quod exaggerant malum; ideo ut magis moveret eum, dixit defuncta est.

Ista filia est synagoga, quae filia est principis, scilicet Moysi, quae mortua est per infidelitatem; Luc. XIX, 42: nunc autem abscondita est ab oculis tuis etc.. Sed videtur esse in isto fides infidelitati coniuncta, quia quod

credebat quod resuscitaret erat fidei; sed quod credebat quod absens non posset, hoc erat infidelitatis. Unde iste videtur similis Naaman, qui dixit: putabam quod egrederetur ad me, et stans invocaret nomen Domini Dei sui, et tangeret manu sua locum leprae, et curaret me etc. IV Reg. V, 11.

Sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet. Mystice hic significatur appetitus patrum de venturo Christo; unde dicebant: veni, impone manum tuam, idest Christum, ut in Ps. Cxliii, 7: emitte manum tuam de alto.

Et surgens Jesus secutus est eum.

Surgens, scilicet a prandio. Hic habetur documentum misericordiae Christi, quia ad petitionem illius statim ivit, ut habetur Is. XXX, V. 19: statim ut audierit, respondit tibi Dominus.

Item dat exemplum praelatis de sollicitudine, quod statim solliciti sint ad subveniendum peccatis. Item dat documentum obediendi, quia discipulos secum duxit, ut habetur Hebr. XIII, 17: obedite praepositis vestris. Sed non duxit Matthaum, quia adhuc infirmus erat.

Et ecce mulier. Dat exemplum virtutis: et tria facit.

Primo describitur eius infirmitas; secundum commendatio mulieris, ibi dicebat enim intra se etc.; tertio benignitas Christi sanantis, ibi at Jesus conversus etc..

Dicit ergo et ecce mulier. Ut habetur Lev. XII, mulier quae patiebatur fluxum sanguinis, immunda erat, et non habitabat cum hominibus; ideo non accessit in domo, sed in via.

Et haec significat gentilitatem, quae ingressa est in plenitudinem Iudaeorum, ut habetur ad Rom. XI, 25: caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret.

Haec, scilicet synagoga, habet fluxum sanguinis, scilicet errorem immolatitii sanguinis.

Vel potest retorqueri ad peccata carnalia; unde caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, I Cor. XV, 50.

Haec mulier patiebatur duodecim annis, et filia principis erat duodecim annorum; unde haec incepit pati, quando filia principis nata fuit.

Accessit retro et tetigit fimbriam vestimenti eius. Hic ponitur commendatio ipsius mulieris ex ipsius humilitate, et ex fide quae maxima est ad impetrandum.

Accessit, et tetigit fimbriam a retro. Quare a retro? quia immunda reputabatur; unde quicquid tangebatur, immundum erat secundum legem, ideo timebat ne repudiaret eam. Item non est ausa tangere nisi fimbriam. Praecipiebatur in lege quod in quatuor angulis vestis portarent fimbrias, et ibi habebant tympana ad memoriam mandatorum Dei, et ut sic ab aliis dignoscerentur; et hanc vestem Christus habebat.

Mystice hoc significat gentilitatem, quae accessit per fidem. Sed retro, quia non ipso vivente. Item tetigit vestimentum, scilicet humanitatem, et solum fimbriam, quia per apostolos tantum.

Dicebat enim intra se: si tetigero tantum vestimentum eius, salva ero. Hilarius dicit: multa est virtus Christi, quia non solum in anima, sed ex anima in corpus, et ex corpore in vestes redundat. Et sic omnia quae tetigerunt Christi corpus, habere debemus in reverentiam; Ps. Cxxxii, 2: sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius etc.. Quod descendit in barbam, idest divinitas in carnes: et in oram vestimenti, idest in apostolos.

Salva ero. Sic si fecerimus, et ei adhaeserimus, salvi erimus. Omnis enim qui invocaverit nomen Domini, salvus erit.

At Jesus conversus, et videns eam, dixit: confide, filia. Hic ponitur Christi benignitas.

Et primo ostenditur facto, quia conversus ad eam. Et quare? ne diffideret: quia enim furtive accesserat, non credebat quia converteretur ad eam. Item ut traheretur ad exemplum fides istius. Item ut se Deum ostenderet: unde conversus est conversione misericordiae, et vidit eam oculo pietatis; Zach. I, V. 3: convertimini ad me, et ego convertar ad vos.

Item ostenditur eius benignitas verbo, cum dicit confide: quia timens accessit, ideo blande eam alloquitur; Is. XXX, 15: si revertimini, et quiescatis, salvi eritis. Item vocat eam filiam, ne diffidat; Io. I, 12: dedit eis potestatem filios Dei fieri. Item dat spem fides tua te salvam fecit. Unde nostra salus ex fide est, ut habetur ad Rom. III.

Et sequitur effectus et salva facta est mulier ex illa hora; et non ex hora qua Christus dixit, sed ex hora qua tetigit.

Et cum venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines etc.. Hic ponitur resuscitatio: et quatuor facit.

Primo mortis indicia describuntur; secundo datur spes, ibi recedite etc.; tertio ponitur resuscitatio; quarto ponitur effectus; dicit ergo cum venisset... Et vidisset etc.. Et quare venerunt tibicines? turba venit sicut solet fieri etiam de mortuis modo; sed tibicines, quia fuit consuetudo quod veniebant tibicines, et cantabant lugubria, ut alios excitarent ad fletum, ut habetur Ier. IX, 17: contemplantini, et vocate lamentatrices, et veniant. Hi tibicines sunt falsi doctores: lingua enim eorum et adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos maiestatis eius. Turba autem populus Iudaicus; Ex. XXIII, 2: non sequeris turbam ad faciendum malum.

Hanc suscitavit Dominus in domo: tres enim mortuos suscitavit Dominus: puellam in domo, iuvenem in porta, Lazarum in sepulcro.

Quidam enim peccato moriuntur; sed non extra feruntur, et hoc est per consensum in peccatum; sed non exeunt ad extra per opera.

Quidam autem extra fertur ad actum; et hic significatur per eum quem suscitavit in porta.

Quidam vero ex consuetudine iacet in sepulcro, qui significatur per Lazarum.

Haec igitur puella significat peccatorem, qui est in peccato occulto, scilicet in mente. Tibicines sunt qui fovent eum in peccato; Ps. X, V. 3: laudatur peccator in desideriis animae suae. Turba est cogitationes: et hanc sanat Dominus.

Unde dicit recedite non est mortua.

Hic dat spem non est mortua, scilicet sibi; sed dormit, quia est ita sibi facile resuscitare, sicut alicui aliquem excitare a somno.

Simile habetur Io. XI, 11: Lazarus amicus noster dormit etc..

Non est mortua. Et quare dixit hoc modo? quia deridebant eum. Sed quare voluit derideri? hoc fuit ut non possent contra miraculum dicere. Unde primo adversarios faciebat confiteri, ut post contradicere non possent.

Et cum eiecta esset turba, intravit.

Et quare eiecta fuit turba? quia videre non fuit digna. Turba sunt Iudaei qui non convertuntur.

Et moraliter ad hoc quod anima suscitetur, oportet quod turba cogitationum expellatur; et tunc intrat Dominus.

Intravit et tenuit manum eius etc.. Ps. Cxvii, 16: dextera Domini fecit virtutem. Tenet manum peccatoris, quando adiutorium ei praebet. Et surrexit puella, scilicet ad vitam; sic nos per Dei adiutorium a peccato.

Sequitur divulgatio in omnem terram.

#5 Lectio 5

Supra ostensum est qualiter vitam restituit, hic tangitur quomodo dedit officia vitae. Et primo tangitur quomodo visum restituit; secundo quomodo loquelam, ibi egressis autem illis etc..

Et primo quatuor facit.

Primo ponitur petitio caecorum; secundo examinatio credentium, ibi et dicit eis Jesus etc.; tertio exauditio, ibi tunc tetigit oculos eorum; quarto instructio illuminatorum, ibi et comminatus est.

Circa petitionem istorum quinque notare possumus, quae faciunt petitionem exaudibilem.

Primo, quia congruum tempus elegerunt ad petendum, quia transeunte eo: et in hoc significatur tempus incarnationis, quod est tempus miserendi; unde in Ps. Ci, 14: quia venit tempus miserendi eius. Et ideo melius exauditi fuerunt, ut habetur Hebr. V, 7: exauditus est pro reverentia sua. Item ad hoc ut impetrarent secuti sunt eum: qui enim Deum non sequuntur obediendo, non impetrant.

Duo caeci. Isti duo caeci sunt duo populi, scilicet Iudaeorum, et gentilium: caeci enim sunt qui fidem non habent; de talibus dicitur Is. LIX, 10: palpavimus sicut caeci parietem.

Item requiritur fervor devotionis, cum dicitur clamantes, ut habetur in Ps. Cxix, V. 1: ad Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me. Item humilitas petentium, cum dicitur dicentes fili David, miserere nostri, ut habetur Dan. IX, 17: exaudi, Deus noster, orationem servi tui. Item tangitur fides eorum, quia filium David nominant, et haec est necessaria, ut habetur Iac. I, 6: postulet in fide, et nihil haesitans.

Deinde petentes examinat. Primo facto, differendo exauditionem eorum.

Tunc enim firma fides ostenditur, quando statim non impetratur; Hab. II, 3: si moram fecerit, expecta eum, quia veniet. Unde duxit eos usque ad domum. Cum autem venisset domum etc.. Per domum istam intelligitur ecclesia, quia ista est domus Dei vel caelum; Ps. Cxiii, 16: caelum caeli Domino. Item examinavit eos verbo creditis quia hoc possum facere vobis? et hoc non petit quasi ignorans, sed ut meritum eorum augeatur; Rom. X, 10: corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Item petit ut ostendatur fides aliis, ut sciant quia iuste illuminavit. Item petit ut ad maiora promoveat: magnum enim professi erant, quia filium David. Sed non sufficebat, ideo magis ab eis petit. Creditis, quia possum hoc facere? scilicet propria potestate, quod solius Dei est. Dicunt ei: utique, Domine. Unde modo Dominum vocant, quod est proprium solius Dei.

Sequitur exauditio. Et primo ponitur curatio; secundo curationis effectus, ibi et aperti sunt oculi eorum.

Ponitur curatio, cum tetigit oculos eorum, dicens; unde tetigit, et dixit. Utrumque tamen per se sufficebat; tamen utrumque fecit, ut significaretur quod caecitas per verbum incarnatum illuminatur; Io. I, 14: verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam eius. Unde dicit secundum fidem vestram fiat vobis, quia merito fidei illuminantur qui sine fide sunt caeci.

Sequitur effectus et aperti sunt oculi eorum.

Primo ergo dat lumen; et ita implevit illud: et vita erat lux hominum.

Is. XXXV, 4: ipse veniet et salvabit nos.

Sequitur instructio; unde dicit et comminatus est.

Et quare hoc? alibi enim dicitur: vade ad tuos, et annuntia regnum Dei.

Chrysostomus: in bonis nostris duo possumus considerare: quod Dei est, et quod nostri: quod nostri est, debemus latere; quod Dei est, debemus manifestare, ut Paulus philipp.

II. Quaerentes non quae nostra sunt, sed quae Jesu Christi. Supra V, 16: ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Unde dicit videte ne quis sciat, ut doceat vitare vanam gloriam.

Illi autem, non immemores beneficii accepti exeuntes diffamaverunt eum, ut habetur Is. Lxiii, 7: miserationum Domini recordabor.

Sed numquid peccaverunt isti, quia contra praeceptum Domini fecerunt? dico quod non, quia bona fide fecerunt, et ut ostenderent quantum sanctitatis exhibeat Dominus.

Egressis illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum. Supra Dominus restituit visum caeco; nunc muto restituit loquelam.

Et sufficienter iunguntur ista, quia locutio est signum visionis interioris; Is. XXXV, 4: ipse veniet, et salvabit nos. Et tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt.

Et in hoc tria facit.

Primo describitur infirmus; secundo tangitur curatio, ibi et eiecto Daemonio, locutus est mutus; tertio curationis effectus, ibi et miratae sunt turbae.

Dicit ergo egressis autem illis etc.. Ab isto non quaeritur fides, sicut a praecedentibus, quia iste erat obsessus a Daemonio; ideo non erat compos mentis: et ideo non quaesivit de fide eius.

Et iste significat gentilem populum, qui mutus est ad laudem; Ps. Lxxviii, 6: effunde iram tuam in gentes, quae te non noverunt.

Item habent Daemonium, quia Daemonibus immolant; Ps. Xcv, 5: omnes dii gentium Daemonia.

Primo ergo ut bonus medicus curavit causam, secundo morbum, quia primo eiectum Daemonium, et sic eiecto Daemonio, locutus est mutus. Sic gentilis dum liberatus est ab idolorum servitute locutus est mutus, scilicet laudem Dei; ut omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris etc. Phil. II, 11.

Sequitur effectus et miratae sunt turbae. Unde mirabantur super his quae videbant.

Et quia mirabantur, ideo dicebant.

Numquam apparuit sic in Israel.

Verum est quod Moyses fecit miracula, et alii; sed talis non fuerat, scilicet qui tot faceret.

Item qui solo tactu. Item qui statim; ita quod ei conveniat: quis similis tui in fortibus, Domine, quis similis tui? ut habetur Ex. XV, 11; et Io. X, 25: opera quae ego facio, testimonium perhibent de me.

Item curat per fidem, quod lex non poterat facere, ut habetur ad Rom. VIII, 2: lex enim spiritus vitae in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis, quod impossibile est legi.

Pharisaei autem dicebant. Pharisaei, idest divisi, quia perverse interpretabantur, ut Eccli. XI, 33: bona in malum vertent.

Unde dicebant in principe Daemoniorum eiicit Daemones.

Hic dicit Augustinus quod est notandum, quod Christus idem miraculum bis fecit. Et hoc patet, quia diversimode dicunt evangelistae.

Unde cum invenimus quasi contraria, possumus referre ad unum, vel ad aliud, dicendo aliud esse miraculum.

|#6 Lectio 6

Ostensum est qualiter subvenerat occurrentibus, hic tangit quod ad eos ibat: et hic duo tangit.

Primo qualiter impendit quibusdam effectum; secundo quomodo affectum, ibi videns autem turbas, misertus est eis.

Et circa primum primo ostendit ubi impendit auxilium; secundo quod docuit; tertio quod fecit.

Dicit ergo et circuibat Jesus omnes civitates et castella. In quo datur praedicatoribus exemplum, quod non sint contenti praedicare in uno loco tantum; Io. XV, V. 16: posui vos, ut eatis, et fructum afferatis etc..

Omnes civitates et castella. Et bene illud ordinatur cum praecedentibus. Quia dixerant quod in principe Daemoniorum eiiciebat Daemonia; ideo manifestat se non habere Daemonium, ut ei conveniat, Ps. Cxix, 7: cum his qui oderunt pacem eram pacificus, dum loquebar illis, impugnabant me gratis.

Sequitur quid annuntiabat; duo enim faciebat, quia in synagogis erat docens et praedicans.

Docens quae ad fidem praedicans quae ad mores. Item coram multis, quia in synagogis; in Ps. XXXIX, 10: annuntiavi iustitiam tuam in ecclesia magna: in quo etiam differt a doctrina haereticorum, quae est in occulto.

Secus doctrina Christi; Io. XVIII, 20: nihil in occulto locutus sum vobis.

Item tangit quae docet, quia evangelium regni; Io. XVIII, 37: in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati etc.. Unde caelestia docebat; Is. XLVIII, 17: ego Dominus docens te utilia.

Postea ostenditur factum quid fecit curans omnem languorem et omnem infirmitatem.

Languores, quoad graves infirmitates; infirmitates, quoad leves; in Ps. Cii, 3: qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et quare hoc? ut confirmaret miraculo quod dicebat verbo, ut in Mc. Ult., 20: Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis.

Item ut ostenderet exemplum praedicatoribus ut facerent et docerent; Act. I, 1: coepit Jesus facere et docere.

Videns autem Jesus turbas, misertus est illis. Hic ostendit qualiter Dominus quibusdam impendit affectum; et hoc contra quosdam; opinio enim fuit quod nullus sufficiebat affectus, sed requirebatur effectus; sed hic dicit videns Jesus turbas, misertus est illis.

Et primo tangit quomodo miserebatur; secundo ponit exemplum. Et primo ponit misericordiam Christi; secundo causam.

Dicit ergo videns etc. Scilicet pia consideratione, misertus est eis, quia proprium est ei misereri; Ps. Cxlv, 9: miserationes eius super omnia opera eius. Istud visum desiderabat David, dicens Ps. XXIV, 16: respice in me, et

miserere mei. Et quibus misertus est, quia vexati, a Daemonibus, item iacentes, scilicet prostrati ab infirmitatibus. Vel vexati erroribus, iacentes peccatis, sicut oves non habentes pastorem. Unde Prov. XI, 14: ubi non est gubernator, populus corruet etc.. Et ez. XXXIV, 5: dispersae sunt oves meae, eo quod non esset eis pastor; et in eodem: vae pastoribus Israel qui pascabant semetipsos.

Ut Zac. XI, 17: o pastor et idolum derelinquens gregem.

Tunc dicit discipulis suis. Hic inducit aliquos ad miserendum, et primo assignat causam; secundo inducit ad effectum, ibi rogate ergo Dominum messis ut mittat operarios in messem suam.

Et ponit duas causas.

Primo multitudinem tendentium ad bonum; secundo paucitatem doctorum, ibi operarii autem pauci.

Multi convenerant; ideo dicit messis quidem multa. Messis non dicitur quando frumentum florescit, vel cum est in spica, sed tunc quando iam dispositum est ut colligatur; sic homines iam dispositi erant ad credendum per effectum praedicatorum: simile habetur Io. IV, 35: levate oculos vestros, et videte regiones, quoniam albae sunt iam ad messem.

Et operarii pauci, scilicet boni; unde apostolus, I Cor. III, 9: Dei enim adiutores sumus. Impendentes ergo quod vestrum est.

Et quid? rogate Dominum messis ut mittat operarios in messem suam. Quando habemus defectum, debemus recurrere ad Deum, cum officium praedicationis non nisi precibus impetretur: qui enim mittit operarios, est Dominus, unde dicitur; ego misi vos. Et rogat ut rogetur, ut nobis accumulet meritum, dum pro salute aliorum oramus. Item talem ordinem posuit, ut sanctitas aliorum aliis prosit, ut I Petr. IV, 10: unusquisque ut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiae Dei etc.. Unde vult ut quicquid gratiae et sanctitatis receperunt, aliis impendant, et ipse rogatus exaudit. Rogat enim ut ipse rogetur ut eos mittat; Rom. X, 15: quomodo praedicabunt nisi mittantur? acquiritur enim auctoritas; item gratia, unde: caritas Christi urget nos.

Item, rogate Dominum messis ut mittat operarios, non quaestuarios qui corrumpunt malo exemplo, in messem suam, scilicet in messem Dei. Quaestuarii enim non mittuntur in messem Dei, sed in messem suam, quia non quaerunt gloriam Dei, sed commodum suum.

|+10 Capitulus 10

|#1 Lectio 1

Supra proposuerat doctrinam suam, hic ministros instituit. Et describuntur numero, potestate et nominum positione.

Numero, unde dicit convocatis duodecim.

Et quare dicit duodecim? ut ostenderetur conformitas novi et veteris testamenti, quia in veteri duodecim patriarchae: et isti similiter duodecim. Secunda ratio, ut ostenderetur virtus et effectus futurus per eos: iste enim numerus ex partibus quatuor et tribus in se ductis componitur, ut quater ter, vel ter quater.

Per trinarium trinitas signatur: per quaternarium mundus. Ideo signatur quod in totum mundum debebat eorum praedicationis extendi; unde Dominus Mc. Ult., 15: euntes in mundum universum praedicate evangelium omni creaturae etc.. Item ad signandum perfectionem, quia duodenarius consistit ex duplicitate senarii: senarius enim perfectus est numerus, quia ex omnibus partibus aliquotis: consurgit enim per unum, duo et tria, et istae partes simul iunctae sunt sex. Unde tot vocavit ad signandum perfectionem. Supra, V, 48: estote perfecti, sicut et pater vester perfectus est.

Sequitur de potestate eorum: quia dedit eis potestatem etc., scilicet ut ipsi faciant, vel facere possint, sicut ipse fecit. Et non solum quae fecit, sed maiora, Io. XIV, 12.

Non est enim scriptum quod ad umbram Christi curarentur infirmi, sicut scriptum est quod ad umbram Petri multi curabantur; Act. V, 15. Immundorum spirituum ut eiicerent eos. Unde noluit quod ipsi eiicerent, sicut ipse; sed ipse vero proprio, ipsi vero in nomine Christi: unde Mc. Ult., 17: in nomine meo Daemonia eiicient etc.. Et non solum ut Daemonia eiicerent, sed ut omnem languorem curarent, ut habetur Mc. Ult., 18: super aegros manus imponent, et bene habebunt.

Sed si quaeras, quare modo praedicatoribus non datur ista potestas, respondet Augustinus, quia in promptu est maximum miraculum, scilicet quod totus mundus conversus est. Aut ergo facta sunt miracula, et sic habeo propositum; si non, hoc est maximum: quia per duodecim vilissimos homines piscatores totus mundus conversus est.

Sequitur nominum positio. Et quare? ne si veniret aliquis pseudopropheta, qui diceret se esse apostolum, crederetur ei; et propter hoc reprobata est epistola fundamenti, scilicet Manichaei.

Et notandum quod iste semper binos combinat.

Et quare? quia numerus binarius est numerus caritatis. Item ubicumque ponit aliquem qui duobus nominibus vocatur, ponit aliquid per quod notetur differentia.

Item sciendum quod non servat ordinem dignitatis; tamen Petrus semper ponitur primus, qui etiam dicitur simon, idest obediens; unde dicitur Prov. XXI, 28: vir obediens loquetur victoriam. Petrus a petra dicitur propter eius

firmitatem; et cephas, quod syrum nomen est, non Hebraeum. Andreas virile; unde dicitur Ps. XXVI, 14: viriliter age, et confortetur cor tuum. Item Philippus, os lampadis; talis debet esse praedicator. Ps. Cxviii, V. 140: ignitum eloquium tuum vehementer.

Bartholomaeus, filius suspendentis aquas; et iste dicitur Christus, de quo iob XXVI, 8: qui ligat aquas in nubibus suis. Item Iacobus zebedaei, qui occisus est ab Herode, qui supplantator dicitur. Et ioannes, qui gratia dicitur; I Cor. XV, 10: gratia Dei sum id quod sum. Iste non sequitur ordinem dignitatis, sicut marcus. Item thomas et Matthaueus.

Alii non ponunt publicanus; sed iste posuit causa humilitatis. Item alii praeponunt Matthaueum thomae: iste e contrario. Thomas abyssus dicitur, propter profunditatem fidei.

Matthaueus, donatus, ut habetur ad Eph. IV, V. 32: donantes invicem, sicut et Christus donavit nobis. Iacobus Alphaei, ad differentiam alterius. Iste frater Domini dicitur, quia consobrinus. Et thadaeus, frater Iacobi. Et dicitur Iudas qui scripsit epistolam, et interpretatur cor; Prov. IV, 23: omni custodia serva cor tuum. Item simon chananaeus a cana villa. Et Iudas Scariotis, ad differentiam alterius Iudae; et dicitur vel a villa, vel a stirpe de tribu Issachar; qui mors dicitur.

Qui tradidit eum.

Et quare posuit? ut daret documentum, quod dignitas status non sanctificat hominem.

Item est alia ratio, ad notandum quod vix contingit quin in multa congregatione sit aliquis malus; et ideo ita ponitur, ut ostendatur quod boni aliquando non sunt sine malis; Cant. II, 2: sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et Augustinus: non est domus mea melior quam domus Domini.

Hos duodecim elegit Deus, et posuit divulgatores sacrae Scripturae. Praecipiens eis, et dicens etc.. Hic ponit eorum instructionem. Et primo instruit eos verbo; secundo exemplo, ibi et factum est cum consummasset Jesus etc..

Verbo tripliciter.

Primo de officio suo; secundo de sumptibus; tertio de periculis.

Secundo, ibi nolite possidere aurum neque argentum; tertio, ibi ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum.

Circa officium quatuor mandat.

Primo quo vadant; secundo quid dicant, ibi euntes autem praedicate etc.; tertio quid faciant, ibi infirmos curate etc.; quarto quo fine, ibi gratis accepistis, gratis date. Et primo dicit quo non vadant; secundo quo vadant, ibi sed potius ite ad oves quae perierunt domus Israel.

Et circa primum duo dicit. Primo in viam gentium ne abieritis et in civitatem Samaritanorum ne intraveritis. Isti erant medii inter gentiles et Iudaeos, de quibus habetur Lib. IV Reg. XVII, 24 ss., et isti retinuerunt partim ritum Iudaeorum, partim gentilium, et isti multum erant contrarii Iudaeis. Unde prohibet ne vadant ad simpliciter gentiles, nec ad mediocres istos.

Sed contrarium videtur quod dixit ite, docete omnes gentes.

Et Is. XL, 5: et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est. Quid ergo dicit in viam gentium ne abieritis? dicendum, quod missi sunt ad utrosque: sed ordo debebat observari. Quia primo Iudaeis.

Et una ratio est, quia primo fieri debet quod iustitia exigit, quam quod ex misericordia provenit; sed iustitia erat quod primo Iudaeis praedicarent: quia istud ex promissione habebant, ut habetur Rom. XV, 8: dico autem Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem ad confirmandas promissiones patrum. Gentibus autem tenebatur ex misericordia; ut enim habetur Rom. XI, 17, gentiles oleastri sunt ab oliva recepti, scilicet a fide antiquorum patrum: unde ibi dicitur, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis olivae factus es. Primo ergo oliva nutrienda erat, ut aliquid acciperet ab ea, postmodum oleaster inserendus, Rom. XI, 17. Item volens fideles in fidem patrum introducere, primo voluit Iudaeis praedicari fidem.

Secunda ratio fuit, quia Dominus infundit omnibus id ad quod sunt dispositi; sed multi Iudaeorum erant iam dispositi per fidem.

Et sicut ignis primo agit in ea, quae sunt prope, sic Dominus ex caritate primo voluit in his, qui prope erant. Unde dicitur Is. LVII, 19: venient ut annuntient pacem his qui prope, et pacem his qui longe sunt.

Item si ad gentiles primo ivisset, Iudaei, qui multum habebant gentiles odio, reprobassent eum ex indignatione; ideo in Act. XIII, V. 46: vobis primo oportuit praedicari regnum Dei. Unde dicit in viam gentium ne abieritis, id est ne appropinquetis ad viam, quae ducit ad gentes, ut non loquantur de vobis.

Sed non dicit in viam Samaritanorum.

Et mystice: qui sunt discipuli Dei, non debent ire in viam gentium, nec haereticorum; unde Ier. II, 18: quid tibi vis in via Aegypti, ut bibas aquam turbidam? sed potius ite ad oves quae perierunt domus Israel. Et quare oves? quia magis perierunt ex culpa Pharisaeorum, quam ex culpa ipsorum. Unde Ps. Xcix, 3: nos autem populus eius, et oves pascuae eius. Et I petr. II, 25: eratis sicut oves errantes; sed conversi estis ad pastorem et episcopum etc..

Sed quid facient discurreres? euntes autem praedicate. Io. XV, 16: posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat etc.. Et mittit eos, sicut ipse missus est, scilicet ad praedicandum. Unde agite poenitentiam, etc.. Et sicut Jesus inceperat, agite poenitentiam, sic praecepit eis. Inceperat, agite poenitentiam, appropinquabit enim regnum caelorum; ps.

Cxviii, 155: longe enim a peccatoribus salus; sed modo est prope per passionem Christi; Hebr. IX, 12: per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa. Unde dicit appropinquabit, scilicet per passionem meam; unde in eis fundatur per participationem gratiae: totum enim regnum Dei intra vos est. Sed possent dicere: quomodo confirmabimus quae dicemus? certe miraculis, sicut ipse fecit. Unde dicit infirmos curate etc..

Sed si quis diceret: quare non facit modo miracula ecclesia? dicendum, quod miracula facta sunt ad probationem fidei; sed iam fides approbata est. Et ideo sicut qui faceret unam demonstrationem ad probandum aliquam conclusionem, non esset alia probatio necessaria, sic ibi. Unde maximum miraculum est conversio totius mundi: ideo non oportet quod fiant alia; et sicut facta fuerunt alia miracula corporalia, ita fiunt quotidie spiritualia, quia infirmi spiritualiter curantur.

Infirmi enim sunt qui peccato agitantur, qui proni sunt ad peccatum, Rom. XIV, 1: infirmum autem in fide assumite: et isti a Domino sanantur. Qui autem consentiunt, mortui sunt, quia separantur a Deo: et isti resuscitantur a Domino, ut Eph. V, 14: surge qui dormis, et exurge a mortuis. Item leprosi mundantur; leprosi enim dicuntur qui sunt infectivi aliorum, quia lepra est morbus contagiosus: et isti aliquando curantur. IV Reg. V, 27, dicitur quod lepra Naam adhaesit Giezi. Item Daemones eiiciuntur: Daemones enim sunt quorum peccatum iam transiit ad effectum, de quibus dicitur Prov. II, 14: laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis.

Et, ut habetur de Iuda Io. XIII, 27, quod intravit in eum Satanias etc.. Et isti aliquando curantur.

Et quia possent dicere apostoli: modo erimus divites; si facimus miracula habebimus multa, et de hac causa voluit simon magus facere miracula: hanc causam excludit Dominus dicens gratis accepistis, gratis date.

Magnum est facere miracula, sed maius est virtuose vivere. Unde amovet ab eis superbiam, quia potest superbia accidere duobus modis: vel ex cupiditate, vel ex meritis. Una enim est maxima superbia, quando aliquis bonum quod habuit, sibi adscribit. Ideo excludit, quia accepistis; I ad Cor. IV, 7: quid habes quod non accepisti? item, non debetis superbire, quia non ex meritis, sed gratis. Qui enim ex meritis, non gratis recipit. Item cupiditatem excludit, gratis date, idest non propter aliquod temporale.

Pretium enim rei vel maius est, vel aequale. Illum enim quod per pretium tradis, non est ita in corde tuo fixum, sicut pretium quod recipis. Nihil autem est dono Dei aequale, vel maius; Sap. VII, 9: comparavi illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua.

Nolite possidere aurum etc.. Quia possent dicere: unde ergo vivemus? ideo de sumptibus instruit illos. Et primo prohibet ne sumptus deferant; secundo docet a quibus accipiant, ibi in quamcumque autem civitatem aut castellum intraveritis etc..

Dicit ergo nolite possidere aurum.

Et notanda sunt verba quae sequuntur, quia dicit iste nec calceamenta; marcus dicit: calceatos sandaliis. Item dicit nec virgam; marcus dicit, quod virgam: ideo haec verba sunt dubia et difficilia.

Quod enim dicit nolite etc. Aut est praeceptum, aut est consilium. Sed istud certum est quod est praeceptum, quia ita dicitur Jesus praeciens eis etc.. Sed apostoli et fuerunt apostoli, et fuerunt fideles. Aut ergo fuit eis praeceptum, in quantum fideles, aut in quantum apostoli. Si in quantum fideles: ergo ad hoc tenentur omnes fideles; et haec fuit quaedam haeresis, ut ait Augustinus, quae dicebat quod nullus posset salvari, nisi hi qui nihil possident. Et haec fuit haeresis apostolicorum.

Item alia haeresis fuit, quod nullus salvaretur, nisi discalceatus pergens et hae fuerunt haereses, non quia malum praeciperent, sed quia non observantibus praecludebant viam salutis.

Si autem praecipitur eis in quantum apostolis, tunc omnes praelati, qui sunt successores apostolorum, ad haec tenentur.

Sed esto quod isti non male fecerunt, nonne Paulus male fecit qui portabat, et accipiebat a quibusdam, ut aliis daret? ideo difficultatem habent haec verba.

Et ideo dicendum, quod fuit una via secundum Hieronymum, exponendo ad litteram, quod praecepit aliquid propter officium apostolatus, et non quod sit de necessitate simpliciter, sed secundum illud tempus. Unde ante passionem praecepit nihil ferre. In passione autem, Lc. XXII, 35: quando misi vos sine baculo et pera, numquid aliquid defuit vobis? et sequitur: sed nunc qui habet sacculum, emat similiter et peram. Et qui non habet, vendat tunicam, et emat gladium. Unde ante passionem missi sunt ad Iudaeos; apud Iudaeos autem erat consuetudo, quod suis debebant providere magistris. Ideo nihil ferre praecepit cum mitteret eos ad Iudaeos. Sed ista non erat consuetudo in gentibus; ideo cum missi sunt ad gentes, data est eis licentia portandi sumptus. Portabant igitur quando praedicabant aliis quam Iudaeis.

Et quia quaedam sunt ad necessitatem, alia quibus emuntur necessaria: et hoc est quod dicitur, quod quaedam sunt divitiae artificiales, ut vestes et calceamenta, ideo utrumque prohibet. Dicit ergo nolite, etc.. Quia omnis pecunia vel est de auro, vel de argento, vel de aere; ideo prohibet ne possideant aurum, nec argentum; unde dicebat Petrus: argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do.

Et quare hoc Deus praecepit? una ratio est, quia Dominus mittebat pauperes ad praedicandum; ideo posset aliquis credere quod non praedicarent, nisi propter quaestum. Ut igitur ista suspicio amoveatur, ideo praecepit nihil

portare. Item ad tollendum sollicitudinem: quia si essent circa hoc nimis solliciti, impediretur verbum Dei. Item prohibet divitias, quae subveniunt in necessitate.

Et quia possent dicere: non feremus aurum, non argentum, sed peram possumus, ubi portabimus ova et panem, quae sunt necessaria ad victum? et istud prohibet non peram in via. Et quare hoc prohibuit? dicit chrysostomus, ut ostenderet eis virtutem suam: quia sine his poterat eos mittere; unde in Lc. XXII, 35: quando misi vos sine baculo et pera, numquid aliquid defuit vobis? ergo fecit ut ostenderet virtutem suam.

Item quantum ad vestimentum neque duas tunicas: non quod non haberent nisi unam tunicam, sed quod non haberent duo paria vestimentorum, ita quod unum recondere, et aliud induerent. Unde nomine unius tunicae intelligit unum vestimentum; Lc. III, V. 11: qui habet duas tunicas, det unam non habenti.

Neque calceamenta. Et quare prohibuit? duplex est causa, eadem ratione qua aurum et argentum. Dominus mittebat eos, ut apud omnes, pauperes reputarentur. Unde apostolus, I Cor. I, 26: non multum potentes elegit Deus. Ideo voluit quod abiecti essent: pauperes enim in partibus orientis vadunt discalceati; utuntur tamen quibusdam quae sandalia dicuntur, et fiunt de paleis.

Ideo volebat ut irent sicut pauperes illius patriae.

Alia ratio, quia sicut docuit Plato quod homines non multum cooperirent nec pedes, nec caput ut firmaret eos ut magis robusti essent ad sustinendum, praecepit eos ire discalceatos.

Sed neque virgam. Et quae est ratio? aliqui enim equis utuntur, alii vero virga sustinentur: ideo illud minimum etiam prohibuit, ut in ipso totaliter confiderent, secundum illud Ps. XXII, 4: virga tua, et baculus tuus ipsa me consolata sunt. Unde quod dicit aliter, quod virgam portent, non fuit praeceptum, nisi pro loco et tempore observandum.

Augustinus per aliam viam vadit dicens, quod haec non sunt praecepta, nec consilia, sed sunt permissiones, ita quod abstinere magis est consilium quam implere. Unde sensus est nolite etc., idest, non est negotium, ut alia calceamenta possideatis praeter haec quibus estis calceati. Neque virgam, idest nihil, sicut dicitur, neque festucam.

Et quare? dignus est enim operarius mercede sua etc.. Quia vos habetis potestatem accipiendi ab aliis, et ideo non est necessarium, ut portetis. Unde quando aliquid est permissum, si non fiat, non est peccatum; quicquid autem plus fit, supererogationis est. Unde et Paulus, quamvis posset ab aliis recipere, nihil accipiebat, et istud erat supererogatio, ut dicit Augustinus, quia permissis non uti, est supererogationis. Unde Paulus, I ad Cor. IX, V. 15: melius est mihi mori, quam evacuare gloriam meam. Et quare? quia non utebatur isto permissis: dignus est enim mercenarius etc..

Sed quid est quod aliter dicit, quod ferant virgam? dicit Augustinus, quod non est inconueniens quod quaedam aliquando dicantur mystice, aliquando ad litteram. Unde quod hic dicit Matthaeus, dicit ad litteram, quod virgam non ferant; quod vero Marcus dicit, mystice intelligitur, quod scilicet non ferant temporalia, sed habeant potestatem accipiendi ab aliis. Unde dignus est enim operarius cibo suo. Istud enim non est ibi casuale. Isti operarii sunt de quibus dictum est supra: rogare Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

Tertia expositio est nolite possidere aurum, idest saecularem sapientiam, argentum, eloquentiam saecularem, non peram, idest sollicitudinem, nec duas tunicas, idest duplicitatem, nec calceamenta, idest terrenorum affectionem; fiunt enim calceamenta de pellibus animalium mortuorum.

In quamcumque civitatem aut castellum intraveritis etc.. Supra Dominus ordinavit quod apostoli victualia secum non deferrent: et ratione probavit quia dignus est operarius mercede sua, nunc determinat modum qualiter accipere debent; et primo dat modum, quia debent a volentibus dare accipere; secundo quid fiat volentibus.

Circa primum tria facit.

Primo docet eligere hospitem; secundo prohibet mutare hospitium; mandat, tertio, quod hospes salutetur.

Dicit ergo: dictum est quod dignus est operarius cibo suo, ut sciatis a quo debetis accipere, ne credatis quod domus cuiuslibet vobis sit concessa; ideo in quamcumque civitatem aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit. Et hoc ne propter infamiam hospitis vestra praedicatio contemnatur, ut habetur I ad Tim. III, 7: oportet autem illum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt. Secunda ratio, quia si bonus aliquis fuerit, facilius vobis necessaria ministrabit. Et in hoc providet eis.

Tertia ratio est, ut excludatur suspicio quaestus: quia cum viderent homines tales pauperes non accipientes nisi a bonis, signum erat eis, quod propter quaestum non praedicabant.

Istas duas expositiones ultimas ponit chrysostomus; primam Hieronymus. Et hoc dicit apostolus, I Thess. II, 5: neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, neque in occasione avaritiae.

Item dicit quis in ea sit dignus, et hoc est, quia magnum ei reputatur, qui tales hospites recipit. Unde Abrahae magnum reputatum est quod hospites recepit, ut habetur ad Hebr. Ult., 2: hospitalitatem nolite oblivisci: per hanc enim quidam placuerunt, Angelis hospitio receptis.

Et ibi manete. Hic docet de stabilitate hospitii. Ibi manete, idest non transite de hospitio in hospitium. Et quare? ne sit tristitia hospiti; et si dignus sit, recipiet vos libenter, et ita cum tristitia dimittet; ier. XVIII, 20: numquid redditur pro bono malum? secunda ratio est, ne incurrant notam levitatis, quae non convenit praedicatori. In populo gravi laudabo te, Ps. XXXIV, 15. Item ut evadant notam gulae, quia si dimitterent malum hospitium pro bono, imputaretur gulae.

Ideo Dominus dicit, quod antequam intrent, petant quis fuerit in ea dignus. Intrans autem domum salutate eam. Hic notatur salutatio hospitis. Et primo ponit salutationem; secundo effectum, ibi et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam. Oportebat enim quod eis qui temporalia ministrabant, spiritualia ministrarent, et non solum spiritualia, sed quae sunt necessaria ad salutem, dicendo pax huic domui etc.. Et iste erat modus salutandi congruus, quia mundus erat in guerra; in Christo autem mundus est reconciliatus: isti enim legati erant Domini, et ad quid? certe ad pacem; ideo congrua erat haec salutatio. Sequitur effectus quo ad bonos, et quo ad malos. Et si quidem fuerit domus illa digna etc.. Possumus dicere quod domus illa habebit inde quamdam vim benedictionis. Unde apostoli sive episcopi in prima versione ad populum dicunt pax vobis. Unde dicitur Num. VI, 27: invocabunt nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis etc.. Si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos. Sed quid est quod dicit? nonne dixerat quod primo interrogarent? ideo ostendit quod in talibus inquisitionibus falluntur homines: homo enim videt quae patent, Dominus autem intuetur cor, ut habetur I Reg. XVI, 7. Non enim adhuc ita perfecti erant quod possent cognoscere quis esset dignus. Pax vestra revertetur ad vos; et hoc est quod aliquis aliquando orat, et laborat pro salute alterius, et tamen effectum non consequitur; et tamen quod facit, non amittit, sed in ipsum redit. Unde revertetur ad vos, id est fructus referetur ad vos. Et quicumque non receperit vos. Hic agitur de his qui non recipiunt. Et primo docet eos quid facere debeant; secundo quid a Deo recipiant. Dicit ergo et quicumque non receperit vos. Et ponit duas culpas. Unam quod eos non receperant; aliam, quia missi erant ad praedicandum, quia verbum Dei non audiebant. Ideo exeuntes foras de domo, vel civitate, quia aliquando recipiebantur in civitate, sed non in domo; aliquando vero nec in civitate; sicut habetur in actibus apostolorum. Quid ergo faciendum? excutite pulverem de pedibus vestris. Et hoc leguntur Paulus et barnabas fecisse ad litteram, ut habetur act. XIV, 51. Et quare hoc mandat Dominus? pulvis enim adhaeret pedibus, unde hoc praecepit ad ostendendum quod laborem itineris incassum fecerant. Et hoc erat eis in poenam; quasi dicat: inde estis damnabiles. Tamen dicit apostolus Phil. II, 16: non in vacuum laboravi. Item alia ratio est, quia minimum quod potest haberi, est pulvis; ideo voluit, ut excuterent, in signum quod nihil haberent de eis. Tertia ratio est, quia per pulverem significantur temporalia, per pedes affectus, ad significandum quod in affectibus eorum nihil debet remanere temporale. Quarta causa est mystica. Pedes sunt affectus eorum: quantumcumque enim sunt sancti praedicatores, oportet quod aliquo pulvere affectus eorum moveatur, vel ex aliqua vanagloria etc., ut habetur Io. XIII, ubi dicitur quod Dominus lavit pedes discipulorum, et dixit: qui mundus est, non indiget nisi ut pedes lavet, et est mundus totus. Unde indigebant lotionem quod ad venialia. Et quare hoc praecepit Dominus? ad ostendendum quod praedicator committit se periculo. Unde si non credunt ei, hoc in damnationem eorum revertitur. Sed quid est? nonne habebunt peius? immo dico vobis: tolerabilius erit terrae sodomorum et gomorraeorum in die iudicii quam illi civitati. Quia, sicut habetur Io. XV, 22: si non venissem, et locutus non fuisset eis, peccatum non haberent. Magis enim peccant qui audiunt, et non implent, quam qui numquam audierunt. Ideo forte quod isti sodomitae non audierunt, ideo tolerabilius erit eis. Item isti licet immundi, hospitales tamen erant. Unde quantum ad hoc tolerabilius erit eis. Sed contrarium habetur Gen. XIX, quod peccatum sodomorum est gravissimum peccatum, ut patet ex poena. Et dicendum quod in genere peccatorum carnalium illud est gravissimum. Istud autem, quod immediate est contra Deum, sicut idololatria, illo est gravius. Vel dicendum quod non comparat peccatum ad peccatum, sed ad circumstantiam; quia peccabant isti, quibus fuerat praedicatum, illis vero non. Item redarguit quosdam haereticos qui dicebant quod omnia peccata erant paria, et omnes poenae, et merita omnia, et omnia praemia. Ideo hoc excludit cum dicit tolerabilius etc., quia quibusdam peccatoribus erit deterius.

#2 Lectio 2

Supra instruxit Dominus de officio suo, et de necessariis ad victum, modo vero instruit de periculis imminetibus: et circa hoc duo facit.

Primo ponitur instructio in figura; secundo exponit illam figuram, ibi cavete autem ab hominibus.

Circa primum primo praenuntiat pericula; secundo quomodo in periculis se habere debent, ibi estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae.

Dicit ergo ecce ego mitto vos.

Quia dixerat in quamcumque civitatem intraveritis etc., et tunc quod dignus est operarius cibo suo: possent credere quod omnes deberent eos recipere, ideo istud excludit; quasi dicat, non sic erit. Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum, unde mitto vos ad pericula. Et hoc dicit propter duo, ne imputaretur eius ignorantiae, vel impotentiae, quod non posset eos tueri. Item dixit eis, ne putarent se deceptos. Et comparat eos ovibus propter

mansuetudinem, persecutores vero lupis propter rapacitatem; ipse enim Christus ovis fuit, de quo Is. LIII, 7: quasi ovis ad occisionem ducetur. Et discipuli oves; ps.

Xciv, 7: nos autem populus eius, et oves pascuae eius.

Sed ut non credatis quod hoc non sit ex mea voluntate mitto vos in medio luporum; Io. XX, 21: sicut misit me pater, ego mitto vos.

Et quare voluit sic Deus mittere ad pericula? hoc fuit ad manifestationem suae virtutis, quia si misisset aliquos armatos, illud imputaretur violentiae eius, non virtuti Dei; ideo pauperes misit. Magnum enim fuit quod per pauperes, et despectos, et inermes, tot fuerint conversi ad Dominum, sicut dicit apostolus I Cor. I, 26: non multum potentes elegit et nobiles Deus; sed quae stulta sunt mundi elegit Deus etc..

Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae. Hic ostendit quomodo se debeant habere. Et quia duo mala poterant accidere: quia si apostoli consensissent eis, posset eis malum accidere; si contradixissent, posset similiter; ideo ad duo monet eos: ad prudentiam videlicet, et simplicitatem.

Ad prudentiam, ut devitent mala illata; ad simplicitatem, ut non inferant mala.

Unde, quia mitto vos, estote prudentes.

Vult eos habere prudentiam serpentis.

Prudentia serpentis in hoc consistit quod semper vult defendere caput. Caput Christus est, quem servare iubet. Unde II ad Tim., Ult., 7: bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Item debent servare caput, I Cor. XI, 3, quod est principium totius; Prov. IV, 23: omni custodia serva cor tuum. Item alia prudentia est serpentis, quia quando veterascit, transit per foramen arctum, et expoliat vestem, sive pellem; sic nos debemus facere in nostra conversatione.

Et dicit apostolus ad Col. III, 9: expoliantes veterem hominem cum actibus suis etc.. Item debemus habere prudentiam serpentis in praedicatione; quia, sicut habetur Gen. III, 1 ss., propter astutiam serpentis Deiectum est genus humanum, quia invasit fragiliorem sexum; item ostendit ei lignum.

Sic praedicatores debent peccatores convertere per magis aptos. Item debent suadere de ligno crucis, ut sicut ille profecit in ligno ad malum, ita isti proficiant ad bonum.

Et simplices sicut columbae. Comparaverat autem eos ovi, quia non remurmurat, item non nocet; hic comparat columbae, quia non habet iram in corde. Item simplices contra dolositatem, quae aliud gerit in corde, aliud in ore, iuxta illud Ps. XXVII, 3: loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus suis. Contra tormenta habere patientiam et simplicitatem. Prov. XI, 3: simplicitas iustorum dirigit eos.

Post exponit pericula dicens cavete autem ab hominibus etc.. Et primo in generali; secundo in speciali.

Quia isti sunt simplices, possent credere quod mittebat eos in medio luporum, ita quod hoc diceret ad litteram; ideo exponit cavete ab hominibus. Unumquodque enim debet denominari ab eo, quod principalius inest ei.

Unde videndum quid principalius movet in homine: si ratio, homo est; si ira, ursus vel leo est; si concupiscentia, tunc non est homo, sed potius porcus, vel canis. Unde licet sint homines per naturam, tamen lupi sunt per affectionem; in Ps. XLVIII, 13: homo autem cum in honore esset, non intellexit; comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis etc.. Et ibi Ps. XXXI, 9: nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus.

Tradent enim vos etc..

Primo tangit quibus tradentur; secundo a quibus tradentur, ibi tradet autem frater fratrem etc.. Et primo ostendit quod dictum est; secundo eos confortat, ibi cum autem tradent vos etc.. Et primo dicit quibus sunt tradendi; secundo quid sequatur ex ista traditione, ibi et in synagogis suis flagellabunt vos.

Circa primum sic. Talis erat mos apud Iudaeos, quod si aliquis primo diceret, vel faceret contra legem, primo vocabatur ad Concilium, et reprehendebatur; sed si secundo, cum reprehensione flagellabatur; sed si tertio, vel occidebatur, cum esset eis potestas, vel occidendus tradebatur ei cui potestas inerat.

Et istud factum est, sicut dicitur Act. IV, 1 ss.

Et V, 16; ibi enim dicitur quod loquentibus apostolis ad populum, comminati sunt eis; et post hoc cum adhuc loquerentur, caesis nuntiaverunt, quod non loquerentur, et tertio lapidaverunt stephanum, et Iacobum Herodi tradiderunt. Ideo cavete, quia tradent vos in Conciliis suis; Ps. XXV, 4: non sedi cum Concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo.

Et ad praesides et reges ducemini, ut ad Herodem, et multos alios. Sed magnam debetis habere consolationem, quia propter me, scilicet quem diligitis. Augustinus: omnia quasi inania et quasi nulla facit amor. Item beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam etc. Supra V, 10.

Et quid inde sequetur? hoc erit in testimonium illis, idest contra illos, idest Iudaeos et gentes. Quia enim tradent vos in Conciliis, ideo hoc erit in testimonium contra illos.

Item quia ante reges et praesides, hoc similiter erit contra illos. Unde infra XXIII, 34: ecce ego mitto ad vos sapientes et Scribas et ex illis occiditis, et flagellabitis in synagogis vestris etc..

Vel sic: in testimonium illis, scilicet Iudaeis et gentibus, quia mitto vos ad eos, testes fidei meae ad Iudaeos et gentes; unde martyr idem est quod testis; quia per passionem vestram eritis testes passionis meae; Act. I, 8: et eritis mihi testes in ierusalem, et in omni Iudaea, et Samaria, et usque ad ultimum terrae etc..

Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini etc..

Possent dicere apostoli: nos sumus piscatores insipientes, erimus stupefacti. Et non est mirum, quia Moyses, qui instructus in lege erat, cum mandaret Dominus quod accederet ad Pharaonem, dixit, impeditoris linguae sum. Ex. IV, 10. Ideo ut hoc excludat, dicit cum autem tradent vos etc..

Et tria facit.

Primo excludit stuporem; secundo promittit sapientiae donum, ibi dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; tertio auctorem doni, ibi non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.

Nolite ergo cogitare de hoc. Et duo excludit. Et quantum ad id quod dicitur; et quantum ad modum loquendi. Primum pertinet ad sapientiam; secundum ad eloquentiam.

Sed videtur esse contra hoc quod apostolus Petrus dicit in canonica sua: parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quae in vobis est, fide et spe.

Chrysostomus solvit, quod quando aliquis habet necessitatem respondendi, et habet tempus deliberandi, non debet expectare divinum auxilium; sed apostoli cum erant in tribulatione, non habebant tempus, quare debebant se committere filio Dei: sic etiam est quod cum aliquis habet facultatem, debet facere quod potest; sed certe si non habet tempus, debet se committere filio Dei, sed non debet tentare Deum si habeat tempus cogitandi.

Ideo Dominus non dixit solum nolite cogitare, sed dicit cum tradent vos... Nolite cogitare etc..

Et sequitur ex illa promissione dabitur enim vobis in illa hora; quia in manu Dei sunt omnes sermones nostri, sap. VII, 16. Et Ex. IV, 12: ego ero in ore tuo doceboque quid loquaris. Et Lc. XXI, 15: ego dabo vobis os et sapientiam.

Et quis est auctor? certe spiritus sanctus. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Simile est quod habetur II cor. XIII, 3: an experimentum quaeritis eius qui in me loquitur Christus? sed quid est quod videbantur isti arreptitii? notandum quod omnis actio quae ex duobus causatur, quorum unum est principale agens, secundum vero instrumentale, debet denominari e principali. Isti fuerunt agentes instrumentaliter, spiritus sanctus principaliter; ideo tota actio debet denominari a spiritu sancto.

Sed videndum quod aliquando movet spiritus perturbando rationem, aliquando movet confortando. Unde haec differentia est inter motum diaboli, et spiritus sancti. Homo enim non est Dominus, nisi per rationem, per quam est liber; unde quando homo secundum rationem non movetur, tunc est motus arreptitius.

Quando cum ratione, tunc dicitur motus a spiritu sancto. Motio enim diaboli perturbat rationem. Isti autem, licet a spiritu sancto loquerentur, tamen remanebat in eis ratio; et ideo etiam a se loquebantur, non sicut arreptitii.

Unde reducit eos ad veritatem propheticam, ut habetur II Petr. I, 19: et habemus firmiorem propheticum sermonem.

Sed possent dicere apostoli: quis tradet nos? non habemus inimicitias.

Primo ergo ostendit a quibus tradentur; secundo consolationem adhibet, ibi qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

Aliquis potest male cavere a persecutione sibi praenuntiata in universali tantum; ideo praenuntiat in singulari. Et duo dicit quoad primum.

Tradet autem frater fratrem.

Istud secundum litteram aliquando accidit quod pater tradidit filium, et e converso, et frater fratrem, aut propter timorem, aut propter odium; quia tanta est virtus fidei quod inter homines qui non sunt eiusdem fidei, vix firma sit amicitia. Et hoc est quod dicit tradet enim frater fratrem etc.. Unde dicitur et Ier. IX, 4: ut unusquisque in fratre suo non habeat fiduciam. Et ob hoc est necessarium quod caveant, et propter laesionem quam homo patitur, et propter amissionem amicitiae; in Ps. LIV, 13: si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Item plus, quia non ibitis ad familiares, sed ad extraneos. Et hoc non valebit, quia eritis odio omnibus hominibus. Unde in Io. XVI, 2: venit hora in qua omnis qui occiderit vos, reputabit se obsequium praestare Deo. Sed numquid fuit hoc verum? nonne multi fuerunt qui recipiebant eos? ideo dicebat de hominibus, qui humanitus vivebant.

Alii vero, qui Dei erant, eos recipiebant.

Sed causa huius assignatur Io. XV, 18: si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, ideo odit vos mundus.

Item promisit Dominus consolationem, quia propter nomen meum. Hoc enim vobis dulce debet esse pro nomine meo pati, ut habetur I Petr. IV, 14: si exprobramini in nomine Christi, beati eritis.

Item alia ratione confortat eos, quia ad magnum fructum eorum debebat venire tribulatio.

Quia enim praevidit multos cadere, ideo monet ad perseverantiam; quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

Unde II Tim. Ult., 7: bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.

Unde in levitico dicitur quod cauda offerebatur, idest finis.

Cum autem persequerentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Supra docuit pericula, in quo exposuit quod dixerat, ecce ego mitto vos etc., nunc autem docet quomodo se habere debent.

Et dividitur haec pars: quia primo docet cavere mala et periculum quoad prudentiam; secundo docet habere aequanimitatem in periculis, ibi nolite ergo timere.

Circa primum primo docet vitare periculum corporale; secundo spirituale, ibi non est discipulus super magistrum.

Circa primum duo facit.

Primo innuit malum periculorum; secundo ad tacitam obiectionem respondet, ibi amen dico vobis etc..

Dicit ergo: ita dictum est, quod qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit, et non propter hoc tentationibus exponatis vos, immo cum persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam: et hoc infirmis expedit, ne incaute se exponentes deficiant; Prov. XIV, 15: astutus considerat gressus suos, stultus transibit, et confidit. Item docet etiam perfectos; et si non propter ipsos, tamen propter aliorum salutem, ut habetur ad phil. I, 24: manere autem in carne necessarium est propter vos. Istud autem ostendit Dominus quando propter Herodem fugit in Aegyptum, ut habetur supra II, 14. Item hoc fecerunt discipuli, sicut habetur Act. VIII, 1.

Sed contra hoc obiicitur quod habetur Io. X, 12, quod mercenarius fugit, et dimittit oves. Ergo videtur quod ad ipsos non pertineat, sed ad mercenarios.

Respondet Augustinus, quod persecutio aut imminet singulari personae: et tunc declinare, et dimittere aliquos debet, per quos fiat salus; si autem toti ecclesiae, oportet quod vel tota ecclesia fugiat ad loca tutiora, ut iam factum est; vel quod aliqui fugiant, et aliqui firmi remaneant, aut pastor cum grege remaneat.

Sequitur amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel, donec veniat filius hominis. Respondet tacitae obiectioni.

Possent dicere: tu mittis nos ad Iudaeam; si eiiciant, quo ibimus? dico, dato quod ab una civitate expellant vos, fugite in aliam, et non poteritis peragrare civitates Iudaeae, donec veniat filius hominis, idest donec resurgat a mortuis, et tunc mittet vos ad gentes, ut habetur in. Ult., 19: ite, docete omnes gentes.

Hilarius aliter exponit. Dicit enim quod loquitur de secunda missione, scilicet cum dicit, cum persequentur vos; scilicet de Iudaea fugite ad gentes, sicut habetur Act. XIII, 46: vobis oportebat primum praedicare regnum Dei: sed quia repellitis illud, et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce convertimus nos ad gentes.

Sed possent dicere: quare vis quod dimittamus nostros? quia non poteritis consummare usque in finem, tunc consummabuntur filii Israel.

Mystice sic: cum persequentur vos haeretici cum auctoritatibus suis, eos auctoritatibus repellite; non enim consummabuntur donec manifestetur veritas.

Non est enim discipulus super magistrum.

Hic monet eos ne deficiant: et primo exemplo; secundo beneficio, ibi ne ergo timueritis eos; tertio ex divino iudicio, ibi et nolite timere eos qui occidunt corpus.

Primo hortatur ne deficiant exemplo; et primo ponit similitudinem; secundo applicat ad propositum.

Et primo inducit quod est inconveniens; secundo quod perfectum est.

Dicit ergo non est discipulus super magistrum.

Possent enim dicere: tu dicis quod erimus odio omnibus hominibus; quomodo poterimus tot odia sustinere? dederat eis Dominus magnam sapientiam, et magnam potestatem: unde sapientiae debetur honor, potestati reverentia; ideo Dominus ponit se in exemplum quoad utrumque.

Non est discipulus super magistrum, in quantum discipulus; unde si honorem mihi non exhibuerunt qui debetur magistro, nec vobis. Item nec servus est maior Domino; et hoc in quantum ad dominium. Unde Io. XIII, 13: vos vocatis me, magister, et Domine, et bene dicitis, sum etenim etc..

Debet autem esse gloriae unicuique si sit sicut Dominus eius vel magister; ideo subdit sufficit discipulo ut sit sicut magister eius. Sicut enim est in rebus quod unumquodque perfectum est, quando potest generare sibi simile, sic etiam tunc est perfectus discipulus, cum est persimilis magistro; similiter et de servo. Ideo non debet vobis esse grave si sitis sicut et ego; unde habetur I Petr. II, 21: Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Et Eccle. II, 12: quis est qui possit sequi Dominum suum? Deinde vocat eos domesticos: si patrem familias vocaverunt beelzebub, quanto magis domesticos eius? et vocat eos domesticos ad maiorem familiaritatem: unde magnum est donum pati pro Christo, ut habetur Iac. I, 2: magnum gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestrae patientiam operatur. Et Act. V, V. 41: ibant apostoli gaudentes a conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Unde non est magnum, domesticum pati pro amico. Ad Eph. II, 19: vos estis cives sanctorum, et domestici Dei.

Unde si patrem familias vocant beelzebub, non est mirum si vobis opprobria dicunt.

Quid autem dicitur beelzebub? sciendum quod Ninus fuisse dicitur filius beli: unde imaginem patris fecit honorari, et vocavit bel.

Deinde postmodum translatum est ad aliam linguam, et dictum est beelzebub. Zebub, idest musca: sacrificabatur enim isti cum multo cruore, ubi congregantur multae muscae.

Ne ergo timueritis eos etc.. Hic hortatur ne deficiant in tribulationibus ex beneficio.

Et primo eos confortat; secundo similitudinem dat; tertio ad propositum applicat.

Dicit ergo: persequentur vos, sed ne timeatis, quia non debetis timere nisi malum; sed magnum bonum est portare quod Dominus portavit. Unde Paulus ad Gal. Ult., 17 gloriabatur dicens: stigmata Domini mei in corpore meo porto.

Nihil est enim opertum quod non reveletur.

Istud potest ad praecedentia referri, vel ad sequentia. Ad praecedentia sic: isti vocabunt vos beelzebub; sed non est curandum, quia in fine patebit malitia eorum. Ideo non timeatis, quia nihil opertum quod non reveletur; ut habetur I Cor. IV, 5: nolite itaque ante tempus iudicare, quousque veniat Dominus, qui revelabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.

Et occultum. Differt opertum, et occultum: quia occultum dicit aliquid non manifestum, sicut est illud quod alius habet in corde, secundum illud supra IX, 4: ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? opertum autem est etiam aliquid quod, etsi sit manifestum, operitur tamen per aliquid aliud.

Vel potest exponi sic: non timeatis, quia si statim non pateat veritas vestra, tamen postea patebit.

Deinde instruit eos Dominus sicut instruitur advocatus: quia primo docetur qualiter debeat allegare antequam proferat ante alios. Sic Dominus discipulos elegerat ad seminandum verbum suum omni populo; ideo primo in occulto volebat eos docere dicens: quod vobis dico in tenebris, dicite in lumine.

Duo sunt sensus disciplinales: auditus, et visus. Quod in tenebris dicitur, occultum est: similiter quod in auribus auditur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, quia in lumine omnia manifestantur. Item occultum est, quod in aure auditur; ideo dicit et quod in aure auditis, praedicate super tecta.

Sed contra hoc videtur quod dicitur in Io. XVIII, 20: in occulto locutus sum nihil. Sed hoc intelligendum est sic: nihil locutus sum in occulto quod non possit dici in manifesto. Vel sic quod dico vobis in tenebris, idest inter Iudaeos, qui tenebrae sunt. Unde Eph. V, 8: eratis aliquando tenebrae. Vel quod dico vobis qui estis tenebrae, dicite in lumine; I ad Cor. IV, 5: qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.

Et quod in aure auditis, praedicate super tecta. Prov. X, 14: sapientes abscondunt scientiam.

Et iob V, 27: quod auditum est, mente pertracta. Super tecta, quia in aliquibus regionibus mos est quod tecta sunt plana; ita quod et ibi potest fieri manifestatio omnibus.

Mystice super tecta praedicat, qui carnem sibi subiiciens aliis praedicat.

Et nolite timere eos qui occidunt corpus. Supra ostendit quod non debebant discedere a confessione veritatis, tum propter exemplum, tum propter beneficium, nunc ostendit, quod non debent discedere ex divino iudicio, quia facta subsunt iustitiae divinae.

Vel potest aliter continuari. Docuit qualiter vitandae sunt persecutiones, nunc autem docet quod propter aliquid non desistant ab executione officii. Tria autem poterant impedire: opprobria, timor mortis, affectus carnalis. Docuit ergo quod non desistant propter opprobria; nunc autem quod non propter timorem mortis; Deinde quod non propter affectum carnalem, ibi nolite arbitrari quia venerim pacem mittere in terram.

Unde secundum hoc primo docet quia non timendi sunt qui occidunt corpus, ne praedicatio veritatis dimittatur; secundo non sunt timendi, quia parum possunt, ibi animam autem non possunt occidere; tertio ostendit qui sunt timendi, quia qui multum possunt.

Primo ergo dicit nolite timere eos qui occidunt corpus. Et quare? quia corpus in se necessitatem habet moriendi, unde non facit quod non sit aliquando futurum; rom. VIII, 10: si in vobis est Christus, corpus quidem mortuum est propter peccatum. Item quia occisio corporis propter gloriam est optabilis; unde Rom. VII, 24: quis me liberabit de corpore mortis huius? item quia brevis est et momentanea; II ad Cor. IV, 11: semper enim nos qui vivimus in mortem tradimur.

Et ideo nolite timere. Is. LI, 12: quis es tu ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi foenum arescit? animam autem non possunt occidere. Hic tangit quod parum possunt, quia animam non possunt occidere; unde spiritus semper vivit; Eccli. XV, 18: ante hominem vita et mors, bonum et malum: quod placuerit, dabitur ei. Sicut enim corpus vivit per animam, ita anima per Deum: et ita Deus est vita animae. Non sunt ergo timendi, quia parum possunt.

Nolite ergo eos timere; sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in Gehennam. Si dicitis quod illi sunt timendi qui corpus occidunt; potius ille timendus est qui potest etiam animam perdere.

Et notandum quod nomen Gehennae, ut dicit Hieronymus, non habetur in Scriptura, tamen assumitur a salvatore ab Ier. XIX, 6, ubi dicitur: ecce dies veniunt, et non vocabitur locus iste amplius vallis filiorum ennon, sed vallis occisionis. Unde ennon vallis est a radice montis ierusalem, quae erat vallis pinguissima, et vocabatur vallis ennon. Contigit autem quod locus ille esset consecratus idolo; et ideo quia ad voluptates conversi sunt, comminatus est Dominus quod occiderentur, et quod non vocaretur locus ennon, sed coriandrum, idest sepulcrum mortuorum; ideo vocat locum istum Gehennam.

Unde dicit: non solum timete eos qui occidunt corpus, sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in Gehennam, quia Deo non est serviendum propter timorem poenae, sed propter amorem iustitiae, ut habetur Rom. VIII, 15: non enim accepistis spiritum servitutis in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei.

Et notandum quod hic excludit duos errores. Quidam enim dicebant, quod anima, mortuo corpore, perit; et hoc destruit, cum dicit qui potest animam mittere in Gehennam.

Unde patet quod post corpus remanet.

Item erat positio quorumdam quod non esset resurrectio, sicut habetur I ad Cor. XV, 12. Et hoc excludit, quia si corpus et anima mittitur in Gehennam, constat quod erit resurrectio: et hoc habetur Apoc. XX, 9: mittentur in resurrectione in stagnum ignis et sulphuris.

Nonne duo passeress asse veneunt? ita dictum est quod isti non sunt timendi, quia non possunt etc.. Item non sunt timendi, quia illud parum quod possunt, non possunt nisi ex divina providentia. Et primo ponit divinam providentiam circa aves; secundo circa homines, ibi vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt; tertio indicit eis securitatem nolite ergo timere etc..

Dicit ergo nonne duo passeress, per passeress dat intelligere omnes aves parvas, asse veneunt? et in hoc notat vilitatem, quia duo habentur pro asse, quia sicut unitas est minimum in numeris, ita as in ponderibus.

Sed nota, secundum Augustinum, quod aliquid dicitur valere dupliciter: aut secundum dignitatem naturae, et sic unus passer dignior est quam denarius: vel secundum quod ad usum nostrum refertur, et sic dignior est denarius.

Sed obiicitur quod Lucas XII, 6 ponit quinque passeress, et duos asses. Dicendum, quod pauca est differentia: si duo habentur pro asse, et quinque pro duobus, non est magna differentia.

Et unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro: sine providentia patris. Et quare dicit hoc? quia consonat verbum istud verbo legis, Lev. XIV, quod cum aliquis curabatur a lepra, offerebat duos passeress, et unus immolabatur, alter vero cum ligno cedrino et hyssopo intingebatur in sanguine occisi, et aspergebatur mundandus, et sic vivus dimittebatur. Vult ergo quod duo accipiuntur, et unus non occiditur; et hoc non fit sine providentia Dei.

Hilarius sic exponit: per duos passeress intelliguntur corpus et anima, et dantur pro asse, idest pro modica delectatione; Is. L, 1: ecce in iniquitatibus venundati estis; et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. Et istorum unus solus cadit in terram, scilicet corpus; anima autem tendit ad iudicium.

Sed obiicitur: non est cura Deo de bobus: ergo nec de passeribus.

Dicendum, quod Deo est cura de omnibus, ut habetur Sap. XII, 13: non est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus.

Sed sciendum quod providet omnibus secundum modum suae naturae. Haec autem est diversitas in rebus creatis, quod quaedam sunt naturaliter liberae, aliae vero non. Illa dicitur creatura libera, in cuius potestate est quod faciat quod vult: non libera, quae hoc non habet. Unde providet rationalibus tamquam liberis, sed providet aliis tamquam servis: sicut paterfamilias aliter providet liberis, aliter servis; liberis providet propter seipsos, sed servis secundum quod sunt in usum dominorum, et etiam secundum quod unusquisque magis aptus est ad serviendum. Sic divina misericordia rationalibus distribuit propter seipsos, quia totum fit propter bonum eorum, vel propter malum. Unde eis omnia sunt vel praemia vel poenae meritorum.

Quae autem irrationalibus fiunt, vel ad salutem hominum fiunt, vel ad completionem universi, ut habetur III Reg. XIII, quod quidam propheta occisus est a leone, et hoc propter culpam. Mus occiditur a catto ad servandum bonum universi. Hic est enim ordo universi, ut unum animal vivat de alio.

Ideo consequenter ostendit aliam curam habere de hominibus et brutis, cum dicit vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Ostendit quod differentia est providentiae Dei, ex quo diversimode providet.

Dixerat enim quod de passeribus non cadit unus in terram sine patre: hic vero dicit, quod nedum vos non cadetis, sed nec capilli vestri. Et hic notat providentiam circa minimos actus, quia omnia quae in ipsis sunt, ordinantur ad eos, et de his providet Dominus.

Sed notandum quod dicit numerati sunt. Sed ratio est, quia consuetum est, quod illud quod vult aliquis sibi retinere, illud numerat; quod vult autem dispensare, alii tradit. Unde haec est differentia inter providentiam rationabilium et aliorum, quia immediate ordinantur ad Deum, quia talis creatura capax Dei est, aliae vero non. Item quae numeramus, nobis conservare volumus; et ideo non dixit superius, quod passeress numerati sunt, quia non in perpetuum durant; sed homines ita sunt ut in perpetuum durent, quia anima perpetua est.

Sed hic est quaestio: si capilli numerati sunt, nonne totum in resurrectione reintegrabitur, quod de capillis abscinditur? et si hoc, indecens erit longitudo.

Dicunt aliqui quod non perit materies; sed quod erit superfluum in una parte, cedet in aliam partem. Sed dato quod nihil fuerit diminutum, quid inde fiet? ideo intelligendum est quod fuit hic triplex opinio. Quidam dixerunt, quod non resurget nisi quod est de veritate humanae naturae. Alii vero quod non resurget nisi quod decisum est ab Adam, quod sic multiplicatum est in tantam magnitudinem.

Alii vero quod non solum quod ab Adam, sed etiam quod decisum est a proximo parente. Unde quicquid additur, quod est de veritate humanae naturae, resurget; sed quod pertinet ad quantitatem partium, non resurget.

Sed contra hoc videtur, quod calor agens in humidum nutrimentale agit etiam in radicale, et ita homo non consumit unum, quin consumat alterum, cum permisceantur ad invicem.

Ideo aliter dicendum videtur, quod quicquid est de veritate, remanebit solum quantum ad complementum pertinet. Appello autem illud, quod est de veritate humanae naturae, carnem secundum speciem; aliud autem, carnem secundum materiam. Caro autem secundum speciem resurget, non secundum materiam.

Sed quid est dictu carnem secundum speciem? dicendum quod partes hominis possunt considerari aut quantum ad formam, aut quantum ad materiam. Quantum ad formam semper manent. Si autem consideremus materiam

subtractam, aliquid fluit et refluit, ut patet in igne. Si autem igni addantur ligna, ignis secundum speciem manet idem; tamen fluit materia secundum subtractionem lignorum.

Unde resurget quod magis perfectum est. Unde non dicit: capilli vestri ponderati sunt, sed numerati sunt: unde non resurgent in pondere, sed in forma.

Nolite timere etc.. Hic ostendit securitatem ex quo non possunt nisi parum: et illud quod possunt, non possunt sine Dei providentia. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. Omnia enim subiecisti sub pedibus eius, oves et boves universas, insuper et pecora campi; ut habetur in Ps. VIII, 8. Et Gen. I, 26: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram; et sequitur: et praesit volatilibus caeli, et piscibus maris, et bestiis, universaeque terrae, omnique reptili quod movetur in terra.

Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo. Hic tangit utilitatem, quae provenit ex ipsius confessione.

Secundo, damnum quod provenit ex negatione, ibi qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram patre meo.

Dicit ergo: ita volo quod moriamini et patiamini. Et quare? certe propter utilitatem vestram. Quia qui me confitebitur coram hominibus etc.. Et elidit errorem cuiusdam, qui dicebat non esse necessarium confiteri fidem, nisi coram Deo in corde, non autem ore coram hominibus; quod hic patet falsum, quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, Rom. X, V. 10. Confitebor illum coram patre meo, scilicet cum habebo accessum ad patrem, quando dicetur venite, benedicti patris mei etc..

Sed possent dicere: tu es in terra, hoc potest parum valere; ideo addit qui est in caelis, et ille habet potestatem.

Qui autem negaverit verbo, ut Petrus, vel facto, sicut illi de quibus dicitur ad titum I, 16: quidam ore confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Negabo et ego eos, quando dicet, sicut habetur supra VII, 23: numquam novi vos, idest numquam approbavi vos.

Nolite arbitrari quod venerim pacem mittere in terram etc.. Supra monuit discipulos, quod non desisterent a praedicatione veritatis, nec propter opprobria, nec propter timorem mortis, nunc autem monet, quod non desistant etiam propter affectum carnalem. Et primo ostendit quod imminet eis separatio ab affectu carnali; secundo, quomodo debent se habere, ibi qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.

Circa primum tria facit.

Primo excludit intentionem opinatam; secundo suum proponit propositum; tertio exponit.

Secunda ibi non veni pacem mittere; tertia ibi veni enim separare hominem adversus patrem suum etc..

Dicit ergo: possent ita opinari: quid est, Domine, quod tot evenient nobis? in adventu tuo credebamus habere pacem. Et ideo dicit nolite arbitrari etc.. Sed quid est quod dicit? nonne habetur Lc. II, 14, quod nato Domino cecinerunt Angeli, gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis? et ipse episcopus cum primo vertitur ad populum, dicit: pax vobis, et supra nuntiavit Dominus pacem? ideo dicendum quod duplex est pax, videlicet bona, et mala. Nomine pacis concordia significatur. Est pax mala, de qua habetur Sap. XIV, 22: sed in magno viventes inscientiae bello, tot et tam magna mala pacem appellant. Ista pax est carnalium affectuum.

Istam non veni ponere. Unde Apoc. VI, 14: datum est ei ut sumeret pacem de terra. Est et pax bona, de qua Eph. II, 14: ipse est pax nostra qui fecit utraque unum; et ideo Angeli cecinerunt, Lc. II, 14: et in terra pax hominibus bonae voluntatis.

Ideo, non veni mittere pacem, sed gladium. De ratione gladii est dividere. Iste gladius est verbum Dei; Hebr. IV, 12: vivus est sermo Dei, et efficacax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. Unde etiam: gladium spiritus, quod est verbum Dei, ad Eph. Ult., 17.

Iste gladius missus est in terram. Et quidam crediderunt, quidam non. Et ideo fit bellum, ut habetur ad Gal. IV, 9: quomodo convertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo servire vultis etc.. Unde venit separare istam divisionem. Venit ergo mittere gladium etc. Scilicet verbum, sed partim, quia quidem crediderunt, et hoc ex eo fuit; quidam vero non, et hoc ex malitia sua.

Hoc tamen causatur etiam ab eo, quia permittit, sicut habetur ad Rom. I, 26: propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae.

Sed posset aliquis dicere: venisti separare. Inter quos venisti? nonne inter diversos et extraneos? et ostendit quod non, sed inter coniunctissimos. Veni enim, inquit, separare hominem adversus patrem etc..

Duplex est enim maxima coniunctio: quaedam est coniunctio naturalis; quaedam domestica, vel oeconomica; ideo contra utramque mittit gladium. Amicitia naturalis fundatur super actum naturalem, et hic est generatio, vel coniunctio maris et feminae: domestica vel oeconomica super affinitatem. Contra primam ergo veni separare hominem adversus patrem.

Sed est quaestio. Dictum est supra non veni solvere legem, sed adimplere. Sed lex praecipit: honora patrem tuum etc..

Solutio. Dico quod debes ei obedire ubi non retrahit a Dei amore; sed ubi retrahit, non teneris obedire.

Et filiam adversus matrem suam: et hoc quantum ad generationem. Et nurum adversus socrum suam. Et in hoc communicat nova lex veteri, ut habetur Ex. XXXII, ubi dicitur: si quis est Domini, coniungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii levi, quibus ait: ponat vir gladium super femur suum. Et sequitur, et

occidat unusquisque fratrem suum, et amicum. Et illud reputatum est ad laudem Levitarum, ut habetur Deut. XXXIII, 8, ubi dicitur, levi quoque ait: perfectio tua et doctrina a viro sancto tuo. Et sequitur, qui dixit patri suo, et matri suae, nescio vos; et fratribus suis, ignoro vos: et nescierunt filios suos.

Sed hic est quaestio, quia hic enumerat sex personas; in Luca XII, 53 vero non enumerantur nisi tres.

Et dicendum quod idem est utrobique, quia eadem est mater, et socrus uxoris eius.

Item ponit quae ad familiaritatem pertinent, ubi dicit et inimici hominis domestici etc.. Et habetur Ier. XX, 10: et audivi contumelias multorum, et terrorem in circuitu: persequimini, et persequemur eum: ab omnibus viris qui erant pacifici mei. Et videte quia totum istud habetur michaeae VII, 6: filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, nurus contra socrum suam, et inimici hominis domestici eius.

Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Hic ostendit quomodo in ista divisione se debeant habere.

Si vis recipere gladium Domini, oportet quod dividaris ab istis quos dixit. Sed diceret aliquis: nolo dividi a patre, et huiusmodi; ideo dicit qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus. Hortatur Dominus ut omni amori carnali praeponatur.

Et primo ponit exhortationem; secundo utilitatem inde sequentem, ibi qui recipit vos, me recipit.

Et ponit tres gradus. Naturale enim est quod homo diligit patrem, sed magis naturale quod pater filium diligit: item plus naturale quod diligit seipsum.

Quare ergo pater plus diligit filium, quam e converso? assignant quidam rationem, quia pater habet plus scire de filio, si sit filius, quam filius de patre. Item quanto aliquis diutius adhaeret alicui, tanto magis radicatur in amore eius. Item alia ratio, quia unusquisque magis diligit se quam alium. Sed filius est quaedam pars separata ab eo, pater autem non est pars filii; ideo etc.. Item naturale est quod unumquodque diligit facturam suam. Sed diversitas est secundum aliquos, quia quoad aliquid filius magis diligit patrem: naturaliter enim fit descensus a patre in filium, tamen naturaliter filius subditus est patri; ideo pater naturaliter diligit filium, etiam pater spiritualis, ut habetur I Cor. IV, V. 14: non ut confundam vos, hoc scribo, sed ut filios carissimos moneo. Sed filii naturaliter subiecti sunt patri; ideo naturaliter honorant patrem, et magis irascuntur de iniuria patri illata quam sibi, et magis appetunt gloriam patri quam sibi; Prov. XVII, 6: gloria filiorum patres eorum.

Unde qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus, quia ipse est Deus. Deus autem prae cunctis est diligendus; iob XXXII, 21: non accipiam personam viri, et Deum homini non aequabo. Deus enim ipsa bonitas est; ideo magis amandus. Non est ergo me dignus qui amat patrem aut matrem plusquam me.

Et qui amat filium aut filiam etc..

Quare diligit filius patrem? dicendum, quod quicquid habet filius, habet a patre: habet enim a patre nutrimentum et doctrinam. Et hoc non potest filius dare patri; sed quae filius recipit a patre, abundantius recipit a Deo. Ipse enim docet nos, ut habetur iob XXXV, 11: qui docet nos super iumenta terrae, et super volucres caeli erudit nos etc..

Item pascit nos, ut dicitur in Gen. De Iacob.

Item conservat nos in perpetuitatem. Et hoc magis habet a Deo homo quam filius a patre.

Ideo semper magis est diligendus Deus. Scio quod redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum, et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum, iob XIX, 25.

#3 Lectio 3

Et qui non accipit crucem suam.

Ita dictum est quod qui amat patrem etc. Immo dico plus: qui amat seipsum plusquam me, non est me dignus. Quia nihil potest replere totum affectum nisi Deus. Et ideo Deut. VI, 5: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, ex tota fortitudine tua.

Unde dicit qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me dignus. Intelligit, quod qui non est paratus etiam mortem pati propter veritatem, et illam maxime mortem, scilicet mortem crucis non est me dignus: immo etiam debet gloriari de cruce, sicut habetur ad Gal. Ult., 14: mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini.

Et in hoc praenuntiat mortem suam, et modum mortis; I Pet. II, 21: Christus passus est pro nobis, vobis relinquentes exemplum, ut sequamini vestigia eius.

Item aliter exponitur. Quia ille crucem accipit, qui carnem affligit, ut habetur ad Gal. V, 24: qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis suis etc.. Item crux fertur in corde, quando contristatur pro peccato, ut dicebat apostolus, II Cor. XI, 29: quis scandalizatur, et ego non uror? item non sufficit istud, nisi sequatur Dominum.

Unde et sequitur me. Si ieiunas, si compateris proximo, non propter me, non es me dignus. Magnum est enim sequi Dominum, ut habetur Eccli. XXIII, 38: gloria magna est sequi Dominum.

Sed possent dicere, quid inde habebimus? ideo ostendit poenam inobedientium; unde dicit qui invenit animam suam, perdet eam. Anima sumitur pro vita. Aliquis quando est in periculo amittendi denarios, consuevit dicere: amisi denarios; et si liberetur a periculo, dicit se invenisse denarios.

Similiter si aliquis est in periculo corporis, et aliqua occasione liberatur, dicit invenisse vitam suam. Qui ergo invenit vitam suam, et in periculo fuerit propter me, et neget me, ut inveniat vitam, non est me dignus. Et qui

perdiderit animam, idest vitam, idest si exposuerit se morti propter me, inveniet eam; prov. VIII, 35: qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino.

Qui recipit vos, me recipit. Hic ponit remedium. Tu dicis quod ita faciamus.

Unde poterimus vivere? da nobis indulgentiam.

Sicut Papa dat legatis potestatem indulgendi, ita dat Dominus mercedem recipientibus eos. Et ponit tria, quorum duo pertinent ad minores. Dicit ergo. Qui recipit vos, me recipit: quia Deum habebunt, quia vos estis membra mea, quia membrum de membro.

Unde me recipit.

Sed possent dicere: tu es pauper: non est magnum recipere pauperem, sive te. Immo qui me recipit, recipit eum qui me misit, quia, sicut habetur Io. V, 23, qui honorificat filium, honorificat et patrem meum. Magnum est Deum habere hospitem, sicut Abrahae reputatum est ad laudem, ut habetur hebr. XIII, 2.

Item aliud consequetur, scilicet mercedem prophetarum. Unde qui recipit prophetam in nomine prophetarum, mercedem prophetarum accipiet. Duo excellentia sunt in propheta.

Scilicet prophetia, ioel II, 28: effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae, item donum iustitiae; I ad Cor. I, 30; ex ipso autem vos estis qui factus est nobis sapientia et iustitia. Qui recipit prophetam in nomine prophetarum.

Potest sic intelligi: qui recipit prophetam in nomine prophetarum, idest eo quod propheta est, mercedem prophetarum recipiet.

Vel aliter. Tu dicis quod recipiamus apostolos: sed venient aliqui pseudoprophetae, vel pseudoapostoli. Ideo dicit: non facio vim de veritate, sed de nomine. Quia qui in nomine prophetarum recipit, mercedem habebit. Et quam? eandem quam haberes si verum prophetam reciperes. Unde dicit mercedem prophetarum, idest quam haberet pro propheta.

Item non facit vim quis sit ille, utrum unus vel alter. Qui enim recipit prophetam, recipit mercedem prophetarum, quia propheta inde pronior est ad exercendum opus suum; quia non solum qui faciunt, mercedem recipiunt, sed etiam qui facientibus consentiunt, ut habetur Rom. I in fine. Unde si cooperaris ad bonum, de bono illo recipis mercedem; si ministras subsidia vitae, accipis mercedem; quia aliter non posset officium implere. Et idem est quod sequitur: qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.

Sed posset dicere aliquis: si veniret Petrus, vel elias, libenter reciperem eum; ideo subdit et quicumque potum dederit uni ex minimis, idest fidelibus, ut habetur inf. XXV, 40: amen dico vobis, quod uni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis etc.; quasi dicat: non curo utrum magni vel parvi sint.

Posset aliquis dicere: pauper sum; non habeo quid dare; ideo addit calicem aquae frigidae: non dicit aquae calidae propter inopiam lignorum, ne posset se sic excusare; unde vult dicere: quicquid minimum fecerit, habebit mercedem suam. Et hoc confirmat dicens, amen dico vobis, non perdet mercedem suam; Is. XL, 10: ecce Dominus veniet; et sequitur: et merces eius cum illo, et opus illius coram illo.

|+11 Capitulus 11

#1 Lectio 1

His dictis, transiit Dominus ut doceret et praedicaret; et hoc propter tria.

Una ratio est, ut quod verbo dixerat, monstraret exemplo; Act. I, 1: coepit Jesus facere et docere. Item, ut ostenderet quod etiam impiis est praedicandum. Unde ad Rom. I, V. 14: sapientibus et insipientibus debitor sum. Item, ut aliis daret locum praedicandi, ut habetur I Cor. XIV, 30: quod si aliquid fuerit revelatum sedenti, prior taceat.

Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi. Posita est doctrina Christi, et confirmata, et instructi sunt praedicatores; hic confutantur rebelles. Et primo confutat discipulos iohannis; secundo Scribas, ibi illis autem abeuntibus etc..

Circa primum tria facit.

Primo dubitantes confutat; secundo arguit turbas, ibi cui autem similem aestimabo generationem istam? tertio persolvit gratias de fide apostolorum, ibi in illo tempore respondens Jesus dixit etc..

Circa primum primo ponitur quaestio; secundo quaestionis solutio, ibi et respondens Jesus etc..

Dicit ergo cum audisset in vinculis opera Christi. Ponitur occasio, quare misit istos. Idem habetur Lc. VII, 18: tamen alio ordine. Dicit ergo quod erat in vinculis, ut Sup. IV. Tunc incepit Jesus miracula facere.

Et hoc erat conveniens, ut sol non appareret dum nubes essent. Infra: lex et prophetarum usque ad iohannem.

Opera, idest miracula, Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi.

Quidam volunt ex hoc condemnare iohannem, quia dubitavit an esset Christus, et constat quod dubius in fide est infidelis.

Ambrosius super Lucam dicit, quod haec quaestio non fuit infidelitatis, sed pietatis: non enim loquitur de adventu in mundum, sed de adventu ad passionem. Unde miratur si venerat ad patiendum, sicut dixit Petrus: propitius esto tibi, Domine.

Sed contra dicit chrysostomus, quia iohannes a principio praescivit, cum dixit, ecce agnus Dei, Io. I, 29. Constat ergo quod scivit eum fore hostiam immolandam; unde commendatur hic a Domino, quod sit plusquam propheta; sed prophetae noverunt futura.

Alia ratio est Gregorii, quod non est quaestio de adventu in mundum, nec ad passionem, sed de descensu ad inferos, quia iohannes propinquus erat eundo ad inferos, ideo voluit certificari tu es qui venturus es etc..

Sed contra hoc obiicit chrysostomus. Apud illos qui sunt apud inferos, non est status poenitentiae: unde videtur, quod frustra diceret istud. Sed hoc non est contra Gregorium, quia voluit non ut nuntiaret captivis conversionem, sed iustis ut gauderent.

Alia responsio. Legimus quod Dominus multoties interrogaret, non quia dubitaret, sed ut calumniam tolleretur, ut in Io. XI, V. 34 interrogavit de Lazaro, ubi posuistis eum? non quia ignoraret, sed ut illi qui ostenderent sepulcrum, non possent negare, nec calumniari: ideo sic fuit de iohanne. Quia discipuli eius calumniabantur de Christo, ideo ipse misit, non quia ipse dubitaret, sed ne ipsi calumniarentur, sed confiterentur.

Sed quare non ante miserat? quia ante semper erat cum eis, et ideo certificabat eos; sed cum voluit discedere ab eis, voluit quod ipsi per Christum essent certi.

Dicit ergo tu es qui venturus es, an alium expectamus? verum est, quod patres nostri expectaverunt te, ut habetur Exod. IV.

Et respondens ait illis etc.. Hinc tangitur Christi responsio. Iohannes habuit multos discipulos, ut habetur Io. IV. Erat ergo inter eos contentio, quia videntes opera Christi praeferabant Christum iohanni. Item videntes abstinentiam iohannis, praeferabant iohannem Christo. Unde primo quaestionem ponit; secundo commendat iohannem.

Circa primum respondet secundum adventum ad passionem.

Veniet tempus quo Deus passurus est, et multi scandalizabuntur, quia Iudaeis scandalum, I Cor. I, 23. Unde respondet quando hoc erit.

Secundum chrysostomum ostendere vult quod ille venit, quem prophetae praedixerunt.

Unde per prophetas tria erant promissa.

Aliquando promittebatur adventus Dei, in aliquibus adventus novi doctoris, in aliquibus adventus sanctificationis et redemptionis. Quomodo ergo cognoscemus quod iste veniet? et respondet eo modo quo respondetur is.

Cap. XXXV, 4: ecce Deus veniet, et salvabit nos etc.. Unde videbitis ista miracula. Nuntiate ergo iohanni quae audistis, in doctrinis.

Et vidistis, in miraculis. Item promittebatur doctor; ioel II, 22: filii sion, exultate; et sequitur, quia dedit vobis doctorem iustitiae.

Caeci vident etc.. Et hoc ad litteram. Item, si quaeris quando veniet. Is. Lxi, 1: spiritus Domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me, vel ad evangelizandum; et hoc significatur, cum dicitur pauperes evangelizantur.

Aliquid proprium voluit significare, quasi dicat: veniet ponere novam doctrinam.

Pauperes evangelizantur, idest evangelizatur paupertas; unde Sup. V, 3: beati pauperes spiritu etc.; Lc. IV, 18: spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me. Item veniet aliquis sanctificatus sanctificans peccatores. Unde Is. VIII, 13: Dominum exercituum, ipsum sanctificate. Unde aliquibus promittebatur sanctificatio, quibus sanctificatis alii scandalizabuntur; unde dicitur et beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Unde ad hebr.

Ult., 12: propter quod et Jesus ut sanctificaret per proprium sanguinem populum, extra portam passus est. Ideo ostendit signa de adventu.

Et si moraliter loquamur, per hoc significatur totus processus sanctificationis hominis. Primo enim peccatori accidit caecitas, quando ratio obtenebratur; Ps. LVII, 9: supercecidit ignis, et non viderunt solem; et Is. XLIII, 8: educ foras populum caecum, et oculos habentem. Claudus dicitur quando ad diversa mens trahitur, ut dicitur III reg.

Cap. XVIII, 21: ut quid claudicatis in duas partes? item fit ulcerosus in insidiis, et leprosus, quia tunc retrahi non potest, et alios inficit. Et post surdus efficitur, quia castigatio non auditur. Ulterius moritur; ephes. V, 14: surge qui dormis, et exurge a mortuis.

Et omnes istos sanat Dominus. Ultimo fit pauper spiritu, ita quod non est in eo sanitas; Ps. XXXVII, 8: quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea etc.. Et istos Dominus sanat, et sanati in quamdam soliditatem mentis conscendunt, ubi est vera pax: pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum, Ps. Cxviii, 165.

Illis autem abeuntibus etc.. Hic satisfacit dubitationi turbarum. Turbae autem audierant testimonium iohannis de Christo; sed modo videbantur dubitare. Tria enim poterant habere in corde, quia triplici ratione mutat aliquis verbum suum: vel propter animi levitatem, vel propter aliquod commodum, vel quia ex humano spiritu, quando nesciat veritatem, et post cognoscat illam.

Ps. Xciii, 11: scit enim Deus, quoniam cogitationes hominum vanae sunt. Ideo primo excludit ab eo levitatem; secundo appetitum commodi; tertio ostendit eum propheticam habere veritatem.

Dicit ergo illis abeuntibus etc..

Docet nos Dominus magnam curialitatem, quia noluit iohannem laudare discipulis suis praesentibus, sicut nec aliquem in sua praesentia, sicut habetur Prov. XXVII, 2: laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua. Quia si bonus est qui laudatur, erubescit; si malus est, adulatur. Coepit Jesus dicere ad turbas: quid existis in desertum videre? numquid existis ad videndum arundinem? non. Sed existis videre hominem firmum. Arundo autem de facili movetur; unde animus cito mutabilis ventus reputatur.

Ad Ephes. IV, 14: ut non simus iam parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento.

Item non est levis pro aliquo commodo. Sed quid existis videre? omnes enim divitiae ad aliquam utilitatem pertinent corporis, et hoc vel in cibo, vel in vestitu: et constat quod in nullo horum facit vim.

Non est ergo credendum quod pro aliquo commodo hoc dicat; unde dicit quid existis videre? hominem mollibus vestitum? et quare non facit mentionem de cibo? quia non poterat esse dubium. Vestiebatur autem de pilis camelorum. Unde qui mollibus vestiuntur, non sunt in deserto, sed in domibus regum.

Aliter exponitur secundum chrysostomum.

Aliqui ex natura leves fiunt, aliqui ex deliciis, ut Os. IV, 11: fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt Cor. Primum amovet per prius dictum: secundum per hoc quod dicit mollibus vestitum; ideo non est inconstans ex deliciis vitae.

Sed hic potest fieri quaestio de deliciis vestitus, utrum sit peccatum; quia si non est peccatum, non imputaretur illi diviti, qui quotidie induebatur purpura et bysso, Lc. XVI, 19.

Respondet Augustinus, quod talia non sunt consideranda, sed affectus utentis: quilibet enim debet indui ad modum simul conviventium, ideo magis enucleanda est consuetudo.

Nam in aliquibus terris omnes, aut plures induuntur serico. Unde aliqui strictius induunt, aliqui latius, et utroque modo distinguitur: si restrictius, aut intentione bona, et hoc est bonum: aut propter vanam gloriam, et hoc malum. Si latius, aut propter superbiam, et hoc malum: aut propter significationem, ut pontifex et sacerdos, et hoc bonum.

Mystice per homines qui mollibus vestiuntur, significantur adulatores: ille enim mollibus vestitur, qui verbis blandis molitur, ut in ore homines superbi quaerant gloriam. Et Prov. XXIX, 12: princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

Sed dicerent: non est inconstans, sed humano spiritu loquitur, ideo hoc amovet sed quid existis videre? prophetam etc..

Unde testimonium perhibet quod non humano spiritu, sed prophetico loquebatur. Unde primo ostendit eum esse prophetam; secundo plusquam prophetam.

Fuit enim propheta, ut habetur Lc. I, 76: et tu, puer, propheta altissimi vocaberis etc.. Item extollit eum super prophetas dicens dico vobis: etiam plusquam prophetam: et hoc quantum ad tria. Primo, quia prophetae est futura praedicere; iste autem non solum futura, sed etiam praesentia ostendit dicens: ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Item non dicitur solum propheta, sed etiam baptista, ut supra cap. III. Item praecursor, ut habetur Lc. I, V. 76: praeibis enim ante faciem Domini parare vias eius. Item quantum ad modum: miraculosius enim egit, quam propheta, quia iste ex utero prophetavit, alii non, ut habetur Lc. I, 44: ecce enim ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit infans in gaudio in utero meo.

Hic est enim de quo scriptum est. Hic probat Dominus excellentiam iohannis.

Et primo per auctoritatem; secundo per specialia eius privilegia, ibi amen dico vobis etc..

Dicit ergo: dixi quod est plusquam propheta, de quo habetur Mal. III, 1: ecce ego mitto Angelum meum, qui praeparabit viam tuam ante te etc.. In hac auctoritate ponuntur excellentiae iohannis, quia primo vocat eum Angelum: Angelus enim est supra prophetam, quia sicut sacerdos est medius inter prophetam et populum, sic propheta inter Angelos et sacerdotes. Angelus autem inter Deum et prophetas; unde zacharias dicit: Angelus qui loquebatur in me, Zach. I, 9. Angelus est nomen officii, non naturae; unde iohannes Angelus dicitur ex officio.

Differentia est enim inter Angelum et prophetam, quia Angeli manifeste vident, unde habetur inf. XVIII, 10, ubi dicitur: dico enim vobis, quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in caelis est. Angeli semper vident faciem Dei, prophetae vero non. Unde sicut Angeli semper vident faciem patris, sic iohannes specialiter Christum vidit: et ideo quia specialiter, ideo dicit meum.

Item dicit ante faciem meam. Quando rex vadit, praecedunt multi, sed magis familiares praecedunt faciem suam; sic iohannes honorabilior dicitur, quia missus ante faciem eius: tanto enim honorabilior, quanto propinquior.

Item iste praeparabat viam, quia baptizabat; unde dicit qui praeparabit viam ante te.

Amen dico vobis etc.. Supra commendavit Dominus iohannem per auctoritatem prophetae; nunc intendit eum commendare propriis verbis, et auctoritatem prophetae exponit: et tria facit.

Primo commendat ipsum quantum ad differentiam omnis ordinis et status.

Et primo secundum differentiam caelestium et terrestrium; secundo quantum ad differentiam legis et evangelii; tertio quantum ad differentiam praesentis saeculi et futuri.

Et primo ostendit eum excellentem inter terrestres; secundo ostendit eum minorem inter caelestes, ibi qui autem minor est in regno caelorum, maior est illo.

Dicit ergo: dictum est quod iohannes est Angelus, et, ut in summa breviter comprehendam dico vobis: inter natos mulierum non surrexit maior. Proprie locutus est cum dixit surrexit, quia omnes nascuntur filii irae, ut habetur ad

Ephes. II, 3: eramus natura filii irae, sicut et ceteri. Quicumque ergo potest ad statum gratiae pervenire, surgit. Unde inter natos mulierum etc..

Et significanter loquitur, ut ab hac universalitate excludatur Christus, quia mulier corruptionem sonat, sed foemina sexum; unde si alicubi invenitur filius mulieris, ut in Io. XIX, 26: mulier, ecce filius tuus, sexum tunc nominat, non corruptionem.

Sed quid est quod dicit inter natos mulierum non surrexit maior? estne propter hoc maior omnibus? dicit Hieronymus, quod non sequitur: si non surrexit maior, ergo est maior. Chrysostomus autem dicit, quod maior est omnibus.

Secundum ergo primam expositionem dico quod argumentum illud in Angelis, ubi est ordo, valorem haberet, quod ille, quo non est alius maior, est maximus; sed inter homines non habet veritatem, quia inter homines non est ordo secundum naturam, sed solum secundum gratiam. Item si dicatur maior omnibus patribus veteris testamenti, non est inconveniens: ille enim maior et excellentior est, qui ad maius officium est assumptus: Abraham enim maior est inter patres quoad probationem fidei; Moyses vero quoad officium prophetiae, ut habetur deut.

Ult., 10: non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses. Omnes isti praecursores Domini fuerunt; nullus autem fuit in tanta excellentia et favore; ideo ad maius officium est assumptus; Lc. I, 15: erit enim magnus coram Domino.

Qui autem minor est in regno caelorum, maior est illo. Occasione istorum verborum quidam locum calumniandi invenerunt: volunt enim omnes patres veteris testamenti damnare; si enim maior est aliis, sequitur quod alii non sunt de numero salvandorum, quia per regnum caelorum praesens ecclesia designatur. Si ergo ioannes non fuit de praesenti ecclesia, non fuit de numero electorum, ergo minus alii.

Et haec opinio est erronea, quia constat quod id quod Dominus dicit, in laudem ioannis introducitur.

Potest autem haec locutio exponi tripliciter. Primo, ut per regnum caelorum ordo beatorum intelligatur: et qui inter illos est minor, maior est quolibet viatore. Et ideo praesentem statum appellat Dominus pueritiam.

Unde I ad Cor. XIII, 11: cum autem factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli, unde nominat viatores parvulos.

Et hoc verum est intelligendo de maioriata actuali: actu enim maior est qui comprehensor est.

Secus de maioriata virtuali, sicut una parva herba maior dicitur virtute, licet alia maior sit quantitate.

Aliter potest exponi, ita quod per regnum caelorum praesens ecclesia designetur: et hoc est, quod minor non dicitur universaliter, sed minor tempore. Supra III et Io. I, V. 15: qui post me venit, ante me factus est. Unde ille qui minor est, maior est illo.

Vel aliter potest exponi, quod aliquis dicitur maior dupliciter: vel quantum ad meritum; et sic multi patriarchae sunt maiores aliquibus novi testamenti, sicut dicit Augustinus quod caelibatus ioannis non praefertur coniugio Abrahae: aut comparando statum ad statum, sicut virgines meliores sunt coniugatis; non tamen quaelibet virgo melior quolibet coniugato: unde ioannes habet istam dignitatem, quod est in quodam confinio, quia maior viatoribus, sed minor comprehensoribus; unde tenet locum medium.

A diebus autem ioannis usque nunc etc.. Hic commendatur quantum ad distinctionem novi et veteris testamenti. Et notatur excellentia ioannis, quia est principium novi testamenti, et finis veteris.

Ita dixi, quod qui minor est in regno caelorum, maior est illo: et hoc pertinet ad hoc, quod ipse est principium novi testamenti: sed a diebus ioannis baptistae, idest a praedicatione ioannis, regnum caelorum vim patitur.

Hoc tripliciter exponitur. Scitis quod in raptu quaedam violentia est, et quidam conatus; unde oportet quod peccator ad hoc quod possit venire ad regnum caelorum, assurgat ad spiritualia, et conetur multum.

Aliter exponitur. Scitis quod rapina est proprie quando alienum praeter voluntatem Domini rapitur: praedicatio salutis Missa est Iudaeis, et per Christum ubique. Ipse dicit infra XV, 24: non sum missus nisi ad oves, quae perierunt domus Israel. Et cum ad eos mitteretur, non receperunt; tamen illi quibus non mittebatur, propter humilitatem rapiebant.

Unde supra VII, 12: multi venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac et Iacob in regno caelorum; filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores etc.. Et infra XXI, 43: auferetur a vobis regnum et dabitur genti facienti fructus eius.

Ideo isti violenter rapiunt. Et haec est expositio Hilarii.

Tertia expositio est. Illud quod rapitur, cum festinatione rapitur, unde iob: sicut torrens qui raptim transit in convallibus, et hoc propter motus velocitatem. Et quia praedicatio ita commoverat corda omnium, videbatur festinus cursus; ideo dicit vim patitur, quia per modum cuiusdam festinationis tendunt ad regnum; unde ab ipso incepit evangelium, et ipse est finis legis.

Unde Christus dicit omnes enim prophetae et lex usque ad ioannem prophetaverunt: quia omnes prophetae propter Christum; et inceperunt impleri a praedicatione ioannis. Unde Lc. Ult., 44: oportet impleri quae scripta sunt de me. Et hoc usque ad ioannem.

Sed quid est? numquid post ioannem non fuerunt prophetae? nonne legimus infra XXIII, 34: ecce mitto ad vos prophetas, sapientes et Scribas? etc..

Dicendum quod propheta ad duo mittitur: ad confirmandam fidem, et corrigendos mores; Prov. XXIX, 18: cum prophetia defecerit, dissipabitur populus. Ad confirmandam fidem, ut habetur I Petr. I, 10: de qua salute

exquisierunt, atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt, scrutantes in quod vel in quale tempus significaret in eis spiritus Christi. Unde prophetia de istis duobus serviebat; sed iam fides fundata est, quia iam promissa per Christum sunt completa. Sed ad corrigendos mores numquam deficit, nec deficiet prophetia.

Habet ergo excellentiam iohannes, quia in medio veteris et novae legis; unde missus est ante faciem quasi simul cum Christo.

Et si vultis recipere, ipse est elias, qui venturus est. Hic ponit excellentiam iohannis quoad distinctionem praesentis et futuri. Elias enim fuit praecursor Domini, sicut iohannes; unde Mal. IV, 5: ecce ego mittam vobis eliam prophetam etc.. Et iohannes est elias.

Sed quid est quod dicit Dominus? quia interrogatus iohannes si esset elias, dixit quod non.

Per hoc autem amovetur quaedam haeresis, quae posuit transmigrationem animae, quod anima videlicet exibat de uno corpore, et intrabat aliud corpus, ideo anima eliae intraverat iohannem, ut dicebat. Sed haec opinio falsa est, quia ipse negavit quod esset elias.

Christus autem dixit, quod iohannes erat elias propter triplicem similitudinem. Primo, quia sicut Angelus dicitur similis Angelo, quia pares in officio, sic elias et iohannes pares sunt officio, quia uterque praecursor; Lc. I, V. 76: ipse praeibit ante faciem Domini parare vias eius etc.. Item quantum ad conversationem, quia vitam austeram duxit, ut habetur III Reg. XIX, 6 ss.. Item quantum ad persecutionem, quia sicut ille persecutus est a iezabel, ita iste ab Herode. Unde si vultis accipere, secundum quod accipi debet, ipse est elias. Et ut ipsi intelligant quod istud dictum est mystice, subdit qui habet aures audiendi audiat, idest, qui habet aures spiritualiter, audiat, et intelligat.

|#2 Lectio 2

Cui autem hic prorumpit in increpationem turbarum. Et primo ponit quaestionem; secundo quamdam similitudinem; tertio eam exponit.

Procedit ergo sic. Ita comparatur iohannes eliae ratione officii, sed cui comparabo hanc generationem? et quare dicit hoc hic? hoc dicit sicut aliquis quando alicui fecit quicquid boni potuit, et ipse est ingratus, nescit cui comparare eum; sic Dominus omnia bona fecerat generationi huic; unde Is. V, 4: quid ultra debui facere vineae meae, et non feci ei? cui ergo potero comparare tantam malitiam? notandum quod generatio aliquando in Scripturis pro congregatione bonorum accipitur, aliquando malorum, aliquando utrorumque. Pro congregatione bonorum, ut in Ps. Cxi, 2: generatio rectorum benedicetur.

Pro congregatione mala, infra XII, V. 39, ubi dicitur generatio mala et perversa.

Pro utrisque, Eccle. I, 4, ubi dicitur: generatio praeterit, generatio ventura est, terra autem in aeternum stat.

Similis est pueris sedentibus in foro etc.. Hic ponit quamdam similitudinem; et potest exponi secundum planum litterae, vel secundum mysticum sensum.

Primo ponit similitudinem de pueris; secundo adaptat eam, ibi venit iohannes neque manducans, neque bibens etc..

Notandum enim quod naturale est homini quaerere delectationes, et semper quaerit illas, et nisi abstrahatur per sollicitudines, statim ruit in malas delectationes, sed pueri non habent sollicitudines, ideo vacant circa illa, quae sibi competunt, hoc est ludere.

Item notandum, quod homo naturaliter sociale est, et hoc quia naturaliter unus alio indiget, unde delectatur in convictu; unde Philosophus I polit.: omnis homo qui solitarius est, aut est melior homine, et est Deus; aut peior homine, et est bestia.

Unde dicitur sedentibus in foro, quia nullus per se vult ludere, sed in foro, ubi fit congregatio multorum.

Item notandum, quod naturale est homini quod delectatio eius sit in aliqua repraesentatione, unde si videamus aliquid bene sculptum, quod bene repraesentet quod debet, tunc delectamur; ideo pueri qui delectantur in ludis, semper ludos suos faciunt cum aliqua repraesentatione vel belli, vel huiusmodi.

Item notandum, quod ad duas passiones terminantur omnes animi affectus, scilicet vel ad gaudium, vel ad luctum.

Qui clamantes etc.. Hoc est ita videndum. Ponamus quod sint pueri ex una parte, et alii ex alia, ita quod quidam debeant cantare, alii saltare; unum isti facere, alii eis respondere. Si isti canerent, et illi eis non responderent secundum formam suam, iniuriarentur eisdem, unde dicunt cecinimus vobis, et vos non saltastis.

Item nihil ita immutat animum, sicut cantus; unde computat boetius in musica sua de quodam qui coram Pythagora cum alio litigabat, et cantu alii loquebantur.

Tunc Pythagoras fecit mutari cantum, et ille quievit; unde omnes exercebantur in musica.

Ideo notandum, quod quidam cantus est propter gaudium, sicut habetur eccli.

XL, 20: vinum et musica laetificant cor; ideo dicitur cecinimus, idest cantum gaudii diximus, et non saltastis.

Item consuetudo est, quod sicut aliqui immutantur ad gaudium, ita quidam ad fletum; unde Ier. IX, 17: vocate lamentatrices, et assumant super nos lamentum etc..

Ideo dicunt lamentavimus, idest cantus lugubres fecimus, et vos non planxistis.

Mystice per pueros significatur populus veteris legis, inter quos quidam fuerunt provocatores ad gaudium spirituale, ut David Ps. XXXII, 1: exultate, iusti, in Domino, quidam ad luctum, ut ioeI II, 13: convertimini ad Dominum in toto corde vestro, in ieiunio, fletu et planctu etc.. Unde possunt dicere cecinimus, idest incitavimus vos ad spiritualem laetitiam, et non suscepistis: lamentavimus, idest invitavimus ad poenitentiam, et vos non acquievistis.

Venit iohannes etc.. Hic adaptat similitudinem. Et primo adaptat; secundo rationes assignat.

Dupliciter homines attrahuntur ad bonam vitam: quidam enim per speciem sanctitatis, quidam autem per viam familiaritatis.

Dominus et iohannes diviserunt sibi duas vias. Iohannes, immo Dominus per iohannem, elegit viam austeritatis; per se elegit viam lenitatis: et tamen per nullum sunt conversi.

Unde dicit venit iohannes non manducans, neque bibens: et hoc ad litteram, quia multum abstinens fuit, et dicunt: Daemonium habet, sicut hypocritae bonum in malum convertunt. Venit filius hominis manducans, et bibens, idest differenter utens cibus, et non valet ei, quia non creditis, immo dicitis ecce homo vorax, potator vini, publicanorum amicus; contra illud prov.

Cap. XXIII, 20: noli esse in conviviiis potatorum etc..

Hic notandum, quod qui observaret dicta hominum, numquam aliquid bene faceret; Eccle. XI, 4: qui observat ventos, non seminat, et qui considerat nubes, numquam metet.

Sed hic est quaestio. Quare elegit Dominus per se vitam leniorem, et per iohannem asperiolem monstravit? ista ratio est, quia Dominus confirmabat actus suos miraculis; iohannes autem non faciebat: ideo si nullam haberet excellentiam, non approbaretur eius testimonium, sicut videmus in sanctis, quia unus habet excellentiam in uno, alius in alio; ut Augustinus habuit excellentiam in doctrina, martinus in miraculis.

Item alia ratio, quia iohannes purus homo erat, ideo abstinere se a carnalibus desideriis; Christus autem Deus erat: ideo si austeritatem duceret, non ostenderetur esse homo; ideo humanam vitam magis assumpsit.

Item iohannes fuit finis veteris testamenti, cui gravia imponebantur; sed Christus fuit initium novae legis, quae procedit per viam mansuetudinis.

Et iustificata est sapientia. Istud potest dupliciter legi. Uno modo retorquendo ad utrumque quod dictum est de iohanne et Christo; et tunc est sensus: quando homo facit quod debet, et alius non corrigitur, tunc salvat animam suam, et iustificatur in sermonibus suis. Iustificata est sapientia, hoc est filius Dei, sive Christus, idest iusta apparuit filiis suis, quia exhibuit Iudaeis quod debuit: abstinentiam per iohannem, mansuetudinem per Christum.

Vel aliter potest dici. Ita dicant filii diaboli, quod vorax est et potator vini; sed filii sapientiae intelligunt quod non est vita in cibo et potu, sed in aequalitate animi, utendo cibo pro loco et tempore, et abstinendo similiter quando decet, ita quod non excedant in multo, nec deficient in paucis, ut dicit apostolus ad Phil. IV, 12: ubique, et in omnibus institutus sum, et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati. Ideo plenam iustitiam non videretur ostendere, si totaliter abstinere, quia crederetur tota iustitia esse in abstinentia; sed in hoc non consistit, sed in animi aequalitate.

Et nota quod dicit sapientia, quia uti cibus, vel abstinere secundum moderationem sapientiae est ut abstineat quando debet, et ubi debet.

#3 Lectio 3

Supra satisfecit discipulis iohannis, nunc exprobrat non credentibus: et duo facit.

Primo describitur factum Domini; secundo verba ipsius, ibi vae tibi, corozaim etc..

Dicit ergo primo tunc coepit exprobrare civitatibus etc.. Exprobratio est respectu beneficiorum, et respectu datorum.

Magnum enim beneficium fecerat Dominus, quia sui praesentia eos illustraverat; unde ingrati erant, et ideo merito exprobrabiles; unde Mich. VI, 3: popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? quasi dicat, nihil. Et non exprobravit eos quod peccata egissent, sed quod poenitentiam non fecissent: unde eis conveniebat quod dicitur iob XXIV, 23: dedit ei locum poenitentiae, et ipse abutitur eo in superbiam. Et rom.

Cap. II, 4: an ignoras quod benignitas Dei te ad poenitentiam adducit? sed hic est quaestio litteralis, quia Lucas istud alio ordine ponit.

Ponit enim in missione discipulorum; iste hic.

Respondet Augustinus. Videtur quod Lucas magis ordinem servet historiae: hic autem seriem memoriae.

Sed tunc obiicitur quod hic dicitur tunc; ergo videtur quod hic magis series texatur historiae.

Respondet Augustinus, quod tunc tempus indefinitum dicit. Vel aliter potest dici quod bis dixit haec verba, et ideo potuit esse et tunc secundum istum, et tunc secundum Lucam.

Vae tibi, corozaim etc.. Hic ponuntur verba Domini. Et primo fit sermo de civitatibus suffraganeis, secundo de metropoli, ibi et tu, capharnaum etc.. Et primo comparat culpam ad culpam; secundo poenam ad poenam, ibi verumtamen dico vobis etc..

Dicit ergo vae tibi, corozaim etc.. Iste autem sunt civitates sive villae in Galilaea, ubi multa signa Dominus fecerat, et tamen non erant conversae. Ideo dicit vae tibi etc..

Sed quid est quod facit Dominus? immo scriptum est Rom. XII, 14: nolite maledicere etc..

Dicendum quod est maledicere formaliter, et materialiter: formaliter nullus debet maledicere, sed materialiter potest.

Unde notandum quod quaedam coniuncta sunt secundum sensum, quae tamen possunt separari secundum intellectum, ut in pomo est odor et sapor, quae non possunt separari secundum sensum, licet secundum intellectum.

Similiter velle istum non puniri, et velle ordinem iustitiae, non possunt simul esse, nisi secundum intellectum. Unde si maledico isti, quia delector in eius malo, malum est. Si autem non pro malo eius, sed pro ordine iustitiae, sic est bonum. Unde verbum Domini non erat verbum delectantis, sed opus iustitiae nuntiantis.

Vae tibi, corozaim. Corozaim interpretatur ministerium in eum, bethsaida domus fructuum. Cui plus committitur, ab eo plus exigitur.

Et quare plus ei exhibuit? quia ibi suum ministerium implevit: ideo revelata est ira Dei de caelo super omnem impietatem, et iniustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iustitia retinent, Rom. I, 18.

Bethsaida domus fructuum. Si igitur multum fructum fecit ibi Dominus, et non faciunt poenitentiam, quid erit eis? Is. V, 4: expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas.

Vae tibi... Quia si in tyro et sidone factae essent virtutes, quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere poenitentiam egissent.

Olim, idest a longinquis temporibus.

Et notate modum poenitentiae, quia in cinere et cilicio, quia duo inducunt ad poenitentiam. Unum recordatio delictorum; et hoc significatur in cilicio, quod fit de pilis caprarum: istud enim animal immolabatur pro peccato. Aliud est consideratio mortis et conditio humanae fragilitatis; unde dicitur Gen. III, 19: pulvis es, et in pulverem reverteris. Et iob ult., 6: ideo reprehendo me, et ago poenitentiam in favilla et cinere.

Verumtamen dico vobis: tyro et sidoni remissius erit in die iudicii quam vobis.

Hic comparat culpam ad culpam: quia si inventi sunt graviore in culpa, deterius erit eis: quia quod audierunt, non fecerunt: ideo gravius erit, secundum quod dicitur iob.

Cap. XV, 22: si non venissem, et non eis locutus fuisset, peccatum non haberent.

Notandum quod ex istis verbis tres errores excludit. Quidam dicebant omnia peccata paria, et similiter supplicia; hoc excludit cum dicit, quia istis erit deterius quam tyro et sidoni.

Item quidam dixerunt quod non salvabuntur nisi quos praescivit: quia si praedicaretur eis, converterentur; hoc excludit cum dicit quod tyro et sidoni male erit, sed tamen deterius istis, quibus nuntiatum est regnum Dei. Unde Augustinus in libro perseverantiae: non remunerat Dominus pro his quae fecisset, sed pro his quae facit.

Item removet tertium errorem, quia dicebant quidam quod Dominus misit prophetas et praedicatores Iudaeis, et non aliis: quia sciebat quod alii non reciperent. Sed hoc excludit, quia si praedicaretur eis, poenitentiam agerent. Sed tunc restat quaestio: quia si Iudaei non credebant, videretur quod Dominus non bene fecisset, cum non misit ad eos, si illi credidissent.

Dicit Gregorius, quod scire secreta Dei non est hominis; tamen secundum quod videtur, quia promissum erat patribus, ideo ad confirmandas promissiones patrum primo praedicavit Iudaeis. Item ut ostenderetur iustior eorum condemnatio, ideo eis praedicavit, et post aliis discipulos misit.

Remigius solvit sic: quia licet ex tyro et sidone plures credidissent in maiori multitudine; tamen apud eos erant aliqui perversi, qui nondum erant parati ad credendum; ideo non misit primo ad eos.

Tertiam expositionem ponit Augustinus, quod praescivit Dominus, quia si credidissent, non perseverassent in tempore passionis; et ideo ad eos non misit.

Alia est expositio Augustini, quia praedestinatio est praescientia beneficiorum Dei. Unde quaecumque pertinent ad salutem, sunt effectus praedestinationis in praedestinitis: unde diversimode distribuit Dominus dona sua, quia quibusdam dat cor docile, et pronitatem ad bene agendum; sed hoc non sufficit nisi sit instructor. Item aliquando est instructor, sed cor est durum: et sicut illis non sufficit facilitas ad credendum, sic istis nocet cor durum. Unde quaerere quare istum elegit, non illum, fatuum est quaerere; unde Augustinus: quare trahat hunc, et non illum, noli iudicare, si non vis errare.

Unde melius est ut totum torqueatur ad ordinationem Dei, quam ad humana merita.

Et tu, capharnaum, numquid usque in caelum exaltaberis? in parte ista exprobrat civitati solemniori. Et primo exprobrat superbiam, et hoc quia magni magis superbunt; secundo exprobrat eorum impenitentiam, ibi quia si in sodomis factae fuissent virtutes etc..

Circa primum primo exprobrat superbiam; secundo minatur poenam.

Dicit ergo et tu, capharnaum etc.. Et est ibi duplex littera. Una interrogative numquid usque in caelum exaltaberis? alia littera: tu es quae exaltata es usque in caelum: quia a Domino exaltata est, et praesentia Domini, et multis meritis; Lc. IV, 23: quanta audivimus facta in capharnaum, fac et hic in patria tua. Item a teipsa exaltata es: unde tu numquid exaltaberis per superbiam, vel doctrinam meam? quantumcumque exaltata fueris, tamen ad inferos descendes: iob XX, 28: detrahetur in die furoris Domini; haec est pars hominis impii a Deo. Unde tu quae videris tangere caelum, detraheris ad infernum. Unde propria poena superbi est Deiectio; Is. XIV, V. 14 contra illum qui dicebat: ascendam ad astra caeli, sequitur, ad infernum detraheris.

Consequenter arguit de impenitentia.

Et primo comparat quantum ad culpam; secundo quantum ad poenam.

Dicit ergo quia si in sodomis etc.. Et quare hoc dicit? ad significandum libertatem arbitrii: quia ante hominem vita et mors. Nullus illos monuit: quamvis enim Lot inter illos esset, tamen non fecit miracula.

Sed isti viderunt Dominum docentem, et miracula facientem, ideo etc.. Capharnaum interpretatur villa dulcissima, et per hanc interpretatur ierusalem.

Verumtamen dico vobis: in die iudicii gravior erit poena tua quam illius terrae, quae subversa est. Vel potest intelligi de habitantibus; Lc. XII, 47: servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens, vapulabit multis.

In illo tempore respondens Jesus dixit: confiteor tibi, pater etc.. Supra Dominus redarguerat infidelitatem turbarum; nunc gratias agit de fide discipulorum et aliorum credentium. Et primo reddit gratias patri tamquam auctori; secundo ostendit eandem potestatem se habere, ibi omnia mihi tradita sunt a patre meo.

Dicit ergo in illo tempore, scilicet quo accidit etc. Respondit: sed cui respondit? convenit ei quod dicitur iob XV, V. 2: numquid sapiens respondet quasi in ventum loquens? non. Unde respondet tacitae obiectioni.

Posset enim dicere aliquis: isti non credunt quibus praedicasti; alii autem credidissent, si praedicatum fuisset illis. Ideo respondet, et responsione redarguit quosdam qui causas electionis inquisierunt, quare videlicet illi elevati sunt in caelum, et isti demersi sunt in profundum; ut Origenes, qui ponebat quod electio ex meritis est. Sed hic reprobat hoc, ostendens quod hoc attribuendum est divinae voluntati.

Dicit ergo confiteor tibi, pater etc..

Notandum, quod triplex est confessio. Scilicet fidei; unde Rom. X, 10 dicitur: corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Item confessio peccatorum; Iac. V, 16: confitemini alterutrum peccata vestra.

Item confessio gratiarum actionis, de qua Ps. Cxv, 1: confitemini Domino, quoniam bonus etc.. De hoc intelligitur confiteor tibi, pater caeli et terrae.

Duae haereses excluduntur, haeresis scilicet Sabellii, qui non distinguit filium a patre; unde dicit confiteor tibi, pater etc.. Sic confitetur auctoritatem patris etc..

Item quia eiusdem naturae. Ideo dicit patrem suum, contra Arium. Et vere Dominus, quia pater caeli et terrae. Et in Ps. Xcix, V. 3: scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, et non ipsi nos. Et dicitur pater, non quia eum creavit, sed quia eum genuit; Ps. Lxxxviii, 27: ipse invocavit me: pater meus es tu.

Et quare gratias agit? agit gratias super quamdam distinctionem, et ponit sic: quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Unde hic considerare oportet qui sint parvuli, et qui sapientes, et qui prudentes.

Triplex autem dicuntur aliqui parvuli.

Ad litteram parvuli dicuntur abiecti; unde in Abdia V. 2: ecce parvulum dedi te, contemptibilis tu es valde. Item dicitur parvulus humilitate, quia parva de se sentit. Unde Dominus infra XVIII, 3: nisi conversi fueritis, et efficiamini ut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum. Item simplicitate: unde apostolus I Cor. XIV, 20: malitia parvuli estote.

Unde potest illud intelligi: quia revelasti ea parvulis et abiectis piscatoribus. Et quare? apostolus reddit rationem dicens, quod despecta mundi elegit Deus, ut fortia quaeque confundat. Augustinus exponit: parvulis, idest humilibus, non de se praesumentibus: ubi enim humilitas, ibi sapientia.

Hilarius exponit de simplicibus. In simplicitate quaerite illum, Sap. I, 1.

E contrario sapientes et prudentes, quia in carnali sapientia student; Ier. IX, V. 23: non gloriatur sapiens in sapientia sua. Istis non revelavit, sed rusticis non confidentibus de sapientia sua; Eccle. VII, 24: dixi: sapiens efficiar, et ipsa longius recessit a me, multo magis quam erat. Quare apostolus ad Rom. X, 3: ignorantes autem Dei iustitiam, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti. Item per sapientes intelligit superbos iactantes se; et talibus non revelavit. Ad Rom. I, 22: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Item dicit sapientes secundum carnem viventes, quae carnis sunt quaerentes, non quae Dei, Phil. II, V. 21. Item sapientes sunt, ut faciant mala, et bene facere nescierunt, Ier. IV, 22. Et revelasti. Ad Eph. IV, 17: ut non ambuletis sicut et gentes ambulantes in vanitate sensus sui.

Unde abscondisti a sapientibus, revelando parvulis. Sapientiam abscondit a sapientibus, non apponendo gratiam.

Unde dicitur ad Rom. I, 28: tradidit eos in reprobum sensum.

Sed quid est quod gratias reddit, quod abscondit? dico quod hoc non facit, ut gaudeat de caecitate eorum, sed de iudicio Dei, qui ita sapienter ordinat. Et quare? hic non est quaerenda causa: in talibus enim Dei voluntas pro causa est.

Ita, pater, quia sic placitum est ante te. Artifex bene potest assignare causam quare lapides quosdam in fundamento, quosdam superius posuit; sed quod hunc posuerit hic, alium ibi, non est alia causa nisi voluntas sua. Sic quod Dominus aliquos salvet, hoc est ad suam misericordiam, quod hos damnet, ad iustitiam. Sed quare circa illum sic misericorditer agit, potius quam circa alium, hoc solum pertinet ad suam voluntatem.

Unde ad Rom. IX, 18: cuius vult miseretur, et quem vult indurat. Unde sic facit propter beneplacitum. In Ps. Cxviii, V. 108: beneplacitum fac, Domine etc..

Omnia mihi tradita sunt a patre meo. Egerat gratias patri, quia secreta parvulis revelat: posset aliquis credere, quod non posset ipse revelare, unde hoc removens primo tangit magnitudinem suae potestatis; secundo invitat ad se quasi dicat: ecce sum potens; venite ergo ad me etc..

Et primo duo facit.

Primo ponit aequalitatem filii ad patrem; secundo spiritualiter applicat ad id de quo agebatur, ibi et nemo novit filium nisi pater.

Dicit ergo: posset dicere aliquis: numquid omnia potest? respondet omnia tradita sunt mihi. Et attende aequalitatem, sed tamen a patre originem, quod est contra Sabellium.

Sed quid est quod dicit omnia? tripliciter potest exponi. Omnia, hoc est: supra omnem creaturam. Infra ult. 18: data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Vel omnia, idest electi et praedestinati, qui specialiter sunt dati; Io. XVII, 6: tui erant et eos tradidisti mihi. Item omnia, scilicet intrinseca, idest omnem perfectionem divinitatis; Io. V, V. 26: sicut pater habet vitam in semetipso, sic filio dedit vitam habere in semetipso.

Et non debemus intelligere carnaliter, quia si dedit, sibi etiam retinuit.

Et haec expositio et Augustini et Hilarii.

Sed posset aliquis dicere: quomodo dedit? ideo addit modum, cum dicit a patre meo.

Unde per generationem hoc recepit.

Et nemo novit filium nisi pater.

Modo specialiter ad propositum adaptat, et non solum quantum ad aequalitatem ad patrem, sed etiam quantum ad consubstantialitatem.

Substantia enim patris superat omnem intelligentiam, cum ipsa essentia patris dicatur incognoscibilis, sicut substantia filii. Unde hic notatur aequalitas, et confunditur Arius, qui dicit patrem invisibilem, filium autem visibilem.

Et nemo novit filium nisi pater. Sed quid est? nonne sancti noverunt? dicendum, quod attingendo, vel fide, sed comprehendendo non cognoscunt.

Sed quid est? nonne spiritus sanctus cognoscit? immo. Sed notandum, quod dictiones exclusivae aliquando adduntur nominibus divinis essentialibus, aliquando personalibus. Et cum adiunguntur personalibus, non excludunt illud quod idem est in natura: unde addita patri non excludit filium. Unde ubi dicitur, regi immortalis, invisibili, soli Deo honor et gloria, I Tim. I, 17, non excluditur alius in natura. Similiter cum dicit hic nisi filius, non excluditur spiritus sanctus, qui idem est in natura. Sed cum dicit nemo novit etc. intelligitur nullus homo nisi filius.

Et ita habetur quod novit filius patrem.

Sed hoc est contra Origenem.

Cognoscit enim per comprehensionem.

Quia ergo perfecte cognoscit, et est cognoscibilis, ideo habet potestatem revelandi sicut pater; ideo dicit et cui voluerit filius revelare. Manifestatio enim fit per verbum; Io. XVII, 6: pater, manifestavi nomen tuum hominibus etc.. Ibid. I, 18: Deum nemo vidit unquam. Sed ipse novit: ergo manifestare potuit. Illud ergo quod dixerat de patre, sibi attribuit. Dixerat enim abscondisti haec a sapientibus, et revelasti ea parvulis; sic etiam et filius potest, ex quo habet eandem potestatem.

Venite ad me omnes etc.. Venite ad mea beneficia. Et primo ponitur invitatio; secundo necessitas invitationis; tertio utilitas.

Dicit ergo venite ad me; quod verbum etiam sapientiae est, Eccli. XXIV, 26: transite ad me omnes qui concupiscitis me et a generationibus meis adimplemini. Unde appropinquate ad me indocti, quia vult se communicare.

Sed quae est necessitas? quia absque me homines laborant nimis; qui laboratis. Specialiter hoc potest convenire Iudaeis, quia laborabant in oneribus legum et mandatorum, ut habetur Act. XV, 10: hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus.

Item generaliter quantum ad omnes qui laborant propter humanitatis fragilitatem; ps.

Lxxxvii, 16: pauper sum ego, et in laboribus a iuventute mea. Et onerati estis, onere scilicet peccatorum. Ps. XXXVII, 5: iniquitates meae sicut onus grave gravatae sunt super me.

Et quid habebimus si veniamus ad te? ego reficiam vos. Io. VII, 37: si quis sitit, veniat ad me, et bibat.

Consequenter exponit invitationem.

Et primo exponit; secundo rationem assignat, ibi iugum enim meum suave est.

Circa primum sic. Posuerat invitationem, et ad quid; nunc vult ostendere quae sit illa invitatio, dicens tollite iugum meum super vos. Sed quid est? tu dicis, quod vis nos reficere, et a nobis auferre laborem, et statim praecipis ferre iugum? credebamus esse sine iugo. Dico quod verum est, sine iugo peccati; Is. IX, 4: iugum enim oneris eius, et virgam humeri eius, et sceptrum exactoris eius superasti. Non quod sitis sine lege Dei, sed sine iugo peccati; Ps. II, 3: proiciamus a nobis iugum ipsorum. Osee ult., 2: convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua etc.. Ad Rom. VI, 18: liberati a peccato, servi facti estis iustitiae. Tollite ergo iugum meum, scilicet documenta evangelica.

Et dicit iugum; sicut enim iugum colla boum ad arandum iungit et ligat, sic doctrina evangelica utrumque populum ligat ad iugum suum.

Et quid est illud discite a me quia mitis sum et humilis corde? tota enim lex nova consistit in duobus: in mansuetudine et humilitate. Per mansuetudinem homo ordinatur ad proximum. Unde Ps. Cxxxii, V. 1: memento,

Domine, David, et omnis mansuetudinis eius. Per humilitatem ordinatur ad se, et ad Deum. Is. Lxvi, 2: super quem requiescet spiritus meus nisi super quietum et humilem? unde humilitas facit hominem capacem Dei.

Item dixerat et ego reficiam vos.

Quae est ista refectio? invenietis requiem animabus vestris. Corpus enim non reficitur, quamdiu afficitur, et quando ulterius non afficitur, tunc dicitur refectum. Et sicut fames in corpore, sic desiderium in mente: unde impletio desideriorum est refectio; Ps. Cii, 5: qui replet in bonis desiderium tuum. Et haec requies est requies animae; Eccli. LI, 35: modicum laboravi, et inveni multam requiem.

Sic in mundo mansueti non quietantur: unde invenietis requiem sempiternam, scilicet impletionem desideriorum. Sed non miremini si invito vos ad iugum, quia iugum meum non est onus.

Quare? iugum enim meum suave est, et delectabile; Ps. Cxviii, 103: quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Et onus meum leve.

Et haec possunt retorqueri ad duo. Iugo tenentur boves, sed onus portatur: unde iugum retorquetur ad praecepta negativa, onus ad affirmativa.

Sed videtur hoc esse falsum, quia onus legis novae videtur gravissimum, sicut supra V, 21 dictum est: audistis quia dictum est antiquis, non occides...p ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: et sic videtur quod gravius onus sit. Item dictum est supra VII, V. 14: arcta est via, quae ducit ad vitam.

Item apostolus II Cor. XI, 23: in laboribus plurimis. Unde videtur iugum gravissimum.

Ideo duo sunt consideranda: effectus doctrinae et actus circumstantia; et in omnibus est levis, in effectum doctrinae Christi, quia immutat cor, quia facit nos non amare temporalia, sed magis spiritualia: qui enim amat temporalia, modicum amittere est ei magis grave, quam ei qui amat spiritualia, amittere multum. Lex vetus non prohibebat illa temporalia, ideo grave erat eis amittere; sed modo, etsi in principio aliquantulum grave, post tamen parum; Prov. IV, 11: ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris, non coarctabuntur gressus tui. Item quantum ad actum lex onerabat actibus exterioribus.

Lex autem nostra est in voluntate solum; unde ad Rom. XIV, 11: regnum Dei non est esca et potus. Item lex Christi iucundat; unde apostolus ad Rom. XIV, 17: iustitia, et pax, et gaudium in spiritu sancto.

Item quantum ad circumstantiam, quia multae sunt adversitates; unde qui pie in Christo Jesu volunt vivere, persecutionem patientur etc.. II ad Tim. III, 12. Sed istae non sunt graves, quia condiuntur condimento amoris, quia quando aliquis amat aliquem, non gravat eum quicquid patitur pro illo: unde omnia gravia et impossibilia levia facit amor.

Unde si quis bene amat Christum, nihil est ei grave, et ideo lex nova non onerat.

|+12 Capitulus 12

|#1 Lectio 1

Supra audistis quomodo Dominus satisfecit discipulis, et increpavit eos; hic ostendit quomodo Pharisei reprimuntur.

Et duo facit: primo ostendit, quomodo redarguit Phariseos; secundo, quomodo commendantur discipuli.

Et primo duo facit: primo ostendit quomodo confutantur detrahentes discipulis; secundo, quomodo detrahentes Christo, ibi et cum inde transisset etc..

Circa primum primo ponitur occasio reprehensionis; secundo reprehensio, ibi Pharisei autem videntes etc.; tertio Christi excusatio, ibi at ille dixit eis etc..

Ponitur autem duplex occasio; una ex parte Christi, secunda ex parte discipulorum, ibi discipuli autem eius esurientes coeperunt vellere spicas.

Ex parte Christi dicit in illo tempore abiit Jesus per sata sabbato. Sciebat Dominus quod discipuli hoc facturi essent, et tamen elegit Dominus hoc fieri, ut iam inciperet solvere sabbatum, ut habetur supra XI, 13: lex et prophetiae usque ad iohannem prophetaverunt.

Sed notandum est quod dicitur in illo tempore; quia quod hic ponitur designatio temporis, videtur pertinere ad ordinem historiae; sed Lucas VI, 1 et marcus II, 23 alio ordine recitant; unde post illud quod respondet Dominus discipulis iohannis, ponitur istud: unde videntur omnia praecedentia ante mortem iohannis facta, hic vero post. Et hoc patet per omnia quae dicuntur usque ad XIV cap. Quae continentur, et hic fit mentio mortis iohannis; ideo intelligendum est quod imminente passione misit iohannes discipulos, et tunc decollatus est, et tunc haec facta sunt post eius mortem.

Abiit Jesus per sata sabbato. Per huiusmodi sata intelliguntur sacrae litterae. Sator Christus est; infra XIII, 37: ipse est qui seminat. Item populus credentium.

Discipuli autem esurientes coeperunt vellere spicas. Hic duo consideranda sunt. Primo necessitas, quia esurientes. Et quare? quia pauperes erant; unde I ad cor. IV, 11: usque ad hanc horam et esurimus, et sitimus etc.. Secunda ratio, quia quotidie impediti erant propter turbas; unde vix habebant locum comedendi, ut habetur mc. VI, 31. Sed quomodo satisfecerunt? datur nobis exemplum abstinentiae; unde isti non magna fercula quaesierunt, sed spicas, iuxta illud I Tim. VI, 8: habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus.

Mystice in avulsione spicarum intelligitur multiplicitas intellectus Scripturarum, vel conversio peccatorum.

Deinde ponit reprehensionem Pharisaeorum Pharisei autem videntes dixerunt ei: ecce discipuli tui faciunt quod non licet eis facere sabbatis. Discipuli duo mala faciebant: primo quia spicas alienas vellebant, secundo, quia sabbatum violabant.

Sed Pharisei de primo non reprehendebant, quia illud erat permissum in lege, Deut. XXIII; ideo quia permissum erat, non calumniabantur, sed quia in sabbato, calumniabantur. Et per hoc destruitur haeresis Hebraeorum, qui dicebant legalia debere servari cum evangelio.

Et quia Paulus huic sententiae contrariatur, ideo reprobant Paulum. Contra istos arguit Hieronymus, quia etiam discipuli non servabant.

At ille dicit eis. Hic ponitur excusatio.

Et primo quibusdam exemplis; secundo auctoritate, ibi si autem sciretis.

Circa primum duo facit.

Primo ponit exemplum in quo aliqui sunt excusati propter necessitatem; secundo, in quo aliqui propter sanctitatem, ibi aut non legis in lege etc..

Dicit ergo at ille dicit etc.. Lev.

Cap. XXIV, 5 legitur quod de pura farinula fiebant duodecim panes, et isti ponebantur in mensa propositionis in sabbato, et in alio sabbato amovebantur, et ponebantur alii, et illi primi comedebantur a filiis Aaron. Item habetur I Reg. XXI, 6 quod quando David fugit a Saul, Abimelech divisit illis panes illos: et hoc est quod dicit nonne legis quid fecit David quanto esuriit? iste enim David erat homo bonus, de quo dicit Dominus quod invenit hominem iuxta cor suum, I Reg. XIII, 8.

Sed diceret aliquis: ipse David erat propheta, ideo potuit accipere; ideo addit et qui cum eo erant. Panes propositionis dicebantur, qui in sabbato offerebantur, quibus non licebat uti secundum praeceptum, ut habetur Lev. XXIV, 5.

Sed quid ad propositum? quia quando hoc fecit, sabbatum erat. Et hoc patet, quia ibi dicitur: non habeo panes nisi quos abstuli de mensa Domini, et hoc non faciebat nisi in sabbato. Item in die calendarum fiebat festum Neomeniae: ideo si in sabbato accideret, violabatur ex necessitate.

Sed adhuc videtur quod non violavit, quia comedere in sabbato non est peccatum: unde videtur quod non violavit.

Sed chrysostomus dicit quod violavit magis sabbato, quia illos panes accepit quos nemini licebat esse, propter necessitatem. Sabbatum autem invenitur violatum a Machabaeis propter necessitatem.

Item notandum, quod dicit chrysostomus, quod quaedam sunt praecepta, quae praecipuntur propter se, et haec nulla necessitate frangi possunt; quaedam vero non propter se, sed propter figuram, ideo talia loco et tempore possunt; sicut ieiunium potest modo dimitti in necessitate. Ille autem panis alterius panis erat figura, scilicet panis altaris, qui non solum a sacerdote, sed etiam ab alio populo percipitur; ideo David figurat ibi populum. Unde Apoc. V, 10: fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes.

Item ponitur aliud exemplum, quod ponitur propter sanctitatem. Et hoc ibi nonne legis in lege quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant? in levitico praeceptum erat, quod oblatio duplicaretur in sabbato, quae solebat fieri in aliis diebus, et tamen in templo fiebat, et in sabbato, quia fiebat ad obsequium templi et Dei: unde excusabantur sacerdotes. Unde istud exemplum applicatur, quia apostoli totaliter erant dediti maiori quam templo, scilicet Christo: unde dicit nonne legis quia sacerdotes violabant sabbatum? nisi esset propter templum.

Dico autem vobis, quoniam templo maior est hic. Hic ponitur adverbium loci, cuius obsequio ipsi faciunt. Et quod insit aliquid maius templo, patet, quia corpus suum templum est. Item videndum, quod in primo exemplo non ponit, quod sit sine crimine.

In secundo ponit quod si aliquis frangit sabbatum propter necessitatem, non tamen propter hoc omnino caret crimine; sed si propter Deum, penitus excusatur a crimine.

Deinde argumentatur ex exemplis.

Et primo, quia misericorditer agendum est cum discipulis meis: quia si sciretis quid est, misericordiam volo, et non sacrificium numquam condemnassetis innocentes, Os. VI, 6.

Et quomodo intelligendum est, dictum est superius.

Prov. XXI, 3: misericordiam facere et iudicium magis placet Domino quam victimae, etc..

Est etiam argumentum aliud quod eos facit innocentes, scilicet obedientia: unde haec possunt, quia praecipio eis, quia filius hominis (ita se consuevit nominare) est Dominus sabbati, et legislator non subiacet legi; Is. XXXIII, 22: ipse est legifer noster; ideo habet potestatem, quia habet auctoritatem.

Et cum transisset inde, venit ad synagogam eorum etc..

Supra positum est, quomodo Dominus repulit Phariseos derogantes discipulis, hic quomodo repulit se impugnantem. Adversabantur enim primo insidiando; secundo detrahendo; tertio tentando.

Et secundum hoc repulit eos tripliciter.

Secundo, ibi tunc oblatus est ei homo Daemonium habens; tertio, ibi tunc responderunt ei quidam de Scribis et Phariseis.

Circa primum duo facit.

Primo ostendit quomodo insidiabantur doctrinae Christi; secundo quomodo vitae Christi, ibi exeuntes autem Pharisei consilium faciebant adversus eum.

Circa primum duo facit.

Primo ponitur insidiosa interrogatio; secundo Christi responsio, ibi ipse autem dixit etc..

Circa primum tria facit.

Primo locus describitur; secundo occasio; tertio interrogatio.

Dicit ergo et cum transisset inde, venit in synagogam. Secundum litteram ita discipuli vellebant spicas, quos excusavit Jesus. Unde cum dicit et cum transisset, videtur eodem die inde transisse. Sed hoc excluditur Lc. VI, 1 quia in alio sabbato; propter hoc non est intelligendum, quod statim; unde dicit venit in synagogam, ut praedicaret salutem, ut in Io. XVIII, 20: ego semper docui in templo, et in synagoga, quo omnes Iudaei conveniunt, et in occulto locutus sum nihil. Et in Ps. XXXIX, 10: annuntiavi iustitiam tuam in ecclesia magna.

Et ecce homo manum habens aridam. Sequitur occasio interrogationis: quia interrogabant eum etc.. Dicitur quod iste fuit caementarius, et habebat manum aridam.

Per istum significatur genus humanum, cuius manus aruit per originale peccatum: vel quilibet peccator, cuius manus et virtus operativa aruit; et quandoque dextera, quia impotentes ad agendum bonum, quamvis potentes ad malum.

Tunc ponitur interrogatio; secundo responsio.

Dicit ergo et interrogabant, si licet sabbato curare. Videbant hominem potentem, ideo petierunt si licebat sabbato curare. Et hoc petebant tentantes, ut habetur Eccli. XIII, V. 14: ex multa loquela tentabit te. Non enim animo discendi, sed potius accusandi petebant, ut habetur in Ps. XXVII, 3: loquebantur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

Sed hic est quaestio, quia Mc. III, 4 habetur quod Dominus interrogavit; hic autem dicitur quod illi interrogaverunt.

Respondet Augustinus, quod utrumque factum est, quia quando ille stetit in medio, et petiit sanari, ipsi interrogaverunt, et Dominus fecit eum surgere, et tunc interrogavit.

Vel aliter, quia illi observabant eum; unde parabant se ad petitionem, et tunc petiit, quia ipse sciebat, quod petebant ut accusarent eum.

Ipse autem dixit eis. Hic ponitur responsio. Et primo respondet verbo; secundo facto, ibi tunc ait homini: extende manum tuam.

In primo tria facit.

Primo allegat consuetudinem; secundo comparisonem, ibi quanto magis melior est homo ove? tertio inducit conclusionem, ibi itaque licet sabbatis benefacere.

Dicit ergo primo quis erit ex vobis homo qui habeat ovem unam; et si ceciderit haec sabbatis in foveam, nonne tenebit, et levabit eam? consuetudo erat apud eos, quod si ovis caderet in foveam, quod eam die sabbati sublevabant: intantum enim erant avaritiae dediti, quod praeponerent damnum temporale damno spirituali. Unde conveniebat eis quod dicitur Eccli. X, 9: avaro nihil est scelestius. Et sequitur post parum: animam enim suam venalem habet, quia scilicet se exponit periculo et damno aeterno pro modico lucro temporali.

Secundo ponitur comparatio, quanto magis melior est homo ove? incomparabiliter, quia omnia sunt propter hominem: homini enim est commissum dominium omnium, ut habetur Gen. I, 26: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et sequitur, ut praesit piscibus maris, et volatilibus caeli, et bestiis terrae. Et sic quod est ad imaginem, praeest, sicut homo ovi.

Ex his concludit itaque licet benefacere, scilicet hominibus prodesse; Is. I, V. 16: quiescite agere perverse, discite benefacere, quia scriptum est Ex. XX, 10: opus servile non facietis in eo. Opus servile est peccatum, ideo licet benefacere.

Sed tunc est quaestio. Licetne omnia bona opera facere in sabbato? tunc enim liceret arare.

Ideo dicendum, quod opus servile potest intelligi ad litteram, et mystice opus servile est peccatum; Io. VIII, 34: qui facit peccatum, servus est peccati. Item servile opus est, in quo magis exercetur corpus quam anima.

Anima enim habet dominari corpori. Ideo consiliari non est opus servile. Unde possumus videre quae excusant a sabbato. Dominus enim excusat discipulos ratione necessitatis, unde necessitas excusat. Item illa, quae ad cultum Dei ordinantur immediate, ut thurificare etc.. Item illa, quae pertinent ad salutem corporis, ut facere medicinam, emplastra etc.. Unde isti vituperantur, quia arctant praeceptum legis.

Tunc ait homini: extende manum tuam. In parte ista respondet facto, et hoc fuit eum curare; non enim curaret nisi licitum esset. Sequitur curatio et restituta est sanitati sicut altera.

Mystice homo qui habet manum aridam, idest impotentem ad bene agendum, non potest melius curari quam extendendo manum suam in sublevationem pauperum. Unde Dan.

Cap. IV, 24: peccata tua eleemosynis redime.

Et Eccli. III, 33: ignem ardentem extinguit aqua, eleemosyna resistit peccatis. Et ibid.

IV, 36: non sit manus tua porrecta ad accipiendum, et collecta ad dandum.

Et nota quod primo habebat sinistram sanam, et restituta est sicut altera, dextra scilicet.

Et hoc est, quia primo sunt homines potentes ad malum, ut habetur Is. V, 22: vae qui potentes estis ad faciendum malum, sed post sanantur per gratiam, et tunc sunt proni ad bene agendum; Rom. VI, 19: sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiae et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete servire iustitiae in sanctificatione etc..

Exeuntes autem Pharisei etc.. Hic ostendit quomodo insidiabantur ei. Et primo ponuntur insidiae; secundo eius declinatio, ibi Jesus autem sciens recessit inde; tertio auctoritas, ibi ut impleretur quod dictum est per Isaiam prophetam.

Dicit ergo exeuntes, scilicet a synagoga, ut impleretur quod habetur in ps.

Cap. LIII, 3: synagoga potentium quaesierunt animam meam. Exierunt ergo, ut male agerent, sicut iob I, 12: egressus est Satan a facie Domini. Consilium fecerunt, idest congregationem, quomodo illum perderent et occiderent, quia verbis eum vincere non poterant; Ps. I, 1: beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.

Jesus autem sciens, recessit inde.

Hic ponitur quomodo insidias declinavit. Et primo tangitur declinatio; secundo fructus.

Unde recessit, et quare? quia nondum erat tempus patiendi. Item recessit, ut suis occasionem daret fugiendi, ut dictum est supra X.

Item, ut se hominem monstraret. Item reliquit eos, ut non incitaret eos. Illud enim boni praedicatoris est, cum videt homines motos et incitados, quod dimittat eos, ut videtur Eccli. VIII, 13: non incendas carbones peccatorum arguens eos, et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.

Et secuti sunt eum multi, unde accessit ad eos qui eum diligebant, qui eum libenter audiebant.

Unde Io. X, 3: oves meae vocem meam audiunt. Et curavit eos. Ponitur curatio; Sap. XVI, 12: non ergo herba, neque malagma sanavit eos, sed sermo tuus qui sanat omnia. Et in Ps. Cvi, 20: misit verbum suum, et sanavit eos. Et quomodo? praecepit eis ne manifestum eum facerent. Et quare? ut daret nobis exemplum vitandi humanam gloriam, sicut habetur Sup. VI, 1. Item ut parceret Phariseis, qui de factis suis calumniabantur.

Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam. Hic introducit auctoritatem, quae habetur Is. XLII, 1.

Et sciendum quod alii apostoli dicunt auctoritates secundum Hebraicam veritatem, alii secundum expositionem septuaginta, alii sensum solum verbis exprimebant.

Et tria facit.

Primo describit naturam humanam, cum dicit ecce puer meus, quia puer fuit; Lc. II, V. 43: puer autem Jesus remansit in templo.

Vocatur autem puer, vel a puritate: quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius etc. I Petr. II, 22, vel secundum quod puer dicitur servus; unde ecce puer, servus per servilem formam; Phil. II, 7: exinanivit semetipsum, formam servi accipiens.

Electus quem elegi. Nota, quod in unoquoque homine sancto sunt tria: divina electio, dilectio et effectus, qui est gratia: et hoc aliter in homine, aliter in Deo.

In homine praecedat gratia; secundo diligit; tertio eligit. In Deo vero est e converso. Et hoc est, quia voluntas in homine non est causativa huius effectus, quae est gratia, sed amor et voluntas Dei est causa gratiae; ideo primo eligit quem vult esse bonum; secundo diligit; Deinde gratiam adiungit. Unde, secundum hoc, tria ponit.

Primo electionem etc.. In originali non est ly electus.

Dicit ergo ecce puer meus, quem elegi etc., et hoc quantum ad duplicem electionem; quae omnino Christo conveniunt secundum humanam naturam. Ad duo enim est electus.

Scilicet ad hoc quod sit filius Dei, ut habetur Rom. I, 4: qui praedestinatus est filius Dei etc., et Ps. Lxiv, 5: beatus quem elegisti et assumpsisti. Item est electus ad opus redemptionis humanae, ut Io. III, 16: sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret etc..

Item elegit ut diligit; unde dicitur dilectus meus: si enim aliquos diligit, multo magis unigenitum suum. Unde Io. III, V. 34: non ad mensuram datus est ei spiritus.

Et si diligit aliquos, istum tamen speciali dilectione; unde dicit in quo complacuit animae meae, idest voluntati meae: et haec est specialis dilectio, quia voluntas non quiescit nisi ubi invenit placitum. Nihil autem placet, nisi per gratiam, et nihil gratum defuit Christo; unde supra III, 17: hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Deinde ponit gratiae collationem: ponam spiritum meum super eum, ut habetur ioel II, 28: effundam de spiritu meo super omnem carnem. Sed in Christo non solum de spiritu, sed totum spiritum effudit, ut habetur Io. III, 34: non ad mensuram datus est ei spiritus; et Is. XI, 2: requiescet super eum spiritus Domini. Et hoc in quantum habet formam servi.

Sed quid faciet? quod officium habebit? iudicium gentibus nuntiabit, idest docebit gentes iudicia Dei. Antiquitus gloriabantur Iudaei se esse populum Dei peculiarem; unde dicebant: non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis. Sed illud dictum est gentibus.

Unde nuntiabit gentibus, materialiter, quia potestatem iudicandi accepit super gentes; Act. X, 42: ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum. Et io. V, 22: pater omne iudicium dedit filio.

Item estne idoneus? quia in iudicio duo sunt necessaria, clementia et iustitia.

Et utrumque ostendit. Et primo quod clementiam habeat. Et quia clementia potest esse in verbis, secundo in factis, quia aliqui etsi non possint aliquid, conqueruntur verbo; ideo haec amovet ab eo.

Unde dicit non contendet; I Petr. II, 23: cum malediceretur, non maledicebat. Et bene congruit ei quod dicitur Prov. XX, 3: honor est homini qui separat se a contentione.

Item aliqui non contendunt, sed murmurant. Sed hoc non faciet iste, quia non clamabit. Unde Is. LIII, 7: sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. Clamor ex affectione procedit. Et apostolus praecipit ad Ephes. IV, 31: omnis indignatio et clamor auferatur a vobis. Aliqui non clamant, sed conqueruntur: et hoc amovetur nec aliquis in plateis audiet vocem eius. In plateis vocem emittunt, qui ambulant in viis peccatorum; Thren. IV, 1: dispersi sunt lapides sanctuarii; Prov. I, 20: sapientia dat vocem in plateis. Tamen iste inter eos non audietur.

Vel aliter: per plateas intelligimus gentiles, quoniam sunt extra sanctuarium. Et licet Christus sustineat praedicari gentibus, tamen in propria persona non praedicavit eis. Unde in plateis non audietur, id est inter gentiles.

Ita ergo erat patiens in verbo.

Item in facto, arundinem quassatam non confringet. Et hoc dupliciter; potest enim legi primo specialiter quantum ad Iudaeos; secundo generaliter quantum ad omnes.

Quantum ad Iudaeos duo erant in eis, scilicet regia potestas, et sacerdotalis dignitas.

Regia potestas significatur per arundinem, quae iam quassata erat, quia Romanis erant subditi; ideo facile erat ei ita quassare arundinem.

Et bene signatur per arundinem, quia arundo mobilis est, ut habetur supra XI, 7: quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? et linum fumigans non extinguit. Per linum fumigans sacerdotium significatur: unde sacerdotes lineis vestibus induebantur. Item fumigans: fumus enim extinguitur per ignem.

Item fumus fit per debilem ignem, qui plus resolvit quam consummat, et hinc generatur foetor. Hi ergo erant sicut linum fumigans, quia non totaliter fidem amiserant: nec tamen tantum habebant quod cohiberent se a malis. Unde quamvis posset iuste extinguere, tamen linum fumigans non extinguet.

Item alio modo exponitur quoad omnes, ita quod per arundinem quassatam intelligantur peccatores. Per linum fumigans, quod aliquantulum habet calorem, intelliguntur qui non in peccato sunt, sed tepidi sunt ad opus bonum, et habent aliquid gratiae.

Unde vult dicere: neque peccatoribus praeccludit viam salutis. Unde ipse dicit, ezech.

Cap. XVIII, 23: numquid voluntatis meae est mors impij? item si aliquis habet gratiam, non extinguet eam. Unde in hoc datur nobis exemplum quod non debemus gratiam alicuius, quam Dominus dedit ei, extinguere, sed potius fovere.

Item non faciet iudicium donec eiiciat ad victoriam iudicium. Et hoc potest legi specialiter de Iudaeis, scilicet quando omnes vicerit, quia imponebant quod in beelzebub Daemonia eiiciebat; et confutavit eos, tunc imposuit iudicium super eos. Et hoc impletum est per titum et vespasianum. Et non solum istud fiet; sed ipsis destructis, in nomine eius gentes sperabunt. Unde gen.

Cap. XLIX, 10: ipse erit expectatio gentium.

Vel aliter. Ita sustinet voluntatem, et neminem iudicat; sed cum inimica mors destruetur, tunc omnes gentes adhaerebunt ei, et hoc erit in die iudicii.

#2 Lectio 2

Supra repulit Dominus eos qui calumniabantur et suae doctrinae, et suae vitae, hic vero repellit eos qui suis miraculis detrahunt. Et primo ponitur miraculum; secundo perversitas detrahentium; tertio confutatio eorum.

Secunda ibi et stupebant omnes etc.; tertia ibi Jesus autem etc..

Circa miraculum duo ponuntur.

Primo ponitur multiplex infirmitas; secundo perfecta curatio, ibi et curavit eum, ita ut loqueretur, et videret.

Dicit ergo tunc oblatus est ei homo Daemonium habens. De hoc habetur Lc. XI, 14 sub aliis verbis. Sed non est inconveniens; quod recitatur in uno, subicitur in alio. Per istum significatur gentilitas, vel peccator, qui Daemonium habet in quantum servus, quia qui facit peccatum, servus est peccati, Io. VIII, 34. Iste est caecus privatus lumine gratiae; unde Is. LIX, 10: palpavimus sicut caeci parietem, et quasi absque oculis attrectavimus etc.. Item mutus a confessione fidei. In Ps. XXXVIII, 3: obmutui, et silui a bonis etc.. Et alibi: quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea.

Sequitur perfecta curatio et curavit eum, expellendo mutitatem, ita ut loqueretur; expellendo caecitatem, ita ut videret.

Unde datur perfectio sanitatis; Ps. Cii, 3: qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Unde illum non dimisit nec caecum, nec mutum.

Sequitur effectus miraculi, scilicet turbarum admiratio, et stupebant omnes turbae etc.. Item eorum confessio; unde dicebant, id est confitebantur, numquid iste est filius David? promissum erat in prophetis, quod Christus de semine David nasceretur; Ier. XXIII, 5: suscitabo David germen iustum.

Sed videtur impletum, quod supra dictum est cap. XI, 25: quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis etc..

Unde turbae confitebantur. Pharisei autem videntes dixerunt: hic non eiicit Daemonia, nisi in beelzebub, qui est Deus Accaron, ut habetur IV Reg. I, 16, qui dicitur Deus muscarum propter turpissimum ritum sanguinis immolatitii, ratione cuius multae muscae congregantur.

Ideo credebant illum Daemonem principem Daemoniorum, ideo credebant in potestate illius posse eiici Daemonia; Ier. V, 5: ibo ad optimates, et loquar eis. Et Paulo post, et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

Iesus autem sciens cogitationes eorum etc.. In parte ista repellit Dominus detrahentes.

Et primo arguit contra dicta; secundo contra dicentes, ibi ideo dico vobis: etc..

Dictum redarguit quadruplici argumento.

Secundum ibi et si Satanas Satanam etc..

Tertium autem ibi quomodo ergo etc..

Quartum ibi qui non est etc..

Primum expressissime ponitur: omne regnum contra se divisum desolabitur.

Primo ponit maiorem, cum dicit omne regnum etc..

Triplex est communitas: domus, sive familiae, civitatis, et regni. Domus est communitas consistens ex his, per quos fiunt communes actus; ideo consistit ex triplici coniugatione, ex patre et filio, ex marito et uxore, ex Domino et servo. Communitas civitatis omnia continet quae ad vitam hominis sunt necessaria: unde est perfecta communitas quantum ad mere necessaria. Tertia communitas est regni, quae est communitas consummationis. Ubi enim esset timor hostium, non posset per se una civitas subsistere; ideo propter timorem hostium necessaria est communitas civitatum plurium, quae faciunt unum regnum. Unde sicut vita in quolibet homine ita pax in regno; et sicut sanitas nihil est nisi temperantia humorum, sic pax est cum unumquodque retinet ordinem suum. Et sicut, recedente sanitate, tendit homo ad interitum; sic de pace; si a regno discedit, tendit ad interitum. Unde ultimum quod attenditur, est pax. Unde Philosophus: sicut medicus ad sanitatem, sic defensor reipublicae ad pacem.

Ideo dicit omne regnum in se divisum desolabitur.

Osee X, 2: divisum est cor eorum, nunc interibunt. Is. III, 5: tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem.

Et si Satanas Satanam eiicit, adversus se divisus est. Eiectio importat actionem violentam; ideo oportet, quod ubi est contradictio, sit divisio, quia inter superbos semper sunt iurgia, Prov. XIII, 10.

Sed posset quis dicere: non est eiectio: quia voluntarie exit. Sed hoc non habet locum, quia talis exitus non est eiectio, sed fit ex obedientia alio imperante; unde hic esset voluntarius exitus. Sed quod involuntarie exeant, apparet per hoc quod dictum est supra, quod inceperunt gemere, et clamare, quid nobis et tibi, Jesu fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos. Ergo est divisio.

Quomodo ergo stabit regnum eius? quod ad propositum Hieronymus exponit sic: quomodo stabit regnum eius? quasi dicat, regnum diaboli stat in peccatoribus usque ad diem iudicii, quia tunc evacuabitur omnis potestas. Unde si hoc esset, iam esset finis mundi. Rabanus sic quomodo stabit regnum eius? quia si pugnatur contra eum: ergo est in casu; ergo a regno suo debetis cavere. Hilarius. Quomodo stabit? quasi dicat: de potestate mea est, quod ego faciam, quod unus expellat alium. Ergo ego destruo regnum diaboli, et ex hoc debetis mihi adhaerere. Si ego in beelzebub. Hic ponitur secunda ratio. Si ego eiicio aut hoc facio virtute Daemonis, aut virtute spiritus sancti: quid autem horum sit, non debetis mihi detrahere. Et primo prosequitur primam; secundo secundam, ibi si autem ego in spiritu Dei eiicio Daemones etc..

Dicit ergo si ego in beelzebub eiicio Daemones, filii vestri in quo eiiciunt? Hieronymus exponit dupliciter. Uno modo de exorcistis, de quibus habetur Act. XIX, 13, quod quidam exorcistae eiiciebant Daemonia in nomine Jesu Christi. Unde si ego in beelzebub eiicio Daemones, filii vestri in quo eiiciunt? quasi dicat, filii vestri eiiciunt. Si ergo de his non calumniamini, nec de me debetis calumniari. Ideo accipitis personam.

Unde iudices vestri erunt. Quia ego eiicio in virtute Dei, ideo ipsi iudicabunt, sicut infra de regina Austri, quod ipsa iudicabit.

Vel potest exponi de apostolis. Filii vestri: idest apostoli. Appellat autem eos filios eorum, et non discipulos, ut magis moveantur ad eos. Item ut derogantes eis, seipsos redarguant: quia si isti qui filii vestri sunt, eiiciunt, similiter vos faceretis, si praepararetis vos. Ideo quia isti sunt conscii, quod hoc facio potestate mihi tradita, non in beelzebub ideo iudices vestri erunt, non solum comparatione, sed auctoritate, sicut habetur infra XIX, 28: sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

Si autem ego in spiritu Dei eiicio Daemones, igitur pervenit in vos regnum Dei; quasi dicat: stultus est qui repellit a se quae in bonum suum cedunt; hoc autem, scilicet expellere Daemones, redit in bonum vestrum.

Inde ergo potestis colligere quod in spiritu sancto, quia digitus Dei est spiritus sanctus, sicut filius manus. Nec tamen est inde aliqua invocatio, sed solum fit istud ex auctoritate.

Unde si in spiritu Dei eiicio Daemones etc..

Sed quare dicitur eiectio Daemonum fieri in spiritu sancto? quia ei amor et bonitas appropriatur; ideo repellere diabolium nulli bene ita convenit sicut personae spiritus sancti.

Pervenit in vos; Lc. XVII, 21: regnum Dei intra vos est. Et quod fit a Christo potestis cognoscere, et hoc est vestra utilitas, ideo dicit in vos.

Vel aliter: regnum Dei, idest dominium Dei in hominibus; I ad Cor. XV, 25: oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus eius. Si ergo Daemones iam suppeditari incipiunt, iam pervenit in vos regnum et dominium Dei.

Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis? etc.. Hic ponitur tertia ratio, per quam Dominus dicta Pharisaeorum confutare intendit, et est argumentum ex his quae accidunt erga homines. Quia cum aliquis est potens in domo sua, non potest inde eiici, nec vasa eius dirumpi, nisi fortior superveniat. Sed Christus spoliat vasa diaboli, expellendo eum ab hominibus, in quibus est ut in vasis propriis. Ergo Christus fortior est eo. Et hanc rationem ponit sub his verbis.

Fortis. Iste est diabolus, qui fortis dicitur ex virtute; iob XLI, 24: non est potestas, quae huic valeat comparari. Et fortior efficitur per consensum, quia qui consentit, dat vires supra se; Is. XIX, 2: pugnabit vir contra fratrem, civitas contra civitatem, et tradam Aegyptum in manu dominorum crudelium.

Domus ista est mundus, vel congregatio peccatorum, non quia mundum creavit, sed quia ei consentiendo obedivit; unde Io. XII, 31 dicitur princeps huius mundi.

Vasa eius sunt homines. Vas dupliciter accipitur.

Vas alicuius dicitur quod plenum est illo, ut dicitur vas aquae, quia plenum est aqua, vel vas olei, quia plenum est oleo; sic aliqui vasa diaboli, quia pleni diabolo, et hoc secundum corpus, ut obsessi a diabolo: secundum animam vero illi quorum corda sunt in plenaria voluntate diaboli, ut dicitur de Iuda.

Aliquando vasa dicuntur quaelibet instrumenta ad quodcumque officium deputata; unde dicitur vas diaboli qui occasionem peccandi aliis tribuit. Et quocumque modo sumatur, diripit Christus vasa diaboli; ad col.

Cap. II, 15: expolians principatus, et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in seipso etc..

Hoc tamen non sufficit, nisi alliget fortem; unde nisi prius alligaverit fortem.

Quae est haec alligatio? quia potestas nocendi, quam habet a seipso, cohibetur a Deo. Unde ex virtute naturae suae potest multa facere, sed ex virtute Dei cohibetur, sicut homo ligatus cohibetur ne impleat quod vult. Unde Ps. Cxlix, 8: ad alligandos reges eorum in compedibus. Et tunc domum eis diripiet, quia eo ligato, homines ligati dirumpentur; Is. XLIX, 25: captivitas a forti tolletur, et quod ablatum fuerit a robusto salvabitur.

Qui non est mecum, contra me est. Hic ponitur quarta ratio, et hic dat firmitatem omnibus. Posset enim aliquis dicere: si per victoriam auferres, posset procedere ratio; sed non facis per violentiam, sed per passionem, ideo non est signum quod alligaveris.

Ideo ponit quartam rationem.

Ratio talis est. Quae conveniunt in uno aliquo, opus simile habent: unde qui opera similia faciunt, non se ad invicem impediunt.

Sed ego contraria opera facio eis. Ideo qui non est mecum, contra me est. Primo ponit rationem in generali; secundo exemplificat in speciali.

Dicit ergo qui non est mecum etc.. Et diabolus apparet quod non est mecum, quia contrarius est operibus meis; II ad Cor. VI, 15: quae conventio Christi ad belial? quod autem sit contra eum, habetur eccli.

XXXIII, 15: contra vitam mors, et contra virum iustum peccator; sic contra hominem diabolus, qui est pater peccati. Sed in quo contrariatur ei? et qui non congregat mecum, spargit. Dominus enim congregat, Is. XL, V. 11: in brachio suo congregabit agnos, et in sinu suo levabit eos; foetas ipse portabit.

Diabolus autem dispergit; unde Io. X, V. 12: lupus rapit et dispergit oves.

Sed Lc. IX, 50 habetur: qui non est adversus vos, pro vobis est etc.. Hic autem dici videtur contrarium.

Chrysostomus dicit quod utrumque particulariter dictum est: unde non intelligitur universaliter, sed in casu, et specialiter, quod qui non habet pactum mecum, contra me est.

Unde ibi vocabat discipulos, hic diabolos.

Vel aliter possumus dicere, quod aliter est de Deo, et de homine. Constat, quod Deus naturalis est finis in quem omnia tendunt; ideo qui non est cum Deo, oportet quod sit separatus ab eo; unde III Reg. XVIII, 21: ut quid claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum. Sed de homine ad hominem non est ita, quia qui non est pro me, non propter hoc contra me est.

Ideo dico vobis, omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus etc.. Postquam confutavit dictum ipsorum, hic invehitur contra eos.

Primo ex gravitate peccati; secundo ex mala intentione; tertio ex futuro iudicio.

Secunda ibi aut facite arborem bonam etc.. Tertia ibi dico autem vobis etc..

Circa primum facit duo.

Primo praemittit quasdam sententias generales; secundo explicat, ibi et quicumque dixerit verbum contra filium hominis etc..

Dicit ergo: ita factum est sicut dicitis ideo dico vobis etc.. Et ponit duas sententias.

Primo de remissione generaliter peccati: dico: omne peccatum, scilicet facti, et blasphemia, scilicet dicti, remittetur hominibus, scilicet si poeniteant. Unde in Ps. Cii, 3: qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et alibi, Ps. XXXI, 1: beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt

peccata. Et in hoc destruitur opinio Novatii, qui dicebat quod non omnia peccata sint remissibilia: hic autem dicitur, quod omne peccatum est remissibile.

Secundo ponit speciale, quod non remittitur, dicens spiritus autem blasphemiae non remittetur, idest voluntas blasphemandi, scilicet quando ex certa malitia blasphemat.

Et haec dicta sunt generaliter.

Deinde accedit ad speciem, et exponit. Et primo, primum dictum exponit.

Ita dictum est, quod omne peccatum etc.. Et quod hoc sit verum, ostendo de isto, quia blasphemia quae est contra filium, remissibilis est. Unde quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, scilicet si poeniteat. Qui autem dixerit contra spiritum sanctum, verbum, non remittetur ei neque in hoc saeculo, neque in futuro. Et, ut dicit Augustinus, haec verba ita sunt difficilia, quod non sunt fortiora verba in evangelio.

Dicendum ergo, quod triplex est modus exponendi. Quidam exponunt ad litteram, quia ipsi videbant ipsum miracula facientem, et opera spiritus sancti, et dicebant eum habere spiritum immundum; ideo blasphemabant contra spiritum sanctum.

Et in hoc diversa est expositio. Quidam dicunt quod utrumque debet referri ad personam filii. Sed in filio duplex est natura, divina et humana; et secundum divinam et spiritus est et sanctus est. Unde filius dicitur spiritus sanctus, non secundum quod sumitur in ratione unius vocabuli, et sic exponit Hilarius. Et est sententia. Quicumque dixerit verbum contra filium, et contra humanam naturam motus ex infirmitate, habet excusationem; sed quicumque dixerit contra divinam, hic non habet rationem veniae.

Alii exponunt de spiritu sancto, secundum quod est tertia in trinitate persona.

Unde quicumque dixerit contra filium hominis, idest humanam naturam, remittetur ei; sed qui contra spiritum sanctum operantem, hic non habet veniam. Haec videtur plena expositio, et hanc videtur dicere textus.

Sed Augustinus obiicit sic. Constat quod omnes Pagani blasphemant, quia non credunt spiritum sanctum esse in ecclesia.

Item multi sunt haeretici, et tamen istis non praeccluditur via veniae. Item multi Iudaei etc.. Sed posset aliquis dicere: intelligendum est post acceptam fidem. Sed ad hoc: si hoc sic est, est ne neganda ei poenitentia, si poeniteat? item non dicit, quicumque Christianus, sed generaliter, quicumque.

Quomodo ergo solverit? Augustinus solvit dupliciter. Una est expositio in sermone Domini in monte, et illam retractat. Aliam vero ponit in libro de verbis Domini.

Unde intelligere debetis, quod peccatum in spiritum sanctum non dicitur blasphemia spiritus sancti, sed accipitur ex modo peccandi.

Spiritui sancto attribuitur bonitas, caritas et amor; bonitati malitia respondet, caritati invidia. Si quis ergo cognoscens veritatem, ex malitia deroget veritati, peccat in spiritum sanctum. Item si aliquis videat opera sanctitatis in aliquo, et ex invidia deroget: invidia enim sanctitatis, non personae, peccatum irremissibile est; non quia impossibile sit quod remittatur, sed quia tanta labes est peccati, quod ex divina iustitia fit quod non poeniteat. Unde illi qui dicebant, quod in beelzebub Daemonia eiiciebat, non peccabant in spiritum sanctum, ut ait Augustinus, quia ad profundam malitiam non venerant etc.. Sed hoc incepit dicere, non quia hoc facerent, sed ut ipsi qui inceperant, caverent ne ad hunc statum venirent.

Hunc sensum reprobatur, et retractat Augustinus, quia sic esset aliquis status, pro quo non esset orandum, quod non est verum in via.

Ideo aliter exponit in libro de verbis Domini, et est talis.

Notate quod non dixit, quicumque dixit verbum blasphemiae, sed, verbum infinite.

Sed tale quod infinite ponitur, non universaliter tenetur, sed aliquando particulariter, ut Io. XV, 22: si non venissem, et locutus non fuisset eis, peccatum non haberent; non simpliciter, sive universaliter, sed non haberent peccatum infidelitatis: ita similiter qui dixit verbum; non quodcumque verbum, sed tale verbum est, quod si dicatur, irremissibile est.

Quod autem sit illud, dicit Augustinus.

Spiritus sanctus caritas est, per quam membra ecclesiae capiti Christo uniuntur, et omne peccatum remittitur per spiritum sanctum.

Quod etsi remittit tota trinitas, tamen spiritui sancto appropriatur propter amorem.

Ille ergo qui habet cor impenitens, loquitur contra spiritum sanctum. Unde ipsa impenitentia opponitur caritati spiritus sancti.

Unde non quicumque quodcumque verbum dixerit, sed istud verbum, scilicet verbum impenitentiae, istud irremissibile est.

Et dicit verbum, non verba, quia consuetudo est in Scriptura, multa verba unum verbum dicere; unde in Isaia Dominus saepe dicit, dices verbum meum, licet multa verba ei diceret. Unde non contradicit ei quod dictum est supra, ibi dico vobis, omne peccatum et blasphemia etc., quia qui contra spiritum sanctum dixerit verbum, blasphemat.

Unde quidam magister interrogatus, quid esset peccatum in spiritum sanctum, dixit: impenitentia thesaurizat sibi iram.

Sed quid est quod non remittitur neque in hoc saeculo, neque in futuro? numquid aliqua peccata remittentur in futuro? Augustinus dicit quod non. Ergo non dicitur quod aliqua in praesenti et alia in futuro remittantur; sed ideo quod sic hic remittitur peccatum, ut valeat in futuro.

Vel aliter. Quia quaedam peccata, scilicet mortalia, in praesenti remittuntur, sed alia, scilicet venialia, in futuro; sicut si aliquis moritur in aliquo veniali, constat quod remittatur.

Unde aliqua misericordia erit in futuro, quia tunc adhuc erit viator.

Chrysostomus valde plane exponit, et dicit, quod hic loquitur de duplici blasphemia: contra filium hominis, et spiritum sanctum. Isti blasphemabant filium hominis, quia dicebant quod potator erat vini. Item alia eorum blasphemia erat contra spiritum sanctum, quia dicebant quod in spiritu daemónico eiciebat Daemones. De prima habebant excusationem, quia non sciebant; sed de hoc quod contra spiritum sanctum dicebant, non habebant excusationem, quia sciebant per Scripturas, et ideo non remittetur.

Sed quid est quod dicit neque in hoc saeculo, neque in futuro? dicitur hoc quia aliquod peccatum punitur in hoc saeculo, aliquod in alio, aliquod hic et ibi.

Quoddam in hoc saeculo tantum, ut patet in poenitentibus. Quoddam in futuro tantum, ut illi de quibus dicitur iob XXI, 13: ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. Quod vero hic et in futuro, est peccatum in spiritum sanctum: unde non remittitur neque in hoc saeculo, neque in futuro, non quia fiat remissio in futuro, sed quia poena erit in futuro. Unde sensus est quod non remittetur, quin poenam patiatur in hoc saeculo, et in futuro. Sic loquuntur sancti de peccato isto.

Notandum autem quod magister in sententiis, dist. XLIII, Lib. 2, ponit distinctionem, et assignat sex species peccati in spiritum sanctum: desperationem, praesumptionem, impenitentiam, obstinationem, impugnationem veritatis agnitae, et invidiam fraternae gratiae. Unde dicuntur in spiritum sanctum peccare, qui contra appropriata spiritui sancto peccant. Patri appropriatur potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas.

Ille ergo in patrem dicitur peccare, qui ex infirmitate peccat: ille in filium qui ex ignorantia: ille in spiritum sanctum qui ex malitia.

Sed sciendum, quod peccare ex malitia est quando quis voluntarie peccat, quod est ex certa malitia, et hoc dupliciter: vel quia habet inclinationem ad peccatum, vel quia non habet. Quando enim aliquis homo peccata committit multa, ex hoc relinquatur in eo habitus peccandi, et sic peccat ex electione.

Item aliquis peccat, quia removetur id per quod retrahebatur a peccato. Retrahitur autem a peccato per spem vitae aeternae: unde qui non sperat in vitam aeternam, peccat ex certa malitia. Ad Ephes. IV, V. 19: qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiae. Unde qui peccat ex inclinatione, peccat in spiritum sanctum, scilicet ex hoc quod recedit ab eo quod retrahit a peccato.

Hoc autem fit sex modis. In Deo enim sunt misericordia et iustitia. Ex contemptu misericordiae fit desperatio; ex contemptu iustitiae praesumptio. Item ex parte aversionis, quia convertit se ad bonum fragile, sic fit obstinatio. Item ex parte aversionis, quia non proponit ad Deum reverti, fit impenitentia.

Item ex parte remedii, scilicet spei et caritatis, fit impugnatione veritatis agnitae, et invidentia fraternae dilectionis. Haec sunt peccata in spiritum sanctum.

Si ergo sit impenitentia actualis, sic non remittitur; non quia non remittatur omnino, sed quia non facile remittitur, quia non habet aliquam rationem remittendi, sed ex sola gratia Dei, ut si aliquis habeat febrem, utpote tertianam, habet unde sanari potest; sed si habet emitriteum, non habet unde sanari possit de se, quia non sanatur nisi ex divino adiutorio.

Sequitur aut facite arborem bonam, et fructum eius bonum, aut facite arborem malam, et fructum eius malum. Supra Dominus confutavit Pharisaeorum ritum, prout erant contra ipsius opera loquentes, ostendens gravitatem peccati, nunc contra ipsos dicentes pravam eius esse doctrinam.

Et primo ponit similitudinem; secundo adaptat; tertio rationem assignat.

Secunda ibi progenies viperarum etc.; tertia ibi ex abundantia cordis os loquitur.

Circa primum duo facit.

Primo ponit similitudinem; secundo inducit probationem, ibi siquidem ex fructu arbor cognoscitur.

Dicit ergo aut facite arborem bonam et fructum eius bonum etc.. Istud dupliciter exponitur. Una expositio secundum chrysostomum et Hieronymum; alia secundum Augustinum.

Secundum iohannem chrysostomum sic exponitur.

Vult ostendere vituperationem eorum esse irrationabilem; unde comparat actus ad vitam, sicut fructus ad arborem.

Si aliquis videt fructum bonum, iudicat arborem esse bonam; similiter, e converso, si malum. Isti videbant actus Christi, puta expellere Daemones, et hoc erat bonum; ideo valde irrationabile est quod dicitis. Et optime procedit ab effectu in causam, ut dicit apostolus ad Rom. I, 20: invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur etc.. Unde vult dicere: aut vos, scilicet Pharisaei, facite, idest concedatis, quia si fructus bonus est, quod arbor bona est: aut facite, idest dicite quod fructus malus est, et ita arbor mala. Et hoc non potestis dicere.

Augustinus autem refert ad intentionem.

Isti dicebant, quod in beelzebub Daemonia eiiciebat. Vult ergo ostendere ex qua radice hoc processerit, quia ex malitia cordis: ideo dicit aut facite. Hic ponuntur duo, unum meritorium, ut fiat, facite etc., et date operam et studium ut sitis arbor bona, quod non potest homo sine praeparatione. Unde facite ut sitis arbor bona, et tunc erit fructus bonus, et verba bona. Quod autem sequitur, est ut caveant, scilicet aut facite arborem malam, et fructum eius malum: aut studebitis malitiae, et sic eritis arbor mala, et fructus malus; Ier. II, 21: ego plantavi te vineam meam electam, quomodo conversa es mihi in pravum, vinea aliena? secundum autem utramque lecturam convenit probatio quae sequitur siquidem ex fructu arbor cognoscitur etc., quia per fructum bonum bona, per fructum malum mala.

Progenies viperarum etc.. Et hoc diversimode subditur praemissis secundum diversas expositiones.

Secundum Augustinum est quaedam applicatio ad propositum sic. Dictum est aut facite etc.. Et vos facitis malum. Vos estis arbor mala, et quia arbor mala, mala facitis, quia non potestis bona loqui.

Secundum expositionem aliorum ostendit ex quo procedat haec malitia, et vocat Pharisaeos progenies viperarum, quia qui a pueritia malitiam habent, firmiter tenent; ideo malitia viperarum dicitur malitia eorum; prov.

Cap. XXII, 6: adolescens iuxta viam suam, cum senuerit, non recedet ab ea. Ideo pluries qui parentes habent malos, promptiores sunt ad malum; Ier. XIV, 20: cognovimus iniquitates patrum nostrorum. Unde bonum est, quod homo a consuetudine subdat se bono operi. Item natura serpentum est, quod cum lingua venenum eiiciunt, sic mali faciunt; iob XX, 16: occidit eum lingua viperarum.

Et in Ps. Cxxxix, 4: acuerunt linguas suas sicut serpentes.

Ideo dicit quomodo potestis bona loqui? non dicit bona facere, sed loqui, quia filii estis viperarum, quae nocet lingua; ideo cum sitis imitatores patrum sceleris, quomodo potestis bona loqui? quasi dicat, non potestis.

Et assignat rationem: et primo in generali; secundo in speciali, ibi bonus homo de bono thesauro profert bona etc..

Dicit ergo: ita non potestis loqui.

Unde? quia mali estis. Quare? quia ex abundantia cordis os loquitur, quia vox est signum intellectus.

Dicit ex abundantia cordis, quia, secundum chrysostomum, cum aliquis ex malitia loquitur, signum est quod maior malitia sit in corde, quia de hoc quod intus retinet, nullum timet. Dum ergo aliquid ex malitia profert, signum est quod magis sit intus, quod proferre non audet. Ideo dicit ex abundantia cordis os loquitur. Et ex abundantia malitiae interius os loquitur, et hoc est in bono, et in malo. Unde Ier. XX, 9: factus est sermo Domini in me quasi ignis etc.. Item in malo similiter, quia aliqui ex malitia concipiunt aliquid quod non possunt retinere; iob XXXII, 18: coarctat me spiritus uteri mei etc..

Bonus homo de bono thesauro profert bona. Quod dixerat ex abundantia cordis os loquitur, exponit in particulari. Verbum quod egreditur de cogitatione, est sicut donum quod egreditur de thesauro. Unde si cogitatio est bona, verbum est bonum, et e contrario. Bonus thesaurus est scientia veritatis et timor Domini; Is. XXXIII, V. 6: divitiae salutis sapientia et scientia, timor Domini ipse thesaurus est. Item malus thesaurus est mala cogitatio; et de hoc non procedit nisi malum; Prov. X, 2: nil proderunt thesauri impietatis.

Videte: quod de verbis ibi dicitur, istud etiam intelligitur de operibus. Sicut enim cogitatio est radix sermonis, ita intentio operationis; ideo si intentio est bona, opus est bonum. Unde ibi Glossa, tantum facis quantum intendis.

In bono videtur habere instantiam.

Ponatur quod aliquis velit furari ut det eleemosynam, actus est malus et intentio bona: ergo etc..

Dico. Intentio et voluntas quandoque distinguuntur, quando scilicet in uno et eodem aliud est voluntas et intentio. Voluntas est de objecto voluto, intentio de fine: voluntas est sicut si volo ire ad fenestram ut videam transeuntes, haec est intentio, quasi extra tentio: unde oportet quod voluntas et intentio unum sint. Unde possumus large considerare intentionem, et voluntatem, et sic in isto. Si voluntas est mala, actus est malus.

Tamen si excludatur, et sumatur proprie, non est verum.

Sed, posito quod intentio et actus voluntatis unum sint, quid inde? est dicendum, quod principalitas meriti consistit circa caritatem, ex consequenti circa meritum aliarum virtutum. Meritum enim respicit praemium essenziale, penes quod consideratur caritas. Sic unumquodque opus, quod in maiori fit caritate, magis habet de merito. Sola caritas habet Deum pro objecto et fine. Unde meritum caritatis respondet praemio substantiali, meritum aliarum virtutum praemio accidentali. Quia igitur caritas informat intentionem, quanto aliquis ex maiori caritate aliquid intendit, tantum facit; sed quantum ad praemium accidentale non.

Dico autem vobis etc.. Dominus istos reprehendit propter gravitatem peccati, et propter malitiam eorum; nunc propter futurum iudicium, quod fide tenemus: dicitur enim iob XIX, 29: fugite a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est: et scitote esse iudicium; Eccle. XII, 14: cuncta quae fiunt, adducet Dominus in iudicium pro omni errato, sive bonum sive malum sit. Item II ad Cor. V, 10: omnes enim nos oportet manifestari ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum. Unde ibi erit examinatio, quia reddet unusquisque rationem de factis suis. Ideo addit etiam de verbis, dicens dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.

Et hoc dicitur Sap. I, 8: qui loquitur iniqua, non poterit latere. Et subditur, quod sermo obscurus in vacuum non ibit.

Sed quid est quod dicit de verbo otioso? verbum otiosum dupliciter dicitur.

Uno modo omne verbum malum dicitur otiosum; quia illud dicitur otiosum quod non consequitur finem, sicut si aliquis quaerit hominem, et non invenit, dicitur otiose quaesivisse. Verbum autem datur ad instructionem.

Quando ergo proficit, non est otiosum: ad Ephes. IV, 29: omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonum ad aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus etc.. Et secundum chrysostomum, respicit ad propositum, quia dixerant quod in beelzebub etc.. Istud verbum erat perniciosum, ideo etiam otiosum, secundum Hieronymum. Differt quidem perniciosum, et otiosum, quia perniciosum est quod nocuum infert, otiosum vero quod non affert utilitatem. Gregorius dicit, quod otiosum dicitur, quod caret pia utilitate, vel necessitate.

Unde quodlibet verbum quod profertur leviter, dicitur otiosum, nisi habeat piam utilitatem, vel piam necessitatem.

Sed constat quod isti dixerant verbum perniciosum: quare ergo non facit mentionem nisi de otioso? quia vult arguere a minori: quia si de otioso oportet reddere rationem, multo magis de pernicioso.

Deinde ostendit rationem ex verbis enim tuis iustificaberis etc.. In iudicio mundi aliquando innocentes puniuntur, et mali liberantur, quia iudicium fit secundum dicta testium; in iudicio Dei ex homine ipso seipsum accusante, scilicet ex sui confessione.

Unde ut non credas, quod iudicaris per ea quae alii dicent de te, sed per ea quae tu dices de te, ideo dicit ex verbis enim tuis iustificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

Sicut Lc. XIX, 22: ex ore tuo te iudico, serve nequam.

#3 Lectio 3

Supra Dominus confutavit detrahentes suis miraculis, et doctrinae, hic arguit tentantes; et hic duo facit.

Primo ponitur interrogatio tentativa; secundo reprobatio, ibi respondens ait illis.

Dicitur ergo tunc responderunt; hoc est postquam multa miracula viderant, et postquam multa verba sapientiae audierant, ita quod impletum est in eo quod dicitur Eccli. XXII, 9: cum dormiente loquitur qui narrat stulto sapientiam. Magister, volumus a te signum videre.

Magister dicunt tentando; Ps. XXVII, 3: loquuntur pacem in ore suo, mala autem in cordibus eorum. Volumus a te signum videre.

Nonne multa signa viderant? ita; sed alius evangelista sic exponit dicens, Lc. XI, V. 16: volumus signum de caelo videre, sicut legitur Lib. I Reg. XII, 18 quod Samuel fecit tonitruum: et elias qui fecit ignem descendere, IV Reg. I, 10. Proprium enim Iudaeorum est signum petere, ut habetur I ad Cor. I, 22: Iudaei signum petunt. Sed cum signa dedisset terrena, non credebant; etiam si daret caelestia, non crederent; Io. III, 12: si terrena dixi vobis, et non creditis, quomodo si dixero caelestia, credetis? qui respondens ait illis etc..

Consequenter repellit eos: et duo facit.

Primo petitionem negat; secundo indignitatem ostendit, ibi viri Ninivitae etc..

Primo designat quod quaerebant; secundo denegat.

Dicitur ergo qui respondens ait illis: generatio mala et adultera signum quaerit. Malos enim dicit, quia insidiatores erant. Dicitur quis malus, quia nocet proximo.

Generatio ergo mala, et iniqui filii. Dicitur adultera generatio, Is. LVII, 3: vos autem accedite huc filii auguratricis, semen adulteri, et fornicariae.

Ita ergo ista generatio iniquitati subiecta signum quaerit, sed non dabitur ei nisi signum ionae prophetae. Is. VII, 11: pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra etc..

Petebat ergo signum de caelestibus, sed non erant digni videre. Hoc enim dedit apostolis suis, qui viderunt eum ascendentem, qui gloriam Dei viderunt in monte. Sed istis non dabitur nisi signum in inferno, quantum ad animam, et de terra, quantum ad corpus.

Unde non dabitur ei nisi signum ionae prophetae.

Unde signatur mors Christi, et ostenditur caritas Dei, sicut dicit apostolus ad Rom. V, 8: cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est etc.. Item, ostenditur potestas resuscitantis ut habetur I ad Cor. XV, 20 ss.. Et haec sunt signa eorum, quae in nobis esse debent.

Per mortem Christi significatur nobis quod nos mori debemus peccato; per resurrectionem vero, quod nos debemus a peccato resurgere.

Et sicut ionas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, scilicet secundum veritatem, sic filius hominis erit in corde terrae. Et in hoc confunditur error Manichaei dicentis, quod non in veritate mortuus est.

Et dicit in corde terrae, quia sicut cor hominis est in profundo, ita Christus in profundo terrae. Vel in corde terrae, idest in corde terrenorum et discipulorum, qui desperabant de eo, ut habetur Lc. Ult., 21: nos autem sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel.

Tribus diebus et tribus noctibus.

Sed hic est quaestio litteralis. Videtur hoc esse falsum, quia hora nona expiravit, et sepultus est in vespere, resurrexit autem in mane tertiae diei.

Dicit Augustinus, quod aliqui volunt dicere, quod computanda est hora qua positus fuit in cruce. Unde primam noctem dicunt illam tenebrositatem quae apparuit, secunda fuit nox diei veneris, tertia diei sabbati.

Sed secundum Augustinum non valet: posset tamen nobis suppetere, si tota die dominica fuisset in sepulcro. Ideo aliter dicendum, quod dies naturalis pro die et nocte, sumitur pro spatio viginti quatuor horarum.

Sed, sicut dicit Augustinus, in Scriptura aliquando sumitur pars pro toto. Sic ergo dicendum, quod Christus per synecdochen fuit tribus diebus et tribus noctibus in sepulcro, quia sexta feria pro tota die et etiam pro praecedenti nocte sumitur: de die vero secunda non est dubium; tertia vero nox pro nocte et die sequenti.

Tamen si secundum veritatem inspicimus, fuit duabus noctibus et uno die integro, ad signandum quod suum simplum destruxit nostrum duplum. In nobis erat poena et culpa, in eo poena solum, ideo etc..

Viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista. Hic ponit indignitatem.

Hic est quaestio litteralis. Nonne multa miracula fecit? nonne Lazarum resuscitavit, et multa alia? quid est ergo non dabitur ei nisi signum ionae prophetae? respondeo. Non dabitur tale signum quale petebant: vel non dabitur signum ad utilitatem eorum; sciebat enim quod non reverterentur, quia indurati erant. Sed signa fecit propter fideles et electos, quales post multi fuerunt.

Viri Ninivitae etc.. Haec est indignitas.

Et primo praeferuntur gentiles; secundo ponitur ratio, ibi cum autem immundus spiritus exierit ab homine etc..

Videte. Aliquis est bonus vel quia non peccat, vel quia poenitet.

Primo ergo praefert eos qui poenituerunt, scilicet gentiles; secundo qui peccatum non fecerunt, ibi regina Austri etc..

Comparaverat Dominus resurrectionem suam ionae; ideo possent credere quod istis accideret sicut Ninivitis qui liberati sunt; sed isti non solum non fuerunt liberati, sed fuerunt etiam dispersi. Unde viri Ninivitae surgent.

In verbis istis excluditur unus error Iudaeorum, quod resurrectio erit ante iudicium, et quod in medio reaedificabitur ierusalem.

Et adducunt pro se quod dicitur Is. XXV, 6: faciet Dominus in monte hoc convivium pinguium.

Alii dixerunt quod iusti et martyres resurgent ante alios per mille annos, et adducunt pro ipsis quod dicitur Apoc. XX, 1: vidi Angelum descendentem de caelo habentem clavem abyssi et catenam magnam in manu sua; et sequitur, et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui vocatur diabolus, et ligavit eum ut non amplius gentes decipiat, donec consummentur mille anni. Utrumque excluditur cum dicit surgent cum generatione ista, simul boni et non boni.

Et condemnabunt, comparatione, non auctoritate, quia inter condemnandos resurgent; Ez. V, 5: ista est ierusalem, in medio gentium posui eam et in circuitu eius terras: contempsit iudicia mea ut plus esset impia quam gentes, et praecepta mea ultra quam terrae quae in circuitu eius sunt.

Et in quo condemnabunt? quia poenitentiam egerunt; isti vero noluerunt facere poenitentiam. Dominus incepit praedicationem suam a poenitentia: iohannes similiter, et non audierunt; Ier. VIII, 6: nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo. Item illi fecerunt poenitentiam in una praedicatione ionae; Jesus autem multas praedicationes eis fecerat, et tamen non sunt conversi; Io. XV, 24: si opera non fecissem quae nullus alius fecit, peccatum non haberent. Item conversi sunt in praedicatione unius prophetae; sed isti non solum habuerunt prophetam, sed filium Dei. Unde habetur ad hebr. I, 1: multifarie, multisque modis, olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis, locutus est nobis in filio, quem constituit haerodem universorum, per quem fecit et saecula etc..

Et sequitur ecce plusquam ionas hic, ut habetur ad Hebr. III, 3: amplioris gloriae enim iste prae Moyse dignus est. Ergo Ninivitae praeferuntur, quia poenitentiam egerunt.

Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, et condemnabit eam, scilicet in sapientia, quam isti noluerunt recipere.

De ista habetur III Reg. X, 24, quod venit audire sapientiam Salomonis. Per istam signatur ecclesia ex fidelibus; Ps. XLIV, 10: astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate etc.. Regina dicitur, quia regere se debet; Prov. XX, 8: rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo etc.. Et dicitur Austri ratione spiritus sancti; Cant. IV, 16: surge, Aquilo, et veni, Auster, perfla hortum meum etc.. Ista regina surget in iudicio cum generatione ista.

Nota quod non dicitur quod non peccaverit, sed non fuit rebellis. Quare? quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis, sicut habetur III Reg. X, 24: et non oportuit quod vos veniretis a finibus terrae, quia hic est. Unde: ecce plusquam Salomon hic, quia ille rex temporalis erat et peccator, iste vero innocens et aeternus; Dan. VII, 14: potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum aeternum, quod non corrumpetur.

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine etc.. Ostendit supra gentiles esse potiores Iudaeis, hic vult confirmare exemplo: et primo ponit exemplum; secundo adaptat, ibi sic erit generationi huic pessimae.

Exemplum ponit de spiritu immundo.

Notare debetis quod aliquando ponitur exemplum ex re gesta, aliquando ex parabola.

Et quando ponitur ex re gesta, oportet quod unumquodque seorsum exponatur ita quod utrumque indiget expositione sua, sicut hic positum est exemplum de iona. Aliquando ponitur exemplum de parabola, ut cum dicitur, simile est regnum caelorum etc..

Hic non oportet ponere quid sit in regno caelorum. Possumus ergo dicere secundum Hieronymum, quod sit similitudo et parabola, et sic est unus sensus. Vel ex re gesta secundum Augustinum, et sic est duplex sensus.

Immundus spiritus exit ab homine dupliciter, quia hominem aliquando torquet corporaliter, aliquando spiritualiter. Unde videndum quomodo impleatur homo spiritu immundo; quomodo corporaliter et quomodo spiritualiter; tertio quomodo pertineat ad propositum.

Quatuor ergo dicuntur.

Primo liberatio a spiritu immundo; secundo iterata vexatio; tertio gravitas; quarto secundae vexationis occasio.

Dicit ergo si spiritus immundus exierit ab homine. Omnis res quae commiscetur viliori rei, immunda dicitur; quae puriori, purior; ut si argentum plumbo iungatur, fit vilius: sic spiritus creatus, si adhaereat inferiori se, dicitur spiritus immundus.

Et iste exit aliquando ab homine quem corporaliter vexat, aliquando quem spiritualiter, ut in baptismo.

Consequenter ponitur iterata vexatio, et occasio. Et primo ex parte Daemonis; secundo ex parte eorum qui vexantur.

Ex parte Daemonis primo quantum ad illos alios; secundo quantum ad istos: haec enim est consuetudo Daemonis, quod non potest quiescere nisi noceat, quia ab initio peccatum dilexit. Unde cum ab aliquo expellitur, quaerit ubi vexet.

Unde dicit ambulat per loca arida, quaerens requiem, et non invenit. Unde aliquando requiem non invenit. In quibus autem inveniatur, dicitur iob XL, 16: sub umbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus.

Loca humentia sunt corda voluptatibus dedita; loca arida sunt qui contemnunt voluptates, qui a prosperitatibus declinant.

Et de hoc Ezech. XXXVII, 11: aruerunt ossa nostra, et periit spes nostra. Dicit ambulat, et explorat quemcumque hominem quem decipiat. Unde pro hoc quod dicitur ambulat, sollicitudinem ostendit; I Petr. V, vers. 8: sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret. Quaerens requiem, et non invenit, nisi in locis humentibus.

Ita fuit de Iudaeis, quod exiens a Iudaeis ivit ad gentiles, qui aridi sunt ab humore gratiae divinae; sed non invenit requiem, quia expulsus est, quia verbum Dei receperunt.

Tunc dicit: revertar in domum meam unde exivi. Ex verbo isto potestis colligere quod si diabolus aliquando expellitur ab aliquo, quia agit poenitentiam, non tamen totaliter dimittit eum: sicut de Christo legitur Lc. IV, 13, quod dimisit ad tempus.

Hoc ergo est intelligendum, ut semper solliciti sint homines ne revertatur. Et hoc est quod dicit revertar etc..

Et veniens invenit eam vacantem.

Hic ponitur occasio ex parte eius qui secundo affligitur. Si volumus ad Iudaeos retorquere, planum est quod cum expelleretur a gentibus, rediit ad Iudaeos.

Unde triplex ponitur occasio. Scilicet otiositas; unde dicit vacantem; Eccli. XXXIII, 29: multam malitiam docuit otiositas. Ideo Hieronymus: semper aliquid boni facito ut te diabolus inveniatur occupatum. Unde vacantem, id est otiosum; Thren. I, 7: viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata sua. Scopis mundatam, quia quod mundatur scopis non mundatur, nisi quia leviter adhaeret. Unde idem est scopare, quod leviter mundare, et inde scopatio imperfecta mundatio. Item ornatum et hoc est superficialis ornatus. Mundatio perfecta debet cum igne fieri, sicut habetur in lege, quod vasa igne debebant mundari.

Item illud quod ornatur, aliam habet ex se pulchritudinem, aliam ex ornatu tantum, de qua in Ps. Cxliii, 12: filiae eorum compositae, circumornatae ut similitudo templi etc.. Sed qui volunt esse securi, debent habere pulchritudinem interiorem; Ps. XLIV, V. 14: omnis gloria eius filiae regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus etc.. Sed quando fit ornatus solum in exterioribus, non relinquitur a Daemonibus. Ita est de Iudaeis, quia ipsi servabant sabbata, in quibus magis vacabant a bonis quam a malis.

Item totam curam ponebant in minimis legis.

Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus nequiores se. Hic ponitur de secunda vexatione graviore, et ostenditur gravior primo quantum ad numerum; secundo quantum ad durationem; tertio quantum ad effectum.

Quantum ad numerum, quia assumit septem.

Secundum chrysostomum exponitur ad litteram, quia cum aliquis cadit, et non cavet, tunc deterius accidit ei; Io. V, 14: ecce sanus factus es; iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Secundum Augustinum assumit septem, et hoc dupliciter. Aliquando enim poenitens agit poenitentiam, sed negligenter se habet, et tunc fit proclivior; ad Rom. I, 28: propter quod tradidit illos Dominus in reprobum sensum.

Et per hoc quod dicit septem, universitas vitiorum signatur. Aliter secundum beatum Augustinum: aliqui peccant aliquo peccato, et in statu poenitentiae addunt simulationem.

Et sicut septem sunt dona spiritus sancti, sic septem simulationes. Unde primo erant vitia simplicia, tunc adduntur simulationes vitiorum, quae sunt deteriores: et dicuntur septem, vel propter universitatem vitiorum, vel propter sabbatum.

Et qui hoc modo peccant, fient perseverantiores in malo, unde dicit et intrantes habitant ibi, quia inde recedere nolunt; Ier. VIII, V. 5: populus in ierusalem aversus est aversione contentiosa, apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti. Si exponatur de Iudaeis, patet, quod habitat in eis, et discedere ab eis non vult.

Et fiunt novissima illius hominis peiora prioribus. Hic ponitur aggravatio quantum ad effectum. Ad litteram, qui magis punitur, magis aggravatur. Unde II Petr. II, 21: melius erat viam veritatis non cognoscere, quam post

agnitionem retrorsum reverti. Item quantum ad Iudaeos, quia peius egerunt blasphemando Christum, quam colendo idola.

Ideo sequitur sic erit generationi huic pessimae, quia deterius erit eis quam unquam fuerit eis in Aegypto.

#4 Lectio 4

In parte praecedente Dominus confutavit adversarios; nunc commendat discipulos credentes etc. Praesentia assumpta matris et fratrum.

Primo ponitur praesentia; secundo denuntiatio; tertio discipulorum commendatio.

Dicit ergo adhuc eo loquente.

Sed hic est quaestio litteralis, quare lc. VIII, 19, ubi ponuntur eadem verba quae dicta sunt, non ponuntur verba quae sequuntur, sed subditur: factum est autem cum loqueretur, extollens vocem quaedam mulier etc.. Et ita videtur esse contrarietas.

Solvit Augustinus: quod absque dubio ita dictum est, ut Matthaeus narrat, quod adhuc eo loquente, id est dum esset in narratione etc..

Sed potest esse quod contigerit quod Lucas dicit, et quod iste: et potest esse, quod Lucas praeoccupet, vel ad ordinem suae memoriae referat.

Ecce mater eius, et fratres stabant foris etc.. De matre nulla dubitatio quin sit illa, de qua dictum est I cap.; de fratribus autem potest esse quaestio.

Et quia fit mentio de fratribus, ideo est occasio haeresis, quod cum virgo genuisset Jesum, ioseph cognovit mariam et genuit inde filios; quod haereticum est, quia post partum virgo inviolata permansit. Fuit etiam opinio, quod isti essent filii ioseph de alia uxore. Sed hoc nihil est, quia credimus, quod sicut mater Jesu fuit virgo, sic ioseph, quia virgini virginem commendavit: et sicut in fine, sic etiam in principio.

Qui sunt ergo isti fratres? Hieronymus dixit quod fratres dicuntur multis modis. Aliqui enim fratres natura, sicut supra I: Iacob genuit Iudam et fratres eius. Aliquando fratres qui sunt unius gentis: Deut. XVII, 15: non poteris constituere regem, qui non sit frater tuus. Aliquando religione, ut omnes Christiani, ut infra XXIII, 8. Et in hoc inolevit consuetudo quod homines eiusdem religionis dicuntur fratres. Aliquando homines de una parentela, ut iosue II, 12, detisque mihi signum ut salvetis patrem meum, et matrem, et fratres. Aliquando omnes homines, qui ab uno patre, scilicet Deo; Mal. II, 10: numquid non est pater unus omnium? numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo unusquisque despicit fratrem suum? nullo istorum modorum dicuntur hic fratres Domini; ideo uno modo dicuntur fratres, quia consanguinei. Unde Gen. XIII, 8 dixit Abraham ad Lot, fratres enim sumus, quamvis Lot nepos esset Abraham. Sic isti fratres erant, quia consobrini erant.

Consequenter ponitur denuntiatio poenitentiae eorum dixit autem ei quidam: ecce mater tua et fratres tui foris stant quaerentes te. Quare hoc dixerit, et qua necessitate, exponitur in Luca VIII, 19 quia tanta erat multitudo, quod non poterant intrare.

Mystice per matrem significatur synagoga; unde Cant. III, 11: egredimini, et videte regem Salomonem in diademate quo coronavit illum mater sua. Et fratres, id est Iudaei, qui foris stant derelinquentes Christum; iob VI, V. 15: fratres mei dereliquerunt me. Quaerunt, sed non inveniunt, ut habetur ad rom. IX, 31: Israel sectando legem iustitiae, in legem iustitiae non pervenit.

At ille respondens etc.. Ponitur responsio Christi: et duo facit.

Primo confutat interrogantem; secundo commendat discipulos, ibi et extendens manum etc..

Dicit autem ipse quae est mater mea et qui sunt fratres mei? ex isto loco quidam negaverunt Christum sumpsisse carnem vere, sed phantastice. Unde exponebant: non est haec mater mea, neque hi fratres mei. Quod est contra apostolum ad Gal. IV, 4: misit Deus filium suum factum ex muliere etc.. Item ad Rom. I, 3: qui factus est ex semine David secundum carnem. Item Dominus eam recognovit in cruce: mulier, ecce filius tuus, ut habetur Io. XIX, 26.

Chrysostomus. Quare inquit Dominus: quae est mater mea, et qui sunt fratres mei? et dicit duo; quorum unum est sanum, aliud non. Dicit enim quod mater et fratres aliquid humanum passi sunt, quia videntes Christum praedicantem, et turbam sequentem, elationem habuerunt; ideo volebant quasi quamdam gloriam habere; ideo Dominus voluit ostendere, quod illud quod faciebat, non habebat ex eo quod assumpserat ex matre, sed ex patre.

Haec positio partim sana est: nam quantum ad fratres sana est, quia sic habetur io. VII, 5: neque enim fratres eius credebant in eum. Sed de matre Domini non sana est, quia creditur quod numquam peccavit, nec mortaliter, nec venialiter: de ea namque dicitur Cant. IV, 7: tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te. Et Augustinus: cum de peccato agitur, nullam prorsus volo de ea fieri mentionem.

Solvit ergo aliter Hieronymus, quod iste qui denuntiavit, insidiosae denuntiaverat: volebat enim explorare, an ita intenderet spiritualibus, quod non curaret de temporalibus.

Ideo affectui respondet. Unde nec matrem plus dilexisset, nisi plus spiritualitatis habuisset. Unde dicit quae est mater mea? non eam matrem esse negat, sed intendit prohibere inordinatum affectum. Unde supra X, 37: qui amat patrem aut matrem plusquam me non est me dignus.

Consequenter ponitur commendatio discipulorum. Et primo commendat discipulos; secundo universaliter omnes credentes.

Dicit ergo et extendens manum in discipulos dicit: ecce mater mea; quasi dicat: plus diligo istos quam affectus matris meae vel fratres; praeponendus enim est affectus spiritus sancti.

Et non solum extendit ad istos, sed ad omnes. Unde dicitur quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in caelis est, ipse meus frater, soror et mater est. Habebat enim generationem caelestem et temporalem: unde praeponit caelestem temporali. Illi enim qui faciunt voluntatem patris mei, illi attinent ei secundum generationem caelestem; unde Io. VIII, 39: si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite. Ipse enim venit ut faceret voluntatem eius, ut habetur Io. IV, 34: V, 30 et VI, 38.

Frater dicit quantum ad firmiores, et soror quantum ad debiliores.

Sed quid est quod dicit et mater est? dicendum quod quilibet fidelis, qui facit voluntatem patris, scilicet qui simpliciter obedit, ille frater est, quia similis est ei, qui voluntatem patris implevit. Qui autem non solum facit, sed alios convertit, generat Christum in aliis, et sic fit mater. Sicut e contra occidit Christum in aliis, qui provocat eos ad malum. Apostolus ad Gal. IV, V. 19: filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

|+13 Capitulus 13

#1 Lectio 1

Supra proposita est doctrina evangelica, et confutati sunt adversarii, hic ostendit virtutem evangelicae doctrinae; et primum verbis; secundo factis in capite XIV.

Et circa primum primo ponuntur circumstantiae doctrinae; secundo Christi doctrina; tertio effectus.

Secunda ibi ecce exiit qui seminat seminare; tertia ibi intellexistis haec omnia? et primo ponit quatuor circumstantias, scilicet locum, tempus, dispositionem audientium et dispositionem loquentis.

Tempus tangit, cum dicit in die illo. Ex quo datur intelligi quod tangit ordinem rei gestae. Aliter enim non posset intelligi, nisi ly die sumatur pro tempore.

Deinde tangitur circumstantia loci, sedebat secus mare etc.. Et hoc potest exponi secundum expositionem litteralem et mysticam.

Litteralem tangit chrysostomus. Quia enim supra dixerat, quod loquente eo ad turbas dixit quidam, ecce mater tua etc., ibi exposuerat chrysostomus quod aliquid humanum senserant, ideo Dominus voluit exire, ut eorum, scilicet fratrum, nequitiam reprimeret.

Et exivit etiam, ut matri honorem deferret.

Unde Ex. XX, 12: honora patrem et matrem tuam.

Mystice per domum Iudaea intelligitur, de qua exiens propter infidelitatem, venit ad mare, scilicet ad gentes, quae turbatae erant per infidelitatem; infra XXIII, 38: ecce relinquetur vobis domus vestra deserta; sicut Ier. XII, V. 7: reliqui domum meam, dimisi haereditatem meam, dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius. Mare dicitur mundus; Ps. Ciii, 25: hoc mare magnum et spatiosum manibus, illic reptilia, quorum non est numerus etc.. Vel aliter per domum intelligitur interior mens; Sap. VIII, 16: intrans in domum meam, conquiescam cum illa. Unde aliquando exit de secreto contemplationis ad publicum doctrinae.

Et congregatae sunt ad eum turbae.

Hic ponit auditores: cum enim mens exit ad publicum doctrinae, tunc multi possunt audire et proficere; Eccli. Ult., 31: appropinquate ad me, indocti, et congregate vos in domum disciplinae.

Deinde ponitur dispositio docentis et audientium; unde dicitur ita ut in naviculam ascendens sederet. Et quare in naviculam? potest esse ratio litteralis, quia multi auditores erant, ideo voluit eos habere ante faciem, ut melius intelligerent. Omnia enim ante ipsum; iob XIII, 1: ecce omnia vidit oculus meus.

Alia ratio mystica est, quia per navem ecclesia ex gentibus collecta significatur, ubi sedet per fidem, et docet eos qui stant in littore, scilicet catechumenos, qui parati sunt ad fidem. Vel aliter, quod Jesus in mari, auditores autem in littore stant, in hoc dat exemplum praedicatoribus, quod scilicet non exponant subditos suos periculis. Et hoc significatur Ex. XIII, 17 ss., quod cum Moyses educeret populum suum, non eduxit eos per viam terrae Philisthiim, reputans ne forte poeniterent, et reverterentur in Aegyptum. Ideo Jesus in turbine sedit, alios autem extra dimisit; ideo dicitur et omnis turba stabat in littore.

Sequitur modus doctrinae et locutus est eis multa in parabolis. Ratio duplex est. Una est, quia per huiusmodi parabolas absconduntur sacra ab infidelibus, ne blasphemant: supra enim dictum est: nolite sanctum dare canibus: ideo quia multi blasphemabant, ideo voluit loqui in parabolis.

Unde Lc. VIII, 10: vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis.

Secunda ratio est, quia per huiusmodi parabolas homines rudes melius docentur. Unde homines, scilicet rudes, quando divina sub similitudinibus explicantur, melius capiunt, et retinent. Ideo Dominus loqui voluit in parabolis, ut melius memoriae commendarent.

Quia enim noverat quod digni doctrinam suam reciperent, voluit eam sic tradere, ut magis memoriter tenerent; in Ps. Lxxvii, 2: aperiam in parabolis os meum.

Et quare multas proposuit parabolas? ratio una est, quia in multitudine hominum diversi diversimode sunt affecti; ideo diversificare debuit, ut congrueret diversis affectibus.

Alia ratio est, quia spiritualia semper sunt occulta; ideo per temporalia non plene manifestari possunt, ideo per diversa habent manifestari; iob XI, 5: utinam loqueretur Deus tecum, et aperiret labia sua tibi, ut ostenderet tibi secreta sapientiae.

Exiit qui seminat seminare etc..

Hic ponitur parabolica doctrina.

Et intendit tria.

Primo ponit impedimentum evangelicae doctrinae; secundo profectum; tertio dignitatem.

Secunda ibi simile est regnum caelorum fermento etc.; tertia ibi simile est regnum caelorum homini quaerenti bonas margaritas etc..

Circa primum primo ponit impedimenta ab intra; secundo quae ab extra, in sequenti parabola.

Prima in tres: quia primo ponitur parabola; secundo assignatur; tertio exponitur.

Secunda ibi et accedentes discipuli etc.; tertia ibi vos ergo audite parabolam seminantis.

In prima tria facit.

Primo describitur studium seminantis; secundo impedimentum seminis; tertio fructus.

Secunda ibi et cum seminat, quaedam ceciderunt secus viam etc.; tertia ibi alia vero ceciderunt in terram bonam etc..

Dicit ergo exiit qui seminat seminare. Qui exit est Christus. Exit enim tripliciter. Ab occulto patris, non mutans locum.

Item exiit a Iudaea ad gentes. Item a profundo sapientiae ad publicum doctrinae.

Exiit ergo qui seminat, scilicet semen doctrinae.

Unde Christus seminat sicut baptizat, ut habetur Io. IV. Semen enim est principium fructus. Unde omnis bona operatio est a Deo; Phil. I, 6: qui incepit in nobis opus bonum, perficiet etc..

Et in hoc removetur error dicentium quod initium boni operis est a nobis; quod falsum est. Unde Gregorius: in vanum laborat praedicator, nisi intus insit gratia salvatoris.

Unde dicit exiit qui seminat seminare etc..

Videtur ista involvere verba; sed non involvit, quia seminator exiit aliquando ad seminandum, et aliquando ad metendum; sic Christus in principio exit ad seminandum; prov. XI, 18: seminanti iustitiam merces fidelis.

Exiit ergo qui seminat seminare.

Et quid? semen suum. Quidam enim exeunt seminare iniquitatem; iob IV, 8: vidi eos qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos. Sed iste exiit seminare semen suum. Istud semen est verbum Dei, quod procedit essentialiter. Unde est verbum patris; Eccli. I, 5: fons sapientiae verbum Dei.

Sed quid facit? similes ei a quo procedit, quia facit filios Dei; Ps. Lxxxii, 6: ego dixi: dii estis, et filii excelsi omnes. Io. X, 35: illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est.

Et ibid. I, 12: dedit eis potestatem filios Dei fieri. Exiit ergo etc..

Sed videamus de impedimento seminis. Tripliciter enim impeditur, quia tria requiruntur. Requiritur enim quod memoria conservetur. Unde Prov. VI, 21: liga eas in corde tuo iugiter. Secundum est, quod radicetur per amorem; Ps. Cxviii, 140: ignitum eloquium tuum vehementer, et servus tuus dilexit illud. Tertio requiritur sollicitudo; I ad Tim. VI, 11: sectare iustitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, mansuetudinem etc..

Haec tria per tria tolluntur. Memoria per vanitatem; amor, sive caritas, per duritiam; sollicitudo per germinationem vitiorum.

Unde dicit et dum seminat, quaedam ceciderunt secus viam. Via patens est omni viatori, sic cor quod cuilibet exponitur cogitationi; Ez. XVI, 25: ad omne caput viae aedificasti signum prostitutionis tuae, et abominabilem fecisti decorem tuum.

Unde quando in corde vano et instabili cadit verbum Dei, cadit secus viam, et subiacet duplici periculo. Sed Matthaeus non ponit nisi unum, scilicet volucres caeli comederunt illud. Lucas vero ponit duo, videlicet quia conculcatur, item rapitur a volucris. Sic quoniam vani recipiunt verbum Dei, conculcatur per vanam cogitationem, vel pravam societatem. Quare multum gaudet diabolus, quando potest auferre et conculcare semen istud. Habacuc I, 13: quare respicis contemptores, et taces impio conculcante iustiorum se? secundum est cordis duritia; iob penult., 15: cor eius indurabitur quasi lapis, et stringetur quasi malleatoris incus.

Et hoc opponitur caritati, quia amoris est liquefacere; Cantic. V, 6: anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est etc.. Durum enim est quod est in se constrictum, et propriis metis arctatum. Amor facit transferre amantem in amatum: unde diffunditur.

Dicit ergo alia ceciderunt in petrosa loca etc.. Ez. XXXVI, 26: auferam a vobis cor lapideum et dabo vobis cor carneum. Aliqui enim sunt qui ita habent cor privatum omni amore, quod omni carne carent. Aliqui vero habent bonum affectum, sed parum habent: unde non habent profundum. Habere profundum est, quum finis et affectus est profundus.

Ille ergo habet profundum amorem, qui omnia diligit propter Deum, et nihil praeponit amori Dei. Unde aliqui bene delectantur in Deo, sed magis in aliis rebus: et isti non sunt liquefacti: et tales non habent terram multam.

Et per terram significatur mollities. Unde sumitur pro mente indurata.

Sequitur et continuo exorta sunt etc.. Quia illi qui profunde cogitant, diu cogitant; sed qui non profunde, statim in opus prorumpunt.

Unde cito exeunt; Is. XVIII, 5: ante messem enim totus effloruit, et immatura perfectio germinavit. Unde cito audiunt, sed non radicantur in illo, quia non habent altitudinem terrae amoris et caritatis. Ad Eph. III, V. 17: in caritate radicati et fundati etc..

Tertium est destructio fructus, quia si magis amat divitias, cum tempus venit tribulationis, accipit quod magis amat.

Unde sole orto aestuaverunt etc., scilicet per impotentiam. Apoc. XIII, 10: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi, hoc est patientia iustorum. Et quia non habebant radicem, aruerunt, quia Deus non erat radix.

Ps. XXI, 16: aruit tamquam testa virtus mea.

Aliquando in Scriptura petra accipitur pro bono, aliquando pro malo. Similiter terra et sol. Unde aliqui sunt qui afficiuntur bene, sed post negligenter se habent. Non autem sic Paulus qui dicebat, castigo corpus meum, et in servitutem redigo etc..

Alia autem ceciderunt in spinas. Spinae autem sunt sollicitudines, irae, rixae, et huiusmodi; Ier. IV, 3: nolite serere super spinas; Prov. XXIV, 30: per agrum hominis pigri transivi; et sequitur: et operuerant superficiem eius spinas. Et creverunt spinas, et suffocaverunt ea.

Sed posset aliquis dicere: stultitia fuit seminantis.

Potest dici, quod si fieret sermo de terra sensibili, verum esset; sed fit mentio de spirituali, ideo non valet, quia ad diversas materias retorquetur.

Positis impedimentis, agitur de seminis fructu alia ceciderunt in terram bonam, et dederunt fructum. Terra quae non secus viam, quae non petrosa, quae non spinosa, est terra bona, scilicet cor bonum; et si ibi seminatur, fructum affert; Ps. Lxxxiv, V. 13: Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.

Sed quem? aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum. Quidam retorquent istud ad praemium quod est in caelo, quia quidam habent centesimum etc..

Sap. III, 15: bonorum labiorum gloriosus est fructus.

Alii retorquent fructum trigesimum ad fidem trinitatis, sexagesimum ad fructum boni operis, centesimum ad contemplationem caelestium. Sed hoc non potest esse, quia auditor est qui facit fructum. Item praemium recipitur. Unde oportet retorqueri ad perfectionem iustitiae.

Fructus igitur est proprie ultimum quod expectatur in arbore: sic fructus iustitiae qui habetur ex praedicatione. Et haec est centesima etc., quia triplex est perfectio, minor, maior et media, ita quod centesima martyrum, sexagesima virginum, trigesima est coniugatorum.

Et quare? quia etc.. Sed perfectio virginum sexagesima, quia tunc debent vacare a malitia; ideo haec perfectio est virginum et quiescentium, qui separati sunt a mundo. Per trigesimum perfectio militantium in hac vita, quia tales apti sunt ad bellum.

Alii assignant per computationem in manu etc. Ut in Glossa habetur.

Aliter potestis secundum numerum numerorum. Semen enim fructificat in perfectione. Videatis ergo quod semen est mandatum Dei: trigesimus numerus ex trinario et denario componitur, sexagesimus ex sex et decem, centesimus ex ductu denarii in seipsum.

Ternarius est numerus completus, et habet communem perfectionem; senarius similiter est numerus perfectus, quia nihil deest ei, habet enim perfectionem integritatis; denarius est numerus perfectus, quia est primus limes numerorum, unde habet perfectionem finis.

Sic triplex est perfectio. Communis iustitia, et sic est perfectio trinarum, quae habetur per tricenarium numerum; sed cum plus habet ultra communem, tunc dicitur facere sexagesimum fructum; sed quando perfectus est, et iam praegustat suavitatem, tunc pervenit ad centesimum fructum.

Vel aliter secundum Augustinum, secundum quod tripliciter homines se habent ad tentationes. Quidam enim graviter tentantur, sed resistunt fortiter; et hi habent fructum trigesimum. Alii parum tentantur, sed surgunt; et hi habent sexagesimum. Centesimum vero habent qui iam in quiete pace manent.

Et quia hoc parabolice dictum est, ideo subdit qui habet aures audiendi, scilicet cordis interius audiat per intellectum.

Et accedentes discipuli etc.. Supra posita est parabola, hic assignatur ratio: et circa hoc ponuntur duo hic.

Primo ponitur interrogatio discipulorum; secundo responsio, ibi qui respondens etc..

Dicit ergo accedentes discipuli dixerunt ei.

Incidit quaestio litteralis: quoniam ipse erat in navicula, quomodo ergo accesserunt ad eum? sciendum quod ipsi erant in navicula cum Christo; accesserunt autem per sollicitudinem mentis, vel etiam corporaliter, quia cum parum distarent ab eo, venerunt magis prope: vel cum essent extra, venerunt ad eum. Sic nos, si velimus accedere ad eum, illuminabimur; Ps. XXXIII, 6: accedite ad eum, et illuminamini.

Et duo attenduntur. Primo datur exemplum non importune interrogandi; unde dum doceret turbas, non interrogaverunt eum; eccle. III, 7: tempus tacendi, et tempus loquendi.

Quare in parabolis loqueris eis? item hic considerandum est, quod debet semper fieri quod de salute hominum est.

Unde sequitur responsio qui respondens ait illis. Et primo ponitur Dei ordinatio; secundo quaedam ratio assignatur.

Dicit, ideo dico quod in parabolis loquor, quia vobis datum est nosse mysterium regni caelorum, illis autem non est datum: in quibus verbis tria ponuntur. Primo quod quidam sunt intelligentes, quidam non. Et non est attribuendum alicui, sed Deo ordinanti; ideo datum est vobis, aliis non. Et ideo est divina ordinatio. Item magnae utilitatis est, quia est quaedam notificatio beatitudinis: unde magna est utilitas, in quantum dat vobis cognitionem de mysteriis divinis; Ier. IX, 12: quis est vir sapiens qui intelligat hoc, et ad quem verbum oris Domini fiat, ut annuntiet illud? item est signum divini amoris; Io. XV, 15: vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a patre meo, nota feci vobis. Item hoc fit ex dono, non ex merito; Phil. I, 29: quia vobis datum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini.

Et hoc est mysterium regni caelorum Dei, et hoc a Deo; I ad Cor. IV, 7: quid autem habes, quod non accepisti? qui enim habet, dabitur ei et abundabit. Aliquid enim est quod habet homo cui datur. Et quid est illud? dicendum quod quatuor sunt praeparatoria ad hoc quod detur aliquid. Primum est desiderium. Unde si vis habere scientiam, praeoccupat desiderium, ut habetur Sap. VI, V. 21: concupiscentia sapientiae deducit ad regnum perpetuum. Et supra VII, 7: petite, et accipietis. Unde qui habet, desiderium, dabitur ei, et abundabit, quia ipse est qui dat abundanter omnibus, et non improperat, iac. I, 5. Qui autem non habet, et si aliquam videatur habere aptitudinem ad sapientiam, vel iustitiam, et sit tepidus id quod videtur habere, et non habet, auferetur ab eo. Unde chrysostomus: si vides tepidum, debes admonere quod desistat: et si non vult, dimitte eum. Apoc. III, 16: utinam calidus esses, aut frigidus; sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

Secundum quod requiritur est studium; et haec est expositio Remigii. Unde qui habet bonum ingenium, et non studet, non proficiet. Unde qui habet studium, illi dabitur sapientia, et abundabit; Prov. II, V. 4: si quaesieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies.

Qui autem non habet, studium, quod videtur habere, scilicet ingenium naturale, non proficiet, sed auferetur ab eo.

Tertium quod requiritur est caritas: quia caritas omnium virtutum radix est et omnium bonorum operum. Apostolus ad Eph. III, 17: in caritate radicati et fundati.

Unde si habes, scilicet caritatem, prorumpes in omne opus bonum; apostolus I Cor. XIII, 4: caritas patiens est, benigna est. Unde si non habes, totum siccatur. Unde quodcumque bonum habet homo sine caritate, nihil est, quia qui non diligit, manet in morte, I Io. III, 14.

Quartum quod requiritur, est fides, quia qui fidem non habent, alia bona parum valent; Sap. I, 2: apparet autem eis qui fidem habent in illum. Et Rom. X, 10: corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et qui non habet iustitiam fidei, id quod videtur habere, sive naturale, sive morale, auferetur ab eo. Apostolus ad Rom. XIV, 23: omne quod non est ex fide, peccatum est. Dico ergo quod datum est vobis, quia vos habetis fidem, illis autem non est datum.

Sed hic cavendum est de quodam errore, quia videtur quod ex studio et bonis naturalibus possemus acquirere gloriam aeternam. Sed Paulus dicit: quid habes quod non accepisti? unde et desiderium, et studium, et caritas, et fides, omnia haec sunt a Deo.

Ideo in parabolis loquor eis etc.. Hic adaptat ad propositum; et duo facit.

Primo applicat quantum ad Iudaeos; secundo quoad apostolos, ibi vestri autem beati oculi etc..

Et primo duo facit.

Primo adaptat ne ex odio videretur dicere; secundo inducit auctoritatem, ibi et adimpletur in eis prophetia Isaiae.

Notate quod monens ad salutem, manifestat doctrinam suis actibus. Unde Act. I, 1: coepit Jesus facere et docere.

Et Io. XV, 24: si opera non fecissem quae nullus alius fecit, peccatum non haberent.

Item: si locutus non fuisset eis, peccatum non haberent. Unde ante sine parabolis locutus est eis, sed modo post operationem miraculorum in parabolis loquor eis, quia videntes non vident. Vident miracula, non vident effectum. Vel sic videntes, scilicet exterius, non vident interius. Is. XLIII, V. 8: educ foras populum caecum, et oculos habentem, surdum, et aures ei sunt etc..

Et audientes non audiunt, nec intelligunt.

Audiunt verba quibus excitari deberent ad bonum, tamen non audiunt, id est non habent effectum; Ez. II, 7: si forte audiant et quiescant. Et ibid. XXXIII, 31: in canticum oris sui vertunt illos. Et quid est quod non vident? quia non intelligunt; Ps. Lxxxi, 5: nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulat.

Consequenter inducitur auctoritas Isaiae prophetae. Et adimpletur in eis prophetia Isaiae dicentis: auditu audietis, et non intelligetis etc., quod scribitur Is. VI, V. 9; sed ibi dicitur imperative, hic praenunciative.

Ibi: audite audientes, et nolite intelligere, et videte visionem, et nolite cognoscere.

Et tanguntur tria.

Primo Iudaeorum durtia; secundo causa; tertio illius causae effectus.

Secunda ibi incrassatum est enim cor populi huius; tertia ibi ne quando videant etc..

Et quia duo dixerat, scilicet de auditu et de visu; ideo duo dicit audietis, auditu scilicet exteriori, audietis doctrinam Christi et non intelligetis, mysteria; Ps. XXXV, V. 4: noluit intelligere ut bene ageret; Osee IV, 6: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et videntes videbitis, et non videbitis.

Videbitis carnem Christi visu exteriori, et non considerabitis virtutem eius. Palpavimus sicut caeci parietem, et quasi absque oculis attractavimus, etc., Is. LIX, 10.

Sequitur ratio incrassatum est enim cor populi huius etc.. Quia enim de auditu fecerat mentionem, et intelligere proprie est mentis; ideo cor populi huius, idest mens, incrassatum est, idest excaecatum. Quare? quia sicut ad visionem corporalem puritas requiritur, sic ad spiritualem. Unde intellectus dicitur vis superior, quoniam maxime spiritualis. Incrassatur intellectus, quando applicatur grossis et terrenis, sed quando abstrahitur, subtiliatur, sicut in apostolis; II ad Cor. IV, 18: non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Unde isti non considerabant nisi terrena. Animalis homo non percipit quae sunt spiritus Dei, apostolus I ad Cor. II, 14; Deut. XXXII, 15: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo.

Item sciendum quod quando homo audit quae non placent, non potest de facili intelligere: ergo isti male intelligebant, quia eis non placebant verba sua. Ideo dicitur: et auribus graviter audierunt; Io. VI, 61: durus est hic sermo, et quis potest hunc audire? et oculos suos clausurunt etc.. Contingit quod aliquis habet oculos, et non videt, quia claudit oculos: unde ipse sibi facit impedimentum.

Aliqua vero sunt ita occulta, ut nisi multum infigat intuitum, non potest videre; sed si res sit in medio, sicut paries, non potest homo non videre nisi claudat oculos.

Ideo si Dominus non fecisset miracula aperta, non esset mirum si non crederent; sed apertissima fecit, ideo ipsi cognoscerent, nisi clauderent oculos; Dan. XIII, 9: declinaverunt oculos suos, ut non viderent caelum etc..

Unde notandum quod in ista obduratione causa per se est homo, Deus vero non indurat nisi in non impartiendo gratiam. Deus ergo indurat, quia non dat gratiam; sed homo quia imponit sibi impedimentum lumini.

Ideo istis imputatur quod oculos clausurunt.

Ne quando videant oculis. Hic ponitur damnum quod consequuntur. Unde potest intelligi dupliciter. Ita quod ly ne quando referatur ad totum sequens, ut sit sensus: ita clausurunt oculos, ne quando etc., et hoc modo intelligitur quod sit ex eorum malitia, quidam enim peccant ex infirmitate, quidam ex industria, sive ex certa malitia. Unde isti hoc attendentes clausurunt oculos ne intelligant; unde tacita est eorum malitia. Ne convertantur, et sanem eos, scilicet si convertantur; Ier. III, 14: convertimini, filii revertentes etc.. Et haec expositio est chrysostomi. Et ponuntur tria: ne videant, ne audiant, ne corde intelligant, et respondent tribus supradictis.

Augustinus aliter exponit dicens ne quando videant, cum modo non videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos. Unde dicit Augustinus quod possent haec verba habere duplicem sensum, quia aliquando ponitur ne quando pro eo quod est ut possit accidere, ut habetur II ad Tim. II, 25: ne quando det illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem. Aliquando vero ponitur pro eo quod est ne possit contingere, idest hoc contingeret nisi argueremus etc..

Et quid est ergo quod dicit incrassatum est? solvit Augustinus quod aliquando contingit quod homo superbus est, et videtur ei, quod sit valde bonus; et permittit Dominus cadere in alia peccata ut sanet eum a superbia sua. Tales sunt praesumptuosi, de quibus Rom. X, 3: ignorantes Dei iustitiam, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti. Quia igitur isti superbi erant, ideo permisi ut excaecarentur, ut videant et audiant, et sanem eos.

Et haec expositio habetur ex littera marci IV, 12. Sed littera iohannis XII, 40 contradicit quia ibi dicit, propterea non poterant credere, quia Isaias dixit: excaecavit oculos eorum; et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos. Non ergo sunt excaecati, ut crederent, sed ut non crederent.

Sed, secundum Augustinum, hic est quaestio gravis, quia si excaecati sunt, ut non credant; ergo non debet eis imputari.

Solvit Augustinus: possumus dicere, quod hoc quod excaecati sunt, ex praecedentibus peccatis meruerunt. Rom. I, 21: obscuratum est insipiens cor eorum; dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, et sequitur post, propter quod Deus tradidit eos etc.. Ideo propter peccata induravit, et aures aggravavit, non indurando, sed non impartiendo gratiam propter peccata eorum.

Et possumus aliter dicere, secundum Augustinum: incrassatum est cor populi huius; ut non videant, et convertantur, scilicet statim, sed permanentes crucifigant Christum, et post videntes miracula convertantur. Et dicit Augustinus quod videtur haec sententia extorta, si non videmus ita accidisse de facto.

Aliqui enim non reducuntur ad humilitatem nisi in grave peccatum cadant: sic Dominus istis fecit.

Vestri autem beati oculi qui vident, et aures vestrae quae audiunt etc.. Supra ostendit Dominus miseriam Iudaeorum qui videntes non videbant, hic ostendit beatitudinem apostolorum qui videbant et audiebant. Et primo ostendit beatitudinem; secundo signum ostendit, ibi amen quippe dico vobis etc..

Dicit ergo, quod videntes non vident, sed vestri oculi sunt beati. Sed si istud referatur ad oculos exteriores et aures, ita beatificantur oculi Iudaeorum sicut apostolorum.

Ideo dicit Hieronymus quod oportet intelligere duplices oculos, scilicet exteriores, quibus communiter omnes viderunt: et de his non loquitur; vel interiores, quibus apostoli soli viderunt. Ad Eph. I, 17: det vobis spiritum sapientiae et revelationis in agnitione eius illuminatos oculos cordis. Unde similiter et sunt aures quaedam exteriores, quaedam interiores, de quibus supra: qui habet aures audiendi, audiat. Is. L, 5: Dominus mihi aperuit aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abii.

Beatitudinem tribuit in videndo, quia haec beatitudo in via non consistit nisi in participatione beatitudinis aeternae, quae consistit in visione: in visione enim Dei est gloria hominis; Ier. IX, 23: non gloriatur sapiens in sapientia sua; et sequitur, sed gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me.

Deinde ponit signum amen quippe dico vobis etc.. Dicit Augustinus: beatus est qui habet omnia quae vult.

Unde beati quibus sunt data omnia quae antiqui voluerunt, scilicet prophetae et iusti.

Quilibet enim iustus rex est; unde habetur Prov. XX, 8: rex qui sedet in solio, dissipat omne malum. Et hoc est ideo, quia cupierunt videre quae videtis. Si ergo illi desideraverunt, et non habuerunt, et vos habetis: ergo iam quamdam participationem beatitudinis percipitis.

Sed quid est quod dicit et non viderunt? nonne habetur Io. VIII, 56: Abraham desideravit videre diem meum, vidit, et gavisus est? item Isaiae VI, 1: vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum.

Et idem de passione; unde cap. LIII, 2: vidimus eum, et non erat aspectus.

Una solutio est quod aliqui viderunt, aliqui non. Sed, ut dicit Hieronymus, periculosum est hoc dicere. Vel aliter, quod viderunt, sed non ita manifeste. Ad Eph. III, 5: quod aliis generationibus non est agnatum filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis.

Vel aliter, quod totum referatur ad visionem et auditum praesentiae corporalis, quia videre in carne desiderabile fuit iustis. Exemplum habetur in simeone, Lc. II, 10. Unde vestri oculi sunt beati qui vident etc..

Et nonne Iudaei viderunt? dico quod de ipsis dicitur quod non vident, quia solum exterius vident.

Sed contrarium habetur in Io. XX, 29, ubi dicitur: beati qui non viderunt et crediderunt.

Dicendum, quod est beatitudo rei, quae habetur per participationem, et beatitudo spei, quae habetur in merendo.

Unde beati qui non viderunt beatitudine spei sive meriti, et beati qui vident beatitudine rei sive participationis; unde de Abraham dicitur Io. VIII, V. 56: exultavit ut videret diem meum; vidit, et gavisus est.

Vos autem parabolam seminantis etc.. Hic ponitur expositio. Et primo concludit, quod ipsi erant digni; secundo exponit.

Dicit ergo vos ergo audite etc., quia scilicet estis digni vos audire, et non solum audire, sed per me audire; Prov. I, 5: audiens sapiens sapientior erit.

Omnis qui audit verbum regni etc.. Hic exponit; et quia fecerat mentionem de duplici terra, ideo primo exponit quod dixerat de terra mala, secundo de terra bona, ibi qui vero in terram bonam seminatus est etc..

Item, in terra mala posuerat tres differentias, quia quaedam secus viam quaedam in petrosa, quaedam in spinosa.

Et hoc exponit.

Et ad huius intellectum debetis scire, quod audire verbum Dei debet habere effectum unum, ut infigatur in corde unde: beatus qui in lege Domini meditatur die ac nocte, Ps. I, 2. Alibi in corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Item alius effectus est ut perducatur in opus. In quibusdam enim impeditur primus, in quibusdam secundus.

De primo ponitur. Et sciendum quod littera habet interpositionem, et debet sic intelligi. Omnis qui audit verbum regni, et non intelligit, venit malus, et rapit quod seminatum est in corde eius. Et hic est qui est secus viam. Et quare non intelligit? quia venit malus homo etc., unde omnis qui audit verbum regni, idest Christi praedicantis regnum caelorum, quia Christus solum regnum Dei praedicavit: Moyses enim terrenum regnum praedicavit. Unde Petrus, Io. VI, 69: Domine, ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes. Aliqui, sicut infideles, non audiunt; Is. Lxv, 12: locutus sum, et non audivistis etc.. Aliqui sunt qui audiunt; beati qui audiunt verba Dei, Lc. XI, 28. Sed non intelligit. Glossa: quia audit non ex affectu unde non recondit in corde. Ps. XXXV, 4: noluit intelligere ut bene ageret.

Et quid erit de isto? capitur a furibus, quia detinetur mens a cogitationibus, et ita rapitur; et hoc est quod dicit venit malus, scilicet diabolus, quia malus non natura, sed perversitate: et rapit, scilicet occulte, seducendo, et inducendo vanam cogitationem, quod seminatum est in corde eius, scilicet semen: hic est qui seminatus est secus viam.

Seminatus aliquando nominat quod seminatur, aliquando agrum qui seminatur: unde cum dicit quod seminatum est, intelligitur semen; cum vero dicitur qui seminatus est, intelligitur ager. Homo enim dicitur ager, de quo agro habetur Prov. XXIV, 27: diligenter exerce agrum tuum etc.. Et quomodo secus viam? quoniam non custoditur, contra illud Prov. IV, 23: omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Sic homo dicitur seminatus secus viam, qui verbum recipit, sed non custodit.

Secundus effectus est producere in opus; unde Iac. I, 22: estote factores verbi, et non auditores tantum. Effectus autem iste impeditur per prospera et adversa. De eo qui impeditur per adversa dicit qui autem super petrosa seminatus est etc..

Primo ergo ponit principium boni; secundo occasionem mali, ibi non habent autem in se radicem; tertio malum, ibi facta autem tribulatione etc..

Petra est malum cor, in quod non potest penetrare verbum, sicut in terra petrosa, et ubi est parum de terra; sic aliqui non exponunt cor suum penetrabile. Tunc enim dicitur penetrabile, quando nihil praeponit verbo, ita quod verbum habeat ut radicem principalem. Unde Ez. XI, 19: auferam a vobis cor lapideum etc.. Hic verbum audit, et continuo cum gaudio suscipit illud, ideo delectatur de iustitia, et pronus fit ad bonum. Ad Gal. III, 5: qui tribuit vobis spiritum sanctum, operatur in vobis virtutes.

Et sic delectatur; sed non potest figi, quia radicem non habet, quia in lapide seminatur. Radix autem caritas est. Ad eph. III, 17: in caritate radicati et fundati etc..

Sed temporalis est, et ad tempus gaudet; eccli.

VI, 10: est amicus socius mensae, et non permanebit in die necessitatis. Haec est ergo occasio, quia non habet radicem.

Et quomodo est? quia male figitur.

Unde dicit facta tribulatione et persecutione propter verbum etc., ut quando occurrunt adversantes contra fidem, et tribulationes per interiores vel exteriores adversitates propter doctrinam verbi, vel propter fidem continuo scandalizantur, quia a fide resiliunt; Ps. Cxviii, 165: pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum. Ille qui perseverat, est amicus.

Et dicit continuo: quia etsi caritatem habeant, ex multa tribulatione possent scandalizari.

Sed quando continuo ex parva tribulatione quis scandalizatur, non est radicans in caritate; unde I ad Cor. X, 13: fidelis Deus, qui non permittit hominem tentari ultra quam possit, sed faciet etiam cum tentatione proventum. Et ad Hebr. XII, 4: nondum enim restitistis usque ad sanguinem. Et secundum Hieronymum continuo, quia distanter inter istum et illum.

Qui autem seminatus est in spinis etc.. Hic ponitur impedimentum bene fructificandi, quod aliquando fit ex prosperitatibus, et aliquando ex adversitatibus; unde dicit qui autem in spinis seminatus est, hic est qui audit verbum Dei. Ista spinae sunt sollicitudines huius saeculi; sicut enim spinae pungunt, et non sinunt hominem quiescere, sic nec istae sollicitudines. Ideo nolite seri super spinas. Sollicitudo huius saeculi et fallacia divitiarum suffocat verbum.

Sollicitudo quoad futura, fallacia divitiarum, quoad praesentia: unde cum abundant divitiae, fallaces sunt; I ad Tim. VI, 17: divitibus huius saeculi praecipe non sublime sapere neque sperare in incerto divitiarum. Item cum desiderantur, fallunt quantum ad satietatem, quia non satiant. Item sollicitant; ideo Dominus apostolis suis prohibet, nolite solliciti esse quid manducetis, aut bibatis, supra VI, 31.

Suffocat verbum. Superius dixit aruit, hic suffocat.

Scitis enim quod candela potest extinguere vel propter defectum humoris, et tunc arescit: aliquando propter superfluitatem, et tunc suffocatur; sic et vita naturalis, quae fundatur in calido et humido, potest deficere propter abundantiam humoris, vel propter defectum.

Similiter tribulationes aliquando subtrahunt humores consolationis praesentis, et tunc redditur instabile, et arescit: aliquando accrescunt, et tunc suffocatur; ideo semen est sine fructu; unde dicit et sine fructu efficitur. Ad Rom. VI, 21: quem ergo fructum habuistis in illis in quibus nunc erubescitis? et sequitur, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem; ad Eph. V, 9: fructus enim lucis in omni bonitate, et iustitia, et veritate.

Qui vero in terram bonam seminatus est etc.. Exposita triplici differentia ad malum, subiungit ad bona, quam distinguit per tres effectus, quia primo audit, item plus et intelligit, item fructum affert, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero trigesimum. Exponatur sicut supra.

Sciendum tamen quod Augustinus Lib. II, cap. 23 de CIV. Dei, ponit expositionem quorundam qui volebant sic interpretari, quia in die, cum Dominus veniet ad iudicium, multi sancti orabunt pro multis; et secundum quod erunt meliores, plures eis dabuntur. Unde quibusdam dabuntur triginta, quibusdam sexaginta, quibusdam centum. Sed hoc est contra fidem: quia peccata mortalia non dimittentur, quia sine caritate non possunt dimitti; unde mortalia contraria sunt caritati, venialia non: ideo etc..

#2 Lectio 2

Supra posuit parabolam, in qua ostendebatur impedimentum evangelicae doctrinae ab extrinseco, hic ponitur alia parabola, in qua ponitur impedimentum de audienda doctrina, quod est ab intrinseco, quia in hac ad nos trahuntur ea, de quibus ingenia solent sollicitari.

Primo ergo docet de origine boni et mali; secundo de processu; tertio de fine.

Secundum ibi cum autem crevisset etc.. Tertium ibi et in tempore messis dicam messoribus etc..

Circa primum notantur duo.

Primo de origine boni; secundo mali, ibi cum autem dormirent homines etc..

Dicit ergo aliam parabolam proposuit illis. Et quibus? eis. Dico non apostolis tantum, sed etiam turbis. Unde cum primam in navi exposuisset apostolis, convertit se ad turbas. Aliam, non alteram; quia non solum proposuit duas parabolas, sed plures; alterum vero unum de duobus dicitur.

Plures autem posuit, ut pluribus dispositionibus subveniret. Quidam enim afficiuntur in uno, quidam in alio.

Simile factum est regnum caelorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo. In regno continetur rex, et hi qui reguntur: et isti sunt homines caelestes, qui facti sunt aequales Angelis; Ps. Xc, 11: Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis etc..

Homini qui seminavit bonum semen. Tres parabolae ponuntur consequenter de semine.

Prima de semine seminato; secunda de semine inspirato; tertia de semine multiplicato. Secundum intentionem litterae, aliter quam supra accipitur semen. Seminatur enim semen quod seminatur in homine, et hoc est verbum

Dei, sicut habetur Lc. XXII. Hic autem accipitur ipse homo, in quo seminatur. Et hoc patet, quia infra dicit quod semen istud sunt filii regni; unde non est alia facienda expositio ab ea quam Dominus fecit.

Et dicitur semen, quia sicut semen est principium propagationis, sic homines boni fundamentum totius fidei; unde ex apostolis tota ecclesia pullulavit. Unde Is. I, 9: nisi Dominus reliquisset nobis semen, quasi sodoma fuisset. Et istud fuit bonum semen, de quo Is. VI, 13: semen sanctum erit id quod steterit in ea.

Istud seminavit Christus, et ubi? in agro suo, idest in mundo. Mundus enim dicitur ager, in quo sunt boni ac mali, quem Dominus per creationem edidit; unde Io. I, 10: mundus per ipsum factus est. Et in Ps. XLIX, 11: pulchritudo agri mecum est.

Cum autem dormirent homines etc.. Habito de origine boni, hic agit de origine mali. Et primo ponitur occasio malitiae illatae; secundo ordo.

Et primo ponitur occasio duplex: una est ex parte custodum, secunda ex parte seminantis.

Ex parte custodum dicit cum autem dormirent homines etc., idest praepositi humani generis, qui positi sunt ad custodiendum dormirent, scilicet per dormitionem mortis. Sancti scilicet apostoli qui noverunt quod haeretici in ecclesia miscuerunt se tritico; unde Paulus: scio quod post decessum meum intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.

Deinde ponitur alia occasio; unde dicit venit inimicus etc., idest diabolus; ps.

Lxxiii, 23: superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper: eorum qui te oderunt, idest Daemonum. Haec autem inimicitia est secundum perversitatem voluntatis.

Sed est quaestio. Estne hoc verum quod aliqua res odiat Deum? dicendum, quod amor non est nisi rei cognitae.

Dupliciter autem potest cognosci Deus: in se, vel in suis effectibus. In se impossibile est quin ametur: quicquid enim amatur, amatur sub specie boni. Cum ergo sit prima bonitas, odiri non potest. Sed in effectibus suis non est impossibile. Daemones enim in quantum sunt, eum amant a quo sunt; sed aliqui effectus displicent eis, quod scilicet contra voluntatem suam puniantur, quod non ad voluntatem suam puniant homines, et similia.

Sequitur de ordine et superseminavit zizania. Singula verba habent magnam significationem. Videamus ergo quid est quod seminatur, et qualis est ordo.

Quod seminatur est zizania, quae similis est tritico, et lolium vocatur. Quid significatur per zizania? filii nequam, et omnes qui iniquitatem diligunt, specialiter haeretici. Tria sunt genera malorum: pravi catholici, schismatici et haeretici. Mali catholici per paleas significantur, de quibus supra cap. III, 12: paleas comburet igni. Schismatici per aristas.

Haeretici per zizania. Seminantur ergo in agro, idest in hoc mundo. Item zizania habet similitudinem cum tritico, sic isti praetendunt speciem boni, ut habetur I Tim. I, 7: volentes esse legis doctores, et non intelligentes neque quae loquuntur, neque de quibus affirmant.

Et nota quod dicitur supra seminavit, et hic non; quia prius fuerunt catholici, quam haeretici. Diabolus enim videns ecclesiam dilatari, invidit, et seminavit corruptivum, et movit corda haeticorum, ut magis noceret; unde ex nobis erant, secundum quod habetur in I canonica iohannis II, 19, sed ex nobis non erant, quia si ex nobis fuissent, permansissent utique nobiscum.

Item dicit in medio tritici. Non curat diabolus quod aliqui sint haeretici inter gentiles, quia omnes possidet, sed in medio tritici et fidelis populi. Et hoc est quod dicitur iob IV, 18: et in Angelis suis reperit pravitatem. Et Augustinus dicit, quod nulla societas est ita bona quin aliquis sit pravus: unde in societate apostolorum unus fuit malus, scilicet Iudas.

Item dicit et abiit: ubi signatur malitia Daemonis. Abiit, idest occultum se reddidit.

Quando enim instigat, non semper cooperatur: si enim ad votum omnia succederent, de facili posset discerni; ideo aliquando malitiae suae cedit; Ps. IX, 9: insidiatur in abscondito, quasi leo in specula sua.

Consequenter agitur de processu boni et mali. Cum autem crevisset herba.

Et ut intelligatis, tria considerantur.

Primo ponitur manifestatio bonorum a malis; secundo zelus bonorum contra malos; tertio tolerantia.

Dicit ergo cum crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et zizania etc.. A principio enim quando seminatur, non apparet, sed cum crescit herba.

Et hoc potest ad utrumque referri, et ad triticum, et ad zizania. Augustinus exponit de tritico, quia cum homo parvus est, non potest discernere; sed quando crescit, et facit fructum, et fit spiritualis, tunc cognoscit; I ad Cor. II, 15: spiritualis discernit omnia.

Chrysostomus exponit de zizania, quia primo non apparet, quia haeretici primo abscondunt scientiam, quia primo aliqua bona dicunt et praedicant laicis, et post inserunt aliqua mala de clericis, quae libenter audiuntur; et sic avertunt populum a dilectione clericorum, et sic per consequens ecclesiae. Sed post cum suscipiunt doctrinam, manifestant malitiam. Primo enim non dicunt nisi levia, sed post se manifestant et doctrinam suam, quae intelligitur per vinum; de quo vino dicitur Prov. XXIII, 31: ingreditur blande, retro autem mordebit ut coluber.

Accedentes autem servi patrisfamilias etc.. Hic ponitur de zelo bonorum contra malos. Et primo inquirunt de origine mali; secundo moventur zelo ad extirpationem malorum, ibi servi autem dixerunt etc..

Dicit accedentes autem etc.. Primo videndum qui sint isti servi. Infra dicit de messoribus; sed isti non servi, sed Angeli.

Isti sunt homines boni: et hoc non est inconueniens, cum Dominus dicatur et Ostium, et ostiarius. Accedentes autem serui, per fidem; Ps. XXXIII, 6: accedite ad eum, et illuminamini. Dixerunt, Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? nonne apostoli bonam doctrinam seminauerunt? ita utique. Vidit Dominus cuncta, quae fecerat, et erant valde bona, Gen. I, 31. Unde ergo habet zizania? quaestio similis habetur ier. II, 21: ego plantavi vineam electam, quomodo conversa es mihi in pravum, vinea aliena? respondet Dominus et ait illis: inimicus homo hoc fecit. Et notate quod hoc non ex prima origine, sed de hoc quod in hominibus est a diabolo; Sap. II, 24: invidia diaboli intravit mors in orbem terrarum.

Homo dicitur diabolus per defectum a Deitate; Ps. IX, 20: exurge, Domine, non confortetur homo. Hic homo dicitur inimicus propter consummatam malitiam; Gen. III, 15: inimicitias ponam inter te et ipsum.

Serui autem dixerunt. Hic dicitur quod serui moventur zelo ad extirpationem malorum. Vis, imus, et colligimus ea? dicuntur hic de ipsis duo laudabilia, quia moventur ad destruendum malum; I ad cor. V, 13: auferte malum ex vobis ipsis. Item aliud laudabile, quia hoc facere nolunt proprio motu, sed iussu Domini; unde Tob. IV, V. 20: omni tempore benedic Deum, et omnia consilia tua in ipso permaneant.

Et ait illis. Nota, hoc est tertium, scilicet de sustentia malorum; de hoc Eccle. VIII, 11: etenim quia cito non profertur contra malos sententia, filii hominum absque timore perpetrant mala. Et primo ostendit propositum; secundo rationem assignat; tertio ponit terminum sustentiae, quia semper non sustinebit.

Dicit ergo non, idest non volo quod colligatis adhuc; II Petr. Ult., 9: non tardat Dominus promissionem suam, sed patienter expectat.

Ne forte, hic ponit rationem.

Et prima fronte notare debetis, quod bonum est magnum, et victoriosum supra malum, quia bonum potest esse sine malo, malum autem non sine bono; ideo sustinet Dominus multa mala, ut veniant vel etiam ne pereant multa bona. Ideo dicit ne forte colligentes zizania, idest malos, vel haereticos etc., eradicetis simul et triticum.

Quatuor de causis contingit quare mali non debeant eradicari propter bonos.

Una causa est, quia per malos exercitantur boni; I Cor. XI, 19: oportet haereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis; Prov. XI, 29: qui stultus est, seruiet sapienti. Si non fuissent haeretici, non claruisset scientia sanctorum, Augustini, et aliorum. Unde qui vellet malos eradicare, eradicaret et multa bona.

Item contingit quod qui modo malus est, postea bonus fit, ut Paulus. Unde si occisus fuisset Paulus, careremus doctrina tanti magistri, quod absit. Ideo si vis eradicare, eradicabis simul et triticum, scilicet eum, qui erit triticum; Ps. Lxvii, 23: dixit Dominus, ex basan convertam, convertam in profundum maris.

Tertia ratio, quia aliqui videntur mali, et non sunt; ideo si velles evellere malos, statim multos bonos extirpares. Et hoc apparet, quia noluit Deus quod colligerentur, donec ad perfectam maturitatem pervenirent; unde I ad Cor. IV, 5: nolite ante tempus iudicare.

Quarta ratio est, quia aliquis quandoque est magnae potestatis; ideo si excludatur, trahit multos secum, et sic cum illo malo multi pereunt. Ideo congregatio non excommunicatur, nec princeps populi, ne cum uno multi cadant. De tali intelligitur quod dicitur in Apocalypsi XII, 4, quod draco traxit tertiam partem stellarum secum etc.. Et gen. XVIII, 25: absit a te ut hanc rem facias, et occidas iustum cum impio.

Sed numquid semper parceretur eis? non, sed usque ad tempus; unde dicit sinite utraque crescere usque ad messem etc..

Similis sententia habetur Apoc. Ult., 11: qui nocet, noceat adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc.

Sinite utraque crescere usque ad messem. Contra istam sententiam obiicitur, quia dicitur Is. I, 16: auferte malum cogitationum vestrarum etc.. Item I Cor. V, V. 7: expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio sicut estis azymi etc.. Quid ergo dicit sinite etc.? p chrysostomus dicit quod loquitur de occisione.

Unde haeretici non sunt occidendi, quia inde multa mala sequerentur. Augustinus in epistola quadam dicit, quod fuit sibi visum aliquando quod non deberent occidi; sed post experimento didicit quod multi convertuntur per violentiam: Dominus enim quosdam violenter trahit, sicut traxit Paulum.

Unde iste coacte conversus plus profecit quam omnes alii qui voluntarie crediderunt.

Et hanc opinionem (vel quaestionem) tractavit Augustinus. Unde secundum sententiam chrysostomi, si non possit sine periculo, non debet fieri, sed ubi maius periculum timetur.

Et hoc patet inducendo in omnibus, quia etsi mali sunt, prosunt ad exercitationem.

Quia tamen magis timendum est ne evangelica doctrina per eos in aliis pereat, ideo etc..

Item aliqui qui modo sunt mali, fiunt post boni. Verum est quod statim non debent occidi, sed, sicut habetur ad titum III, 10, haeticum post primam et secundam monitionem devita.

Ad aliud quod tertio opponitur, quia scilicet multi videntur mali qui sunt boni, verum est, si fieret indiscrete, sicut habetur I ad Tim. IV.

Item quod dictum est, quod princeps populi excommunicari non debet, si videas quod maius sit scandalum si excommunicetur quam in eo quod delinquit, non debet excommunicari; sed si aliquid egisset quod esset ad periculum fidei, sine dubio excommunicari debet, quodcumque inde accidat damnum.

Et in tempore messis dicam messoribus etc.. Supra Dominus exposuit parabolice originem boni et mali, et processum utriusque, hic agitur de similitudine utriusque. Et primo ponitur tempus finis; secundo ponuntur ministri; tertio modus et ordo, quorum unumquodque ordinatur ad finem.

Tempus tangitur, cum dicitur in tempore messis etc.. Tempus messis est tempus collectionis fructus, qui expectatur ex seminibus.

Duplex est autem collectio: una in ecclesia praesenti, alia in caelesti. Et ideo duplex est messis: quaedam congregationis fructuum in praesenti; de hac Io. IV, 35: levate oculos vestros, et videte regiones, quoniam albae sunt iam ad messem. Item tempus messis in triumphanti ecclesia; unde infra, eodem dicitur, quod messis est consummatio saeculi; ergo usque ad illud tempus differtur.

Qui sunt ministri? messorum. Unde dicam messoribus. Messorum primae messis fuerunt apostoli: ipsi enim collegerunt et converterunt totum mundum, de quibus Io. IV, 38: misi vos metere quod non seminastis.

In secunda messe messorum erunt Angeli; Apoc. XIV, 15 dictum est cuidam Angelo: mitte falcem tuam, et mete: quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terrae etc.. Quae enim mediante Deo fiunt, credendum quod fiant ministerio Angelorum; unde dicitur de Angelis Ps. Cii, 21: ministri eius, qui faciunt voluntatem eius.

Sed videamus ordinem, et quo modo assequantur finem, et quem finem. Et primo de malis; secundo de bonis.

De malis sciendum, quod primo colliguntur; secundo alligantur; tertio comburuntur.

In primo est separatio malorum a bonis.

Quamdiu durat tempus istud, mali cum bonis sunt, zizania cum tritico, lilius inter spinas, ut habetur Cant. II, 2; infra XXV, 31: cum venerit filius hominis, separabit bonos a malis, haedos ab agnis. Unde dicit colligite primum zizania etc.. Modo quasi indiscrete accidunt bona et mala bonis et malis: et hoc est quod dicitur Eccle. IX, 3, quod hoc pessimum est inter omnia, quae sub caelo fiunt, quia eadem cunctis eveniunt; sed tunc bona redduntur bonis, et mala malis.

Ne ergo involvantur, oportet quod separentur et alligantur.

Unde et alligate ea. In alligatione perpetuitas poenae signatur; Ps. Cxlix, 8: ad alligandos reges eorum in compedibus etc.; infra XXII, 13: ligatis manibus et pedibus, proiicite eum in tenebras exteriores, quod signat impenitentiam et irrevocationem aeternae damnationis. In fasciculos. Omnes erunt separati a visione Dei: poena damni erit aequalis omnibus, ideo ponuntur in fasciculos, sicut habetur Lev. XIII, ubi docetur discernere inter sanguinem et sanguinem, inter lepram et lepram; et Is. XXVII, 8: in mensura contra mensuram.

Et ad quid? ad comburendum, idest igni aeterno tradentur. De isto dicitur Lc. XVI, V. 24: quia crucior in hac flamma.

Deinde cum dicitur triticum autem congregate in horreum meum, ponitur finis bonorum, et, e contrario, tria ponuntur, scilicet puritas, et unitas, et tranquillitas.

Puritas, cum dicitur triticum. Sed notate quod zizania fuit colligata, ideo non fuit excussa, triticum vero fuit excussum. Et hoc significat quod mali cum suis inquinamentis in infernum mittentur; sed boni penitus erunt purgati; Is. XXXV, 8: via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus.

Item est inter eos unitas; unde congregate.

Inter malos semper sunt iurgia, ideo non habent unitatem; sed boni congregantur; ps.

XLIX, 5: congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia etc.; et infra XXIV, 28: ubi corpus, ibi congregabuntur et aquilae.

Item erit inter eos tranquillitas; unde dicit in horreum meum. Horreum fit ad conservationem messis; sic illa patria erit horreum sanctorum, ubi erunt cum laude et laetitia sempiterna, ut habetur Is. XXXV, 10.

#3 Lectio 3

Per duas ostendit impedimentum evangelicae doctrinae. Sed quia posset aliquis dicere: si ita est, quod ita impeditur, quod quaedam secus viam, quaedam super petram etc., videtur quod non possit proficere; ideo subdit de profectu parabolice, quod scilicet profecerit propter duo. Primo propter parvitatem apparentem; secundo propter occultationem. Ideo duas parabolas ponit.

Secunda ibi aliam parabolam locutus est eis.

Tertio confirmat modum per auctoritatem prophetae, ibi haec omnia locutus est Jesus in parabolis.

Circa primum primo agit de seminatione; secundo de parvitate seminis; tertio de magnitudine fructus.

Secundum ibi quod minimum quidem est omnibus seminibus; tertium ibi quod cum creverit maius est omnibus oleribus.

Dicit ergo simile est regnum caelorum grano synapis etc.. In regno est rex, princeps, subditi, et etiam incarcerati. Item divitiae etc.. Ideo ad haec omnia possumus assimilare regnum.

Quod ergo dicit quod simile est regnum caelorum grano synapis, potest exponi, sicut dicit Hieronymus, quod per granum synapis doctrina evangelica intelligitur. Et quare? quia granum istud fervidum est; item venena repellit.

Et hoc significatur, quia doctrina evangelica per fidem facit fervere; infra XVII, V. 19: si habueritis fidem sicut granum synapis, dicetis monti huic, transi hinc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis. Item excludit errores; unde utilis est ad arguendum, ut habetur II ad timoth. III, 16.

Quod accipiens homo seminavit. Homo iste est Christus, qui seminavit istud semen; vel quilibet homo qui doctrinam evangelicam seminat. In agro suo, idest in corde suo, quando ei praebet assensum. Christus seminavit, quia fidem dedit in qua salvi sumus; Eph. II, 8: gratia enim salvati estis per fidem, et non ex vobis, Dei enim donum est.

Item quilibet, qui obedit, seminat in agro, idest in corde; Prov. XXIV, 27: diligenter exerce agrum tuum. In isto agro sunt diversa semina, quae sunt diversa dogmata. Dogmata Hieronymi et Augustini magna videntur, et confirmantur magnis argumentis: similiter doctrina legis.

Sed doctrina legis evangelicae modica apparuit, quia praedicabat Deum passum, crucifixum et huiusmodi. Et quis posset hoc credere? I ad Cor. I, 18: verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem qui salvi fiunt, idest nobis, virtus Dei est. Et ideo dicit quod minimum quidem est omnibus seminibus; unde primo minima apparuit.

Sequitur magnitudo. Et primo ponitur magnitudo; secundo confirmatur, ibi cum autem creverit, idest pullulaverit, maius est omnibus oleribus, quia doctrina evangelica magis fructificavit quam doctrina legis, quia doctrina legis non fructificavit nisi inter Iudaeos; unde dicebatur Ps. Cxlvii, 20: non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis. Non enim fuit aliquis Philosophus qui aliquam patriam potuerit totam convertere ad suam doctrinam: si enim aliquis Philosophus, sicut Plato, dixisset quod talis et talis veniet, non crederetur ei. Ps.

Cxviii, 85: narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua.

Maior est ergo in soliditate, in generalitate et in utilitate.

In soliditate et fit arbor, quia aliae doctrinae sunt olera mollia, nihil firmum habentia, quia rationi humanae subiecta, Sap. IX, 14: cogitationes enim mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae, sed haec est arbor firma; Ps. Cxviii, 89: in aeternum, Domine, permanet verbum tuum; Lc. XXI, 33: caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Ideo sicut haec arbor se habet ad alias arbores, ita haec doctrina ad alias.

Ita ut volucres caeli veniant, et habitent in ramis eius.

Item praeest in generalitate doctrinae: quia haec scientia multos ramos habet, et exhibet homini quae sunt necessaria ad vitam.

Unde si sunt coniugati, habent per istam qualiter se regere debent; si clerici quomodo vivant, et sic de aliis: ideo diversa dogmata sunt diversi rami.

Item praeest utilitate, quia volucres habitant in ramis eius, idest omnes qui habent animum in caelis; ad Phil. III, 20: nostra conversatio est in caelis. Isti veniunt et meditantur, et quiescunt: qui enim habitant in terra, non sunt volucres; II ad Cor. IV, 18: non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur: quae enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna sunt.

Chrysostomus exponit de apostolis, quos comparavit grano synapis quia erant spiritu ferventes; et istud seminavit homo, idest Christus, in agro, idest in ecclesia, ex quo tota fructificatio accidit ecclesiae: et fuerunt modici et abiecti; nulla enim scientia divulgata est per tam Deiectos homines; unde apostolus, I Cor. I, 27: non multi sapientes, sive potentes, non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi elegit Deus ut confundat sapientes etc.. Sed cum creverit, maius est, effectum, omnibus, quia apostoli maiorem fecerunt fructum. Alexander convertit unam partem mundi ad se, Roma similiter, sed numquam tantum sicut isti, qui tantum fecerunt. Ut volucres caeli, idest ibi, requiescant in ramis, idest in doctrinis eorum; Zach. VIII, 23: apprehendent fimbriam viri Iudaei dicentes: ibimus vobiscum; audivimus enim, quoniam Deus vobiscum est.

Hilarius exponit de Christo qui fuit granum synapis propter fervorem, quia plenus spiritu sancto, quod seminavit, postea in morte, in agro, idest in populo, quod minimum fuit propter contemptum infidelium; Is. LIII, 2: vidimus eum, et non erat ei aspectus, et desideravimus eum, despectum et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem. Et maius est omnibus oleribus, idest omnibus perfectis.

Non adaequabitur ei aurum. Et comparantur perfecti oleribus, quia olus datur infirmis: qui infirmus est, olera manducet. Sed doctrina Christi perfectis datur, et sic fit arbor. Et hoc significatur per arborem, de qua habetur Dan. IV, 7 ss..

Aliam parabolam locutus est eis. Hic ponitur parabola de profectu, et ostenditur mirabilis, quia de semine occulto; unde dicit simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum.

Notate quod non est inconveniens idem aliquando in bonum, aliquando in malum interpretari, sicut petra aliquando interpretatur Christus, aliquando contrarium, ut durtia; Ez. XXXVI, 26: auferam a vobis cor lapideum de carne vestra. Ita fermentum aliquando interpretatur in malum, in quantum habet corruptionem; I ad Cor. V, 7: expurgate vetus fermentum etc.. Item ibid.: non in fermento veteri neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis.

Sed secundum quod habet fervorem et virtutem dilatandi, sic sonat in bonum.

Quid ergo significatur per illud? significantur quatuor. Chrysostomus dicit, quod istud fermentum sunt apostoli. Mulier, divina sapientia, abscondit, eos, in farinae satis tribus, idest in tribulationibus oppressit.

Sed primo accepit; unde Io. XV, 19: ego vos elegi de mundo ut eatis. Quos misit inter fideles, posuit in farinae satis tribus. Satus est mensura, et valet modium et dimidium; idest in tribus mensuris farinae.

Et quare in tribus? ponitur finitum pro infinito, quia inter multas gentes. Vel propter tres partes mundi, quia ad omnes missi; vel propter gentes, quae a tribus filiis Noe ortae sunt. Donec fermentatum est totum, idest donec omnes converterentur ad Deum; ps.

XVIII, 5: in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terrae verba eorum.

Vel aliter, secundum Augustinum, per fermentum fervor caritatis significatur, quia sicut fermentum dilatat, sic caritas; ps.

Cxviii, 32: viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Mulier, ratio vel anima, abscondit in tribus, idest in toto corde, in tota anima, in totis viribus. Vel per tria sata tres status, scilicet praelatorum, contemplativorum et activorum, qui per Noe, iob et Daniel intelliguntur. Vel possunt referri ad fructum centesimum, sexagesimum et trigesimum.

Hieronymus exponit de doctrina evangelica, quam mulier, idest sapientia, abscondit in tribus satis, quae sunt spiritus et anima, vel irascibilis, et concupiscibilis, et rationalis.

Vel aliter, per mulierem intelligitur fides; per tria sata, tres personae in divinis.

Hilarius exponit de Christo, qui est fermentum, quod per providentiam patris in mundo absconsum est in lege triplici, lege naturae, lege mosaica, et lege evangelica.

Haec omnia locutus est Jesus in parabolis etc.. Positis diversis parabolis ad turbas, hic confirmat, vel approbat per auctoritatem prophetarum.

Et dividitur in tres; quia primo ponitur consuetudo Christi circa parabolicam lectionem; secundo adhibetur auctoritas; tertio ponitur praecedentium expositio.

Secunda ibi ut adimpleretur quod dictum est per prophetam; tertia ibi tunc dimissis turbis, venit in domum.

Dicit ergo haec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas. Quare ergo turbis loqueretur in parabolis, ratio est duplex: quia in turba permixti erant aliqui fideles, et aliqui infideles, item aliqui benigni, et aliqui maligni: propter malignos et infideles loquebatur sic, ut non intelligerent, ut supra dictum est, ut videntes non videant, propter fideles, ut melius capiant, melius retineant. Et hoc habetur marci IV, 33 s.. Paulus I ad cor. III, 1: non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.

Et sine parabolis non loquebatur eis. Hoc videtur falsum, quia in sermone Domini in monte, et in multis aliis non loquebatur in parabolis.

Chrysostomus sic solvit, quod verum est de ista tota locutione, quia istam totam praedicationem ad turbas parabolice locutus est.

Augustinus sic, quod ideo non sine parabolis, quia aliquam locutionem non est locutus ad turbas, quin permiscuerit aliquam parabolam.

Unde in sermone Domini in monte permiscuit, ubi dixit nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Et dicit, quod si aliquando inveniatur sine parabola, dicendum quod evangelistae non secundum ordinem narraverunt: unde etsi non sit scripta, parabola intelligi debet, propter hoc quod ibi dicit, quod sine parabolis non loquebatur eis, et nisi commisceret parabolas.

Ut adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem: aperiam in parabolis os meum.

Dupliciter locutus est Dominus humano generi.

Primo in prophetis; secundo in seipso; Is. LII, 6: ecce ego qui loquebar, ecce adsum.

Utrobique parabolice locutus est, in prophetis multipliciter, et per seipsum similiter: quod enim factum est in prophetis, signum fuit eius quod faciendum erat per Christum; unde dicit, ego Dominus, qui aperui os prophetarum in parabolis, aperiam in meipso.

Eructabo abscondita a constitutione mundi. In aperitione oris est manifestatio secretorum, ut supra; eructatio ex intimis est. Tunc eructat quando de profundo sapientiae emittit; Ps. XLIV, 2: eructavit cor meum verbum bonum. Sapientia Domini abscondita est; iob XXVIII, 21: abscondita est ab oculis omnium viventium; Io. I, 18: Deum nemo vidit umquam; unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit etc.. Eructavit abscondita, et quae fuerunt occulta a mundi constitutione; ad Eph. III, 5: quod aliis generationibus non est agnitus filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis eius, et prophetis in spiritu.

Vel aliter. Eructabo ea, quae sunt a constitutione mundi, quae sunt abscondita. Et quare? quia ipse est a constitutione mundi et ipse nobis revelavit seipsum per ea quae fecit; Rom. I, 20: invisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur.

Tunc dimissis turbis, venit in domum. Hic exponitur una de praemissis parabolis. Et primo describitur locus; secundo discipulorum interrogatio; tertio expositio.

Dicit ergo tunc dimissis turbis, venit in domum. In quo datur nobis exemplum, quod si velimus secreta investigare, debemus in secretum intrare; Sap. VIII, 16: intrans in domum meam, conquiescam cum illa; Eccli. XXXII, 15: praecurre in domum tuam, et illic avocare, et illic lude, et age conceptiones tuas, et non in delictis et verbo superbo etc..

Et accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: edissere nobis parabolam zizaniorum agri etc., quia de ista magis dubitabant.

Aliquando prae reverentia accedere non audebant, ut habetur Io. IV, 27, quod nemo dixit ei, quare cum muliere loqueretur etc.. Sed hic specialem audaciam acceperunt, quia audierant vobis datum est nosse mysteria regni caelestis. Sic si aliquid mysticum velimus acquirere, debemus ad eum accedere; Ps. XXXIII, 6: accedite ad eum, et illuminamini.

Qui respondens ait. Hic ponitur expositio parabolae zizaniae. Et primo quoad primam seminationem; secundo quoad superseminationem; tertio quoad utrumque.

Et primo exponit quid sit seminator, quid ager, quid semen. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Nominat se filium hominis, tum propter humilitatem, tum ut repellat haereticos futuros: quidam enim Deum esse negaverunt, quidam vero hominem.

Unde dicit se filium hominis, quod ad hominem pertinet; et seminare spirituale, ad Deum pertinet. Ps. IV, 7: signatum est super nos lumen vultus tui, Domine etc..

Ager est mundus, quem ipse creavit; unde supra dixit, in agro suo; Io. I, 11: in propria venit etc.. Item ibidem: mundus per ipsum factus est. Bonum vero semen hi sunt filii regni, ex quo alii propagati sunt, qui fuerunt boni filii; quod si filii, et haeredes, ad Rom. VIII, 17.

Deinde exponit quod ad superseminationem pertinet, et dicit quid sit semen.

Zizania autem filii sunt nequam; Is. I, 4: vae populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis.

Deinde quis seminator, dicens inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus, qui induxit peccatum; Sap. II, 24: invidia diaboli intravit mors in orbem terrarum.

Consequenter agit de distinctione, et tria facit: primo ponitur tempus; secundo ministri; tertio distinctio.

Tempus ponit messis vero consummatio saeculi est. Sicut est dictum, collectio prima facta est per apostolos, de qua Io. IV, 35: levate oculos vestros et videte regiones, quia albae sunt iam ad messem. Alia vero, in qua erit fructus collectio, de qua ad Galat. Ult., 8: quae seminaverit homo, haec et metet. Messores vero Angeli sunt. Sicut enim in praesenti ecclesia ministri boni sunt homines, sic tunc erunt Angeli.

Consequenter ponit finem utriusque, ibi, sicut ergo colliguntur zizania, etc..

Et primo quoad malos; secundo quoad bonos; tertio excitat ad spiritualem sensum.

Dicit ergo sicut zizania colliguntur, et igni comburuntur, sic erit in consummatione saeculi. Mittet filius hominis Angelos suos (haec verba ostendunt eum esse hominem et Deum) et colligent de regno eius omnia scandala.

Retorquet ad peccata, quae fiunt in proximum. Quod autem sequitur et eos qui faciunt iniquitatem, refert ad alia peccata.

Quod autem dicitur regnum, intelligitur praesens ecclesia, quia in triumphanti non sunt scandala, et homo sciet per tribulationem praecedentem finale iudicium. Augustinus dicit, quod non legimus quod mali sunt ad remunerandum bonos, sed boni inveniuntur aliquando punire malos. Quod ergo dicit omnia, intelligendum est in praesenti ecclesia, immittendo tribulationes, per quas etiam boni et mali puniuntur. Chrysostomus exponit per regnum caelestem patriam. Et quod dicitur omnia scandala, non intelligitur quod ibi sint, sed quod non sint.

Unde colligent, et separabunt malos a bonis, ne sint cum eis et mittent eos in caminum ignis. Poena damni est carentia divinae visionis. Sed tangitur poena sensus, cum dicitur et mittent eos in caminum ignis; Apoc. Penult., 27: non intrabit in eam aliquod coinquinatum. Et mittet eos, idest filius hominis potestate iudicatoria, in caminum ignis; unde dicitur: ite, maledicti, in ignem aeternum.

Ibi erit fletus et stridor dentium.

Hoc expositum est; tamen potest ex hoc haberi quod damnati et in anima et in corpore punientur; unde supra X, 28: eum timete qui potest animam et corpus mittere in Gehennam. Fletus enim pertinet ad oculos, stridor ad dentes; oculi autem et dentes sunt membra corporalia, in quo significatur veritas resurrectionis. Item per fletum, qui ex fumo cito generatur, significatur poena ignis; per stridorem dentium frigus. Iob XXIV, 19: ad nimium calorem transeat ab aquis nivium.

Vel aliter, quod fletus ex tristitia, stridor ex ira, unde Act. VII, 54 dicitur, quod stridebant dentibus in eum. Is. Penult., 14: servi mei gaudebunt prae exultatione cordis, et vos clamabitis prae dolore cordis, et prae contritione cordis ululabitis. Lc. VI, 25: vae vobis qui ridetis, quia plorabitis. Item in stridore signatur impatientia et rixa; Apoc. XVI, V. 10: qui manducaverunt linguas suas propter impatientiam sustinendi.

Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Hic exponit quoad bonos; et in eis erit duplex fulgor, scilicet in anima, per quem Deum videbunt; Ps. XXXV, V. 10: in lumine tuo videbimus lumen, scilicet increatum; Is. LVIII, 11: et implebit splendoribus animam tuam. Et derivabitur ad corpus; ad Phil. III, 21: reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae. Sap. III, 7: fulgebunt iusti, et tamquam scintillae in arundinetis discurrunt etc..

Quod dicit sicut sol, non est intelligendum absolute per omnimodam aequalitatem: maiorem enim habebunt splendorem; sed quia in istis sensibilibus quod magis splendet est sol.

Convenit autem cum sole, quia sicut sol non mutatur, sic nec iustus; Eccli. XXVII, 12: homo sanctus in sapientia manet sicut sol; stultus autem ut luna mutatur.

Deinde excitat ad spiritualem sensum: qui habet aures audiendi, scilicet interiores, audiat, intelligendo Is. L, 5: Dominus aperuit mihi aurem.

#4 Lectio 4

Supra Dominus parabolice ostendit doctrinae evangelicae et impedimentum, et profectum; nunc autem ostendit eius dignitatem per quasdam parabolas, quas discipulis exposuit.

Dignitas ostenditur quantum ad tria: quantum ad copiositatem, quantum ad pulchritudinem, quantum ad eius communitatem.

Secunda ibi iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori etc.; tertia ibi iterum simile est regnum caelorum sagenae Missae in mare etc..

Dico ergo, quod copia doctrinae evangelicae est in similitudine thesauri, quia sicut thesaurus est copia divitiarum, sic doctrina evangelica; Is. XXXIII, 6: divitiae salutis sapientia et scientia; timor Domini ipse est thesaurus eius.

Circa istud sic procedit.

Primo ponitur thesaurus absconditus; secundo inventio; tertio acquisitio etc..

Secunda ibi quem qui invenit etc.; tertia ibi et prae gaudio illius vadit etc..

Iste thesaurus multipliciter potest exponi. Secundum chrysostomum est evangelica doctrina, de qua II ad Cor. IV, V. 7: habemus hunc thesaurum in vasis fictilibus, qui absconditus est in agro huius mundi, scilicet ab oculis immundorum; sup. XI, 25: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus.

Secundum Gregorium dicitur caeleste desiderium; Is. XXXIII, 6: timor Domini ipse est thesaurus eius. Iste est absconditus in agro disciplinae spiritualis; quia exterius videtur contemptibilis, interius vero dulcedinem habet; Prov. XXIV, 27: diligenter exerce agrum tuum.

Secundum Hieronymum est verbum Dei, de quo ad Col. II, 3: in quo sunt omnes thesauri sapientiae, et scientiae absconditi, quem abscondit in agro sui corporis, quia latebat in carne. Is. II, 7: et non est finis thesaurorum eius. Ideo aliter intelligitur sacra doctrina, quae absconditur in agro ecclesiae; Sap. VII, 14: infinitus enim thesaurus est hominibus.

Quem qui invenit homo abscondit.

Invenitur in omnibus per fidem. Non enim potest in aliquibus esse, nisi per fidem; Sap. I, 2: invenitur ab his qui non tentant illum; apparet autem eis, qui fidem habent in illum. Sed oportet quod abscondatur, secundum quod dicitur Ps. Cxviii, 11: in corde meo abscondi eloquia tua. Quod autem absconditur, non debet esse ex invidia, sed ex cautela.

Quare autem abscondi debeat, multiplex est ratio. Una quia magis fructificat et proficit, quia magis exardescit; sicut enim ignis conclusus magis calefacit, sic verbum quando est absconditum; Ier. XX, 9: factum est verbum Domini quasi ignis aestuans, claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens.

Et in Ps. XXXVIII, 4: concaluit cor meum, et in meditatione mea exardescet ignis intra me. Item est quod absconditur ob inanem gloriam: si enim fumigat exterius, subiacet periculo. Ideo Dominus supra VI, 6: ora patrem tuum in abscondito. Item quia sic tutius custoditur; quando enim est in publico, tunc invenit qui rapit. Is. XXXIX, 4: qui ostendit thesauros nuntiis regis Babylonis, et subditur: ecce venient dies, et auferentur omnia quae in domo tua sunt.

Sed quid est quod dictum est supra V, 15: luceant opera vestra bona? solvitur ob distinctionem temporum: quia quando primo invenitur, bonum est quod abscondatur; sed quando homo confirmatus est, tunc bonum est quod manifestetur; Eccli. XLI, V. 17: thesaurus invisus, et sapientia abscondita, quae utilitas in utrisque? Gregorius dicit, quod debet esse apertus in effectum, absconditus in corde. Unde dicit sic: opus sit in publico, quamquam intentio maneat in occulto.

Prae gaudio illius vadit, et vendit universa quae habet. Hoc est tertium de acquisitione, quia gaudet. Iob III, 21: quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer cum invenerint sepulcrum.

Quando per fidem invenerit prae gaudio vadit, et incipit proficere et vendit omnia, idest contemnit, ut spiritualia habeat, et emit agrum illum; hoc est vel bonam societatem sibi exquirat, vel emit sibi otium quod non habet, scilicet pacem spiritualem.

Ad Phil. III, 8: omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrificerem; Cant. VIII, 7: si dederit homo omnem substantiam domus suae pro dilectione, quasi nihil despiciet eam etc..

Iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori etc.. Hic ostenditur pulchritudo, vel caritas. Simile est regnum.

Ista parabola exponitur multipliciter. Chrysostomus et Hieronymus exponunt de evangelica doctrina. Multae sunt doctrinae falsae.

Istae non sunt margaritae. Homo ergo qui quaerit diversas doctrinas, invenit unam, scilicet evangelicam doctrinam, quae una est propter veritatem. Virtutes enim multae sunt, sed veritas una. Unde dionysius dicit quod virtus dividit, sed veritas unitatem dat. Unde ad designandam veritatem vocat unam.

Item dicitur una propter diversam doctrinam prophetarum. Abiit, et vendidit, idest omnes doctrinas et prophetarum, et Philosophorum pro ista dimisit. Prov. XXV, 12: inauris aurea, et margarita fulgens, qui arguit sapientem, et aurem obedientem etc..

Gregorius istam dicit esse caelestem gloriam, quia bonum est naturaliter desiderabile, et homo semper vult commutare minus bonum pro maiori bono. Summum bonum hominis est gloria caelestis; hanc cum invenerit, debet omnia dimittere pro ista; Ps. XXVI, 4: unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae.

Augustinus tripliciter exponit.

Simile est regnum caelorum etc., idest quaerenti bonos homines a quibus informetur, quia unus pollet in una virtute, alius in alia.

Et cum invenerit eam, scilicet Christum, in quo omnes virtutes sunt in summo, abiit etc..

Item aliter per bonas margaritas signantur diversa praecepta, et omnia ad vitam necessaria.

Et dum invenerit unam, idest unum mandatum, scilicet caritatis, abiit etc.. Io. XIII, V. 34: mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem etc.. Et apostolus Rom. XIII, V. 10: plenitudo legis est dilectio.

Item aliter per margaritas intelliguntur diversae scientiae, quas quaerendo invenimus principium omnium scientiarum, scilicet verbum Dei, de quo Eccli. I, 5: fons sapientiae verbum Dei. Unde debes omnia vendere pro isto, et terrena, et animam, et corpus, quia cum vendis ista, teipsum habes, et es Dominus tui. Ad Phil. III, 8: omnia arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrificiam.

Unde omnia debes dare pro isto lucro, sicut dabat Paulus, II Cor. V, 14: unus pro omnibus mortuus est, ut et qui vivunt, iam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit.

Iterum simile est regnum caelorum sagenae Missae in mare etc.. Hic ponitur alia parabola. Secundo ponitur expositio non quantum ad totum, sed quoad partem, ibi sic erit in consummatione saeculi.

Et in ista duo fiunt.

Primo ponitur communitas huius doctrinae; secundo distinctio, ibi cum impleta esset etc..

Dicit ergo simile est regnum caelorum sagenae. Ista sagena est quoddam instrumentum, quod circumdat magnam partem maris; unde potest per eam significari vel doctrina, vel ecclesia: quia primi doctores fuerunt piscatores; supra IV, 18: erant enim piscatores. Haec ponitur in mari, idest in mundo; Ps. Ciii, 25: hoc mare magnum et spatiosum etc.. Et ex omni genere piscium congreganti. Ecce communitas. Lex enim non erat data nisi uni genti; Ps. Cxlvii, 20: non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis. Lex evangelica congregat omnes; ad Rom. I, 14: Graecis et barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum. Et Mc. Ult., 15: ite, praedicate evangelium omni creaturae.

Sed numquid idem erit finis omnium? modo omnes simul sunt in sagena, sed in fine omnes separabuntur; unde dicit quam, cum impleta esset, idest quando tot electi intraverint ut sit completus numerus electorum educentes, et secus littus sedentes etc..

Per littus finis mundi significatur, quia non erit apud sanctos turbulentia, sed erunt in quiete bona. Et dicit sedentes, quod pertinet ad iudiciariam potestatem. Infra XIX, V. 28: vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

Elegerunt bonos in vasa, idest in caelestia habitacula; Io. XIV, 2: in domo patris mei mansiones multae sunt. Et dicit vasa pluraliter propter diversitatem retributionum; Ic. XVI, 9: recipiant vos in aeterna tabernacula.

Malos autem foras miserunt, quia omnes immundi eiicientur.

Sic erit in consummatione saeculi.

Hic exponit parabolam. Et notandum quod exponit solum quoad malos.

Sed tunc est quaestio, quare magis exponit de malis, quam de bonis.

Dicendum, quod fecerat mentionem de sagena, qua, quando pisces capiuntur, mali eiicientur, et vivunt; boni autem occiduntur, et comeduntur. Ideo posset aliquis dicere, quod ita esset ex parte ista; ideo ut excludat illud, exponit dicens exhibunt Angeli, non quod discedat ab intimis contemplationis, quia ubicumque sunt, contemplantur Deum; sed quia progrediuntur ad exterius ministerium. Daniel IX, 22 dicitur de quodam Angelo: egressus sum, ut docerem te.

Et separabunt malos de medio iustorum.

Modo mali sunt inter bonos, zizania in medio tritici, lilius inter spinas, sed separabuntur ex communione bonorum; et ex hoc est mala excommunicatio; ista tamen signum illius, sed tamen alia, quia ecclesia saepe decipitur, sed tunc non erit deceptio. Haec est de qua dicit apostolus I Cor. XVI, 22: si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema. Unde dicitur: tollatur impius ne videat gloriam Dei.

Sequitur de poena sensus et mittent eos in caminum ignis. Hoc exponitur ut supra.

Sed est quaestio, quare iteravit hoc Dominus, quia videtur idem esse quod parabola de zizania.

Dicendum, quod idem est quantum ad aliquid, quia hic per sagenam intelliguntur et boni et mali; unde significat eos qui non sunt praecisi ab ecclesia. Sed per zizaniam significantur illi qui sunt praecisi per diversitatem dogmatum, et hi non sunt de ecclesia.

Intellexistis haec omnia? dicunt ei, etiam. Postquam Dominus complevit parabolicam doctrinam, et quoad discipulos, hic determinat de effectu; et primo in discipulis; secundo in turbis, ibi et factum est etc..

Effectus in discipulis fuit intellectus: unde tria ponuntur.

Primo examinatio; secundo confessio; tertio designatio eorum ad futurum officium.

Notandum autem, quod cum multa locutus esset ad turbas et discipulos, quia futuri erant magistri, ideo oportebat quod intelligerent.

Et nota quod de tribus examinabantur. Primo de intellectu intellexistis haec omnia? item de amore, Io. Ult., 15: simon, amas me plus his? item de possibilitate ad passionem; infra XX, 22: potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Ps. Xci, 15: bene patientes erunt ut annuntient.

Licet autem humilitatis sit quod homo non se extollat; ingratus tamen est si beneficium non recognoscat. Is. Lxiii, 7: miserationum Domini recordabor. Ideo respondent et dicunt ei etiam. Ibi ponitur professio eorum attribuentium sermoni Christi.

Ps. Cxviii, 130: declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis.

Ideo omnis Scriba doctus etc..

Hic ostendit officium quod imminebat eis, quasi iam examinatis. Et haec conclusio dupliciter potest sequi ex praemissis. Primo retorquendo hoc quod dictum est de thesauro.

Potest ergo esse sensus, ut Dominus velit istud exponere: vos dicitis, quod intelligitis.

Si intelligitis, potestis scire quod thesaurus est sacra doctrina. De isto thesauro poteritis proferre nova et vetera.

Et notandum quod isti dicuntur Scribae, quia possunt conferre in regno caelorum, et in doctrina sacra, ubi nova et vetera continentur.

Et dicuntur Scribae per idoneitatem, quia Scribae, idest docti; Dan. XII, 10: porro docti intelligent; infra XXIII, 34: ecce ego mitto ad vos sapientes et Scribas. Item dicuntur Scribae ex officio, quia sunt notarii Christi, quia scripserunt mandata Christi in tabulis cordis sui; Prov. VI, 21: liga ea in corde tuo iugiter. Item in cordibus aliorum.

Unde apostolus II ad Cor. III, 2: epistola vestra scripta est in cordibus nostris.

Similis est patrifamilias, scilicet Christo.

Ipse enim est Dominus, ut habetur supra XIII, V. 52. Qui profert de thesauro nova et vetera, officia novae legis. Nova enim lex novos sensus addit super veterem, et Christus hos exposuit; et ideo debet nobis sufficere ut sit similis Christo, sicut supra X, 25 habetur: sufficit discipulo si sit sicut magister eius.

Vel potest dici: simile est cuicumque alii patri, qui profert de scientia divinitus sibi data nova et vetera. Non sic Manichaei, quia non proferebant vetera.

Cant. VII, 13: omnia nova et vetera servavi tibi. Ergo potest referri de expositione parabola.

Secundum Augustinum sic exponitur ideo omnis Scriba doctus etc.. Vos intellexistis qualiter locutus sum turbis parabolice, et exercitati estis, ut quod parabolice dictum est, secundum sensum spiritualem intelligatis.

Unde debetis intelligere, ut ea, quae in veteri lege leguntur, sciatis exponere per novam. Unde quae in veteri dicuntur, sunt figurae novi testamenti. Unde apostolus I ad Cor. X, 11: omnia in figura continebantur eis. Et haec revelata sunt in passione.

Unde infra XXVII dicitur quod, patiente Domino, velum templi scissum est. Unde Christus ante passionem in parabolis locutus est, ut auditis his intelligant ea, quae in veteri testamento dicuntur, esse dicta in figura aliarum rerum, licet essent res gestae. Omnis ergo Scriba doctus in regno caelorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera.

Vel, secundum Gregorium, quod vetera referantur ad omnia ea quae ad peccatum referuntur, nova quae ad gratiam Christi: unde nova dicuntur praemia vitae aeternae, vetera poena inferni. Ille ergo profert nova et vetera, qui non solum praemia, sed poenam etiam inferni considerat.

Et factum est, cum consummasset Jesus parabolis istas etc.. Hic ponitur effectus in turbis: duplex, scilicet et admirationis, et scandalizationis. Et primo locus describitur; secundo admiratio; tertio improbatio.

Dicit ergo factum est cum consummasset Jesus parabolis istas, transiit inde.

Notandum, quod non videtur, quod statim transierit. Unde non servat ordinem historiae; sed transivit, quia ad intelligendum non erant idonei; ideo ad alia se transtulit, secundum illud Eccli. XXXII, 6: ubi auditus non est, non effundas sermonem. Et cap. XXII, V. 9: cum dormiente loquitur, qui narrat stulto sapientiam. Et veniens in patriam suam.

Patria sua aliquando dicitur Nazareth, ubi nutritus est, et ibi fecit pauca miracula: aliquando bethlehem, in qua natus est; aliquando capharnaum, quia miracula fecit ibi.

Et docebat in synagogis eorum etc.. Sequitur admiratio. Et primo ponitur admiratio; secundo causatur effectus.

Dicit ita ut mirarentur. Non erat mirum si mirabantur; Ps. Cxviii, 129: mirabilia testimonia tua. Admirabantur unde illae virtutes essent: admiratio enim ex hoc causatur, quod videtur effectus, et nescitur causa. Isti effectum manifestum videbant, sed causam nesciebant; unde dicebant: unde huic sapientia et virtutes? sed haec stulta admiratio, quia I ad Cor. I, 24 habetur, quod ipse est Dei virtus et sapientia. Sed non cognoscebant, ideo admirabantur.

Et ponunt admirationem suam, et cognitionem suam: unde dicebant nonne hic est fabri filius? ipse enim putabatur filius ioseph, qui non erat faber ferrarius, sed lignarius: quamvis etiam posset dici filius fabri, qui fabricatus est auroram et solem.

Ps. Lxxiii, 16. Nonne mater eius dicitur maria? omnia noscebant quae erant humanitatis.

De maria habetur supra I, 18: cum esset desponsata mater Jesu maria ioseph etc.. Et fratres eius Iacobus et ioseph, simon et iudas. Elvidius intellexit istos esse filios mariae. Sed hoc falsum est, sed fuerunt consobrini eius. Vel dicuntur fratres, quia de cognatione ioseph, qui putabatur esse pater Jesu. Gen. XIII, 8: non sit contentio inter me et te: fratres enim sumus, dixit Abraham ad Lot: cum tamen Lot esset filius fratris.

Et eodem modo intelligendum est quod sequitur: et sorores eius nonne omnes apud nos sunt? ideo ex his quae secundum carnem erant, in admirationem prodibant dicentes: unde ergo huic omnia ista? sed notandum quod

admiratio quandoque habet debitum effectum, scilicet Dei glorificationem, ut supra III, 5, aliquando vero scandalizationem: unde dicit et sic scandalizabantur in eo.

Sed quae est ratio, quod admiratio aliquando pariat gloriam, aliquando scandalum? ratio est, quia quidam ea quae audiunt, interpretantur in peius, ideo tales necessario scandalizantur. In canonica Iudae, 10: quaecumque quidem ignorant, blasphemant.

Sed aliqui qui sunt bene dispositi, semper in melius interpretantur. De primis erant isti; ideo eos reprehendit; et primo verbo; secundo facto, cum dicit Jesus autem dixit eis: non est propheta sine honore nisi in patria sua. Dominus seipsum prophetam nominat: nec mirum, quia Moyses etiam ipsum prophetam nominaverat, Deut. XVIII, V. 15: prophetam suscitabit tibi de gente tua, et de fratribus tuis etc.. Et potest dici, quod propheta dicitur esse, qui aliquid dicit quod est supra humanum intellectum per revelationem; et sic Jesus dicitur propheta, quia mens eius illuminata est ab Angelis et Deo. Vel potest dici aliquis propheta a procul, et phanos, quod est illuminatio: et sic Jesus non potest dici propheta: si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei etc..

Sic habet textus. Sed si fuerit aliquis propheta, loquatur in aenigmatibus: sic non fuit Christus propheta, quia dixit quae vere scivit; Eccli. XXXIV, 9: qui multa didicit, narrabit intellectum. In prophetis veteris testamenti non invenimus aliquem honoratum a suis, sed magis ab alienis, ut legitur in ieremia, qui fuit captus a suis, sed civitate capta, ab extraneis liberatus: sic etiam fuit de Christo, qui ab extraneis honorabatur, a suis despiciebatur. Et quae est ratio, quare nullus in patria sua honoratur? una ratio est, quia quando est in patria sua, multi qui cognoscunt infirma sua, semper reducunt in memoriam infirma: hoc enim est a malitia hominum, ut magis infirma cogitent quam perfecta.

Alia potest assignari, quia dicit Philosophus quod populus multum paralogizatur, quia credunt quod in aliquo pares, in omnibus pares sint. Unde quando aliquis est in patria sua, cum vident eum parem sibi in aliquo vel in genere, vel aliis, credunt quod non possit esse maior; ideo bene dicit non est propheta sine honore nisi in patria sua et domo sua.

Unde sequitur et non fecit ibi multas virtutes; non quia non potuerit, quia omnipotens erat, sed non fecit, quia ad hoc faciebat ut sibi crederetur. Sed ipsi eum despectui habebant, quia in malum interpretabantur, ideo non erant dispositi ad fidem: aliquas tamen fecit, ut inexcusabiles redderentur; et ideo dicit non multas, quia aliquas. Et hoc propter incredulitatem eorum.

|+14 Capitulus 14

|#1 Lectio 1

Supra, ostendit Dominus virtutem evangelicae doctrinae sub quibusdam parabolis, hic ostendit factis; et tria facit. Primo ostendit ad quos effectus se extendat per similitudinem factorum; secundo ostendit sufficientiam evangelicae doctrinae; tertio quomodo in puritate conservanda sit.

Secundum in cap. XV tertium in cap. XVI.

Circa primum primo ponitur falsa opinio; secundo occasio; tertio improbatur opinio.

Secunda ibi Herodes tenuit iohannem etc.; tertia ibi quod cum audisset Jesus, secessit inde.

Dicit ergo in illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam eius. Et non est retorquenda ad illum diem, sed ad tempus in generali; quia marcus VI, 1 et Lucas IV, 16 non eodem ordine narrant, quia istud narrant post missionem discipulorum, ut habetur marci VI. Unde incertum est qui servent ordinem historiae. Tamen quod dicitur in illo tempore, dicitur, ut denotetur negligentia Herodis, quia post miracula tunc primo audivit famam de Jesu: haec enim desidia solet esse in divitibus, quod non curant de parvis rebus. I Tim. Ult., 17: divitibus huius saeculi praecipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum etc..

Audivit Herodes tetrarcha, ad differentiam Herodis regis, sub quo natus est Christus, ut habetur supra cap. II. Unde, illo defuncto, reversus est Christus de Aegypto.

Iste Herodes fuit filius eius, et fuit tetrarcha.

Pater eius constitutus est rex a Romanis, et habuit sex filios, quorum duos interfecit in vita sua, alium primogenitum interfecit in morte, cum iam faceret se proferri in regem, patre adhuc vivente. Ipso mortuo, Archelaus accepit sibi regnum, et sequens malitiam paternam, non potuit tolerari a Iudaeis.

Tunc accesserunt ad Romanos, et divisum est regnum in quatuor partes: duae partes traditae sunt Archelao, alia Herodi, et alia pars Philippo. Unde iste erat tetrarcha et princeps super quartam partem regni.

Audivit famam Jesu. Ex hoc reprehensibilis erat, quod tanto tempore iam vixerat, et miracula fecerat, et tamen tunc primo audivit; unde impletur illud iob XXVIII, V. 22: perditio et mors dixerunt: auribus nostris audivimus famam eius.

Et ait pueris suis: hic est iohannes baptista etc.. Aliqui dixerunt quod ipse tenuit dogma de transfusione animarum: Plato enim et Pythagoras posuerunt, quod anima exiens ab uno corpore subintrat aliud corpus. Hanc opinionem Herodes tenens, ut dicunt, credebat quod anima iohannis transisset in animam Christi. Sed hoc non potest esse, quia parum ante interfecerat eum; Jesus autem erat triginta annorum; unde hoc non credidit. Item iam miracula fecerat ante decollationem, et ante incarcerationem, ut habetur Io. III. Herodes tamen laudandus est, quia

resurrectionem credidit, de qua iob XIV, V. 14: putasne homo mortuus rursus vivat? item aliam bonam conditionem habuit, quod credidit quod fiat resurrectio in meliori statu; ideo credidit quod tunc operaretur miracula, quae ante resurrectionem non fecerat; ideo dicit et ideo virtutes operantur in eo, quia ad altiore status advenit; unde resurgent homines in meliori statu. Unde apostolus I Cor. XV, 43: seminatur in infirmitate, resurget in virtute.

Sed hic est quaestio, quia dicit Lucas, quod audivit et dubitavit; unde dixit, ioannem ego decollavi; hic autem dicit sine dubitatione, dum dicit, hic est ioannes.

Solvit Augustinus, quod non a se, sed audivit ab aliis. Unde cum primo audivit, dubitavit, sed crescente fama consensus. Unde Lucas primum recitavit, sed secundum Matthaeus.

Vel aliter potest dici quod etiam Matthaeus dubitationem Herodis tangit, ita quod legatur interrogative hic est ioannes? Herodes enim tenuit ioannem.

Haec facta sunt ante; unde non sequitur ordinem, sed ex incidenti determinat de morte ioannis.

Sed est quaestio, quare evangelistae ex incidenti determinant de ioanne, et hoc quaerit chrysostomus. Solvit autem, quia principaliter facta Christi intenderunt, alia vero solum secundum quod referebantur ad Christum.

Ideo hic ex consequenti determinat mortem ioannis. Et primo determinat incarcerationem; secundo mortem, ibi die autem natalis etc..

Circa primum tria facit.

Primo ponit incarcerationem; secundo causam; tertio decollationem.

Herodes enim tenuit ioannem, et alligavit eum, et posuit in carcerem. Tangit ordinem, quia primo comprehendit eum, ligavit et incarceravit; sic autem fuit de Christo.

Causam tangit, cum dicit propter Herodiadem uxorem fratris sui. Herodes et Philippus fuerunt fratres. Philippus habuit filiam arethae regis Arabum. Hic habuit inimicitiam cum illo rege Arabum, et etiam cum fratre suo Herode, ita quod rex Arabum in odium Philippi accepit filiam suam, et concessit eam Herodi.

De isto ioanne debetis intelligere, quod homo fuit magnae virtutis; unde de ipso dicitur: ipse veniet in virtute eliae.

Item notare debetis, quod etiam martyr dicitur, quia propter redargutionem fidei mortuus est, quia pro veritate; et Christus veritas est.

Dicebat enim Herodi: non licet tibi habere eam. Sciendum quod Antipater, pater Herodis regis, alienigena fuit, sed proselytus fuit, unde filii sui Iudaei fuerunt. Sed praeceptum erat in lege quod vivente fratre, alter non haberet uxorem fratris; ideo ioannes quasi aemulator legis dicebat non licet tibi habere eam.

Et volens eum occidere, timuit populum. Aliquando accidit quod cum quis non vult vitare peccatum, cadit in maius.

Osee IV, 2: homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit.

Unde cum noluit vitare adulterium, incurrit homicidium. Et cum voluit timuit populum.

Commotio populi multum est timenda; Eccli. XXVI, 5: a tribus timuit cor meum: delaturam civitatis, et collectionem populi, et calumniam mendacem. Item timor Domini aufert malam voluntatem; sed timor hominis non, licet faciat differre. Ideo quia non potuit propter timorem populi, distulit.

Die autem natalis etc.. Hic de occisione tria facit, quia non potuit propter timorem populi.

Primo ponuntur praecedentia; secundo occisio; tertio subsequencia.

Circa primum ponuntur praecedentia tria, quia saltatio; promissio; petitio.

Dicit ergo die autem natalis etc.. Consuetudo apud antiquos erat, quod celebrarent diem natalis, contra illud eccle. VII, 2: melior est dies mortis, quam dies nativitatis. Non legitur quod aliqui celebraverint diem natalis nisi iste, et Pharaon rex Aegypti.

Unde die natalis filia Herodiadis, sic vocabatur, saltavit in medio, id est in triclinio, et in hoc culpabilis redditur, quia in lascivia oblitus est aulam regiam, in qua non debebant haec fieri, et placuit Herodi, contra illud Eccli. IX, 4: cum saltatrice non sis assiduus.

Et sequitur unde cum iuramento pollicitus etc.. Ecce incauta promissio, et temerarium iuramentum. Eccli. XXIII, 9: iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.

Et praemonita a matre sua, da mihi, inquit, hic in disco caput ioannis baptistae.

Hic ponitur petitio mulieris. Mulieres aliquando sunt piae, et mobilem affectum habent; unde quando sunt piae, maxime sunt piae, sed quando sunt crudeles, maxime sunt crudeles; Eccli. XXV, 22: non est caput nequius super caput colubri; non est ira super iram mulieris. Et ibidem dicitur: brevis omnis malitia super malitiam mulieris.

Vix enim cogitaret homo quae cogitat perversa mulier. Mater ergo petiit ut saturaret iram suam. Item timebat ne aliquando Herodes propter verba ioannis converteretur, et dimitteret eam.

Et contristatus est rex propter iusiurandum. Hic determinatur quomodo occiditur. Chrysostomus: hic datur exemplum quod honestas etiam ab impiis honoratur, ut habetur Sap. V, 1 ss..

Hieronymus dicit, quod modo est contristatus, qui ante voluit interficere, sed timuit populum. Quare ergo dicit quod est contristatus? solvit. Consuetudo est hominum ut recitent quod videtur hominibus: sicut dicebant Christum filium ioseph, quia ita putabant, ut habetur Lc. III. Unde dicit contristatus, quia ita videbatur hominibus.

Sequitur executio. Et primo ponitur praeceptum; secundo executio.

Propter iusiurandum, et propter simul discumbentes.

In hoc stultus fuit, quia de re inhonesta non est timendum iuramentum, quia eo quod iuro, sum periurus; Ier. IV, 2: iurabitis in iudicio (scilicet cum discretione), in iustitia et veritate. Item si iurasset, quod in semet faceret, intelligi debebat in honestis.

Unde quod in se facere non debuit, alii nec praecipere debuit; Zac. VIII, 17: iuramentum mendax ne diligatis. Et propter simul discumbentes, ut omnes faceret homicidii participes, omnes enim rogabant pro puella.

Iussit dari.

Misitque et decollavit iohannem.

Hic ponitur executio. Hic adimpletur quod dixerat: illum oportet crescere, me autem minorari, quia Christus in cruce extensus, iste decollatus. Item decollatio iohannis signum fuit, quod auctoritate legis debebant amittere Christum et legem.

Consequenter ponuntur subsequencia decollationis. Et primo ponitur redditio promissi; secundo sepultura.

Dicit ergo et allatum est caput eius in disco. Et in hoc reprehensibilis fuit Herodes, quia crudelitatem exercuit inter voluptates: unde dicitur quod quidam balivus amabat quamdam meretriculam, et cum esset in gremio, dixit illa quod numquam vidit hominem interfici. Et cum esset in prandio, fecit adduci quemdam morte dignum, et fecit coram illa decollari: quod sciverunt Romani, et exul factus est a Roma. Sic iste etiam missus fuit in exilium. Et accedentes discipuli eius tulerunt corpus eius, et sepelierunt illud. Hic agitur de sepultura iohannis, et computatur inter opera misericordiae; et tamen videtur quod misericordia ad mortuum non pertineat, quia si ad eum pertineat, videtur quod non sit verum quod dicit Dominus: nolite timere eos qui occidunt corpus.

Quare ergo computatur inter opera misericordiae? dicendum, quod etsi non serviatur ei secundum effectum, quem modo habet, servitur tamen ei secundum affectum, quem modo habet cum mortuo.

Unde tulerunt corpus eius, et sepelierunt; dicitur quod apud Sebastem, cum sit ibi prope. Post videns Iulianus apostata multos venientes ad eius reliquias, fecit eum comburi, excepto capite.

Et venientes nuntiaverunt Jesu. Unde discipuli iohannis, qui primo calumniabantur Jesum, iohanne mortuo, redierunt ad Jesum, et fuerunt ei familiares: sic aliqui in tempore tribulationis convertuntur ad Christum; Osee VI, 1: in tribulatione sua mane consurgent ad me.

Et cum audisset Jesus secessit in navicula in locum desertum seorsum. Supra posita est opinio Herodis de Christo, et occasione huius introducta est narratio de iohanne; nunc autem ostenditur opinio Herodis esse falsa. Duo dixerat: quia Christus erat iohannes quem occiderat, item quod resurgens virtutes operabatur.

Dicit ergo quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula etc..

Quare secessit? assignat quatuor rationes Hieronymus. Prima, ut parceret inimicis suis, ne ex homicidio in homicidium ruerent; Osee IV, 2: sanguis sanguinem tetigit.

Item, ut passionem differret; unde ipse dicit Io. VII, 6: tempus meum nondum advenit.

Item, ut nobis exemplum daret ne nos ingeramus passionibus: non enim est virtus se passionibus ingerere, sed praesumptio. Unde supra X, 33: si persecuti fuerint vos in una civitate, fugite in aliam. Item, ut ostenderet quanta devotione audiebant turbae verbum Dei, quia etiam in periculo sequebantur eum; Deut. XIII, 3: tentat vos Dominus Deus vester, ut palam sciat utrum diligatis eum.

Item notandum, quod quatuor ponit quae turbam debeant retrahere a sequela Christi. Primum est, quod secessit in navicula, item quod in locum desertum, item quod non erant ibi aliqua nemora, quia erat desertum, item non iuxta viam, ad quam homines libenter se divertunt; sed iste secessit seorsum. Hoc autem fecit ut magis devotio turbae sit approbanda. Item chrysostomus dicit quod secessit ut hominem approbaret; ideo noluit secedere nisi nuntiata morte iohannis.

Sequitur et cum audissent turbae etc.. Hic agitur de mirabilibus. Et primo tangitur devotio turbarum; secundo tanguntur mirabilia.

Dicit ergo et cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus; ubi tangitur devotio turbarum et pauperum hominum, qui devotionis causa Dominum sequuntur.

Osee VI, 1: in tribulatione sua mane consurgent ad me.

Et exiens vidit turbam multam etc.. Hic tangit mirabilia quae operatus est Dominus exiens de deserto: et recte, quia dum in caelis erat, non quaerebant eum turbae; io. XVI, 28: exivi a patre, et veni in mundum.

Vidit turbam. Unde excitatur ad misericordiam; unde sequitur et misertus est eis; unde statim fecit eis misericordiam: ps.

Lxxxv, 15: miserator et misericors Dominus, patiens, et multae misericordiae, et verax.

Sequitur effectus huius misericordiae et curavit languidos eorum, scilicet gratis, et non rogatus. Ps. Cvi, 20: misit verbum suum, et sanavit eos.

|#2 Lectio 2

Postquam exclusit Herodis opinionem, hic tangit doctrinae Christi virtutem. Triplex enim est virtus eius: reficit, liberat et infirmos sanat.

Prima igitur virtus ostenditur, quia pascit turbas; secunda, quia discipulos a periculis maris liberat; tertia, quia multos sanat.

Secunda ibi et statim impulit discipulos ascendere in naviculam; tertia ibi et cum transfretassent etc..

Circa primum tria. Quia primo ponitur voluntas reficiendi; secundo distributio cibi; tertio plenitudo refectionis.

Secunda ibi Jesus autem dixit eis etc., tertia ibi et manducaverunt omnes etc..

Dicit ergo vespere autem facto, scilicet solis occubitu, per quod significatur mors Christi, quia tunc tradidit corpus suum in cibum; unde I Cor. XI, 24: hoc facite in meam commemorationem. Et: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

Deinde inducit necessitatem ex loco: desertus est locus. Hic videtur illa eadem fieri quaestio quae habetur in Ps. Lxxvii, 19. Nam quomodo poterat Dominus mensam parare in deserto? item si iuxta villam esset locus, potuisset credi quod inde habuisset cibos, sed locus erat desertus.

Item ponitur necessitas ex hora, quia dicit et hora iam praeteriit, qua possint sibi acquirere cibos. Dimitte turbas. Ex hoc videtur, quod discipuli ita fuerunt intenti suavitati sermonis Christi, quod magis delectabantur in audiendo Christum, quam in procurando sibi victum: unde parum curabant de corporis refectioe. Habetur enim Lc. XXI, V. 37: erat autem diebus docens in templo, noctibus autem morabatur in monte.

Item alia occasio, quia iam vespere erat.

De ista fame habetur Amos VIII, 11: mittam famem in terra, non famem panis, neque sitis, sed audiendi verbum Domini. Et in hoc significatur devotio turbarum, item dilectio et reverentia ad Christum, quia non recesserunt ab eo, quamvis vespere esset.

Sed hic est quaestio litteralis, quia in iohanne habetur, quod Jesus interrogavit Philippum; hic autem habetur, quod discipuli interrogaverunt Christum.

Solvit Augustinus. Non est hoc inconveniens, quod id quod unus dimisit, alter dicat.

Unde primo dixerunt illi Christo; secundo elevans oculos Jesus interrogavit discipulos.

Jesus autem dixit eis. Hic ponit distributionem cibi: et circa hoc tria facit.

Primo ponitur imperium Christi; secundo quantitas ciborum; tertio modus et ordo distribuendi.

Secunda ibi responderunt ei etc.; tertia ibi afferte mihi illos etc..

Duo dixerant. Primo ut dimitteret turbas; item quod quaererent escas sibi: et ad haec duo respondet Christus. Vos dicitis: dimitte turbas, sed non habent necesse ire, quia hic est qui dat escam omni carni, Ps. Cxxxv, 25. Item vos dicitis quod quaerant escas, sed non est necesse, quia vos potestis dare escas caelestes; unde dicit date illis vos manducare. Unde datur exemplum quod spirituales escae praeponendae sunt carnalibus.

Sequitur quantitas ciborum responderunt ei: non habemus nisi quinque panes et duos pisces. Ex hoc possumus notare, quod apostoli ita erant dediti sermoni Dei, quod non curabant etiam de cibis quaerendis.

Ad Rom. XIII, 14: et carnis curam ne feceritis.

Mystice per quinque panes doctrina legis; Eccli. XV, 3: pavit eos pane vitae et intellectus.

Per duos pisces doctrina Psalmorum et prophetarum importatur; vel secundum Hilarium, per duos pisces doctrina prophetarum et iohannis baptistae, ut duae personae excellentes in lege, scilicet regalis et sacerdotalis.

Qui ait: afferte mihi illos. Hic ponitur modus distributionis; et primo ponitur praesentatio; secundo dispositio turbarum; tertio oratio; quarto distributio.

Unde dicit qui ait. Ipse, qui omnipotens erat, creare poterat panes novos; sed voluit ex factis panibus reficere.

Sed quae est causa? ratio litteralis secundum chrysostomum est, ut confutaret haeresim Manichaeorum, qui has creaturas a diabolo dixerunt factas, contra illud quod scribitur I ad Tim. IV, 4: omnis creatura Dei bona est. Unde si a diabolo essent, in eis tanta miracula non fecisset. Item, ut ostenderet se Dominum in terra et in mari.

Ille qui in Gen. I, 11 dixit, germinet terra herbam virentem, et qui dixit: producant aquae reptile animae viventis etc., ille idem panes multiplicat. Item ad designandum quod legem veterem non reprobavit, sed in novam convertit: ideo dicit afferte mihi, quia quae in veteri lege scripta sunt, ad novam debent referri. Unde ipse dixit, Io. V, V. 46: si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi.

Et cum iussisset turbam discumbere super foenum etc.. Hic ponitur dispositio hominum, quia fecit sedere super foenum; Is. XL, 6: omnis caro foenum. Sedere ergo super foenum non est nisi carnem mortificare.

Ad Col. III, 5: mortificate membra vestra quae sunt super terram. Item per foenum significatur lex. Quia isti erant Iudaei, sublevabantur per legem; ideo noluit eos sedere in terra.

Acceptis quinque panibus et duobus piscibus etc.. Notandum quod Dominus faciens miracula aliquando orat, aliquando non orat. Aliquando orat, ut hic, ut verum hominem se ostendat: aliquando etiam maiora facit, et non orat, ut Deum se ostendat.

Aspiciens in caelum benedixit.

In caelum, scilicet ad patrem. Ps. Cxx, 1: levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. Benedixit, quia per sermonem Dei omnia benedicuntur.

Nota quod nostrum benedicere non est factivum, sed significativum; Dei autem benedicere est factivum; unde benedictio ad multiplicationem pertinet, unde Gen. I, 22: benedixit, et dixit: crescite, et multiplicamini, et replete terram.

Consequenter agitur de distributione fregit et dedit discipulis suis; in quo significatur quod prima distributio facta est discipulis a capite Christo; I ad Cor. XI, 3: omnis viri caput Christus est. Sed fregit, ut notaret suam distributionem. Is. LVIII, 7: frange esurienti panem tuum. Et dedit discipulis, quasi mediatoribus. Infra XXVI, 26: accipite et comedite; I ad Cor. XI, 28: et sic probet se homo, ut de pane illo edat, et de calice bibat etc.. Discipuli autem dederunt turbis, ut distributores.

Sed quomodo multiplicati sunt? dicendum, quod fragmenta multiplicata sunt.

Et dicunt quidam hoc posse fieri naturaliter: sicut enim materia se habet ad quamlibet formam, ita se habet ad quamlibet quantitatem.

Sed hoc est stultum, quod materia se habeat ad quamlibet quantitatem materialem: hoc enim non potest fieri nisi per rarefactionem; haec autem rarefactio determinata est in naturalibus.

Quidam dicunt quod multiplicat, sicut ex paucis granis multa grana; sed ibi per naturam, hic per operationem Christi. Unde manus Christi fuerunt quasi terra, fragmenta quasi semina: unde sicut semina multiplicantur, sic fragmenta. Sed non solum ista, sed per conversionem alterius materiae in ipsam, hoc miraculum factum est.

Sequitur de plenitudine refectiois, et hoc quantum ad duo: quantum ad saturitatem, et quantum ad residuum. Unde dicitur manducaverunt omnes, et saturati sunt, secundum illud Ps. XXI, 27: edent pauperes, et saturabuntur etc.. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Hic tangitur plenitudo refectiois sub multitudine reliquiarum.

Sed quare voluit Dominus colligi reliquias? litteralis causa est quam ponit chrysostomus. Voluit primo quod colligerent discipuli, ne videretur phantasma, item ne ab eis daretur oblivioni. Et quod tulerunt duodecim cophinos, hoc fuit secundum numerum duodecim apostolorum, ut quilibet tolleret suum, ita quod essent in memoria omnium.

Mystice per fragmenta intelligitur sensus spiritualis, qui a turbis non capitur, sed in cophinis, idest in sapientibus; I ad Cor. I, 26: videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes etc..

Deinde ponitur numerus manducantium fuit autem numerus manducantium quinque millia virorum: ut de uno pane mille secundum Hilarium. Hoc etiam post ascensionem factum est, quando ad vocem apostolorum uno die quinque millia conversi sunt. Exceptis mulieribus et parvulis, qui sunt ignorantes, et computari non sunt digni. Simile habetur in Lib. Machabaeorum quod parvuli et mulieres non computantur ad bellum.

Item notate, quod istud miraculum statim factum est post occisionem iohannis, et erat prope Pascha, et Christus iam praedicaverat per annum, et revoluto anno passus est Christus.

Et statim impulit Jesus discipulos.

Hic figuratur virtus doctrinae Christi, quia liberativa est a periculis, quia discipulos a periculis liberavit.

Unde tria facit.

Primo ponitur occasio subeundi periculum; secundo periculum; tertio liberatio.

Secunda ibi et dimissa turba, ascendit in montem etc.; tertia ibi quarta autem vigilia noctis venit ad eos, ambulans supra mare.

Occasio periculi fuit praeceptum Christi: frequenter enim volentes obtemperare voluntati Dei, periculis exponuntur, ut ait apostolus, II ad Cor. XI, 26: periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in civitatibus, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus. Unde statim impulit eos intrare naviculam. Unde statim facto miraculo voluit separari a turbis.

Et hoc fecit triplici ratione. Primo ut ostenderet miraculi veritatem, ne propter eius praesentiam illud accidisse dicerent: ipse enim veritas est, ut habetur Io. XIV, 6.

Secundo, ut doceret nos inanem gloriam vitare; ideo post facta miracula recedit; io. VIII, 50: ego gloriam meam non quaero etc.. Item ut discretionis virtutem ostenderet: discretionis enim est separare se, et quiescere; Sap. VIII, 16: intrans in domum meam conquiescam cum illa.

Sed notandum quod utitur impulsione, quia durum erat eis separari a Christo, ut dicit Petrus, Io. VI, 69: Domine, ad quem ibimus? verba vitae aeternae habes. Item ostendit affectum turbarum, scilicet cum quo ardore sequebantur eum; Cant. I, 2: oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulae dilexerunt te.

Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Sequitur de periculo, et ostenditur periculum ex tempore; ex loco; ex vento.

Et primo ponitur absentia Christi, quia cum esset cum discipulis ascendit in montem solus orare. Ipse venerat plantare fidem nostram, ideo operabatur aliquando humanum, aliquando divinum; quod enim panes multiplicavit hoc Dei fuit; quod oravit, humanum fuit, non quod indigeret, sed ut exemplum daret: omnis enim Christi actio nostra est instructio. Io. XIII, 15: exemplum dedi vobis, ut sicut facio, ita et vos faciatis.

Et dat nobis exemplum quomodo ad orandum: et ad orationem requiritur quies mentis, elevatio, solitudo.

Quies ostenditur, quia dimissa turba, quae designat cogitationes perturbantes cum quibus non potest homo orare, ideo Ostium cordis claudere docet; supra VI, 6: cum autem oraveris, intra cubiculum etc.. Item elevatio; Thren. III, 28: sedebit solitarius et levabit se supra se. Item solitudo. Osee II, 14: ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor eius.

Per montem intelligitur caelum: caelo enim nihil excelsius. Et dimissis turbis, idest dimissis mortalibus ivit in caelum, et ipse solus ascendit, et propria virtute. Michaeae II, V. 13: ascendit ante eos pandens iter. Item ascendit orare; ad Hebraeos VII, 25: per semetipsum accedens.

Sed hic videtur esse quaestio, quia iohannes videtur dicere quod pavit turbas in monte, ut habetur Io. VI, 3, hic autem dicitur quod post refectioem turbarum ascendit in montem.

Sed respondetur, quod in monte pavit, sed post in altiorem locum montis ascendit.

Item est alia quaestio, quia habetur Io. VI, V. 15 quod ipse fugit, quia voluerunt eum facere regem; hic autem dicitur quod ascendit orare.

Augustinus dicit, quod eadem potest esse causa et fugiendi, et orandi.

Post describitur periculum ex tempore, quia nox erat, et in nocte maius est periculum maris; ideo dicit: vespere autem facta. Et significatur eius passio, quia in passione solus ascendit; Act. I, 9: videntibus illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum.

Navicula autem in medio maris iactabatur fluctibus. Per naviculam significatur ecclesia, per mare mundus: Ps. Ciii, 25: hoc mare magnum et spatiosum manibus. Et haec ecclesia, Christo ascendente, remansit in mari, et in periculis maris mundi. Quando enim aliquis magnus impugnat ecclesiam, tunc agitur fluctibus. Ps. Lxxxvii, 8: et omnes fluctus tuos induxisti super me. Sed quia Christus orat, non potest submergi, quamvis fluctuet et elevetur. Gen. VII, 17: et elevaverunt arcam in sublime a terra.

Item agitur a vento: iste ventus est impetus diabolicae incitationis. Iob I, V. 19: quia venit ventus a regione deserti et concussit quatuor angulos domus; Is. XXV, V. 4: spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem.

Quarta autem vigilia noctis venit ad eos, ambulans supra mare. Posito periculo, ponitur liberatio a periculo: et circa hoc duo facit.

Primo ponitur auxilium; secundo effectus.

Secunda ibi qui autem in navicula erant, venerunt et adoraverunt eum.

Tria pericula posuerat: primo obscuritatem noctis, periculum maris, periculum venti. Et contra primum ponit visitationem suam; contra secundum certitudinem sui, ibi statimque Jesus locutus etc.; contra tertium porrigit manum et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum.

Item tranquillitatem maris et cum ascendisset in naviculam, cessavit ventus.

Circa primum ponitur sua visitatio; secundo effectus suae visitationis, ibi videntes autem eum supra mare ambulantes, turbati sunt.

Dicit ergo quarta vigilia noctis venit ad eos. Hic tangitur et adventus eius, et tempus, quia quarta vigilia. Hieronymus dicit, quod antiqui dividebant noctem in quatuor partes. In prima quidam vigilabant, in secunda alii, in tertia alii, et in quarta alii; et illi qui vigilaverant quiescebant.

Unde dicit quod in quarta vigilia etc., quia tota nocte fuerant in mari.

Venit ad eos ambulans supra mare. Et quare? assignat chrysostomus rationem litteralem, dicens quod tantum tardavit ut magis desideraretur. Is. XXVI, 9: anima mea desideravit te in nocte. Item, ut discerent quod si statim non haberent auxilium, quod non desisterent, quoniam oportet semper orare.

Mystice per quatuor horas significantur quatuor status. Primo status prophetarum; tertio tempus gratiae; quarto ascensus in caelum, in quo statu cessavit tempestas. Unde in quarta vigilia venit sicut in fine noctis; unde Iac. Ult., 8: patientes estote et vos, et confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquabit.

Sed qualiter venit? ambulans supra mare. Et quare sic voluit venire? ut se ostenderet Dominum maris; Ps. Lxxxviii, 10: tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Item, ut ostenderet illusores potestatis huius saeculi: diabolus enim semper illudit potestati huius saeculi; Ps. Ciii, 26: draco iste quem formasti ad illudendum ei. Sed istam potestatem Dominus fregit; Ps. Lxxiii, 14: tu confregisti capita draconis; et significat quod ecclesia non potest tribulationes sustinere, nisi secundum quod voluit ipse.

Opinio fuit hic, quod in hac vita Dominus accepit quatuor dotes, subtilitatis in nativitate, impassibilitatis quando ieiunavit quadraginta diebus, vel transubstantiando sacramentum eucharistiae, agilitatis hic, claritatis in transfiguratione. Sed hoc non credo: credo enim quod miraculose fecit.

Et videntes eum. Hic ponitur effectus praesentiae Christi, scilicet turbatio discipulorum; unde ponitur turbatio, ponitur causa, ponitur signum.

Et dicit et videntes eum turbati sunt etc..

Debetis scire, quod quando auxilium divinum est magis propinquum, permittit Dominus magis affligi, ut tunc magis cum devotione et gratiarum actione recipiatur auxilium eius. Item magis timor crevit, quia frequenter ex timore homines convertuntur.

Et quare? quia crediderunt phantasma esse; unde dicentes, quia phantasma est, non credentes esse verum corpus de virgine. Mystice enim significatur quod antequam Christus veniat, multi multa phantastica dicent, ut habetur infra XXIV, 23 s..

Et prae timore clamaverunt: clamor enim est signum timoris, sicut etiam in omni tribulatione ad Dominum debemus clamare; ps.

Cxix, 1: ad Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me.

Statimque locutus est eis etc..

Hic ponitur auxilium. Quia in obscuritate erant, ideo certitudinem dat: et tria facit.

Primo certificat verbis; secundo petit signum Petrus factis; tertio conceditur ei.

Tria posuerat: turbationem timoris, falsitatem opinionis, item desperationem: et contra ista tria facit, quia statim locutus est eis. Unde quando quis clamat ad Dominum, si opus est, statim venit; is. XXX, 19: ad vocem clamoris tui, statim cum audierit, respondebit tibi. Item, quia erant desperantes, dicit eis nolite timere. Idem habetur iohannis XVI, 33: in mundo pressuram habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum: in me autem quietem. Item, quia phantasma credebant, ideo dicit eis ego sum. Et quare dicit sic? quia ex modo loquendi suo poterant certificari; Io. X, 3: oves meae vocem meam audiunt. Item ut se verum Deum ostenderet. Simile habetur Ex. III, 13: qui est, misit me, dixit Moyses. Item contra hoc quod turbati erant, dixit nolite timere. Is. LI, V. 12: quis es tu ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi foenum ita arescit? et Prov. XXVIII, 1: iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit.

Respondens Petrus dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas. Quia auxilium contulerat verbis, ideo Petrus petit signum factis. Petrus autem in persona totius fiducialiter petiit, et dixit si tu es, iube me ad te venire. Hic est magna fiducia Petri. Non dixit, ora pro me, sed dixit iube me ad te venire, quia ipse confessus est tu es Christus filius Dei vivi. Unde ex fide quam iam conceperat, audacter confidit in eius potestate.

Esther XIII, 9: Domine, in potestate tua cuncta sunt posita, et non est qui resistere possit voluntati tuae. Et hoc dixit ex solo desiderio, non ut tentaret, nec ex infidelitate.

I ad Thess. I, 3: memores fidei vestrae, et operis, et laboris etc..

Deinde ponitur signum; unde dixit veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Jesum.

Et hoc contra Manichaeos qui dixerunt, quod Christus non habebat verum corpus: quia si Christus non habebat, quia ambulabat super aquas, sic nec Petrus.

Per hoc quod post quartam vigiliam adhuc imminebat periculum, significatur quod in quarto adventu, quod erit purgandum purgabitur in electis. Ps. Xcvi, 3: ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos eius.

Videns autem ventum validum etc.. Hic ponitur tertium auxilium, quia liberavit Petrum a submersione. Et primo ponitur causa; secundo petitio Petri; tertio auxilium Christi.

Videns autem ventum validum timuit. In mari ventus non habet continuum impetum, similiter nec in terra; unde interpellabatur quando Petrus intravit mare; sed cum fuit super mare, flavit fortiter, et tunc timuit. Ex hoc est considerandum quod dicit, quod periculosius erat supra mare quam in navi, ideo Dominus aliquando fortes in periculo maris submergi permittit. Unde apostolus I ad Cor. X, 12: qui existimat se stare, videat ne cadat.

Sed quare permisit in periculo? primo praecepit ire, ut virtus eius ostendatur, quia uterque ambulabat, et hoc viderunt discipuli. Sed quod permiserit mergi Petrum, hoc fecit, ut experiretur quid posset de se. Unde quod ivit supra mare, hoc fuit virtute Christi; quod autem coepit mergi, hoc fuit infirmitatis Petri, sicut Paulus, II ad Cor. XII, 7: ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meae, Angelus Satanae, qui me colaphizet. Permisit etiam Dominus Petrum mergi, quia futurus erat pastor. Voluit ergo et virtutem ostendere, et infirmitatem.

Item hoc fecit ad compescendam aemulationem discipulorum: quia enim viderunt eius periculum, cessavit aemulatio eorum.

Et cum coepisset mergi, clamavit: Domine, salvum me fac. Simile habetur in Ps. Lxviii, 2: salvum me fac, Domine, quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam.

Et continuo Jesus extendens manum apprehendit eum. Christus duo facit, quia et auxilium impendit, et infidelitatem arguit. Auxilium impendit, quia manum porrigit; Ps. Cxliii, 7: emitte manum tuam de alto, libera me, et eripe me de aquis multis.

Et iob XIV, 15: operi manuum tuarum porriges dexteram. Deinde de infidelitate eum arguit, et ait illi: modicae fidei, quare dubitasti? in quo significatur quod si fidem certam habuisset, submergi non potuisset, ideo stabiles esse debemus in fide. Idem habetur supra VIII, 26: quid timidi estis, modicae fidei? et cum ascendisset in naviculam, cessavit ventus. Hic ponitur quartum auxilium contra ventum. Ps. Cvi, 25: dixit, et stetit spiritus procellae. Unde signum est, quod cum Christus est cum suis, nil perversi habent; unde Apoc. VII, 16: non esurient, neque sitient ultra.

Sequitur liberationis effectus qui autem in navicula erant, venerunt, et adoraverunt eum, scilicet discipuli, vel nautae.

Supra VIII, 27: qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei? vere filius Dei es. Per hoc autem significatur, quod quando Dominus cum fidelibus est, tunc veraciter credunt; I Io. II, 28: filioli, manete in eo, ut, cum apparuerit, habeamus fiduciam, et non confundamur ab eo in adventu eius.

Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth. Hic ponitur virtus Christi. Et primo describitur locus; Deinde devotio hominum; et post virtus operativa.

Dicit ergo et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, qui locus est ex alia parte maris, et interpretatur ortus: unde post periculum venerunt ad refrigerium.

Deinde sequitur devotio turbarum: et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes etc., quia non solum suos infirmos obtulerunt, sed miserunt pro extraneis. Unde cum cognovissent per famam et per doctrinam, miserunt pro infirmis, et obtulerunt ei; unde omnes credebant in eum, tantae erat virtutis sermo eius; et hoc significatur Is. Ult., 19: mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad gentem in mare etc..

Item devotio etiam demonstratur, quia non solum petebant, quod imponeret manus, sed eum tantum rogabant, ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Per fimbriam significantur minima praecepta, vel caro Christi, vel sacramentum baptismi. Et quicumque tetigerunt, scilicet per fidem, salvi facti sunt. Unde Mc. Ult., 16: qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit.

|+15 Capitulus 15

#1 Lectio 1

Supra Dominus sub figuris virtutem suae doctrinae ostendit, nunc ostendit sufficientiam eius.

Ostenditur autem dupliciter.

Primo, quod non requirit observantias legis; secundo quod non solum uni genti Iudaeorum data sit, sed et gentilibus, ibi egressus inde Jesus secessit in partes tyri et sidonis.

Circa primum tria facit.

Primo tanguntur circumstantiae accusationis; secundo accusatio; tertio expositio.

Secunda ibi quare discipuli transgrediuntur traditiones seniorum? tertia ibi: non enim lavant manus suas cum panem manducant.

Aggravatur autem malitia eorum ex tribus. Primo ex tempore, quia tunc quando haec signa faciebat et miracula, ipsi faciebant signa iniquitatis, unde malignabantur.

Supra XI, 25: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus etc.. Item redditur aggravatio ex loco, quia cum Iudaei essent diffusi per Iudaeam, illi tamen qui erant in ierusalem, erant sapientes, et tamen erant deteriores.

Is. XXVI, 10: in terra sanctorum iniqua gessit, non videbit gloriam Domini.

Item aggravatur ex conditione personarum, quia de magnis venerunt Scribae, qui erant magis litterati, et Pharisei, qui reputabantur magis sancti. Ier. V, 5: ibo ad optimates, et loquar eis; ipsi enim cognoverunt viam Domini.

Deinde ponitur id in quo accusabant eos: quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? praeceptum erat, ut habetur Deut. IV, 2: non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo.

Unde addentes traditiones, contra legem faciebant; non quod non liceret constituere aliquid, sed quod ita praecipiebant observari sicut legem Domini.

Non enim lavant manus suas etc.. Hic exponitur, quae sunt eorum traditiones.

Hoc tamen exponitur magis Mc. VII, V. 2: ibi enim dicitur, quod cum vidissent quosdam de discipulis eius communibus manibus, idest non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

Et potest hoc esse ad litteram, quia non lavabant manus. Quare? quia ita solliciti erant verbo Dei, quod etiam tempus non habebant: unde ex sollicitudine circa spiritualia non se lavabant eo modo sicut Iudaei, sicut habetur marci VII, 4 quod omnes Iudaei nisi crebro lavent manus, non manducant: ideo discipuli non lavabant secundum ritum eorum.

Unde carnaliter intelligebant quod dicitur Is. I, 16: lavamini, mundi estote. Unde ipsi ad litteram intelligebant, lavantes quod erat exterius, et non quod interius.

Ipsae autem respondens ait illis.

Dominus duo facit: quia non respondet excusando discipulos, sed ostendit quod ipsi non sunt digni, qui reprehenderent eos. Supra VII, 5: hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo. Constat, quod transgredi mandatum Dei est gravius quam traditiones hominum: et ideo qui transgrediebantur mandata Dei, in maioribus delinquebant.

Ideo primo ostendit eos transgressores legis; secundo quod mandatum transgrediuntur.

Dicit ergo quare vos transgredimini mandatum Dei, et non observatis, propter traditionem vestram? Rom. X, 3: ignorantes Dei iustitiam, et suam quaerentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti. Is. III, V. 8: lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos maiestatis eius.

Deinde cum dicit nam Deus dixit etc., ponit quod est istud mandatum, quod est scilicet de honoratione parentum.

Et primo ponit mandatum; secundo poenam.

Unde dicit nam Deus dixit: honora patrem et matrem tuam. Et notandum, quod honor non est nisi reverentia exhibita in testimonium virtutis.

Ille enim exhibet reverentia, qui quae necessaria sunt administrat: unde non solum tenetur homo assurgere, sed etiam necessaria ministrare.

Eccli. II, 21: qui timent Dominum, custodient mandata illius. Et quod debeatur talis honor, patet, quia tobias mutuavit gabelo, quod agere praeceperat Dominus.

Ex. XX, 12 statim addit poenam: ut sis longaevus super terram. Item Lev. XX, 9.

Addit poenam transgressoribus: qui maledixerit patri suo et matri suae, morte moriatur. Et sic in benedictione non solum intelligitur, quod ore benedicas, sed etiam quod benedictionem impendas; prov. XX, 20: qui maledixit patri suo et matri, extinguetur lumen eius in mediis tenebris.

Sed quia posuit incitativum ex parte poenae, quare non posuit praemium ex obedientia? quia homines magis terrentur a poena, quam desiderent praemium; nam et brutum a poena terretur. Ex hoc enim habetur, quod si qui detrahunt patri et matri, sunt digni morte; ergo qui movent alios eis detrahere, sunt digni morte; quare non sunt digni accusatione.

Ergo vos non estis digni accusare eos.

Vos autem dicitis etc.. Hic tangit quomodo transgrediuntur. Et primo hoc ostendit; secundo auctoritatem ponit.

Et circa primum ostendit ritum suum secundo quid sequebatur.

Dicit vos dicitis, quicumque dixerit patri vel matri etc.. Multis modis hoc legitur. Uno modo, ut sit constructio perfecta, et tunc sic quicumque, idest quivis, dixerit, idest dicere poterit. Alio modo, ut sit imperfecta, sic quicumque dixerit etc. Supple, servat mandatum, et est immunis a poena.

Quid est hoc dictum? tripliciter exponitur.

Rabanus dicebat, quod spirituale bonum praefendum est temporali; ideo dicebant his qui habebant patres pauperes, ut dicerent eis: pater, non displiceat tibi si non do tibi necessaria, quia munus quod offero, proficit tibi spiritualiter. Sed hoc non erat verum, secundum illud: dona iniquorum non probat altissimus. Et prov. XXVIII, 24: qui subtrahit aliquid a patre suo et a matre et non dicit hoc esse peccatum, particeps homicidae est. Ideo si aliquis habet patrem, vel matrem, et non possent vivere sine eo, qui diceret ei, vade ultra mare, vel intra religionem, in hanc sententiam incidit.

Alia est expositio. Hieronymus autem legit interrogative, idest numquid proderit tibi? habetur Lev. XXII, 2, quod alienigena non poterat sumere quae consecrata erant Domino, ideo filios qui habebant patres pauperes, monebant quod offerrent Deo. Et si patres vellent sustentari ex eis, dicerent eis: si aliquid accipias ex illo quod Deo debeo offerre, numquid proderit tibi? non, immo magis erit tibi in damnationem.

Augustinus sic exponit. Dicebant Iudaei, quod pueri dum erant sub tutela patris, eis tenebantur. Unde quando parvi sunt filii, patres offerunt pro filiis, et valet eis; sed quando liberi arbitrii sunt, tunc non valet devotio aliena. Unde dicebant quod omnis qui ad hunc statum potest pervenire et patri suo dicere munus quod ex me est, tibi proderit; non tenebatur patri.

Sed ex ista doctrina sequuntur duo inconvenientia. Unum contra proximum, aliud contra Dominum. Contra proximum, quia qui sic diceret, et qui sic instructus est, non honorificat patrem suum. Unde Rom. I, V. 30: inventores malorum, parentibus non obedientes. Et sequitur: qui talia agunt digni sunt morte. Item contra Deum; unde dicit et irritum fecistis mandatum Dei, quasi dicat: non solum fecistis contra proximum, immo etiam irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

Hypocritae. Proprie dicebantur hypocritae, qui intrabant theatrum, et habebant unam personam, et simulabant aliam cum larvis. Isti ergo hypocritae sunt, qui exterius aliud praetendunt quam habeant interius; unde interius intendebant lucra, exterius movebant homines ad offerendum Deo. Iob XXXVI, 13: simulatores et callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cum victi fuerint.

Bene prophetavit de vobis Isaias. Hoc habetur Is. XXIX, 13.

Primo ponit dupliciter eorum; secundo inutilitatem servitii, ibi sine causa autem colunt me.

Dicit ergo populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me.

Et hoc ad litteram, quia honorabant labiis, sed corde longe erant a Deo; quia Christum in nomine Dei venientem non recipiebant. Vel sic. Populus hic labiis me honorat etc., quod enim dicunt, quod homo debet offerre Deo, videtur quod honorent Deum, cor autem eorum longe est, quia non tendebant ad honorem Dei, sed ad cupiditatem: unde quanto cupiditas maior, tanto caritas minor. Hoc habetur Ier. XII, 2: prope es tu ori eorum, et longe a renibus eorum.

Sed numquid ista fictio valet eis? non, quia non placet Domino; unde sequitur sine causa autem colunt me.

Sed quid est hoc dictum? ieiunare est doctrina hominum, et canones sunt traditiones hominum; numquid qui haec docent, sine causa colunt Deum? intelligendum est in praeiudicium mandatorum Dei. Iob XXXII, 21: Deum homini non aequabo. Act. V, 29: obedire oportet magis Deo quam hominibus.

Quare? quia Deus decipi non potest. Is. I, V. 13: ne offeratis sacrificium frustra. Ex hoc habemus quod homo magis debeat sibi conscientiam facere de transgressione mandati, quam de transgressione ecclesiasticae constitutionis.

Et convocatis ad se turbis, dixit eis etc.. Supra ostendit Dominus Pharisaeos calumniantes esse indignos quod reprehenderent discipulos, quia maioribus erant involuti peccatis; nunc autem praetermittens eos, instruit alios, ut impleatur quod dictum est supra XI, 25: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Et primo instruit turbas; secundo discipulos, ibi tunc accedentes discipuli etc..

Et circa primum duo facit.

Primo praeparat ad audiendum; secundo dat doctrinam suam.

Secunda ibi non quod intrat in os coinquinat hominem.

Notandum quod ad audiendum aliquem alium requiritur attentio, per quam homo ad interiora revocetur, et in se congregetur.

Et hoc facit, cum dicit et convocatis eis, quia oportet quod ad ipsum congregemur; Ps. XXXIII, 6: accedite ad eum, et illuminamini. Secundo necessaria est diligentia in audiendo, ideo dicit audite; Prov. I, V. 5: audiens sapiens sapientior erit. Item requiritur intellectus, unde dicit et intelligite; Ps. Xciii, 8: intelligite, insipientes in populo, et stulti, aliquando sapite.

Consequenter proponit altissimam doctrinam, quae est perfectio moralis vitae. Unde notandum quod aliquid immutatur ab exteriori, ut aqua calefit ab igne: aliquid ab interiori, ut homo mutatur per peccatum.

Quantumcumque enim moveatur exterius, non est peccatum nisi consentiat homo interiori; iob XXXVII, 9: ab interioribus provenit tempestas.

Unde primo ostendit quod non ab exterioribus, secundo quod ab interiori.

Dicit ergo non quod intrat in os coinquinat hominem.

Contra, illud obiicitur quod habetur per veterem legem; habetur enim Lev. XI, quod multa cibaria prohibentur, unde homines fiebant immundi.

Respondet Augustinus contra faustum dicens, quod aliquid dicitur immundum dupliciter.

Uno modo secundum naturam suam: et sic nulla sunt immunda, secundum illud I ad Tim. IV, 4: omnis creatura Dei bona est, et nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Item aliquid potest esse immundum secundum significationem. Et sic potest aliqua res esse signum immunditiae et munditiae: ut si accipiamus porcum et agnum in sua natura, utrumque est bonum; tamen sua significatione porcus significat immunditiam, agnus innocentiam: ideo quantum ad significationem unum est mundum, aliud immundum.

Et quia ante adventum Christi erat tempus, in quo vivebant sub figuris, quia non adhuc patebat veritas, ideo illae observantiae erant servandae, et cadebant sub praecepto.

Sed quia in adventu Christi veritas manifestabatur, cessabat figura; ideo etc..

Sed iterum restat alia quaestio, quia habetur Act. XV, 20, quod apostoli praeceperunt, quod conversi abstinerent a suffocato et sanguine. Ergo videtur quod veritate manente, debeant teneri illae observantiae.

Antiqui dixerunt quod istud ad litteram intelligendum est, quod adhuc ab istis abstinerendum est, quia immunda sunt. Sed hoc nihil est, quia contradicit auctoritati apostoli ad titum I, 15: omnia munda mundis. Aliqui dixerunt quod istud partim ad litteram intelligendum est, partim moraliter: quod enim dicitur de fornicatione, illud ad litteram prohibuerunt; quod autem a sanguine, hoc intelligendum est, quod sanguis innoxius non effunderetur; quod vero dicitur de suffocato, sic intelligendum erat, ut nullus alii calumniam inferret.

Sed non debet sic intelligi, quamvis sit expositio vera. Versabatur enim quaestio, utrum gentiles conversi tenerentur ad ista quae prohibuerunt apostoli. Ideo oportet intelligi secundum quod Iudaeis erat consuetum.

Ideo aliter dicendum est, quod apostoli aliquid considerabant, et prohibebant, vel quia secundum se illicitum, vel quia occasio scandali; unde fornicationem quasi illicitam prohibuerunt; sanguinem autem ne scandalum aliis facerent, ut scilicet scandalum tolleretur.

Et hoc sonant verba apostoli I ad Cor. VIII, 9: videte autem ne haec licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

Item si obiicitur: ponatur quod aliquis in Quadragesima comedat carnes, nonne coinquinatur? dicendum quod non ex cibo, sed ex violatione praecepti; Rom. XIV, 17: regnum Dei non est esca et potus.

Sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Hic videtur tangere solum peccata quae ex ore procedunt, et haec coinquant; Lc. XIX, 22: ex ore tuo te iudico, serve nequam. Et supra VII, 2: ex ore tuo iudicaberis.

Sed dicendum, quod proprium officium oris est dicere. Est autem duplex dicere, exterius ore corporali, et interiori ore mentis, de quo Ps. XIII, 1: dixit insipiens in corde suo: non est Deus. Sic ergo per os potest intelligi os cordis, scilicet mens hominis, et sic omne peccatum est ex ore; quia numquam est peccatum nisi ex proposito mentis. Sic ergo quod procedit ex ore, scilicet cordis, hoc coinquinat, quia peccatum adeo est voluntarium, quod si non sit voluntarium, non est peccatum.

Tunc accedentes discipuli eius etc.. Hic instruit de scandalo vitando, et de principali quaestione, ibi respondens autem Petrus.

Circa primum duo.

Primo ponitur quaestio discipulorum; secundo Christi responsio.

Hic intelligendum quod Pharisei et discipuli audierunt hoc verbum, in quo intelligebant, quod omnes suas traditiones subverteret, non autem praecepta Domini; ideo abominantes nihil dixerunt, sed turbationem habuerunt: ideo discipuli dixerunt scis quia Pharisei, audito verbo hoc, scandalizati sunt? hoc verbum scandalum, frequenter invenitur in Scripturis; unde videndum quid significet.

Scandalum in Graeco idem est quod offendiculum, ut lapis in via; unde offendiculum dicitur, ubi est occasio ruinae. Sed aliquando aliquis scandalizat active, aliquando passive.

Active scandalum dicitur, quando est aliquod factum, quod est non solum in se malum, sed etiam aliis offendiculum: ideo scandalum dicitur dictum, vel factum minus rectum praebens occasionem ruinae. Et non dicit cogitatum, quia oportet quod sit patens. Item non dicit malum, sed minus rectum, quia oportet quod habeat speciem mali; I Thess. V, 22: ab omni specie mali abstinete vos. Item est scandalum passivum, ut si aliquis bonum verbum dicat, vel oret, alius scandalizetur, et accipit sibi occasionem ruinae: unde Dominus non

scandalizavit, sed ipsi ceperunt occasionem. Unde dixerunt discipuli sui, quod Pharisei inde ceperunt scandalum, et hoc praenunciatum erat per Is. VIII, 14: et erit vobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, et in petram scandali.

At ille respondens ait. Hic ponitur responsio Domini, et ostendit eorum scandalum contemnendum primo quia alieni a Deo; secundo quia nocivi hominibus, ibi sinite illos: caeci sunt et duces caecorum.

Dicit ergo at ille respondens ait: omnis plantatio quam non plantavit pater meus caelestis, eradicabitur. Ex verbis istis illi qui posuerunt duas naturas, voluerunt confirmare errorem suum, quia malam naturam a malo Deo dixerunt, bonam a bono; unde dicunt: si aliquis de mala creatione sit, etsi videatur facere bona, non potest perseverare.

Sed non est sic: nam, ut dicit Hieronymus, contrarium habetur Ier. II, 21: ego te plantavi vineam electam, omne semen verum; quomodo ergo conversa es in amaritudinem? hoc ergo patet, quod non est a Deo. Sic ergo conversa est per istam plantationem non natura; sed aliquid superveniens intelligitur, et hoc est perversa voluntas; unde natura semper remanet, sed voluntas perversa eradicatur.

Unde potest ista plantatio intelligi de traditione hominum, quae est eradicanda, si sit contra Deum; sed traditio quae est a Deo, numquam est eradicanda. Unde omnis plantatio, idest traditio quae non est a Deo patre meo, eradicabitur. Et hoc habetur Act. V, V. 39 de Gamaliele qui dixit: si fuerit hoc a Deo, non poteritis contradicere.

Hoc patet etiam in omnibus. Videbis aliquem qui bona opera facit fundata in caritate, ad Eph. III, 17: in caritate radicati et fundati: et haec non possunt eradicari. Sed alia quae non habent bonum fundamentum, ut dare eleemosynam propter vanitatem, eradicantur; unde Eccli. XIV, 20: omne opus corruptibile in fine deficiet, et qui facit illud, corruet in illo. Unde sic intelligendum est Sap. IV, 3: adulterinae plantationes non dabunt radices altas.

Contra hoc habetur I ad Cor. III, 6, ubi dicit Paulus: ego plantavi, Apollo rigavit.

Ergo Paulus eradicabitur. Dico, quod Paulus non plantavit ut principalis, sed ut minister.

Sequitur sinite illos, caeci sunt.

Hic ostendit scandalum eorum contemnendum, quia nocivi sunt hominibus. Et primo docet contemnendum; secundo praesumptionem eorum; tertio nocumentum.

Circa primum: dicitis quod ita scandalizentur, sinite eos, et non curetis.

Sed numquid non est curandum de scandalo? nonne Dominus ut vitaret scandalum, misit Petrum ad mare, ut solveret tributum? dicendum quod scandalum aliquando oritur ex veritate; unde illud vitandum est scandalum quod potest vitari sine praeiudicio veritatis, vitae, vel doctrinae, vel iustitiae. Unde iudex non debet dimittere iudicium, si aliquis inde scandalizatur. Sed tamen distinguendum, quia aliqui scandalizantur ex infirmitate, aliqui ex certa malitia. Scandalum pusillorum vitandum est, veritate servata; et tamen potest homo differre, vel remittere.

Sed si ex malitia, non: et sic isti scandalizantur.

Unde si non ex malitia scandalizarentur, non dixisset Dominus sinite illos, sed potius, instruite eos. Ad titum III, 10: haereticum hominem post secundam monitionem devita; Ier. LI, 9: curavimus Babylonem, et non est curata.

Et quare caeci sunt? spiritualiter caeci sunt ignorantes; Is. LVI, 10: speculatores eius omnes caeci. Et quia ex certa malitia, non solum sunt caeci, sed etiam duces caecorum, et magistri, iob XIX, 4: si ignoravi, mecum erit ignorantia mea. Quod sint duces caecorum, hoc est bonum; sed quod caeci, hoc est malum. Si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt.

Iob. XL, 8: absconde eos in pulvere, scilicet quantum ad corpus.

Respondens autem Petrus. Instruit eos hic de principali quaestione; ubi tria facit: quia primo ponitur petitio Petri; secundo increpatio; tertio doctrina.

Secunda ibi at ille dixit: adhuc et vos sine intellectu estis? tertia ibi non intelligitis etc..

Dicit ergo respondens autem Petrus dixit ei: edissere nobis parabolam hanc. Petrus consuetus erat audire parabolas multas ab eo; ideo credebat, quod loqueretur parabolice: vel quia Petrus nutritus erat in observantiis legalibus, sicut dixit in actibus apostolorum cap. X, 14: absit a me, Domine, numquam coinquinatum intravit in os meum: ideo credebat, quod ad litteram non diceret, sed parabolice. Prov. I, 6: animadvertet parabolam, et interpretationem, et verba sapientum, et aenigmata eorum.

At ille dixit: adhuc et vos sine intellectu estis? Dominus enim omnibus in Petro respondit, qui pro omnibus loquebatur.

Hic reprehendit eos. Sed quare? una ratio est, quam ponit Hieronymus, quia quod palam dictum est, parabolice dictum putant.

Sicut enim reprehendendus est, qui manifestat occulta, sic e converso, qui occultat manifesta; Ps. XXXI, 9: nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus etc.. Alia ratio est chrysostomi, quia videbatur zelare pro Iudaeis, quia nutritus in legis doctrina; ideo videbatur inde tristari.

Consequenter exponit. Et primo exponit quod dixerat, scilicet quod intrat in os; secundo secundum quod dixerat, scilicet sed quod exit de ore, hoc coinquinat hominem; tertio concludit intentionem.

Dicit ergo non intelligitis quod omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur? et quare sic dicit Dominus? dicit chrysostomus, quod loquitur eis quasi assuetis in observantiis legis. Erat autem intentio

legis, quod dum cibus erat in ore indigestus, immundus erat; sed cum digestus, mundus. Unde semper dicitur in lege, immundus erit usque ad vesperum. Ideo ponamus quod servari debeant istae observantiae, non tamen reddunt hominem immundum, nisi ad tempus. Unde quod transit, non potest immundare eos. Vel aliter. Nihil potest immundare animam, quod non contingit eam. Cibus autem non contingit animam; et hoc est signum, quia in ventrem vadit, et in secessum emittitur.

Sed, sicut dicit Hieronymus, contra hoc obiiciunt aliqui, dicentes Dominum esse ignarum naturalis scientiae, quia non totum in secessum transmittitur.

Unde quidam volentes sic intelligere, quod totum emittatur, volunt quod nihil convertatur in humanam naturam, sed solum quod tractum est ab Adam multiplicetur, et hoc resurget. Unde quod ex cibus est, secundum eos non resurget. Unde et artifices plumbum ponunt cum auro, ut plumbum consumatur, aurum conservetur. Sic resistunt cibi, ne calor naturalis consumat illud, quod est de virtute naturae.

Sed hoc videtur impossibile, quia non potest aliquid maius fieri, nisi per rarefactionem, quia nihil aliud est rarefieri, nisi assumere maiorem quantitatem. Item homo communiter se habet cum animalibus in sensitiva et in nutritiva, in vegetativa cum plantis. Sed sic est quod ista augentur et nutriuntur ex nutrimento. Ergo et homines eodem modo augentur et nutriuntur.

Quid est ergo quod dicit, quod in secessum emittitur? dicit Hieronymus quod non solum intelligitur superfluitas immunda, immo quocumque modo fiat, sive per fimum, sive alio modo.

Et hoc etiam secundum Philosophum, quia licet secundum speciem maneat, tamen secundum materiam fluit, ut si ignis in specie remaneat, sed materia consumitur.

Potest etiam sic dici omne quod intrat in os, in ventrem vadit, aliquid: unde aliquando in Scriptura totum pro parte sumitur.

Quae autem procedunt de ore: iam dictum est, quod per os intelligitur mens. De corde exeunt, et ea coinquant hominem: quia peccata cordis sunt cogitationes et affectus; Is. I, 16: auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Item ponit peccata quae sunt contra praecepta secundae tabulae homicidia, adulteria, fornicationes, furta. Item peccata oris contra proximum falsa testimonia; blasphemiae, contra praecepta primae tabulae. Unde haec sunt, quae coinquant hominem, quia haec a mente procedunt.

Non lotis autem manibus manducare, non coinquant hominem. Hic concludit, et ponit hanc conclusionem, ut principali intentioni respondeat. Item quia discipuli non erant intelligentes, ideo concludit quod contra traditionem solum dicebatur.

#2 Lectio 2

Supra ostensa est sufficientia: eius doctrinae, quia observantiam legis non requirit; hic ostendit quod non coarctatur ad unum populum, sed etiam ad salutem gentilium sufficit.

Ostenditur autem triplex effectus in gentilibus.

Primo in liberatione a potestate Daemonis; secundo ab infirmitatibus peccatorum; tertio in spirituali refectione.

Secunda ibi et cum transisset inde Jesus venit secus mare Galilaeae; tertia ibi Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit.

Ostenditur ergo liberatio a potestate Daemonum, quia mulierem obsessam a diabolo liberavit.

Primo locus describitur; secundo instantia mulieris; tertio exauditio.

Secunda ibi et ecce mulier chananaea etc.. Tertia ibi tunc respondens Jesus ait illi etc..

Dicit ergo et egressus venit in partes tyri et sidonis. Tyrus et sidon sunt duae civitates gentilium. Quia a Iudaeis repellebatur, ideo ad gentes secessit, secundum illud Act. XIII, 46: vobis oportebat primum loqui regnum Dei; sed quoniam repellitis illud et indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes. Et primo ostendit Dominus eminere conversionem observatorum legis; secundo transitum ad gentes, quod significatum fuit Act. X, 15, ubi dicitur quod cum Petrus esset apud Cornelium, vidit linteum etc. Et dictum est ei: quod Deus purificat, tu ne immundum dixeris etc..

Et ecce mulier. Hic ponitur instantia mulieris. Circa cuius petitionem tria significantur.

Primo pietas; secundo fides; tertio humilitas: et haec necessaria sunt ad impetrandum.

Secunda ibi at illa venit et adoravit eum; tertia ibi at illa dixit, etiam, Domine.

Primo ponitur interpellatio; secundo adiutorium discipulorum, ibi et accedentes discipuli eius rogabant eum.

Circa primum primo ponitur pietas mulieris; secundo taciturnitas Christi, ibi qui non respondit ei verbum.

Dicit ergo et ecce mulier chananaea.

Sex possumus notare. Primo conversio petentis; Eccli. XVIII, 23: ante orationem praepara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum. Praeparat enim animam quando a vitiis se mundat; Is. I, 15: cum multiplicaveritis orationes, non exaudiam vos; manus enim vestrae sanguine plenae sunt. Et hoc designatur per hoc nomen chananaea, quae idem est quod mutata; Ps. Lxxvi, 11: haec est mutatio dexterarum excelsi. Item qui convertitur, debet non solum vitare peccatum, sed etiam occasionem peccati; Eccli. XXI, V. 2: quasi a facie colubri, fuge peccatum.

Secundo notanda est devotio, quia clamabat.

Clamor magnum affectum designat; Ps. Cxix, V. 1: ad Dominum, cum tribularer, clamavi.

Tertio notatur pietas, quia alienam miseriam suam reputabat, unde dicit miserere mei, et hoc est magna misericordia; iob XXX, 25: flebam super eum qui afflicto erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Item tangitur humilitas, quia petiit ex confidentia misericordiae Dei; Dan. IX, 4: custodiens pactum et misericordiam diligentibus te, et custodientibus mandata tua. Quarto tangitur fides, quae necessaria est ad petitionem; Iac. I, 6: postulet autem in fide nihil haesitans. Item confitetur divinam naturam in eo, in hoc quod dicit Domine; Ps. Xcix, 3: scitote, quoniam Dominus ipse est Deus. Item humanam filii David, qui ex semine David; ad Rom. I, V. 3: qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Item expositio propriae necessitatis. Filia mea male, id est graviter, a Daemonio vexatur. Et potest esse typus totius ecclesiae gentilium, vel cuiuslibet pro conscientia, quae a Daemonio vexatur, cum contra conscientiam operatur; Lc. VI, 18: et qui vexabantur a spiritibus immundis, curabantur.

Et dicit male, in quo aggravat peccatum; II Paralip. Ult.: peccavi, Domine, peccavi, et iniquitatem meam agnosco, ne simul perdas me cum iniquitatibus meis.

Consequenter ponitur taciturnitas Christi qui non respondit ei verbum. Sed hoc videtur mirabile quod fons pietatis tacuit.

Et assignatur triplex ratio. Prima ne videretur ire contra illud quod supra dixerat: in viam gentium ne abieritis. Ideo prompte noluit exaudire; nihilominus tamen quia multum institit, accepit quod petivit.

Ideo datur intelligi quod propter instantiam petitionis impetratur quod supra legem est: erat enim de lege, quod soli Iudaei salvarentur; sed ista per instantiam suam impetravit quod erat supra legem.

Secunda ratio est, ut magis cresceret devotio.

Hab. I, 2: usquequo clamabo, et non exaudies, vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis? quare ostendisti mihi iniquitatem et dolorem, videre praedam et iniustitiam contra me? tertia ratio, ut daret occasionem discipulis, ut et ipsi intercederent pro ea: quia quantumcumque sit aliquis bonus, indiget tamen orationibus aliorum.

Statim sequitur intercessio discipulorum.

Et primo ponitur eorum petitio; secundo Christi responsio.

Dicit ergo et accedentes discipuli eius rogabant eum. Et quare accesserunt? una ratio est, quia nesciebant quare tantum retardabat; secunda, moti erant misericordia; item, non poterant pati mulieris importunitatem; Lc. XI, 8: si perseveraverit pulsans, dico vobis, et si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. Discipuli non dicunt sana eam, sed dimitte eam; id est dicas ei: nihil faciam tibi. Et iste est modus loquendi: quoniam cum intendimus unum, dicitur contrarium.

Sed obiicitur, quia marci VII, 25 dicitur quod ingressa est in domum, et ibi petiit.

Quid est ergo quod hic dicitur quia clamat post nos? Augustinus dicit quod sine dubio primo in domo fuit, et ibi dixit miserere mei, et tunc recessit Jesus: et illa sequuta est eum.

Tunc sequitur responsio Christi ipse autem respondens etc.. Satis videbatur mulier pietatem ostendisse, sed haec videbatur naturalis, ideo Dominus exigebat professionem fidei. Ideo abiiciebat eam, et dixit non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel. Hebraeorum erat peculiaris, unde dicebant: nos autem populus eius et oves pascuae eius. Et illae oves perierant, quia abducti erant per diversas observantias; unde supra IX, 26: videns turbas misertus est eis, quia erant vexati et iacentes sicut oves non habentes pastorem; Ps. Cxviii, V. 176: erravi sicut ovis quae periit.

Sed quid est quod dicit non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel? nonne habetur Is. XLIX, 6: dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae? ergo non solum ad Iudaeos missus est, sed et ad gentes.

Dicendum quod ad omnes missus est, ut omnes in unum congregaret, sed missus est primo ad Iudaeos, ut Iudaeos ad gentes transferret; Rom. XV, 8: dico autem Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum.

At illa venit, et adoravit, unde ingerit se. Et primo ponitur professio istius; secundo responsio.

Ponitur professio, quia Deum recognovit, quia eum adoravit. Licet enim haberet repulsus apostolorum, tamen ingressus se, et adoravit. In hoc Deum recognoscit; Deut. VIII, V. 19: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies; Ps. Lxv, 4: omnis terra adoret te, Deus etc.. Aduva me. Non dicit, ora pro me, sed, tu adiuva me, quia potes; ps.

Cxx, 2: auxilium meum a Domino qui fecit caelum et terram etc..

Qui respondens dixit: non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. Hoc additur ad probandum humilitatem, quia iam constabat satis de fide, ostendens excellentiam Iudaeorum ad gentes: tunc enim probatur humilitas, quando patitur quod exprobetur gens sua; unde dicit non est bonum etc.. Iudaei vocabantur filii, unde: filios enutrivit et exaltavit; ipsi autem spreverunt me: quia ipsi instructi erant in mandatis Dei, Io. X, 34. Panis est doctrina; Eccli. XV, 3: cibavit eos pane vitae et intellectus. Panis iste potest dici miracula Domini, vel documenta legis. Hic ergo panis fidelibus, scilicet Iudaeis, debetur. Non est ergo bonum sumere panem filiorum, id est Iudaeorum, qui iamdiu sunt filii, et mittere canibus, scilicet gentilibus: quia sicut canis est animal immundum, sic gentes. Unde supra VII, 6: nolite sanctum dare canibus.

Unde non adhuc totaliter repudiaverunt, sed, sicut dicit Hieronymus, conveniens est quod Iudaei canes dicantur, secundum illud Ps. XXI, V. 17: circumdederunt me canes multi. Et Eph. IV, 28: nos autem filii sumus.

At illa dixit: etiam, Domine.

Hic tangitur mira humilitas mulieris, et sapientia.

Visus est contumeliam inferre genti suae, sed humilitatis est, quod concedit contumeliam dictam. Unde dicit etiam, Domine.

Item maior ostenditur humilitas, quia ipse Dominus dixerat canes, sed ista dixit catellos; unde dicit nam et catelli edunt de micis.

Item Dominus vocaverat filios Iudaeos, sed ista dominos: unde dicit quae cadunt de mensa dominorum. Et humiliter ita scivit compellere Dominum; quasi dicat, non peto, Domine, quod tot beneficia conferas nobis, quot Iudaeis, sed de micis des nobis; eccli. XXXV, 21: oratio humiliantis se penetrat caelos. Et Ps. Ci, 18: respexit in orationem humilium.

Ideo Dominus exaudivit tunc respondens Jesus ait illi etc.. Et tria facit.

Primo ponitur eius commendatio; secundo exauditio; tertio effectus.

Quando se humiliat, dicit magna est fides tua. Magna, quia magna credit. Item propter rectitudinem; Iac. I, 6: postulet autem in fide nihil haesitans. Item magna propter fervorem. Unde si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: transi hinc illuc, et transibit.

Ideo sequitur exauditio fiat tibi sicut vis; Ps. Cxliv, 19: voluntatem timentium se faciet.

Sequitur effectus et sanata est filia eius ex illa hora. Unde principio, Gen. I, 3, dixit, fiat lux, et facta est lux: sic et hic, fiat tibi; illud enim verbum fuit verbum aeternum; Eccle. VIII, 4: sermo eius potestate plenus est.

#3 Lectio 3

Supra confirmata doctrina evangelica per liberationem gentilium a potestate Daemonum per virtutem Christi, nunc confirmat per liberationem ab infirmitatibus spiritualibus per hoc quod multos curavit.

Et tria facit.

Primo ponitur locus; secundo oblatio; tertio liberatio.

Secunda ibi et accesserunt ad eum turbae multae etc.; tertia ibi et curavit eos.

Describitur primo locus in generali, quia cum transisset, scilicet de regione gentilium, venit iuxta mare, quod erat in Iudaea, quod aliquando vocatur Genesareth, aliquando mare Galilaeae. Per hoc quod revertitur ad Iudaeos, significatur quia reliquiae Israel salvabuntur; ad Rom. XI, 5: sic ergo et in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratiae Dei salvae factae sunt.

Deinde describitur locus in speciali, dicens et ascendens in montem sedebat. Per montem significatur altitudo verbi; Ps. XXXV, 7: iustitia tua sicut montes Dei. Sed Jesus non stabat, sed sedebat, quia nisi descendisset, non cognovissemus, secundum illud Ps. Cxliii, V, 5: Domine, inclina caelos tuos et descende.

Item per montem altitudo gloriae, ut habetur Gen. XIX, 17: in monte salvum te fac etc., ad significandum quod ibi est vera quies, non hic; ad Hebr. XIII, 14: non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus, idest futuram expectamus.

Sequitur oblatio et accesserunt ad eum turbae multae etc.. Et primo ponitur quantum ad multitudinem turbarum; secundo quantum ad oblationem infirmorum; tertio quantum ad modum.

Circa primum tunc accesserunt ad eum turbae multae; Ps. Lxxxv, 9: omnes gentes quascumque fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine.

Et non accesserunt vacui, quia secum habentes mutos, caecos, claudos etc..

Et in hoc significatur quod qui convertuntur ad Dominum, debent offerre alios Domino: et hoc est quod dicit habentes mutos, caecos, claudos et debiles.

Debilis Latine significat defectum virtutis, sed Graece dicitur qui habet manum debilem: sicut enim claudus dicitur qui in pedibus laesus est, sic debilis qui manum aridam habet.

Per istos significantur diversa genera morborum spiritualium. Per mutos significantur illi, qui Deum laudare non possunt, de quibus Is. LVI, 10: canes muti non valentes latrare. Claudii dicuntur qui numquam firmiter ambulant ad bonum, sed cito ad malum convertuntur; III Reg. XVIII, 21: quare claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum. Per caecos significantur infideles, qui privati sunt lumine fidei; Is. LIX, 9: palpavimus tenebras. Per debiles, qui habent aridam manum, significantur illi qui habent debile cor; Ps. XXI, 16: aruit tamquam testa virtus mea.

Et alios multos. In hoc magnam fidem ostendebant, quia non solum suos, sed alios.

Item ostendunt devotionem suam ex modo: aliquando enim rogaverunt ut manum apponeret, ut supra IX, aliquando autem ut fimbriam tangeret, ut supra eodem, scilicet IX et XIV. Sed modo sufficiebat ponere ad pedes eius. Et per hoc mystice datur intelligi nobis, quod peccatores quos convertimus, non debemus nobis subiicere, secundum quod habetur I Cor. IV, 1: sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.

Sequitur de curatione. Et primo ponitur curatio; secundo admiratio; tertio effectus.

Dicit ergo et curavit eos; Ps. Cvi, 20: misit verbum suum, et sanavit eos, et eripuit eos de interitionibus eorum. Et alibi, Ps. Cii, V, 3: qui propitiatur omnibus iniquitatibus nostris, qui sanat omnes infirmitates nostras.

Et sequitur admiratio ita ut turbae mirarentur videntes mutos etc.. Hic ponitur effectus.

Istud praedictum erat Is. XXXV, 5: tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt etc.; et in Ps. Cxxxviii, 3: mirabilia opera tua.

Sed quaeritur: quare non facit mentionem de debilibus? quia non erat actus oppositus, cui posset respondere.

Sed videte quod aliqui visis miraculis blasphemabant, ut habetur supra XIV, sed isti collaudabant; unde magnificabant Deum Israel.

Iesus autem, convocatis discipulis etc.. Hic ostenditur doctrina Christi laudabilis per refectionem bonorum. Et primo ponitur motivum; secundo materia; tertio distributio; quarto refectio.

Secunda ibi et dicunt ei discipuli etc.; tertia ibi et praecepit turbae ut discumberent; quarta ibi et comederunt omnes et saturati sunt.

Notandum quod motivum istud ponitur post praemissa, quia infirmi non possunt cibari, quia omnem escam abominata est anima eorum, Ps. Cvi, 18. Ideo oportet quod antequam cibentur, sanentur: sic etiam in spiritualibus. Augustinus: palato infirmo poena est panis, qui sano est amabilis etc..

Et ideo Dominus post sanationem cibatur.

Et notandum quod primo convocat discipulos ut reddat attentos, ut sint memores miraculi. Item ut det exemplum nobis quod quantumcumque sit homo magnus, debet se comportare minoribus; Eccli. III, 20: quanto maior es, humilia te in omnibus.

Unde convocatis discipulis suis, dixit: misereor turbae etc.. Hoc fuit motivum, unde ostendit humanitatem convenientem divinitati. Misericordia est passio, quia misericors est miserum cor habens, qui reputat alienam miseriam suam. Sed misericordia maxime Deo convenit; Ps. Cii, 8: miserator et misericors Dominus, longanimis et multum misericors. Et quam reputat ut suam, repellere debet ut suam. Unde Dominus in quantum repellit miseriam, dicitur misericors.

Sed ponitur motivum miserendi triplex.

Primo ponit perseverantiam; secundo inopiam; tertio periculum imminens.

Primo ponitur perseverantia, cum dicitur quia triduo iam perseverant mecum.

Ex quo potestis cognoscere quod qui cum Christo perseverant, pane suo reficiuntur: quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

Per triduum potestis intelligere confessionem sanctae trinitatis; unde infra ult., 19: euntes in universum mundum, baptizate in nomine patris, et filii, et spiritus sancti. Vel triplicem actum, scilicet cordis, oris et operis.

Item triplex tempus saeculi, scilicet tempus legis naturae, legis mosaicae, et legis gratiae et gloriae in fine. Ps. XVI, 15: satiabor, cum apparuerit gloria tua. Vel per triduum, triduum mortis Christi. Unde illi triduo sustinent Dominum, qui conformarunt se morti Christi; Osee VI, 3: vivificabit nos post triduum, et in die tertia suscitabit nos. Unde per mortem Christi expectamus iustificationem.

Ad Gal. Ult., 17: semper mortificationem Jesu in corpore nostro portantes.

Secundum quod tangitur est inopia; unde dicit non habent quid manducent.

Sed quare per triduum expectavit? ne possent calumniari, quia refecti essent cibo, quem secum portaverant.

Secundum mysterium, illorum miseretur qui suam miseriam cognoscunt; Apoc. III, 17: nescit quia miser es, et miserabilis, et pauper, et caecus, et nudus etc..

Tertium est periculum et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.

Deficiunt enim in via qui verbo Dei non reficiuntur; Deut. VIII, 3: non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei; Eccli. XV, 3: cibavit eum pane vitae et intellectus.

Et dicunt ei discipuli etc.. Hic ponitur materia. Et primo, quomodo dedit; secundo, quanta materia aderat.

Unde dicit et dicunt: unde ergo in deserto panes tantos? hic tarditas et oblivio discipulorum reprehenditur, quia supra Dominus satiaverat ex quinque panibus quinque millia. Unde ex tarditate et oblivione reprehenduntur.

Secundum mysterium, in hoc gratia Dei et misericordia significatur, qui indignis mysteria sua revelat, et per eos sacramenta ministrat; Ier. I, 6: nescio loqui, Domine, quia puer sum. Cui Dominus: noli dicere, quia puer ego sum; Ex. IV, 10: impeditioris sum linguae, et tardioris etc.. Is. III, 7: nam sum mendicus, et in domo mea non est panis, nolite me constituere principem populi.

Deinde ponitur quanta materia aderat; unde ait illis Iesus; quot panes habetis? et non petiit ut ignorans, sed ut miraculum ostenderetur. Unde et paucos pisciculos, supra, in alio miraculo, commemorari fecit.

Et dicitur, quod quinque panes habebant, et duos pisces, in quibus doctrina legis significabatur; et illi panes erant hordeacei; hic sunt septem, et non dicuntur hordeacei; in quibus significatur lex nova septiformi gratia Dei informata. Item in illa duo tantum fuerant pisces, in hac autem multi pisciculi.

Vos elegit Deus pauperes in mundo, divites in fide. Et in Ps. VIII, 9: volucres caeli et pisces maris, qui perambulant semitas maris, idest huius mundi.

Et praecepit turbae ut discumberent super terram. Hic ponitur dispositio.

Et primo disponit; secundo materiam accipit; tertio gratias agit, et frangit, et distribuit.

Dicit ergo et praecepit. In alia refectione habetur quod fecit super foenum recumbere.

Per foenum temporalia significantur; unde Is. XL, 6: omnis caro foenum, et omnis gloria eius quasi flos agri.

Unde in veteri lege erat fundamentum super temporalia, in nova solum super stabilitatem gloriae; Eccle. I, 4:

terra autem in aeternum stat. Vel per foenum significatur, quod super temporalia debemus sedere. Unde possessio non prohibetur, sed dilectio, sive affectio; I Ioan. II, 15: nolite diligere ea, quae in mundo sunt. Et accipiens septem panes: in quo significatur quod quicquid de spiritualibus administratum est aliis, primo fuit in Christo; unde Act. I, 1: coepit Jesus facere et docere. Omnia spiritualia in eo fuerunt. Unde Ioan. III, 34: non dedit ei Deus spiritum ad mensuram. Et gratias agens fregit, et dedit discipulis: unde dedit nobis exemplum ut gratias agamus; I ad Thess. V, 18: in omnibus gratias agentes. Deinde quia non omnibus omnia, ut habetur I ad Cor. Ult.. Item I ad Cor. XII, 4: divisiones gratiarum sunt. Consequenter sequitur ordinata distributio, quia et dedit discipulis, et discipuli dederunt populo. Primo discipulis, qui erant mediatores; Deut. V, 5: ego sequester et medius fui inter Deum et vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba eius etc.. Et I ad Cor. IV, V. 5: sic nos existimet homo, ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei. Consequenter ponit plenitudinem refectionis ex abundantia reliquiarum, et ex numero manducantium. Et comederunt omnes. Posset aliquis dicere, quod de paucis panibus possunt multi accipere, ita quod quilibet parum; sed non sic, immo saturati sunt; unde usque ad saturitatem manducaverunt; Ps. Lxxvii, 29: manducaverunt, et saturati sunt omnes. Item multae fuerunt reliquiae, quia tulerunt septem sportas. Sed quare, cum pauciores panes fuissent, plures reliquiae remanserunt, cum scilicet saturaverit quinque millia de quinque panibus? potest dici, quod idem sunt, vel plus, septem sportae quam duodecim cophini. Chrysostomus dicit quod diversa fecit miracula, et modo diverso, ut discipuli magis memores essent. In primo miraculo tot fuerunt reliquiae quot apostoli. Hic autem secundum numerum panum, in quo significatur quod spirituales homines refici debent septiformi gratia Dei; I ad Cor. II, 14: animalis enim homo non percipit ea quae Dei sunt. Sequitur numerus comedentium erant autem qui manducaverunt, quatuor millia hominum. Supra fuerunt quinque millia, quia vacabant quinque sensibus; vel propter quinque libros Moysi; hic autem quatuor propter quatuor virtutes cardinales, vel propter quatuor evangelistas. Extra parvulos et mulieres. Sed quare excipiuntur isti? quia imperfecti et infirmi a vera doctrina excluduntur; ad Eph. IV, 13: donec occurramus omnes in virum perfectum etc..

|+16 Capitulus 16

|#1 Lectio 1

Supra Dominus ostendit sufficientiam evangelicae doctrinae, quia nec observantiis legalibus indiget, item quia non solum uni populo est necessaria, hic ostendit puritatem et excellentiam. Primo ostendit eam puram servandam ab omni traditione; secundo per altitudinem fidei omnes opiniones humanas transvolare, ibi venit Jesus in partes caesareae Philippi. Circa primum primo describitur calumniosa tentatio; secundo confutatur; tertio cavendum docet. Secunda ibi at ille respondens ait illis etc.; tertia ibi et cum venissent discipuli eius trans fretum etc.. Circa primum primo commemorat locum; secundo ponitur tentativa interrogatio. Notandum quod sicut supra quando paverat de quinque panibus turbas, dimisit, et sic hic. In hoc primo datur exemplum praedicatoribus quando non se ingerant, sed revertantur; iob XXXIX, 5 de onagro: quis dimisit onagrum liberum, et vincula eius quis solvit? etc.. Ascendit in naviculam, ne sequeretur eum turba. Unde ponitur impedimentum quare non posset eum sequi. Unde ascendit in naviculam, id est in mentem quae agitur fluctibus huius mundi, Sap. XIV, 3: quoniam dedisti in mari viam, et inter fluctus semitam, ostendens quod debet ibi intrare, ut ibi requiescat. Et venit in fines Magedan. Magedan poma interpretatur et per hunc locum sacra Scriptura significatur, ubi poma simul cum aliis fructibus crescunt; Cant. VI, 10: descendi ut viderem poma convallium. Sequitur tentativa interrogatio et accesserunt Pharisei et sadducei tentantes, et rogaverunt eum. Eccli. XIX, 23: est qui nequiter se humiliat, et interiora eius plena sunt dolo. Ut signum de caelo ostenderet eis. Et petierunt signum de caelo. Habetur Io. VI, 49: patres vestri manducaverunt manna in deserto, unde panem de caelo dedit eis. Et I Cor. I, V. 22: Iudaei signa petunt. Et in Ps. Lxxiii, V. 9: signa nostra non vidimus etc.. Tunc reprehendit eos, et primo de ignavia ad credendum divina. Si enim aliquis defectum habet ex natura sensuum, excusationem habet; sed cum habet sapientiam in terrenis, et ignaviam in spiritualibus, reprehendendus est; Sap. XIII, 1: vani sunt omnes filii hominum, in quibus non est scientia Dei. Et primo ostendit solertiam in terrenis; secundo ignaviam in spiritualibus. Dicit ergo at ille respondens ait: vespere facto etc.. Hoc habet sensum litteralem et mysticum. Litteralem, quia ex aliqua dispositione poterant cognoscere signum serenitatis. Dicitis: serenum erit: rubicundum est enim caelum. Item tempestatis, quia dicitis hodie erit tempestas: rutilat enim triste caelum, quia tristitiam designat. Quando enim aer est turbidus, non sunt homines ita laeti. Rubedo enim serotina est signum serenitatis. Ratio est, secundum Philosophum, ex diffusionem radiorum solis super vapores. Quando enim vapores sunt multi, tunc radii

non possunt penetrare, et tunc fit color niger in aere; quando vero subtiles, penetrant. Sed quando quod est igneum dominatur, tunc apparet color rubeus, ut apparet in flamma, quia cum magis elevatur, magis apparet rubedo in ea. Ideo significatur quod vapores non sunt multi, et significatur serenitas. Sed cum mane aliquando resolvitur in rorem, vel in pluviam, est signum tempestatis.

Secundum mysterium per vespere significatur passio Christi. Vespere sol occidit, sic Christus vespere mundi passus est; Mal. III, 2: quis poterit cogitare diem adventus eius, et quis stabit ad videndum eum? ipse enim quasi ignis conflans; Ps. XXIX, 6: ad vespere demorabitur fletus, et ad matutinum laetitia. Unde rutilans apparuit in vespere, et significavit tranquillitatem; Tob. III, V. 22: post tempestatem tranquillitatem facis, et post lacrimationem et fletum exultationem infundis. In resurrectione, quae per mane significatur, apparuit rubedo in martyribus, et significat tempestatem peccatoribus. Vel per mane significatur mane diei iudicii, quem praecedet rubor; Ps. Xcvi, 3: ignis ante ipsum praecedet.

Unde estis instructi in istis terrenis.

Faciem caeli diiudicare nostis, signa autem temporum non potestis scire? duo sunt tempora: unum respondet adventui primo, aliud adventui secundo. Quaedam signa praecesserunt primum adventum; Is. XLV, V. 8: rorate, caeli, desuper, et nubes pluant iustum: aperiatur terra, et germinet salvatorem etc.. Et cap. XLV, 15: vere tu es Deus absconditus. Sed in fine Deus manifeste veniet, et non apparebunt signa de caelo. Sed non est tempus.

Vel aliter. Faciem caeli diiudicare nostis etc., quasi dicat, vos quaeritis signum adventus.

Superfluum est signum petere, ubi sunt multa signa. Supra XI, 5: caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur etc.. Hoc signum dederat Is. XXXV, 4: ipse Dominus veniet, et salvabit nos; tunc aperientur oculi caecorum etc..

Quidam ex auctoritate ista arguunt, quod debemus satagere ad cognoscendum secundum adventum.

Augustinus autem exponit de primo adventu.

Primus certissimus est, quia est ad salutem, salus per fidem, fides per cognitionem; ideo necessarium est ut agnoscatur. Sed secundus est ad remunerandum; ideo occultatur, ut homines magis sint solliciti.

Deinde denegat signum petiti; unde dicitur generatio mala et adultera signum quaerit. Dicitur autem generatio mala, quia recedit a Deo: malum enim est per recessum a Deo. Dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari suo, ut habetur Deut. XXXII, 15. Sed adultera, quia alii se copulavit; Ps. XXVI: si derelinquam te in vita mea; Is. LV, 7: derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas. Signum petit, et non debet habere, quia signum non dabitur ei, nisi signum ionae, quia sicut ionas in ventre ceti fuit tribus diebus et tribus noctibus, ita etc.; ut supra XII habitum est.

Sed quare magis ponit signum resurrectionis quam aliud signum? dicendum, quod per resurrectionem nobis salus advenit; Rom. X, 9: si credideris in corde tuo quod Christus resurrexit, salvus eris, quia resurgendo vitam reparavit, quia per resurrectionem Christi resurgemus. Ideo istud signum datum est fidelibus, et omnia alia retorquentur ad istud, quia scilicet resuscitavit Lazarum etc.. Unde istis non est datum aliud signum. Discipulis autem suis dedit signum de caelo, cum ostendit eis gloriam suam, ut habetur infra XVII. Sic ergo ostendit eorum ignaviam.

Sequitur pars, in qua confutat facto discedendo ab eis. Et relictis illis, abiit; non enim habitat cum malignis; Sap. I, 3: separat se a perversis.

Postquam confutavit, docet eos vitari. Et primo ponitur occasio; secundo doctrina; tertio malus intellectus discipulorum; quarto reprehensio; quinto effectus.

Dicit et cum venissent discipuli eius trans fretum etc.. In hoc admirari debemus mentes discipulorum, quia non solent homines oblivisci nisi eorum de quibus parum curant: unde cum obliti essent panes, parum curabant de eis, sed solum de spiritualibus.

Quia dixit: intuemini, et cavete etc.. Hic ponitur doctrina. Per fermentum intelligit doctrinam corruptam; unde non intelligit doctrinam legis, sed traditiones Pharisaeorum, quae vocantur fermentum, quia sicut ex modico fermento totum corrumpitur, sic ex modico errore tota vita corrumpitur, sicut de via a qua parum homo recedit, postmodum elongatur: unde Philosophus in I coeli dicit quod parvus error in principio, magnus fit in fine. Spiritualis intellectus est panis, non fermentum. Unde per panem vera doctrina intelligitur; Eccli. XV, V. 3: cibavit eum pane vitae et intellectus.

Unde dicitur intuemini, et cavete, quia falsa doctrina est periculosa. Dum enim manet fides in homine, non est periculum; sed quando fundamentum ablatum est, non est spes. Ps. Cxxxvi, 7: exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea. Fundamentum est fides; ad titum ult., 10: haereticum hominem post primam et secundam admonitionem devota. Quia falsa doctrina habet colorem, ideo dicit intuemini, idest diligenter considerate; Prov. IV, 25: oculi tui recta videant, et palpebrae tuae praecedant gressus tuos.

Consequenter ponitur intellectus discipulorum: at illi cogitabant etc.. Quia enim supra septem sportas fragmentorum acceperant, et non secum tulerant, credebant quod diceret, non accepistis panes; sed nolo quod a Pharisaeis accipiatis panes, quia animales erant, et animalis homo non percipit quae Dei sunt, I Cor. II, 14.

In isto intellectu in duobus poterant reprehendi.

Primo, quia non intelligebant; item in eo quod de virtute Dei diffidebant. De primo non reprehendit eos, sed de secundo.

Dicit ergo quid cogitatis inter vos modicae fidei, quia panes non habetis? quasi dicat, intelligitis carnaliter quod spiritualiter debetis intelligere. Non recordamini quinque panum, et quinque millia hominum, et quot cophinos sumpsistis? nonne ergo qui tot pavi, possum vos pascere? quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis, scilicet materiali, sed potius spirituali; qui panis doctrina dicitur in Io. VI, 64: verba quae locutus sum vobis, spiritus et vita sunt.

Tunc intellexerunt etc.. Hic ponitur correctio. Unde correcti sunt ex sermone eius; Ps. Cxviii, 130: declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis.

#2 Lectio 2

Supra Dominus docuit doctrinam evangelicam conservandam puram a fermento Iudaeorum, hic autem docet eminentiam doctrinae. Et primo quantum ad fidem utriusque naturae, scilicet Deitatis et humanitatis; secundo quantum ad fidem passionis, ibi exinde coepit Jesus ostendere discipulis suis etc.; tertio quantum ad fidem iudiciariae potestatis, ibi filius enim hominis venturus est in gloria patris sui.

Circa primum primo exquiritur opinio turbarum de Christo; secundo fides discipulorum, ibi vos autem quem me esse dicitis? circa primum primo ponitur locus; secundo interrogatio Christi, ibi quem dicunt homines esse filium hominis? tertio responsio Petri, ibi at illi dixerunt etc..

Dicit ergo venit Jesus in partes caesareae; et non solum hoc, sed addidit Philippi, quia duae caesareae fuerunt, scilicet caesarea traconis, ubi missus est Petrus ad Cornelium; alia haec quae dicitur aliter Paneas.

Prima ab Herode constituta est in honorem caesaris augusti, istam construxit Philippus in honorem tiberii.

Sed quare fecit hic istam quaestionem Dominus? dicendum, quod haec civitas in finibus Iudaeorum erat sita; ideo antequam de fide petere vellet, a Iudaeis eos extraxit. Similiter habetur quod Dominus educens Iudaeos de Aegypto, non eduxit eos per sata Philistinorum, ut habetur Ex. XIII, 17.

Consequenter ponitur interrogatio et interrogabat discipulos suos etc.. Sapiens quando interrogat, docet, ut dicit Hieronymus.

Unde in multis instruimur, ut simus solliciti quid de nobis dicatur: ut si malum, quod corrigamus; si bonum, ut conservemus et multiplicemus. Unde curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni, Eccli. XXI, 15. Unde Christus interrogavit quid de ipso diceretur. Item qui divinitatem cognoscunt, dicuntur dii, Ps. Lxxxvi, 6: ego dixi, dii estis, hi vero qui humanitatem, dicuntur homines; unde dicitur quem dicunt homines esse filium hominis? sed, ut dicit Hilarius, Christus solum homo videbatur: ideo voluit quod cognoscerent quod esset aliud quam simplex homo. Unde ipse ex hoc dat intelligere, aliud esse in eo. Item ostenditur humilitas Christi, quia se hominis filium confitetur, secundum illud supra XI, V. 29: discite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Consequenter ponitur opinio turbarum at illi dixerunt: alii iohannem baptistam etc.. Diversi de Christo senserunt diversa.

Pharisaei blasphemabant Christum, sed turbae prophetam dicebant; unde Lc. VII, 16: propheta magnus surrexit in nobis etc.. Dicebant eum iohannem ratione auctoritatis, quia iohannes poenitentiam praedicabat; supra cap. III, 2: agite poenitentiam, appropinquavit regnum caelorum. Ideo credebant ipsum esse iohannem, quia similiter Christus incipiebat agite poenitentiam, appropinquavit regnum caelorum, ut supra IV, 17.

Item habebant in reverentia eliam prophetam; Mal. Ult., 5: ecce ego mittam eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. Unde credebant esse eliam propter potestatem sermonis et virtutem praedicationis; Eccli. XLVIII, 1: et surrexit elias propheta quasi ignis, quia verbum ipsius quasi facula ardebat. Et de Christo dicitur supra VII, 29, quod erat docens tamquam potestatem habens.

Item propter eminentiam vitae credebant eum esse ieremiam, de quo Dominus ait: antequam te formarem in utero, novi te, et antequam exires de ventre, sanctificavi te, Ier. I, 5. Et ibid. XL habetur, quia honoratus erat gentibus. Sic in reverentia ab extraneis Christus habebatur; a Iudaeis vero blasphemabatur: ideo ieremiae comparabant eum.

Sed quomodo eliam dicebant? quia habetur IV regum II, 11 quod raptus est, et quod adhuc viveret, et erat promissus Iudaeis ad salutem, ut habetur Mal. Ult., 5.

Quia quidam posuerunt transcorporationem: et ideo secundum hanc opinionem posset esse, quod anima eliae intrasset aliud corpus.

Dicit eis Jesus: vos autem quem me esse dicitis? hic exquiritur fides discipulorum. Et primo ponitur interrogatio; secundo responsio; tertio approbatio.

Secunda ibi respondens Petrus; tertia ibi respondens autem Jesus etc..

Dicit eis Jesus: vos autem quem me esse dicitis? quasi dicat: ita dicunt turbae; sed quia magis est vobis commissum, ideo magis a vobis exigitur. Vidistis miracula, ideo magis debetis opinari.

Sed quare petiit? nonne sciebat? immo sciebat, sed volebat quod mererentur ex confessione; Rom. X, 10: corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Unde magis sunt meritoria, quanto magis sequestrata, et quasi turbis infima scientibus, maiora non respondeant, ideo etc..

Respondens autem Petrus dixit: tu es Christus filius Dei vivi. Ipse respondet pro se, et pro aliis; sed ipse frequentius respondet, et in hoc perfecta fides tangitur, quia tangitur fides humanitatis. Tu es Christus, idest unctus. Et constat quod unctus est oleo spiritus sancti. Unctio non convenit ei secundum divinitatem, quia ab ipsa procedit, sed secundum humanitatem. Hoc ergo dicit, ut humanitatem Christi aliter aestiment quam turbae.

Quaeritur autem quare prophetam eum dicebant.

Ungebatur propheta, ut habetur de eliseo. Ungebantur reges, ut habetur de Saule; item sacerdotes, ut habetur in levitico.

Et omnia haec in nomine Christi importantur: quia et rex dicitur, ut Ierem. XXIII, 5: regnabit rex, et sapiens erit. Item sacerdos; Ps. Cix, 4: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem melchisedech. Item propheta: prophetam suscitabit Deus de gente tua, et de fratribus tuis etc., Deut. XVIII, 15.

Item non solum confessus est humanitatem, sed testudine penetrata, usque ad divinitatem transcendit dicens tu es filius Dei. Alii enim dicebant eum blasphemum; unde Io. X, 33: non de bono opere lapidamus te, sed de blasphemia, quia homo cum sis, facis teipsum Deum. Sed iste filium Dei recognoscit.

Et dicit vivi, ad excludendum errorem gentilium, qui quosdam homines mortuos dicebant Deos, ut iovem etc., ut habetur sap.

Cap. XIII, 2 ss.. Item quidam elementa et cetera mortua, ut terram, ignem etc., ut habetur Sap. XIII; sed iste filium Dei vivi dicit.

Sed sciendum, quod cum dicitur Deus vivus, et homo vivus, de homine dicitur per participationem vitae; sed de Deo dicitur, quia fons vitae; Ps. XXXV, 10: apud te est fons vitae. Et in Io. XIV, 6: ego sum via, veritas et vita.

Respondens Jesus etc.. Hic primo approbat confessionem eius; secundo mandat tacendam, ibi tunc praecepit discipulis suis ut nemini dicerent, quod ipse esset Jesus Christus.

Circa primum primo approbat istam confessionem per commendationem confitentis; secundo per remunerationem, ibi et ego dico tibi quia tu es Petrus etc..

Unde dicit respondit Jesus: beatus es, simon bariona. Bar idem est quod filius; ionas idem quod columba: suo nomine.

Unde bariona, idest filius columbae.

Et videtur respondere responsio Christi confessioni Petri. Quia confessus erat eum filium Dei, Jesus autem dicit eum filium columbae, scilicet spiritus sancti, quia haec confessio non potuit fieri nisi a spiritu sancto.

Sed creditur quod primo dicebatur bar-iona, idest ioannis filius, sed per corruptionem Scripturae ita dictum est.

Sed quid est? numquid alii non confessi sunt filium Dei? immo legitur de Nathanaele Io. I, 49. Item illi qui in navi, supra IX. Quare ergo hic beatificatur Petrus, et non alii? quia alii filium adoptivum confessi sunt, hic autem filium naturalem; ideo hic prae ceteris beatificatur, quia primus confessus est divinitatem.

Origenes dicit: videtur quod ante non confessus fuerit. Sed quomodo misit eos praedicare? respondet quod a principio non praedicabant ipsum esse Christum, sed poenitentiam praedicabant. Item potest esse quod praedicabant Christum; sed hic primo ipsum esse filium Dei. Ergo hic specialiter remunerat.

Beatus es, simon etc., quia beatitudo est in cognitione; Io. XVII, 3: haec est vita aeterna ut cognoscant te solum verum Deum.

Sed duplex est cognitio: una quae est per naturalem rationem, alia quae supra rationem.

Prima non facit beatitudinem, quia dubia est: unde non satiat intellectum; sed beatitudo debet satisfacere appetitui naturali, et hoc habebitur in patria; Is. Lxiv, 4: oculus non vidit, nec auris audivit quae praeparavit Dominus diligentibus se. Ergo in hac vita, quanto aliquis magis potest percipere de hac cognitione, magis est beatus; Prov. III, V. 13: beatus qui invenit sapientiam. Unde dicit beatus es, quia incipis esse beatus.

Quia caro et sanguis non revelavit tibi. Hoc potest exponi ita quod caro et sanguis sumantur pro amicis carnalibus; ad Gal. I, 16: continuo non acquievi carni et sanguini. Unde caro et sanguis non revelavit tibi, idest non habuisti ex traditione Iudaeorum, sed ex revelatione Dei. Item in Christo erat caro, et sanguis, et divinitas; ideo quia Petrus non respexit ad carnem et sanguinem, ei dicitur beatus es, quia non iudicas secundum quod caro et sanguis revelat, sed secundum quod pater meus. Vel non habes ex naturali industria, sed ex patre meo.

Nemo enim cognovit filium nisi pater, lc.

Cap. X, 22. Illius enim est manifestare, cuius est cognoscere. Unde nemo novit nisi cui pater voluerit revelare; Dan. II, 28: est Deus in caelo revelans mysteria.

Et ego dico tibi, quia tu es Petrus etc.. Hic dat confessionis remunerationem.

Confessus erat humanitatem et divinitatem, ideo dat Dominus remunerationem.

Primo dat nomen; secundo potestatem.

Circa primum primo dat nomen; secundo nominis rationem, ibi et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam.

Et ad hoc venit in hunc mundum ut ecclesiam fundaret. Is. XXVIII, 16: ecce ego ponam in fundamento sion lapidem probatum angularem pretiosum, in fundamento fundatum. Iste signatum est per lapidem quem supposuit Iacob capiti, et unxit, ut habetur Gen. XXVIII, 18. Iste lapis est Christus, et ab ista unctione omnes dicti sunt Christiani; unde non solum dicimur Christiani a Christo, sed a petra. Ideo specialiter imponit nomen: tu es Petrus, a petra quae est Christus.

Licet secundum Augustinum videatur quod modo non fuerit impositum, sed a principio; Io. I, 42: tu vocaberis cephas.

Vel potest dici quod tunc fuit promissum, hic datum.

In huius signum rei, super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Proprietas petrae est, quod ponatur in fundamento; item, ut det firmitatem. Supra VII, 24: similis est homini qui aedificat domum suam super petram.

Unde potest exponi de Christo: et super hanc petram, idest Christum, ut sit fundamentum, et ut fundata firmamentum recipiat.

Augustinus in libro retract. Dicit, quod multipliciter exposuit, et reliquit audientibus ut acciperent quam vellent. Vel ut demonstret ly hanc petram Christum; I ad Cor. X, 4: petra autem erat Christus. Et alibi, I ad Cor. III, V. 11: fundamentum aliud nemo potest ponere nisi id quod positum est, quod est Christus Jesus.

Alia expositio: super hanc petram, idest super te petram, quia a me petra trahes tu quod sis petra. Et sicut ego sum petra, ita super te petram aedificabo etc..

Sed quid est? est ne Christus et Petrus fundamentum? dicendum quod Christus secundum se, sed Petrus inquantum habet confessionem Christi, inquantum vicarius eius. Ad Ephes. II, 20: supraaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Jesu etc.. Apoc. XXI, 4: fundamenta civitatis duodecim, et in ipsis duodecim nomina apostolorum et agni. Ideo Christus secundum se est fundamentum, sed apostoli non secundum se, sed per concessionem Christi, et auctoritatem datam a Christo; ps.

Cap. Lxxxvi, 1: fundamenta eius in montibus sanctis. Sed specialiter Petri domus, quae est fundata super petram, non diruetur, ut supra VII, 25. Sic ista impugnari potest, expugnari non potest.

Et portae inferi non praevalerunt adversus eam. Ier. I, 19: bellabunt adversum te, et non praevalerunt.

Et qui sunt portae inferi? haeretici: quia sicut per portam intratur in domum, sic per istos intratur in infernum. Item tyranni, Daemones, peccata. Et quamvis aliae ecclesiae vituperari possint per haereticos, ecclesia tamen Romana non fuit ab haeticis depravata quia supra petram erat fundata. Unde in constantinopoli fuerunt haeretici, et labor apostolorum amissus erat; sola Petri ecclesia inviolata permansit. Unde Lc. XXII, 32: ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. Et hoc non solum refertur ad ecclesiam Petri, sed ad fidem Petri, et ad totam Occidentalem ecclesiam. Unde credo quod Occidentales maiorem reverentiam debent Petro, quam aliis apostolis.

Et tibi dabo claves regni caelorum.

Hic ponitur secundum donum quod Petro dedit Christus secundum humanitatem.

Fundavit enim ecclesiam in terris, et Petrum vicarium suum instituit, ut introduceret in caelum; ad Hebr. X, 19: habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi.

Unde Christus vicarium suum Petrum instituit, ut introduceret in caelum, unde illud ministerium dedit, unde claves dedit. Clavis enim introducit: unde Petrus habet ministerium introducendi.

Et duo facit.

Primo claves committit; secundo usum docet et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis etc..

Sed videamus quae sunt claves.

Domus quando est serata impedit introitum; clavis vero removet impedimentum. Regnum caelorum habebat impedimentum, sed non ex parte sua; Apoc. IV, 1: vidi, et ecce Ostium apertum; sed impedimentum erat ex parte nostra, scilicet peccatum, quia nihil coinquinatum intrabit in illam. Ista impedimenta removit Christus per suam passionem, quia lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, Apoc. I, 5. Et hanc communicavit ut per ministerium peccata tollerentur, quod expletur per virtutem sanguinis Christi: unde sacramenta virtutem habent a virtute passionis Christi. Unde dabo tibi ministerium etc.. Is.

Cap. XXII, 22: dabo super te claves David.

Sed dicit tibi dabo; nondum enim erant fabricatae; res autem non potest dari antequam sit. Fabricandae autem hae erant in passione; unde in passione fuit eorum efficacia.

Unde hic promisit, sed post passionem dedit, cum dixit: pasce oves meas.

Sed quare dicit claves? quia absolvere est remove obstatulum. Duo enim sunt, quia duo requiruntur, potestas et scientia.

Sed quid est? numquid non aliqui sacerdotes sunt, qui non habent scientiam? intelligatis quod habent scientiam, quia nullus clavem scientiae habet nisi sacerdos. Non dicitur hic scientia habitus intellectus etc., sed dicitur auctoritas discernendi. Unde est aliquis iudex, qui non habet scientiam primo modo, et tamen habet scientiam secundo modo, quia habet auctoritatem; aliquis autem habet scientiam primo modo, et non secundo modo, quia non habet auctoritatem.

Unde scientia hic dicitur auctoritas discernendi, et sacerdos quilibet hanc habet ut discernat in absolvendo.

Consequenter ponit usum clavium quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis. Sed videtur quod inconvenienter ponatur, quia usus clavis non est ligare, sed aperire.

Dico quod clavium conveniens iste usus est. Ipsum enim caelum apertum est; apoc.

Cap. IV, 1: vidi Ostium apertum. Unde non est necessarium ut aperiatur; sed ligatus qui debet introire, oportet quod solvatur.

Sed hic vitandi sunt aliqui errores.

Primus tangitur in Glossa, quia quidam usurpaverunt quod possent omnes, quos vellent, absolvere, et introducere in regnum caelorum.

Sed hoc non potest stare, quia solius Dei est immutare voluntates.

Alius error est, quod sacerdos non ligat, sed ostendit esse absolutum. Sed istud derogat virtuti sacramenti, eo quod sacramenta novae legis efficiunt quod figurant; sacramenta vero veteris legis non. Unde si nihil efficeret, non esset sacramentum novae legis.

Tertio aliqui dicunt quod in peccato sunt tria: culpa, et reatus, et poena. A duobus absolvitur homo per se per contritionem; sed quando homo ab his absolutus est, remanet obligatus ad poenam temporalem, quam per se tollere et evitare homo non sufficit; ideo dantur claves, quae minuunt aliquid de ista poena, et ligant quantum ad poenam aliquam.

Tamen videtur mihi, quod hoc non sit bene dictum, quia sacramentum novae legis dat gratiam, sed gratia non ordinatur contra poenam, sed contra culpam. Unde dico quod sic est in sacramento isto confessionis, sicut in sacramento baptismi, quod habet virtutem spiritualem instrumentalem, secundum quam mundat a culpa. Unde Augustinus: quae est virtus aquae, ut carnem abluat, et culpam tollat? sic dico quod in sacerdote est quaedam vis spiritualis instrumentalis, a qua dicitur minister, et sic ministerialiter operatur remissionem, sicut aqua baptismi.

Sed hic facit difficultatem, quia modo solum pueri veniunt ad baptismum: et si accedat adultus, aut venit fictus, aut non: fictus venit, quando sine innovatione mentis, et tunc non remittitur culpa; non fictus venit, quando cum proposito confessionis, unde requiritur gratia, sive propositum conversionis, et istud est ex gratia. Gratia autem tollit culpam. Unde in sacramento baptismi veniens adultus, si praeparat se, recipit remissionem culpae. Sic in sacramento poenitentiae, ad quod soli adulti accedunt, non est contritus, nisi habeat in proposito se subiicere discretioni et iudicio sacerdotis. Si non est contritus, non consequitur effectum, sicut nec in baptismo. Sed potest accidere, quod aliquis accedit non totaliter contritus, qui virtute gratiae collatae in sacramento perfecto efficitur contritus; ideo intelligendum est: quodcumque solveris, idest si ministerium absolutionis adhibes. Et dicit quodcumque, quia non solam culpam, sed poenam. Solutum erit in caelis, idest habebitur tamquam absolutum in caelis, sicut est de baptismo: unde debet dicere sacerdos, ego te absolvo, sicut ego te baptizo.

Sed potest quis quaerere qualiter ligat.

Sciendum quod sacerdos minister est Dei, et actio ministri dependet ab actu Domini: unde eo modo quo Dominus ligat et solvit, sic sacerdos ministerialiter. Solvit Deus infundendo gratiam, ligat non infundendo: sic sacerdos solvit sacramento, ministrando sacramentum, ligat vero non adhibendo.

Aliter dicitur, quod per caelos praesens ecclesia designatur; unde quodcumque ligaveris, excommunicatione, vel solveris, erit solutum vel ligatum, quoad administrationem sacramentorum ecclesiae. Unde volunt, quod ista administratio, haec ligatio et absolutio sit super terram, ita quod non se extendat ad mortuos.

Sed hoc reprobatur, quia non solum se extendit ad vivos, sed etiam ad mortuos: unde si ad utrumque referatur, sensus est: quodcumque ligaveris super terram, tunc dico existens super terram, erit ligatum et in caelis.

Sed est alia quaestio, quia alibi habetur, Io. XX, 23: quorum remisistis peccata, remittentur eis; hic vero solum hoc dicit Petro.

Dicendum quod immediate dedit Petro; alii vero a Petro recipiunt; ideo ne credantur ista solum dici Petro, dicit: quorum remisistis etc.. Et hac ratione Papa, qui est loco sancti Petri, habet plenariam potestatem, alii vero ab ipso.

#3 Lectio 3

Supra posita est confessio Petri de divinitate Christi, hic mandat taciturnitatem ad tempus, ne scilicet dicerent quod ipse esset Christus.

Sed hic videtur quaestio. Quia supra Dominus miserat discipulos ad praedicandum regnum Dei, quomodo hic prohibet? secundum superficiem litterae potest dici quod non praecepit supra quod annuntiarent Christum, sed regnum Dei. Sed quia Annuntiatio regni Dei includit in se Annuntiationem Christi, ideo quod praecepit supra, videtur hic prohibere.

Hieronymus dicit, quod illud quod ante praedicaverat, non prohibet, quia ante praeceperat praedicari Jesum, hic praecepit ne dicant eum Christum: Christus enim est nomen dignitatis, Jesus nomen salvatoris. Unde supra I, 21: et vocabis eum Jesum. Origenes respondet quod apostoli ante loquebantur de Christo, ut de magno viro; sed de Christo voluit subterfugere, ut post eis magis appareret; sicut aliquando praemittitur doctrina, ut habeant tempus discernendi.

Vel dicendum quod illud: euntes autem praedicate, non debet retorqueri ad tempus ante passionem, sed post. Unde ibi tangitur quod trahentur ante reges et praesides etc., et non fuit hoc factum ante passionem.

Sed quare Dominus nunc mandavit istud tacendum? futurum enim erat ut populi viderent eum patientem, et quando aliqui percipiunt confusionem ab aliquo magno, ad scandalum magis incitantur, ideo etc..

Chrysostomus dicit: si quod plantatur evellatur, non potest ita cito plantari. Unde si plantata fuisset fides, et evulsa fuisset in passione, post non fuisset tam cito plantata.

Unde multa non sunt dicenda propter scandalum vitandum. Et quod haec sit causa, patet, quia statim suam passionem annuntiat; unde subditur et exinde coepit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire ierosolymam et multa pati. Et circa hoc tria facit.

Primo praenuntiat passionem; secundo discipulum arguit, ibi qui conversus dixit Petro etc.; tertio docet fidem, ibi tunc Jesus dixit discipulis suis etc..

Et circa primum duo. Quia primo praenuntiat passionem; secundo resurrectionem, ibi et tertia die resurgere.

Et circa primum tangit locum, auctores, ac consummationem.

Dicit ergo et exinde coepit Jesus ostendere discipulis suis. Locutus est de passione hic, et XVII, et XX cap..

Sed ante hoc tempus non praenuntiaverat.

Sed quare modo coepit? quia apostolis manifestavit.

Sed quare non ante? quia si antequam fides esset confirmata in eis, praenuntiasset passionem, forte dimisissent eum: sed nunc verum Deum credebant, ideo etc..

Et dicit ostendere, non dicere quia haec dicuntur quae manifestantur visibiliter, ostenduntur quae intelliguntur; ideo Iudaeis dicebat, discipulis ostendebat; Lucae ult., 26: nonne oportuit Christum pati, et sic intrare in gloriam suam? unde quod dicit oportet, tangit locum.

Et quare ierosolymam? tangit rationem.

Sed quod dicit ierosolymam, prima ratio est, quia ibi erat templum Dei, ubi fiebant sacrificia.

Sacrificia autem veteris legis fuerunt figura istius sacrificii, quod fuit in ara crucis; ideo voluit quod ubi erat figura, pateret veritas; Ephes. V, 2: et tradidit semetipsum sacrificium, et oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis etc.. Alia ratio est, quia prophetae passi sunt in ierusalem, ut infra cap. XXIII, 37: ierusalem, ierusalem, quae occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt. Voluit igitur ibi pati ad ostendendum, quod mors eorum fuit signum passionis Christi. Item ierusalem dicitur visio pacis; sed ipsa passio pacifica fuit; ad col.

Cap. I, 20: pacificans quae in caelis et quae in terris sunt. Item ut per istam viam esset nobis via ad ierusalem supernam; ad Gal. IV, V. 26: illa autem quae sursum est ierusalem mater nostra, libera est.

Sed a quibus? a senioribus. Et hoc est quia eis procurantibus passus est. Ille facit rem, cuius auctoritate fit; unde magis eum interfecerunt, quam milites.

Unde per hoc malitia populi significatur, quia qui videntur meliores, inveniuntur deteriores.

Aliquis enim retrahitur a peccato propter aetatem, aliquis propter scientiam, aliquis propter dignitatem; tamen aetas eos non retrahit, quia a senioribus; non scientia, quia a Scribis; non dignitas, quia a principibus sacerdotum; Ier. V, 5: ibo ad optimates, et loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam Domini et iudicium Dei sui. Et ecce magis hi confregerunt iugum.

Item quaedam abiectio et humiliatio fuit, quia quando aliquis patitur a plebeis, non est magnum; sed quando a sapientibus, et ab his, qui boni videntur, magna est abiectio; unde Io. XVIII, 35: gens tua et principes tradiderunt te mihi.

Item passus est usque ad mortem, ideo dicit et occidi; Act. X, 39: quem occiderunt suspendentes in ligno; Dan. IX, V. 26: occidetur Christus, et non erit eius populus, qui eum negaturus est.

Sed adiungitur gaudium resurrectionis et tertia die resurgere; Os. VI, 3: tertia die resuscitabit nos.

Et assumens eum Petrus coepit increpare illum. Hic increpat discipulum obviantem.

Et primo ponitur obviatio; secundo responsio Christi, ibi qui conversus dixit Petro etc..

Et assumens, vel in aspectu, vel ad se sumens, ne videretur praesumptuosus, quando Dominum ante alios reprehenderet, dixit absit a te, Domine: non erit tibi hoc. Dominus collaudaverat eius confessionem, et dederat ei potestatem, quia eum filium Dei esse cognoverat, ideo putabat, quod si occideretur, quod fides sua frustraretur, et quod non esset Deus; et ideo increpavit eum. Habebat in corde, quod filius Dei erat, et non advertibat, quod Deus non est increpandus, ut dicitur iob XV, 3: arguis eum, qui non est tibi aequalis, et loqueris quod tibi non expedit. Sed servabat adhuc aliquam fidem divinitatis, quia in marco habetur, propitius sis tibi, Domine, et noli te tradere in mortem.

Qui conversus dixit, vade retro post me, Satana. Hic ponitur responsio.

Hunc locum sic exponit Hilarius: diabolus videns, quod ipse nuntiaverat passionem suam, et cognoscens testimonia prophetarum, incitavit Petrum ad hoc ut dissuaderet. Ideo videns Dominus, quod non suo instinctu loqueretur, increpavit eum, ideo dixit Petro vade post me: ita quod sit ibi punctus. Et ad Satanam dixit Satana, scandalum es mihi.

Hieronymus dicit, quod non credit, quod instinctu diaboli locutus sit Petrus, sed pietatis affectu; unde ignoranter dixit.

Unde tria facit, quia primo ponitur admonitio; secundo increpatio; tertio causae assignatio.

Admonitio, quia vade, Petre.

Unde est eadem sententia, quae dicta est supra diabolo, vade retro, Satana. Vel vade post me, sequere me. Satanas est idem quod adversarius. Unde qui consilio divino contradicit, Satanas dicitur. Scandalum mihi es; idest vis impedire meum propositum.

Sed nonne diligentibus Deum non est scandalum? Origenes dicit, quod perfectis non est scandalum. Unde non scandalizantur. Sed potest aliquis eis ponere scandalum. Unde Petrus scandalum assumpsit, sed Christus non. Vel sic, quia reputat scandalum membrorum esse suum. Unde Paulus: quis scandalizatur, et ego non scandalizor? quia ergo posset aliis scandalum esse, dixit scandalum mihi es, non propter me, sed propter membra mea. Sed quid est? supra dixerat tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; hic autem appellat eum Satanam.

Hieronymus dicit quod quae promiserat Dominus, nondum habebat. Sed quia in futurum haec habebat, ideo potuit propter haec eum vocare Satanam. Chrysostomus dicit quod voluit ostendere, quid homo potuit per se, et quid ex gratia Dei: quia supra ex gratia Dei recognovit Christi divinitatem; sed ubi retraxit Deus suam gratiam, apparuit humanitas et defectus, intantum quod Satanam appellaret eum: ita Dominus vult aliquando viros perfectos cadere, ut suam humanitatem cognoscant.

Et quod ita debeat intelligi, satis concordat illud quod sequitur.

Unde dat causam quia non sapis quae Dei sunt. Prius enim dixerat, tu es filius Dei, ibi sapiebat secundum divinitatem; hic vero sapis quod hominis est; I ad Cor. II, 14: animalis enim homo non percipit quae Dei sunt. Prov. XIII, 16: qui fatuus est aperiet stultitiam. Petrus refugit carnis mortem, sed spiritus Dei non; unde io.

Cap. XV, 13: maiorem caritatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

Tunc Jesus dixit discipulis suis.

Hic exhortatur ad passionis imitationem. Et primo ponit exhortationem; secundo rationem; tertio confirmat.

Secunda ibi qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; tertia ibi quid prodest homini si mundum universum lucretur etc..

Ita Petrus volebat impedire passionem, sed ipse invitat eos dicens si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me; quasi dicat: oportet quod sitis parati ad passionem Christi imitandam. Imitantur speciali modo martyres corporaliter, sed spiritualiter spirituales homines, spiritualiter pro Christo morientes. Unde potest legi de cruce corporali.

Chrysostomus: sic ergo cum dixit, Petre, vade post me, intelligatis quod soli Petro dixerit: cum vero dixit, qui vult venire etc., omnes homines vult venire ad se.

Et dicit vult, quia magis trahitur qui voluntarie trahitur, quam qui violenter; Ps. LIII, V. 8: voluntarie sacrificabo tibi. Ideo tria dicit: quod abneget, quod tollat crucem, quod sequatur me.

Chrysostomus dicit quod loquitur per similitudinem. Si haberes filium, et videres eum male tractari, si non curares, tu abnegares; sic si vis passionem Domini sequi, oportet quod abneges te, et pro nihilo te reputes; Ps. XXXVII, 15: et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones. Et Prov. XXIII, 35: verberaverunt me, et non dolui; traxerunt me, et non sensi. Et tollat crucem suam, et sequatur me: quod paratus sit pati crucem, sive mori morte acerbissima et turpissima; sap.

Cap. II, 20: morte turpissima condemnemus eum. Unde homo debet esse paratus pati quamcumque mortem propter Deum. Pati propter sua scelera est turpe: sed propter Deum, non. Unde I Petr. IV, 15: nemo patiar ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

Secundum Gregorium intelligitur de mortificatione spirituali. Est enim abnegatio sui ipsius tripliciter. Primo quando abnegat statum peccati praecedentis; Rom. VI, 11: existimate vos mortuos peccato. Item si non est in peccato, et transferret se ad statum perfectum; ad Phil. III, 12: si quo modo occurram ad resurrectionem quae est ex mortuis, non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem si quo modo comprehendam, in quo et comprehensus sum a Christo Jesu. Item qui proprium affectum abnegat; ad Gal. II, 19: ego autem per legem legi mortuus sum ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci. Et II ad Cor. V, 14: si unus mortuus est, et omnes mortui sunt.

Tollat crucem. Crux a cruciatu dicitur. Spiritualiter cruciatur, cuius mens cruciatur propter proximi compassionem, ut apostolus Rom. XII, 15: flere cum flentibus. Cruciatur similiter quis per poenitentiam; ad gal.

Cap. V, 24: qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Et sequatur me. Multi compatiuntur, sed Deum non sequuntur. Qui compatiatur, et in peccato est, non sequitur, quia venit Christus peccata destruere. Item si affligis te propter vanam gloriam, Deum non sequeris; supra VI, 16: cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes etc..

Qui enim voluerit animam suam salvam facere perdet eam. Hic redditur ratio suae admonitionis, et est ratio a magnitudine retributionis. Et hoc dupliciter potest legi. Est enim duplex salus; salus scilicet animae, et haec est iustorum; salus corporis, et haec omnium, etiam iumentorum; ps.

XXXV, 7: homines et iumenta salvabis, Domine.

Unde dicamus qui voluerit animam suam salvam facere, vitam corporalem non abnegando non tollerando crucem, perdet eam. Supra dixit qui vult, hic qui voluerit. Unde sicut illud dupliciter interpretari poterat, similiter istud. Qui voluerit animam suam, quae est principium vitae corporalis salvam facere, scilicet quod non occidatur, vel quod non compatiatur, perdet eam. Ps. Lxxii, 27: perdes omnes qui fornicantur abs te. Qui autem perdidit, vel tradendo in mortem, vel abnegando delectationes, propter me, inveniet eam; Eccli. LI, 35: modicum laboravi, et inveni multam requiem.

Vel sic. Qui voluerit animam suam salvam facere, et illam ad salutem aeternam ducere, Is. LI, 6: salus mea in sempiternum erit, perdet eam, vel sustinendo mortem, vel abnegando carnalia. Qui autem perdiderit propter me, scilicet qui carnalia desideria dimiserit, inveniet eam, scilicet vitam; II cor.

Cap. XIII, 4: nam et nos infirmi sumus in illo, sed vivemus cum eo.

Quid enim prodest homini si universum mundum lucretur, animae autem suae detrimentum patiat? hic confirmat per rationem. Posset aliquis dicere: non curo; magis volo vitam hanc praesentem quam aliam. Et hoc excludit. Primo per vitam illam inaeestimabilem; secundo per damnum animae irrecensabile.

Dicit ergo quid prodest etc., idest quid proficiunt tibi ista temporalia, si animam perdis? naturale est homini quod magis diligit finem quam ea quae sunt ad finem, ut corpus quam divitias. Unde naturale est quod omnia exponuntur pro salute corporis. Si contrarium fiat, perversitas est passionis. Sic et naturale est plus animam diligere quam corpus; unde sapiens est qui magis vellet corporaliter pati, quam sustinere confusionem magnam. Si ergo ita est, magis debet optare salutem animae quam corporis, etiam si totum mundum posset habere. Sed quid prodest homini si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiat? quasi dicat: inaeestimabile damnum est animae detrimentum.

Item posset dicere: si habeo et perdo, potero recuperare: ideo excludit Dominus aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? quasi dicat, nullam.

Prov. VI, 35: non accipiet pro redemptione dona plurima.

Sed numquid non potest redimi? Dan. IV, V. 24: peccata tua eleemosynis redime. Dicendum quod hic loquitur quantum ad perfectam perditionem, quia non posset recuperare, nisi primo invenisset; sed quando est contritus, reinvenit. Gregorius aliter: duplex est tempus ecclesiae, prosperitatis et adversitatis: in adversitate adversa, in prosperitate prospera.

Filius autem hominis venturus est in gloria patris sui. Hic agit de iudiciaria potestate. Et primo ponitur iudiciaria potestas; secundo tacitae obiectioni respondet.

Forte tu dices: ad quid sequar et tollam crucem? etc.. Quia iudicium filii hominis est, et potestas. Io. V, 27: potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Non doleas ergo quod patiat, quia venturus est in gloria. Non doleas, quod reprobetur a senioribus, quia venturus est in gloria patris sui: nec quod ante multos, quia cum Angelis suis; Phil. II, 11: omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris. Et infra XXV, 31: cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae etc.. Tunc reddet, et restituet, unicuique secundum opera sua.

Deinde respondet tacitae obiectioni amen dico vobis; quasi dicat: dixi vobis quod venturus est filius hominis etc.. Sed nolite mirari. Quare? volo vobis ostendere, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem. Peccatores absorbentur morte, sed iusti gustant mortem. Isti autem erant Petrus, iohannes et Iacobus. Donec videant filium hominis venientem in regno suo. Hoc fuit signum gloriae futurae. Eos autem non nominavit propter invidiam aliorum.

Potuisset autem habere invidiam, quia magis his, quam aliis. Item propter importunitatem, quia importuni essent si nihil eis ostenderet.

Aliter potest dici, quod regnum Dei est ecclesia: ideo est aliquis qui non gustabit mortem, sicut iohannes, donec videat filium hominis venientem in regno suo; idest donec dilatetur ecclesia, quia tantum vixit, quod vidit ecclesiam dilatari, et multas ecclesias aedificari.

|+17 Capitulus 17

|#1 Lectio 1

In parte praecedenti ostendit virtutem doctrinae evangelicae etc., hic ostenditur finis, qui est gloria futura: et circa hoc duo facit.

Primo ostendit quomodo demonstrata est in transfiguratione; secundo quomodo perveniri possit ad eam, in XVIII cap. In illa hora etc..

Circa primum duo.

Primo demonstratur futura gloria; secundo praecipit celationem; tertio ponit dubitationem.

Secunda ibi et descendit illis de monte etc., tertia ibi et interrogaverunt eum discipuli etc..

Circa primum tria.

Primo ponuntur circumstantiae transfigurationis; secundo transfiguratio; tertio effectus.

Secunda ibi et transfiguratus est ante eos; tertia ibi et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam.

Ponit autem tres circumstantias, scilicet tempus; discipulos; locum.

Tempus ponit, cum dicit post dies sex.

Sed hic est quaestio litteralis, quare statim cum dixit: sunt quidam de hic stantibus etc. Non statim transfiguratus est. Solvit chrysostomus. Primo ut accenderet desiderium apostolorum; secundo ut mitigaret invidiam eorum, quia forte post verbum istud turbati fuerunt.

Sed quid est quod hic habetur post sex dies, in Luca habetur, post octo dies? planum est quod Lucas numerat diem quo dixit, et diem transfigurationis; Matthaeus vero dies solum intermedios; ideo, remoto primo et ultimo, non remanent nisi sex dies.

Per sex dies significantur sex aetates, post quas speramus venire ad gloriam futuram.

Item in sex diebus perfecit opera sua; ideoque post sex dies vult Dominus se ostendere, quia nisi elevemur ad Deum super omnes creaturas, quas Dominus his sex diebus creavit, non possumus pervenire ad regnum Dei.

Item assumpsit Petrum, Iacobum et ioannem. Quare non omnes? ad designandum, quod non omnes, qui vocati sunt, pervenient; unde infra XX, 16: multi sunt vocati, pauci vero electi. Et quare tres tantum? ad designandum, quod nulli pervenient nisi in fide trinitatis. Marc. XVI, 16: qui crediderit, et baptizatus fuerit, hic salvus erit. Sed quare plus istos quam alios? ratio est, quia Petrus magis fervidus erat. Ioannes, quia specialiter dilectus erat. Item Iacobus, quia praecipuus debellator erat adversariorum fidei; unde Herodes eum occidit primo, quia magnum aliquid credidit facere pro Iudaeis, ut in Act. XII, 2: occidit autem Iacobum etc., sequitur, cum videret, quia placeret Iudaeis etc..

Et duxit eos in montem excelsum seorsum etc.. Quare in montem? ad designandum quod non inducitur ad contemplandum nisi qui ascendit in montem, ut in Gen. XIX, 17 de Lot: in monte salvum te fac.

Et dicit excelsum valde, propter altitudinem contemplationis. Is. II, 2: elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi, et dicent: venite, ascendamus ad montem Domini. Quia super omnem altitudinem scientiae et virtutis erit illa altitudo gloriae.

Item seorsum, quia se separaverunt a malis.

Infra XXV, 32: separabunt eos, sicut agnos ab hoedis.

Sequitur transfiguratio et transfiguratus est ante eos. Et primo ponitur transfiguratio; secundo testimonium, ibi adhuc eo loquente etc.. Circa primum ponit transfiguratio; secundo modus; tertio Petri admiratio.

Dicit ergo et transfiguratus est, idest figuram mutavit, ante eos. Transfigurari idem est quod a propria figura mutari, ut habetur II ad Cor. XI, quod Satanas transfiguratur se in Angelum lucis. Ideo non est mirum si iusti transfigurentur in figuram gloriae; ideo transfiguratus est, quia quod suum est deposuit.

Aliqui dixerunt, quod aliud corpus assumpsit, quod falsum est; sed in figura quisquis immutetur de exteriori aspectu, dicitur transfiguratus: sicut cum aliquis est sanus et rubicundus, cum infirmus est fit pallidus, et sic dicitur transfiguratus; sic Christus, quia in alia forma quam appareret, apparuit, quia corpus eius non erat lucidum, sed tantum claritatem accepit, ideo dicitur transfiguratus.

Ideo sequitur et resplenduit facies eius sicut sol; ubi tangitur modus. Et primo demonstratur quantum ad claritatem faciei; secundo quantum ad nitorem vestium; tertio quantum ad testimonium.

Dicit ergo et resplenduit facies eius sicut sol. Hic futuram gloriam revelavit, ubi erunt corpora clara et splendentia. Et haec claritas non erat ab essentia, sed ex claritate interioris animae plenae caritate; is. LVIII, 8: tunc erumpet quasi mane lumen tuum, et sequitur, et gloria Domini colliget te. Unde erat quaedam refulgentia in corpore. Anima enim Christi videbat Deum, et super omnem claritatem a principio suae conceptionis; Io. I, 14: vidimus gloriam eius.

Si ergo in beatis aliis derivatur claritas ab anima ad corpus, quare non in Christo qui Deus erat et homo? dicendum quod quia Deus erat, ordo humanae naturae erat in sua potestate. Hic autem est ordo quod partes sibi communicent, ut laeso corpore, compassio sit in anima, et ex anima afficiatur corpus. Sed hic ordo subiectus erat Christo. Unde ita perfectum erat gaudium in parte superiori quod non egrediebatur extra: unde et perfecte erat viator, et perfecte comprehensor. Unde quando volebat, non fiebat reflexus, sed quando volebat, reflexus fuit, et apparuit splendidus.

Sed nonne dos fuit in Christo? quidam dicunt quod sic, et quod omnes dotes accepit in via: dotem subtilitatis in nativitate, agilitatis in undarum calcatione, claritatis hic, impassibilitatis in administrando sacramentum altaris.

Ego autem hoc non credo, quia dos est quaedam proprietates ipsius gloriae. Unde quod super mare ambulavit, quod resplenduit, totum fuit ex virtute divina, quia dos gloriae repugnat viatori, sed habuit aliquam similitudinem, quia resplenduit facies eius sicut sol; Apoc. I, 16: facies eius sicut sol refulget in virtute sua.

Sed potest obiici, quia iusti fulgebunt sicut sol. Ergo splendor Christi maior non erit aliis.

Dico quod sic. Sed quia in his sensibilibus non est clarius cui possit comparari; ideo soli comparatur.

Vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Hic de vestimentis. Hoc apparet quod non fuit per mutationem Christi, nec per dotem, quia vestimenta non sunt perceptiva dotis. Per vestimenta significantur sancti; Is. XLIX, 18: vivo ego, dicit Dominus, quia his omnibus sicut ornamento vestieris.

Et dicit facta sunt alba sicut nix. Nix habet candorem et frigiditatem, sic sancti habent candorem gloriae; Sap. III, 7: fulgebunt iusti et tamquam scintillae in arundinetis discurrent etc.. Item habebunt refrigerium ab ardore concupiscentiae; in Ps. Lxvii, 15: nive dealbabuntur in Selmon. Vel per vestimenta intelligitur littera sacrae Scripturae.

Et ecce apparuerunt illis Moyses et elias. Et quare apparuerunt? chrysostomus assignat rationes. Prima ratio est ad confirmandum fidem discipulorum. Quaesierat supra: quem dicunt homines esse filium hominis? etc.. Et dixerunt: alii eliam etc.. Ut vero ostenderet differentiam sui ad illos, ideo voluit eos adducere; Ps. Lxxxv, V. 8: non est similis tui in diis, Domine etc..

Secunda ratio est ad confutandum Iudaeos.

Dicebant enim quod erat transgressor legis; item dicebant quod erat blasphemator, ut habetur Io. X, 33: de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia. Ideo quia elias omnibus prophetis sanctior fuit, et Moyses legislator; coram Moyse et elia ostendit, quia non erat Deo contrarius, nec transgressor legis. Tertia ratio est, ut ostendat se iudicem vivorum et mortuorum, quia elias vivus erat, Moyses mortuus.

Quarta ratio est ad certificationem Petri; quia Petrus increpaverat Dominum de morte, ideo ostendit quod non sunt increpandi qui exponunt se morti, invocando istos duos; quia elias morti se exposuit coram iezabel, similiter Moyses exposuit se propter legem.

Quinta ratio est, quia duo erant in eo quod voluit ostendere in his duobus, scilicet mansuetudo, quam ostendit in Moyse, exemplum zeli Dei, quem ostendit in elia, de quo dicitur quod surrexit elias quasi ignis, et verbum ipsius quasi facula ardebat.

Sexta ratio assignatur in Glossa, quia omnis lex et prophetae testimonium dixerunt Christo. Unde Lc. XXIV, 44: omnia oportet impleri de me quae sunt in lege et prophetis.

Sed tunc est quaestio. De elia non est mirum si ibi fuit, quia est vivus; sed de Moyse est quaestio quomodo ibi erat.

Quidam dixerunt quod Angelus fuit ibi loco ipsius. Sed hoc nihil est, quia Moyses fuit ibi in anima solum. Sed qualiter visus est? dicendum, quod sicut Angeli videntur.

Sequitur affectus Petri respondens autem Petrus dixit etc.. Et possumus exponere torquendo ad carnalitatem, vel ad devotionem.

Chrysostomus retorquet ad carnalitatem.

Supra Christus dixerat se passurum, et Petrus increpaverat eum, cum reprehendit eum.

Unde apparuerunt Moyses et elias loquentes de passione eius; ideo cum audivit Petrus referre, non poterat audire. Unde non voluit se opponere; ideo cogitavit quod si ibi maneret, evaderet mortem: ideo ne cito recederent, dixit faciamus hic tria tabernacula.

Et quare dixit Moysi unum, eliae unum? quia videbat eum affectuosum ad mortem, volebat quod isti impedirent mortem eius. De elia legitur IV Reg. I, 10, quod quando misit rex quinquagenarium, fecit descendere ignem de caelo. Item legitur de Moyse num. XVI, 32, quod quando iurgium occurrit in tabernaculo, quod descendit nubes. Ideo cogitavit, quod per Moysen poterat impetrari nubes, et per eliam ignis.

Alii vero reducunt ad devotionem Petri. Et secundum hoc duo facit. Quia primo tangit affectum; secundo consilium, ibi si vis etc..

Dicit ergo Domine, bonum est nos hic esse. Ex nimio fervore videns gloriam, ita affectus erat quod numquam voluisset separari, si Deus voluisset.

Et quid erit de illis qui in gloria erunt perfecta? unde existentes in illa beatitudine numquam volent separari; Ps. Lxxii, 28: mihi autem adhaerere Deo bonum est etc..

Secundo dat consilium, et sicut dicit Lc. IX, 23, nesciens quid diceret; unde dicit si vis, faciamus hic tria tabernacula: quia voluntatem nostram debemus submittere voluntati divinae, ut supra VI, 10: fiat voluntas tua etc..

Unde in isto bene dixit Petrus; in alio vero male, quia credidit quod gloria sine morte posset haberi, quod est contra illud II cor. V, 1: scimus enim si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod aedificatam habemus domum non manufactam, sed aeternam in caelis. Item quia credidit in hoc mundo esse gloriam sanctorum, quae non est hic, sed in caelis; supra V, 12: gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in caelis. Item quia credidit quod domibus indigerent; sed non indigent hic, sed habent in caelis, ut Apoc. XXI, 3: ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Item quia tria tabernacula voluit fieri: unum enim sufficit patri, et filio, et spiritui sancto. Item quia comparavit Christum aliis: non autem sic debet fieri; iob XXXII, 21: Deum homini non aequabo. Petre, omnes habent unum tabernaculum, quod est fides.

Sequitur testimonium et adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos etc.. Petrus insipienter loquebatur, ideo indignus fuit responsione. Volebat materiale testimonium; ideo voluit Dominus ostendere quod sancti non indigent. Item per nubem ostendere se voluit; Ps. Lxvii, 35: magnificentia eius in nubibus. Sed aliquando apparet nubes clara, aliquando nubes tenebrosa; Ex. XIX, 18 dicitur quod apparuit nubes caliginis; sed hic apparet lucida, quia significat consolationem gloriae, quia tunc protegentur ab omni aestu; Apoc. XXI, 4: absterget Deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quoniam prima abierunt.

Sequitur testimonium ex voce patris; unde et vox de nube dicens etc.. Sed quare de nube? ad significandum quod est vox patris. Dominus habitat in nube.

Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Tangitur Christi dignitas ex proprietate filiationis, ex perfectione dilectionis, et ex conformitate operationis.

Unde dicit hic est, quasi singularis filius. Alii sunt filii per adoptionem, ps.

Lxxxi, 6: ego dixi: dii estis, et filii excelsi omnes, sed iste est verus filius, scilicet singulariter, ut I Io. V, 20: filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum.

Item, aliter, dilectus. Dilectio nostra est ex bonitate creaturae. Non enim est res bona, quia diligo eam, sed quia res bona est, diligo eam. Sed dilectio Dei est causa bonitatis rerum. Et sicut Deus perfudit bonitatem in creaturis per creationem, sic in filio per generationem, quia totam filio communicat bonitatem; unde creaturae benedicuntur per participationem, sed filio totum dedit; Io. III, 35: pater diligit filium, et omnia posuit in manibus eius. Unde ipse amor procedit a patre diligente filium, et a filio diligente patrem.

Sed contingit quod alicui datur aliquid, et non bene utitur datis, ideo non datori complacet; sed Deus dedit isti plenitudinem, et bene usus est eis; ideo sibi complacuit; unde dicit in quo mihi bene complacui.

Idem habetur supra XII, 18: in quo mihi complacui et in quo requiescit animus meus.

Quia ergo talis est ipsum audite. Unde insinuat eum datum doctorem omnium; deut. XVIII, 15: prophetam suscitabit Dominus de gente vestra, ipsum sicut me audite. Vel ipsum audite, non Moysen, non eliam, nisi secundum quod Christum docent, vel doctrinam Christi.

Notate quod Christus habuit testimonium de caelo a patre, de inferno a Moyse, et ab elia de Paradiso, a discipulis de terra: ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et inferorum, Phil. II, 10.

Item notandum quod duplex est regeneratio: una in baptismo, alia quando ab omni inquinamento spiritus mundabimur. Unde in baptismo designatus est Jesus per columbam, quae est animal simplex, ad designandum simplicitatem: est etiam animal foecundum, ad designandum aliam regenerationem. Apparuit in nube lucida, ad designandum claritatem et extinctionem omnis concupiscentiae; Is. IV, 5: et creabit Dominus super omnem locum montis sion, et ubi invocatus est, nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammantis per noctem.

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt. Posita transfiguratione, hic ponitur effectus in discipulis. Et primo ponitur timor; secundo confortatio Christi contra timorem; tertio effectus.

Secunda ibi et accessit Jesus etc.; tertia ibi levantes autem oculos suos neminem viderunt.

Dicit ergo et audientes. Audierunt vocem patris de nube, sicut dicitur II Petr. I, 18: hanc vocem audivimus, cum essemus in monte.

Et ponit signum timoris, quia ceciderunt in faciem suam.

Sequitur timor et timuerunt valde. Sed quare timuerunt? ponit Hieronymus tres rationes.

Prima, quia cognoverunt se errasse, sicut dicitur de Adam Gen. III, 10: Domine, audivi vocem tuam, et timui, quia nudus eram. Item quia nube erant involuti, cognoverunt maiestatis divinae praesentiam; ex. XIII, 21: Dominus autem praecedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis etc.. Et naturale est quod unusquisque ex eo quod non consuevit, stupescat. Item propter vocem de nube; Deut. V, 26: quid est omnis caro ut audiat vocem Dei viventis? et ex hoc fortitudo eorum defecit, quia ceciderunt in faciem suam.

Sed notandum quod aliter cadunt impii, aliter sancti. Impii cadunt retrorsum, ut habetur I Reg. IV, 18 de Heli, qui cum audisset rumores de arca Domini, cecidit de sella, et, fracta cervice, expiravit.

Sed sancti in facies suas; Apoc. VII, 11: qui ceciderunt in facies suas. Et ratio est, quia non videmus quod retro est. Eccle. II, 14: sapientis oculi in capite eius.

Consequenter ponitur confortatio Christi. Et confortat eos facto et verbo: facto, contra timorem et casum: contra timorem, per eius praesentiam, quia accessit Jesus. Ps. XXII, 4: non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et supra XIV, 27: ego sum, nolite timere. Item confortat per contactum, quia dat lasso virtutem, Is. XL, V. 29, et in Daniele legitur: manus eius tetigit me et erexit; unde dicit et tetigit eos. Item confortat contra casum; unde, dixitque eis: surgite. Eph. V, 14: surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Item contra timorem nolite timere. Timor ille erat pusillanimitas, et illi qui surgunt a peccato, timorem deponunt, quia perfecta caritas foras mittit timorem, I Io. IV, 18.

Consequenter sequitur effectus confortationis levantes autem oculos suos neminem viderunt nisi solum Jesum. Et iste est effectus confortationis divinae, quia a Christo confortati non vident nisi Jesum, nec in ullo gaudent vel confortantur nisi in ipso; ad Phil. I, 21: mihi vivere Christus est, et mori lucrum. Item neminem viderunt nisi solum Jesum, quia recedente umbra legis, et doctrina prophetarum, quae per Moysen et eliam designantur, sola doctrina Christi tenetur.

Vel, secundum aliam litteram, solus remansit, ne vox videretur esse prolata ad Moysen vel eliam. Unde ipsis non apparentibus certum fuit quod ad eum vox prolata fuit.

Consequenter ponitur mandatum de differenda huius visionis revelatione; unde dicit et descendentibus illis de monte praecepit Jesus dicens: nemini dixeritis visionem.

Sed quae est ratio? triplex est. Prima, quia, ut dicit Hieronymus, futurum erat quod Christus pateretur, et quod Iudaei scandalizarentur; I ad Cor. I, 23: Iudaeis quidem scandalum: ideo si audissent istud, magis scandalizati fuissent, unde reputassent nihil fuisse.

Unde magis essent tardi ad credendum resurrectionem.

Remigius sic exponit: quia si nuntiasset, numquam implevisset quod desiderabat, et sic frustratus esset suo desiderio; quia habetur Lc. XXII, 15: desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum.

Hilarius exponit sic: quia spirituales gloriam non decebat nuntiari nisi per viros spirituales; sed ipsi nondum erant spirituales; Io. VII, 39: nondum erat eis spiritus datus.

Et interrogaverunt eum etc.. In parte ista satisfacit petitioni discipulorum. Et primo ponitur petitio; secundo responsio; tertio effectus.

Secunda ibi at ille respondens etc.; tertia ibi tunc intellexerunt etc..

Apostoli videntes eum transformari, credebant quod ex tunc inciperet regnare.

Intellexerant enim quod elias debebat prius venire, Mal. Ult., 5. Et quia eum viderant, credebant quod iam venisset, et appropinquaret regnum eius, ut habetur mal.

Cap. Ult., 1: ecce enim dies veniet etc.. Et ibid., 5: mittam vobis eliam prophetam antequam veniat dies Domini magnus et horribilis etc.. Sed istud nesciebant ex Scriptura, quia simplices erant, sed sciebant ex dictis Scribarum. Unde dicunt quid ergo Scribae dicunt quod eliam oporteat primum venire? Scribae, qui ex lege noverant, ita dicebant, sed pervertebant Scripturam.

Est enim duplex adventus Christi, scilicet gloriae: et de hoc adventu intelligitur quod elias praecedet illum; sed est alius adventus in carne: unde ipsi pervertentes exponebant de isto.

Huic dubitationi Dominus satisfacit.

Et primo tangit adventum futurum; secundo praeteritum. Unde dicit at ille respondens ait illi: elias quidem venturus est.

Unde de duplici elia loquitur, quia de elia in propria persona venturo: et hic venturus est ad annuntiandum viam iustitiae et restituet omnia, et convertet corda hominum ad Christum, convertet Iudaeos ad fidem patriarcharum qui habuerunt fidem de Christo, quia, ut habetur Rom. XI, 25, caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet.

Augustinus aliter exponit restituet omnia, quia veniente Antichristo omnes seducentur; sed mortuo Antichristo omnes restituentur ad fidem per praedicationem eliae.

Origenes sic: restituet, quia si aliquis debet quod non solvit, debet restituere. Sed quilibet debitor est mortis; et quia elias nondum est mortuus, cum veniet, restituet omnia, et reddet debitum mortis.

Additur de alio elia dico autem vobis, quia elias iam venit. Quis est iste? iohannes baptista, non quod ipse sit in persona, sicut habetur Io. I, 21, cum petebatur ab eo, elias es tu? respondit, non.

Sed in spiritu et virtute: quia sicut elias secundi adventus erit praecursor, ita iohannes primi adventus. Item sicut elias contradicebat iezabel, sic iohannes Herodiadi: et sicut elias fuit eremi cultor, sic iohannes. Unde de ipso dicitur Lc. I, 7: ipse praecedet eum in spiritu et virtute eliae. In spiritu: non quia transeat spiritus eliae in iohannem, ut aliqui posuerunt, sed eandem virtutem habebit.

Et non cognoverunt eum, idest non approbaverunt, ut habetur infra XXI, 25, ubi quaesivit Dominus si baptismus iohannis est de caelo vel de terra, quia, si de caelo dixissent, credere debuissent. Sed fecerunt in eo quaecumque voluerunt, quia eum male tractaverunt, non secundum quod iustitia exigebat, sed incarceraverunt eum. Simile habetur de ieremia Eccli. XLIX, 9: nam male tractaverunt eum, qui a ventre matris consecratus est propheta.

Sic et filius hominis passurus est ab eis. Iohannes praecursor fuit Christi quantum ad nativitatem, quia sicut iohannes ex muliere veteri et sterili supra naturam, sic Christus ex virgine supra naturam. Item in praedicatione, quia incepit praedicare.

Agite poenitentiam, sic et Christus.

Item quantum ad baptismum; ideo requirebatur quod esset praecursor quantum ad passionem, quia sicut ipse propter iustitiam occisus est, sic et Christus. Unde sic filius hominis passurus est ab eis.

Sed a quibus eis? videtur quod non ab eis a quibus iohannes, quia iohannes ab Herode, Christus a Scribis.

Sed potest dici quod ab eisdem, quia iohannes ab Herode et Iudaeis consentientibus, sed Christus a Scribis, consentiente Herode. Unde in partibus illis erat, et oblatus fuit ei; Ps. II, 2: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum eius.

Vel sic passurus est ab eis, ita quod ly eis faciat simplicem relationem, quia omnes sunt in una generatione, a quibus passus est iohannes et Christus.

Consequenter ponitur effectus huius responsionis tunc intellexerunt discipuli quia de iohanne baptista dixisset eis. Tunc: cum Dominus locutus est eis. Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis, Ps. Cxviii, 130.

#2 Lectio 2

Et cum venisset hic praenuntiat tranquillitatem gloriae, quae impugnatur per oppressionem Daemonum, et turbationem hominum. Et primo praenuntiat primam cessare per curationem lunatici; secundo secundam.

Et circa primum primo ponitur curatio lunatici; secundo praenuntiat passionem, ibi conversantibus autem eis in Galilaea etc., tertio de solutione tributi, ibi et cum venisset capharnaum etc..

Circa primum primo sanat; satisfacit dubitationi, ibi dixit illis Jesus etc..

Circa primum facit duo.

Primo ponitur petitio patris; secundo satisfactio, ibi afferte huc illum ad me.

Circa primum tria facit. Quia primo ponitur tempus; secundo indicatio infirmi; tertio petitio.

Tempus ponitur, cum dicit et cum venisset ad turbam. Petrus allectus dulcedine gloriae, semper vellet esse in monte; sed Christus ex caritate quam habuit ad turbas, quia caritas non quaerit quae sua sunt, voluit descendere de monte, ut turbas haberent accessum ad eum.

Unde cum venisset accessit ad eum homo genibus provolutus. Si non descendisset, non venisset ad eum homo ille. Et accessit humiliter, quia genibus provolutus, quia exaudit Deus orationem humilium, Ps. Ci, 18. Per istum genus humanum potest significari.

Phil. II, 10: ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum etc..

Deinde ponitur petitio. Non petit, sed infirmitatem exponit: sufficit enim misericordiae miseriam exponere.

Primo exponit infirmitatem; secundo accidentia; tertio quod remedium non inveniebat.

Dicit ergo Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est.

Notandum quod multi pro se rogant, ut supra de muliere habente fluxum sanguinis: aliquando aliquis pro alio rogat, ut hic: aliquando vero aliquem curat non rogatus, sicut in spirituali infirmitate, ut habetur de publicano Lc. XVIII, 12 s., aliquando vero ad petitionem alterius aliquis curatur, ut habetur Iacobi ult., 16: orate pro invicem ut salvemini, aliquando sine oratione, ut in conversione Pauli, Act. IX, 4 ss..

Sed quid est quod dicitur quod lunaticus est? lunaticus proprie est qui secundum statum lunae alienatur. Sed videtur quod iste non esset lunaticus, sed daemonicus, quia infra habetur, quod exivit Daemonium ab eo.

Potest dici quod non est verbum evangelistae, sed patris decepti, qui credebat eum esse lunaticum. Vel quia supra IV, 24 habetur quod lunaticos curavit, et isti erant daemonicus.

Aliqui dicunt, ut aliqui medici, quod non erant alienati a Daemone, sed ex mala complexione, vel corporis dispositione, et hoc quia crescente luna crescit omne humidum.

Sic, cum cerebrum humidissimum sit, luna patiente defectum, defectum patitur et ipsum cerebrum: et ita tales deficientes patiuntur luna deficiente.

Sed hoc est contra fidem, quia expresse Scriptura dicit eos daemonicos: et hoc patet, quia ex spiritu loquuntur, quia multi ignorantes patiuntur sic, et tamen loquuntur de Scripturis.

Ideo dicendum quod spiritus maligni intendunt multipliciter insidiari hominibus, et infamare volunt eos: ideo aliqui Daemones inducunt infirmitates et vexationes secundum quod vident impressionem stellarum ad hoc convenientem, ut inducant homines ad errorem, ut credant quod solum ex influenza stellarum accidat eis ut male patiantur.

Et male patitur. Hic ponuntur accidentia. In qualibet infirmitate sunt diversi status; quia quidam habent febrem magis gravem, alii magis debilem, sic etiam iste multum gravabatur. Quia saepe cadit in ignem, et crebro in aquam: ideo in magno erat periculo. Unde notandum quod Dominus non retrahit manum suam in periculis.

Unde iam esset mortuus, nisi Deus manum suam extendisset, ut de iob legitur II, 6: quamvis Satan eum multum cruciaret, tamen praecepit ei Dominus ut in animam manum non mitteret.

Per istum significatur ratio instabilis, de quo in Eccli. XXVII, 12: stultus ut luna mutatur.

Et cadit quandoque in ignem, scilicet irae; Deut. XXXII, 22: ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima.

Crebro in aquam, scilicet cupiditatis.

Effusus es sicut aqua ne crescas, Gen. XLIX, 4.

Obtuli discipulis tuis, et non potuerunt curare eum. Hic tangitur nequitia istius, quia voluit accusare discipulos; unde Eccli. XI, 33: qui in electis ponit maculam.

Unde Dominus increpat respondens Jesus ait: generatio incredula et perversa. Unde ponitur responsio: et duo facit.

Primo increpat vitium; secundo exhibet beneficium.

Dicit ergo respondens Jesus etc..

Iste volebat diffamare discipulos ad turbas, et etiam Jesum, quod non haberet istam potestatem, et multi in hoc consentiebant; ideo Christus invehitur contra totam gentem, et arguit eos infidelitate, dicens generatio incredula, quia hoc non erat propter impotentiam discipulorum, sed propter incredulitatem eorum.

Item de perversitate, et perversa quia culpam suam apostolis imponebant; Deut. XXXII, 5: generatio prava atque perversa, haecne reddis Domino, popule stulte et insipiens? quousque ero vobiscum? et duo Christus proponit.

Primo eorum impenitentiam; secundo divinam patientiam, quia non est conveniens societas iusti ad iniustum; eccli. XIII, 21: sicut communicat lupus agno, sic peccator iusto; II Cor. VI, 15: quare conventio Christi ad belial? unde vult dicere: mea societate potimini, et tamen mihi et discipulis meis detrahere non cessatis. Et, sicut dicit Hieronymus, Dominus hoc non dicit ut iratus, sed loquitur ad modum medici, qui venit ad infirmum, qui non vult servare mandata sua, qui dicit: quamdiu visitabo te qui non vis servare mandata mea? ideo dat exemplum praelatis, quod licet eis contrariantur homines, tamen beneficia conferant, sicut ipse, qui istius filium curavit, qui sibi et discipulis detrahebat.

Unde dicit afferte huc illum ad me. Et primo ponitur curandi modus; secundo effectus.

Primo ponitur actor, scilicet Christus; unde dicit: afferte eum ad me. Homines multipliciter peccant. Quidam ex ignorantia, quidam ex infirmitate, quidam ex malitia. Qui ex ignorantia, per hominem instrui potest; qui ex infirmitate, scilicet ille qui per incontinentiam peccat, qui de peccato dolet, et deducitur passionibus, iste non per quemcumque potest sanari, sed necessarium est quod adducatur ad Jesum, qui sanat omnes infirmitates nostras.

Et haec est via, quia increpavit eum, quia per peccatum suum hoc ei acciderat; Prov. VI, 2: illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus. Vel increpavit eum, scilicet Daemonem.

Sequitur effectus et exivit ab eo Daemonium, et curatus est puer ex illa hora, quia ipse dixit, et facta sunt, Ps. Cxlviii, 5.

Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto etc.. Supra Dominus curavit lunaticum, hic satisfacit quaestioni discipulorum. Et primo ponitur quaestio; secundo responsio, ibi dixit illis Jesus etc..

Ad hoc autem quod petitionem intelligatis, scire debetis quod supra X, 8 Dominus dederat potestatem eis eiiciendi Daemona, unde dubitabant ne gratiam datam propter culpam amisissent: ideo accesserunt ad Jesum etc..

Sed quare secreto? non propter verecundiam, sed quia magnum audire debebant, et secreta omnibus dici non debebant; supra XIII, 11: vobis datum est nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum.

Dixit eis Jesus. Hic respondet.

Et primo satisfacit; secundo proponit generale documentum, ibi hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem et ieiunium.

Circa primum quaestioni respondet, et secundo responsionem manifestat, ibi amen quippe dico vobis etc.. Quaesierant quare non potuimus eiicere illum? Dominus respondet: propter incredulitatem vestram. Ubi considerandum est quod antequam spiritum sanctum recepissent in tanta plenitudine, qua repleti sunt omnes spiritu sancto, Act. II, 4 aliqua infirma patiebantur; unde Dominus eos redarguit Lc. Ult., 25: o stulti et tardi corde ad credendum. Nec mirum, quia dum Dominus fuit in monte, illi qui praecipui fuerant in fide, scilicet Petrus, Iacobus et ioannes, absentes erant: debilitas enim fidei est causa non faciendi miracula, quia miraculorum operatio est ab omnipotentia, quia fides innititur omnipotentiae; unde ubi est infirmitas fidei, est defectus miraculorum. Unde habetur supra XIII, 58 quod in patria sua non fecit Christus nisi pauca miracula propter eorum incredulitatem. Aliquando fiunt miracula propter exigentiam petentis, ut Sup. XV, V. 22 ss. Habetur de muliere chananaea, aliquando ad manifestandum sanctitatem alicuius sancti: et hoc habetur IV Reg. XIII, 20 s., ubi dicitur quod cum latrunculi syriae venissent in terram Israel, eiecerunt corpus mortuum iuxta eliseum, et revixit, non quia meruisset mortuus, sed ad manifestationem sanctitatis elisei.

Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum synapis etc.. Hic manifestat suam responsionem.

Et ponitur quaedam conditionalis, cuius antecedens est si habueritis fidem etc., consequens est dicetis monti huic: transi et transibit.

Aliqui dicunt quod fides comparata grano synapis sit parva fides; quasi dicat: si habueritis aliquam fidem, dicetis etc.. Sed hoc improbat Hieronymus, quia dicit apostolus: si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam. Unde perfecta fides requiritur ad translationem montium.

Per hoc quod dicit sicut granum synapis, triplex perfectio designatur fidei.

Invenimus enim in grano fervorem, foecunditatem, parvitatem.

Granum antequam conteratur, nullum fervorem habere videtur; cum conteritur, fervere incipit: sic homo fidelis, antequam probetur, despectibilis videtur quando vero atteritur, tunc apparet eius sanctitas. I Petr. I, V. 7: modicum nunc si contristari oportet, ut probatio fidei vestrae multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur.

Item invenimus in grano foecunditatem supra XIII, quod quamvis sit parvum, crescit in segetem magnam, ita quod volucres caeli habitant ibi. Ad Hebr. II, ubi narrantur opera fidei, et sequitur: sancti per fidem vicerunt regna etc..

Item invenimus parvitatem, et potest per hoc designari humilitas fidei. Tunc enim agnoscitur quis humilis in fide, quando acquiescit sermonibus Dei; I ad Tim. VI, 3: si quis non acquiescit sermonibus Dei, superbus est. Sic, e contrario, qui acquiescit sermonibus, humilis est.

Vult ergo dicere si habueritis fidem, et si fidem ferventem, indeficientem, in operibus foecundam, si parvam et humilem, dicetis monti huic: transi, et transibit.

Hic est quaestio, quam movent infideles. Non invenitur quod apostoli unquam hoc fecerint.

Respondet chrysostomus: et si non invenitur de apostolis, invenitur tamen de apostolicis viris. Legitur enim in libro dialogorum beati Gregorii quod cum quidam vellet construere ecclesiam, non habens locum ad aedificandum, praecepit monti quod cederet ei, et cessit. Vel forte fecerunt, sed non est scriptum. Vel potest dici quod si non fecerunt, non fuit propter impossibilitatem, sed quia locus non se obtulit. Unde facta sunt miracula ad necessitatem aliquando, aliquando ad utilitatem: et quia non fuit necesse, ideo non fecerunt.

Vel ponitur mons pro diabolo. Transi hinc, idest ab hoc corpore, et transibit. Vel, secundum Augustinum intelligitur de spiritu superbiae.

Et nihil impossibile erit vobis.

Et quid est? eruntne omnipotentes? non, quia ille solum omnipotens vere est, qui ex propria virtute omnia potest; ipsi autem non ex propria virtute, sed sicut aliter praecepit rex, et servus, quia rex proprio nomine, servus nomine regis.

Hoc autem genus Daemoniorum (ly hoc non demonstrat solum genus lunatici, sed omne genus Daemoniorum) non eiicitur nisi per orationem et ieiunium. Chrysostomus dicit, quod quanto anima est magis elevata, tanto Daemonibus est magis terribilis; ipse enim Christus Daemonibus est terribilis: unde qui Christo coniuncti sunt, sunt terribiles ei. Elevatio autem mentis impeditur per gravitatem carnis, impeditur per crapulam et ebrietatem; unde in Lc. XXI, 34: videte ne gravetur cor vestrum in crapula et ebrietate etc.. Unde non potest habere mentem

ad Deum, qui aggravatus est ebrietate; ideo ad elevationem mentis requiritur ieiunium; unde in Tob. XII, 8: bona est oratio cum ieiunio. Item Dan. IX, 3: ego Daniel dedi cor meum ut orarem in ieiunio. Ideo, sicut dicit Origenes, ad hoc quod expellatur spiritus, non est insistendum convivationibus, sed orationibus et ieiuniis. Vel per lunaticum instabilitas carnis designatur: vel ille qui deducitur per diversa desideria. Qui saepe cadit in ignem et aquam, talis non curatur nisi in ieiunio et oratione. Ad Gal. V, vers. 17: caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem.

Oportet ergo ut debilites carnem, et confortes spiritum. Sed spiritus confortatur per orationem, quia oratio est ascensus mentis in Deum; caro vero debilitatur per ieiunium.

Vel quia non cessat spiritus adversus carnem, ideo, ut cesset talis pugna, requiruntur operationes bonae, quae significantur per orationem: et abstinencia mali, quae significatur per ieiunium.

Conversantibus autem illis in Galilaea etc.. Supra figurata est tranquillitas gloriae per liberationem a potestate Daemonum; ista liberatio est peracta per mortem Christi; ad Hebr. II, 14: ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, idest diabolus, et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti.

Ideo statim subiungit de praenuntiatione passionis. Et primo ponitur praenuntiatio; secundo effectus, ibi et contristati sunt vehementer.

Dominus noster ante praenuntiaverat passionem suam, et modo etiam, et in sequenti. Et quare toties? quia quae praevidentur, minus commovent; ideo quia futurum erat quod discipuli scandalizarentur in morte Domini, ideo voluit eis saepe praenuntiare, ut minus scandalizarentur. Sed semper addit aliquid. Prius tetigit de occisione, sed non de traditione; hic vero tangit de traditione, dicens filius hominis tradetur.

Et recte dicit filius hominis, quia etsi ille qui traditur, sit Dominus gloriae, tamen secundum quod filius hominis traditur. Unde Augustinus: licet aliqua dicantur de filio Dei et filio hominis, tamen distinguitur, quia infirma de humana natura dicuntur, stabilia de natura divina.

Sed non dicit a quibus traditus est. Quia tradidit se; ad Gal. II, 20: qui tradidit semetipsum pro me. Traditus est a patre, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, Rom. VIII, 32. Item traditus est a Iuda; supra X, 4: qui et tradidit eum. Item a Daemonibus: Io. XIII, habetur quod diabolus posuit in cor ut traderet eum Iudas. Et Sap. II, 12: venite, occidamus iustum.

Et tertia die resurget. Osee VI, 3: vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu eius.

Sequitur effectus et contristati sunt. Attendebant et mortem, et resurrectionem, sed non videbant utilitatem. Io. XVI, 6: quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

Et cum venissent capharnaum.

Completa tranquillitate gloriae, ponit solutionem tributi; Is. XIV, 4: quievit tributum; iob III, 19: servus liber est a Domino suo.

Unde tria facit.

Primo ponit exactionem tributi; secundo libertatem filiorum; tertio solutionem tributi.

Dicit et cum intrasset etc.. Didrachma duplex drachma dicitur. Unde quilibet Iudaeus debebat quolibet anno duplex drachma.

Sed unde erat illud tributum? quidam dicunt quod ex lege Ex. XIII, quod propter hoc quod Dominus occiderat primogenita Aegypti, ideo statuit quod omnia primogenita essent sua, et quod filii redimerentur. Post praecepit quod ad servitium Levitae praepararentur.

Et post mandavit quod numerarentur Levitae.

Et inventi sunt plures primogeniti quam Levitae.

Tunc praecepit quod pro redemptione solveretur pretium. Hieronymus dicit quod non ex lege Dei, sed imperatoris: Iudaea nuper tributaria erat Romanorum, ut pro capite census solveret. Et hoc videtur verius, quia infra dicitur: reges terrae a quibus accipiunt tributum? ideo loquitur de tributo imperiali.

Sed quare in capharnaum? quia a quocumque recipiebatur in civitate sua, sed capharnaum erat civitas principalis Galilaeae.

Sed quia Christum in reverentiam habebant, ideo non accedunt ad eum, sed ad Petrum; et non petierunt eum nisi cum mansuetudine: magister vester non solvit didrachma? Deinde ponitur Petri responsio et ait: etiam; idest, verum est quod non solvit. Chrysostomus dicit quod ne inquietaretur dixit etiam, solvit.

Sequitur Christi interrogatio, Deinde Petri responsio.

In interrogatione duo sunt consideranda, scilicet quod non expavit denuntiationem eius, quia cum esset in tali statu, ad quamdam indignitatem tenebatur; et aliqui sunt ita dispositi, quod cum vident aliquod infirmum in magno, statim scandalizantur.

Ne ergo scandalizentur, ideo praevenit, ideo cum infirmitate apposuit aliquod magnum, scilicet, quod absens sciret quod dictum erat Petro. Omnia nuda et aperta sunt oculis eius, ad Hebr. IV, 13: item notandum quod Petro iudicium committit, quia frequentius et loquebatur dicens quid tibi videtur, simon? iob XII, 11: nonne auris verba diiudicat? reges terrae a quibus accipiunt tributum, vel census? differentia est inter tributum et census: tributum enim de agris et vineis; census autem de capite datur. Unde in signum suae subiectionis debet aliquod

homo subiectus; et hoc census dicitur. Ex hoc vult argumentari, quod cum filii regum non solvunt tributum, quod ipse non tenetur: ipse enim est rex regum, per quem omnes regnant. Item, secundum carnem, erat ex semine regio. Qui factus est ex semine David secundum carnem, rom. I, 3. Chrysostomus dicit, quod ex hoc possumus considerare, quod sit filius naturalis quia prius dicitur qui naturalis est.

At ille dixit: ab alienis.

Deinde ponitur Christi responsio, quia reges filiis suis parcunt. Is. III, 15: quare populum meum atteritis, et facies pauperum commolitis? iustum enim videtur. Qui enim praesidet, curam debet habere de subditis; ideo ei servire debent subditi sicut membra corpori. Sicut enim membra corporis ex sibi proprio serviunt toti corpori, sic quilibet subditus ex propriis bonis debet servire communitati.

Ideo concludit Dominus ergo filii liberi.

Origenes: uno modo sic. Ergo filii regum terrae sunt liberi, sed filii Dei sunt liberi apud Deum.

Sed quid facit hoc ad propositum? aut loquitur secundum carnem de filiis, et sic ipse non erat filius secundum carnem; si secundum spiritum, tunc omnes Christiani erunt liberi. Sed hoc est contra apostolum, reddite omnibus debita, cui tributum tributum.

Dico quod istud veritatem habebat de illo qui per naturam erat filius. Ille enim vere erat liber. Sed liberi secundum spiritum eo modo habent libertatem quo filiationem per conformitatem ad Christum, qui est primogenitus in multis fratribus, Rom. VIII, 29. In quantum conformes primogenito liberi sunt.

Ad Phil. III, 21: qui reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae.

Ut autem non scandalizemus eos etc.. Verum est quod Dominus liber est, sed quia formam servi accepit, ut habetur ad Phil. II, ideo non recusavit solvere, et in hoc dedit exemplum humilitatis.

Et in hac solutione tria laudanda et admiranda notantur. Primo eius mansuetudo, unde ipse est mitis, secundum quod ipse testatur supra XI, 29: discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Ille proprie dicitur mitis qui nullum vult offendere; I ad Cor. X, V. 32: sine offensione estote Iudaeis, et gentibus, et ecclesiae Dei.

Sed contra hoc obiicitur. Supra XV, 12 habetur quod discipuli dixerunt: Domine, scis quia Iudaei scandalizantur in verbo isto? et Dominus dixit: sinite eos, caeci sunt et duces caecorum. Non curavit tunc de scandalo, hic vero curat. Unde dicendum quod scandalum aliquando oritur ex veritate; et tunc non est curandum: aliquando ex infirmitate, vel ignorantia; et tale est curandum. Sed si ipse non solvisset, scandalum eorum ex ignorantia esset, quia ipsi Deum non cognoscebant.

Item admiranda est paupertas Christi, quia ita pauper fuit quod non habuit unde solveret; II Cor. VIII, 9: qui cum dives esset, egenus factus est, ut illius inopia vos divites essetis.

Potest quis obiicere: nonne oculos habebat? verum est, sed omnia data erant in usus pauperum. Rapinam arbitrabatur quod erat ad usus pauperum in alios usus expendere.

Chrysostomus dicit quod solvit, ut dum solveret tributum, ex una parte ostenderet eius potentiam, ex altera parte mysterium.

Vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, et aperto ore eius, invenies staterem.

In staterem illo erat imago caesaris: et significat diabolum qui nihil habebat in eo; Io. XIV, 30: venit princeps huius mundi, et in me non habet quidquam. Ideo quia de suo nihil habebat, ideo de suo solvere noluit.

Item eius providentia; ideo dicit quod mirari debemus, quomodo potuit scire quod statim occurreret piscis, qui haberet staterem in ore. Si autem non fuit, sed creavit de novo, est mirandum; sed si duxit ad hamum, magnae providentiae fuit.

Per istum piscem qui primo venit ad hamum, primus martyr intelligitur beatus stephanus, qui habuit staterem in ore qui didrachma valebat, et duplex; et significat ipsum stephanum, qui vidit ipsam divinitatem et humanitatem. Vel potest intelligi Adam.

Item nota, quod si aliquis saepe loquitur de divitiis et de moneta, staterem habet in ore; unde qui convertit talem, accipit piscem qui habet staterem in ore.

Item significatur humilitas: unde illum sumens da illis pro me et pro te.

Et in hoc quod tributum solutum fuit pro Petro et pro ipso, significatur quod per passionem Christi, ipse sibi gloriam resurrectionis acquisivit; Phil. II, 9: propter quod exaltavit eum Deus. Petrus et alii redempti sunt a poena et culpa. Vel aliter: quia passus est pro se, ut corpori suo acquireret gloriam resurrectionis; pro populo, ut lavaret eum a peccatis. Ipse enim lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

|+18 Capitulus 18

#1 Lectio 1

Supra Dominus monstravit futuram gloriam in sua transfiguratione, hic de perfectione ad illam gloriam agit.

Et dividitur in duo, quia primo docet quomodo perveniendum est ad eam; secundo reprehenduntur quidam inordinate petentes excellentiam in gloria, quae incipit in XX cap.

Circa primum primo docet quomodo perveniendum est ad illam gloriam per viam communem; secundo quomodo per viam perfectionis, quod incipit cap. XIX.

Primo quia per humilitatem pervenitur ad gloriam; ideo primo ostendit humilitatis modum; secundo prohibet inferre scandalum, ibi qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis etc., tertio docet quod illatum est dimittendum, ibi si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, et proiice abs te.

Circa primum ponitur interrogatio discipulorum; secundo responsio Christi.

Occasio interrogationis sumitur ex hoc quod dictum est Petro, quod iret ad mare, et staterem inventum in pisce solveret pro ipso, et pro Petro; unde videbatur eum aliis praetulisse. Et quia erant adhuc infirmi, ideo aliquem zelum et invidiae motum passi sunt.

Sed videte quod quando duxit tres solum in montem, non ita moti sunt, sicut hic, cum solum praefert. Unde quaerebant quis putas maior est in regno caelorum? cum non per maioritatem perveniatur, sed per spiritum humilitatis; ad Phil. II, 3: in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes etc..

In ista petitione est hoc imitandum, quod non erant cupidi de terrestribus, sed de caelestibus; II Cor. IV, 18: non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur etc..

Sed quid est? nonne quaerenda est excellentia in regno caelorum? dicendum quod habere eminentiam in regno caelorum est dupliciter. Aut ita quod reputemus nos idoneos; et hoc est superbia et contra apostolum, Phil. II, 3: in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes etc.. Sed appetere maiorem gratiam, ut maior nobis sit gloria, non est malum, ut I ad Cor. XII, 31: aemulamini charismata meliora. Item apostoli sciebant quod in gloria erant diversae mansiones, sicut stella differt a stella in claritate; ideo quaerebant, quia credebant unum maiorem alio: contra haereticos aliquos qui contrarium posuerunt.

Consequenter ponitur responsio Christi, et ponit factum Christi et dictum; unde dicit et advocans Jesus parvulum.

Quis sit iste parvulus, exponitur tripliciter.

Chrysostomus exponit vere parvulum, quia passionibus erat immunis, ut exemplum humilitatis praerberet, ut infra cap. XIX, 14: sinite parvulos venire ad me. Et dicitur quod iste fuit beatus martialis.

Aliter exponitur, quod Christus se parvulum reputans, statuit se in medio dicens nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum caelorum. Lc. XX, 27: ego sum in medio vestrum sicut qui ministrat.

Aliter. Quia per parvulum intelligitur spiritus sanctus, qui facit parvulos, quia est spiritus humilitatis; Ez. XXXVI, 27: ponam spiritum meum in medio vestri.

Item notandum est verbum Domini. Et primo tangit necessitatem; secundo efficaciam.

Dicit amen dico vobis, nisi conversi fueritis, ab ista scilicet elatione immunes; Zach. I, 3: convertimini ad me etc., et efficiamini ut parvulus iste, non aetate, sed simplicitate; I ad Cor. XIV, 20: nolite parvuli effici sensibus, sed malitia parvuli estote.

Multae sunt conditiones parvulorum. Non magna appetunt; Rom. XII, 10: non alta sapientes. Sunt immunes a concupiscentia; supra V, 28: qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Et talem concupiscentiam non habent pueri. Item non recordantur inimicitiae.

Unde nisi efficiamini sicut parvulus iste, scilicet imitatores proprietatum parvulorum, non intrabitis in regnum caelorum.

Nullus enim intrabit nisi humilis; humiles spiritu suscipiet gloria, Prov. XXIX, 23.

Vel non intrabitis in regnum caelorum, idest in doctrinam evangelii, sicut infra XXI, 43: auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius.

Introitus enim est per fidem; unde nisi efficiamini, et si non credideritis sicut parvuli, non intrabitis in regnum caelorum, quia marci ult., 16: qui non crediderit, condemnabitur.

Prov. XXIX, 23: humilem spiritu suscipiet gloria.

Et qui susceperit unum parvulum talem, idest, quicumque est imitator puerilis innocentiae, hic maior est, quia quanto humilior, tanto altior: quia qui se humiliat, exaltabitur, Lc. XVIII, 14.

Sed potest esse quaestio: videtur enim quod hoc non sit verum, quia perfectio est in caritate; ergo ubi maior caritas, ibi maior perfectio.

Dicendum, quod caritatem necessario comitatur humilitas. Et potestis hoc videre si consideretis, quis sit humilis. Sicut enim in superbia sunt duo, affectus inordinatus, et aestimatio inordinata de se: ita, e contrario, est in humilitate, quia propriam excellentiam non curat, item non reputat se dignum. Istud de necessitate sequitur ad caritatem. Omnis homo cupit excellentiam quam diligit. Ergo quanto magis habet homo de humilitate, tanto magis diligit Deum, et magis excellentiam sui contemnit, et tanto minus sibi attribuit: sic quanto homo plus habet de caritate, habet etiam magis de humilitate.

Et qui susceperit unum parvulum talem, me suscipit.

Ex quo parvuli sunt tam idonei, non sunt scandalizandi; unde et qui scandalizaverit etc.. Et primo ostendit quod non sunt scandalizandi propter poenam; secundo propter divinam providentiam.

Secunda, videte ne contemnatis unum ex his pusillis.

Primo dicit quod non est inferendum scandalum pusillis; secundo quod non est negligenter vitandum, ibi si autem manus tua etc.. Et primo ponit poenam in speciali; secundo in generali, ibi vae mundo a scandalis etc..

Videndum quod duplex est poena, scilicet poena damni, et poena sensus.

Utramque tangit qui susceperit unum talem, non propter ipsum, sed propter me, me suscipit.

Sequitur qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis etc..

Si sit talis, constat quod maior est. Et quomodo qui maior est scandalizabitur? perfecti enim non scandalizantur. Chrysostomus dicit quod scandalizare idem est quod iniuriam inferre, et haec potest perfecto et imperfecto inferri. Origenes dicit quod aliqui sunt effecti parvuli, aliqui in fieri: illi qui effecti sunt parvuli, sunt illi qui ad perfectionem pervenerunt, hi non possunt scandalizari; illi qui sunt in fieri, quia imperfecti sunt, possunt scandalizari, sicut sunt qui conversi sunt de novo. Hieronymus dicit quod licet non scandalizentur, aliquis tamen potest eos scandalizare, quia est scandalum activum et passivum. Dominus videtur tangere omnes apostolos, et specialiter Iudam tangit, sicut infra XXVI, 31: omnes vos scandalum patiemini etc..

Et quae est haec poena? expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius. Item, sicut dicit Hieronymus, loquitur Dominus secundum modum palaestinatorum, qui non habebant molendina in aqua, sed habebant molendina cum equis. Unde mola asinaria dicitur quam equus vel asinus ducere potest.

Et demergatur in profundum maris. Et haec erat poena quae inferebatur ei qui furtum fecerat: quia mola huiusmodi suspendebatur in collo eius, et proiciebatur in mare.

Quod etiam in beato clemente factum est, licet non quia fur esset etc.. Unde dignus est poena aeterna. Unde melius est quamcumque poenam temporalem sustinere in praesenti, quam sustinere poenam aeternam; ad Hebr. X, 31: horrendum est enim incidere in manus Dei viventis; et Dan. XIII, 23: melius est mihi absque opere incidere in manus hominum, quam peccare in conspectu Domini.

Aliter mystice: et hoc tripliciter.

Uno modo, per molam caecitas gentilium intelligitur, quia animalia quae ponuntur ad ducendum hanc molam, sunt caeca: iudic. XVI, 21 scribitur, quod eruerunt oculos Samsoni, et fecerunt eum molere. Unde expediret Iudaeis, quod numquam vidissent Christum, et essent proiecti in profundum maris, idest in profundum infidelitatis. Unde II Petr. II, 21: melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti.

Aliter per molam asinariam intelligitur vita activa. Et contingit quod aliquis ad vitam contemplativam transit, et cum est ibi, scandalizat contemplationem, quia non sapit sibi; ideo expedit sibi ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et proiciatur in profundum maris, idest in profundum causarum temporalium.

Augustinus dicit sic: expedit, idest congruit, et est poena congrua ei ut mola, idest cupiditas saeculi, quia qui scandalizat cupidus est, suspendatur in collo, idest in affectu, et demergatur in profundum, scilicet cupiditatum.

Vae mundo a scandalis. Posita poena in speciali, ponitur in generali. Et tria facit.

Primo praenuntiat in generali; secundo subiungit necessitatem; tertio tollit excusationem, quia illis qui scandalizant, expedit ut suspendatur mola asinaria in collo eorum etc..

Vae mundo a scandalis. Per mundum intelliguntur mundi amatores, quia quantum aliquis coniungitur mundo, tanto magis scandalum patitur; unde Dominus: in me pacem habebitis, in mundo pressuram, Io. XVI, 33. Vae mundo et amatoribus mundi.

Necesse est enim ut veniant scandala. Quidam haeretici crediderunt quod esset necessitas absoluta quod peccata contingerent, et ex praescientia divina et ex natura stellarum induceretur necessitas. Sed hoc est falsum, quia Deo imputaretur, qui est auctor naturae.

Chrysostomus dicit quod necesse est quod ita eveniat, ut necessitas divinae providentiae sit necessitas conditionata. Unde necessarium est quod si praevидit istum peccatum, peccabit, sed non sequitur quod necessario peccet.

Origenes dicit quod necessitas praesupponit malitiam Daemonum et infirmitatem hominum: unde necesse est quod veniant scandala, quia necesse est quod diabolus homines decipiat, et homo ei obediat. Et ita ex suppositione malitiae diaboli et infirmitatis hominum accidit haec necessitas.

Alii exponunt necesse est, idest utile, quia per scandala probantur homines; I cor. XI, 19: nam oportet haereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in nobis. Vel secundum Haymonem loquitur de scandalo crucis; I cor.

V. I, 23: nos praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Sed obiicitur: si necesse est, ergo immunes sunt a peccato, cum ita sit necesse evenire.

Non dico quod hoc sit necesse necessitate absoluta; quia vae homini illi per quem scandalum venit. Unde licet Daemones instigent, tamen imputatur ei ad poenam; rom. VI, 13: neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Specialiter dicitur de Iuda qui tradidit illum.

Tu dicis quod vae homini illi per quem scandalum venit; unde non est pusillis inferendum scandalum. Et quamvis non debeat inferri, tamen non debent esse negligentes in vitando scandalum; immo aliquis potest vitare per aliquod utile ad actionem, vel cognitionem, vel supportationem.

Unde ponit sub similitudinem membrorum corporis si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum et proice abs te. Non tamen intelligatis quod debeant abscindi membra corporis, sed per membra intelliguntur amici et proximi. Est enim homo homini necessarius ad operandum, ad supportandum, ad docendum. Quod corrigat in agendis, est manus: quod supportat, est pes; unde iob XXIX, 15: oculus fui caeco, et pes claudo. Unde si manus tua, idest ille qui dirigit operationem tuam, vel pes, idest ille qui sustentat te, scandalizat te, idest occasio peccati est tibi, abscinde eum et proice abs te.

Et reddit causam bonum est tibi etc., quia melius est quodcumque malum temporale pati, quam mereri poenam aeternam.

Item aliquis est tibi necessarius ad docendum, unde est tibi oculus; unde et si oculus tuus scandalizat te, erue eum. Et reddit causam: melius est tibi etc..

Vel potest referri ad totam ecclesiam, quia oculi sunt praelati, manus diaconi, pes homines simplices. Unde magis est deponendus praelatus, vel diaconus abscindendus, quam ecclesia scandalizetur.

Vel per oculum accipitur contemplatio, per manum operatio, per pedem processio; unde si vides quod haec contemplatio, vel operatio, vel processio sit tibi occasio peccati, abscinde eam, et proiice abs te.

Videte ne contemnatis unum ex pusillis istis. Supra docuerat vitare scandalum propter poenam, hic autem docet vitare ex consideratione divinae providentiae: et circa hoc duo facit.

Primo proponit; secundo rationem assignat, ibi dico enim vobis etc..

Ita dixit quod qui scandalizaverit unum ex his pusillis, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius etc., videte ne contemnatis: parvitas enim cito facit ad contemptum. Ecce parvulum in gentibus dedi te, contemptibilem inter homines, Ier. XLIX, 15.

Sed quaeritur de quibus pusillis hic loquitur.

Dicendum de pusillis qui pusilli sunt reputatione hominum, sed magni apud Deum: isti sunt amici Dei; Lc. X, 16: qui vos spernit, me spernit.

Sed contra hoc obiicitur, quia tales non scandalizantur, nec pereunt, et tamen habetur infra in hoc cap. Quod venit filius hominis salvare quod perierat.

Dicendum, sicut solvit Origenes, quod per parvulos intelliguntur humiles, qui perfecti sunt; et tales non scandalizantur, et tamen interdum deficiunt. Vel quamvis non scandalizentur omnes, tamen aliquis scandalizatur. Secundum Hieronymum intelligitur de parvulis in Christo, sicut de novo conversis ad Christum. Et tunc continuatur cum parte praecedenti.

Ita dictum est quod pars scandalizans abscindenda est, et tunc pusilli, et infirmi, et peccatores, quamvis non scandalizandi, non tamen sunt contemnendi. Dico enim vobis quia Angeli eorum semper vident faciem patris mei. Hic assignatur ratio ex divina providentia.

Primo quantum ad ministerium Angelorum; secundo quantum ad ministerium Christi, ibi venit enim filius hominis salvare quod perierat.

Ita dictum est quod non contemnatis, quia illi, de quibus Dominus habet tantam curam, non sunt contemnendi. Dico vobis quod Angeli eorum. Quare eorum? quia deputati sunt custodiae eorum: quia, sicut dicit Hieronymus, unicuique homini deputatus est Angelus ad sui custodiam; Ps. Xc, 11: Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis; Hebr. I, 14: omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt salutis. Isti habent officium quod divina deferunt et nuntiant nobis. Item orationes nostras ad Deum deportant et praesentant; Apoc. VIII, 4: ascendit fumes incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo. Unde si Dominus ita large eis providet, quod vult eis serviri per Angelos, non sunt contemnendi; in Eccli. XXXV, 18 s. De vidua dicitur, quod eius lacrimae ascendunt a maxilla usque ad caelum. Vel Angeli eorum, quia sunt concives eorum, quia una est societas Angelorum et hominum; unde sunt concives civitatis caelestis. Unde tanta est dignitas, quia semper vident faciem patris mei qui in caelis est.

Et hic quatuor possunt designari.

Continuitas visionis, quia semper vident. Posset aliquis dicere, quoniam aliquando mittuntur in ministerium, quare non semper vident faciem Dei: et ideo semper dicit.

Item notatur sublimitas visionis eorum. Nos videmus aliqua de summis, sed in quadam obscuritate, et per creaturas, ut habetur ad Rom. I, 20: invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Sed Angeli in quadam altitudine; unde dicit in caelis.

Item notatur manifesta visio; videmus enim nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem, I Cor. XIII, 10. Non est dicendum, quod habeat faciem corporalem, sed dicitur facies, eius aperta visio. Cum enim aliquis videtur in speculo, non aperta visione videtur; sed quando in faciem, tunc aperte videtur. Sic Deus in speculo videtur, cum videtur per creaturas; sed quando in se, et per seipsum, tunc erit visio faciei ad faciem.

Chrysostomus dicit quod notatur quaedam excellens iucunditas, quia isti sunt viri perfecti: si Angeli sunt administratores eorum, denotatur esse quaedam maior iucunditas eorum, quam Angelorum. Unde vident eum assistentem sibi. Unde non solum visio est dos, sed etiam comprehensio; ad Phil. III, 12: sequor autem si quo modo comprehendam.

Sed quare dicit patris mei, qui in caelis est? ad excludendum errorem eorum qui ponebant Angelos, idest Daemones.

Unde dicebant quod Angeli in caelo sunt, Daemones in medio, et ideo sunt medii, et administratores nostri. Ideo ad hoc excludendum dicit semper vident faciem patris mei, qui in caelis est.

Item alia ratio est ad promovendum nostrum desiderium, quia si ipsi vident, et nos videbimus, hoc enim sperare debemus.

Sed ne videatur esse parum quod Angeli ad custodiam hominum deputati sunt, probat hoc etiam per ministerium Christi. Et primo hoc probat; secundo adducit similitudinem.

Dicit ergo quod pusilli non sunt contemnendi, quia filius hominis venit salvare quod perierat. I ad Tim. I, 15: Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. Supra I, 21: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

#2 Lectio 2

Quid vobis videtur? hic ponitur similitudo. Et primo ponitur diligens inquisitio; secundo gaudium de inventa ove.

Unde dicit quid vobis videtur? ita dictum est, quod filius hominis venit salvare quod perierat, quia pastor quaerit ovem perditam. Si alicui fuerint centum oves. Per centenarium universitas rationalis creaturae significatur: nonaginta novem idem est numerus qui novem, sed solum multiplicatus, quia novem multiplicata per decem faciunt nonaginta; qui numerus, scilicet novem, deficit a denario in unitate; unde per istas oves omnes rationales creaturas significat; Io. X, 27: oves meae vocem meam audiunt; in Ps. Xciv, V. 7: nos autem populus eius et oves pascuae eius.

Per ovem quae erravit, significatur humanum genus. Et quare significavit per ovem quae erravit? quia per unum hominem omnes erraverunt; I Petr. II, 25: eratis sicut oves errantes.

Nonne relinquit nonaginta novem in montibus? non est littera in deserto, sed in montibus, sicut habetur in Graeco.

Hoc tripliciter exponitur. Primo quia istae nonaginta novem significant Angelos qui relictus sunt in montibus, id est in caelestibus; ezech. XXXIV, 13: pascam eos in montibus Israel.

Vel per nonaginta novem significantur iusti, per ovem perditam peccatores; et sic relinquit in montibus, id est in altitudine iustitiae; Ps. XXXV, 7: iustitiae tuae sicut montes Dei.

Vel per nonaginta novem superbi, per ovem humiles: unde nonne relinquit nonaginta novem in montibus, id est in superbia sua, et vadit quaerere eam, quae erravit? Ps. Cxviii, V. 176: erravi sicut ovis quae periit, require servum tuum, Domine.

Consequenter agitur de gaudio et si contigerit quod inveniat eam etc.. Hic etiam triplex ratio potest assignari. Quod Dominus gaudet de bonis, habetur soph. III, V. 17: gaudebit super te Deus tuus in laetitia.

Si per nonaginta significantur Angeli, per ovem homo, plana est ratio, quia dignus erat homo reparatione; ad Hebr. II, 16: nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit. Si per nonaginta intelligamus iustos, similiter plana est ratio, quia dux plus diligit militem, qui cadit in bello, et post viriliter pugnat semper, quam illum qui numquam cecidit, et semper tepide pugnat.

Sic, cum aliquis peccavit, et post fortiter resurgit, et semper viriliter se habet, plus eum diligit; II ad Cor. VII, 9: gaudeo quia contristati estis ad poenitentiam; ideo plus gaudet Dominus de eo etc., cum maioris est zeli. Tamen non est extendendum ad omnes, quia potest habere iustus tantum zelum quod plus placet Deo, quam in poenitente.

Secundum etiam tertiam expositionem patet ratio, quia plus gaudet de eo, qui recognoscit peccatum, ut patet de publicano et Pharisaeo.

Concludit ergo sic non est voluntas ante patrem vestrum qui in caelis est, ut pereat unus de pusillis istis. Minus dicit, et plus significat, quia voluntas eius est ut salventur; I Tim. II, 4: qui vult omnes homines salvos fieri. Si enim non vellet, non mitteret Angelos. Ez. XVIII, 23: numquid voluntatis meae est mors impii? dicit Dominus.

Si ergo peccaverit in te frater tuus etc.. Hic agitur de scandalo dimittendo.

Et primo ponitur ordo; secundo numerus, ibi tunc accedens Petrus ad eum etc..

Circa primum tria.

Primo ponit secretam admonitionem; secundo testimonium, ibi si autem non te audierit etc., tertio Annuntiationem, ibi quod si non audierit eos, dic ecclesiae.

Circa primum primo dat suum documentum; secundo assignat rationem dati, ibi si autem te audierit, lucratus eris fratrem tuum.

Ita dixi quod non sunt contemnendi pusilli, sed quid faciendum est si aliquis scandalizat? hic docet. Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum.

Notate primo quod dicit peccaverit: unde loquitur de peccato perpetrato. Unde aliter procedendum est in peccato perpetrato, aliter in perpetrando, quia perpetratum non potest esse non perpetratum; unde in perpetrando est operam dare quod non fiat; is. LVIII, 6: dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes etc.. Unde in perpetrando non oportet quod servetur talis ordo, in perpetrato oportet.

Item dicit in te. Glossa: si iniuriam vel contumeliam intulerit tibi. Unde vult dicere quod peccatum factum contra nos, remittamus; sed peccatum quod fit contra Deum, nos remittere non possumus, ut dicit Glossa.

I Reg. II, 25: qui peccaverit contra Deum, quis orabit pro eo? item debes praecipue curare iniurias factas ab eo, qui tecum est in eadem societate; de aliis etiam habenda est cura, sed non tanta.

I Cor. V, 12: quid nobis de eis qui foris sunt iudicare? vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Dominus discipulos ad perfectam sollicitudinem et correctionem ducit.

Supra V, 23 Dominus dixerat, quod si aliquis offenderet fratrem, quod relinqueret munus ante altare etc., hic autem plus procedit, quia non solum ille qui laesit, sed qui laesus est: unde si peccaverit in te, vade etc.; ps.

Cxix, 7: cum his, qui oderunt pacem, erant pacificus. Et numquid primo remittes? non; sed primo debes corripere: unde non iubet cuique dimittere, sed poenitenti.

Item dicit corripe, non increpa, vel exaspera: et breviter ostende. Si cognoscit, tunc debes dimittere; unde, instruite eos in spiritu lenitatis, ad Gal. VI, 1.

Sed numquid peccat qui hanc correctionem dimittit? Augustinus: si non corripis, peior factus es tacendo, quam ille peccando.

Sed, cum hoc sit verum quod omnes corripere teneantur, diceret aliquis quod solis praelatis convenit ex officio, aliis vero ex caritate.

Aliquando Dominus permittit bonos cum malis puniri. Quare? quia non corripuerunt malos. Tamen dicit Augustinus quod aliquando debemus desistere, si times ne propter correctionem istam non emendentur, sed deteriores reddantur. Item si times ne inducat persecutionem ecclesiae, non peccas.

Si vero desistis, ne laedaris in temporalibus, ne molestia tibi accidat, vel huiusmodi, peccas; Prov. IX, 8: argue sapientem, et diliget te.

Corripe eum inter te et ipsum solum. Et quare? quia ista correctio fit ex caritate; caritas autem est amor Dei et proximi.

Si amas, debes salutem eius diligere.

Sed in hoc duo sunt attendenda, scilicet conscientia et bona fama. Si vis ergo eum salvare, debes famam suam salvare; hoc autem facies corrigendo inter te et ipsum. Si ante omnes corripis, famam eius tollis: tamen conscientia praeponenda est famae. Tamen frequenter accidit quod quando homo videt publicari peccatum suum, ita fit effrons quod omni peccato se exponit; Ier. II, 20: sub omni ligno frondoso tu prosternebaris, meretrix; Eccli. IV, 25: est confusio peccatum adducens.

Sed contra hoc obiicitur quod habetur I Tim. V, 20: peccantem coram omnibus argue.

Et hoc est verum si publice delinquatur.

Est enim aliquis peccans publice, et tunc publice increpandus est: et aliquis secretus, et tunc secreto est increpandus; et hoc patet, quia dicit Augustinus, quod si te solo sciente peccaverit corripe eum inter te et ipsum solum.

Quod si te audierit lucratus es fratrem tuum. Ad quid hoc dicit? propter tria. Ut scias quo fine debeas corripere: quia si propter teipsum corripis, nihil facis, quia ubi privata est emenda, non est correctio meritoria; sed si propter Deum, tunc valet. Item hoc est ad quod debes intendere, scilicet menti fratris inserere correptionem et doctrinam.

Item posset aliquis dicere, quod perdere fratrem suum non esset iustum. Sed si ita esset, non dixisset lucratus es fratrem tuum.

Item lucratus es, quia ipse est membrum tuum: et sicut membrum membro compatitur, sic et tu fratri tuo. Item lucratus, quia tibi ipsi lucraris salutem; Iac. IV, 11: qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, et iudicat legem; unde ibid. V, 20: qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, liberat animam eius a morte, et operit multitudinem peccatorum.

Si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos. Hic inducit testimonium adhibe unum vel duos etc.. Deut. XIX, 15: in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

Sed hic est quaestio: quare statim non inducit testes? dicendum quod sic debet mundari conscientia, quod non laedatur fama: unde si primo et per se potest, bene quidem; si non, tunc advocet testes. Et Hieronymus dicit quod unum primo, et post duos. Et quare? ut sint testes correctionis factae, quia si ulterius procedit, non est tibi imputandum. Hieronymus dicit quod etiam ad aliud, ut scilicet convincat de peccato: quia aliqui sunt ita pertinaces, quod non recognoscunt, ideo debes testes adducere, ut convincas eum de facto. Vel forte iterabit iniuriam. Vel, secundum Augustinum, ad convincendum eum.

Sed contra hoc videtur esse quod Augustinus dicit quod antequam duobus ostendat, debet ostendere praeposito, et hoc est ostendere ecclesiae. Ergo videtur pervertere ordinem.

Dico quod potest ostendi praelato, vel ordine iudiciario, vel ut personae privatae. Intendit ergo Augustinus quod debet ostendi praeposito primo ut personae privatae, ut tamquam persona privata det operam correctioni.

Unde dicit si eos non audierit, dic ecclesiae. Hic ponitur denuntiatio. Et primo denuntiat; secundo ponitur sententia; tertio efficacia.

Secunda ibi si autem ecclesiam non audierit etc.; tertia ibi amen dico vobis etc..

Dicit si autem non audierit eos, dic ecclesiae, idest toti multitudini, ut confundatur, ut qui noluit sine confusione corripri, cum confusione corripiatur. Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam, Eccli. IV, 25.

Vel ecclesiae, idest iudicibus, ut corrigatur; Deut. XXI, 18: si aliquis habeat filium contumacem et protervum, qui non audierit patris ac matris imperium, et coercitus audire contempserit, apprehendent eum, et ducent ad seniores civitatis illius, et ad portam iudicii etc..

Deinde additur poena si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Ethnici sunt gentiles et infideles; publicani, qui tributa recipiunt, qui sunt publici peccatores. Unde quasi separati excommunicentur per sententiam ecclesiae, quia ecclesiam non audierunt. Unde pro sola contumacia potest homo excommunicari.

Amen dico vobis etc.. Hic ponitur efficacia huius sententiae. Quia posset aliquis dicere: quid curo ego si ecclesiae dicatur, et sim excommunicatus? ideo ostendit efficaciam istam amen dico vobis, quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo: et quaecumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo. Supra dicta sunt Petro haec; hic autem dicitur toti ecclesiae. Et dicitur alligare, vel quia non solvit, vel quia excommunicat.

Origenes dicit quod hic dicit in caelo cum autem Petro locutus est, dixit in caelis, ad designandum quod Petrus habet universalem potestatem. Hic autem dicit in caelo, quia universalis non est eis potestas, sed in aliquo loco, quia Petro universalem potestatem dedit.

Iterum dico vobis etc.. Hic ponit efficaciam orationis. Et primo hoc facit; secundo rationem dat, ibi ubi enim sunt duo etc..

Dicit iterum dico vobis etc..

Sed contra potes obicere, quia multa petimus, quae non obtinemus. Hoc contingit primo propter indignitatem petentium; unde dicit duo ex vobis, scilicet, qui secundum evangelium vivitis. Iac. IV, 3: petitis, et non accipitis, eo quod male petatis. Item quia non consentiunt, quia non habent vinculum pacis: impossibile est enim preces multorum non exaudiri, si ex multis orationibus fiat quasi una; II Cor. I, 11: ut ex multarum personis facierum eius, quae in nobis est, donationis per multos gratiae agantur pro nobis.

Item quia quaedam petunt quae non expediunt eis ad salutem: petitio enim debet esse de re utili infra XX, 22: nescitis quid petatis.

Fiet illis a patre meo, qui est in caelis, idest in altis: vel in caelis, idest in nobis.

Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum; congregatione sanctorum, non terrenorum.

Ps. Cx, 1: in consilio iustorum et congregatione, magna opera Domini. Ubi ergo duo vel tres. Caritas non est in uno, sed in pluribus; unde I Io. IV, 16: qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo. Ideo ego sum in medio eorum.

Tunc accedens Petrus dixit ad eum: Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? supra docuit quo ordine sit dimittendum, quia post correctionem et emendam, hic agit de numero quoties sit dimittendum.

Primo ergo ponitur Petri interrogatio; secundo Christi responsio; tertio adhibetur similitudo.

Secunda ibi dicit illi Jesus etc.; tertia ibi assimilatum est regnum caelorum.

Dicit ergo tunc accedens. Tunc, scilicet audito hoc verbo si peccaverit in te frater tuus etc., tunc motus fuit Petrus an semel, an pluries dimitteret, et dixit quoties peccaverit in me frater meus etc., nonne dimittam usque septies quasi dicat: usque septies, infirmitatis est, sed plus malitiae. Ideo petiit si dimitteret usque septies. Item sciebat illud, quod dictum est IV Reg. V, 10, quod eliseus praecepit Naaman, quod septies lavaret se in iordane; ideo cogitavit quod septies dimittere deberet.

Dicit ei Jesus: non dico tibi septies, sed septuagies septies. Uno modo potest teneri hoc, quod dicit septies, aggregative, ut sit sensus: non septies, sed septuaginta vicibus. Vel potest teneri multiplicative, ita quod septem vicibus septuaginta: et sic exponit Hieronymus.

Secundum primam expositionem, quae est Augustini, datur intelligi quod totum debemus condonare, sicut Christus omnia condonavit.

Ad Col. III, 13: donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam, sicut et Dominus donavit nobis, ita et vos. Vel potest dici, quod ponitur numerus finitus pro infinito, sicut in Psalmis: verbum quod mandavit in mille generationes.

Secundum Hieronymum, eadem est causa; tamen additur ratio numeri. Per sex enim perfectio significatur, per centenarium, qui multiplicatur per denarium, Decalogus significatur.

Primus numerus, qui a denario recedit, est undecimus. Et quia per sex universitas significatur, ideo universitas peccatorum significatur; quasi dicat: omnia quaecumque frater tuus peccaverit contra te, dimitte ei. Unde secundum Hieronymum videtur, quod velit dicere, quod plus remittere potest, quam ipse possit offendere.

#3 Lectio 3

Ideo assimilatum est, etc.. Hic ponitur similitudo, et tria facit.

Primo innuitur divina misericordia; secundo tangitur ingratitude, ibi egressus autem servus ille etc., tertio ingratitude poena, ibi videntes autem conservi eius etc..

Circa primum primo ponitur examinatio debitorum; secundo magnitudo debiti, ibi et cum coepisset rationem ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei decem millia talenta; tertio iustitia exigendi, ibi cum autem non haberet unde redderet etc., quarto debiti remissio, ibi misertus autem Dominus servi illius etc..

Dicit ergo: quia semper debetis esse parati ad remittendum, ideo debetis hanc similitudinem intelligere: regnum caelorum est lex regni: ipsum verbum Dei est iustitia et veritas; I ad Cor. I, 30: qui factus est nobis sapientia, et iustitia, et sanctificatio, et redemptio. Istud ergo assimilatum est homini regi, quando verbum caro factum est.

Vel per regnum praesens ecclesia designatur, ut supra XIII, 41: colligent de regno eius omnia scandala. Et bene dicitur regnum, si consideremus omnia quae sunt in regno.

In regno est rex, servi, et huiusmodi. Homini regi. Iste rex est Deus, sive intelligatur de patre, sive de filio, sive de spiritu sancto.

Qui voluit ponere rationem cum servis suis.

Per servos Domini intelliguntur praelati ecclesiae, quibus commissa est cura animarum.

Lc. XII, 42: fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam.

Quid est ergo rationem ponere de commissis, nisi quod obligant se ut rationem reddant? ad Hebr. XIII, 17: ipsi pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

Quia etiam unicuique anima sua commissa est, ideo quilibet potest dici servus; unde iob I, 8: numquid considerasti servum meum iob? etc.. Unde positus est quilibet ut reddat rationem de omnibus: nam etiam de quolibet verbo otioso oportet reddere rationem, supra XII, 36.

Et cum coepisset ponere rationem.

Finis huius rationis erit in die iudicii; principium, quando primo inducit aliquam tribulationem. I Petr. IV, 19: itaque et hi qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei creatori commendent animas suas. Ez. IX, V. 6: a sanctuario meo incipite. Item tangitur diligens examinatio meritorum. Thren. III, V. 40: scrutemur vias nostras, per quod intelligitur examinatio conscientiarum.

Et in ista examinatione oblatus est ei servus, qui debebat decem millia talenta. Si ad praelatos referimus haec talenta, peccata subditorum intelligimus: quia quoties peccat subditus per negligentiam suam, efficitur debitor talentorum. Unde dicitur III Reg. XX, V. 39: erit anima tua pro anima sua. Vel potest dici, quod mille est numerus perfectus, quia est cubicus. Item per decem intelligitur numerus Decalogi. Item per talentum gravitas peccati. Zach. V, 7: et ecce talentum plumbi portabatur etc.. Unde significatur homo habens multitudinem maximorum criminum; unde quando Deus vult ponere rationem, et examinare conscientiam suam, invenit massam criminum. I Paralip. Ult.: peccavi super arenam maris.

Cum autem fit haec examinatio debiti, petuntur tria. Primo significatur causa examinationis, vel causa poenae; secundo describitur poena; tertio fructus poenae.

Aliquis punitur quando ex seipso non habet unde satisfaciat, unde dicit cum autem non haberet unde redderet, cum totum quod habet, non sufficit. Unde michaeae VI, 6: quid dignum offeram Domino? etc.. Ideo cum non haberet unde redderet, iussit eum Dominus eius venundari etc., quia cum Dominus facit rationem cum homine, et non habet homo unde solvat, et considerat iustitiam Dei, quae est poena, iubet quod venundetur. Quando venundatur, pretium peccati est poena: pretium est quod aliquis accipit pro eo: et sic venundatur, quando poena infligitur. Is. L, 1: in iniquitatibus vestris venundati estis. Et uxorem, et filios.

De uxore generat filios. Filii autem sunt opera, uxor concupiscentia, vel radix peccati. Et omnia quae habebat, quae sunt Dei dona.

Osee II, 8: dedi ei frumentum, et vinum, et oleum, et argentum multiplicavi ei, et aurum etc.. Punitur ergo pro uxore, et filiis, et donis sibi datis. Sap. XIV, 9: similiter autem odio sunt Deo impius et impietas eius. Ps. Cviii, V. 9: fiant filii eius orphani, et uxor eius vidua.

Procidens autem servus ille rogabat eum, dicens. Hic ponitur misericordia Domini. Et primo ponitur provocativum misericordiae: quod enim multum provocat misericordiam, est oratio. Unde quando homo sentit se in periculo, debet recurrere ad orationem.

Eccli. XXI, 1: filii, peccasti non adicias ultra, sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.

Commendatur autem huius humilitas; item commendatur discretio; item commendatur iustitia. Humilitas, quia procidens. Ps. Ci, 18: respexit Dominus in orationem humilium.

Unde rogabat eum. Origenes scribit, orabat eum.

Item tangitur discretio eius, quia non petiit totum sibi dimitti debitum, sed tantum petiit tempus; unde dicit: patientiam habe in me idest, da mihi tempus, ut possim satisfacere.

Sic petebat iob X, 20: dimitte me paululum, ut plangam dolorem meum.

Item tangitur iustitia: et omnia reddam tibi. Ps. L, 21: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Item ponitur miseratio Domini relaxantis misertus autem Dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei.

Unde dolor poenitentis non causat remissionem, sed misericordia Domini; unde ad Rom. IX, V. 26: non est currentis, sed miserentis Dei.

Misertus autem Dominus etc.. Notate, quod Dominus plura dat, quam homo audeat petere: ut in illa oratione dicitur: qui merita supplicum excedis et vota. Unde dimisit eum, idest absolvit, et debitum, peccati, dimisit. Potest enim esse tanta contritio quod totum dimittat.

Sequitur ingratitude egressus, autem servus ille etc., et ponuntur quinque quae aggravant ingratitude eius. Primo enim aggravatur ex tempore, quia si post novem vel decem annos accidisset, non esset mirum; sed quia eodem die deliquit, ingratus efficitur; sicut de peccatore, qui quando sunt dimissa eius peccata, in eodem die ad peccata regreditur. Unde dicitur egressus, Iac. I, 24: consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit. Item ex simulatione, quoniam in consideratione Domini humilis fuit, sed egressus statim ostendit qualis esset. III regum XXII, 22: egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius.

Item ostenditur ex cognatione, quoniam invenit unum de conservis suis. Eccli. XXVIII, 3: homo homini servat iram, et a Deo petit medelam. Item ex parvitate debiti, quia debebat centum denarios; unde in numero erat differentia, quia ipse decem millia: in pondere, quia ille denarios, et ipse talenta. Unde peccata quae in Deum committuntur, sunt et plura et gravia magis quam peccata quae in hominem, quae levia sunt, quia ex infirmitate; unde differens ibi est gravitas, sicut inter talenta et denarios. Gravius enim esset regem percutere, quam unum famulum. Item designatur crudelitas in exigendo, quia tenebat eum, quia trahebat in causam, et vexabat eum et suffocabat eum, et respirare non dimittebat.

Item ex crudelitate, quia noluit remittere.

Unde primo ponitur supplicatio debitoris; secundo crudelitas ipsius, ibi ille autem noluit etc.. Notandum quod omnia, quae ille servus fecit Domino, iste fecit ei; unde procidens rogabat. Supra dicitur orabat, hic rogabat, quia supra reddebat honorem, qui debetur Deo; hic autem tangit honorem, qui debetur homini: ideo dicit rogabat. Sed nihil valuit ei; unde dicitur ille autem noluit.

Prov. XII, 10: viscera impiorum crudelia.

Et misit eum in carcerem, idest in tribulationem, donec redderet debitum, idest ad hoc, ut redderet debitum. Prov. VI, 34: ira et furor viri non parcent in die vindictae.

Videntes autem conservi eius.

Hic tanguntur quatuor.

Primo ponitur reprobatio istius peccati; secundo obiurgatio peccati ex parte Dei, ibi tunc vocavit illum Dominus suus; tertio poena, et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus; quarto applicatur similitudo, ibi sic et pater meus caelestis faciet vobis etc..

Dicit ergo videntes autem conservi eius etc.. Videmus enim, quod si patiat unum membrum, compatiuntur alia; unde videntes hominem affligi, compatiuntur ei naturaliter. Ps. Cxviii, 158: vidi praevaricantes, et tabescebam. Unde contristati sunt.

Gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus, ad Rom. XII, 15. Et venerunt, et nuntiaverunt Domino suo, idest divinam iustitiam imploraverunt. Desiderium pauperum exaudivit Dominus, praeparationes cordis eorum audivit auris tua, Ps. X, 17.

Consequenter ponitur obiurgatio tunc vocavit eum Dominus suus etc.. Vocat Dominus per mortem. Iob XIX, 16: vocabis me, et ego respondebo tibi. Et ait illi. Primo exprobrat malitiam; secundo beneficium collatum; tertio commemorat quod debuit facere.

Dicit ergo serve nequam. Superius cum deberet ei, non dixit ei opprobrium; sed nunc cum facere debuit quod non fecit, dixit, serve nequam; quia quod homo peccet, hoc humanum est; sed si perseveret, hoc diabolicum est. Omne debitum dimisi tibi. Hic exprobrat beneficium illatum, quod supra non fecerat, numquid non oportuit et te misereri conservi tui? quasi dicat: tu recepisti magna, et non vis impendere parva? et iratus Dominus etc.. Et primo agit de poena, per quam fit separatio a Deo. Quando supra Dominus iussit venumdari, non dixit quod esset iratus, quia monitiones non sunt ex divina iustitia, sed ex misericordia; sed obiurgatio est ex ira Dei. Prov. XIX, V. 12: sicut fremitus leonis, ita et ira regis.

Secundo quia subiicitur Daemonibus; unde tradidit eum tortoribus. Eccli. XXXIII, 14: reddet illis secundum iudicium suum. Item tangitur poenae perpetuitas, quoadusque redderet universum debitum; et hoc erit in infinitum.

Si enim poena cessare non debet, donec fiat satisfactio debiti, et nullus sine gratia potest satisfacere, qui decedit sine caritate, non poterit satisfacere.

Sic et pater meus caelestis faciet vobis. Hic adaptat similitudinem. Pater est Deus, sicut supra VI, 9: pater noster, qui es in caelis. Faciet vobis, idest non remittet peccata vestra, nisi remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

Hic videtur innuere, quod peccata dimissa redeant, sicut vult Origenes, quod dimissa redeunt in aliquibus, sicut in apostasia. Item si dolet poenituisse. Sed hoc non videtur, eo quod remissio efficaciam habet a sacramentis: ideo peccata et manifesta et occulta remittuntur; dicuntur autem redire per ingratitude.

|+19 Capitulus 19

#1 Lectio 1

Supra ostensum est quomodo veniendum est ad vitam aeternam per communem viam; hic docet quomodo veniendum est per viam perfectionis, quae tangitur quantum ad duo: quantum ad continentiam, et quantum ad paupertatem voluntariam.

Circa duo primum facit.

Primo agit de adventu; secundo de continentia, ibi dicunt ei discipuli eius etc..

Circa primum tria facit.

Primo ponitur tentatio Pharisaeorum; secundo solutio Christi; tertio obiectio contra solutionem.

Secunda qui respondens ait eis; tertia quid ergo Moyses mandavit dari libellum repudii? circa primum tria: primo describitur locus; secundo occasio ad tentandum; tertio tentatio.

Dicit ergo et factum est, quia dictum eius est factum. Ipse enim dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt, ps.

XXXII, 9. Cum consummasset sermones istos, scilicet de vitando scandalum, migravit a Galilaea in fines Iudaeae trans iordanem. Iudaea aliquando sumitur pro tota terra, quam habitant Iudaei: aliquando pro terra, quae in dotem tribus Iudae cessit, et sic dividitur contra alias, et sic hic accipitur. Oportebat enim transire per Iudaeam, qui volebat ire in ierusalem, quae erat in tribu beniamin in finibus Iudaeae.

Sed quare migravit a Galilaea? propter tria. Ut daret praedicatoribus exemplum, quod non est solum in uno loco praedicandum, sed in multis; unde Lc. IV, 43: quia aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei. Item quia iam imminebat tempus passionis, ideo accedere volebat ad locum ubi pati debebat. Ad Eph. V, 2: tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis etc.. Vel voluit redire ad Iudaeos, ut significaret quod in fine convertetur ad convertendum Iudaeos.

Et secutae sunt eum turbae. Signum est devotionis turbarum, quia secutae sunt eum, sicut filii patrem peregrinantem.

Io. X, 27: oves meae vocem meam audiunt et curavit eos. Osee I, 2: percutiet et sanabit nos. Aliquando Dominus curabat, aliquando signa faciebat. Signa ut confortaret, in act. I, 1: coepit Jesus facere et docere.

Posset aliquis credere, quia transivit ad Iudaeos, quod dereliquerit gentes; ideo ad designandum, quod non dereliquit, dicit secutae sunt eum turbae, idest ad salutem, quia cum essent oleaster, inserti sunt et facti sunt olivae, ad Rom. XI, 17. Vel quod sunt secutae trans iordanem, significatur quod per baptismum peccata remittuntur.

Et accesserunt ad eum Pharisei tentantes. Et in hoc reprehenduntur: quia cum turbae sequerentur, Pharisei insidiabantur.

Ier. V, 5: ibo ad optimates, et loquar eis.

Unde accesserunt dicentes si licet homini dimittere uxorem suam quacumque ex causa? apparet in istis primo malitiosa astutia, quia venerunt ad Christum, ut Christo calumniam inferrent; quia aut diceret quod esset dimittenda, aut non. Si diceret quod sic, videretur sibi contrarius, quia ipse erat praedicator castitatis.

Si diceret quod non, accusabimus eum, quia hoc est contra Moysen legislatorem. Sicut dicit chrysostomus, arguuntur, de incontinentia, quia si aliquis libenter audiat loqui de separatione uxori incontinens est. Unde quia isti de divortio loquebantur, ostendebant se incontinentes. Dominus dederat causam propter quam dimitteretur, scilicet propter turpitudinem; sed isti non solum ex hac causa petebant, sed utrum ex quacumque causa. Unde volebant habere potestatem liberam dimittendi uxorem.

Ideo sequitur responsio qui respondens ait eis. Dominus dat optimum modum respondendi: quia quando quaerit aliquis ut addiscat, statim dicenda est veritas; sed ei qui quaerit ut calumnietur, non statim dicenda est veritas, sed primo dicenda sunt aliqua quae negari non possunt. Ideo primo Dominus interrogat de lege; unde primo assumit verba Scripturae; secundo dicit, quomodo ad propositum facit; tertio principale propositum concludit.

Et circa primum tria facit.

Primo ostendit societatem maris et foeminae, quam Deus instituit; secundo affectum quem indidit; tertio modum quo coniunxit.

Intendit probare quod coniunctio maris et foeminae est a Deo instituta. Non legistis quod qui fecit hominem, ab initio masculum et foeminam fecit eos? hoc enim legitur Gen. I, 27: et creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam. Non est hoc intelligendum, ut aliqui intellexerunt quod primo fecerit hominem masculum, et post foeminam, et post separavit eos; sed primo fecit unum hominem, et in illo fecit unde fieret mulier.

Sed quare voluit Dominus sic fieri, scilicet ex viro et muliere multitudinem hominum? respondeo, ut significatur quod forma matrimonii ex Deo esset. Item ut magis se diligerent.

Sed tunc quaerit chrysostomus, quare non semper sic facit, ut simul nascatur vir et mulier.

Respondet, quia si ita esset, videretur necessitas utendi matrimonio. Et quia Dominus vult esse licitum uti matrimonio, vel non uti, et non esse necessarium, primo creavit masculum et foeminam, ad significandum quod licitum erat matrimonium; post, vero ut sine muliere nasceretur masculus, et e converso, ut liberam habeant facultatem et utendi matrimonio, et non utendi.

Secundum hoc excluditur duplex error. Quidam enim dicebant matrimonium non esse a Deo: et hoc excludit, quia si masculum et foeminam fecit eos, et constat quod nihil frustra fecit: ergo nec aliquid horum, et non nisi ad societatem matrimonii.

Alii dixerunt quod si non peccasset homo, Deus foeminam non fecisset, immo alio modo multiplicarentur homines; sed hoc nihil est, quia ante peccatum creati sunt. Et singulariter dicit masculum et foeminam, ut unus unam habeat.

Propter quod relinquit homo patrem et matrem. Hic ponitur quem affectum indidit. Et dixit. Quis dixit? ille qui fecit. Sed hoc non videtur, quia videtur quod Adam dixerit.

Augustinus dicit quod immisit Dominus soporem in Adam, et tulit unam de costis eius.

Sopor iste fuit extasis; unde ibi revelavit multa bona; unde Dominus ei revelavit etiam quod hic dicitur; unde supra X, 20 dictum est: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.

Quia ergo Adam dixit, Deo imperante, ideo dicitur quod Deus dixerit; unde esdrae II, 4: homo reliquit patrem, qui nutrit eum.

Et adhaeret uxori.

Quae est ratio? frater et soror nascuntur ex uno, et dividunt se; sed vir et uxor ex diversis, et tamen non dividunt se.

Dicit chrysostomus, quod hoc est ex ordinatione divina. Item, naturaliter omnis causa habet reductionem ad effectum, ut succus a radice ad ramos, unde patres magis diligunt filios, quam e converso; ideo vir et uxor, etsi sint ex diversis, uniuntur tamen in effectum unum.

Et erunt duo in carne una. Hieronymus: scilicet in carne prolis. Et hic est fructus matrimonii. Chrysostomus exponit: in una carne, idest in uno carnali affectu, sicut et in spirituali affectu fit unitas, ut in Act. IV, V. 32: erat autem credentium cor unum et anima una. Vel erunt duo in carne una, idest in uno carnali opere. Philosophus dicit quod homo et mulier in opere illo sic semper se habent, quod sicut virtus activa et passiva semper in effectum coniunguntur, sic in actu illo actio et passio coniunguntur. Itaque iam non sunt duo, sed una caro.

Deinde principale intentum concludit quod ergo Deus coniunxit, homo non separet, quia ex Dei voluntate actum est. Si est ex Deo, non potest homo separe; quia si Deus coniunxit, Deus separet. Potest enim separatio fieri a Deo, vel ab homine: et hoc vel propter voluptatem, vel ut aliquam aliam habeat, et non valet: vel propter consensum mutuam, ut Deo liberius serviat, et sic est a Deo.

Dicunt illi: quid ergo Moyses mandavit dari libellum repudii et dimittere? hic ponitur obiectio eorum contra generalem legem: aperiunt enim quod erat in mente.

Quid ergo Moyses mandavit dari libellum repudii et dimittere? non mandavit Moyses dimittere, sed indirecte prohibere voluit, quia Moyses voluit quod non dimitteretur, nisi daretur libellus repudii. Et hoc magis pertinebat ad prohibitionem, quia libellus non fiebat nisi per manum communem; unde remittebat ad sapientes, ut viderent si haberent causam, quare deberent dimittere eas.

Et ait illis. Hic obiectioni respondet.

Et primo ponit responsionem; secundo confirmationem quia Dominus probat non esse dimittendam ex auctoritate Dei quae maior est; ideo contra Dei auctoritatem non est auctoritas Moysi.

Sed contra. Nonne Dominus dedit legem per Moysen? videte, sicut dicit apostolus I ad Cor. VII, 25: de virginibus praeceptum Domini non habeo, consilium autem do. Unde aliquando dicebat quod a Domino acceperat, aliquando ex industria sibi inspirata: sic et Moyses.

Istud autem permisit, non quod audisset a Domino, sed ab inspiratione divina, non tamen auctoritate firmata.

Ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras. Ipsi dixerant quod Moyses mandavit; sed non mandavit, sed permisit. De duritia eorum habetur Act. VII, 51: dura cervice, et incircumcisis cordibus et auribus, vos semper spiritui sancto restitistis.

Hic solet esse quaestio, utrum illi peccent mortaliter, qui uxores dimittunt.

Quidam dixerunt quod dimittentes peccabant mortaliter. Permissio enim quatuor modis accipitur. Dicitur permitti aliquid, quando contrarium non praecipitur, ut minus bonum permittitur, quia maius bonum non praecipitur, ut apostolus dicit I Cor. VII, 6: secundum indulgentiam dico vobis. Item quandoque per privationem prohibitionis; et sic peccata venialia sunt permissa. Quandoque autem per privationem impedimenti: et sic omnia mala, quae fiunt in praesenti, dicuntur aliquando etiam permissa, quia poena non adhibetur. Ideo Iudaeis quaedam permissa fuerunt, quae erant mortalia peccata, quia poena non fuit eis inflictata.

Sed istud habet locum in mundanis rebus: sic enim videmus, quod secundum leges humanas non punitur fornicatio simplex; unde si lex vetus solum inspiciat ad vitam praesentem, sic solutio est bona. Sed quia quamvis secundum corticem ad vitam pertineat praesentem, tamen secundum medullam pertinet etiam ad vitam aeternam. Ex. XV, 25: dedi eis praecepta mea; et Dominus dicit iuveni, infra eodem: si vis ad vitam ingredi, serva mandata ideo dicunt alii quod male provisum esset populo illi, si quod esset peccatum ignoraret, cum tamen scriptum sit, Is. LVIII, 1: nuntia populo peccata eorum.

Ideo dicit chrysostomus, quod a peccato abstulit peccati culpam. Et licet inordinatum quid esset, noluit tamen quod eis imputaretur ad culpam, ut Dominus Osee praecepit, ut faceret filios fornicationis: unde permissio non fuit ex praecepto, sed ad vitandum maius malum.

Ab initio autem non fuit sic. Unde actuale fuit, non ab initio institutum: unde post multos annos nullus dimisit uxorem.

Dico autem vobis etc.. Hic inducit legem.

Primo pro viro; secundo pro muliere.

Dicit ergo quicumque dimiserit uxorem suam etc.. Sed excipitur fornicatio.

Sed videte quod duplex est fornicatio, scilicet corporalis et spiritualis. Unde propter utrumque potest dimittere, ut habetur I ad Cor. VII, 11: si unus infidelis, alter fidelis, potest dimittere fidelis infidelem.

Notandum, quod per nullum impedimentum sequens potest dissolvi vinculum matrimonii, quia significat unionem Christi et ecclesiae: unde cum unio Christi et ecclesiae dissolvi non possit, nec unio matrimonii. Sed propter fornicationem potest a consortio separari, et non debet eam secum retinere, ne videatur esse conscius

turpitudinis; sed pro aliis turpitudinibus non potest, ut pro ebrietate. Item si vult hominem inducere ad infidelitatem, potest dimittere eam.

Sed quare fit mentio magis de fornicatione corporali, quam de spirituali? quia est contra fidem matrimonii: et fidem frangenti fides non est servanda. Alia ratio est quam ponit Origenes, quia supra V, 32 dixit Dominus qui dimiserit uxorem, excepta causa fornicationis, facit eam moechari, et ideo dat ei occasionem moechandi; sed postquam ipsa peccavit, non dat ei occasionem moechandi, ideo post potest dimittere, non ante.

Et qui aliam duxerit, moechatur.

Sed quare non, nisi aliam ducat? quia eadem res per ea quae solvitur, ligatur. Unde quando homo habet uxorem separatam, et non aliam, adhuc spes remanet quod uniri possint, vel per consimile peccatum, vel per animorum consensum; sed quando aliam duxit, tunc cor totaliter separavit, et assensum ab ea.

Alia ratio, quia si praeter fornicationem posset dimittere uxorem suam, aliquando accideret quod homo imponeret uxori suae crimen, ut ab ea separaretur, et alii coniungeretur; ideo Dominus voluit quod non haberet aliam.

Unde expresse prohibet, quod non habeat homo diversas uxores, quia, una dimissa, et alia accepta, moechatur.

Et qui dimissam duxerit, moechatur.

Hic ponit legem quantum ad mulierem: unde non vult quod uxor dimissa habeat virum.

Sed quare prohibet viro ne contrahat cum ea, et non mulieri? respondeo, quod mulieres magis ad malum praecipites sunt. Ier. III, 3: frons mulieris meretricis facta est tibi. Ideo per istam prohibitionem praecipitaretur ad mala maiora. Ideo praecipit viro, quod non contrahat, non autem prohibet mulieri.

Sed quid? nonne licebat ei, quae repudiata erat, accipere alium? dicunt quidam quod non, quia adhuc manebat vinculum: et inducunt illud quod habetur Deut. XXIV, quod non poterit reverti ad priorem, quia polluta est; sed nisi peccasset, redire posset. Alii dicunt quod poterat alteri nubere, sed non isti, quia si posset ad eum redire, facilius repudiaret eam.

Quid ergo dicis, quod polluta est? dico quod est polluta isti, quia ad eum redire non potest. Vel potest intelligi de immunditia legis, quia sacerdos non poterat eam habere.

Dixerunt ei discipuli: si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Postquam Dominus egit de insolitione matrimonii, hic tractat de perfectione continentium: et circa hoc duo facit.

Primo ponit sententiam discipulorum; secundo sententiam Christi, ibi qui dixit illis etc..

Dicit ergo dixerunt discipuli: si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Moti sunt ad hoc dicendum, quia audierant quod non poterat uxor dimitti nisi ob unam causam, cum tamen multae aliae causae reddant matrimonium onerosum, ut aliqua immunditia, ut lepra et huiusmodi; ita quod impleatur illud quod in Eccli. XXV, V. 23 dicitur: commorari leoni et urso melius est quam cum muliere nequam. Item multam affert sollicitudinem; I Cor. VII, 34: si virgo nubat, cogitat quae sunt mundi. Ideo ex hoc arguunt quod expedit cuilibet homini non nubere; ideo Dominus temperat, quia contingit esse aliquid melius dupliciter: vel simpliciter, vel secundum quid; sic continere aliquibus competit, aliquibus non: quia, ut dicit apostolus I ad Cor. VII, 9, melius est nubere, quam uri.

Qui dixit illis approbat sententiam discipulorum. Et primo dictis; secundo factis, ibi tunc oblatis sunt ei parvuli. Et primo approbat continentiam; secundo assignat differentias continentium ibi sunt enim eunuchi etc.; tertio difficultatem, ibi qui potest capere capiat.

Dicit ergo qui dixit illis: non omnes capiunt istud verbum. Ita dicitis quod non expedit nubere: verum est aliquibus, sed non est verum quoad omnes, quia non omnes, habent tantam virtutem, quod absterneant; sed quibus datum est, quia aliquibus datum est non ex proprio facto, sed dono gratiae. Sap. VIII, 21: scivi quod aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Quod enim homo in carne vivat praeter carnem, non hominis est, sed Dei; I ad Cor. VII, 7: volo omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.

Et quia possent credere quod omnes continere possent, ideo dicit sunt enim eunuchi etc.. Unde distinguit, quod est continentia in aliquibus ex natura, aliquando ex violentia, aliquando ex voluntate. Ideo tria genera eunuchorum tangit: quia quidam per naturam qui a matris utero sic nati sunt.

Sicut aliqui monstruose nascuntur propter defectum manus, sic et aliqui sine genitalibus: et hoc ex Dei providentia, quia si omnia secundum communem cursum naturae acciderent, attribueretur totum naturae, et non divinae providentiae; unde Sap. VIII, 8: signa et monstra scit antequam fiant.

Item quidam per violentiam, ut illi qui castrantur a tyrannis vel barbaris, vel qui castrantur propter custodiam mulierum.

Qui sunt facti ab hominibus, quos scilicet vel crudelitas hominum castravit, vel conservantia mulierum. Et hoc dicit Hieronymus quod scit, quia pueri acciperentur, et castrarentur, et ponerentur in domo Nabuchodonosor.

Quidam vero voluntate, ut dicit et sunt eunuchi, qui castraverunt seipsos propter regnum caelorum. Quidam male intellexerunt verbum istud, dicentes scindenda esse genitalia, et leguntur hoc quidam fecisse, de quibus dicitur fuisse Origenes. Sed istud reprobatum est, et separari debent a clero, capit.

Ex parte, et capitul. Significavit, extra de corp. Vit..

Unde datur occasio errori Manichaeorum, qui creaturam corporalem dixerunt esse causam mali. Item datur occasio errori gentilium, quia quidam in sacrificiis suis eunuchantur.

Item hoc factum non est in utilitatem, quia tales, etsi actum non habent, a concupiscentia tamen non sunt immunes. Unde Eccli. XX, V. 2. Concupiscentia spadonis devirginabit iuvenulam.

Ideo melius est quod homo sibi fraenum imponat, quam membrum abscindat, ut malas cogitationes et desideria refragnet.

Is. I, 16: auferte malas cogitationes a cordibus vestris.

Qui castraverunt seipsos, continuae castitati se dederunt, et hoc propter regnum caelorum. Aliquando enim membrum per actum intelligitur, ut supra XVIII, 9: si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et proiice abs te. Sic hic membra genitalia pro actu accipiuntur. Unde ille se castrat, qui castitati se dedicat. Vel, secundum Hieronymum, quod continentiam servantes sic nati sunt frigiditate, scilicet naturae, ita quod non moventur ad actum illum. Unde dicuntur eunuchi propter actum eunuchorum, quem habent propter naturam quam ex utero habent. Quia aliqui habent aliquam dispositionem ad aliquam virtutem naturaliter, sicut iob ad misericordiam, qui dicit cap. XXXI, 18: ab infantia mecum crevit miseratio. Quidam vero ex voluntate, vel propter simulationem; vel doctus ab haereticis, est factus ab hominibus.

II Tim. III, 5: habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Quidam vero propter praemium vitae aeternae.

Primi duo, scilicet qui vel naturaliter, vel violenter castrantur, non habent meritum vitae aeternae, sed solum tertii.

Sed numquid est verum de primis, quod non mereantur? dico quod merentur quantum ad voluntatem, licet non mereantur quantum ad actum; quia licet non possint facere, possunt tamen velle posse facere.

Qui potest capere capiat. Posita differentia continentiae, hic ponitur exhortatio, ut dicit Hieronymus. Facit Dominus sicut facit dux in exercitu, qui quando est capienda civitas, dicit: qui intrabit civitatem, dabitur ei hoc, vel illud, sicut dicit David ioab. Sic qui potest capere et continere, capiat, et non retrahat se. Apostolus I Cor. XII, V. 31: aemulamini charismata meliora.

Sed quid est quod dicit? nonne tenetur quisque ad virginitatem servandam? videtur quod sic, quia homo ad meliora tenetur.

Dicendum, quod non est praeceptum, sed consilium, sicut dicit apostolus I ad cor. VII, 25: de virginibus praeceptum Domini non habeo, consilium autem do.

Sed quid est? nonne tenetur homo ad meliora? dico quod distinguendum est, quod melius est quantum ad actum, vel quantum ad affectum. Non tenetur ad meliora quoad actum, sed quoad affectum, quia omnis regula et omnis actus determinatur ad finitum et certum: et si tenetur ad melius, tenetur ad incertum. Unde quantum ad actus exteriores, quia non tenetur ad incertum, non tenetur ad meliora; sed quantum ad affectum, tenetur ad meliora. Unde qui non semper vellet esse melior, non posset sine contemptu velle.

Sed quid est quod dicit qui potest capere capiat? aut enim potentia naturali; et sic nullus potest: aut potentia gratiae; et sic quilibet potest, quia dicitur Lc. XI, V. 9: petite et accipietis. Item gratia Dei omnia potest.

Dico quod ly potest includit potestatem voluntatis: est enim voluntas firma et infirma.

Constat autem quod homo cum habet voluntatem firmam, non timet multos impulsus; sed quando non, ex facili impulsu labitur.

Unde qui potest per firmitatem voluntatis capere, capiat, et non a natura, sed a Deo. Unde qui hoc a Deo habet, consulimus quod hoc capiat et contineat. Vel qui potest secundum opportunitatem temporis, vel conditionis temporis, ut Abraham: unde caelibatus ioannis non praefertur coniugio Abrahae. Item secundum conditionem; quia qui coniugatus est, non potest continere; unde excluduntur vel ratione temporis, vel conditionis.

Tunc oblatis sunt ei parvuli. Hic ostendit quod dixit, factum. Et primo ponitur parvulorum oblatio; secundo zelus discipulorum; tertio satisfactio Christi.

Secunda ibi discipuli autem increpabant eos; tertia ibi Jesus autem ait eis etc..

Dicit ergo tunc oblatis sunt ei parvuli. Dominus commendaverat castitatem, et quia in parvulis est castitas et puritas, ideo videntes quod puritas placeret ei, obtulerunt ei parvulos ut manus eis imponeret, et oraret.

Notandum quod consuetudo erat quod pueri offerebantur antiquis, et benedicebant, et orabant, in signum quod benedictio est a Deo.

Item experti quod tactum haberet salutarem, quia leprosum curaverat et multos alios, ideo etc.. Item parvulos offerebant, quia credebant quod qui tangeretur ab eo, de caetero a Daemonibus non infestaretur; ideo ecclesia accepit in consuetudinem, quod parvulis exhibeantur sacramenta ecclesiae, ut magis confirmentur.

Discipuli autem increpabant eos.

Hic tangitur zelus discipulorum. Sed quare increpabant? quia credebant eum ut verum hominem fatigari ex frequentia hominum; ideo volentes parcere labori eius etc.. Alia ratio, quia magnam opinionem habebant de Christo; ideo videbatur eis quod inhonestum erat quod parvuli accederent ad eum. Origenes: quia per hoc significatur, quod in ecclesia sunt quidam parvuli rudes. Per discipulos perfecti significantur; unde tales dedignantur cum vident parvulos, scilicet istos rudes, venire ad Christum, ignorantes quod omnes homines vult salvos fieri. Apostolus, Rom. I, 14: Graecis et barbaris debitor sum.

Consequenter utrisque satisfacit.

Et primo zelo iustitiae; secundo satisfacit devotioni offerentium.

Dicit ergo sinite parvulos venire ad me, idest humiles, sive paucos; I ad Cor. XIV, 20: nolite parvuli esse sensibus, sed malitia parvuli estote. Et nolite prohibere, scilicet paucos propter innocentiam. Non enim sunt prohibendi imperfecti venire ad perfectionem.

Talium est enim regnum caelorum.

Dicit talium, non horum, scilicet qui ita sunt puri per innocentiam. Supra XVIII, 3: nisi efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum caelorum. Iob XXII, 29: qui humiliatus fuerit, erit in gloria.

Consequenter devotioni satisfacit cum imposuisset eis manus. Per quod virtutes confortat. Is. XL, 29: qui dat lasso virtutem.

Abiit inde. Aliquando Christus apponit manus, et non abiit inde: aliquando apponit, et abiit, quia aliqui ita fortes sunt, quod non retrocedunt.

Et vocavit Petrum et Andream, et mansit cum eis, Io. I, 38 ss.. Quia igitur isti adhuc imperfecti erant, nec habiles ad sequendum, ideo abiit inde.

Et ecce unus accedens etc.. Hic agit de perfectione paupertatis; et quia duplex est via, via communis, et specialis, ut est continentia: via prima est via salutis, secunda perfectionis: ideo primo de prima, secundo de secunda.

Et primo ponitur interrogatio; secundo Christi responsio; tertio responsionis expositio.

Interrogatio ponitur et ecce unus accedens ait illi: magister bone.

De isto diversa est opinio, quia Hieronymus dicit quod erat perversus corde: et hoc patet, quia abiit tristis; unde si bono corde accessisset, non abiisset tristis. Chrysostomus dicit quod a passione avaritiae detinebatur; ideo ferre non potuit: et hoc patet, quia non causa tentandi venit; quia quando aliqui veniebant ad Jesum causa tentandi, Dominus semper respondebat eorum malitiae: ut quid me tentatis? vel huiusmodi; sed nullum ponit hic. Unde patet, quod non tentator erat, sed imperfectus, qui ad Deum accedebat, ut perficeretur; Ps. XXXIII, 6: accedite ad eum et illuminamini.

Magister bone etc.. Vocat eum magistrum, quasi scientem: talis enim debet esse magister, qui sciat. Item vocat bonum: de ratione boni est se communicare; unde Sap. VII, 13: sine invidia communico. Ipse enim vere bonus est; Ps. Cxviii, 68: bonus es tu, et in bonitate tua doce me iustificationes tuas. Quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam? audierat multa de vita aeterna. Bene audierat, ps.

XXXVI, 27: declina a malo, et fac bonum; sed in lege non audierat promitti vitam aeternam, sed temporalia tantum. Is. I, 19: bona terrae comedetis.

Qui dicit ei, quid me interrogas? hic ponit responsionem. Primo respondet, ut in marco habetur, quid me dicis bonum? hic autem quid me interrogas? utrumque potest intelligi.

Sed quod Matthaeus dicit quid me interrogas? non habet calumniam; secundum vero id quod dicit marcus, assumpserunt Ariani errorem, dicentes quod pater est bonus per essentiam, filius per participationem; ideo ponebant filium inaequalem patri.

Sed notandum quod dicit: unus est bonus Deus. Sed nomine Dei pater, et filius, et spiritus sanctus intelligitur: unde ab hoc excluditur alia creatura, quia non per essentiam bona est.

Sed quare respondet sic? dicit Hieronymus quod respondet ad mentem ipsius, qui illam bonitatem commendabat, quae solet esse in homine; quia magis adhaerebant traditionibus hominum quam Dei, sicut supra XV, 6 dicitur: irritum fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras. Ideo reprehendit eum, quia petebat ab eo tamquam ab homine bono, non autem tamquam a Deo.

Sed quid est quod dicit quid me interrogas de bono? hoc dicit tamquam cognoscens eius affectum, quia non habebat animum ad obediendum bono, et omne bonum temporale est imperfectum et umbra respectu boni divini; Is. Lxiv, 6: omnes iustitiae vestrae tamquam pannus menstruatae. Unde omnia ista bona sunt a Deo; ideo si vis habere ea, pete ab eo: ipse enim solus est bonus; Ps. Cxxxv, V. 1: confitemini Domino, quoniam bonus.

Ideo recurre ad Deum.

Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Quidam enim habent vitam imperfectam, quidam perfectam et quidam totaliter extra vitam sunt, ut qui in peccato sunt, vel infideles, quia iustus ex fide vivit, Hebr. X, 38.

Quidam igitur habent vitam inchoatam et imperfectam, ut iusti in hoc mundo; illi vero perfectam, qui iam sunt in vita aeterna; unde si vis ad vitam ingredi, serva mandata, quia introducitur homo per mandata. Ez. XX, 11: dedi eis mandata mea, et iudicia mea ostendi eis.

Sed numquid mandata sufficiebant ad salutem? dico quod non, nisi ex fide mediatoris, et caritate; unde apostolus ad Gal. II, 21: si ex lege est iustitia, ergo frustra mortuus est Christus. Item Prov. VII, 2: serva mandata mea, et vives.

Dicit illi, quae? sequitur responsionis expositio, in qua mandata replicat.

Et primo ponit mandata; secundo radicem, ibi diliges proximum tuum sicut teipsum.

Dicit ergo Jesus autem dixit: non homicidium facies etc.. Et quare non facit mentionem de mandatis primae tabulae? quia pronum videbat ad dilectionem Dei, ideo non fuit necesse. Item haec sunt praevia ad dilectionem.

Et primo ponit negativum; secundo affirmativum. Primo incipit a maiori non homicidium facies, quod est contra vitam in actu; non adulterabis, quod est contra vitam in potentia; non furtum facies, quod est contra bona personae; non falsum testimonium dices, quod est contra personam.

Item affirmativum ponit: honora patrem.

Deinde ponit radicem diliges proximum tuum sicut teipsum. Rom. XIII, 8: qui diligit proximum, legem implevit.

#2 Lectio 2

Dicit ei adolescens: omnia haec custodivi a iuventute mea. Postquam Dominus tradidit doctrinam communis salutis, hic tradit doctrinam perfectionis. Et primo tradit doctrinam; secundo necessitatem huius doctrinae; tertio praemium observationis.

Secunda ibi Jesus autem dixit discipulis suis; tertia ibi respondens Petrus etc.. Et primo ponitur occasio doctrinae dandae; secundo promulgatio; tertio effectus.

Secunda ibi dicit ei Jesus etc.; tertia ibi cum audisset adolescens verbum, abiit tristis.

Occasio promulgandi hanc doctrinam est petitio adolescentis. Et primo confitetur se observatorem legalium; secundo petit quae sit perfectio, ad quam pervenire possit, ibi quid adhuc mihi deest? dicit ergo omnia haec custodivi a iuventute mea; et dicit omnia, quia non sufficit unum facere tantum, nisi omnia serventur; Iacob. II, 10: qui offenderit in uno, factus est omnium reus. Item dicit a iuventute; Prov. XXII, 6: adolescens iuxta viam suam, et cum senuerit, non recedet ab ea. Unde conveniebat ei quod dicitur iob XXIII, 12: a via labiorum non recessi.

Utrum autem verum dixerit, est quaestio.

Hieronymus dicit quod mentitus est: quod patet, quia ante hoc immediate praecedit, diliges proximum tuum sicut teipsum. Si sic dilexisset, non abiisset tristis, cum Dominus dixit vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus. Chrysostomus dicit quod verum dixit quod legalia servaverat; et confirmatur per illud quod habetur in marco X, 21, quod cum intuitus esset eum Jesus, dilexit eum, quod non fecisset, nisi bonus esset.

Est enim duplex via. Una sufficiens ad salutem; et haec est dilectio Dei et proximi cum sui beneficio, sine suo gravamine, secundum quod habetur I Cor. VIII, 3: qui diligit Deum, cognitus est ab eo, et hanc servaverat.

Alia est perfectionis, ut diligere proximum cum sui detrimento; et hanc non servaverat; ideo cum nuntiata fuit ei abiit tristis.

Prima non fuit contentus; ideo petiit quid mihi deest adhuc? quilibet tenetur facere hanc quaestionem, secundum quod dicitur: notum fac mihi, Domine, finem meum, et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi. Ipse enim solus scit quid desit nobis. Imperfectum meum viderunt oculi tui, Ps. Cxxxviii, 16.

Dicit ei Jesus: si vis perfectus esse, vade etc..

Primo ponitur studium; secundo via; tertio, quia difficilis, ponitur praemium; quarto consummatio perfectionis.

Dicit ergo si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus. Debemus enim niti ad perfectionem; Hebr. VI, 1: intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectum feramur.

Sed quaerit Origenes: perfectio legis est dilectio; sed dixerat diliges proximum tuum sicut teipsum, quare ergo dixit si vis perfectus esse, cum iam perfectus esset? dicunt quidam quod in quibusdam libris non ponitur illud diliges proximum tuum sicut teipsum. Et hoc patet, quia in marco non ponitur. Aliter potest dici quod illud dixit, sed non hoc ordine, quia in evangelio Nazaraeorum ita est, Dominus dixit, non homicidium facies etc., usque ad illud de dilectione.

Et post sequitur, haec omnia etc., et Deinde sequitur, diliges proximum etc..

Tamen plana est solutio, quia duplex est dilectio proximi, scilicet dilectio secundum viam communem, et dilectio perfectionis.

Unde dicit vade, et vende omnia etc., non partem, sicut fecerunt Ananias et Saphira, ut habetur in Act. V, 2. Et da pauperibus, non divitibus. I ad Cor. XIII, 3: si distribuero facultates meas in cibos pauperum.

Ps. Cxi, 9: dispersit, dedit pauperibus.

Et non uni, sed pluribus.

Sed quid est? nonne statim talis esset perfectus? videtur quod non, quia adhuc passiones sunt in eo; ergo non est perfectus in virtute.

Origenes dicit quod statim perfectus est, sicut illi perfecti sunt quibus bona sua distribuit.

II ad Cor. VIII, 14: vestra abundantia inopiam illorum suppleat; et illorum abundantia inopiae vestrae sit supplemento. Unde perfectio illorum transit in illum, sicut qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet etc. Supra X, 41.

Unde via perfectionis non est vade et vende omnia quae habes; sed tantum hoc quod sequitur et da pauperibus.

Alia responsio est si vis perfectus esse, non quod statim sis perfectus, sed quoddam principium habebis perfectionis, quia exoneratus istis, poteris facilius contemplari caelestia.

Augustinus dicit quod vigiliae et huiusmodi sunt instrumenta perfectionis; sed in hoc quod sequitur est perfectio et sequere me. Unde supra IV, 20: Petrus et Andreas, relictis omnibus, secuti sunt eum. Et sic etiam Matthaeus supra IX, 9. Sed cum dimittis haec omnia, melior usus est dare pauperibus, et in hoc considerandus est proximus.

Unde si non est in illis perfectio, in quo consistit? dicendum quod in perfectione caritatis; Col. III, 14: super omnia caritatem habentes, quae est vinculum perfectionis. Unde dilectio Dei est perfectio, sed dimissio rerum est via ad perfectionem. Et quomodo? Augustinus in libro LXXXIII quaest. Dicit quod augmentum caritatis est diminutio cupiditatis; perfectio caritatis, nulla cupiditas. Ille ergo perfectus est in caritate, qui diligit Deum usque ad contemptum sui et suorum. Unde difficile et quasi impossibile est quod aliquis possideat divitias, quin eis alliciatur: et hoc patet de Gregorio, de quo legitur, quod cum cogitasset melius se famulaturum Christo sub specie saeculari, coeperunt contra eum tot succrescere, ut non iam specie tantum, sed etiam mente retineretur. Ideo nihil est quod animum tam liberum faciat sicut quod non occupetur circa divitias: et haec est via perfectionis.

Unde aliud est esse perfectum, et habere statum perfectionis. Quicumque habet caritatem perfectam usque ad contemptum sui et suorum, perfectionem habet.

Status perfectionis duplex est, praelatorum et religiosorum; sed aequivoce, quia status religiosorum est ad acquirendum perfectionem; unde isti dictum est: si vis esse perfectus, et si vis ad perfectionis statum venire. Status autem praelationis non est ad acquirendum sibi, sed ad habitam communicandam: unde Dominus, Io. Ult., 17, dixit Petro: Petre, si diligis oves meas, et non dixit si vis perfectus esse etc..

Unde talis est differentia inter perfectionem religiosorum et praelatorum, qualis inter discipulum et magistrum. Unde discipulo dicitur: si vis addiscere, intra scholas ut addiscas.

Magistro dicitur: lege, et perface. Unde securior est status religiosorum, quia ignorantia non imputatur eis sicut praelato. Unde sicut ridiculum esset magistro quod nihil sciret, sic etc..

Sed dato quod uterque faciat quantum ad eum pertinet, et bene utatur officio suo, dico quod non est comparatio, nisi sicut inter discipulum et magistrum: unde in statu perfectiori est praelatus, etiam si des eliam, vel quemcumque.

Sed est quaestio: si praelatus est perfectus, nonne tenetur omnia vendere? dico quod istud sequeretur, si in hoc quod est vade, et vende omnia quae habes, esset perfectio; sed non est, sed est via et praeambulum ad acquirendum perfectionem; ideo non oportet quod vendat ea quae habet. Sed quia hoc raro contingit, quod quis perfectionem cum divitiis habeat, ab eo qui venit ad perfectionem, relinquenda sunt omnia; ideo dat Dominus quod facilius est. Unde si praelatus esset idoneus, et curam bene ministraret, dico quod esset perfectior; sicut aliquis potest dicere: volo intrare scholas ut addiscam, sed praesumptuosum est dicere, cum nihil sciat, velle se esse magistrum. Unde Augustinus de Civit. Dei: status superior, sine quo populus regi non potest, etsi decenter administretur, indecenter tamen appetitur.

Item est aliud esse praelatum, et in statu praelati.

Numquid in statu perfectionis sunt sacerdotes plebei, vel curati? dico quod non sunt in statu, quia non faciunt statum. Omnis status cum solemnitate datur, ut ordo episcopatus et religio. Cum autem datur plebania, non datur cum solemnitate, unde statum non habent perfectionis: quod patet, quia aliquibus committitur cura et administratio, et si non sit promotus, potest dimittere et uxoriari, et aliquando factus est religiosus. Episcopus autem non dimitteret episcopatum, nisi de licentia superioris; curatus potest intrando religionem.

Si autem esset in statu perfectiori, iam caderet a statu, et sic peccaret: unde perfectionem potest habere secundum actum, sed non statum; quia non datur status, nisi cum solemnitate.

Vade ergo et vende omnia quae habes, et da pauperibus, quia per istud magnum habebis praemium, quia praemium respondet merito. Et habebis thesaurum in caelo. In thesauro duo sunt, stabilitas et abundantia. Habebis thesaurum et abundantiam spiritualium. Ps. Cxi, 3: gloria et divitiae in domo eius. Is. XXXIII, 6: et erit fides in temporibus tuis, divitiae salutis, sapientia et scientia.

Et veni, sequere me. Hic est finis perfectionis. Unde illi sunt perfecti, qui toto corde sequuntur Deum. Unde Gen. XVII, V. 1: ambula coram me, et esto perfectus.

Et sequere me, idest imitare vitam Christi; unde supra XVI, 24: si quis vult venire post me, abneget semetipsum. Imitatio enim est in sollicitudine praedicandi, docendi, curam habendi. Unde chrysostomus: dictum est Petro, sequere me, scilicet in suscipiendo curam totius mundi. Iob XXIII, 11: vestigia eius custodivit pes meus.

Cum autem audisset adolescens verbum, abiit tristis. Ostenditur affectus, quia abiit tristis. Hoc accidit cum desideramus aliquid, et non possumus habere ut optamus; unde iste desiderabat perfectionem, et audivit quid per hoc debebat habere. Et quia cupidus erat, abiit tristis.

Et quare? erat enim habens multas possessiones.

Augustinus: ille qui dimisit voluntatem habendi, est magni meriti, quia imputatur ei quod habere potuit; sed maioris meriti est dimittere quod iam acquisivit, quia difficilius est quod evellantur quae iam sunt unita, quam quae non sunt unita. Et hoc patet, quia iste, qui habebat, separari non poterat.

Iesus autem dixit discipulis suis.

Hic ponitur ratio praedictae doctrinae. Et primo assignatur ratio; secundo satisfacit admirationi discipulorum, ibi auditis autem his, discipuli mirabantur valde.

Dicit ergo Iesus autem dixit discipulis suis etc.. Occasio dicendi verbum istud fuit, quia ille abiit tristis, quia dixerat, vade, vende quae habes etc.. Quia difficile dives intrabit in regnum caelorum: non dicit impossibile.

Et dicit dives, non qui habet divitias: quia quidam habent, et non amant eas, quidam autem habent, et amant, et confidunt in eis. Hi qui habent, et non amant, possunt ingredi in regnum caelorum. Si enim hoc non esset, non diceret Paulus: divitibus huius saeculi praecipere non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum.

Sed qui habet et amat, difficile est etc.. Supra XIII, 22: sollicitudo saeculi huius, et fallacia divitiarum suffocant verbum. Prov. XXVIII, 20: qui festinat ditari non erit innocens. Eccli. XXXI, 8: beatus dives, qui inventus est sine macula, qui post aurum non abiit etc.. Sed hoc est difficile; ideo sequitur: quis est hic, et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

Addit aliquid quod ad impossibilitatem videtur pertinere; unde dicit et iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum caelorum.

Supra Dominus dixerat quod divitem erat difficile intrare in regnum caelorum; hic quod impossibile, sicut impossibile est quod camelus per foramen acus transeat: unde accipite divitem, qui habet divitias, et non amat, difficile est; illum autem qui amat, et in eis confidit, impossibile est intrare in regnum caelorum. Quod enim camelus non possit intrare per foramen acus, hoc est ex natura; quod autem dives qui amat divitias non possit intrare in regnum caelorum, hoc est ex divina iustitia; sed prius possent omnia subverti, quam divina iustitia immutari.

Alii, sicut Hieronymus: non designatur impossibilitas, sed difficultas. In quadam Glossa invenitur, cuius auctor ignoratur, quod ierosolymis erat porta quae vocabatur foramen acus, per quam non poterant cameli onerati transire: ita non potest dives intrare in regnum caelorum, nisi exoneret se ex affectu divitiarum. Sed facilius est quod camelus exoneretur, quam dives hunc affectum deponat.

Chrysostomus mystice exponit: per camelum significantur gentes, qui peccato idololatriae onerati sunt, per divites Iudaei; acus autem Christus, foramen acus est passio. Unde facilius fuit gentilem populum transire per passionem Christi, quam Iudaeos, quia non poterant venire nisi dimittendo caeremonias legis, et hoc ipsi non facerent. Unde quaesitum est a Daemone, quod est gravius peccatum, et dixit habere de alieno; cui responsum est, tu mentiris. Immo, dicit, quia alios peccatores saepe amitto, istos autem non amitto.

Vel sic facilius est etc., ut per divitem intelligamus superbum; per camelum Christum; per foramen acus Christi passionem: ideo facilius fuit camelum transire per foramen acus, quam superbum humiliari.

Auditur autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: quis poterit ergo salvus esse? supra Dominus assignavit rationem suae doctrinae, hic satisfacit admirationi discipulorum. Et primo ponitur admiratio; secundo satisfactio, ibi aspiciens autem Jesus dixit illis.

Dicit ergo auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes: quis poterit salvus esse? sed hic est quaestio litteralis. Cum plures sint pauperes quam divites, et divites difficile sit salvari, quomodo dicunt quis poterit salvus esse? respondetur quod intellexerunt quod intelligeret etiam de pauperibus qui sunt divites voluntate; quia plures sunt pauperes, qui voluntate sunt divites. Item ipsi iam erant effecti solliciti pro toto mundo: ideo ingruebat eis illa sollicitudo, quae habetur II ad Cor. XI, 28, ut solliciti erant rectores omnium creaturarum.

Aspiciens autem Jesus dixit eis: apud homines hoc impossibile est etc.. Hic satisfacit admirationi dicens: apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia.

Sed quid est quod dicit? videtur enim quod perit liberum arbitrium, si impossibile est apud homines. Verum est quod homo a se habet ut possit peccare; sed resurgere, et opera salutis facere, hoc non habet a se sine auxilio gratiae Dei: ipse enim Deus est qui ista potest. Ad Rom. IX, 16: non est currentis, nec volentis, sed miserentis Dei. Unde iob XLII, 1: scio quod omnia potes, et apud te non est impossibile. Unde secundum potentiam humanam impossibile est hominem salvum fieri, quia potentia humana non immutat voluntatem; sed solius Dei est immutare eam, sicut habetur Phil. II, 13: qui operatur in nobis velle et perficere.

Consequenter determinat de praemio perfectorum. Et primo ponitur interrogatio; secundo responsio, ibi Jesus autem dixit illis.

Petrus audierat paupertatem laudari, et audierat: vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus. Audierat etiam quod difficile est divites intrare in regnum caelorum, ideo reputabat Petrus magnum fecisse, quia omnia dimiserat; unde dicit tunc respondens Petrus dixit ei: ecce nos reliquimus omnia. Et quia non solum illud audierat, vade, et vende, sed ulterius, et sequere me etc.; ideo addit Petrus et secuti sumus te.

Relinquere omnia non facit perfectionem, sed relinquere omnia et sequi Christum, quia multi Philosophi reliquerunt omnia. Sed reliquerat Petrus navem et rete. Sed Petrus magis de affectu suo laudatur quam de eo quod reliquit, quia ita prona voluntate dimisit, quod etiam totum dimisisset, si habuisset. Item sciebat quod Christus sciebat suam voluntatem, ideo dicit ecce nos etc..

Per quod dedit exemplum, quod non reputentur pauca dimisisse qui dimiserunt quod habebant, etiamsi pauca haberent.

Et dicit Hieronymus, quod dimittere non facit perfectionem, sed sequi Dominum.

Et multipliciter aliquis sequitur Deum.

Mente per contemplationem; Osee VI, 3: sciemus sequemurque, ut cognoscamus Dominum.

Unde illi Deum sequuntur, qui Deum habent prae oculis, et Deum cognoscunt per modum contemplationis. Item sequitur Dominum per observantiam mandatorum; Io. X, V. 17: oves meae vocem meam audiunt, et sequuntur me. Item per imitationem operis; iob XXXIII, 11: vestigia eius secutus est pes meus. Item per contemptum sui et

suorum; supra XVI, 24: si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Item per puritatem mentis et corporis; Apoc. XIV, 4: hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati; virgines enim sunt, et sequuntur agnum quocumque ierit. Ad istam sequelam disponit voluntaria paupertas.

Iesus autem dixit illis, amen dico vobis etc.. Hic agit de praemio perfectionis.

Et primo ponit praemium perfectionis apostolorum; secundo perfectionis aliorum; tertio excludit quamdam obiectionem.

Secunda ibi et omnis qui reliquerit etc.; tertia ibi multi autem erunt primi novissimi etc..

Dicit ergo amen dico vobis etc.. Quia enim voluit esse certum quod dixerat, ideo veritatem dixisse profitetur dicendo amen. Et ut ostenderet quod perfectio non est in hoc vade, et vende omnia quae habes, sed in hoc sequere me; ideo dicit quod vos qui secuti estis me, in regeneratione...

Sedebitis super sedes duodecim etc..

Regeneratio duplex est. Una quae est spiritus, quae fit per gratiam in baptismo, de qua I Petr. I, 3: regeneravit nos in spem vivam.

Item est regeneratio corporis: sicut enim spiritus per gratiam regeneratur, sic et in resurrectione, resuscitabit corpora nostra.

Ad Philip. III, 21: reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae.

Quidam exponunt de prima regeneratione, et punctant sic vos qui secuti estis me in regeneratione, idest regenerati estis per gratiam, sedebitis etc..

Chrysostomus eodem modo, sed non punctat sic; unde dicit quod promisit eis praemium in praesenti sic vos qui secuti estis me... Sedebitis. Praesens ecclesia est fides Christi. In ecclesia ista sunt diversi status hominum. Et quamvis omnes virtutes necessariae sint ad salutem, tamen unus laudabilior est in actu unius virtutis quam alterius: alii in fide, alii in castitate, alii in caritate. Et sicut in diversis fidelibus, sic et in apostolis, quia Petrus ferventissimus zelator fidei fuit, sed iohannes in castitate polluit; sic qui fervent in fide sunt sedes Petri, in castitate iohannis, et sic de aliis. Sed omnes sunt sedes Christi, quia omnes virtutes fuerunt in eo; ideo promisit eis quod ipsi essent futuri pastores ecclesiae.

Aliter, secundum Augustinum, accipitur de regeneratione, scilicet pro resurrectione amen dico vobis in regeneratione, idest in resurrectione, cum revocabuntur secundum corpus et animam, sedebitis, scilicet in sede maiestatis, idest iudiciariam potestatem habebitis, iudicantes duodecim tribus Israel, quia sicut dedit Deus filio iudicium, sic et datur his qui secuti sunt eum.

Sed quid est quod dicit super tribus Israel? numquid alios non iudicabunt? quare ergo plus dicit super duodecim tribus Israel? intelligitur tota plebs fidelium totius mundi, quia intravit gentilitas in pinguedinem olivae, et facta est consors promissionis factae patribus. Illi autem qui sunt infideles, non iudicabuntur: nam dicit Gregorius quod quidam damnantur, et non iudicantur, ut infideles: quidam autem damnantur, et iudicantur, ut qui crediderunt et perversi fuerunt. Et, ut ponit Hieronymus, aliter condemnantur hostes, aliter qui in fide permansit; quia hostes condemnantur absentes, alii vero praesentes.

Ideo iudicabitur duodecim tribus Israel. Quia apostoli conversati sunt cum Iudaeis; ideo dicitur quod iudicabunt duodecim tribus.

Et quomodo? comparatione, quia eos monuerant.

Possent dicere: quomodo crederemus quod tu esses Deus, qui eras mortaliter vivens inter nos? etc.. Sed dicit Dominus: vos eratis sapientes in lege, et non credidistis; isti erant piscatores, et crediderunt.

Chrysostomus quaerit quid magnum datum sit apostolis. Nonne hoc datum etiam est Ninivitis et reginae Austri? supra XII, 41.

Dicit chrysostomus quod ipse modus ostendit auctoritatem iudicandi esse datam apostolis, quia iudicantes auctoritate iudicant sedendo, advocati et accusatores condemnant stando; ideo ad designandum quod apostoli iudicabunt auctoritate, dicit sedebitis. De Ninivitis vero dicit viri Ninivitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam.

Sed hic est quaestio, quia aliqui damnabuntur et non iudicabuntur: sic aliqui salvabuntur et non iudicabuntur, ut apostoli et apostolici viri; alii vero salvandi iudicabuntur, et merita eorum discutientur. Et qualiter iudicabunt? dicunt aliqui per comparationem. Sed hoc non sufficit, quia sic etiam regina Austri iudicabit.

Quidam dicunt quod per iudicium Christi. Sed hoc non sufficit, quia sic omnes sancti approbabunt. Ps. LVII, 11: laetabitur iustus cum viderit vindictam. Item dicunt quidam per quamdam venerabilem iustitiam, quia elevabuntur iusti in aera Christo obviam, et erunt assessores Christi. Sed hoc etiam non sufficit, quia dicit sedebitis et vos iudicantes.

Dicunt quidam quod iudicabunt sicut liber iudicat: iudicat enim, quia ibi scriptae sunt leges, quae illum iudicant; sicut corda apostolorum et iustorum, qui custodierunt mandata Dei, erunt liber eos condemnans.

Mortui iudicati sunt, libris apertis, Apoc. XX, V. 12. Sed plus est, quia aliud exercentur.

Unde in Ps. Cxlix, 6: gladii ancipites in manibus eorum.

Quomodo ergo iudicabunt? videte. Erit iudicium mentale, quia virtute divina fiet quod singulis ad memoriam omnia peccata sua reducantur.

Unde deceptus fuit Lactantius qui ponit resurrectionem fieri ante iudicium per mille annos. Istud ergo erit mentale iudicium, quia per virtutem divinam reducentur ad memoriam ea, quae fecit unusquisque. Sed non est inconveniens quod aliquis recipiat ab aliquo lumen aliquod, quia Angeli a Deo recipiunt, et homines ab Angelis; ideo non est mirum quod homines illuminentur ab apostolis qui pleni erunt; ideo non solum iudicabunt, sed etiam quoddam lumen ab eis alii iusti recipient.

Sed differenter Christus et apostoli, quia Christus auctoritate, illi vero sicut promulgatores: sicut lex per Angelos data est, sic et executio iudicii fiet per Angelos, quia ecce Angeli dicuntur (iob XXXVI, 6: pauperibus iudicium dabitur) qui iustitiam secuti sunt, et omnia dimiserunt.

Et quare iudicabunt? una ratio, quia peccata de mundo sunt. Unde illi qui debent iudicare, debent esse de extra mundum, et tales sunt apostoli et apostolici viri; unde Io. XV, 9: elegi vos de mundo. Item dicit Philosophus quod virtuosus est iudex omnium hominum, sicut gustus omnium gustabilium.

Sicut ergo qui vult aliquid gustare, dat ad gustandum ei qui habet gustum sanum: sic cum virtuosus habeat gustum sanum, ideo ipse regula est omnium actuum; ideo perfecti viri ut regula iudicabunt.

Item alia ratio, quia sunt alieni a mundo, ideo magis ferventer sequuntur Christum. Isti ergo debent magis iudicare, quia de rebus contemplandis incalescunt; Ps. XXXVIII, 4: concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis. Ideo etiam quia magis assueti, sunt magis ferventes. Item quia erant pauperes et magis abiecti, sed meritum abiectionis est exaltatio; ideo exaltabuntur.

Ideo dicit sedebitis iudicantes etc..

Sed numquid Iudas iudicabit? non, quia istae promissiones semper sunt sub conditione; ideo Dominus dicit vos qui secuti estis me etc.. Unde qui secutus fuerit, et perseveraverit, iudicabit etc..

Sed si isti iudicant, quid faciet Paulus? si iam sedes plenae sunt, ubi ergo Paulus? Augustinus dicit quod per duodecim significatur universitas, quae per septem volvitur. Numerus ergo duodenus fit ex multitudine septem, quia septenarius numerus consistit ex tribus et quatuor, et ter quatuor sunt duodecim, vel quater tria; ideo per istum numerum significatur universitas electorum.

Et omnis qui reliquerit domum vel fratres etc.. Posito praemio apostolorum, hic ponitur aliorum: et sunt hic quaestiones.

Prima quare apostolis nihil temporale promisit, aliis vero aliquod temporale, quia centuplum accipiet etc.. Et hoc patet, quia in marco habetur quod centuplum in praesenti.

Secundum chrysostomum promissum fuit apostolis aliquod temporale, quia iudicium in ecclesia Dei, ut prius dictum est. Vel aliter, quia allicitur unusquisque secundum illud ad quod afficitur. Unde qui dimisit mundum et ea quae sunt in mundo, non alliciunt eum ea quae sunt in mundo; sed alii, qui alligati sunt rebus saecularibus, alliciuntur per eas.

Ideo apostolis, quia totum dimiserant, nihil temporale promisit; sed aliis, quia habent affectum ad temporalia; ideo apostolis iudicium promisit. Vel, secundum Origenem, quod dictum est, in regeneratione, hoc est praemium eorum, qui omnia reliquerunt propter Christum.

Sed posset aliquis dicere: nolo omnia propter te dimittere, sed dimittam unam domum, vel unum agrum etc.. Dico quod si aliquid relinquis, aliquid habebis; sed si omnia, iudex eris.

Sed est alia quaestio. Dixit domum, et de hoc non est dubium; sed dicit patrem aut matrem etc.. Qui iubet dimitti patrem aut matrem, iubet peccatum.

Item ipse praecepit quod non dimittatur uxor, quod honorentur parentes.

Dicendum quod in istis duo considerantur: naturalis affinitas, et haec non est contemnenda, sed bene faciendum est eis si indigent.

Aliquando vero retrahunt a servitio Dei: unde tunc sunt sicut membrum scandalizans et tunc abscindendum est illud membrum; et ideo praecepit haec relinquere. Item alia ratio, quia Dominus praevidit tempus futurae persecutionis, quod insurgeret frater contra fratrem; ideo vult hominem separari ab eis.

Alia quaestio est cum dicit centuplum accipiet etc., quomodo intelligatur.

Quidam dixerunt quod sancti resurgent ante iudicium per mille annos, et tunc Christus habebit regnum completum: et tunc qui dimisit domum, habebit centuplum. Hieronymus improbat, quia non habebit centum patres etc.. Item turpitudinis significatur, quia non habebit centum uxores.

Ideo dicit Augustinus quod intelligitur quoad spiritualia. Unde nos elegit Dominus pauperes in hoc mundo et haeredes regni: unde intelligitur gratia Dei, quae ponderat omni eo quod dimittis, et in infinitum; ideo ponit finitum pro infinito. Unde centuplum accipiet, idest aliquid quod valet centuplum.

Origenes dicit quod etiam ad litteram est intelligendum. Tu dimittis agrum, ex providentia Dei erit quod invenies multos ad servitium tuum; unde conveniet eis illud II Cor. VI, 10: tamquam nihil habentes, et omnia possidentes. Item fratres invenies, idest omnes viros spirituales. Item praeter hanc vitam aeternam; Io. X, 27: oves meae vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam aeternam do eis.

Consequenter introducit incidens multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi. Illi qui relinquunt aliquid propter Christum, vel omnia, si negligenter vivant, habebuntne istud praemium? dico quod non, quia imperfecte assumpserunt, et non erunt primi, sed novissimi.

Vel aliter, quia possent dicere vos qui reliquistis omnia etc. Iudicabimus sic. Qui per superbiam elati erant primi, sunt novissimi.

Origenes dicit quod potest intelligi de his qui veniunt ad Christum, et tepide vivunt; post veniunt alii ferventes, et fervore suo transcendunt alios. Vel primos vocat qui ex Christianis nati sunt, qui novissimi facti sunt respectu aliorum qui fuerunt ex gentibus vel Iudaeis. Vel potest referri ad homines, vel Angelos; quia qui primi sunt in ordine Angelorum, facti sunt novissimi per culpam; et novissimi, idest homines, fient primi et superiores.

|+20 Capitulus 20

|#1 Lectio 1

Supra Dominus egit de perventione ad regnum per viam communis salutis, et per viam perfectionis; et quia quidam credunt indebite pervenire, ideo repelluntur. Et primo illi qui intendunt venire propter temporis antiquitatem; secundo qui propter carnis originem. Secunda ibi et ascendens Jesus ierosolymam etc..

Primum ergo proponitur sub parabola patrisfamilias et conductorum.

Primo ponit parabolam; secundo concludit id ad quod prodest parabola, ibi sic erunt novissimi primi, et primi novissimi.

Parabola duas habet partes.

Primo agit de conductione; secundo de remuneratione. Secunda ibi cum sero autem factum esset etc..

Circa primum ponuntur quatuor conductiones, quae sunt invitationes operariorum ad operandum.

Secunda ibi et egressus circa horam tertiam etc..

Tertia ibi iterum autem exiit circa horam sextam etc..

Quarta ibi circa undecimam vero exiit.

Circa primum tria tangit.

Primo tangitur conducens; secundo ponuntur conducti; tertio modus conducendi.

Secunda ibi qui exiit primo mane conducere operarios. Tertia ibi conventione autem facta etc..

Iste paterfamilias Deus est, cuius familia est totus orbis, sed specialiter creatura rationalis: et dicitur paterfamilias ex similitudine gubernationis; Sap. XIV, 3: tu autem, pater, gubernas omnia sapientia.

Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Hic agit de conductis. Primo quaeritur quae sit vinea, qui operarii, quare conducti.

Quid sit vinea ista. Secundum chrysostomum iustitia est, et quot virtutes producit, tot palmites emittit; Cant. VIII, 12: vinea mea coram me est. Gregorius: per vinea significatur sancta ecclesia. Is. V, 7: vinea Domini exercituum domus Israel est.

Et diversi palmites.

Operarii vero sunt qui ab Adam descenderunt, unde omnes homines; Gen. II, V. 15: posuit Dominus Adam in Paradiso ut operaretur et custodiret illum. Debet enim unusquisque operari iustitiam, et excolere eam, et habere curam de proximo; eccli.

Cap. XVII, 12: Deus mandavit unicuique de proximo suo. Similiter praelati sunt operarii; Is. Lxi, 3: et vocabuntur in ea fortes iustitiae, plantatio Domini ad glorificandum.

Dicuntur autem conducti, qui pro merito operari debent, et quasi mercenarii; iob VII, 1: militia est vita hominis super terram, et sicut mercenarii dies eius. Sicut enim mercenarius non statim accipit mercedem, sed expectat, sic nos in vita ista. Sed ad hoc quod sit bonus mercenarius, oportet quod laboret ad commodum Domini sui: sic si laboremus in vinea ecclesiae, totum referre ad Deum debemus. Unde I Cor. X, 31: omnia ad gloriam Domini facite. Item primo excolit, et post comedit: et sic oportet quod primo excolamus et praeparemus aliorum salutem, post temporalia quaeramus; sup.

Cap. VI, 33: primum quaerite regnum Dei, et omnia haec adiicientur vobis; Lc. XVII, 8: praecinge te, et ministra mihi, donec manducem et bibam, et post haec tu manducabis et bibes.

Item tertio requiritur quod tota die occupetur in labore: sic cultor vineae Domini modicum tempus expendat in his quae ad ipsum pertinent, sed necessarium est quod expendamus totum tempus in servitio Dei; I ad Cor. XV, 58: abundantes in opere Domini semper. Item verecundatur apparere coram Domino nisi bene fecerit, sic etiam non debet hic apparere coram Domino nisi cum opere bono; Exod. XXIII et XXXIV, 20: non apparebis coram me vacuus.

Sed videamus quid sit mane. Totum tempus huius saeculi est unus dies; ps.

Lxxxix, 4: mille anni tamquam dies hesternae quae praeteriit. Diversae horae sunt diversae aetates. Prima ab Adam usque ad Noe, et in illo tempore monuit Dominus et per nuntios et per apparitiones, ire in vineam iustitiae. Vel potest dici quod tota vita hominis est unus dies. Mane huius diei est pueritia.

Pueritia enim virens est sicut herba; unde aliqui vocantur a pueritia, sicut vocati sunt a pueritia ieremias, Daniel et iohannes baptista.

Ideo dicit qui exiit primo mane etc..

Consequenter determinatur de modo conductionis, unde dicit conventione autem facta cum operariis ex denario diurno.

Per denarium istum significatur vita aeterna, quia denarius ille valebat decem denarios usuales.

Item habebat impressam similitudinem regis.

Unde quod significatur per istum denarium, consistit in observatione Decalogi; supra cap. XIX, 17: si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Item habet similitudinem Dei; I io.

Cap. III, 2: cum apparuerit, similes ei erimus.

Consequenter agit de secunda conductione et egressus circa horam tertiam etc.. Si accipiamus diem unum totum saeculum, sicut prima hora significat tempus ab Adam usque ad Noe, sic secunda a Noe usque ad Abraham. Antequam promissiones factae sint de Christo, tunc per Angelos monuit multos, et habuit multos etiam qui monebant alios.

Sed si vitam unius hominis, hora tertia est adolescentia, qui sicut hora tertia diei sol incipit calescere, sic in adolescentia incipit irradiare sol intelligentiae. Item incipit tunc calere; Iac. I, 11: exortus est cum ardore.

Et istos invenit in foro et otiosos.

Istud forum, est vita praesens. Forum autem dicitur locus in quo litigatur; forum dicitur, in quo venditur et emitur, et significat vitam praesentem, quae litigiis plena est, emptione et venditione; I io.

Cap. V, 19: mundus totus in maligno positus est. Et isti otiosi erant, quia iam partem vitae suae amiserant: dicuntur enim otiosi non solum qui male faciunt, sed etiam qui bonum non agunt. Et sicut otiosi non consequuntur finem, sic nec isti. Finis hominis est vita aeterna; qui ergo operatur eo modo quo debet, habebit eam, si otiosus non fuerit; eccli.

Cap. XXXIII, 29: multa mala docuit otiositas.

Et dicit eis: ite et vos in vineam meam. Quia Deus secundum iustitiam retribuit; I Reg. XXVI, 23: Deus retribuet secundum iustitiam. Cum istis non convenit de denario. Quare cum primis, et non cum istis? ratio est secundum quod refertur ad aetatem saeculi. Quia Adam peccaturus erat, ideo posset excusari si non scivisset suam remunerationem; sed scivit, quia gustavit. Item ei, qui meliores habet sensus suos, magis innotescit veritas. Cum ergo sensus meliores Adam habuerit, verius ei innotuit. Sed cum aliis non convenit, quia semper plus quam promittat solvit. Is. Lxiv, 4 et I Cor. II, 9: oculus non vidit absque te, quae praeparasti diligentibus te. Item primi conducti fuerunt ad totam diem. Ergo totam mercedem debent habere; ideo promittitur eis denarius diurnus, qui erit plena merces. Sed aliter non dat totam Deo; ideo non convenit cum eo, quia poterat esse quod ferventius operabatur, et sic magis retribuetur; vel ita negligenter, quod non merebitur. Ideo dicit et quod iustum fuerit dabo vobis, quia si recuperent tempus amissum, habebunt mercedem plenam; I ad Cor. III, 13: uniuscuiusque opus manifestum erit, dies Domini declarabit. Item primos invitavit ad eundem, sed isti spontanee iverunt; quia in pueris non est discretio, ideo si faciant aliquod bonum, plus videtur esse a spiritu sancto, quam a discretione; sed in adolescentia homo movetur proprio consilio. Item de primis dicitur quod misit eos; de istis quod spontanee iverunt.

Iterum autem exiit circa horam sextam et nonam. Secundum quod dies dicitur saeculum, sic hora sexta fuit ab Abraham usque ad David, et nona a David usque ad Christum.

Sed quare coniungit duas horas? quia tunc fuit populus distinctus, scilicet Iudaicus et gentilis.

Unde potest dici quod hora sexta est iuventus, quia sicut in medio die est sol in sui perfectione, sic homo in iuventute. Nona autem hora est senectus: et coniungit istas duas, quia idem est modus vivendi in utraque.

Circa vero undecimam horam exiit. Ponitur quarta conductio: et tria facit.

Primo reprehendit; secundo excusat; tertio invitatur.

Secunda ibi dicunt ei: quia nemo nos conduxit. Tertia ibi ite et vos in vineam meam.

Dicit ergo circa undecimam vero horam exiit. Nona hora est tempus Christi.

Unde I Io. II, 18 dicitur: filioli, novissima hora est. Et ad Hebr. I, 1: olim loquens Deus patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in filio. Is. LII, V. 6: ecce ego qui loquebar, adsum. Vel potest dici senium, sive decrepita aetas, quia quidam in peccato perdurant usque ad aetatem decrepitam. Ps. Lxxxix, 6: vespere decidat, induret et arescat.

Et invenit alios stantes. Alios invenit in foro, istos non. Ratio est, secundum Philosophum, quia differentia est inter adolescentes et senes, quia adolescentes toti sunt in spe, senes non in spe, sed in memoriis.

Unde illi in foro inveniuntur primi quasi volentes acquirere; isti autem inveniuntur stantes, quasi non volentes acquirere, sed acquisitum observare. Item vidit primos, et non increpavit; istos autem vidit, et increpavit, quia primo adhuc infirmi sunt, et dominantur passiones in eis, ideo excusandi sunt, quod non expendunt tempus in servitio Dei: sed senes abundant sensibus, ideo ipsos increpat, quid hic statis tota die otiosi? Prov. XII, 11: qui sectatur otium, stultissimus est; et XXVIII, 19: qui sectatur otium, implebitur egestate.

Sequitur eorum excusatio dicunt ei: quia nemo nos conduxit. Si referamus ad statum saeculi, sic isti significant gentilem populum, qui non serviunt Deo, sed idolis.

Sed excusantur, quia prophetas non habuerunt sicut Iudaei; unde Ps. Cxlvii, 20: non fecit taliter omni nationi, et iudicia sua non manifestavit eis. Vel secundum quod refertur ad aetatem hominis, significatur quod quibusdam non datur occasio revertendi ad Deum usque ad senium. Et ratio est, quia omnia tempus habent. Vel potest contingere ex dispensatione divina, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, Rom. VIII, 28. Unde novit Dominus quod si ante vocasset eos, non stetissent.

Tunc ergo conducuntur, quando consentiunt, et efficaciter magis resurgunt; unde dicit ite et vos in vineam meam. Unde licet sint decrepiti, vult tamen omnes salvos fieri, I ad Tim. II, 4. Item primis praemium promisit, istis non, quia illis debebatur, quia mane servierunt ei; istis autem debetur ex sola misericordia.

Sap. IV, 13: consummatus in brevi complevit tempora multa.

Cum sero factum esset etc.. Hic agit de remuneratione. Et ponitur primo remuneratio; secundo murmuratio; tertio responsio.

Circa primum duo facit.

Primo ponitur tempus; secundo persona committens; tertio persona cui committitur.

Tempus ponitur cum sero factum esset etc.. Et potest intelligi vel de fine aetatis, vel de fine saeculi. Ps. XXIX, 6: ad vesperum demorabitur fletus, quia deficit lux mundi. Et dicitur sero, quia in mundo isto fiet iudicium.

Dixit Dominus vineae procuratori suo. Dominus est tota trinitas.

Dixit procuratori, idest Christo.

Et datur ei potestas resuscitandi, potestas iudicandi, et tangitur ordo iudicii.

Tangitur potestas voca operarios, idest mortuos resuscita; Io. V, 28: omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei.

Potestas iudicandi redde illis mercedem, idest sis iudex; unde dat potestatem iudicandi; Io. V, 27: dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Consequenter tangitur ordo incipiens a novissimis usque ad primos. Et hoc potest retorqueri ad aetatem saeculi.

Incipiens a novissimis, scilicet ab his qui sacramentis imbuti sunt. Unde maior gratia eis data est, quam primis; Ephes. III, 5: aliis generationibus non est agnitus, sicut nunc revelatum est sanctis apostolis eius. Unde abundantius collata fuit eis, licet aliqua persona in veteri testamento habuerit quoad aliquid maiorem gratiam; Io. VII, 39: nondum erat spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus, non quia non datus fuerit spiritus sanctus, sed quia tunc abundantius.

Vel potest retorqueri ad aetatem hominis, quia qui in decrepita sunt aetate, citius moriuntur, et citius remunerantur. Vel potest esse quod ex fervore recuperent rem prius amissam, ut legitur de latrone. Quantum ad utrumque dicit chrysostomus, quod illud homo facit liberalius quod facit ex misericordia, quam quod alio modo; ideo designatur quaedam gratificatio et gaudium; Lc. XV, 10: gaudium est in caelo super uno peccatore poenitentiam agente.

Deinde sequitur executio cum venissent qui circa undecimam horam venerunt, vel Christiani, vel homines in decrepita aetate receperunt singulos denarios. Apostolus I cor.

Cap. III, 8: quilibet propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

Venientes autem et primi (non retorqueatis ad tempus saeculi, quia Iudaei) arbitrati sunt quod plus essent accepturi, eo quod plus habebant in alio saeculo. Acceperunt autem et illi singulos denarios, quia singulas stolas habuerunt.

Sed quid est? nonne omnes aequaliter habebunt gloriam? dico quod quantum ad aliquid erit par retributio, quantum ad aliquid non: quia beatitudo potest considerari quantum ad obiectum, et sic est una omnium beatitudo; vel quantum ad participationem obiecti, et sic non omnes aequae participabunt, quia non ita clare videbunt; Io. XIV, 2: in domo patris mei mansiones multae sunt. Et est simile sicut si multi vadant ad aquam, et unus ferat maius vas quam alter: fluvius totum se exponit, non tamen omnes deferunt aequaliter; sic qui animam habet caritate magis dilatata, magis accipiet etc.. Eccli. XI, 24: benedictio Dei in mercedem iusti festinat, et in honore veloci processus illius fructificat.

Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias dicentes: hi novissimi una hora fecerunt etc.. Supra posita est remuneratio, hic ponitur quorundam murmuratio.

Sed hic est quaestio duplex, quia dicit quod accipientes singulos denarios murmurabant.

Per denarium intelligitur vita aeterna.

Est ne credendum quod accepta remuneratione aliquis murmuret? non enim videtur, quia tunc esset ibi peccatum, ut habetur I ad Cor. X, 10: neque murmuraveritis.

Chrysostomus dicit quod non est vis facienda in eo quod dicitur, sed propter quod dicitur. Unde intelligendum est quod tanta erit remuneratio, quod si possibile esset, murmurarent.

Vel potest intelligi in mundo isto.

Gregorius dicit quod ista numeratio nihil aliud est quam remunerationem differri, quia sancti qui ultimo venerunt statim receperunt praemium, sed primi diu expectaverunt; unde II ad Cor. VI, 13: eandem habentes remunerationem tamquam filiis dico, dilatamini et vos etc.. Unde illi murmurant, quia statim non acceperunt; isti autem non, quia statim.

Hilarius et Hieronymus dicunt sic: aliquando Scriptura loquitur de toto numero populi, aliquando ex persona bonorum, aliquando malorum, ut dicitur Ier. XXVI, 8 quod omnis populus insurrexit in eum, et omnis populus liberavit. Hic accipitur omnis populus pro parte populi. Sic in primo tempore aliqui fuerunt boni, et non omnes; ideo attribuitur aliquid ratione bonorum, aliquid ratione malorum, non quod tunc, sed ante murmurabant, quia populus Iudaeorum murmuravit contra gentilem, quod aequaretur ei.

Est et alia quaestio. Quid est quod dicit qui portavimus pondus diei et aestus? quia non portaverunt, nisi quantum vixerunt, et moderni similiter. Quid ergo est quod dicitur? tripliciter respondetur. Prima responsio est, quod spes quae differtur, affligit animam. Aliqui in principio mundi fuerunt qui portaverunt pondus, quia sciverunt suam retributionem differri; ideo dicuntur portasse pondus diei. Vel potest referri ad Iudaeos, qui portaverunt pondus legis, de quo pondere dicit Petrus Act. XV, 10: hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus. Gentiles autem tale pondus non portaverunt, quia legi subiecti non fuerunt. Vel, secundum Gregorium, quia primi homines longiori tempore vixerunt, unde vivebant nongentis annis, ideo gravius pondus tulerunt.

At ille respondens uni illorum dixit. Hic ponitur reprehensio. Et primo ostendit suam iustitiam, et suam misericordiam: secundo remunerationis aequitatem.

Circa primum tria. Primo negat iniustitiam; secundo inducit pactum; tertio inducit retributionem factam.

Dicit ergo at ille respondens uni illorum; et adde, et omnibus, quia omnes unam causam habebant, dixit, amice. Amicum vocat, quia ipsum ad se traxerat. Deut. IV, 37: elegit semen eorum post eos. Non facio tibi iniuriam, quia quod tuum est, do isti, non quod tuum est, ideo non facio tibi iniuriam.

Iob VIII, 3: numquid omnipotens subvertit iudicium? Deinde commemorat pactum nonne ex denario convenisti mecum? idest pro salute consequenda.

Gen. XV, 1: ego Dominus merces tua magna nimis.

Tolle quod tuum est, idest quod ex promissione mea habes, et vade, in gloriam, II ad Tim. I, 12: scio cui credidi, et certus sum, quia potens est depositum meum servare in illum diem. Quidam exponunt sic: tolle quod tuum est, idest damnationem pro murmure, et vade, in ignem aeternum. Sed hoc non potest esse, quia dicit quod acceperunt singulos denarios.

Consequenter ponit misericordiam impensam dicens volo autem et huic novissimo dare sicut et tibi. Et circa hoc duo facit. Primo ponit misericordiam; secundo facultatem miserendi.

Volo autem huic novissimo, idest gentili dare sicut et tibi. Ad Rom. III, 9: quid ergo? praecedimus? nequaquam. Sed possent isti dicere, tu non potes. Immo dicit aut non licet mihi quod volo facere? quia licet unicuique facere voluntatem suam de suo. Si enim esset debitor alterius, non liceret ei facere, similiter si esset sub altero; sed ipse est Dominus, ideo potest plus dare. Balivus enim non potest dare aliquid, nisi secundum merita; rex autem potest sine meritis; sic Deus, qui est omnium Dominus, potest, Ps. Cxiii, 11: omnia quaecumque voluit fecit; ad Rom. IX, 19: voluntati eius quis resistit? hic notandum quod in eo quod ex misericordia datur, non est acceptio personarum, quia de eo quod pure meum est, possum dare cui volo absque acceptione personae.

Unde dicit an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? constat quod murmur praecedens non fuit ex defectu Domini, sed ex misericordia alii impensa, ideo ex misericordia et bonitate; sed nequam est proprie qui de bonitate dolet. Ideo dicit an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? eo quod circa te iustitiam ostendi, circa alterum misericordiam? constat autem istud esse ex bonitate. Et supra VI, 22: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. De bonitate Domini in Ps. Lxxii, V. 1: quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde.

Sic erant novissimi primi, et primi novissimi. Hic concludit id pro quo tota parabola inducta est. Et primo ponit conclusionem; secundo removet falsam opinionem.

Dicit sic erunt novissimi primi.

Dupliciter potest legi secundum chrysostomum; idest novissimi primis aequabuntur, ita quod non erit differentia; et hoc respondet huic quod dictum est quod singuli receperunt singulos denarios, nec erit differentia secundum tempus. Vel aliter, idest illi qui sunt novissimi, erunt primi; Deut. XXVIII, 44: advena erit super te, et erit in caput, tu in caudam. Vel aliqui qui erant primi, propter negligentiam fient novissimi: et hoc praecedenti respondet, quia inceperunt a novissimis.

Sed posset aliquis dicere: nonne omnes primi salvabuntur? dicit: multi sunt vocati, pauci vero electi, quia qui fide credunt, omnes vocati sunt; sed illi electi, qui bona opera faciunt, et isti sunt pauci, ut supra VII, 14: arcta est via, quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.

#2 Lectio 2

In parte praecedenti repulit Dominus intendentes venire ad gloriam propter temporis antiquitatem, hic repellit eum, qui intendit venire propter carnis originem.

Primo ergo ponitur occasio petitionis; secundo petitio; tertio responsio.

Occasio fuit denuntiatio passionis Christi.

Et primo denuntiat locum; secundo passionem; tertio resurrectionem.

Dicit et ascendens Jesus ierosolymam etc.. Supra XIX, 1 dictum est, quod relicta Galilaea venit in Iudaeam, et non statim ascendit ierosolymam, sed postmodum imminente passione; unde dicit et ascendens, idest cum erat in promptu ascendendi. Ierosolyma erat locus altus.

Accepit duodecim discipulos secreto etc..

Et quare dicit secreto? propter duo. Primo quia magna eis ostendere volebat, ideo omnibus non erant communicanda; Sup. XIII, 11: vobis datum est nosse mysterium regni caelorum.

Item propter vitandum scandalum, quia viri qui nondum perfecti erant, aversi fuissent ab eo, si audissent mortem eius; mulieres provocatae fuissent ad lacrimas. Item sciendum quod Iudas nondum malum conceperat; ideo Dominus eum a societate non repulit.

Et ait illis: ecce ascendimus ierosolymam etc.. Hic notatur firmitas sui propositi, unde ecce, idest sum in eodem proposito, et in eadem voluntate, quia non mutor; Eccli. XXVII, V. 12: stultus ut luna mutatur, sapiens autem in sapientia manet sicut sol. Item propria voluntate; Is. LIII, 7: oblatu est, quia ipse voluit.

Tangit locum, quia ierosolymam; Lc. XIII, V. 33: non capit prophetam perire extra ierusalem.

Et quare? quia erat locus legalis et sacerdotalis: et utrumque conveniebat Christo; quia sicut sacerdos verus debebat immolare pro populo, sic et Christus hostiam obtulit pro mundo. Item per passionem regnum acquisivit. Item ierosolyma interpretatur visio pacis; ad Col. I, 20: pacificans per sanguinem crucis eius sive quae in terris, sive quae in caelis sunt.

Consequenter praenuntiatur passio.

Et frequenter commemoravit suam passionem, ut eam reduceret ad memoriam.

Et tangit tria ad passionem pertinentia, quia passus est a discipulo traditionem et filius hominis tradetur, scilicet a discipulo.

De ista traditione habetur infra XXVII, 10 et in Ps. XL, 10: qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. Item a principibus sacerdotum et Scribis condemnationem; unde et condemnabunt eum morte; iob XXXIV, 17: quomodo tu eum, qui iustus est, in tantum condemnas? Sap. II, 20: morte turpissima condemnemus eum. Et tradent eum gentibus, quia Iudaei in manus gentium eum tradiderunt; unde dixit Pilatus: gens tua et pontifices tui tradiderunt te mihi.

Et tria tangit quae fecerunt ei, contra tria quae maxime appetunt homines, scilicet honorem, quietem et vitam. Contra honorem, illusus est; unde dicit ad illudendum; Ier. XX, V. 7: factus sum in derisum tota die; et in Ps. XXXVII, 12: amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt.

Contra quietem, flagellatus est; unde ad flagellandum; Is. L, 6: faciem meam dedi percutientibus, et genas meas vellentibus. Item contra tertium, occisus; unde et crucifigendum; ad Phil. II, 8: Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

Deinde agit de resurrectione et tertia die resurget. Hoc autem fecit Deus pater; unde Act. II, 24: quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Et tertia die.

Secundum Augustinum significatum est quod suum simplum destruxit nostrum duplum; os.

Cap. VI, 3: vivificabit nos post duos dies, et die tertia suscitabit nos.

Tunc accessit ad eum mater filiorum zebedaei. Hic ponitur petitio occasionata.

Et primo ponitur petitio in generali; secundo explicatur, ibi at illi etc..

Dicit ergo tunc accessit ad eum mater filiorum zebedaei. Filii isti fuerunt iohannes et Iacobus, mater eorum fuit Salome: unde Salome nomen est mulieris. In marco habetur quod filii petierunt, hic habetur quod mater; sed verum est quod mater petiit inducta a filiis. Adorans, quia cum humilitate petiit: sciebat enim quod semper Deo placet humilis deprecatio; Ps. Ci, 18: respexit in orationem humilium. Et Iudith IX, 1: et prosternens se Domino, clamabat ad Dominum.

Et petens aliquid, dari ab eo: idest rogo te ut des id quod volo: et haec petitio non est admittenda, et qui hoc concedit, fatue concedit. Legitur de Herode, quod istud concessit filiae Herodiadis, et non revocavit.

Salomon autem matri concessit; sed quia sapiens fuit, incautum promissum revocavit.

Ideo Christus sapientior his noluit concedere nisi exprimeretur; supra XII, 42: et ecce plusquam Salomon hic.

Ideo sequitur explicatio petitionis et ait illi: dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram, in regno tuo.

Sed est quaestio, unde haec mulier hoc conceperat. Audierat de passione et resurrectione, unde aliquid carnale conceperat, quod statim cum gloria deberet esse in ierusalem; ideo petere voluit filiis suis eminentiam. Item audierat quod duodecim erant iudicaturi; ideo praeponere suos volebat, unde ad litteram intelligebat.

Et sciendum quod Iacobus et iohannes magis honorabantur a Christo post Petrum; ideo Petrum voluerunt excludere.

Aliter dicit chrysostomus, quod ista petiit aliquid spirituale, et in hoc fuit laudanda, quia matres plus petunt temporale quam spirituale; unde mater si videat filium peccantem, non tantum dolet, quantum si videt infirmantem.

Unde per dexteram spiritualia significantur, terrena per sinistram. Vel possumus intelligere per dexteram et sinistram activam vitam et contemplativam; ideo petit istos perfici in utraque vita; Cant. II, 6: laeva eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.

Respondens autem Jesus dixit.

Hic ponitur responsio; Deinde murmur aliorum, ibi et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus.

Et circa primum tria facit.

Primo increpat eorum stultitiam; secundo examinat eorum promptitudinem, ibi potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? tertio repellit petitionem, ibi sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis.

Sed quid est? ipsi non petebant, sed mater. Novit Dominus quod illa petebat inducta ab illis, ideo eis respondet, sicut supra XVI, 23 dixerat Dominus Petro: nescis quid dicis.

Nescitis quid petatis; quasi dicat: temporalia non debetis petere, sed excellentiam spiritualem.

Vel si intelligerent spirituale, petebant quod super omnem creaturam haberent eminentiam, quia sedere a dextris nulli creaturae convenit, ut habetur ad Hebr. I, 13: ad quem Angelorum dixit aliquando: sede a dextris meis? unde sedere a dextris excedit omnem creaturam.

Vel aliter, secundum Hilarium: nescitis quid petatis; quia iam concessi vobis quod petitis, quia dictum est supra XIX, 28: sedebitis super sedes duodecim etc.. Vel aliter: nescitis, quia vocavi vos ad dexteram, et vos petitis quod unus sit ad sinistram? vel diabolus sicut per mulierem ad sinistram traxerat hominem, volebat istos per mulierem reducere ad sinistram; sed hoc non potuit, ex quo salus per mulierem facta est. Vel nescitis quia de praemio contenditis sine merito praecedente. Ideo considerare debetis, quod ad praemium non venit nisi per meritum; ideo volo vos primo examinare si potestis pati etc..

Unde dicit potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? hic examinat eos, et provocat eos ad passionem leviter, quia passionem nominat calicem. De isto dicitur in Ps. Cxv, 13: calicem salutaris accipiam; et sequitur: pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et dicitur calix, quia inebriat. Item dicit quem ego bibiturus sum; I Petr. II, 21: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius.

Dicunt ei: possumus. Et quare sic respondent? propter tria. Primo ex amore ad Christum, quia ita adhaerebant Christo, quod mors eos ab ipso separare non posset, sicut dixit Petrus infra XXVI, 35: et si oportuerit me mori tecum, non te negabo.

Item ex ignorantia, quia vires suas non considerabant, quia quibus aliquando ante factum videtur leve, in ipso actu deficiunt.

Item dixerunt ex cupiditate assequendi quod petierant. Unde credebant statim assequi quod petebant, ideo statim concedunt possumus hoc ex cupiditate.

Consequenter repellit petitionem.

Et primo futuram passionem praenuntiat; secundo respondet ad petitionem.

Dicit ergo calicem meum bibetis. Sed quid est? verum est quod Iacobus bibit; unde in Act. XII, 2: occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio. Sed Ioannes est mortuus sine calice passionis.

Sed dicendum quod non bibit usque ad mortem, sed flagellatus fuit, in oleo positus, et relegatus. Item multas poenas passus est, et sic non fuit immunis a potu calicis.

Sedere autem ad dexteram. Hic respondet ad petitionem gloriae. Si dixisset Dominus: dabo vobis, tristati essent alii.

Si negasset, ipsi effecti essent tristes; ideo dixit sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis; sed quibus paratum est a patre meo.

Ex hoc loco argumentati sunt Ariani, quod non est aequalis dignitas patris et filii. Hieronymus et alii exponunt quod ipse dat cum patre. Unde vult dicere non est meum dare vobis, quasi dicat: eminentia dignitatis non datur personae, sed merito, et hoc secundum praedestinationem divinam. I Cor. II, 9: oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quae praeparavit Deus diligentibus se. Io. XIV, 3: si abiero, et paravero vobis locum etc.. Unde ex quo parat pater, et ipse.

Vel non est meum dare vobis, sine meritis, sed personis ex merito acquirentibus, sed meum ex praedestinatione, quae est mihi a patre meo.

Et Augustinus sic: Salome erat soror matris Christi: et quia credebant impetrare per personam magis coniunctam, ideo credebant quod deberet eis dare, quia coniuncti ei erant secundum carnem. Sed in ipso in una persona erant duae naturae; unde dicit non est meum, scilicet secundum potestatem quam habeo a patre, ideo dabo secundum quod disposuit pater meus.

Audientes decem indignati sunt de duobus fratribus. Supra Dominus repressit indiscretam petitionem discipulorum; hic ponit indignationem aliorum. Et primo ponitur indignatio; secundo reprimitur verbo; tertio facto.

Secunda ibi Jesus autem vocavit eos ad se, et ait; tertia ibi sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

Considerandum quod sicut ex quadam elatione duo fratres superiores esse volebant, sic ex quadam elatione isti indignati sunt. Prov. I, 10: inter superbos semper sunt iurgia.

Sed quare de duobus fratribus? quia non ipsi petierunt, sed mater. Sed intellexerunt discipuli ex verbis Domini quod mater petierat ad vocem eorum.

Sed quare non ante sunt indignati? dicit Chrysostomus quod reverebantur magistrum, unde expectabant sententiam Domini; sed quando audierunt magistrum reprehendentem, tunc indignati sunt.

Consequenter reprehendit eos. Et primo ponit in medium exemplum gentilium; secundo docet exemplum non esse sequendum, ibi scitis quia principes gentium dominantur eorum; tertio ponit quod est imitandum, ibi non ita erit inter vos.

Dicit ergo Jesus autem vocavit eos, dans humilitatis exemplum. Supra XI, 29: discite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Et ait: scitis quia principes gentium dominantur eorum. Apud Iudaeos gentiles abominabiles erant, ut habetur supra XVIII, 17: sit tibi sicut ethnicus et publicanus.

Unde horrorem incutit principes gentium dominantur eorum, ut notetur quod hoc exemplum non est imitandum.

Sed notandum quod duplex est praeeminentia, scilicet dignitatis et potestatis: et utramque tangit cum dicit principes gentium dominantur eorum etc.. Illi sunt principes qui ex officio praesunt.

Sed quid est? numquid dominari est malum? dominari aliquando dicitur pro praeesse; et sic non accipitur hic: aliquando prout correlative se habet ad servum, unde idem est quod serviliter sibi servum subiicere; et sic sumitur hic. Principes enim instituti sunt ad hoc ut bonum procurent subditis; si vero volunt eos in servitutem redigere, tunc abutuntur, quia utuntur liberis ut servis: liber enim est qui est causa sui, servus qui causa alterius. Et quia hoc consuetum est apud gentiles, et adhuc est apud aliquos, ideo dicit principes gentium dominantur eorum, idest in servitutem redigunt subditos. Ez. XXII, 27: principes tui in medio eius quasi lupi rapaces.

Item aliqui habent eminentiam non in dignitate, sed in potestate, ut aliqui nobiles.

Et consuetum est quod qui potestatem habent, non utuntur ad beneficium, sed potestatem exercent in eos, scilicet ad opprimendum, non ad iustitiam.

Sed Dominus illam consuetudinem non vult in ecclesia sua; ideo dicit non ita erit inter vos, idest non debet aliquis esse inter vos quasi dominativus; I Petr. V, 3: neque ut dominantes in cleris.

Sed quicumque. Contra haec duo facit duo, sed quicumque voluerit inter vos maior fieri; et istud refertur ad secundum dictum scilicet et qui maiores sunt potestatem exercent inter eos; idest sic desideret quis habere praesidentiam in ecclesia spiritus sancti, ut sit sicut minister; I Petr. IV, 10: unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores, ut quantum plus habebis, plus in utilibus expendas.

Ideo qui voluerit maior fieri inter vos, idest in ecclesia, fiat ut minister, idest ministret in necessitate aliorum.

Quantum autem ad id quod dicitur principes gentium dominantur eorum; dicit: et quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus; idest, si aliquis desiderat habere primatum in ecclesia, sciat quod illud non est habere dominium, sed servitutem. Servi enim est quod totum se ad servitium Domini impendat: sic praelati ecclesiae totum quicquid habent, quicquid sunt, subditis debent; I ad Cor. IX, 19: cum essem liber ex omnibus, omnium me servum feci; II ad Cor. IV, 5: nos autem servos vestros per Jesum. Unde secundum chrysostomum miserum est. Ita ergo dictum est, quod non est agendum secundum consuetudinem gentilium.

Quia ergo possent dicere, quid sequemur? dicit, sequimini me: et ostendit se ministrum dicens sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

Sed contra. Nonne habetur supra IV, 11, quod accesserunt Angeli et ministrabant ei? unde Io. XII, 2 dicitur quod martha ministrabat.

Dico quod licet ministratum fuerit ei, non tamen ad hoc venit. Sed ad quid? ut ipse ministraret, idest abundantiam gloriae aliis impenderet. Apostolus Rom. XV, 8: dico autem Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis. Et in Lc. XXII, 27: ego sum in medio vestrum sicut qui ministrat.

Sed dices: est ne servus, cum sit princeps? ita. Servus enim dicitur qui accipitur in pretium: et ipse fecit se pretium, et dedit se redemptionem pro multis; unde venit ministrare, et dare animam suam, idest vitam corporalem, redemptionem pro multis. Non dicit pro omnibus, quia quantum ad sufficientiam, pro omnibus; quantum vero ad efficientiam, pro multis, scilicet pro electis.

Unde Io. XV, 13: maiorem caritatem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Ier. XII, 7: dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius.

Et egredientibus illis ab iericho secuta est eum turba multa. Repressa est indignatio discipulorum verbo, hic reprimit facto, ministerium in aliquos exercendo.

Et primo ponitur devotio aliorum; secundo Christi miseratio, ibi et stetit Jesus, et vocavit eos.

Circa primum primo ponitur devotio turbae; secundo caecorum, ibi ecce duo caeci etc..

Dicit ergo et egredientibus illis ab iericho, secutae sunt eum turbae multae; quia multi sequebantur, ideo erat Dominus sollicitus, sicut multa seges est sollicitudo colligentis.

Sed secundum mysterium iericho defectus dicitur, et significat defectum mundi.

Unde nisi venisset Dominus ad istos defectus, homines non venissent ad eum. Unde secutae sunt eum turbae, quasi oves eius; Io. X, 27: oves meae vocem meam audiunt, et sequuntur me.

Sequitur devotio caecorum et ecce duo caeci etc.. Et primo ponitur devotio.

Secundo constantia, ibi turba autem increpabat eos ut tacerent.

Sed hic est quaestio, quia in Lc. XVIII, 35 legitur, quod unus caecus fuit tantum qui occurrit ei, et hic dicitur quod duo, qui Domino exeunte de iericho occurrerunt ei in exitu. Sed marcus convenit cum Luca, quod erat tantum unus, et ita Matthaeus discrepat ab utroque.

Augustinus dicit quod iste caecus, de quo Lucas scribit, fuit alius ab his, quia occurrit ei antequam intraret iericho. Sed marcus et Matthaeus dicunt quod egrediente de iericho; sed quod marcus non dixerit duo, sicut Matthaeus, ratio est, quia unus erat magis notus et famosus, et propter famam miraculum erat magis famosum. Et hoc patet, quia nominat eum quod vocatur barthimaeus, et non nominantur in Scriptura nisi homines multum noti.

Per istos caecos significantur duo populi, scilicet populus Iudaeorum et populus gentilium, qui sedebant secus viam, quae est Christus. Is. XXX, 21: haec est via, ambulate per eam. Vel significantur conversi ex utroque populo, qui sedent secus viam, idest Christum; Io. XIV, 6: ego sum via, veritas et vita. Audierunt per praedicationem, quod transiret secundum naturam humanam Jesus, ut mortem subiret, ut curaret infirmos, ideo exclamaverunt dicentes: Domine, miserere nostri fili David. Causa exauditionis non fuit altitudo vocis, sed fervor devotionis. Ps.

Cxix, 1: ad Dominum cum tribularer clamavi, et exaudivit me. Item fatentur ipsum esse Deum et hominem: Deum, quia dicunt: Domine. Ps. Xcix, 3: scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Et petunt quod est proprium Deo, scilicet miserere nostri. Ps. Cxliv, V. 9: miserationes eius super omnia opera eius. Item dicunt eum ex semine David: et in hoc confitentur humanitatem.

Consequenter ponitur constantia eorum. Et primo ponitur impedimentum; secundo constantia.

Dicit ergo turba autem increpabat eos ut facerent, ut possibile erat, quia in ista turba aliqui erant qui venerabantur Christum, et hi increpabant eos, quia vile reputabant quod viles personae ad tantum virum accederent.

Illi vero qui Christo derogabant, increpabant, quia audiebant id quod audire nolebant: dolebant enim quod vocabant eum filium David.

Ier. XXIII, 5: suscitabo David servum meum.

Mystice significatur quod aliqui excaecati per peccatum, clamant ad Dominum miserere nostri. Sed turba cogitationum carnalium et hominum carnalium increpant eos venire ad Christum. Iob XX, 2: ideo cogitationes variae succedunt sibi, et mens in diversa rapitur.

Sed homo contra hoc debet esse constans et viriliter pugnare et laborare, sicut docet apostolus II ad Tim. II, 3: labora sicut bonus miles Christi Jesu.

Sed verbum Dei non alligatur verbis hominum; et ideo sequitur at illi magis ac magis clamabant.

Et stetit Jesus. Hic ponitur misericordia Domini, et ostenditur, quia stetit.

Et quare stetit? quia via lapidosa erat et cavernosa; ideo stare voluit, quia si procederent, forte laedi possent. Secundum mysterium, quia veniendo in mundum commovit ad petendum, sed salutem dedit stando. Unde per incarnationem homines promoventur, sed per eum docentem et perseverantem sanantur.

Sequitur vocavit eos. Sed quare vocavit? ut alii facerent eis viam; et significat illos quos Dominus vocat per praedestinationem.

Ad Rom. VIII, 29: quos praescivit et praedestinavit.

Item exquirat voluntatem quid vultis ut faciam vobis? non petiit ut ipse sciret, sed ut daret intelligere quod pie petentibus satisfacit. Ps. Cxliv, 19: voluntatem timentium se faciet.

Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri. Et hoc est iustum, ut quilibet peccator hoc petat. Ps. Cxviii, 18: revela oculos meos, et considerabo mirabilia tua. Et alibi Ps. XII, 4: illumina oculos meos. Confitebantur Deum, dicendo Domine, et hominem, vocando filium David.

Ideo misertus est eorum. Omnia enim ex sua misericordia facit. Thren. III, V. 22: misericordia Domini est, quod non sumus consumpti. Tetigit oculos eorum, et confestim viderunt. In hoc quod tetigit oculos eorum et confestim viderunt, tangitur humanitas et divinitas Christi: quod enim tetigit, opus fuit humanitatis; sed quod statim illuminavit, fuit opus divinitatis. Ipse Dominus tangit per gratiam, sed illuminat per gloriam; Ps. Cxliii, 5: tange montes, et fumigabunt.

Sequitur et secuti sunt eum. Unde non fuerunt ingrati. Multi enim antequam habeant beneficium, sequuntur Dominum, sed accepto beneficio dimittunt eum, contra illud Eccli. XXIII, 38: magna est gloria sequi Dominum.

|+21 Capitulus 21

|#1 Lectio 1

Supra divisum est evangelium Matthaei in tres partes, in prima ponit introitum Christi in mundum usque ad tertium capitulum; secundo de processu in mundo; in tertia de egressu. Completis igitur duabus primis partibus, hic agitur de tertia.

Et dividitur: quia primo agitur de quibusdam praeambulis; secundo de passione Christi, et hoc XXVI capitulo.

Et primo ponitur provocatio persecutorum; secundo confortatio discipulorum, et hoc XXIV.

Confortaverat discipulos praedicans futura.

Inde provocati fuerunt quidam per eius gloriam, cui invidabant; de hoc agitur in isto capitulo. Aliqui per eius scientiam, et de hoc XXII capitulo.

Prima dividitur in duas. Quia primo agitur de gloria Christi; secundo de persecutorum indignatione, ibi videntes autem principes sacerdotum et Scribae etc..

Circa primum tria.

Primo ponitur gloria Christi quae fuit in via exhibitae; secundo quae in civitate; tertio de ea quam potestative accepit de templo.

Secunda ibi et cum intrasset ierosolymam etc.. Tertia ibi et intravit Jesus in templum Dei.

In via a duobus ei gloria impensa fuit, scilicet per discipulos, et per ministerium turbarum.

Secunda ibi plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via.
 Et circa primum tria.
 Primo ponit mandatum de ministerio; secundo ponitur ratio; tertio mandati executio.
 Secunda ibi hoc autem totum factum est etc.; tertia ibi euntes autem discipuli etc..
 Circa primum tria.
 Primo ponitur locus; secundo personae quibus fit; tertio mandatum.
 Locus ponitur cum dicit et cum appropinquassent ierosolymis etc.. Paulatim evangelista narravit accessum Christi ad ierusalem.
 Primo narravit quomodo a Galilaea venerat, et quomodo per iericho, et quomodo ibi caecos illuminaverat, qui erant in confinibus.
 Post dicit cum appropinquassent ierosolymis, et venissent bethphage ad montem oliveti. Et dicitur sic, quia ibi multae sunt olivae: et distat a ierusalem per unum milliare.
 Bethphage erat vicus sacerdotalis, quia sacerdotes serviebant templo per hebdomadas: in die autem sabbati sacerdos recedens a templo veniebat usque illuc, quia non debebat ire nisi per mille passus. Illi etiam qui ibant ad templum in die sabbati, inde recedebant.
 Vel bethphage idem est quod domus maxillarum, quia hostiae maxilla erat portio sacerdotis.
 Moraliter ierusalem interpretatur visio pacis, et significat societatem bonorum.
 Ps. Cxxi, 3: ierusalem quae aedificatur ut civitas, cuius participatio eius in idipsum.
 Unde volens appropinquare ierusalem, venit per bethphage, et per domum confessionis.
 Rom. X, 10: corde creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Bethphage sita est in monte oliveti, ubi est abundantia olei. Is. V, 1: vinea facta est in cornu olei.
 Per oleum significatur misericordia, quia habet proprietatem laetificandi. Ps. Ciii, 15: ut exhilaret faciem eius in oleo. Sic misericordia exhilarat: hilarem enim datorem diligit Deus, II Cor. IX, 7. Item valet oleum ad lucernas accendendas. Dominus praecepit quod oleum lucidissimum offerretur ei. Item utile est ad sanandum dolores; et significat gratiam spiritus sancti quae sanat. Unde dicitur Lc. X, V. 34, quod Samaritanus infudit oleum et vinum.
 Tunc misit duos discipulos suos dicens illis; et significavit missionem apostolorum in hunc mundum. Io. XX, 21: sicut misit me pater, et ego mitto vos. Sed duos, ut significaret caritatem, quae consistit saltem inter duos. Unde alibi, Lc. X, 1: misit eos binos et binos. Vel significat vitam activam et contemplativam. Vel duos ordines praedicantium, scilicet Iudaeorum et gentilium.
 Unde apostolus Gal. II, 8: qui operatus est Petro in apostolatu, operatus est mihi inter gentes. Vel duos, qui mittendi erant ad gentes, scilicet Petrum et Philippum.
 Et facit tria.
 Primo mandat eis salutarem discursum; secundo dat mandatum de salute; tertio de contradicendo.
 Dicit ergo ite in castellum quod contra vos est. Ad litteram quoddam erat castellum quod ex opposito erat, ad significandum mundum in quem misit eos Dominus.
 Mc. Ult., 15: euntes in universum mundum praedicate evangelium omni creaturae.
 Et iste erit contra. Io. XV, 19: elegi vos de mundo, ideo vos mundus odit.
 Dicit ergo ite in castellum quod contra vos est. Aliquid praecipit et aliquid praenuntiat.
 Praecipit ite etc.; praenuntiat et invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea.
 Alii non faciunt mentionem de asina. Utrumque invenerunt.
 Moraliter per asinam et pullum significantur homines brutaliter viventes, quia quantum ad hoc similes sunt bestiis; Ps. XLVIII, V. 13: homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis. Per asinam significatur Iudaea, per pullum populus gentilis.
 Et quare per asinam significatur populus Iudaicus? quia triplex est proprietas asini.
 Primo quia est animal stultum, unde dicitur asinus, idest insensatus. Sic homo insensatus est relinquens legem Domini. Deut. XXXII, 6: popule stulte et insipiens. Item est oneribus deputatus, sic populus Iudaicus oneribus legis est gravatus, ut dixit Petrus Act. XV, 10: hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri ferre potuerunt. Item asinus est animal ignobile; sic illi ignobiles dicuntur, qui contemnunt mandata Domini. Sed ligatam, vinculis scilicet ignorantiae. Sap. XVII, 17: una enim catena tenebrarum omnes erant ligati.
 Item erant ligati vinculo peccati. Prov. V, 22: iniquitates suae capiunt impium.
 Solvite et adducite mihi. Hic inducit populi salvationem. Solvite a vinculis ignorantiae per doctrinam. Ps. Cvi, 14: eduxit eos de tenebris et umbra mortis. Item solvite a vinculis peccatorum; unde Petro dixit supra XVI, 19. Quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis. Et in Ps. XXXI, 1: beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Unde isti populum convertentes adduxerunt ad Jesum.
 I ad Cor. I, 13: numquid Paulus crucifixus est? Is. Lxvi, 19: annuntiant gloriam meam in gentibus. Sed, sicut dicit apostolus ad titum I, 9, oportet episcopum habere doctrinam, ut sit potens exhortari in doctrina sana: unde quod dicit solvite, hoc ad doctrinam pertinet; quod vero sequitur et si quis aliquid vobis dixerit etc., ad potestatem pertinet.

Unde si quis dixerit, contradicendo, idest si quis voluerit contradicere, dicetis quia Dominus his opus habet, et confestim dimittet eos. In hoc ostenditur virtus Christi, quia non propter apostolos dimisissent, nisi hoc fieret opere Christi invisibiliter cor immutantis. Unde dabat intelligere quod ipse erat Deus, quia solius Dei est immutare cor; unde cor hominis in manu eius. Item, quia dicit confestim, dat intelligere quod sicut illi statim dimittebant, ipsi etiam statim dimitterent. Vel ad litteram, quia parum tenebit, et statim dimittet, quia solum indiget ad diem.

Sed quaestio est secundum mysticam expositionem.

Nonne dicitur, bonorum nostrorum non indiget? dico quod non indiget nisi ad nostram necessitatem, et ad suam gloriam.

Ioel II, 32: quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Omne quod invocatur nomen meum.

Hoc autem totum factum est etc.. Hic ponitur ratio mandati. Ne crederet aliquis quod hoc factum esset sine ratione, ideo rationem ostendit: ut adimpleretur quod dictum est per prophetam etc.. Istud dicit per zachariam cap. IX, 9. Sed ly ut non tenetur causaliter, sed consecutive. Non enim facit quia propheta dixerat, sed potius e converso: finis enim prophetiae est Christus.

Dicite filiae sion etc.. Annuntiate filiae sion, haec dicitur plebs ierusalem quae subiecta erat monti sion. Item significatur tota ecclesia, quia sion specula interpretatur.

Annuntiate studia eius inter gentes, Ps. IX, 12. Praenuntiatur dignitas ecce rex tuus. Isti Iudaei diu passi fuerant tyrannos, unde expectabant regem, sicut dictum est ier. XXIII, 5. Regnabit rex et sapiens erit.

Et ponit quatuor, quae dignitatem regis commendant; consequenter quatuor, quae in tyrannis inveniuntur. Primo affinitas, quia magis afficitur homo ad magis coniunctos. Deut. XVII, 15: non poteris super te facere regem, nisi sit frater tuus. Unde dicit ecce rex tuus. Idest de gente tua. Sed quandoque reges degenerant in tyrannos, quia quaerunt utilitatem suam, quod est contra morem regis; ideo dicitur venit tibi, idest ad utilitatem tuam. Hab. III, 13: egressus es in salutem cum Christo tuo. Mansuetus. Mansuetudo pertinet ad regem, quia infligere poenam ferocitatis est. Prov. XX, 28: misericordia et iustitia custodiunt regem. Ideo David a populo dilectus fuit, quia mansuetus fuit. Item requiritur humilitas, quia Dominus superbos respuit; ideo dicit sedens super asinam. Supra XI, 29: discite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Euntes autem discipuli fecerunt sicut praecepit illis Jesus. Postquam positum est mandatum, hic ponitur executio mandati.

Et primo in generali euntes discipuli. Ecce datur obedientiae mandatum. Ex. XXIX, 35: omnia quae praecepit Dominus faciemus.

Deinde in speciali et adduxerunt asinam et pullum. Per hoc significatur quod converterunt et Iudaeos, et gentiles, ut habetur ad Rom. I, 14: Graecis ac barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum. Et imposuerunt super eos vestimenta sua. Vestimenta sunt virtutes eorum. Ad Col. III, 12: induite vos ergo sicut electi Dei sancti et dilecti, viscera misericordiae. Vestimenta imposuerunt, quia in exemplum aliis fuerunt, ut dicitur ad phil. III, 17: imitatores mei estote, fratres, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Et eum desuper sedere fecerunt.

Secundum litteram dicitur quod super utrumque, quia super corda Iudaeorum et gentilium.

Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via. Postquam determinavit de ministerio discipulorum, determinat de gloria turbarum. Et primo de gloria, quam exhibent ei in opere; secundo quam exhibent ei verbo, ibi turbae autem... Clamabant.

Et primo straverunt vestimenta; secundo ramos de arboribus. Et quare? ad faciendum ei honorem, sicut magnis hominibus venientibus sternitur via. Item, quia via erat lapidosa, ideo ne laederetur, sternerant.

Secundum mysterium, discipuli straverunt vestimenta super asinam, quae significant virtutes, quas a Deo acceperunt, et istas communicaverunt gentilibus et Iudaeis. Sed vestimenta turbae sunt legalia quae propter Christum sunt dispersa. Ad Phil. III, 7: quae fuerunt mihi lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta. Item per vestimenta, corpora. Apoc. III, 4: habes paucos in Sardis qui custodierunt vestimenta sua. Illi ergo qui in via straverunt vestimenta, fuerunt primi martyres. Rom. XII, 19: non defendentes vosmetipsos, carissimi; sed date locum irae.

Alii caedebant ramis de arboribus. Isti sunt rami qui fructificare debebant, per quos significantur sancti patres. Ille ergo ramos abscindit, qui eos ad Christum convertit. Ps.

I, 3: et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.

Turbae autem quae praecedebant, et quae sequebantur clamabant. Hic ponitur honor exhibitus ei verbo. Sed a quibus? a praecedentibus et sequentibus, scilicet ab his, qui ante adventum fuerunt et post; et utrique petunt salutem, et habent a Christo.

II ad Cor. VI, 13: eandem habentes remunerationem.

Turbae autem salutem petebant; unde clamabant dicentes: hosanna filio David etc.. Haec salus incipitur in praesenti, et perficietur in futuro. Sup. I, 21: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.

Unde dicebant, hosanna etc.. Multi dicunt quod significat redemptionem. Sed idem est quod obsecro salve: Anna affectum dicit obsecrantis. Ps. XI, 2: salvum me fac. Et istam petunt a filio David. Ita scriptum est Ier. XXIII, 5:

suscitabo David germen iustum, et sequitur, in diebus illis salvabitur Iuda. Et poterit hoc facere, quia filius David? non, sed quia venit in nomine Domini.

Quare? quia venit confitens Dominum. Io. V, V. 43: ego veni in nomine patris mei, et non suscepistis me. Est ergo una salus, liberatio a peccatis. Is. XXXV, 4: ipse veniet, et salvabit nos. Item alia salus, per quam liberantur ab omni poena. Is. LI, 8: salus autem mea in sempiternum erit, et iustitia mea non deficiet. Et hoc in excelsis, idest, des primo salutem in terris, et postea in caelis.

Et cum intrasset ierosolymam etc.. Hic agitur de gloria ei exhibita in civitate.

Et primo ponitur admiratio turbarum et commota est universa civitas, idest admirata.

Is. LX, 5: tunc videbis, et afflues, et mirabitur, et dilatabitur cor tuum. Ps. LIX, 4: commovisti terram, et conturbasti eam. Dicens: quis est hic? et non est mirum si isti mirantur, quia etiam Angeli mirati sunt in sua ascensione dicentes: quis est hic qui venit de edom, tinctis vestibus de bosra? Is. Lxiii, V. 1.

Ponitur responsio populi autem dicebant, hic est Jesus propheta a Nazareth Galilaeae.

Propheta actum denuntiationis significat. A Nazareth, quia ibi nutritus erat, et inde magis notus, et ideo dicebatur Nazaraenus.

Et intravit Jesus in templum Dei, et eiecit ementes et vendentes. Supra ostendit evangelista gloriam quae Christo exhibita est in via, et quae in civitate, nunc autem de gloria quantum ad ea quae facta sunt in templo. Et tria sunt gesta in templo, quae pertinent ad gloriam Christi. Quia primo purgavit templum; secundo infirmos curavit; tertio ora infantium aperuit. De istis per ordinem determinat evangelista.

Circa primum primo ponitur visitatio templi; secundo purgatio; tertio reprehensio Iudaeorum.

Secunda ibi et eiiciebat omnes vendentes et ementes; tertia ibi dixit eis etc..

Dicit ergo et intravit Jesus in templum Dei etc..

Sed quare intrans civitatem, statim venit ad templum? una ratio, quia venerat ut hostia immolanda; ideo primo venit ad locum immolationis, et iste erat dies statutus in quo agnus praesentari debebat, ut legitur Ex. XII, V. 6 quod luna decima debebat agnus praesentari, qui debebat occidi quartadecima luna.

Sed occisus est in die iovis in sero. Ergo oblatio fieri debuit in ramis palmarum.

Secunda ratio, quia ostendit se esse filium reverendi patris, ut reverentiam patri exhiberet, venit ad domum patris sui. Mal. I, 6: si ego pater, ubi honor meus? et in hoc datur nobis religionis exemplum, ut cum in civitatem aliquam venimus, quod primo templum adeamus. Ps. V, 8: adorabo ad templum sanctum tuum.

Item egit ut bonus medicus, qui primo obviat causae morbi. Unde aegritudo et causa corruptionis spiritualis a templo procedit, quia si sacerdos est corruptus, de facili corrumpetur populus; ideo primo adivit templum, ut curationem adhiberet primo circa templum. Ez. IX, 6: a sanctuario meo incipite.

Ad intellectum istorum debetis intelligere, ut legitur Ex. XXIII, 15 quod omnes filii Israel semel in anno habebant comparere coram Domino, et non debebant apparere vacui, sed debebant offerre oblationes suas. Et ita erat quod illi qui de prope habitabant, adducebant secum animalia sua, ut sic lucrarentur. Item, quia aliqui non habebant pecuniam, ideo habebant nummularios qui accommodarent non habentibus, ut sic non possent se excusare ab oblatione. Sed quia prohibitum erat, quod non accommodarent ad usuram, ideo usuram non recipiebant, sed munuscula quae coliba dicuntur, scilicet uvae passas, vel huiusmodi. Item quia aliqui erant pauperes, qui non poterant habere animalia grossa, nec eis credebatur, ideo habebant ministros qui vendebant columbas et turtures, ne alicui deficeret oblatio. Unde Dominus non reprehendebat oblationes, sed cupiditatem eorum.

Dicit ergo et eiiciebat ementes et vendentes, ad litteram. Vendentes erant ministri sacerdotum.

Item habebant nummularios: ideo mensas nummulariorum evertit, et cathedras vendentium columbas, idest sedilia in quibus sedebant.

Mystice in templo, idest in ecclesia, sunt qui lucris temporalibus inhiant, qui de ecclesia eiiciuntur: quia qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, I ad Tim. VI, 9. Nummularii possunt dici diaconi, quibus datur administratio temporalium, ut habetur Act. VI, 2. Unde cum officium dispensationis retorquent ad quaestum, debent eiici de ecclesia. Per columbam intelligitur spiritus sanctus; unde vendentes columbas sunt praelati vendentes dona spiritualia, ut ordinem, vel huiusmodi.

Act. VIII, 20: pecunia tua tecum sit in perditionem.

Item potest exponi quod unusquisque est templum Dei. I ad Cor. III, 16: nescitis quia templum Dei estis vos? unde debet unusquisque expellere a se venditionem et emptionem, ut non serviat Deo propter divitias; item avaritiam, quae per nummularios; item simoniae pravitatem, evellere etiam appetitum simoniae a corde, qui per cathedras significatur.

Sed hic est quaestio litteralis, quia habetur in Io. II, 14 ss. Quod ante traditionem ioannis factum fuit istud miraculum; hic autem habetur, quod imminente passione. Dicit Augustinus quod bis factum est istud miraculum; ideo magis sunt culpabiles, cum alias reprehensi fuissent.

Item cum esset homo despectibilis et humilis, quomodo hoc potuit facere contra voluntatem sacerdotum et magnorum? Hieronymus dicit quod hoc est unum maximum miraculum quod Dominus fecerit, et quod virtus quaedam radiabat a vultu suo, per quam terrebat homines quando volebat.

Et dixit eis: scriptum est etc., hic reprehendit eos. Et primo in hoc quod pertinet ad dignitatem templi; secundo per hoc quod pertinet ad usum.

Scriptum est, scilicet Is. LVI, 7, domus mea domus orationis est. Expositio huius habetur III Reg. VIII, 27, ubi dicitur, cum caeli caelorum capere te non possunt, quanto magis domus haec quam aedificavi tibi? unde non dicitur domus Domini, quia ibi corporaliter inhabitet, sed quia locus est deputatus ad orandum Deum. Sicut aliquis Dominus habet locum ubi petitiones recipit et exaudit, sic templum est locus ubi Dominus vota fidelium audit. Ecclesia nostra specialiter dicitur domus, quia ibi habitat corporaliter in sacramento Christus Deus. Ps. Cxlvii, 20: non fecit taliter omni nationi. Unde Augustinus in regula: in oratorio nihil aliud fiat, nisi ad quod deputatum est.

Consequenter reprehendit eos quantum ad usum vos autem fecistis eam speluncam latronum: quia ea quae religionis sunt, in quaestum convertunt, et latrones in speluncis latitant, ut spolient transeuntes, et sibi acquirant quod non est suum.

Accesserunt autem ad eum caeci et claudi. Hic ponitur quod ad gloriam Christi pertinet quantum ad infirmorum curationem.

Caeci vero, qui in templo sunt, significant eos, qui excaecati sunt per ignorantiam.

Is. LIX, 10: palpavimus sicut caeci parietem. Claudii dicuntur, qui per vias ambulat iniquorum. III Reg. XVII, 28: ut quid claudicatis in duas partes? et isti accedunt ad Christum in templo, et sanat eos. Et congruit huic facto locus, per quod significatur quod morbi spirituales non curantur nisi in ecclesia. Facto ostendit, quia pueri clamaverunt, supra, benedictus qui venit in nomine Domini. Is. XXXV, 4: ecce Dominus veniet, et salvabit nos; tunc aperientur oculi eorum.

Sequitur indignatio sacerdotum, unde dicit videntes autem principes sacerdotum et Scribae... Indignati sunt.

De talibus dicitur II ad Tim. III, 13: semper proficiunt in peius. Et primo ponitur reprehensio; secundo inquisitio; tertio responsio.

Circa primum tria.

Primo ponitur causa indignationis; secundo ponitur indignatio; tertio ponitur confutatio.

Unde videntes mirabilia quae fecit, scilicet caecos illuminari etc., et non minus fuit quod ementes et vendentes eiecit.

Hoc enim videntes dicebant ad eum conversi, mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea, Ps. Cxviii, 129. Item videntes pueros clamantes hosanna etc., debebant moveri ad reverentiam. Supra XI, 15: abscondisti ea a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Mc. IV, 12: ut videntes non videant.

Unde isti pueri laudabant, sed isti sapientes indignati sunt et dixerunt ei audis quid isti dicunt? quasi dicerent, non est iustum quod homo purus sustineat laudari ut Deus. Act. XII, 22 s. Quia Herodes sustinuit ut honoraretur ut Deus, ideo percussus est ab Angelo, et consumptus vermibus expiravit: in quo datur nobis exemplum quod si laudamur supra nos, quod non debemus sustinere. Sed ipse non poterat laudari supra se, quia ipse Deus erat.

Sequitur reprobatio. Et primo reprobantur verbo; secundo facto.

Iesus autem dixit eis, utique.

Dominus valde sapienter respondet. Intendebant quod si reprimeret pueros, quod ipsi haberent propositum: si non, haberent accusationem erga eum. Sed Dominus ita sapienter respondet, quod nec pueros reprobavit, nec ipsi habuerunt unde calumniari possent.

Unde dixit utique audio, sed nihil contra me dicunt. Sed David dicit ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem.

Non dicit dixisti sed perfecisti, quia quod tales pueri laudant Deum, hoc est ex divina inspiratione, quia Dei perfecta sunt opera, Deut. XXXII, 4. Unde non ex industria, sed a spiritu sancto. Sap. X, 21: qui linguas infantium facit disertas.

Sed quomodo dicit infantes, quia tales non possunt loqui: ergo nec laudare? dico quod non dicuntur infantes propter aetatem, sed propter simplicitatem, quia a malitia immunes. Apostolus I Cor. XIV, 20: nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote. Item lactentes dicuntur, quia a miraculis commovebantur: in miraculis commoveri est quidem ut lac, quia lac absque difficultate bibitur, sic isti cum dulcedine per miraculum adducuntur ad fidem.

Ad Hebr. V, 12: facti estis quibus lacte opus est, non solido cibo.

Et relictis illis abiit foras extra civitatem in bethaniam. Hic confutat facto.

Et primo facto quod fit circa se; secundo facto quod fit circa ficulneam.

Dicit ergo quod relictis illis, abiit foras. Et derelictio illa fuit signum, quod ipsi derelinquerent eum. Ier. LI, 9: curavimus Babylonem, et non est sanata. Et transit in bethaniam, in domum obedientiae: ibi enim moratur Jesus, ad Rom. VI. Et mansit ibi, quia in obedientibus sibi manet.

Act. V, 29: obedire oportet Deo magis quam hominibus. Et non solum in bethaniam, sed in quemcumque obedientem. Unde Io. XIV, V. 15: si quis diligit me, sermonem meum servabit, et sequitur, et mansionem apud eum faciemus.

Mane autem revertens in civitatem esuriit. Hic ponitur confutatio sub quodam figurali facto. Et primo ponitur factum; secundo discipulorum admiratio.

Circa primum primo ponitur occasio miraculi faciendi; secundo sterilitas arboris; tertio maledictio; quarto effectus.

Dicit ergo mane revertens in civitatem esuriit. Per hoc significatur sollicitudo, quam habebat de salute Iudaeorum.

Unde mane venit sicut operarius sollicitus de diaeta sua, sicut supra XX, 1, quod simile est regnum caelorum patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

Esuriit, et corporaliter et spiritualiter, quia semper desiderat facere voluntatem patris; Io. IV, 34: meus cibus est ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Item corporaliter.

Sed quomodo? cum esset Deus, omnia in potestate sua habebat, unde quando volebat, ieiunabat; unde supra IV, 2: ieiunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus; sed, quando voluit esuriit.

Et videns fici arborem. Sed quare magis in ficu hoc miraculum fecit? quia arbor humidissima est. Unde quod statim aruit, evidentissimum fuit miraculum. Et significat Iudaeam propter duo: tum quia ficus profert grossos, qui citius maturescunt, et isti fuerunt apostoli, qui maiores fuerunt.

Item fructus iste sub una cortice multa habet grana, sicut sub una lege fuerunt multi.

Et ista erat secus viam, idest Christum, quia in expectatione fuit, et non voluit ad viam venire: ipse enim est via; Io. XIV, 6: ego sum via, veritas et vita; et Is. XXXVI, 21: haec via, ambulate per eam. Venit ad eam.

In marco habetur quod venit ad videndum si aliquid inveniret.

Sed quid est? tunc non erat tempus ficuum.

Dicendum quod aliquando Scriptura aliquid ponit, non quod ita sit, sed propter aliquem effectum: unde non venit ut quaereret, sed venit propter suspicionem discipulorum; unde venit propter miraculum exercendum.

Venit ad eam, quando visitavit Iudaeam.

Lc. I, 78: visitavit nos oriens ex alto. Ista habet folia, scilicet observantias legales; sed non fructum. Sic aliqui quamdam speciem honestatis habent, licet interius mali et perversi sint.

Sequitur maledictio et ait illi: numquam ex te fructus nascatur. Videtur quod iniuste egerit, quia non erat tempus ficuum. Item videtur quod intulerit iniuriam possessori: vide quod sicut verba Domini sunt quaedam figura, sic facta. Aliquando Dominus vult manifestare suam doctrinam, et tunc manifestat eam in hominibus; aliquando suam potentiam punitricem, et tunc manifestat eam in aliis. Unde exercuit ibi potestatem, ut ostenderet quod Iudaea sterilis futura esset, sicut habetur Rom. XI. Sic aliquando contingit quod aliqui mali interius, exterius autem virentes, siccantur a Domino ne alios corrumpant. II ad Tim. III, 8: homines corrupti mente, et reprobi circa fidem, sed ultra non proficiunt. Lc. XIII, 7: ecce tres anni sunt ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio. Abscinde eam.

Sequitur effectus et arefacta est continuo ficulnea. Ps. XXI, 16: aruit tamquam testa virtus mea, quia in tempore discipulorum Iudaismus aruit, et post legalia aruerunt crescente evangelio. Et ipsi facti sunt abominabiles, terra fructifera versa est in amaritudinem a malitia inhabitantium in ea, ps.

Cvi, 34.

Et videntes discipuli mirati sunt.

Hic primo ponitur admiratio; secundo admirationis satisfactio.

Dicit et videntes discipuli mirati sunt. Sicut mirantur homines quando videtur animus bonus, et cito arescit, sic isti mirantur quomodo tam cito aruit.

Respondens autem Jesus etc..

Hic satisfacit. Et primo ostendens virtutem fidei: unde dicit amen dico vobis. Supra eandem sententiam posuit, sed hic exponit; unde dicit si habueritis fidem, et non haesitaveritis; quare fides firma debet esse sine haesitatione; Iac. I, 6: postulet autem in fide nihil haesitans. Non solum de ficulnea facietis: ipse enim per fidem inhabitat in homine, et operatur in homine; ideo sicut ipse facit et ille in quo habitat. Si dixeritis monti huic, tolle et iacta te in mare, fiet.

Quidam dicunt quod numquam factum est.

Dicit Hieronymus quod multa fecerunt apostoli quae scripta non sunt. Item si non legitur ab eis factum, legitur ab aliis viris apostolicis fuisse factum, ut de quodam Gregorius narrat, ut dictum est supra. Item Dominus non dixit quod fieret, sed quod posset, si necessitas esset; sed necessitas non se obtulit.

Spiritualiter per montem intelligimus diabolum. Unde si diabolo dixeritis iacta te in mare, idest in infernum, ita fiet.

Vel in mare, idest in malos homines. Vel per mare superbia. Ps. Lxxxix, 2: antequam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a saeculo et usque in saeculum tu es Deus.

Unde si dixeritis, superbo, tolle, a iustis, et iacta te in mare, idest in malos homines.

Vel per montem Christus, unde si dixeritis monti huic, idest Christo, tolle te, scilicet a Iudaeis, et iacta te in mare, idest in gentes, qui sunt mare per turbulentiam.

Act. XIII, 46: quia indignos vos reputastis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes.

Item tangit fidei virtutem quantum ad orationem; quia quaecumque petieritis in orationes credentes, accipietis; supra II, 7: petite et accipietis.

#2 Lectio 2

Et cum venisset. Hic reprehendunt inquirendo. Et primo ponitur inquisitio; secundo confutatio, ibi respondens Jesus dixit eis.

Circa primum duo. Et primo ponuntur interrogationes; secundo Christi responsiones. Et primo ponitur interrogatio Iudaeorum; secundo Christi, ibi respondens autem Jesus dixit eis: interrogabo vos etc..

Dicunt ergo in qua potestate haec facis? ipse eiecerat ementes et vendentes de templo, item fecit miracula: ideo petunt in qua potestate haec faciat. Chrysostomus dicit quod in mundo erat duplex potestas, scilicet regia et sacerdotalis: unde quantum ad primum petunt: unde profiteris hanc potestatem habere? item quantum ad secundum: quis dedit tibi hanc potestatem? habes ne a sacerdote vel a Deo? sic enim erat quod filii succedebant sacerdotibus in potestate. Quis dedit tibi? non habes hoc a caesare, non a sacerdote. Unde chrysostomus: omnis homo, qualis est opinio de aliquo apud eum, talem eum existimat.

Ideo quia ipsi non habebant opinionem bonam de Christo, ideo etc..

Vel ad factum miraculorum potest retorqueri.

Est potestas Dei et potestas diaboli. Iob XLI, V. 24: non est potestas in terris, qua huic valeat comparari. Unde in qua potestate hoc facis? Dei, an diaboli? sed Origenes obiicit quod si in potestate diaboli faceret, non diceret.

Ideo aliter exponit, quia dicit quod potestas Dei multiplex est, quaedam in generali, multae in speciali, ut quaedam ad hoc, quaedam ad illud. Unde petunt in qua potestate, idest in quo gradu potestatis, ut de prophetis.

Quidam enim habuerunt unam potestatem, quidam aliam.

Secundum chrysostomum quando aliquis interrogat ut discat, tunc ei respondenda est veritas; sed quando ut tentet, tunc reprehendendus est et confutandus. Sic Dominus, quia sciebat quod tentabant, dixit interrogabo vos et ego unum sermonem. Baptismus ioannis unde erat: e caelo, an ex hominibus? baptizavit Petrus, nec dicitur baptismus Petri, et baptizavit ioannes, et dicitur baptismus ioannis, quia in baptismo ioannis totum factum erat hominis; sed in baptismo Petri remittebantur peccata, quod per hominem fieri non poterat. Io. I, 33: ille super quem videris spiritum descendentem, et manentem super eum, ille est qui baptizat in spiritu sancto. Licet enim ioannes baptizaret, non tamen a se; unde Io. I, 33: ipse qui me misit baptizare in aqua, dixit mihi etc..

Consequenter agitur de responsionibus.

Et primo de responsione Iudaeorum; secundo Christi.

Verum est quod minores crediderunt, sed Pharisei indignati sunt; ideo si dicerent quod ex hominibus, sequeretur eorum confusio.

Item omnes habebant ioannem sicut prophetam; supra XI, 7: quid existis in desertum videre? etc.. Et respondens dixerunt: nescimus.

Mentiuntur. Ps. XXVI, 12: mentita est iniquitas sibi.

Consequenter ponitur responsio Christi nec ego dico vobis. In quo habetur exemplum, quod qui non vult dicere quod scit, quod Dominus abscondit alia ab eo; unde Sap. VII, V. 13: sine fictione didici, et sine invidia communico.

Quid autem vobis videtur? homo quidam habebat duos filios etc.. Supra Dominus inquisitionem repressit sua interrogatione, hic inquirentes redarguit. Et primo de inobedientia; secundo de malitia, et hoc secundum duas parabolas, quarum secunda aliam exponit et declarat.

Circa primum duo.

Primo ponit parabolam; secundo expositionem, ibi dicit illis Jesus etc..

Circa primum tria.

Primo committit audientibus iudicium; secundo narrat factum; tertio requirit sententiam.

Dicit quid vobis videtur? magnum est testimonium pro eo quod iudicium adversariis committit. Iob VI, 29: respondete, obsecro absque contentione, et quod iustum est, iudicate.

Deinde proponit factum homo quidam habebat duos filios. Iste homo Deus est; duo filii sunt duo populi. Eccli. XXXIII, V. 15: intueri in omnia opera altissimi, duo contra duo, unum contra unum. Vel duo genera hominum, iusti et peccatores. Non dicuntur iusti quicumque, sed qui profitentur se iustos; et peccatores non quicumque, sed qui poenitentiam agunt. Vel isti duo filii sunt clerici et laici.

Agitur ergo de obedientia. Et primo ponitur mandatum; secundo recusatio; tertio impletio.

Et accedens ad primum. Primus est populus gentilium qui incepit a Noe, sicut populus Iudaeorum ab Abraham. Item primus dicitur gens laicorum, quia clerici sunt propter laicos ad informandum eos. Unde accessit ad primum, idest ad populum gentilem per internam inspirationem, vel per manifestationem Angelorum. Dixit fili, vade operare hodie in vineam. Vineam Dei iustitia est. Operare ergo in vinea, idest opera fac iustitiae. Et dicit hodie, quasi per totum tempus vitae tuae. Et quando dixit? quando interius inspiravit dando lumen rationis. Ps. IV, 6: multi dicunt: quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.

Consequenter ponitur recusatio. Ille autem respondens ait, nolo. Hoc nihil aliud est quam contemnere mandata Dei. Iob XXI, 14: scientiam viarum tuarum nolumus.

Post sequitur adimpletio: postea autem poenitentia motus, abiit. Ier. XXXI, 19: postquam convertisti me, egi poenitentiam.

Sequitur inobedientia secundi: et primo ponitur mandatum secundo transgressio.

Dicit accedens ad alterum hoc est Iudaicum populum, vel ad clerum, vel qui iustos se dicunt, dixit similiter. At ille respondens ait: eo, Domine. Profitetur iustitiam se servaturum; unde dicit populus Iudaicus: omnia quaecumque praeceperit Dominus, faciemus. Sic etiam dicunt clerici et quicumque religiosi. Unde promisit ire. Et non ivit. Mal. II, 8: vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos, irritum fecistis pactum, dicit Dominus exercituum.

Tunc expedit sententiam: quis ex duobus voluntatem fecit patris? primus non promisit, sed fecit; secundus promisit, sed non fecit. Quis ex istis fecit voluntatem patris? respondent et dicunt ei: primus, quia melius est non vovere, quam post votum promissa non reddere, Eccl. V, 4. Et II Petr. II, 21: melius est viam veritatis non agnoscere, quam post agnitionem retrorsum abire; est enim ibi duplex peccatum: peccatum inobedientiae et transgressio voti.

Consequenter adaptat parabolam.

Et primo ponit praeeminentiam gentilium ad Iudaeos, vel laicorum ad clericos; secundo rationem assignat.

Dicit illis amen dico vobis, quod publicani et meretrices praecedent vos in regno Dei. Simile dictum est supra XX, 16: et erunt novissimi primi.

Chrysostomus quaerit, quare magis ponit publicanos et meretrices quam alios. Respondet quod per publicanos intelligit peccatores.

Peccatum publicanorum est avaritia, quia cum tributa recipiunt, multa sibi acquirunt, et ultra quam commissum sit sibi, rapiunt. Sed peccatum hominum est avaritia, peccatum mulierum est luxuria, cum sint otiosae, et multa mala docuit otiositas. Ez. XVI, 49: haec fuit iniquitas sodomae, abundantia panis et otium.

Praecedent vos in regno Dei, idest magis appropinquant ad regnum; supra XII, 41: viri Ninivitae praecedent vos etc..

Sequitur ratio. Et primo dicit quod Iudaei inobedientes fuerunt; secundo quod publicani obedierunt; tertio quod non secuti sunt eum.

Dicit venit iohannes ad vos in via iustitiae, quia in iustitiae viam duxit. Vel in via iustitiae, quia viam iustitiae observavit, scilicet viam poenitentiae, et non credidistis. Dicebant enim ei: elias es tu? et cum dixisset non dixerunt: quid ergo baptizas? publicani autem et meretrices crediderunt ei.

Et hoc habetur supra cap. III, quod venerunt ad iohannem ut baptizarentur. Vos autem videntes, alios scilicet converti et implere quod mandaverat, nec poenitentiam habuistis, ut postea crederetis ei. Ille enim est pessimus, qui de facto suo non poenitet. Ier. VIII, 6: nullus est qui agat poenitentiam de peccato suo dicens: quid feci? aliam parabolam audite. Dominus interrogaverat de baptismo, et noluerunt respondere, modo autem occulte interrogat, ut non percipiant; ideo disserit parabolam, et facit duo.

Primo ponit parabolam; secundo exquirat eorum sententiam, ibi cum ergo venerit Dominus vineae, quid faciet agricolis illis? circa primum tria.

Primo ponitur beneficium exhibitum; secundo ponitur requisitio recompensationis, ibi cum autem tempus fructuum appropinquasset etc.; tertio ponit ingratitudinem, ibi et agricolae, apprehensis servis eius etc..

Circa primum tria.

Primo ponitur plantatio vineae; secundo eius ornatio; tertio eius locatio.

Dicit ergo homo erat paterfamilias qui plantavit vineam etc.. Simile ponitur Is. V, 1, ubi dicitur: vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Hic autem dicit quod paterfamilias plantat vineam. Dicunt aliqui quod ibi invehitur contra vineam; unde dicit: quid ultra debui facere vineae meae? hic autem contra agricolos.

Ideo dupliciter exponitur secundum Hieronymum et chrysostomum. Vineam dicitur populus Iudaicus; Is. V, 7: vinea Domini domus Israel est. Quod contra agricolos, quia quantum ad praesens huius malitia non processit ex populo, sed ex principibus; Io. VII, 48: numquid aliqui ex principibus crediderunt in eum? ideo non contra vineam. Haec vinea non est domus Israel, sed iustitia Dei, quae occulte tradita est in sacra Scriptura; unde dicit homo erat paterfamilias qui plantavit vineam, idest populum Iudaicum; Ps. Lxxix, 9: vineam de Aegypto transtulisti. Vel iustitiam posuit in doctrina legis.

Et sepe circumdedit ei, ad protectionem vineae, unde quae ponuntur ad custodiam, sive sint orationes sanctorum, vel custodia Angelorum dicuntur sepes; unde Osee II, 6: sepiam viam tuam spinis.

Si autem vinea dicatur iustitia, sepe dicit occulta verba Scripturae. Secundum enim mysticum intellectum occulta Scripturae non sunt pandenda cuilibet, quia non est sanctum dandum canibus, supra VII, 6.

Et fodit in ea torcular. Torcular ponitur, ut exprimatur vinum caritatis. Si intelligatur per vineam Iudaicus populus, intelligitur per torcular altare holocaustorum. Item intelliguntur martyres, qui pro fide sanguinem fuderunt, Is. Lxiii, 3: torcular calcavi solus.

Vel potest etiam intelligi ordo prophetarum, in quibus vinum sapientiae est expressum. Vel potest dici profunditas sacrae Scripturae. Item totus fructus vineae congregatur in torculari: sic quicquid potest animus, totum debet congregare ad laudem Dei.

Et aedificavit turrim. Per turrim templum intelligitur. Michaeae IV, 8: et tu turris nebulosa gregis, usque ad te veniet potestas prima. Vel cognitio Dei, Prov. XVIII, 10: turris fortissima nomen Domini.

Consequenter de locatione et locavit eam agricolis, idest super certa mercede constituit. Agricolaes sunt Moyses et Aaron, qui tabernaculum habuerunt. Iob XXXI, 39: si afflixerim animam agricolarum eius. Gregorius: qui

praeponuntur populo. Profectus est peregre, Dominus, non mutando locum, sed hominem in suo arbitrio relinquendo. Eccli. XV, 14: Deus ab initio creavit hominem, et reliquit eum in manu consilii sui, idest suo arbitrio dimisit. Unde dicitur peregre proficisci, quando non ad quamcumque culpam poenam infligit. Vel non ita manifeste apparuit sicut prius, scilicet cum apparuit in rubo, ex. III, 2.

Cum autem tempus fructuum appropinquasset.

Quicumque facit aliquem fructum, expectat beneficium: et sic Dominus expectat ut reddatur ei beneficium ad suam gloriam. Quantum ad unum hominem fructus non est in pueritia, sed in plena aetate, unde cum venit ad adolescentiam, tunc petit fructus: sic cum populus fuit plantatus, et lex data, petiit fructum, et non cognoverunt eum. Ier. VIII, 7: milvus in caelo cognovit tempus suum; populus autem meus non cognovit iudicium Domini. Misit servos suos, idest prophetas, ad agricolas, idest ad Iudaeos, ut acciperent fructus eius, idest ut inducerent homines ad bene agendum. Infra XXVIII, 34: misi ad vos prophetas, sapientes et Scribas, et ex illis occiditis etc..

Post hoc agitur de malitia. Et primo quantum ad primos; secundo quantum ad secundos; tertio quantum ad tertios.

Et agricolae, acceptis servis eius, alium ceciderunt, ut michaeam, alium occiderunt, ut Isaiam, alium lapidaverunt, ut Naboth. Hebr. XI, 37: lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt.

Iterum misit alios. Item singulariter misit prophetas, ut Moysen, et Aaron, et alios; sed post tempore David misit multos cuneos prophetarum. Vult enim Dominus pugnare misericordiam suam contra malitiam eorum. Unde et fecerunt eis similiter. Deut. XXXI, 27: vos semper contentiose contra Dominum egistis.

Sequitur tertio novissime autem misit ad eos filium suum etc., quod fuit malitiae consummatae. Et tria facit.

Primo ponitur misericordia Domini; secundo malitia eorum; tertio executio pravi propositi.

Novissime autem misit ad eos filium suum. Ad Hebr. I, 1: multifarie multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime locutus est nobis in filio. Misit ad eos filium suum dicens: forte verebuntur filium meum.

Sed quid est quod dicit forte? numquid ignorabat ipse? Hieronymus dicit quod iste modus loquendi dubius significat libertatem arbitrii, ut ostenderet quid futuri essent, quia qui non honorificat filium, non honorificat patrem. Vel dicit sic, quia aliqui reveriti sunt eum.

Consequenter ponitur propositum malitiae. Et primo ponitur requisito; secundo propositum; tertio malitia.

Agricolae autem videntes filium dixerunt intra se: hic est haeres; venite, occidamus eum, et habebimus haereditatem eius; ipse enim filius vere haeres est patris, quia quod petit obtinet. Ps. II, 8: postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam. Item est haeres, quia quaecumque habet pater, habet et ipse: non enim dicitur haeres sicut aliquis alius qui decedente patre habet haereditatem, sed quia semper quod est patris, ipsius etiam est.

Sed contra: si cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent I Cor. II, 8.

Verum est si cognovissent vere, sed cognoverunt per conjecturam.

Sequitur propositum venite, occidamus eum. Sap. II, 20: morte turpissima condemnemus eum. Et quod est propositum? habebimus haereditatem eius. Sciebant enim ex lege quod debebat dominari super Iudaicum populum. Unde timebant ne imponeret super eos iugum legis, et traditiones eorum destrueret. Ideo noluerunt pati iugum Christi, unde passi sunt iugum Romanorum.

Unde Io. XI, 48: ne forte veniant Romani, et tollant locum nostrum et gentem.

Consequenter ponitur executio et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, et occiderunt, quia extra portam civitatis crucifixerunt eum, et sic quasi alienum a vinea occiderunt. Is. LIII, 7: quasi ovis ad occisionem ductus est etc.. Quod eum extra vineam eiecerunt habetur in Io., quod quicumque confiteretur nomen Christi, neret extra synagogam.

Consequenter requirit eorum sententiam cum ergo venerit Dominus vineae, quid faciet agricolis illis? ita subtiliter petit Dominus ut iudicent contra se, sicut Nathan fecit David, quando peccavit cum bersabee.

Ponitur sententia malos male perdet, idest perditione in praesenti et futuro. Et dicunt male, idest acerbe. Supra VII, 2: in ea mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Sap. VI, 7: potentes potenter tormenta patientur.

Malos male perdet, et vineam suam, idest populum suum, locabit aliis agricolis, idest apostolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. Ps. I, 3: et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Iob XXXIV, 24: conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.

Et hic est quaestio, quare in marco Dominus respondit hic Iudaei.

Solutio. Dico quod primo dixit Dominus, postea ipsi dixerunt.

Item Lc. Habetur, quod cum Dominus hoc diceret, ipsi dixerunt, absit.

Responsio vera est, quia primo ipsi dixerunt, post intelligentes quod contra eos esset, dixerunt absit. Item verum est quod principes dixerunt. Et quamvis perciperent quod contra eos esset, non contradicebant, sed populus dixit absit.

Dicit illi Jesus. Hic ponitur confirmatio. Et primo ponitur auctoritas; secundo expositio.

Dicit numquam legistis in Scripturis (istud legitur in Ps. Cxvii, 22): lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli? et ponit quatuor.

Primo ponit reprobationem; secundo dignitatem; tertio causam; quarto admirationem.

Dicit lapidem etc.. Lapis Christus est, qui dicitur lapis ex multis similitudinibus. Is. XXVIII, 16: ecce ego ponam in fundamentis sion lapidem angularem etc.. Aedificantes sunt apostoli. Unusquisque videat quomodo aedificet. Unde ille lapis quem reprobaverunt, idest eiecerunt, hic factus est, idest constitutus, in caput anguli, idest in caput Iudaeorum et gentilium. Unde ipse factus est caput ecclesiae. Sed possent dicere: ipse fecit se caput; ideo dicit a Domino factum est istud. Ps. Cxvii, 16: dextera Domini fecit virtutem etc.. Et qualis est ista exaltatio? et est mirabile in oculis nostris; Habac. I, 5: aspice in gentibus, et videte, et admiramini, et obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur.

Tanta enim fuit dignitas, quod non factum fuisset, nisi gratia Dei hoc fecisset.

Ad Eph. II, 8: gratia estis salvati a Christo.

Consequenter exponit; et ponit duas conclusiones. Primo quod dictum est de parabola; secundo sumitur de hoc quod dictum est in auctoritate.

Dicitur ergo ideo dico vobis quod auferetur a vobis regnum, idest sacra Scriptura, quia amittetis intellectum sacrae Scripturae.

Io. XII, 40: excaecavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos. Vel praelationem super ecclesiam fidelium, quia translata est gloria eorum. Et dabitur genti facienti fructum eius. Is. LV, V. 4: ecce testem populis dedi eum, ducem ac praeceptorem gentibus. Ecce gentem quam nesciebas, vocabis, et gentes quae te non cognoverunt, ad te current.

Sed quomodo datus est eis? superius dictum est quod locavit, hic autem quod datur.

Quia cum non facit fructum, dicitur conductus, sive mercenarius; sed cum datur, tunc fructum facit.

Ponit duplicem poenam et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur.

Exponitur secundum Hieronymum, sic: ille cadit super lapidem Christum, qui fidem tenet de eo, idest de Christo, sed cadit per peccatum quod contra eum facit. Ideo peccatores cadunt, quia non habent caritatem.

Super quem vero ceciderit, conteret eum.

Cadit autem Christus super infidelibus.

Haec est differentia, quia quando vas cadit super lapidem, non confringitur vas propter lapidem, sed propter modum casus, secundum quod magis cadit ab alto; sed quando lapis cadit supra vas, confringit illud secundum magnitudinem lapidis. Sic homo cum cadit super lapidem Christum, tunc confringitur secundum magnitudinem peccati; quando vero fit infidelis, totaliter conteritur.

Vel aliquis cadit super lapidem, quando proprio arbitrio peccat; sed tunc scilicet lapis super eum cadit, quando Christus punit eum, et tunc totus comminuitur. Ps. XVII, 43: comminam eos sicut pulverem ante faciem venti.

Sequitur tempus malitiae et cum audissent, cognoverunt quod de ipsiis diceret.

Et sequitur malitia et volentes eum tenere, timuerunt turbas, quia sicut prophetam eum habebant. Et planum est.

|+22 Capitulus 22

#1 Lectio 1

Dictum est supra quod Christi persecutores provocati sunt ad occidendum eum tribus de causis: ex eius gloria, ex eius sapientia qua confutabat eos, ex eius iustitia qua arguebat eos. Qualiter autem provocati sunt ex gloria Christi, dictum est; nunc autem dicendum qualiter ex sapientia.

Et primo in quantum eorum damnationem praemonstrat; secundo in quantum disputando confutat, ibi tunc abeuntes Pharisei consilium inierunt ut caperent eum in sermone.

In ista parabola, in qua determinatur de reprobatione Iudaeorum et vocatione gentium, primo ponitur instructio nuptiarum; secundo de vocatione Iudaeorum et recusatione; tertio de vocatione gentium.

Secunda ibi et misit servos suos vocare invitatos; tertia ibi tunc ait servis suis etc..

Dicit ergo et respondens Jesus dixit. Cui respondit? non est dictum quod alicui loqueretur. Sed eum tenere volebant, ideo non verbis, sed malitiae eorum respondit, ideo in parabolis dicit eis: simile est regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo.

Hic ponitur parabola de nuptiis, et similis parabola ponitur Lc. XIV, 16. Et non videtur eadem secundum Gregorium, quia ibi fit mentio de coena, hic de nuptiis. Item nullus exclusus est ab illa coena, hic autem est aliquis exclusus. Unde alia est parabola.

Per illam convivium caeleste intelligitur, per istam convivium quod fit in terra. Et ideo illud dicitur coena, quia ab eo nullus excluditur, ab isto aliquis excluditur.

Potest dici, secundum aliquos, quod eadem est parabola, quia antiquitus prandium et coena idem appellabatur, quia non solebant comedere homines nisi usque ad nonam. Vel potest dici quod Lucas dicit quod Matthaeus tacuit.

Sed credo quod alia est.

Circa istam videamus quis est iste homo rex. Et dicitur quod iste est Deus, et intelligitur persona patris, quia dicit filio suo.

Sed quare dicit homini regi? ratio est, ut dicit Origenes, quia rex dicitur a regendo.

Nos autem non possumus, nec sumus capaces regni eius secundum quod est, sed regit nos secundum modum nostrum. Deut. XXXII, 11: sicut aquila provocans pullos ad volandum.

Et ideo dicitur homini regi, quia regit nos humano modo. Sed cum videbitur sicuti est, tunc erit rex, quia tunc secundum se reget.

Unde apostolus I Cor. XIII, 12: videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem.

Dicit simile est regnum caelorum homini regi. Sicut enim in regno sunt multa est enim rex, regnum, et qui serviunt sic in illo regno; ideo simile est homini regi qui fecit nuptias filio suo. Filius est Christus, de quo dicitur I Io. Ult., 20: ut simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, et vita aeterna.

Quae sint istae nuptiae, quadrupliciter potest exponi. Primo per unitatem naturae humanae ad divinam, ut humana natura sit sponsa, thalamus fuit uterus virginis.

Ps. XVIII, 6: ipse enim tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Et haec expositio habet aliquid dubietatis, quia posset credi quod non alia esset persona patris, alia filii.

Unde potest dici quod iste sponsus est verbum incarnatum; sponsa ecclesia; unde apostolus Eph. V, 32: sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et ecclesia.

Item ipsius verbi ad animam nostram.

Fit enim anima particeps gloriae Dei per fidem, et sic fiunt nuptiae nostrae. Osee II, 20: sponsabo te in fide. Item nuptiae erunt in communi resurrectione. Huius autem resurrectionis Christus est via; Io. XIV, 6: ego sum via. Tunc erunt nuptiae, quando mortale nostrum absorbebitur a vita, ut habetur II Cor. V, 4.

Sed si loquamur secundum Gregorium, oportet exponere de praesentibus, secundum quod ecclesia Christo, et anima nostra Deo per fidem desponsatur.

Sequitur de vocatione Iudaeorum.

Et primo ponitur duplex vocatio; secundo excusatio, ibi illi autem neglexerunt etc..

Circa primum duo facit secundum duas vocationes.

Unde dicit et misit servos suos, vocare invitatos. Et secundum quod dicit ibi Origenes, duplex est ibi littera, quia quaedam littera habet misit servum suum, quaedam servos suos.

Si sit littera servum, sic tria sunt consideranda.

Primo invitatio; secundo vocatio; et tertio alia invitatio. Fuerunt ergo Iudaei invitati in patriarchis; unde dictum est Abrahae: in semine tuo benedicentur omnes gentes. Ad Gal. III, 16: Abrahae dictae sunt promissiones et semini eius etc.. Primum fuit missus Moyses. Num. XII, 7: non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Et sequitur, quare non timuistis eum? et nolebant venire. Deut. XXXI, 27: adhuc vivente me, et egrediente vobiscum, semper contentiose egistis erga Dominum.

Secunda vocatio est per prophetas, de quibus Amos III, 7: non faciet Dominus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

Vel potest esse littera servos; et tunc per primos significantur prophetae, quibus semper Iudaei rebelles fuerunt; Act. VII, 51: vos semper spiritui sancto resististis. Per secundos apostoli, quibus dictum est supra X, 5: in viam gentium ne abieritis. Vel per primos prophetas, primos apostolos; per secundos, successores apostolorum.

Iterum misit alios servos. Hic ponitur alia invitatio.

Et ponitur augmentum benignitatis ex parte invitantis, et augmentum malitiae ex parte excusantis.

In prima vocatione nihil promisit; in ista vero promittit, quia dicit dicite invitatis: ecce prandium meum paravi.

Istud prandium est spiritualis refectio; prov. IX, 2: sapientia immolavit victimas, miscuit vinum, et posuit mensam suam, misit ancillas ut vocarent ad arcem.

Tauri mei et altilia mea occisa sunt. Et hoc dictum potest exponi secundum Origenem, quod est dispositio sapientiae Dei.

Tauri dicuntur rationes fortes; Is. VIII, 11: in forti manu sua erudit me. Altilia dicuntur quasi alita bene. Altilia dicuntur proprie aves saginatae, quae nutriuntur et impinguntur, et significant subtiles sensus, et fiunt saginatae quando sacris sensibus multiplicantur, quibus anima saginatur; Ps. Lxii, 6: sicut ex adipe et pinguedine repletur anima mea. Quicquid enim necessarium est, invenitur in sacra Scriptura. Ideo omnia sunt parata.

Ps. XVIII, 8: lex Domini immaculata convertens animas. Haec est invitatio sapientiae, Prov. IX, 5: venite, comedite panem meum et bibite vinum quod miscui vobis.

Vel, significat refactionem spiritualem, per tauros significantur exempla sanctorum, quae Dominus praeparavit in exemplum; Iac. V, 10: accipite in exemplum exitus mali, et longanimitatis, et laboris, et patientiae, prophetas.

Unde tribulationes sanctorum ponit in exemplum.

Secundum Gregorium, per tauros significantur patres veteris testamenti, quia taurus ferit cornibus, et in tempore patrum semper quaerebatur vindicta, et praecipiebatur oculus dari pro oculo. Per altilia patres novi testamenti, qui omnia dimiserunt pro Christo, et impinguntur sapientia Dei, occisi propter Deum, et utriusque occisi sunt. Omnia parata sunt, venite ad nuptias. Passus est Christus, aperuit caelos, misit apostolos. Vel per tauros

intelliguntur sacerdotes veteris testamenti, quia taurus est animal immolatum; per altaria prophetae qui impinguati sunt sapientia Dei.

Sed illi, scilicet indurati in malitia, neglexerunt. Quidam dimittunt ex negligentia, quidam autem ex malitia, qui persequuntur praedicatores; unde dicit illi autem neglexerunt. Et quae fuit causa? quia abierunt unus in vineam suam, alius ad negotiationem suam. Videbantur habere iustam causam exterius, sed Dominus non recipit, quia nulla temporalia debent detinere de veniendo ad Deum.

Secundum Hilarium, per hoc quod dicit, in vineam suam, significat appetitum humanae gloriae; Io. XII, 43: dilexerunt magis gloriam hominum quam gloriam Dei; ier. V, 4: ego autem dixit: forsitan pauperes sunt et stulti, ignorantes viam Domini et iudicium Dei sui. Per hoc quod dicit alius in negotiationem suam, signatur appetitus avaritiae; ier. VI, 13: a maiori usque ad minorem omnes avaritiae student.

Secundum chrysostomum quidam habent occupationem laborando propriis manibus, alii in negotiationem, id est in proprium officium suum.

Sequitur reliqui vero tenuerunt servos suos, id est apostolos, et contumeliis affectos occiderunt, quia multos occiderunt ex veteri et novo testamento. Unde infra XXIII, V. 34: mitto ad vos sapientes et Scribas, et ex illis occiditis etc.. Et non facit hic mentionem de morte sua, sed solum discipulorum quia satis superius fecerat mentionem.

Tunc sequitur punitio eorum rex vero cum audisset, iratus est etc.. Supra posuit poenam spiritualem, hic autem ponit temporalem; unde supra dicebatur homini regi, hic autem dicitur rex, quia nomen hominis ad pietatem pertinere videtur, regis vero ad punitionem; ideo hic solum dicitur rex; Sap. XIV, 17: hos quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quod longe essent, a longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum qui aberat tamquam praesentem colerent sua sollicitudine.

Rex autem iratus. Notandum quod quando ira attribuitur Deo, non commotionem significat, sed vindictam: quia irati punire solent, unde ira punitio vocatur. Quod est notandum contra haereticos, quia solent obiicere Deum veteris testamenti non esse bonum, quia praecepit punitiones etc..

Unde Missis exercitibus suis perdidit homicidas illos. Exercitus sunt spiritus angelici, vel cives Romani qui sub tito et vespasiano occiderunt multos; Ps. XXIII, 1: Domini est terra, et plenitudo eius. Et civitates illorum succendit, quia combustae sunt; Is. I, 7: civitates vestras ignis comburet. Vel potest mystice intelligi, scilicet corpora eorum, vel congregationes haereticorum.

Sequitur vocatio gentium, et ponitur examinatio.

Et tria facit.

Primo ponitur mandatum; secundo executio; tertio effectus.

Secunda ibi et egressi servi eius etc.; tertia ibi et impletae sunt nuptiae discumbentium.

Circa primum duo facit.

Primo assignat rationem praecepti; secundo ponit praeceptum.

Dicit ergo tunc ait servis suis: nuptiae quidem paratae sunt, sed qui invitati erant non fuerunt digni.

Nuptiae quidem praeparatae sunt, id est filius incarnatus est, secundum illud Is. V, V. 4: quid ultra potui facere tibi, vinea mea? sed qui fuerant invitati, indigni fuerunt, id est, indignos se reddiderunt. Et quomodo? sicut dicitur ad Rom. X, 3: ignorantes Dei iustitiam, et suam volentes statuere, iustitiae Dei non sunt subiecti; et act. XIII, 46: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis vitae aeternae, ideo convertimur ad gentes. Unde per delictum Iudaeorum salus facta est gentibus; Apoc. III, V. 11: tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam.

Sequitur mandatum ite ergo ad exitus viarum etc.. Per vias intelliguntur diversa dogmata, quia ista sunt viae quaedam, quae ducunt nos ad veritatem. Gentiles sunt in exitibus dogmatum. Unde ite ad exitus viarum, id est ad illos qui haerent erroneis dogmatibus.

Vel aliter. Is. IX, 2: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem. Unde per vias intelliguntur actiones bonae, de quibus prov. IV, 27: vias quae a dextris sunt, novit Dominus; per exitus, quaecumque possunt concurrere ad actiones. Et quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias. Unde infra ult., 19: ite, docete omnes gentes etc..

Sequitur executio et egressi servi eius in vias, congregaverunt omnes; marci ult., 20: illi autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante.

Sed quid est quod dicit bonos et malos? potest dici quod illos, qui primo mali, et post boni. Vel potest dici, cum dicit bonos et malos, quod loquitur comparative, quod inter illos aliqui sunt boni secundum virtutes civiles. Vel bonos et malos, quia postquam congregati fuerint, commiscuntur boni et mali.

Et impletae sunt nuptiae discumbentium, id est fidelibus. Supra XIII, 48 simile ponitur, quam cum impleta esset, educentes, et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt.

Intravit autem rex etc.. Hic ponitur examinatio congregatorum. Et primo ponitur examinans; secundo examinatio; tertio condemnatio.

Examinans intravit. Intrat enim quando exercet iudicium super eos; gen. XVIII, 21: intrabo, et videbo: et hoc in finali iudicio; item in morte; item quando imminent tribulationes ecclesiae.

Sed quis est examinatus? vidit hominem non habentem vestem nuptialem. Quae est ista vestis? Christus. Qui sumus Christi, Christum induamus. Apostolus Rom. XIII, 14: induimini Dominum Jesum Christum. Quidam enim induunt Christum per sacramentum; Gal. III, 27: quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Quidam sunt in Christo per caritatem et amorem; Col. III, 15: super omnia autem caritatem habete, quod est vinculum perfectionis. Et pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore. Item per mortis rememorationem.

Item per operum conformitatem; ad Rom. XIII, 14: induimini Dominum Jesum Christum.

Habere ergo vestem nuptialem est induere Christum per operationem bonam, per conversationem sanctam, per caritatem veram; et si unum deficiat, malum.

Tunc sequitur examinatio. Deinde dicit qualiter defecit.

Dicit ergo amice. Amicum vocat per fidem, vel quia ipse amavit eum. Vel potest dici quod ubicumque vocat aliquem amicum, impropere dicit: unde impropere amorem quo amavit eum. Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? sed posset dicere aliquis: qua occasione punivit illum, quia vocavit bonos et malos? sed noluit quod mali venirent, nisi pararent se et disponderent se, ut essent boni.

Deinde sequitur qualiter defecit.

Unde sequitur at ille obmutuit, quia non potest habere sufficientem rationem peccator, quare vestem nuptialem contempsit; iob IX, V. 3: si voluerit contendere eum eo, non poterit respondere ei.

Et concludit sententia parabolae.

Ponitur poena duplex, poena damni et poena sensus. Nam in mundo tripliciter perficitur: per intellectum cogitando, per affectum tendendo in summum bonum, item per actum; ideo tripliciter punitur.

Unde dixit rex ministris: ligatis manibus et pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores.

Per pedes intelliguntur affectus. Mali in mundo isto pedes habent, sed non ligatos, quia possunt fieri boni; sed post ligabuntur, quia post redire non poterunt; Eccl. IX, 10: quodcumque potest facere manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia erunt apud inferos quo tu properas. Item modo potest homo proficere in cogitando veritates, sed tunc non; ideo dicitur mittite eum in tenebras exteriores. Modo enim aliqui peccatores non sunt tenebrosi quantum ad cognitionem exterioriorem, licet quoad cognitionem interiorem; sed tunc habebunt tenebras exteriores.

Vel, ad litteram, quia non solum quoad animam, sed quoad corpus, quia separabuntur a societate sanctorum.

Tunc sequitur poena sensus ibi erit fletus et stridor dentium. Fletus procedit ex tristitia, stridor ex ira. In Act. VII, V. 54: stridebant dentibus in eum. Aliqui fleunt pro peccatis, et humiliantur, et mundantur.

Ibi erit tristitia, sed non ad humilitatem, sed vertetur in iram. Item stridor propter impatientiam, quia superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper, Ps. Lxxiii, 23. Vel potest dici in resurrectione, quia non solum in anima, sed etiam in corpore punientur; vel quia calorem et frigora patientur; iob XXIV, 19: transibunt ab aquis nivium ad calorem nimium.

Deinde concludit multi sunt vocati, pauci vero electi, quia quidam nolunt venire, quidam non habent vestem nuptialem.

Unde supra VII, 14: arcta est via quae ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam.

#2 Lectio 2

Supra Dominus confutavit Phariseos per parabolam; secundo hic manifestat disputando. Et primo respondendo; secundo obiciendo, ibi congregatis autem Phariseis, interrogavit etc..

Et respondet Dominus triplici quaestioni.

Primo de solutione tributum; secundo de resurrectione; tertio de lege.

Secunda ibi in illo die accesserunt ad eum sadducaei; tertia ibi Pharisei autem audientes etc..

Circa primum tria facit.

Primo ponitur interrogatio; secundo responsio; tertio effectus.

Secunda ibi cognita autem Jesus nequitia eorum; tertia ibi et audientes mirati sunt.

In ista interrogatione tria sunt consideranda.

Primo interrogantium intentio; secundo ministri interrogantes; tertio interrogatio; intentio interrogantium aperitur cum dicitur abeuntes inierunt, id est inter se, consilium, scilicet stultum fecerunt, ut Jesum caperent in sermone.

Et hoc erat stultum, quia ipse erat verbum Dei, et verbum Dei non est comprehensibile; Eccl. XLIII, 29: multa loquimur, et deficiamus in verbis. Fuit autem consilium impium; Ps. I, 1: beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit. Et genes, penult., 6: in consilium eorum non veniat anima mea.

Ministri describuntur cum dicit et mittunt discipulos suos cum Herodianis.

Sed quare non iverunt? ratio est, quia dolose interrogare voluerunt: unde si ivissent, non haberet locum dolus; sed ipsi etiam discipuli erant; Eccl. X, 2: secundum iudicem populi, sic et ministri eius.

Cum Herodianis. Qui sunt isti Herodiani? secundum quod in Luca tangitur, sub Herode facta est Iudaea tributaria Romanis.

Iste filius Antipatris alienigenae constitutus est rex a Romanis; ideo voluit compellere Iudaeos reddere censum Romanis. Unde Herodiani, id est famuli deputati ad colligendum institutionem Herodis. Sed iste iam mortuus erat, et dimisit tres filios. Unus Herodes, et iste erat tunc praesens, sicut dicitur in lc. XXII, quod fuit etiam in morte Domini: ideo facile fuit quod famuli sui irent cum aliis.

Sed quare iverunt cum Herodianis? una ratio, quia Herodiani zelabant pro imperatore. Ideo discipuli Pharisaeorum secum duxerunt eos, ut si diceret quod esset solvendum tributum, accusarent eum ad Phariseos: si diceret quod non, tunc Herodiani caperent eum. Item isti non cognoscebantur, ideo credebant quod non perciperet; unde faciebant contra illud Ps. XXV, 4: non sedi in consilio vanitatis et cum iniqua agentibus non introibo.

Vel aliter, quia cum Iudaea facta esset tributaria Romanis, divisi sunt, quia quidam dicebant quod plebs Deo dedicata non debebat esse homini tributaria; alii vero dicebant, quod quia pro pace militabat omnium, quod omnes debebant caesari dare tributum.

Ideo illi qui dicebant solvi tributa caesari, dicebantur Herodiani.

Positis ministris, ponitur interrogatio.

Et primo ponitur adulatio; secundo interrogatio, ibi dic quid tibi videtur.

Homines mali ab adulatione incipiunt. Loquuntur bona, mala autem in cordibus suis, Ps. XXIII, 3.

Et primo commendant personam; secundo doctrinam; tertio constantiam.

Personam commendant ex auctoritate et virtute.

Ex auctoritate cum dicunt magister.

Et licet mentirentur secundum cor suum, quia non eum magistrum putabant, sed seductorem, ut habetur infra XXVII, 63: recordati sumus quod seductor ille dixit, quia die tertia resurgam etc. Tamen in veritate erat magister, ut infra: unus est magister vester etc.. Item, scimus quia verax es. Verax est qui veritatem loquitur; et hoc est proprium Dei, et eius qui Deo coniunctus est; Ps. Cxv, 11: ego dixi in excessu meo: omnis homo mendax; Rom. III, 4: est autem Deus verax, omnis autem homo mendax. Christus autem est Deo coniunctus per unionem, et ideo verax est. Et sic commendatur ab auctoritate.

Deinde a virtute et viam Dei in veritate doces. Primo oportet quod sciat quae doceat; Sap. VII, 13: quam sine fictione didici, et sine invidia communico. Item aliqui docent, sed non utilia; sed iste docet utilia, scilicet viam Dei; Is. XLVIII, 17: ego sum Deus tuus docens te utilia. Item aliqui docent quae Dei sunt, sed non in veritate, ut haeretici; iste autem docet in veritate. De isto in Ps. XXIV, 4: vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me. Dirige me in veritate tua etc..

Item commendant de constantia; unde dicunt non est tibi cura de aliquo, non praetermittis timore alicuius quod debes dicere vel facere; Is. LI, 12: quis tu ut timeas ab homine mortali? et quare? non enim respicis personam hominum, scilicet contra Deum. Ille enim accipit personam qui, ratione hominis, dimittit dicere veritatem quam debet dicere; Deut. I, 17: non accipietis personam cuiusquam.

Et videte qualiter malitiosi erant. Quaestio habebat duo membra, scilicet quod non solverent, ad honorem Dei pertinebat; quod solverent, ad favorem hominum. Unde voluerunt quod favorem Dei quaereret, et viam Dei doceret: et sic si diceret quod non, quod magis volebant, statim caperetur ab Herodianis.

Sequitur interrogatio dic ergo nobis... Licet ne censum dare caesari, aut non? census erat tributum quod pro capite dabatur.

Sequitur responsio cognita autem Jesus malitia eorum ait. Et primo respondet ad mentem eorum; secundo ad verba, ibi reddite.

Quia hominis est respondere ad verba, Dei autem respondere ad mentem, ideo quia Christus erat Deus et homo, ideo ad utrumque respondet. Scrutans corda et renes Deus, ps.

VII, 10.

Hypocritae. Et bene dicit hypocritas, quia hypocritae sunt proprie qui aliud in ore habent, aliud in corde. Quid me tentatis? hoc enim erat prohibitum Deut. VI, 16: non tentabis Dominum Deum tuum. Item isti blande allocuti sunt Christum; Christus autem aspere respondit, quia respondit ad cor eorum, non ad verba. Item datur nobis exemplum, quod non debemus adulatoribus credere; Prov. XXIX, 12: princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros suos habet impios.

Item quando vult, aliquid respondere, non potest melius confutare opponentem, quam secundum verba sua.

Unde primo ponit quaestionem; secundo ex responsione elicit veritatem. Et primo quaerit de numismate; secundo de forma: sensibiliter enim volebat ostendere intentum; Prov. XIV, 6: doctrina prudentum facilis.

Dicit ostendite mihi numisma census, idest denarium qui pro censu datur. Iste denarius valet decem usuales, et quilibet solvit unum denarium.

Deinde quaerit de forma cuius est imago haec et superscriptio? in qualibet enim denarii publici forma ponitur inscriptio, sic erat in isto. Dicunt, caesaris: intelligatis non caesaris augusti, sed tiberii caesaris. Et debetis intelligere, quod Dominus interrogabat non erat ex ignorantia, sed potius ex dispensatione.

Bene erat tantae aetatis, et tantum inter homines conversatus fuerat, quod bene noverat formam denarii, sed petiit ad significationem.

Consequenter concludit veritatem reddite ergo quae sunt caesaris caesari, et quae sunt Dei Deo; quasi dicat: vos estis Dei et caesaris, et habetis in usu vestro et quae Dei sunt et quae caesaris. Habetis divitias naturales a Deo, scilicet panem et vinum, et de his date Deo: habetis ista artificialia, ut denarios, a caesare, et haec caesari reddite.

Mystice sic: nos habemus animam quae est ad imaginem Dei, ideo eam Deo reddere debemus; secundum ea quae a mundo habemus, pacem cum mundo habere debemus.

Etiam sancti viri hic elevati a mundo, quia tamen in mundo cum aliis conversantur, debent pacem requirere Babylonis, ut habetur baruch I, 10 ss.. Et hoc est quod omnia quae sunt carnis, quae sunt mundi, vel hominum cum quibus conversantur, reddant Deo.

Sequitur effectus et audientes mirati sunt, et relicto eo abierunt. Mirum fuit, quia statim, sapientia sua visa, debuissent esse conversi; sed non potuerunt capere, et recesserunt; Ps. Cxxxviii, 6: mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, et non potero ad eam.

#3 Lectio 3

In illo die. Hic ponitur secunda interrogatio, et tria facit.

Primo ponitur interrogatio; secundo responsio; tertio effectus.

Secunda ibi respondens autem Jesus etc.; tertia ibi et audientes turbae mirabantur.

Circa primum primo ponitur dispositio et conditio interrogantis; secundo interrogatio.

Dicit ergo in die illo. Et quare in die illo? non sine ratione, quia cum viderunt illos confusos, non sine praesumptione quaesierunt eum. Sed, secundum chrysostomum, concordati erant ad invicem quod caperent eum in sermone, et quilibet volebat honorem victoriae: ideo illis confusis isti accedere voluerunt; iob XIX, 12: venerunt latrones eius, et fecerunt sibi viam per me.

Duae enim erant sectae: Pharisei, idest divisi, et sadducae, idest iusti. Et hi errabant in dogmatibus, quia non recipiebant prophetias, nec credebant resurrectionem. Item credebant quod mortuo corpore totus homo moreretur: et hoc est quod dicit qui dicunt non esse resurrectionem.

Sequitur interrogatio. Et primo ponit legem; secundo casum; tertio interrogationem.

Dicunt ergo et interrogaverunt eum dicentes: magister, Moyses dicit: si quis mortuus fuerit non habens filium etc..

Deut. XXV, 5 s.. Quae fuit causa legis? populus carnalis fuit. Unde nil nisi temporalia quaerebat. Lex ergo illa promisit.

Manifestum enim est, quod homo non potest durare in se, ideo consolatio est ei quod maneat in suo simili, scilicet in filio; et hoc natura desiderat, ut quod non potest in se salvari, salvetur in suo simili. Unde contingebat quod aliquis sine filio moreretur, ideo subvenit huic casui Moyses secundum hanc legem, ut frater suus haberet uxorem suam.

Nec ponebatur extraneus, qui nihil pertineret ad eum; item non haberet tantam curam de domo et familia sicut frater: et hoc est quod dicit et suscitaret semen fratri suo, idest generet filium qui habeat haereditatem illius.

Posita lege, ponunt casum erant apud nos septem fratres, et primus, uxore ducta, defunctus est, et non habens semen reliquit uxorem suam fratri suo etc.. Potest esse quod talis casus accidit, vel quod ipsi confinxerunt. Tamen secundum Augustinum per septem fratres homines mali signantur, qui in septem aetatibus moriuntur sine fructu.

Apost. Rom. VI, 21: quem fructum habetis (vel habuistis) in his, in quibus nunc erubescitis? ista mulier est mundana conversatio; Ps. Ci, 27: ipsi peribunt, tu autem permanebis, et omnes sicut vestimentum veterascent.

Unde quaerunt: omnes mortui sunt, et omnes eam habuerunt: cuius uxor erit in resurrectione, quia omnium esse non poterit? ista opinio non est bona, et est contra Phariseos, quia credebant quod resurrectio debet esse quantum ad hanc vitam, quod quisque rehabeat uxorem suam et possessionem suam etc.. Unde dicunt cuius erit uxor? quia non potest esse uxor omnium. Ista opinio reprobatur in iob VII, 10: non revertetur in domum suam. Unde non resurget ad eundem modum vivendi.

Sequitur responsio. Et primo ostendit errorem et causam; secundo insinuat veritatem.

Unde dicit respondens Jesus ait: erratis, idest erroneam opinionem habetis; Sap. II, 21: cogitaverunt, et erraverunt; excaecavit enim eos malitia eorum.

Et quae est causa erroris? nescientes Scripturas.

Unde non meditabantur in mandatis Dei; Ps. Cxviii, 100: super senes intellexi, quia mandata tua quaesivi. Unde qui meditatur in mandatis Dei, potest vitare errores; unde Io. V, 39: scrutamini Scripturas. Isti autem non scrutabantur, ideo errabant, sicut faciunt aliqui qui male intelligunt. Item aliqui nescientes virtutem Dei, volentes virtutem Dei metiri secundum inferiora; ad Rom. I, 20: invisibilia Dei a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur.

In resurrectione neque nubent, neque nubentur. Manifestat propositum. Et quia duo dixerat, scilicet quod nesciebant Scripturas, nec virtutem Dei, ideo primo declarat quod virtutem Dei ignorabant; secundo quod Scripturas.

Et cum primo dixerit de Scripturis, quare hoc secundo declaratur? chrysostomus respondet, quia cum aliquis disputat cum aliquo qui errat ex malitia, primo debet allegare auctoritatem; quando cum eo qui ex ignorantia, primo debet proponere rationem, et post auctoritatem. Sic facit Dominus.

Primo rationem proponit; unde dicit in resurrectione neque nubent, neque nubentur. Primum, secundum litteram, verum est. Neque nubent etc., quia tunc non erit necessarium sicut nunc est. Hieronymus: aliter accipitur nubere secundum Latinum, aliter secundum Graecum, quia proprie nubere secundum Latinum mulierum est: unde

dicitur esse neutrum passivum; sed secundum Graecum viri nubent, idest ducunt uxores, mulieres nubentur, non nubent. Ideo dicit, non nubent, viri; nec nubentur, mulieres.

Cum enim nuptiae sint ad prolis procreationem, ut conservetur homo in esse in suo simili, qui non potest in seipso conservari, ideo cum resurrectio fiat ad immortalitatem, tunc non erunt necessariae nuptiae. Ideo isti errabant, et virtutem Dei ignorabant. Sed sunt sicut Angeli in caelo. Ille status est status praemii, et finis istius vitae. Iob XIV, 14: putas ne homo mortuus rursus vivat? cunctis diebus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea; et illa immutatio erat praemium. Vita illa erit refulgentium intellectu.

Sed quare erunt similes Angelis? quia erunt immunes a passionibus; quia nunc homo habet intellectum adnexum sensibus, et in hoc excedunt Angeli, sed tunc depurabitur, ideo similes erunt Angelis: II Reg. XIV, 17: sicut enim Angelus Domini, sic et Dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur. Unde qui habent animum a passionibus elevatum, similes sunt Angelis.

Passiones autem quae magis faciunt homines bestiales, sunt passiones venereorum, quae exercentur per coniugium; ideo tunc nec nubent, nec nubentur.

Item quidam dixerunt quod non omnes resurgent, sed solum homines. Sed hoc Augustinus destruit dicens quod sexus resurget; sexus autem non salvatur in homine solum.

Hanc opinionem tollit, cum dicit nec nubent, nec nubentur. Ex quo datur intelligi quod uterque sexus, sed nec nubent, nec nubentur.

De resurrectione autem mortuorum etc.. Postquam ostendit quod ignorabant virtutem Dei, hic ostendit quod ignorabant Scripturas. Unde non legistis quod dictum est a Domino dicente vobis: ego sum Deus Abraham, Isaac et Iacob? hoc scribitur Ex. III, 6.

Sed quaerit Hieronymus, cum aliae auctoritates sint magis expressae de resurrectione, ut habetur Is. VI et Ez. XXXIII et Dan. XII, quare istam quae ambigua est posuit? respondet quod non recipiebant prophetas, sed quinque libros Moysi.

Et quomodo facit ad propositum? dicit ego sum Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob. Deus dicitur aliquorum in colendo eum. Isti ergo colunt eum. Sed colere Deum non est mortuorum, sed viventium.

Ergo Abraham, Isaac et Iacob vivunt; sed non secundum corpus: ergo secundum animam.

Sed quid valet hoc ad resurrectionem? valet, quia isti dicebant animam non esse; ipse autem ostendit animam remanere: et si anima remanet, ergo et resurrectio, quia naturaliter anima inclinatur ad corpus.

Sed quid est quod dicit, quod non est Deus mortuorum? verum est secundum corpus. Est tamen etiam Deus mortuorum, quia vivunt secundum spiritum; rom. XIV, 8: sive vivimus, sive morimur, Domini sumus. Item est contra haereticos qui damnant patres veteris testamenti, quia hic dicit quod vivunt secundum animam. Item dicit singulariter, quia in aliis gentibus quilibet Deum suum habebat. Audi, Israel: Dominus Deus tuus unus est, Deut. VI, 4.

Sequitur effectus, quia mirabantur et audientes turbae mirabantur in doctrina eius. Ps. Cxviii, 129: mirabilia testimonia tua, Domine etc..

##4 Lectio 4

Supra Dominus respondit quaestioni factae de solutione tributi, quaestioni etiam de resurrectione; hic autem respondet quaestioni de comparatione mandatorum divinatorum: et duo facit. Quia primo ponitur interrogatio; secundo responsio, ibi ait illis Jesus etc..

Circa primum duo facit.

Primo describit nequitiam interrogantium; secundo interrogationem, ibi magister, quod est mandatum magnum in lege? nequitiam describit quantum ad tria.

Primo quantum ad impudentiam; secundo quantum ad excogitatam malitiam; tertio quantum ad fraudulentiam.

Quantum ad impudentiam, cum dicitur audientes quod silentium imposuisset.

Iam confutaverat Pharisaeorum discipulos et sadducaeos, unde ex hoc satis poterant ei credere et erubescere. Unde chrysostomus: livor et ira impudentiam nutriunt et causant.

Sed isti non propter hoc dimiserunt, quin adhuc interrogaverunt eum; Is. LVI, 11: canes impudentissimi nescierunt saturitatem.

Et significatur quod quamvis hoc audirent, non tamen siluerunt. Aliquis servat silentium sponte, et hoc est prudentis. Item aliquis servat, quia imponitur ei silentium, et hoc est imprudentis; Eccli. XX, 6: est tacens, non habens sensum loquela; et est tacens, sciens tempus aptum; Eccl. III, 7: est tempus tacendi, est tempus loquendi. Item tangitur excogitata malitia, quia, ut melius convincant eum, simul congregantur; Ps. II, 2: principes convenerunt in unum adversus Dominum. Convenerunt in unum. Potest dici quod Pharisei et sadducaei convenerunt, quamvis in sectis differrent, tamen in unum ad tentandum Dominum. Vel Pharisei convenerunt in unum adversus Dominum.

Item fraudulentia significatur, quia cum in multitudine essent congregati, noluerunt quod omnes interrogarent, sed unus; ut si ille vinceretur, alii non confutarentur, et si iste vinceret, omnes in eo gloriarentur. Et interrogavit eum unus ex eis legis doctor tentans eum, quia non animo addiscendi; iob XVI, 11: aperuerunt in me ora sua, et exprobrantes percusserunt maxillam meam.

Hic potest esse obiectio litteralis, quia marcus dicit quod Dominus intuitus eum dixit: non longe es a regno Dei. Et quomodo hic dicitur quod tentat eum? solvit Augustinus, quia primo venit causa tentandi, sed cum Christus satisfaceret ei, consensit ei. Et ideo quod tentavit eum, debet referri ad principium; quod non longe est a regno Dei, debet retorqueri ad finem.

Et sic non fuit mirum si verba Domini animum eius mutaverunt.

Sciendum autem quod aliqui tentant eo quod non sunt certi, quia, secundum quod dicit sapiens Eccli. XIX, 4, qui cito credit, levis est corde. Iste cum multa audisset de Christo, voluit experiri si talis esset: et haec tentatio non esset mala. Unde dicit magister, quod est mandatum magnum in lege? haec tamen quaestio videbatur calumniosa et praesumptuosa: calumniosa, quia omnia mandata Dei sunt magna; Prov. VI, 23: mandata lucerna, et lex lux. Item indeterminate quaesivit, quia omnia sunt magna, ut si responderet de uno, obiceret de alio. Item fuit praesumptuosa, quia non deberet de magno quaerere qui minimum non implevit; iob XV, 12: quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? et poterat esse quod esset controversia super hac quaestione inter eos, quia aliqui dicebant salutem esse in aliquibus exterioribus; unde Is. XXIX, 13: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sed respondet Dominus, quod solum est in interioribus.

Unde sequitur responsio ait Jesus ei: diliges Dominum tuum etc.. Et non solum respondet ad quaestionem propositam, sed veritatem docet. Et primo docet quod sit primum; secundo quod ei est simile; tertio rationem assignat.

Secunda ibi secundum autem simile est huic etc.. Tertia ibi in his duobus mandatis universa lex pendet et prophetae.

Dicit ergo diliges Dominum Deum tuum etc.. Istud scribitur Deut. VI, 5.

Item Dominus per Moysen dicit Deut. X, 14: numquid Dominus petit a te, nisi ut timeas et diligas eum? ergo duo praecipit, timorem scilicet et dilectionem.

Et quare non respondet Dominus de timore, sicut de dilectione? dicendum quod quidam timent Deum, qui timent pati ab eo, ut qui timent poenam Gehennae, vel qui timent amittere aliquid quod habent a Deo; et hic est timor servilis, quia illud diligit in quo timet puniri. Alius est, qui ipsum Deum timet propter se, qui timet eum offendere; et talis timor est ex amore, et ex hoc timet, quod amat; ergo principium est amor; I Io. IV, 16: Deus caritas est, et qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo. Et ideo dicit diliges Dominum; non timeas, quia Deus diligendus est sicut primum diligibile, quia ipse finis primus est, sed quaecumque alia diliguntur propter finem. Qui ergo diligit Deum ut finem, diligit in toto corde; ioel II, 12: convertimini ad me in toto corde vestro. Et quantumcumque nitamini, non poteritis eum comprehendere, quia Deus maior est toto corde.

Sed quid est quod dicit ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et in tota mente tua? chrysostomus exponit sic: quia in dilectione sunt duo: unum quod est principium; secundum quod est dilectionis effectus et sequela dilectionis. Principium dilectionis est duplex. Dilectio enim potest fieri ex passione, et ex iudicio rationis: ex passione, cum nescit homo vivere sine eo quod diligit; ex ratione, secundum quod diligit ut ratio dictat. Dicit ergo quod ille ex toto corde diligit, qui diligit carnaliter; ille ex anima, qui ex iudicio rationis. Et nos Deum utroque modo debemus diligere: carnaliter, ut cor carnaliter afficiatur circa Deum; unde in Ps. Lxxxiii, 3: cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum. Tertium est sequela dilectionis, quia illud quod diligo, libenter video, libenter de eo cogito, libenter facio quod ei placet; Io. XIV, 23: qui diligit me, sermones meos servabit; et totum refero in ipsum; Ps. Lxxxiii, 2: quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum. Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Et possumus addere illud quod marcus addit, et in omni fortitudine tua, quia qui Deum diligit, totum se transfert in illum, et fortitudinem expendit in ipsum.

Augustinus sic distinguit inter cor et animam et mentem, secundum tria quae procedunt ex ipsis. De corde exeunt cogitationes, ut habetur supra XV, 19, ex anima vita procedit, ex mente scientia et intelligentia. Unde quod dicit ex toto corde, intelligendum est ut omnes cogitationes in ipsum referamus; quod ex tota anima, quod tota vita; quod ex tota mente, ut tota scientia referatur in eum, id est ut scientiam captives in obsequium eius; II Cor. X, 5: in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Magistralis quaedam Glossa exponit quod anima est imago Dei secundum suas potentias, secundum memoriam, intelligentiam et voluntatem, ita quod illud quod dicitur ex corde, ad intelligentiam referatur; quod dicitur ex anima, ad voluntatem; quod ex mente, ad memoriam, ita ut perfecte Deo vivatur.

Origenes sic exponit: diliges Deum ex tota anima, ita ut sis paratus animam tuam ponere pro eo si necesse est; Io. XIII, 37: animam meam ponam pro te.

Sed differentia est inter mentem et cor.

Mens enim dicitur a metiendo; cor sumitur pro simplicitate intellectus; mens vero quoad prolationem, quia per sermonem metitur intellectus, sive cogitatio: unde vult dicere quod in locutionibus et in meditationibus Deum totaliter diligamus.

Hoc posito, subdit hoc est primum et maximum mandatum. Maximum capacitate: istud enim est, in quo omnia continentur, quia in isto dilectio proximi continetur, secundum quod I Io. IV, 21 dicitur: qui diligit Deum, diligit et fratrem suum; et ideo maximum. Item primum origine, maximum dignitate et capacitate. Non primum in Scriptura, quia in Scriptura primum mandatum fuit, Dominus Deus tuus Deus unus est, Deut. VI, 4. Et quare?

quia omnis inclinatio appetitivae virtutis est in amore: ideo habemus mandatum quod colamus Deum in dilectione; ad Rom. XIII, 10: plenitudo legis dilectio est; ad Eph. III, 17: in caritate radicati et fundati.

Secundo, ponit secundum mandatum secundum autem simile huic est: diliges proximum tuum sicut teipsum. Voluit significare quod in mandatis est ordo. Et quare est causa? constat quod mandata sunt de actibus virtutum; virtutes autem habent ordinem, quia una dependet ab alia, et sicut virtutes, sic et mandata.

Sed quare dicit quod est simile primo? quia quando diligitur homo, cum homo sit ad similitudinem Dei, diligitur Deus in illo; ideo simile est primo mandato, quod est de dilectione Dei.

Sed quid intelligit nomine proximi, cum dicit diliges proximum? istud satis signatur in parabola Lc. X, 36, ubi quaeritur, quis tibi videtur, quod fuerit eius proximus? et respondetur, qui fecit misericordiam in eum. Unde qui debet facere misericordiam nobis, vel nos ipsi, sub nomine proximi continetur. Sed non est aliqua rationalis creatura, cui non debeamus misereri, et e converso: et ideo sub nomine proximi continetur homo et Angelus.

Et quod dicit sicut teipsum, non intelligitur quantum teipsum, quia hoc esset contra ordinem caritatis; sed sicut teipsum, id est eo fine quo teipsum, vel eo modo quo teipsum. Eo fine, quia te non debes diligere propter te, sed propter Deum, sic etiam proximum.

Apostolus I Cor. X, 31: omnia in gloriam Dei facite. Item in eo quod teipsum diligis, diligis te in eo in quo vis tibi bonum, et tale bonum, quod sit secundum te et legem Dei, et hoc est bonum iustitiae. Sic etiam et proximo debes optare bonam iustitiam; unde debes eum diligere, vel quia iustus est, vel quia iustus fit. Item debes eum diligere eo modo quo teipsum, quia cum dico diligo istum, dico volo bonum ei. Unde actus dilectionis cadit super duo: vel super ipsum qui bonus est, vel super ipsum bonum, quod volo sibi; unde diligo istum, quia volo ipsum esse bonum mihi. Unde aliquis diligit bona temporalia, quia scit ea bona esse sibi; aliqui vero diligunt aliquid, quia bonum est in se: sic debes diligere teipsum, et etiam proximum.

Consequenter assignat rationem quare ista duo sint maxima mandata in his duobus mandatis universa lex pendet, et prophetae.

Tota doctrina legis et prophetarum dependet ab his. Finis in appetibilibus se habet ut principium in speculativis: procedit enim scientia a principiis ad conclusiones, et sic tota scientia ex principiis iudicatur, sicut et in omnibus operabilibus totum dependet a fine. Quia ergo dilectio est finis; I ad tim. I, 5: finis praecepti est caritas; ideo ab istis dependent omnia alia, et haec est expositio Augustini.

Origenes sic exponit: in his, id est in observantia istorum, dependet intellectus legis et prophetarum, quia qui haec observat, meretur intelligentiam legis et prophetarum; Eccli. II, 10: qui timetis Dominum, diligite illum, et illuminabuntur corda vestra. Ps.

Cxviii, 104: a mandatis tuis intellexi, propterea odivi omnem viam iniquitatis.

Congregatis autem Pharisaeis interrogavit eos Jesus. Postquam responderat eis, ipse voluit obiicere: et facit duo.

Primo ponitur interrogatio; secundo eius effectus, ibi nemo poterat ei respondere verbum.

Circa primum primo proponit interrogationem; secundo responsionem; tertio obiicit contra.

Dicit ergo congregatis autem Pharisaeis, interrogavit eos Jesus. Congregati autem erant ad tentandum; unde ponit interrogationem quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? haec quaestio difficillima erat et congrua.

Difficillima, quia habetur Is. LIII, 8: generationem eius quis enarrabit? erat etiam congrua, quia habebant opinionem, quod esset purus homo, et non credebant ipsum esse Deum, quia sic non tentarent eum, quia scriptum est Deut. VI, 16: non tentabis Dominum Deum tuum. Ideo ut ostendat se Deum dicit quid vobis videtur de Christo? sequitur responsio dicunt ei: David. Christi enim erat duplex generatio: una secundum carnem, alia secundum divinitatem, secundum quam est filius Dei patris, de qua dicitur Ps. II, 7: Dominus dixit ad me: filius meus es tu etc.. Ideo ipsi respondent de generatione secundum carnem, cum dicunt David. Ier. XXIII, 5: suscitabo David germen iustum. Et ad Rom. I, 3: qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Et isti insufficienter responderunt, quia insufficienter cognoscebant eum.

Tunc obiicit ut eis det intelligere aliam generationem quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens: dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis? Ps. Cix, 1. Habetur in lege quod pater maior est filio. Non ergo filius Dominus est patris. Ergo vel Christus non est filius David, vel in eo est aliquid maius David, cum vocet eum Dominum. Sed forte dicerent quod David fuit deceptus: quod removet, quia in spiritu hoc dicit, unde spiritu sancto Dei locuti sunt homines, II Petri I, 21.

Possumus autem tria videre in auctoritate ista Psalmi. Primo praeeminentiam ad sanctos, aequalitatem ad patrem, et dominium super rebelles.

Praeeminentiam ad sanctos, cum dicit dixit Dominus Domino meo. Dominus, scilicet pater, Domino, scilicet filio: ipse enim filius habet dominium super omnes sanctos: nullus enim sanctus illuminatur nisi a lumine vero: ipse autem est lumen verum; Io. I, 4: vita erat lux hominum. Si ergo ipse est, cuius participatione omnes sancti lumen recipiunt, praeeminentiam habet ad omnes sanctos in eo quod dicitur: tecum principium in die virtutis tuae, in splendoribus sanctorum etc.; unde ipse originaliter est splendor omnium sanctorum.

Item aequalitas patris tangitur, cum dicitur sede a dextris meis: non quod sint sedes locales, sed metaphorice, quia honorabilior locus est sedere a dextris. Dicere enim est emitte verbum. Quod ergo dixit Dominus sede a dextris meis quid est aliud, nisi quod generando me verbum, dedit mihi potestatem, aequalitatem et auctoritatem? potest etiam exponi de temporalibus, id est in potioribus bonis, sed non est ad propositum.

Dominus enim semper videtur a dextris, ut in Marc. Ult., 5: viderunt iuvenem sedentem a dextris. Et stephanus, Act. VII, 55, vidit Jesum sedentem a dextris virtutis Dei.

Et quid fiet de inimicis eius? ei omnes subiiciuntur; unde subdit donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Isti vel sunt penitus infideles, vel hi qui noluerunt obedire et subesse; unde istos ponet scabellum pedum tuorum. Scabellum enim est quod ponitur sub pedibus; illud autem quod est sub pedibus totaliter ei subiicitur, non autem illud quod est in manu. Quidam ponuntur scabellum ad punitionem, quidam ad salutem: ad punitionem, qui nolunt facere eius voluntatem; ad salutem, qui faciunt eius voluntatem.

Sed obiiciunt Ariani: ergo non est aequalis patri.

Dico quod legitur utrumque, et quod subiicitur patri, et quod est aequalis patri; I ad Cor. XV, 25: oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus. Item Christus sibi omnia subiiciet; Phil. III, 21: reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae. Unde illud dicit ad demonstrandum unitatem potestatis: unde omnia quae potest pater, eadem potest et filius.

Sed quid est quod dicit donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? ergo videtur quod postquam supposuerit inimicos, quod ultra non sedebit a dextris.

Dicendum quod donec aliquando importat tempus determinatum, aliquando infinitum.

Hic vero importat infinitum.

Sed diceret aliquis: nonne multi rebellant Christo? ita, verum est quod multi rebellant, et ideo poterat esse dubium de tempore quando multi rebellarent: ideo voluit Christus exprimere.

Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? ergo Dominus est et filius, quia filius est secundum carnem, quia ab ipso traxit originem, et Dominus secundum divinitatem.

Et nemo poterat respondere ei verbum. Hic ponitur effectus, et est duplex, quia Christus fuit respondens et opponens.

Quia opponens: nemo poterat respondere; iob IX, 3: si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille. Item quia in respondendo confutaverat eos, ideo sequitur nec ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare. Ideo potestis videre, quod isti non interrogabant ut eos doceret, sed ut eum tentarent; Deut. XXXII, 7: interroga patrem tuum et annuntiabit tibi.

|+23 Capitulus 23

#1 Lectio 1

Supra ostensum est quomodo Pharisei et Scribae provocati sunt ex gloria Christi, et etiam ex sapientia eius, qua colliserat eos, nunc autem ostendit quomodo ex iustitia qua eos arguebat: et duo facit.

Primo instruit aliquos; secundo redarguit. Secunda ibi vae autem vobis, Scribae et Pharisei.

Circa primum duo facit.

Primo ostendit eorum dignitatem; secundo aperit eorum intentionem in usu auctoritatis, ibi omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus.

Circa primum tria facit.

Primo commendat eorum auctoritatem; secundo docet exhibere obedientiam cum cautela; tertio assignat rationem.

Secunda ibi omnia ergo quaecumque dixerint vobis, servate et facite etc.; tertia ibi dicunt enim et non faciunt.

Dicit ergo tunc Jesus locutus est ad turbas etc.. Ita continuandum est. Dominus intantum eos confutavit, quod nec interrogare audebant, nec respondere sciebant.

Sed, secundum quod dicit chrysostomus, inutilis est sermo qui redarguit et non instruit: ideo convertit se ad turbas et ad discipulos suos, ut eos instruat.

Sciendum autem quod quidam audiunt eum ut discipuli, quidam ut turbae: ut discipuli, qui veritatem percipiunt mente; Io. VIII, 31: si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis. Ut turbae, qui veritatem mente apprehendere non possunt. Ideo quandoque convertit sua verba ad turbas, quandoque ad discipulos, quandoque ad utrosque; et diversimode: quia ad discipulos alta dicendo, ut habetur Io. XV, 15: quaecumque audivi a patre meo, nota feci vobis. Quandoque vero ad turbas profert parabolas, sicut habetur supra.

Utrisque autem loquitur de necessitate salutis, et talia sunt haec verba.

Super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei. Cathedra proprie est magistrorum; et ideo illi super cathedram dicuntur sedere, qui sunt successores Moysi; Eccli. XXIV, V. 33: legem mandavit Moyses in praeceptis iustitiarum. Unde illi qui Moyses legem docebant, sedebant super cathedram Moysi. Et in lege continebantur quaedam ad fidem pertinentia, et quaedam ad bonos mores. Ad fidem pertinentia erant ea, in quibus praefigurabatur Christus; unde ipse dicit, Io. V, 46: si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi.

Item continebantur praecepta moralia; eccli.

Cap. XXIV, 33: legem mandavit Moyses in praeceptis iustitiarum.

Sed notandum quod supra cathedram sedent et Scribae, et Pharisei, et discipuli Christi: Scribae qui solam litteram considerant; Pharisei qui aliquantulum de sensu suo interiori; discipuli Christi qui totum perpendunt: et

non dicuntur discipuli Moysi, sed Christi; Lc. Ult., 27: incipiens a lege et prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.

Tunc monet eos ad obedientiam cum cautela; et facit duo.

Primo hortatur ad obediendum; secundo ad cavendum.

Omnia quaecumque dixerint vobis, servate, scilicet in corde, et facite, in opere; Deut. XVII, 9: venies ad sacerdotes levitici generis, et ad iudicem; et post: et facies quaecumque dixerint; et sequitur: sequerisque sententiam eorum. Et apostolus: obedite praepositis vestris. Et hoc est contra Manichaeos qui dicebant legem veterem non esse bonam. Et patet quod sit bona, quia Dominus praecepit eam servari.

Sed potest quis obiicere: ergo debemus legalia observare, quod est contra doctrinam apostolorum, Act. XV, 29.

Sciendum quod semper auctoritas servanda est legislatoris secundum intentionem eius; sed legislator aliqua dicit ut semper servanda, et talia semper debent servari; aliqua vero dicit quae sunt vel ut umbra, ut habetur ad Col. II, 17: quae sunt umbra futurorum.

Moralia ergo sunt mandata secundum intentionem legislatoris, ut semper servantur; sed legalia pro tempore tantum, scilicet pro tempore ante Christum. Unde ante tempus illud debent servari, post non: quia qui servaret, iniuriam Christo faceret. Et ponit Augustinus exemplum. Si diceret aliquis: ego comedam cras, haec vox est signum huius rei; et si postquam comedisset, diceret illud idem, non bene diceret. Sic cum ista legalia essent signa Christi venturi, postquam Christus venit, qui servaret ea, non bene servaret. Unde omnia quae dixerint vobis, secundum intentionem legislatoris, facite.

Secundum vero opera eorum nolite facere. Hic docet cautelam. Debetis scire quod praelatus praeficitur, ut doceat non solum doctrina, sed etiam vita. Et debemus nos ei concordare quantum ad ea quae docet, quia, secundum quod dicitur ad Gal. I, 9, si quis evangelizat vobis praeter id quod accepistis, anathema sit. Similiter etiam debemus ei conformari in vita. Debet enim esse vita eius nobis in exemplum, sicut vita Christi: unde I Cor. IV, 16: imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Isti vero non dissonant a doctrina, sed a vita; ideo doctrina eorum est attendenda, sed vita cavenda.

Dicunt enim, et non faciunt.

Hic assignat rationem. Et primo ponit rationem; secundo exponit, ibi alligant autem onera gravia etc..

Tu dicis quae dixerint vobis facite, quia dicunt: vos debetis benefacere, sed non faciunt; et ideo non debetis facere secundum opera eorum, quia qui doces non furandum, furaris; Ps. XLIX, 16: peccatori enim dixit Deus: quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? alligant enim onera gravia et importabilia etc.. Dominus enim vult exaggerare malitiam eorum quia dicunt, et non faciunt. Si simpliciter dicerent et non facerent, adhuc istud tolerabile esset; sed non sufficit illis, quia adiiciunt praeceptis Dei gravissima onera. Et ideo notatur praesumptio eorum, quia alligant alia onera super onera a Deo imposita, quia faciunt novas observantias, sicut habetur in Mc. VII, 2, quod prohibebant comedere panem, nisi frequenter lavarentur manus; contra illud Is. LVIII, 6: dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes. Item notatur crudelitas eorum qui imponunt onera, contra illud I Io.

Cap. V, 3: quia mandata Dei levia sunt.

Lugum enim meum suave est, et onus meum leve, supra XI, 30. Item notatur eorum indiscretio, quia si forti grave imponerent, non esset magnum; sed debilibus imponunt onera importabilia: illud enim non potest portari quod superat vires portantis. In Act. XV, V. 10: hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus. Item notatur eorum nimia severitas, quia si imponerent onus, et darent indulgentiam, adhuc sufficeret; sed ex quadam violentia praecipiant.

Imponunt in humeros hominum, unde excedunt in dicendo. Item excedunt in non faciendo, quia sunt aliqui homines, qui non volunt perficere totum, tamen volunt aliquid perficere. Item sunt aliqui qui etsi nolunt facere aliquid difficile, volunt tamen aliquid leve.

Item aliqui sunt qui etsi non faciunt, habent tamen voluntatem faciendi.

Sed qui nihil istorum vult, in malitia superexcedit; unde dicit digito autem suo nolunt ea movere; unde non solum non faciebant, sed nolebant ea saltem digito suo movere, idest non inchoare. Item nec etiam levia facere, quae per digitum significantur.

Ideo debetis facere quae docent, sed non sequendi sunt quoad opera, quia nec minimum faciunt. Chrysostomus dicit: tales sunt qui magna dicunt, et parva faciunt; tales sunt similes exactoribus tributorum, qui aliis magna faciunt solvere plusquam tributa exigant, ipsi autem sui nihil solvunt. Non te videam magna docentem, sed parva facientem. Unde magis parcat tibi Dominus, si declinas ad misericordiam, quam ad severitatem.

Omnia vero opera sua faciunt ut videantur ab hominibus. Hic intentionem proponit: et facit duo.

Primo aperit eorum intentionem; secundo monet discipulos ad eorum vitationem.

Et primo intentionem proponit; secundo exponit, ibi dilatant enim phylacteria sua etc..

Quae est ratio quare dicunt, et non faciunt? quia sunt incorrigibiles. Causa autem quare homo sit difficilis ad corrigendum vel incorrigibilis, est quaerere gloriam propriam. Unde chrysostomus: tolle gloriam inanem de clero, et sine labore alia omnia vitia resecaabis. Unde ab isto incipit dicens: omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus; Io. XII, 43: dilexerunt gloriam hominum magis quam gloriam Dei. Unde dicit omnia

vero opera sua faciunt, quia non solum unum, sed omnia ut videantur ab hominibus, contra illud quod dicitur supra VI, 16: nolite fieri sicut hypocritae.

Nolite ergo assimilari eis.

Sequitur expositio: dilatant enim phylacteria sua etc.. Et facit duo.

Primo dicit quod faciunt; secundo quod requirunt amant enim primos recubitus in coenis etc..

Quid faciunt? onerosa non faciunt, sed aliqua quae exterius patent, bene faciunt; unde bernardus: portant vestes sanctitatis, et hoc non est onerosum, quod ostendebant in phylacteriis et in fimbriis. Dicitur enim Deut. VI, 8: ligabis ea in manu tua, et ante oculos tuos. In manu, idest in completionem operis, et ante oculos tuos, idest in consideratione tua. Ideo isti volentes gloriam, ut viderentur zelatores mandatorum Dei, scribebant mandata in schedula, et ponebant ante oculos, et illud phylacteria vocabant, et dilatabant magis ista, ut magis viderentur ab hominibus; unde dicitur dilatant enim phylacteria sua. Item de fimbriis legitur Num. XV, 38, quod praecepit Dominus ut facerent fimbrias, quia voluit ut discerneretur populus Iudaicus ab aliis populis. Et isti ut magis ostenderent se religiosos, magnificabant fimbrias, et alligabant spinas, ut viderentur se pungere, ut recordarentur se esse Iudaeos. Non ergo exhibent nisi exteriora; supra VII, 15: veniunt ad vos in vestimentis ovium.

Et quid requirunt? ut videantur ab hominibus. Haec autem gloria in tribus ostenditur. In primatu, in reverentia exhibita, et in laude nominis; qui enim quaerit gloriam, quaerit unum istorum, vel omnia.

Isti autem quaerebant primatum in loco sacro et in loco communi; unde in loco communi dicit amant autem primos recubitus in coenis. Volebant enim sedere in capite mensarum, contra illud Lc. XIV, 8: cum invitatus fueris ad nuptias, recumbe in novissimo loco. Et dicit amant, quia non reprehenditur auctoritas, sed inordinatus appetitus.

Quidam enim sunt in primo loco corporaliter, qui tamen in corde sedent in novissimo; et e converso aliquis sedet in novissimo loco, ut dicatur, vide, ille est humilis, et sic etc., sed in primo, corde, quia inde quaerit gloriam.

Item quaerunt primatum in loco sacro, quia in ecclesia; unde dicit et primas cathedras in synagogis, contra illud Eccli. VII, 4: noli quaerere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris.

Item appetunt reverentiam, unde dicit et salutationes in foro, idest ut salutentur et honorentur ab hominibus, ut amoveatur capucium coram ipsis, et flectantur genua ante eos; et appetunt vocari ab hominibus Rabbi, idest quod laudentur ut magistri. Origenes refert istud ad illos, qui dignitates appetunt in ecclesiis: est enim quaedam dignitas archidiaconorum, diaconorum, sacerdotum, episcoporum.

Diaconi sunt ut praesint mensis, act.

Cap. VI, 2 ss.. Unde illi appetunt primos recubitus, qui appetunt locum diaconorum. Item cathedra proprie sacerdotum est; ideo illi amant cathedras qui amant locum sacerdotum.

Qui autem debent esse magistri, sunt proprie episcopi; unde illi volunt vocari Rabbi, qui amant esse episcopi.

Vos autem nolite vocari Rabbi.

In parte ista arcet ab imitatione gloriae; secundo invitat ad humilitatem, ibi.

Qui maior est vestrum, erit minister vester.

Notandum autem quod qui primatum habet, habet instruere et gubernare; quorum primum est proprium magistri, secundum patrum.

Et ideo primo prohibet inanem gloriam quantum ad utrumque; secundum ibi et patrem nolite vocare vobis super terram.

Circa primum primo ponit documentum; secundo rationem assignat.

Dicit ergo vos autem nolite vocari Rabbi; contra quod est illud I Tim. V, 17: qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina. Potest dici nolite, idest non ambiatis.

Et subiungit rationem unus est enim magister vester etc. Scilicet Deus; ps.

Lxxxiv, 9: audiam quid loquatur in me Dominus Deus.

Sed quid vult dicere? dicendum quod ille proprie dicitur magister, qui doctrinam habet a se, non ille qui traditam ab alio aliis dispergit.

Et sic solum unus est magister, scilicet Deus, qui proprie doctrinam habet; sed ministerio multi sunt magistri. Si quaeris auctoritatem, quaeris quae Dei sunt; sed si ministerium, quaeris quod humilitatis est; unde subditur qui maior est vestrum, erit minister vester, idest reputabit se ministrum.

Chrysostomus dicit quod sicut unus est Deus per naturam, multi per participationem, sic etiam unus magister est naturaliter, multi ministerialiter.

Sed quomodo potest homo scire quod a se non habeat doctrinam? patet quia sic esset in eius voluntate dare doctrinam cui vellet, sed non potest, immo solius Dei est, qui interius cor illuminat. Et est exemplum manifestum in sanitate, quia medicus sanat, quia aliqua exterius ministrat; sed natura principaliter sanat, medicus vero quaedam adiumenta ministrat; et sanat medicus sicut natura, reducendo scilicet ad medium. Sic est de scientia, quia principium est nobis a natura, scilicet intellectus; unus qui docet, adhibet quaedam auxilia doctrinae, sicut medicus ad sanitatem, sed solus Deus operatur in intellectu.

Unde unus est magister vester, unde non debetis vocari magistri.

Item ostendit quod non ament auctoritatem patris: vos autem omnes fratres estis, et hoc ostendit ex aequali conditione.

In magisterio non fecit differentiam in qualitate conditionis, sed in paternitate conditionem apponit, unde dicit vos omnes fratres estis, quia a me patre; Mal. Ult., 5: ecce ego mittam vobis eliam prophetam; et post: et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum. Item estis filii mei per regenerationem; I Petr. I, 3: qui regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi. Unde unus non habet auctoritatem super alium.

Et sequitur et patrem nolite vocare vobis super terram: quia enim estis filii patris superni, ideo non debetis habere patrem in terris. Ille proprie dicitur patrem habere in terris, qui haereditatem quaerit in terris; et ille habet patrem in caelis, qui haereditatem quaerit in caelis; I Petr. I, 4: qui regeneravit nos in haereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem, conservatam in caelis.

Quare ergo in monasteriis maiores dicuntur patres? dicendum quod est quantum ad auctoritatem; Ephes. III, 4: potestis intelligere prudentiam meam in ministerio Christi etc..

Unus enim est pater vester. Supra VI, 9: pater noster qui es in caelis.

Item nec vocemini magistri, quia magister vester unus est: Christus. Unde Christus magisterium sibi attribuit, quia Christus verbum est; et ideo ipsius est docere, quia nullus docet nisi per verbum. Item est magister quantum ad naturam humanam, quia missus est ut doceret; Io. I, 18: Deum nemo vidit umquam. Unigenitus qui est in sinu patris, ille nobis enarravit. Item ibid. XIII, 13: vos vocatis me magister et Domine.

Qui maior est vestrum, erit minister vester. Postquam retraxit a superbia, hortatur ad humilitatem. Et primo ponit hortationem; secundo assignat rationem.

Et hoc potest sic continuari. Chrysostomus: vos non debetis patres vocari, nec magistri; unde hoc non debetis ambire, sed magis humilitatem. Unde qui maior est vestrum, erit minister vester, idest debet se exhibere ministrum. Unde I Cor. IV, 1: sic nos existimet homo ut ministros Christi.

Vel aliter. Ita dixerat nolite vocari Rabbi, unde dicerent ei: vis quod non sit praelatio in terra? dicit Dominus: hoc non volo, sed volo quod qui maior est vestrum sit minister, idest non se existimet ut superiorem, sed ut ministrum; II Cor. IV, 5: nos autem servos vestros per Jesum. Et hoc est quod dicitur Lc. XXII, 27: quis maior est, qui ministrat, an qui recumbit? etc..

Deinde assignat rationem qui autem se exaltaverit, humiliabitur, et qui se humiliaverit, exaltabitur. Unde in cantico virginis Lc. I, 52: deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

#2 Lectio 2

Postquam instruxit discipulos et turbas de cautela quam habere debebant super doctrina Iudaeorum, hic convertit sermonem ad Scribas, increpando eos.

Primo increpat de simulatione religionis, cum irreligiosi essent; secundo de simulatione puritatis, cum impuri essent; tertio de simulatione pietatis, cum impii essent. Secunda ibi vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui mundatis quod deforis est calicis etc.. Tertia ibi vae vobis qui aedificatis sepulcra prophetarum etc..

In his quae ad religionem spectant, quaedam a sacerdotibus debentur populo, quaedam e converso.

Primo ergo ponit malitiam eorum in his quae a sacerdotibus; secundo in his quae a populo, ibi vae qui dicit: quicumque iuraverit etc..

Sacerdos debet subdito iam converso aliquid, et aliquid non converso. Non converso, ut convertat ipsum; converso doctrinam; mal.

Cap. II, 7: labia sacerdotis docent sapientiam.

Item debet ei suffragia; ad Hebr. V, V. 1: omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quae sunt ad Deum. Et isti mala agebant in utroque; unde primo arguit eos de primo; secundo de secundo, ibi vae vobis qui comeditis domos viduarum etc..

In istis omnibus increpationibus designat se esse filium eius, qui veterem legem dedit. Deut. XXVI, et XXVIII dantur maledictiones eis qui in lege non permanserint, et post dantur benedictiones. Sed quia venerat ut solveret maledicta legis, ideo primo datae sunt superius benedictiones, ubi dictum est, beati pauperes, beati mites etc..

Circa finem vero suae doctrinae dat maledictionem.

Ideo male reprehendunt, qui reprehendunt veterem legem propter hoc quod ibi continebantur maledictiones, quia sicut in veteri lege, ita et in nova. Sicut enim in lege non maledicebantur nisi qui legem praeteribant, sic nec hic; Prov. III, 11: disciplinam Domini non abiicias.

Sed quid est quod dicit qui clauditis regnum caelorum ante homines? regnum caelorum dicitur beatitudo vitae aeternae; supra V, 20: nisi abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Item sacra Scriptura dicitur regnum; supra XXI, 43: auferetur a vobis regnum Dei, idest intellectus sacrae Scripturae. Ad utrumque regnum Christus Ostium est; Io. X, 9: ego sum Ostium. Per me si quis introierit, salvabitur, et ingredietur et egredietur, et pascua inveniet.

Quid est ergo claudere regnum, nisi quod isti clauderent per malam doctrinam et malam vitam? non clauditur nisi quod apertum est.

Doctrinae de Christo apertae erant, sed isti clauderent, quia obscuras eas faciebant. Habetur Is. XXXV, 5: Dominus ipse veniet, et salvabit nos. Tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum patebunt. Quando Dominus faciebat ista miracula, aperta erat haec Scriptura, sed ipsi clauderent dicentes, in beelzebub principe

Daemoniorum eiicit Daemonia, Lc. XI, 15. Item ipsi claudebant per malam vitam, quando per malum exemplum inducebant ad peccandum; Ps. I, 1: beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit. Ille proprie in cathedra pestilentiae sedet, qui officium docendi accipit, et per malam vitam populum corrumpit.

Per iniustam etiam sententiam iudex hominem perimit, tamen iniustam sententiam in vanum proiicit. Data est enim potestas ligandi et solvendi ad aedificationem, non ad destructionem.

Unde potest eis dici vae vobis...

Quia clauditis regnum caelorum ante homines. Item quicumque impedit introitum ad regnum, non est dubium quin male agat; unde sequitur vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare, idest alios converti.

Unde Mal. II, 8: recessistis a via, et scandalizastis plurimos.

Vae vobis... Qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. Hoc est secundum vae, in quo tangitur simulatio quantum ad orationem.

Et primo arguit de voracitate, cum dicit qui comeditis domos viduarum, quia quicquid faciebant, totum ad gulam retorquebant, ita quod eis convenit illud II Mc. VI, 4, quod totum templum luxuriis et comessationibus erat plenum.

Domos viduarum, idest facultates viduarum.

Sed quare magis domos viduarum quam aliorum? ratio est, quia magis intendunt seducere mulieres, quia viri sapientiores sunt et discretiores, nec ita cito decipiuntur. Item mulieres habent affectum magis proclivem ad largiendum; I ad Tim. II, 10: sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per bona opera.

Item domos viduarum, quia mulier quae habet virum, habet eum ut caput et ut consiliarium, ideo non ita decipitur. Item coniugata non habet potestatem domus suae, sed vidua habet; ideo magis potest dare quam coniugata, et ideo magis faciebant quaestum circa eas, quam circa alias, cum magis esset eis dandum; unde bene convenit eis illud ps.

Xciii, 6: viduam et advenam interfecerunt.

Et hoc in oratione. Orationes longas orantes, propter simulationem sanctitatis: et sic retorquebant orationem ad quaestum, et quaestum ad gloriam.

Unde reprehendi poterant, quia gulosi, quia depraedatores, item quia simulabant sanctitatem; et ideo sequitur et propter hoc amplius accipietis iudicium, idest amplius peccatis. Et quare? quia si aliquis rapit per arma diaboli, peccat; et si per arma Dei, peccat dupliciter, quia peccat contra Deum, et contra proximum. Vel amplius etc., quia accipitis ab eis, quibus debebatis dare. Vel amplius, sicut habetur lc.

Cap. XII, 47: servus sciens voluntatem Domini, et non faciens, vapulabit plagis multis.

Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum. Et hoc dupliciter exponitur, ut referatur ad tempus post Christum, et ante Christum.

Si ad tempus post, sic loquitur futura et praesentia. Praevidebat enim quod per totum mundum Iudaei essent dispergendi, et quod converterent ad legem suam, et perverterent a Christo quos possent. Et ideo dicitur circuitis mare et aridam etc.. Dicuntur proselyti qui convertuntur a gentibus ad fidem eorum, vel a Christianis; et quia praevidebat istos aliquos ad fidem suam conversuros de Christianis, ideo hoc dicit. Et dicit unum, quia paucissimi conversi sunt. Ideo intrarunt illam maledictionem, quae habetur Os. IX, 10: quasi uvas in deserto inveni Israel. Et cum factus fuerit, scilicet Iudaeus, facitis eum filium Gehennae duplo quam vos: quia est primo gentilis et post Iudaeus, et tunc habet duplicia peccata, scilicet gentilitatis et Iudaeorum, quia cum sit Iudaeus, fit particeps occisionis Christi; si autem fuerit Christianus, et post Iudaeus, efficitur in duplo peior, quia maculat donum spiritus sancti, quod acceperat in sacramentis. Item particeps fit peccatorum Iudaeorum; Io. VIII, 44: vos ex patre diabolo estis.

Potest etiam referri ad tempus ante Christum, quia ante Christum convertebant aliquos ad fidem suam. Et hoc patet, quia quilibet diligit magis se quam alium; ergo si converterent alios propter salutem animae, magis deberent de sui ipsius salute curare, sed non curabant. Sed hoc faciebant totum propter quaestum, quia volebant quod oblationes augmentarentur; unde futilis erat doctrina eorum. Et cum factus fuerit, facitis eum filium Gehennae duplo quam vos; quia primo convertebatur ad Iudaismum et scandalizabatur, et sic post iterato convertebatur.

Unde II Petr. II, 21: melius est viam iustitiae non agnoscere, quam post agnitam regredi.

Item aliter. Antequam esset Iudaeus, abstinebat a malis, saltem propter laudem hominum, sed post, non: unde ad Rom. II, V, 14: cum enim gentes, quae legem non habent, naturaliter ea quae legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex.

Unde accipiebant exemplum a malis.

Vae vobis, duces caeci. In hoc ostendit quomodo sunt simulatores sanctitatis in his quae praelatis debentur. Et primo de oblationibus; secundo de decimis, ibi vae vobis...

Qui decimatis mentham etc..

Videte: primo ponit traditionem eorum; secundo arguit tribus rationibus.

Prima pars, ubi ponitur traditio cum ratione, habet duas partes. Secunda ibi et quicumque iuraverit in altari etc..

Isti totam religionem trahebant ad quaestum, ut traherent homines ad offerendum.

In templo erat multum aurum positum: unde dicebant quod si aliquis iuraret per templum, nihil debebat; sed qui iurabat per aurum, obligabat se ad tantum pro quo iurabat.

Item secunda traditio erat, quod erat ibi altare et offerebantur multa super altare; unde dicebant quod qui iurabat per altare, nihil solvebat, qui autem per oblationem, obligabat se ad valorem oblationis. Et quare? ut lucrarentur ex poenis, et ut elearent per sanctitatem oblationem, et ut incitarentur homines ad magis offerendum.

Et primo ponit primam partem; secundo secundam.

Circa primum duo facit.

Primo proponit traditionem; secundo improbationem, ibi stulti et caeci etc..

Dicit ergo vae vobis, duces caeci etc.. Idem habetur supra XV, 14: caeci sunt et duces caecorum; Is. LVI, 10: speculatores eius caeci omnes. Qui dicitis, quicumque iuraverit per templum Dei, nihil est, quia impossibile est quod iste aliud templum faciat; qui autem iuraverit in auro templi, idest per aurum, debitor est, scilicet illius auri.

Consequenter ponit improbationem stulti et caeci; quid enim maius est, aurum, an templum quod sanctificat aurum? constat quod illud quod est in templo, ratione templi sanctum est, unde qui aliquid in templo furatur, sacrilegium committit: unde maius est iurare per templum, quam per aurum. Chrysostomus: contra quosdam qui dicunt quod iurare per Deum, nihil est. Unde qui iurant per Deum, credunt nihil iurare; sed cum iurant per sancta Dei evangelia, credunt magnum esse. Unde potest eis dici: quid maius est, Deus vel evangelium? constat quod Deus. Et hoc verum est simpliciter; secus cum aliqua circumstantia additur, quae aggravat peccatum. Quia qui iurat per sancta evangelia Dei, iuravit cum quadam deliberatione et solemnitate, et ideo gravius peccat.

Deinde ponit secundam partem traditionis et quicumque iuraverit in altari, nihil est: qui autem iuraverit in dono quod est super illud, debet.

Tunc ponit reprobationem caeci, quid maius est, donum an altare quod sanctificat donum? non enim sanctificatur donum nisi per altare.

Qui ergo iuraverit in altari, iurat in eo et in omnibus quae super illud sunt. Hic ponit aliam rationem. Templum continet aurum, et non e converso: similiter altare continet donum, et non e converso. Unde qui iurat per templum, iurat per aurum quod est in templo: et qui iurat in altari, idest per altare, iurat per id quod est in eo.

Item sequitur alia ratio et qui iuraverit in templo, iurat in illo et in eo qui habitat in ipso. Isti dicebant: qui iurat in templo, nihil iurat. Sed ipse vult ostendere quod qui iurat per templum, iurat per Deum, quia non iurat per templum nisi sanctificatum, et non est sanctificatum nisi Deo. Ergo qui iurat per templum, iurat per Deum.

Deinde ponitur alia ratio et qui iurat in caelo, idest per caelum, non iurat per eum, nisi quia thronus Dei, et quia manifestatur ibi potentia Dei; unde qui in caelo iurat, iurat in throno Dei, et in eo qui sedet super eum. Ps. X, 5: Deus in templo sancto suo, Dominus in caelo sedes eius. Et istud inducitur ibi secundum similitudinem.

Sed mystice, secundum Origenem, facit mentionem de templo, de auro et de altari, in quibus significatur vita contemplativa et gloriosa. Per aurum contemplativa significatur, per quod significatur subtilis sensus excogitatus ipsius Scripturae: quia quantumcumque videatur rationabilis, nihil est nisi sit in templo, idest nisi confirmetur in sacra Scriptura. Per altare signatur cor, in quo debet esse ignis devotionis; Lev. VI, 12: ignis in altari meo non deficiet. Per oblationes servitia et oblationes, quae nisi a corde sancto, vel ab altari sancto exeant, non possunt valere; Sup. VI, 22: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.

Per thronum vita gloriosa signatur: ibi Deus est qui est excedens universa.

Vel per altare et templum intelligimus Christum: ipse enim se nominat templum; Io. II, V. 19: solvite templum hoc, et in tribus diebus reaedificabo illud. Item dicitur altare; ad Hebr. Ult., 10: habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui in tabernaculo deserviunt. Unde quicquid boni facimus, nisi sit in templo hoc, idest Christo, sanctificatum, non valet; unde totum contemptibile est nisi referatur ad Christum.

Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui decimatis mentham, et anethum, et cyminum. Hic reprehendit eos de decimis; et tria facit.

Primo ponitur eorum consuetudinem; secundo inducit doctrinam; tertio ponit quamdam similitudinem.

Secunda ibi haec oportuit facere; tertia ibi duces caeci excolantes culicem etc..

Unde dicit vae vobis, Scribae et Pharisei, et superaddit hypocritae, quia principalis intentio erat simulatio, qui decimatis mentham, anethum et cyminum. Potest intelligi, vel decimas datis, vel qui decimas exigitis; unde plurimi erant sacerdotes et Levitae, ad quos pertinebant decimas exigere quae eis debebantur, ut habetur Num. XVIII, V. 21 et Deut. XIV, 22, ideo diligentissimi erant ad exigendum, ideo usque ad minima exigebant, ut de cymino et anetho.

Et reliquistis quae graviora sunt legis, iudicium, misericordiam et fidem. Quaedam enim debebantur sacerdotibus propter se, ut decimae ex quibus debebant vivere; ad quaedam vero tenebantur propter Deum, ut facere iudicium et misericordiam; unde Dominus ab eis ista requirebat, scilicet iudicium et misericordiam; Ps. C, 1: misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine. Item vult fidem propter gloriam suam. Unde illa ad quae tenebantur propter Deum, non curabant, unde dicit: et reliquistis quae graviora sunt legis, iudicium, et misericordiam, et fidem.

Sed de decimis, ad quae tenebantur propter se, bene curabant, secundum illud phil. II, 21: omnes quaerunt quae sua sunt, non Dei. E contrario facit caritas, quae non quaerit quae sua sunt, sed quae Jesu Christi, I Cor. XIII, 5.

Item potest dici vae vobis, qui decimas datis, quia datis de minimis, de mentha, et cymino, et huiusmodi, et hoc ut appareatis religiosi; sed de interioribus non curatis, quia nec misericordiam, nec iudicium, nec fidem diligitis; supra XII, 7: si sciretis quid est, misericordiam volo, et non sacrificium, numquam condemnassetis innocentes.

Origenes dicit quod per mentham et cyminum etc. Possunt quaedam intelligi, quae ad honestatem religionis pertinent. Unde misericordia, iudicium et fides sunt sicut cibi, alia vero minima sunt sicut condimentum. Unde sicut faciebant maiorem vim in condimento suo in parando cibum, quam in cibo, sic et isti magis faciebant vim in hoc quod flecteretur genu coram eis, quam in eis quae ad Deum pertinebant.

Haec oportuit facere, et illa non omittere. Quia dixerat, vae vobis, qui decimatis, posset aliquis dicere quod prohiberet Dominus dare decimas, ideo dicit quod immo, cum dicit haec oportuit facere, et illa non omittere; quasi dicat: non peccatis in istis, sed in omittendo ea ad quae magis tenemini. Ideo et haec oportuit facere, id est decimas exigere, et illa, scilicet iudicium, iustitiam et fidem, non omittere.

Sed hic potest esse quaestio de decimis. Videtur Dominus ponere necessitatem solvendi decimas; unde in toto novo testamento non ita expresse fit mentio sicut hic. Sed numquid ex praecepto legis habetur? non: quia in lege quaedam moralia continentur, quaedam caeremonialia, quaedam iudicialia.

Moralia per omne tempus servanda sunt, et ab omnibus; caeremonialia a certis hominibus, et certis temporibus, ut circumcisio, et haec erant solum in figura; item quaedam iudicialia, ut si quis furaretur ovem, reddat quadruplum. Ideo quaeritur de decimis, utrum decimae sint praeceptum morale. Et videtur quod non, quia moralia sunt de lege naturali. Illud autem solum est de lege naturali, quod ratio naturalis suadet. Sed non plus suadet dare decimam, quam nonam vel undecimam etc.. Ergo non est de iure naturali.

Item, si decimae sint caerimoniales, ergo peccant qui solvunt eas.

Ad hoc dixerunt, qui ante nos fuerunt, quod quaedam sunt pure moralia, quaedam pure caeremonialia, quaedam habent aliquid de morali et aliquid de caerimoniali. Non occides, pure morale est. Similiter, Dominum Deum tuum adorabis etc.. Si dicas: quartadecima luna ad vesperam offeres agnum, istud pure caerimoniale est. Sed si dicitur: memento quod diem sabbati sanctifices, aliquid habet naturale, vel morale, et aliquid caerimoniale.

Morale, scilicet quod ratio naturalis suggerit, scilicet quod habeat aliquod tempus, ad quod vacat, vel in quo vacet ad orandum Deum. Sed quod die sabbati, vel dominico etc., iudiciale est. Unde dicunt quod praeceptum de decimis partim caerimoniale est, partim morale. Sunt enim ad sustentationem pauperum et eorum qui vacant servitio Dei, vel praedicationi: qui enim servit communitati, convenit ei de communitate vivere, et hoc est de iure naturali; sed quod decimam partem, hoc est caerimoniale.

Sed numquid tenentur modo? dico quod determinatio ad quemlibet principem qui habet potestatem legem constituendi, pertinet; unde in potestate ecclesiae est constituere vel decimam, vel nonam, vel huiusmodi. Unde tenentur, non quia sit de iure naturali, sed ex constitutione ecclesiae.

Duces caeci excolantes culicem, camelum autem glutientes. In parte ista ponit similitudinem; unde dicit excolantes culicem.

Qui excolat, cum difficultate transglutit.

Unde vult dicere quod magnam curam ponunt in minimis, et parvam in magnis. Vel per culicem peccata minima intelliguntur, per camelum grandia, unde faciunt vim in parvis peccatis; et hoc est quod dicit camelum autem transglutientes.

Vae vobis, Scribae et Pharisei, qui mundatis quod deforis est calicis et paropsidis.

Supra Dominus increpuit Phariseos de simulatione quam exterius praetendebant quam non habebant in corde, sed ad quaestum retorquebant; hic de simulatione puritatis quam exterius ostendebant.

Et hic primo quantum ad appetitum temporalium bonorum, vel quantum ad peccata carnalia: secundo quantum ad spiritualia.

Et primo agit de primo; secundo de secundo, ibi vae vobis... Quia similes estis sepulcris dealbatis.

Circa primum duo facit.

Primo enim arguit eorum simulationem; secundo proponit sacram doctrinam, ibi Phariseae caeae etc..

Dicit ergo vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae, qui mundatis quod deforis est calicis etc.. Notate quod istud potest intelligi dupliciter. Uno modo, quod sit locutio propria; et vult tangere morem Phariseorum, qui ponebant magnam curiositatem in mundando exteriora, ut habetur supra, quod servabant munditiam urceorum et vasorum; unde vae vobis, qui magnam sollicitudinem imponitis in mundando vasa, sed non corda. Unde sequitur intus autem, id est in corde, pleni estis rapina et immunditia.

Hieronymus vult quod sit figurativa locutio, unde vult quod intelligatur munditia omnis quae foris ostenditur. In paropside cibus ministratur, in calice potus. Homo autem paropsis dicitur; cibus autem in quo Deus delectatur, sunt bona opera quae facit; Io. IV, 34: cibus meus est ut faciam voluntatem patris mei. Constat quod usus calicis et paropsidis non est in superficie exteriori, sed interiori. Ille ergo mundat calicem exterius, qui parat corpus suum exterius.

Vos autem estis huiusmodi intus autem pleni estis rapina et immunditia.

Et duo ponit, rapinam et immunditiam, quia duo sunt genera peccatorum: carnalia quae consummantur in delectatione carnis, ut gula et luxuria; alia quae in delectatione spiritus, ut superbia et avaritia, quia avaritia

quantum ad obiectum se tenet cum peccato carnali; quantum ad completionem, quia completur in delectatione mentis, scilicet in cupiditate pecuniae, se tenet cum spirituali.

Unde reprehendit avaritiam, cum dicit rapina.

Rapina autem proprie est quando accipitur alienum, sic proprie avarus detinet alienum: unde opponitur iustitiae; Is. III, 34: rapina pauperum in domo vestra. Item pleni immunditia, quantum ad gulam et luxuriam.

Anima redditur impura per passionem, nulla autem passio ita deprimit rationem sicut gula et luxuria; Eph. V, 3: fornicatio et immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos.

Tunc reducit ad sanam doctrinam Pharisaeae caeae, munda prius quod intus est calicis et paropsidis. Tota puritas exterior est a puritate interiori, ut habetur supra VI, 22: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit etc.. Ideo docet quod mundet cor, et sic erit totum mundum. Unde dicit Pharisaeae caeae etc..

Sap. II, 21: excaecavit eos malitia eorum.

Munda quod interius est, quia quodcumque fiat exterius, dummodo fiat ex bona voluntate, totum bonum est; Prov. IV, 23: omni diligentia serva cor tuum.

Item potest exponi de verbo hominis: unde illud quod interius est, potest intelligi intellectus sacrae Scripturae, Eccli. XV, 3: cibavit eum pane vitae et intellectus, in quo propinatur sapientia.

Panis sapientiae est verbum vitae. Unde quidam volunt ornare verbum exterius, et de sententia non curant. Et isti mundant quod deforis est.

Vae vobis,... Quia similes estis sepulcris dealbatis. Hic arguit eos quantum ad peccata spiritualia. Et primo ponit similitudinem; secundo exponit.

Sepulcrum dicitur ubi mortuum corpus quiescit. Mortua corpora sanctorum templum Dei sunt, in quibus Deus habitat; I Cor. III, 17: templum Dei sanctum est, quod estis vos. Corpus est habitaculum animae, et anima est thronus Dei: ita sicut corpus est habitaculum animae, ita anima Dei; Ps. X, 5: Dominus in templo sancto suo etc..

Corpus vero peccatoris est sepulcrum, quia mortuum continet, quia anima per peccatum moritur; ideo mali sepulcrum dicuntur; Ps. XIII, 3: sepulcrum patens est guttur eorum.

In sepulcro est corpus mortuum intus, tantum aliquando exterius est aliqua imago, quae videtur in facie vivere; Apoc. III, 1: nomen habes quod vivas, et mortuus es. Et ideo dicit quae foris apparent speciosa, propter decorem exterius appositum, intus autem plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia, idest omni putredine et omni immunditia.

Post hoc exponit sic et vos foris quidem apparetis hominibus iusti, idest homines vos iudicant iustos, intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate. Comprehendit peccata carnalia, avaritiam et gulam, sicut dictum est supra, sub qua vanagloria continetur; Io. XII, 43: dilexerunt magis gloriam suam quam Dei. Item sub iniquitate omnia peccata spiritualia.

Tunc cum dicit vae vobis,...

Qui aedificatis sepulcra prophetarum, arguit eos de simulatione pietatis et duo facit.

Primo ponit simulationem eorum; secundo crudelitatem, ibi itaque testimonio estis vobismetipsis etc..

Item simulat dupliciter, factis et verbis.

Unde primo redarguit eos de factis; secundo de verbis. Secunda ibi et dicitis: si fuissetis etc..

Dicit ergo vae vobis qui aedificatis sepulcra prophetarum.

Sed quid est? numquid ipsi male faciebant? nonne nos hoc bene facimus, qui corpora sanctorum in capsis argenteis et aureis ponimus? dicunt aliqui quod non reprehenduntur de opere, sed de intentione, quia mala erat eorum intentio; faciebant enim ut memoria sceleris patrum suorum ad memoriam redigeretur hominum: unde consuetudo erat quod quando aliquod novum accidebat, quod fiebat aliquid ad memoriam illius. Unde volebant quod audacia parentum, quia ausi fuerunt interficere prophetas, esset in memoria omnium.

Sed haec expositio non consonat litterae.

Ideo aliter dicendum quod non vituperantur propter hoc, sed quia non faciebant hoc nisi ut exterius ostenderent signa pietatis, sicut supra dicitur quod decimabant mentham et cyminum.

Item ornatis sepulcra iustorum.

Ornabant sepulcra, et tamen habebant animum ad interficiendum propter simulationem.

Similiter, dicit chrysostomus, est temporibus nostris, quod si aliquis faciat multa bona, ornet sepulcra, manum habeat largam, et huiusmodi; si in lapidibus aedificet, et intendat vanam gloriam, nec ambulet in viis Domini, non prodest ei.

Item ostendebant verbo pietatem et dicitis: si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Commune est quod in factis aliorum omnes sunt iudices austeri: unde si videmus aliquem peccantem, iudicamus grande peccatum, nostrum autem peccatum attenuamus; ideo isti filii malitiam patrum suorum cognoscebant, suam autem non; supra VII, 5: eice primo trabem de oculo tuo, et tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui.

Tunc ponit crudelitatem eorum.

Et primo in generali; secundo in speciali.

Et ponit poenam temporalem, ibi ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas.

Circa primum primo describit originem; secundo imitationem mali; tertio minatur poenam.

Dicit itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Sed quid mali erat eis, quia non erat in potestate eorum? ideo videtur quod non debebat eis imputari. Videte: aliquando filius non imitatur peccata patris, aliquando imitatur malitiam paternam. Si non sequitur malitiam paternam, non ei imputatur. Aliquando accidit quod habet bonum patrem et malam matrem, et e converso, et sequitur bonitatem patris, vel matris. Sed si uterque malus, raro accidit quin imitetur malitiam eorum. Et ratio est, quia filii malorum assuescunt malis a principio; et ei quod assuescunt in iuventute, fortius adhaerent, et ideo magis sunt proclives ad malum. Item parentes mali cum vident filios aliquod malum agere, non castigant eos; quare peccatum eorum aggravatur ita quod peccata parentum redundant in filios; Ex. XX, 5: ego sum Deus zelotes vindicans peccata patrum in filios. Ideo dicit quia filii estis eorum, qui habetis malitiam eorum; Sap. III, 12: nequissimi filii eorum. Unde estis filii per imitationem: et hoc est quod sequitur implete mensuram patrum vestrorum. Non est imperativum, sed nuntiativum: implete idest implebitis, quasi ut homo loqueretur, idest interficietis me; io. XIII, 27: quod facis fac citius. Vel potest esse permissivum, idest, non impediemini per me; idest aliquando voluistis sed non permisi; de caetero non impediam. Ideo implete mensuram patrum vestrorum. Sed quid est quod dicit implete? videndum quod omnia quae eveniunt, ex certo Dei iudicio eveniunt. Sed in illo Dei iudicio non statim solvitur poena, donec totaliter exaggeretur et veniat ad cumulum: unde quantum ad iudicium Dei non adhuc erat impleta culpa eorum. Unde interfecerunt prophetas, et non est adhuc impleta culpa, sed in me complebitur. Ideo implete mensuram patrum vestrorum. Is. XXVII, 8: in mensura contra mensuram cum abiecta fuerit, iudicabis eam. Vel implete. Patres peccaverunt, sed vos implete. Tunc aliquis implet, quando pervenit ad tantum quantum patres sui. Ideo patres vestri occiderunt prophetas, et vos implete. Vel potest dici quod illi peccaverunt servos interficiendo, isti autem filium interficiendo; unde impleverunt nequitiam patrum. Sed Dominus voluntarie se obtulit, et non se opposuit. Item non impropert eis peccatum suum, sed solum suorum, quia boni pastoris est ut iniuriam suorum reputet suam. Tunc subiungit de poena serpentes, genimina viperarum etc.. Et videtur quod satis congrue loquitur de culpa. Serpens animal venenosum est, et occidit veneno suo: sic isti serpentes dicuntur, quia prophetas occiderunt. De vipera etiam dicitur quod pariendo moritur, unde foetus corrodit viscera matris: sic cum ipsi essent mali, vituperabant patres. Unde, vos tales, quomodo effugietis iudicium Gehennae? secundum iudicium hominum evaditis, sed secundum iudicium Dei quomodo evadetis? unde oportet habere cor mundum. Iob XIX, 29: fugite a facie gladii.

#3 Lectio 3

Ecce ego. In parte ista ponit crudelitatem eorum, et addit poenam temporalem. Et primo primum facit; secundo poenam addit.

Et primo ponit beneficium; secundo culpam; tertio magnitudinem poenae.

Unde dicit ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes et Scribas etc..

Et potest referri ad illud quod immediate sequitur, vel ad illud totum quod sequitur. Si ad totum, sic planiorem habet sensum. Ita dico quod estis impleturi, et quod estis serpentes etc.. Unde mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas, et ex illis occiditis, quia tales estis qui occidere consuevistis.

Vel aliter, ita quod ad totum referatur.

Dominus vult quod iudicium non solum sit iustum, sed quod appareat iustum, ut exempla alii accipiant. Unde si aliquis habeat bonum propositum, Dominus remunerat eum de bono proposito, et inde dat voluntatem exercendi opus bonum; sic e contrario cum aliquis habeat propositum malum, et sit plenus mala voluntate, secundum quod dicitur Osee II, 6: sepiam viam spinis, excitat iram Dei, et ex ira Dei est ut manifestetur malitia sua. Ideo mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas; et vos occiditis. Et dicit ecce, quia in promptu est, quia misit apostolos; unde Act. I, 8: et eritis mihi testes in ierusalem, et in omni Iudaea et Samaria, et usque ad ultimum terrae.

Sed notate quod in hoc quod dicit mitto ad vos prophetas, et sapientes, et Scribas, diversa dona spiritus sancti significat.

Alii datur donum sapientiae, alii genera linguarum etc.. I Cor. XII, 10. Omnia ista dona habuerunt apostoli. Habuerunt donum prophetiae in dicendo futura; ioel II, V. 28: effundam de spiritu meo super omnes gentes, et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae. Item sapientiae, quia omnia cognoscebant; Lc. XXI, 15: dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere et contradicere omnes adversarii vestri. Item fuerunt Scribae, quia intellectum Scripturae habuerunt; Lc. Ult., 45: aperuit eis sensum ut intelligerent Scripturas.

Et quare hoc praedicit? ut discipuli cogitantes quod audierunt, facilius sustineant.

Item ad convincendam malitiam eorum, quia sicut patres eorum prophetas occiderunt, sic isti apostolos; unde ex illis occiditis, ut habetur Act. XII, 2, quia Herodes occidit Iacobum fratrem iohannis gladio, videns quia placeret Iudaeis. Alii fuerunt crucifixi; unde et crucifigetis. Haec enim erat mors vilissima, ideo hac morte occiderunt Christum, secundum illud Sap. II, 20: morte turpissima condemnemus eum. Et flagellabitis.

Act. V, 40 dicitur quod caesis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu. Et persequemini. Istud manifestum est quomodo Paulum persecuti sunt. Et supra X, 23: si persecuti fuerint vos in una civitate, fugite in aliam.

Ulterius ponitur poena, quae, quia videbatur gravis, ideo confirmat: amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam.

Dicit ut veniat super vos omnis sanguis iustus, a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem zachariae filium barachiae. Quis sit iste Abel notum est, quia iste occisus est a cain fratre suo. Sed iste zacharias, quis fuerit, non habetur. Legitur quod tres fuerint zachariae. Quidam filius barachiae, qui fuit undecimus inter prophetas. Sed de isto non potest intelligi, quia non erat adhuc altare.

Alius pater iohannis, et cuius fuerit filius non invenitur; sed dicit chrysostomus quod fuit occisus propter Christum, quia in templo erat locus virginum, et cum sederet virgo maria in loco virginum, expellere voluerunt eam Iudaei a loco; quod prohibuit zacharias eam defendens, et propter hoc occisus fuit. Alius dicitur filius ioiadae, quem occidit ioas in atrio templi, ideo inter templum et altare; unde concordat locus, sed nomen dissonat.

Sed tamen dicit Hieronymus quod interpretatur benedictus Domini, et designatur sanctitas patris eius ioiadae sacerdotis. Et dicit quod ipse vidit evangelium Nazarenorum, et ibi continebatur, filius ioiadae.

Sed quare sub isto zacharia incipit, potest esse quaestio litteralis. Ratio autem videtur esse, quia etsi praecedentia magis frequentia, ista tamen inveniebantur in Scriptura. Vel aliter, quod Abel pastor, ioiades sacerdos; ideo per istos duos significantur laici et clerici. Unde omnis poena pro occisione hominum veniet super vos. Vel aliter, quia quidam activi, quidam contemplativi; unde utrique signantur per istos.

Sed amen dico vobis, quod omnia venient super generationem istam. Sed quomodo potest esse quod omnia veniant super generationem istam? punitur ne unus pro alio? Ez. XVIII, 20: filius non portabit iniquitatem patris. Quomodo ergo super generationem istam? Hieronymus solvit, quod consuetum est in Scriptura quod tota generatio bonorum pro una generatione sumitur, de qua in Ps. Cxi, V. 2: generatio rectorum benedicetur. De generatione malorum supra XII, 39: generatio mala signum quaerit. Chrysostomus dicit sic: aliqui peccant, sed Deus non statim vindicat; unde in Ps. VII, 12: numquid irascitur per singulos dies? aliqui vero numquam cum peccant corriguntur, sed in peius mutantur; II ad Tim. III, 13: mali autem homines et seductores in peius proficient; et tunc expectat Dominus donec compleatur malitia eorum.

Unde isti, in quibus complebitur malitia, portant pondus totius quantum ad temporalem poenam, tamen quantum ad aeternam quilibet suam. Unde tanta erit quod videbitur quod pro omnibus patiantur; unde Ex. XXXII, 34, dicitur quod istud peccatum servetur usque in diem ultionis. Sicut fuit plenitudo bonorum his qui credunt in Christum, sic plenitudo malorum his qui occiderunt Christum; ideo dicit venient omnia super generationem istam.

Sed quae est ista poena? destructio civitatis ierusalem. Et quoniam intendit loqui de excidio civitatis, ideo convertit se ad civitatem, dicens ierusalem, ierusalem. Et primo ponit delictum; secundo commemorat beneficia; tertio praenuntiat poenam.

Secunda ibi quoties volui congregare filios tuos... Et noluisti? tertia ibi ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

Dicit ergo ierusalem, ierusalem; et designat ista geminatio affectum miserantis; unde dicitur Lc. XIX, 41, quod videns civitatem flevit super eam. Quae occidis prophetas; Act. VII, 52: quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? et dicit, quae occidis, non quae occidisti, ideo adhuc in malitia perseverabant. Haec est illa ierusalem, de qua habetur Ez. V, 6: ista est ierusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu eius terras, et contempsit iudicia mea.

Possent se excusare: non habuimus qui diceret nobis; ideo dicit et lapidas eos qui ad te missi sunt; unde misi prophetas et multa auxilia, et non cognovistis.

Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? designatur in hoc perpetuitas divinitatis eius, secundum quod ipse dicit, Io. VIII, 58: antequam Abraham fieret, ego sum. Unde ipse Christus misit prophetas, patriarchas et Angelos. Quandocumque misit, voluit congregare etc.. Illi congregantur qui ad Dominum convertuntur, quia in eo uniuntur peccatores; disperguntur qui ab unitate separantur. Unde volui congregare quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas. Dicitur quod non est animal aliquod ita compatiens pullis sicut gallina.

Gallina defendit a milvo, et vitam exponit pro eis, et congregat sub alas. Sic Christus compatitur nobis, vere languores nostros ipse tulit, Is. LIII, 4. Item milvo, idest diabolo, se exposuit; Deut. XXXI, 27: adhuc vivente me et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum.

Sed contra. Dominus voluit, et isti noluerunt: ergo praevaluit mala voluntas eorum voluntati Dei.

Unde dicendum: quoties volui, feci, sed te invito, feci cum feci; unde tua voluntas impedivit quod non facerem. Vel quod misit prophetas signum fuit quod voluit congregare et noluisti.

Tunc sequitur poena ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Totus populus honorabatur propter ierusalem, et ierusalem propter templum; ideo dicitur relinquetur domus, idest templum, vel habitatio; Ps. Lxviii, 26: fiat habitatio eorum deserta.

Vel dicitur domus deserta quando caret proprio habitatore; Ps. X, 5: Dominus in templo sancto suo. Unde dicitur relinquere per habitationem; ideo non videbitis me amodo etc., quia fui vobiscum per potentiam divinitatis, et post fui corporaliter, sed recedam a vobis. Sed iam relinquetur domus vestra deserta et non me videbitis amodo, nec corporaliter, scilicet post passionem, nec spiritualiter.

Sed numquid est hoc verum quod nulli Iudaeorum viderunt eum, cum tamen multi conversi fuerint ad eum? ideo dicit donec dicatis: benedictus qui venit in nomine Domini, quia quando confitebimini, tunc videbitis per fidem. Vel aliter, designat occulte secundum adventum: videbant ipsum corpore, sed istam visionem non habebant usque ad secundum adventum, in quo poteritis dicere, et recognoscetis quod ego sum benedictus qui venit in nomine Domini.

|+24 Capitulus 24

#1 Lectio 1

Supra posita est multiplex provocatio Iudaeorum; nunc ponitur praeparatio per instructionem discipulorum Christi. Instruuntur autem de periculis. Et primo ponitur interrogatio discipulorum; secundo responsio Christi, ibi et respondens Jesus dixit eis.

Circa primum duo.

Primo ponitur occasio interrogationis; secundo interrogatio, ibi sedente autem eo super montem oliveti etc..

Occasio fuit duplex. Praenuntiatio destructionis templi, quam quidem praenuntiationem fecit facto et verbo, quia egressus est de templo. Supra cap. Proximo. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta; et hoc ostendit, quia exivit; unde quia corporaliter exivit, ideo ostendit quia spiritualiter; Io. VIII, V. 59: Jesus autem abscondit se, et exivit de templo. Cum peccator non vult corrigi, exit Dominus ab eo; Thren. I, 6: egressus est a filia sion omnis decor eius.

Tunc ponitur interrogatio, ibi et accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes; secundo responsio, ibi ipse autem respondens etc..

Ita ibat. Sed tunc accesserunt discipuli, ut ostenderent aedificationes templi, ut videret quam pulchra est domus, quam decora; unde in alio loco, scilicet Mc. XIII, 1, habetur: vide quales lapides et quales structurae.

Sed quaerit Origenes: nonne alias ibi fuerat, et nonne bene sciebat? solvit quod non petebant ut eum docerent, vel quasi nesciret, sed ut remedium inveniret destructioni. Ita Christianus est templum Dei, ut habetur ad Phil. II, discipuli autem sunt intercessores, ne destruat templum hoc.

Tunc respondet Dominus: videntur vobis ista magna? Is. XXIII, 9: Dominus exercituum cogitavit hoc ut detraheret superbiam omnis gloriae etc.. Unde subdit amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem.

Est ne hoc verum? tempore chrysostomi non adhuc totum evenerat, sed sperabatur quod veniret. Vel potest dici quod non vult dicere nisi quod destrueretur. Vel dicendum quod sicut secundum Dei provisionem aliquando restauratum est templum, sic secundum Dei provisionem, incipiente confirmatione legis novae, destructum est templum, ne sacrificia fiant in templo. Unde si non fuisset destructum, multi facti Christiani caeremonias facerent, et ad templum redirent: unde dispensatio divina factum est ut destructum sit. Et hoc habetur Lc. XXI, 6, ubi de templo dicitur: venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat.

Sic etiam contingit quod aliquis aedificatus per bonas virtutes, si cadat per aliquod peccatum mortale, si negligens fuerit et non sollicitus, totaliter cadit et destruitur; ps.

Cxxxvi, 7: exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.

Unde vult dicere quod non solum templum, sed etiam pertinentia, quae erant umbra, ut habetur ad Hebr. X, 1: umbram habens lex futurorum bonorum.

Posita occasione, ponitur interrogatio.

Et debemus notare quod exivit et ivit ad montem oliveti, et significat ecclesiam, in qua olivae uberes sunt plantatae; ps.

LI, 10: ego sicut oliva fructifera. Et inde instruit discipulos. Dixerat destruendum templum, ideo tria quaerunt. Primum de templo; secundum de adventu; tertium de fine saeculi. Unde dicunt dic nobis quando haec erunt, scilicet consummatio tuae comminationis; et de adventu tuo: et quod signum adventus tui; item de fine saeculi: et consummationis saeculi.

In Luca solum tangitur de una quaestione, scilicet de destructione ierusalem, quia non credebant quod deberet destrui nisi post adventum secundum; unde dicebant, Act. I, 6: si in tempore hoc restitues regnum Israel? in marco XIII, 3, dicitur quod solum miserunt Petrum, et iohannem, et Iacobum, et Andream; quia isti primo vocati sunt, et magis habebant fiduciam accedendi ad eum.

In quo habemus exempla, quod illi qui diutius Deo adhaerent in contemplatione, sunt Deo magis familiares; Deut. XXXIII, 3: et qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius.

Isti discipuli quaesierunt de adventu, et iste duplex est. Ultimus, qui est ad iudicandum; et iste erit in consummatione saeculi.

De isto habetis Act. I, 11: quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum, ita veniet. Alius est adventus confortans mentes hominum, ad quos venit spiritualiter. Infra videbunt filium hominis venientem in nubibus,

idest in praedicatoribus, quia per praedicatores venit Deus in hominum mentes. Unde dubium est ad quid debet referri.

Tamen dicit Augustinus quod totum debet referri ad adventum spiritualementem. Aliqui vero quod ad secundum adventum. Quidam autem exponunt de destructione ierusalem, et de ultimo adventu.

Primo ergo respondet quantum ad destructionem; secundo quantum ad secundum adventum, ibi sicut enim fulgur exit ab oriente.

Circa primum duo.

Primo praenuntiat quae antecedentia sunt ad destructionem; secundo ipsam destructionem, ibi cum ergo videritis abominationem desolationis etc..

Ista praeambula erant et ex parte extraneorum, et eorum qui in ecclesia continentur.

Primo ergo ex parte extraneorum; secundo ex parte eorum qui sunt in ecclesia, ibi et multi pseudoprophetae surgent, et seducent multos.

Circa primum duo.

Primo praemittit pericula spiritualia; secundo corporalia, ibi audituri enim estis praelia et opiniones praeliorum.

Dicit ergo: ita quaeritis de consummatione, tamen ante debetis esse solliciti de vobis, quod non decipiimini; ideo dicit videte ne quis vos seducat. Ad Eph. V, 15: videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis.

Multi venient in nomine meo dicentes: ego sum Christus. Aliquis venit ut missus a Christo, sic venerunt discipuli. Alii vero dicuntur venire in nomine Christi, qui dicunt se esse Christum, usurpantes sibi nomen quod non datur alii; Phil. II, 9: datum est ei nomen, quod est super omne nomen. Unde multi seductores venient, qui venient a seipsis; Christus autem non a seipso, sed a Deo; unde Io. VII, 28: a meipso non veni.

Licet autem hoc de Antichristo specialiter dictum sit, tamen potest dici de multis aliis.

Unde quia veritati non adhaeserunt, dati sunt erroribus. Et hoc accidit in simone mago, qui libros scripsit, et appellavit se librum Dei, Deum magnum, omnia Dei, et multos seduxit.

Illorum enim est seduci qui divisi sunt in errores, quia stultorum infinitus est numerus, Eccle. I, 15. Unde veritas congregat, error autem dividit, et hoc est periculum. Potest etiam ad secundum adventum referri, ista enim accident circa diem iudicii.

Audituri enim estis praelia etc..

Hic primo ponit pericula; secundo confortat.

Dicit ergo: ita dictum est videte ne quis vos seducat,... Quia audituri estis praelia etc..

Et hoc statim post passionem. Statim enim missi fuerunt in Iudaeam ab imperatore pessimi tyranni, qui mirabiliter eos gravabant, ita quod quasi ferre non possent. Unde audituri estis praelia et opiniones praeliorum, quia in praeliis multum valent opiniones; unde frequenter contingit quod pauci debellant multos; Ier. VIII, 16: a Dan auditus est fremitus equorum eius, a voce hinnituum pugnatorum eius commota est omnis terra.

Et videte. Possent aliqui credere quod esset statim finis mundi; unde dicitur quod tanta fuit tribulatio, quod credebant finem mundi venisse, ideo dicit videte ne turbemini.

Oportet enim haec fieri, sed nondum finis, quasi sit destructio ierusalem, quia non fuit eius destructio post passionem usque ad quinquagesimum annum.

Sed posset aliquis dicere: tu dicis quod audituri sumus praelia, semper fuerunt praelia. Respondet: numquam vidistis talia. Consurget enim gens in gentem, scilicet gens Romanorum contra gentem Iudaeorum et regnum, scilicet Romanorum contra regnum Iudaeorum. Et erunt pestilentiae etc..

Posset dicere: ista praelia a casu fiunt, et non ex Dei vindicta. Sed quod fiant a Dei vindicta hoc patet, quia non solum ista mala infligentur a populo, sed a Deo, quia erunt pestilentiae, quae ex corruptione aeris proveniunt, et fames, et terraemotus per loca. Et haec omnia acciderunt ante destructionem ierusalem.

Diceret aliquis: omnia ista fuerunt a casu, et non fuerunt indicativa doloris: immo. Unde dicit haec autem omnia initia dolorum.

Is. XIII, 8: quasi parturientes dolebunt. Sic exponit chrysostomus.

Sed secundum quod refertur ad consummationem saeculi, sic exponit Origenes. Sic debemus considerare de mundo sicut de uno homine, quia cum tendit ad mortem, incipiunt debilitari virtutes vitales. Sic in ostensione universalis commutationis immittet Dominus aliquam particularem immutationem, ita quod non habebunt aliquam virtutem, et tunc erunt pestilentiae, quia corrumpetur aer qui servit nobis in duobus. Item corrumpetur terra, quae servit nobis in cibum, quia germinat herbas et grana, unde cibus nascitur, et haec debilitabitur ita quod erit fames in terra. Item terra sustentat nos, et contra hoc terra inquietabitur, unde fiet terraemotus. Prima duo universalialia, sed hoc ultimum erit particulare, quia fiet per loca. Et quare non fiet universaliter per totum mundum? ut homines videntes redeant ad cor et convertantur.

Item contingit quod ex penuria rerum accidit fames, et tunc propter famem exurget gens contra gentem; et hoc poterit esse circa finem mundi.

Aliter tamen potest esse quod aliquando resurget gens contra gentem, non propter penuriam, sed propter vanam gloriam. Aliquando convenit propter iniustitias hominum.

Aliquando propitiatur Deus, et coarctat malos Angelos per bonos Angelos, ut Ez. XIII, 5: non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in praelio in die Domini. Unde stat mundus per

orationem bonorum. Et tunc, scilicet in fine mundi refrigescet caritas, et tunc erunt multa mala, quia tunc Angeli boni dimittent Daemones, qui habent nocere terrae et mari; ideo quia potestatem habent super terram et mare, commovebunt totam terram. Et quod hoc possunt, habetur iob I, 7 ss..

Hieronymus dicit quod potest dici de adventu Domini quo venit quotidie in ecclesiam.

Secundum enim quod haeretici impediunt ipsa bona ipsius ecclesiae, tunc accidunt pestilentiae spirituales, et fames, scilicet indigentia boni documenti, Amos V, alias VII, et terraemotus, idest homines qui sunt solidi movebuntur.

Tunc tradent vos in tribulationem.

Tunc ponit quaedam praeambula, quae futura erant in ecclesia. In ecclesia futura erant prospera et adversa. Et primo ponit adversa; secundo prospera, ibi et praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe.

Adversa autem nuntiat dupliciter, ab exterioribus et interioribus. Deut. XXXII, V. 25. Foris vastabit eos gladius, et intus pavor.

Et tangit tria pericula: tribulationem, occisionem et odium.

Possent dicere: verum est quod mundus hoc patietur, sed quid ad nos? immo, dicit.

Et ideo dicit vos; quasi dicat, non eritis immunes, sed tribulabimini, ad litteram; II ad Cor. VI, 4: in tribulationibus, in necessitatibus etc.. Item occident vos, sicut patuit quod occiderunt stephanum et Iacobum: unde dicit Ps. XLIII, 22: aestimati sumus sicut oves occisionis.

Item eritis odio omnibus gentibus, idest Iudaeis. Vel omnibus, qui diffusi sunt per universum mundum; supra V, 10: beati qui tribulationem patiuntur propter iustitiam.

Et ponit consolationem, quia cum omnes patiantur, hoc patiemini propter nomen meum.

Ier. XLV, 4: ecce quos aedificavi, ego destruo, et post: et tu quaeris gaudia? Origenes dicit quod referendum est ad secundum adventum, quia ita erit universalis persecutio, quod omnes mali persequentur bonos; et propter hoc dicit tunc. Consuetudo enim erat quod cum accidebant mala, dicebant hoc esse propter peccatum Christianorum.

Unde insurgent contra eos; unde tunc tradent vos in tribulationem.

Et tunc scandalizabuntur multi.

Hic ponit pericula ab interioribus. Est enim triplex scandalum quod patiemini, scilicet infirmorum, item mutuum laesionem, item debilitatem.

Unde dicit tunc scandalizabuntur multi; quia etiam multum perfecti scandalizabuntur; unde supra XVIII, 7: necesse est ut veniant scandala. Unde etiam electi turbantur, cum vident scandala, unde dicebat Paulus II Cor. XI, 29: quis scandalizatur, et ego non uror? et invicem tradent. Ex hoc patet tribulatio. Supra X, 21: tradet autem frater fratrem in mortem etc.. Et non solum corporaliter, sed etiam spiritualiter, quia aliqui sunt principium erroris, et ex hoc sequetur quod odio habebunt invicem. Et multi pseudoprophetae surgent et seducent multos.

Tales sunt qui in ecclesia multos seducent; II Petr. II, 1: fuerunt et pseudoprophetae in populo. Item I Io. II, 18: Antichristi multi facti sunt. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Unde haec mala accident, quod fratres corrumpent, quod multos seducent.

Item tertium, quia non tantum hoc facient sed etiam corrumpent, unde deficient: quoniam abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum. Apoc. II, 4: sed habeo adversum te pauca, quia caritatem tuam pristinam reliquisti. Potest dici refrigescere, quia cum vident alios relinquentes caritatem, et ipsi refrigerantur, licet non penitus pereat; et in multis, sed non in omnibus, quia semper fuit fervida in apostolis; Rom. VIII, 35: quis separabit nos a caritate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? unde ita erit in multis, sed non in omnibus, quia qui perseveraverit usque in finem, scilicet praesentis vitae, hic salvus erit. Idem habetur supra X, 22.

Et praedicabitur hoc evangelium regni in universo mundo. Supra Dominus praedixit adversa in ecclesia futura; nunc autem praedicat prospera, quia apostoli qui ex Iudaeis nati erant, aemulabantur carnem suam; Rom. IX, 2: tristitia mihi est magna, et continuus dolor cordi meo; ideo ad eorum consolationem, quia multo plures erant vocandi ad fidem, dicit: praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe. Ipse enim incipiens praedicationem dixit: poenitentiam agite: appropinquabit enim regnum caelorum. Hoc autem praedicabitur in universo orbe: non enim lex nova determinata est uni populo, sicut lex vetus. Marc.

Ult., 15: praedicate evangelium omni creaturae.

Et dicit chrysostomus quod hoc fuit impletum ante excidium urbis ierusalem, et hoc probat per apostolum ad Rom. X, V. 18, ubi dicit apostolus: in omnem terram exivit sonus eorum. Ideo videbatur diffusa doctrina evangelica per totum orbem.

Item per aliam auctoritatem quae habetur ad Col. I, 6: praedicatio evangelii fructificat.

Et non est mirum, quia unus apostolus, scilicet Paulus, tantum ampliavit, quod pervenit Romam et Hispaniam; unde expletum est quod habetur Is. LVII, 9: misisti legatos tuos procul. Et ideo dicit chrysostomus quod in hoc est admiranda virtus Christi, quod infra spatium quadraginta annorum ita crevit doctrina eius quod totum mundum implevit; unde bene dicit et praedicabitur hoc evangelium regni in universo orbe. Sed numquid omnes credent? non; sed quidam sic, quidam non. Et quod quidam credent, hoc erit in testimonium contra eos qui non credent, ut Hieronymus dicit. In testimonium omnibus gentibus; ad Rom. I, 5: accepimus gratiam et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus, ita ut sint inexcusabiles.

Et tunc, scilicet quando omnes gentes credent, veniet consummatio, idest destructio ierusalem: et de hoc potest intelligi quod dicitur Ezech. VII, 3: nunc finis super te, et immittam furorem meum in te. Fecit enim signa, divulgavit evangelium, nec credere voluerunt; ideo accidit eis quod dicitur Mal. I, V. 10: munus non accipiam de manu vestra.

Augustinus vult quod non debeat referri ad consummationem ierusalem, sed mundi; unde dicit praedicabitur, scilicet ante finem mundi in testimonium omnibus gentibus, quia non omnes credent; et tunc veniet consummatio, idest finis mundi. Et hoc est unum signum, quod donec sit divulgata praedicatio evangelii per universum orbem, non veniet finis. Non autem adhuc venerat, ut dicit Augustinus, ad quosdam barbaros in Africa. Et respondet ad illud: in omnem terram exivit sonus eorum, Ps. XVIII, 5, quod posuit praeteritum pro futuro. Et ad illud quod scribitur ad Col. I, 6 dicit quod adhuc non ad plenum fructificabat, sed iam incipiebat. Et potest sic distingui, quod diffusio per evangelium potest dupliciter intelligi. Vel quoad famam tantum, et sic completa fuit ante excidium urbis; licet enim aliqui non recepissent, tamen nulla gens fuit ad quas non pervenisset fama. Si autem intelligatur diffusio cum effectu, tunc verum est quod dicit Augustinus, quod nondum venit in omnes gentes.

#2 Lectio 2

Iam destructionem posuit, in parte ista ponit quod veniet consummatio: et ponit quaedam praeambula. Et primo ponit prophetiam; secundo admonitionem, ibi tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes; tertio rationem admonitionis, ibi erit enim tunc tribulatio magna.

Ita dixit veniet consummatio, cum ergo videritis abominationem desolationis etc.. Quid est quod vocat abominationem? potest dici quod abominatio dicitur exercitus Romanorum, et dicuntur abominationes desolationis, quia fuerunt desolatores terrae. Vel per abominationes idola: et de duplici idolo potest dici. Legitur quod Pilatus introduxit aquilam in templum, quod erat signum Romanorum, quod Iudaei abominationem dicebant. Unde tunc cum videritis idolum positum in loco sancto, tunc potestis cognoscere impletionem prophetiae Danielis de destructione ierusalem. Vel potest dici quod ierusalem destructa fuit dupliciter. Primo a tito et vespasiano, et tunc combustum fuit templum, et tunc adhuc dimissi fuerunt aliqui.

Postmodum adhuc aliqui rebellaverunt, et tunc Adrianus, qui successit traiano, destruxit penitus, et dedit legem quod nullus Iudaeus ibi de caetero habitaret, et vocavit civitatem nomine suo; item posuit in sacro loco idolum. Unde illud idolum, quod posuit Adrianus, potest dici abominatio; unde cum hoc videritis etc.. De hac Deiectione satis habetur Thren. II.

Qui legit intelligat. Et quare hoc dicit? quia in illa prophetia Danielis multa dicuntur de passione Christi. Sunt enim haec verba observanda; unde ibi dicitur: occidetur Christus,... Et erit in templo abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio.

Unde qui videt, intelligat quod talia acciderunt.

Tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes. Ponit admonitionem utilem.

Et primo ponit eam; secundo excludit impedimenta fugae.

Quaedam enim sunt impedimenta evitabilia, quaedam inevitabilia.

Dicit tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes. Tunc, scilicet in tempore vespasiani. Tunc temporis quidam dictus Agrippa dominabatur in montibus, et iste obediebat Romanis, nec rebellabat eis: unde cum aliae gentes haberent guerram, iste et gens sua in pace erat. Unde ex Dei providentia admoniti fuerunt fideles qui erant in Iudaea quod recederent et irent ad regnum istius Agrippae, et sic fecerunt: unde tunc qui in Iudaea sunt, scilicet fideles, fugiant in montes; Zach. II, 6: fugite a terra Aquilonis etc..

Tunc removet impedimenta fugae.

Et quia quaedam impedimenta sunt evitabilia, quaedam non, ideo primo ponit pericula evitabilia; secundo inevitabilia, ibi vae praegnantibus etc..

Quae sunt vitabilia, sunt negotia terrenorum: et istorum quaedam accidunt in civitate, quaedam extra; ideo utrumque ponit. Secundum ibi et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

Dicit ergo et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua; idest quicumque habitat in civitate, etiam si in domo, non revertatur tollere etc.. Item et qui in agro non revertatur, in domum, tollere tunicam suam, scilicet quaecumque sint necessaria, quia cuncta quae habet homo, dabit pro anima sua. Et quare hoc dicit? quia imminente festo Paschae convenerunt multi in ierusalem: quod sciens titus obsedit civitatem, cum ita essent congregati. Unde vult dicere: ita cito accidet istud malum, quod non poterit aliquis sibi cavere.

Item ponit impedimenta inevitabilia.

Et quia erant quaedam inevitabilia virtute hominum et simpliciter, quaedam licet inevitabilia, tamen virtute Dei vitabilia; ideo primo de primo; secundo de secundo, ibi orate etc..

Illud quod cum est, nullo modo vitari potest, est onus filiorum. Quamvis enim posset alicui dici: salva animam tuam, posset dicere: quomodo possum dimittere filium? ideo hoc exponit: vae praegnantibus et nutrientibus, quia tales non poterant fugere, quia nec illis erat dicendum quod abortum procurarent, nec nutrientibus ut filios occiderent; et sic impletur quod dicitur Lc. XXIII V. 29: beata ubera quae non lactaverunt.

Item alia sunt impedimenta ubi non potest homo ponere remedium nisi per Deum. Aliquod enim tempus est ineptum vel per naturam, vel per legem: per naturam, ut tempus hiemale, quia tunc impeditur homo fugere propter asperitatem temporis. Item propter legem, ut si accidat in sabbato, quia Deus praecepit quod non irent ultra unum milliare. Et quia istud non est in potestate nostra, sed Dei, ideo orate ne fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato, quia in talibus ad Deum solum est recurrendum. Unde Osee VI, V. 1: venite et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit et salvabit nos. Orate quod non fiat in hieme, quia impedit fugam naturaliter propter discrimen viae; nec sabbato, quia impedit secundum legem Dei.

Item notate quod dicit sabbato, in quo designat, quod in die festo fuerunt debite interfecti.

Unde necessitas fugiendi? ex magnitudine tribulationis. Unde primo ponit tribulationem et magnitudinem tribulationis; secundo ponit causam, ibi et nisi breviati fuissent dies illi etc..

Dicit ergo erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi.

Et hoc satis potest perpendere qui legit historiam iosephi, quod multi fame mortui sunt. Item erant seditiones in civitate, ita quod ipsi se invicem interficiebant: unde cum titus, qui erat mitissimus, vellet eis parcere, ipsi nolebant. Item erant latrones inter eos qui interficiebant multos. Et quaedam mulier comedit filium suum. Unde fuit talis tribulatio, qualis numquam visa est. Et hoc dicit Lucas XXI, 23 s.: erit tribulatio et cadent in ore gladii.

Sed numquid erit maior in tempore Antichristi? sic; sed non erit inter Iudaeos. Et quaerit chrysostomus propter quod peccatum accidit, quia nec poena sodomorum fuit tanta, unde non esset poena gravior nisi peccatum gravius.

Et quia possent dicere quod ista acciderant eis propter peccata Christianorum, ideo dicit quod non; unde nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.

Augustinus dicit quod quidam sic exposuerunt, quod dies tunc facti sunt breviores, sicut tempore iosue longior. Sed contra dicit Ps. Cxviii, 91: ordinatione tua perseverant dies: ideo dupliciter potest dici. Primo quod dies tribulationis sunt breviati primo in numero. Unde si durasset tempus illud, omnes essent interfecti, quia nullus remansisset.

Et quare? quia Romani dominabantur per totum orbem, et iam Iudaei dispersi sunt per universum mundum; ideo si durasset tempus illud, interfecti fuissent ubique terrarum.

Vel dicuntur dies breviati, quando mala breviantur. Et quare breviantur? propter electos: non quod exciderit verbum Dei. Multi enim conversi erant de populo illo, et rogabant pro populo ut relinqueretur semen; Is. I, V. 9: nisi Dominus reliquisset semen, quasi sodoma essemus etc..

Tunc ponit chrysostomus duas considerationes, quare hoc dicatur, quia ibi erant aliqui discipuli, item iohannes adhuc ultra vixit. Ideo dicit quod iohannes non fecit mentionem de hoc in evangelio suo, quia scripsit post hoc factum: unde dixisset praeterita; sed Matthaueus et Lucas, qui ante scripserunt, fecerunt mentionem, quia tunc erat futurum. Ideo dicit quod manifestum fuit miraculum cum Romani impugnarent Iudaeos, et quasi tota gens Iudaeorum pateretur excidium, quod tam pauci Iudaei poterant ire per universum orbem ad convertendum quasi totum mundum, et haec fuit mirabilis virtus Christi.

Hilarius exponit quod referuntur haec verba ad finem mundi. Cum videritis abominationem hanc, nominat Antichristum.

II ad Thess. II, 2: nec terreamini nec per spiritum, nec per sermonem, quasi instet dies Domini, ne quis vos seducat ullo modo.

Et tunc qui in Iudaea sunt fugiant ad montes; quia Iudaei deficient, unde fugient terram Iudaeorum, et convertentur ad montes Christianitatis. Et qui in tecto non descendat tollere aliquid de domo sua. Vult dicere quod perfecti non moveantur a sua perfectione. Unde tangit contemplativam vitam, quae signatur per tectum; unde tales a sua contemplatione non debent recedere. Item qui in agro, tangit vitam activam. Tales non revertantur ad pristinam vitam, sed maneant in suo proposito.

Et quid per praegnantem? homines graves peccatis. Homines nutrientes sunt homines imperfecti. Unde vult dicere, quod vae hominibus oneratis peccatis, et non confirmatis.

Secundum Augustinum praegnantem sunt qui concipiunt male agere; nutrientes, qui iam opere complent.

Et quid dicit hieme et sabbato? per hiemem signatur tristitia, per sabbatum laetitia.

Unde ne fiat in hieme per tristitiam absorbentem, vel sabbato per laetitiam animum elevantem.

Vel per sabbatum otium bonae operationis, per hiemem refrigerationem caritatis.

Et nisi breviati fuissent dies illi; quia parum durabit, et si duraret non salva fieret omnis caro, idest omnis carnalis.

Item possunt referri ad adventum Christi per ecclesiam; et sic dicit Origenes quod sicut verbum evangelii divulgatum est adveniente ipso, sic falsa doctrina divulgabitur adveniente Antichristo; et sicut Christus habuit suos prophetas, sic et Antichristus.

Tunc qui in civitate fugiant ad montes, perfectae iustitiae. Praegnantem dicuntur, qui adhuc percurrunt verbum salutis; nutrientes qui aliquid iam fecerunt. Orate ergo ut non impediatur per desidiam et torporem.

Erit tunc tribulatio magna, quia erit perversio doctrinae Christianae per falsam doctrinam.

Et nisi essent dies breviati, scilicet documento doctrinae, per additamenta verae doctrinae, non fieret salva omnis caro, idest omnes converterentur ad falsam doctrinam.

#3 Lectio 3

Postquam Dominus respondit interrogationi discipulorum de destructione civitatis, hic incipit respondere his quae ad secundum adventum pertinent. Iste autem adventus est adventus ad iudicium: ideo dividitur, quia primo proponit signa et modum veniendi; secundo tractat de iudicio, infra XXV, 1 simile est regnum caelorum decem virginibus.

Circa primum duo facit.

Primo praemittit signa praecedentia Christi adventum; secundo agit de ipso, ibi et videbunt filium hominis etc..

Circa primum duo, quia duo praecedentia erunt, primo ex parte hominum, et electorum; secundo ex parte elementorum ibi statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur etc..

Circa primum duo facit.

Primo praemittit quamdam admonitionem; secundo rationem huius admonitionis, ibi surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae.

Dicit ergo tunc si quis vobis dixerit: ecce hic est Christus etc..

Notandum quod ly tunc non dicit tempus determinatum, sed tempus confusum, quia hoc non statim factum est post destructionem ierusalem, sed expectatur futurum in fine. Simile habetur supra II cap. Quod habitavit Dominus in Nazareth, unde Nazarenus dicitur, et sequitur: tunc venit iohannes baptista praedicans in deserto Iudaeae; non quod tunc venerit, quia fuerunt forte viginti anni inter duo tempora, unde tenetur pro tempore confuso. Sic hic. Futurum enim est quod multi seductores venient, et dicent Antichristum esse Deum. Tunc si quis dixerit vobis: ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. II ad Thess. II, 2: non terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam, quasi per nos Missam, quasi instet dies Domini.

Deinde cum dicit surgent enim pseudochristi et pseudoprophetae, assignat rationem admonitionis. Et primo ponit rationem ex necessitate; secundo ex falsitate doctrinae, ibi sicut enim fulgur exit ab oriente etc..

Circa primum tria facit.

Primo introducit seductores; secundo vehementiam seductionis; tertio admonitionem.

Dicit ergo tu dicis quod aliqui erunt qui dicent se Christum: sed numquid alii erunt? ita, surgent enim pseudochristi, idest qui dicent se Christos, et hoc factum est ante destructionem ierusalem; I Io. II, 18: sed audistis quod venit Antichristus, unde Antichristi facti sunt multi.

Et pseudoprophetae. Sicut enim Christus habuit veros prophetas, qui praenuntiaverunt eum, sic Antichristus falsos; et hoc est quod dicitur I Io. IV, 1: multi pseudoprophetae exierunt in mundum.

Sed numquid facient isti miracula et effectus? unde dabunt signa et prodigia; II ad Thess. II, 9: cuius adventus est secundum operationem Satanae; Apoc. XVI, V. 13: et vidi de ore draconis, et de ore bestiae, et de ore pseudoprophetae exire spiritus tres immundos in modum ranarum.

Sed est quaestio: numquid Daemones possunt facere miracula? dicendum quod non, si proprie sumatur miraculum: quia miraculum proprie non est quod fit praeter ordinem alicuius causae particularis, sed quando praeter ordinem totius creaturae, et hoc fit per solam virtutem divinam.

Sed bene possibile est, quod creatura superior non contineatur in ordine creaturae inferioris; unde aliquid fit per virtutem superiorum, quod non fit per virtutem elementorum: sic in hominibus aliquis facit per artificium aliquid, quod mirum videtur aliis.

Sic de Daemonibus, quia subtilioris sunt intelligentiae; ideo sicut artifices aliqui aliquid faciunt quod videtur mirum aliis, sic et Daemones aliqua faciunt naturaliter, quae videntur nobis mira.

Sed quomodo fiet istud? opinio fuit Avicennae quod natura corporalis obedit ad nutum intelligentis, unde ad apprehensionem immutatur corpus. Sed Augustinus istud amovet, quia non obedit ad nutum alicuius creaturae, sed solius Dei.

Ideo dicendum quod in rebus naturalibus sunt virtutes determinatae ad procreandum aliqua, ut ranas, et huiusmodi: istas virtutes noverunt melius Daemones quam alii. Et hoc probat Augustinus, quia ignis qui descendit super oves iob fuit naturalis. Potest enim excitare corpora, et congregare, ut faciant talia miracula. Illa vero miracula quae non procedunt ex virtute alicuius rei naturalis, haec non possunt facere, scilicet ut mortuus suscitetur. Unde talia non faciunt nisi in praestigiis, ut simon magus fecit movere caput. Unde ista quae non fiunt ex virtute naturae, non possunt; unde dabunt signa magna, idest, quae homines reputant magna.

Sed quis erit effectus? ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et dicit Origenes quod sermo dictus est per exaggerationem, quia quicumque homo est in hac vita, si secundum se consideretur, seduci potest; tamen, comparando ad electionem Dei, ut sit sensus, electum seduci, hoc est impossibile. Ideo aggravando dicit quod tanta erit vis, quod nisi praeservarentur ex praedestinatione divina, seducerentur.

Vel dicendum quod non vere electi, sed electi secundum apparentiam; I ad Tim. I, 19: quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt; Is. XIX, 14: Dominus miscuit spiritum vertiginis in medio eius, et errare fecerunt Aegyptum.

Ecce praedixi, quia, secundum Gregorium, minus nocent iacula quae praevidentur: Amos III, 7: non faciet Dominus verbum, nisi revelaverit secretum suum.

Unde si dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire. Posita necessitate in generali, ponit magis in speciali: si dixerint vobis, ecce in deserto etc..

Notandum quod vera doctrina fit in publico, supra X, 27: quod dico vobis in occulto, dicite super tecta, sed falsa semper quaerit angulos, Prov. I, 20: sapientia dat vocem in plateis. Unde veritas est lumen, et quaerit in lumine videri: sed si fuerit perversum dogma, quaerit occulta. Prov. IX, 14: sapientia sedet in foribus, et sequitur aquae furtivae dulciores sunt. Unde desertus est locus occultus, quia caret hominibus, vel quia est interclusus; unde si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire.

Et quid vult dicere? isti infideles et haeretici, dum sunt fideles in societate vel congregatione non possunt decipere, sed nituntur quod a societate separentur, et tunc decipiunt; et hoc est quod vult dicere: si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire. Nolite a bona societate et congregatione separari. Item, si in penetralibus, quia semper intendunt locum secretum, nec doctrinam in publico audent dicere; unde Io. XVIII, V. 20: ego palam locutus sum mundo. Nolite credere, quia qui cito credit, levis est corde, Eccli. XIX, 4.

Secundum Hieronymum potest retorqueri ad tempus ante destructionem: sed melius est ut retorqueatur ad finem. Item potest intelligi de seductione facta in ecclesia.

Pseudochristi dant documentum mendacii, et dicitur unum documentum, quia omnia in uno uniuntur: et quodlibet mendacium habet suos prophetas; unde dicunt: hic est Christus, aut illic; Ez. XIII, 6: perseveraverunt confirmare sermonem; et aliquando volunt confirmare per Scripturas apocryphas, aliquando per occultos sensus Scripturae.

Quando per apocryphas, dicunt quod in deserto est; quando per occultos sensus, dicunt quod in penetralibus.

Vel secundum Augustinum vera doctrina duo habet, quia et idem in omni loco et publice proferri debet, et ab istis deficit haeresis; unde dicit hic est Christus, idest in hac terra, et non in alia. Item, quia doctrina sua non est publica, ideo dicunt in penetralibus est; unde nolite credere.

Sicut enim fulgur exit ab oriente etc.. Hic aliam rationem assignat, quia falsum dicunt quod Christus veniet occultus, sed non est verum, immo veniet manifestus.

Et ponit duas rationes.

Unam ex manifestatione Christi, aliam ex congregatione sanctorum.

Dicit nolite credere, quod non veniat manifestus: sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit adventus filii hominis; Ps. XLIX, 3: Deus manifeste veniet.

Sed numquid veniet sicut fulgur qui modo videtur hic, et post versus orientem? ideo non intelligatis quod sic solum manifestetur in uno oriente, sed in omnibus.

Si velimus referre ad mysterium, fulgur est adventus veritatis. Nolite ergo quaerere occultum dogma, quia veritas manifestatur per totum mundum. Vel oriens principium, occidens finis. Unde veritas dogmatis semper habet concordantiam a principio usque ad finem: verum enim dogma totam Scripturam recipit. Quidam non recipiunt vetus testamentum, quidam non recipiunt prophetas, et ita non possent confirmari per alias Scripturas; sed vera doctrina a principio nascentis ecclesiae usque ad finem habebit confirmationem; unde dicitur infra ult., 20: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

Ubicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae. Posset enim aliquis dicere: isti dicunt hic est Christus, aut illic, quomodo cognoscemus quando veniet? ostendit autem quod non indigebit quaerere, quia manifestus fiet adventus eius, quandoquidem et alii congregabuntur. Et erit simile ei quod accidit, cum quidam petiit a Domino suo multum celante consilium suum de movendo castra, et dixit: quando movebis castra? et ille: nonne audies tubam? ad quid petis? sic dicitur hic: tu dicis quod erit hic, vel illic; scio quod ubi fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilae.

Notate quod in Hebraeo habetur anathe, quod idem est quod cadaver, unde voluit signare passionem Christi, quia tunc veniet Christus ostendens signa passionis: et loquitur per similitudinem ubi fuerit corpus etc..

I ad Thess. IV, 16: occurremus in nubibus obviam Christo. Sed quidam sunt aquilae, quidam vultures et corvi. Sed non dicit vultures, vel corvi, sed aquilae, per quas sancti signantur. Is. XL, 31: assument pennas ut aquilae, volabunt, et non deficient. Sic, ut dicit Hieronymus, ubicumque fit memoria Christi passionis, viri sancti debent congregari per iugem memoriam passionis eius. Ad Hebr. X, 32: memoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum.

Et quia non solum erunt haec manifesta per tribulationes, ideo ait: statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur etc.. Et agit de signis sumptis ab aliis rebus quae supra nos sunt. Et primo ponit signa; secundo effectus. Secunda ibi et tunc plangent omnes tribus terrae.

In his autem quae supra nos ostendit, triplex est ordo: corpora caelestia, Angeli, Christus. Ad eph. I, 21: constituit eum super omnem potestatem et principatum etc..

Quantum ergo ad primum dicit statim autem post tribulationem dierum illorum, quando scilicet veniet Antichristus.

Statim, quia non diu post, quia multis esset in periculum; et hoc est contra illos qui fabulam ponunt de mille annis. Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum. Et quid est? hoc dictum habet sensum litteralem et mysticum. Secundum quod ad ultimum adventum refertur, habet sensum litteralem; secundum quod ad alium, mysticum.

Sed videtur obiici quod dicit, quod sol obscurabitur, quia dicitur Is. XXX, V. 26: et erit lux lunae sicut lux solis, et lux solis septempliciter.

Unde ad hoc videndum debetis distinguere tria tempora: tempus ante adventum, tempus in adventu, et post adventum. Ante adventum Christi huiusmodi observationes fient, de quibus hic dicitur, et ioeI II, 31: sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis.

In Christi adventu non mutabantur secundum substantiam, sed secundum comparisonem, quia tanta erit claritas Christi et sanctorum, quod nec apparebit claritas eorum; Is. XXIV, 23: erubescet luna et confundetur sol. Sed post diem iudicii augebitur claritas lunae et stellarum. Et tunc erit verum quod dicitur Is. XXX, 26, scilicet quod solis lumen erit septempliciter sicut lumen septem dierum.

Sed videtur falsum quod dicitur, quod stellae cadent de caelo, quia una stella maior est tota terra.

Rabanus solvit per litteram marci XIII, 25, quod stellae erunt decedentes in lumine, idest in lumine minoratae. Sed unde ista minoratio poterit esse? ex duobus est quod lumen alicuius luminaris minoratur: vel in seipso, vel propter interpositum aliquod, ut si nubes interponatur, ut cum eclipsatur luna, minuitur lumen eius; unde dicit Origenes quod dupliciter potest intelligi. Primo quod hoc interpositum erit ignis, qui ante Christum praecedet, et consumet omnia usque ad medium spatium aeris, quantum scilicet elevatae sunt aquae diluvii, quem ignem sequetur multus fumus, ita quod tenebrabuntur luminaria caeli.

Vel potest dici quod quidam tenebant, ista corpora esse corruptibilia; et sicut elementaria immutabuntur, ita et ista. De istis tribus habetur una auctoritas Apoc. VI, 12: sol factus est niger tamquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis, et stellae de caelo ceciderunt.

Stellae cadent de caelo. Stellae de caelo videntur cadere quando suo lumine privantur.

Sic ergo erit immutatio in corporibus caelestibus.

Item in Angelis; unde dicit et virtutes caelorum movebuntur, idest virtutes quae Deo ministrant. Et dicit Augustinus quod omnia corpora administrantur per spiritum vitae; unde dicuntur moveri in effectu, quia in adventu Domini cessabit motus caeli. Unde illae dicuntur moveri, quando illa quae ad suum officium pertinent, in alium statum mutantur.

Vel Angeli movebuntur non commotione timoris sed admirationis, quia admirabuntur virtutem Christi. Vel commovebuntur commotione gaudii super glorificatione sanctorum.

De hoc potest accipi quod dicitur iob XXVI, 11, quod columnae caeli contremiscunt et pavent ad motum eius.

Et tunc apparebit signum filii hominis in caelo. Hic ponitur signum filii hominis super Angelos existentis. Filii signum, idest signum victoriae Christi; quia quando totus mundus innovabitur, signabitur quod obtinuit victoriam omnium per passionem suam, quod modo non apparet. Vel apparebit signum crucis, ad ostendendum quod tota ista gloria est per passionem eius. Item significabitur quod omnem iudiciariam potestatem acquisivit per passionem suam. Iob XXXVI, V. 29: si voluerit nubes extendere quasi tentorium suum etc.. Et sequitur: per haec enim iudicat populus. Item apparebit ad confundendum malos qui Christum noluerunt sequi.

Item signum crucis erit clarius quam sol.

Sed quis erit effectus? tunc plangent omnes tribus terrae, videntes tantam Christi potestatem quam despexerunt, et tantam sapientiam, cui non obedierunt, et tantam claritatem sanctorum; unde dicent illud quod dicitur Sap. V, 3: hi sunt quos habuimus aliquando in derisum et in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam et finem illorum sine honore. Ecce nunc quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est. Item tribus caeli, idest illi qui portaverunt imaginem caeli; Is. XL, 18: cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? imputabunt sibiipsis quod talia sustinent; Apoc. I, 7: videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt, et plangent se super eum omnes fines terrae. Et Zach. XII, 10: aspicient ad me quem confixerunt, et plangent eum planctu quasi super unigenitum, et dolebunt super eum ut doleri solet in morte primogeniti.

Haec est litteralis expositio.

Sed si referatur ad secundum adventum, tunc tantum exponitur mystice. Origenes: per solem diabolus signatur, per lunam Antichristus. De his dicitur iob XXXI, V. 27: si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et laetatum est in abscondito cor meum. Vidi, idest approbavi solem, idest ea quae videntur habere claritatem et sanctitatem, et qui virtutem, tunc apparebunt; I ad Cor. IV, 5: illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Unde tota doctrina, tota claritas tunc apparebit, quia imago Christi apparebit in omnibus. Vel per solem ecclesia signatur; unde ecclesia propter tribulationes videbitur non lucere.

Et quare dicit post tribulationem? respondet Origenes: et post, et simul.

Item stellae, idest illi qui post videbantur splendere. Virtutes caeli, idest sancti, movebuntur.

Et videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli etc.. Supra Dominus praenuntiaverat quae futura erant ante secundum adventum; hic autem praenuntiat ipsum adventum: et circa hoc tria facit.

Primo ponit suum adventum; secundo certitudinem adventus; tertio incertitudinem horae, vel diei.

Secunda ibi ab arbore ficis discite parabolam; tertia ibi de die autem illa et hora nemo scit.

Circa primum duo facit.

Primo ponit adventum, sive apparitionem filii hominis; secundo congregationem sanctorum ad ipsum, ibi et mittet Angelos etc..

Et attendite quod ubi fecit mentionem de adventu, duo posuit, scilicet quod manifestus esset adventus, et quod sancti congregarentur; unde dixit et sicut fulgor... Ita erit et adventus filii hominis. Et hoc ad manifestationem.

Item dixit: ubi corpus, ibi congregabuntur et aquilae. Et haec duo vult magis explanare. Et quomodo veniet? videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli. Et qui videbunt? omnes homines: ipse enim ad iudicandum veniet. Habet enim naturam humanam et divinam. Secundum divinam non videbitur nisi a mundo corde etc., secundum quod dicitur supra V, 8: beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, sed secundum humanam naturam videbunt eum etiam mali; Lc. III, 6: videbit omnis caro salutare Dei nostri. Ideo videbunt filium hominis, quia idem est filius hominis et Dei; sed non videbunt ut filium Dei, sed ut filium hominis, Io. V, 27: dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.

Sed potest esse quaestio, utrum tam boni quam mali sint eum visuri in specie gloriosa; et dicendum quod sic. Et ratio assignatur Is. XXVI, 10, ubi disputans Dominus cum propheta, dicit: non videbit gloriam Domini. Et respondet propheta: Domine, exaltetur manus tua, ut non videant. Cui respondit Dominus: et confundantur. Unde boni videbunt ad laetitiam, mali ad cruciatum et tristitiam. Quando enim aliquis timet puniri, quanto magis potestas iudicis contra ipsum apparet maior, magis affligitur; sic quanto Christus apparebit gloriosior, tanto magis cruciabuntur mali. Et hoc signatur cum dicitur venientem in nubibus caeli.

Et hoc respondet huic quod supra dixerat, quod sicut fulgur... Ita erit et adventus filii hominis. In fulgure duo sunt, splendor et terror. Splendor aliquam iucunditatem repraesentat, sed terror fit ex sono, et nubes ad refrigerium fit; Is. XVIII, 4: et erit sicut nubes rorida in die messis, quae tunc iucunda est.

Item nubes habet obscuritatem, et quando spissa est, est terribilis propter fulgura et pluvias quae ex nubibus oriuntur; et hoc convenit terrori impiorum; Ps. Xcvi, 2: nubes et caligo in circuitu eius.

Item competit quod in nubibus veniat ad designandum divinitatem Christi, quia maiestas Dei apparuit in nube, Ex. XVI, V. 10; unde dicitur III regum VIII, 12: dixit Dominus quod habitaret in nebula: ideo in nubibus veniet.

Item competit ad ostendendum humanitatem eius; quia, sicut habetur Act. I, V. 9: videntibus illis, elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum, et audierunt Angelos dicentes: quemadmodum vidistis eum euntem in caelum, sic veniet. Ut ergo ostendatur quod sit ille idem qui in nube sublatus est, apparebit in nube.

Competit etiam ad significandum glorificationem.

Quando enim transfiguratus est, apparuit nubes lucida, et tunc fuit una; sed tunc erunt plures, quia tunc solum tribus apparuit, sed tunc pluribus apparebit; apoc. I, 7: ecce veniet in nubibus, et videbit eum omnis oculus.

Et quid erunt istae nubes? non erunt nisi quaedam claritates redundantes ex corpore Christi et aliorum sanctorum. Origenes dicit quod erunt Angeli assumptes non solum intelligibiliter, sed veraciter ministrantes.

In primo enim adventu venit humilis; Zach. IX, 9: ecce rex tuus venit tibi mansuetus.

Sed post veniet in nubibus caeli cum virtute multa et maiestate. In primo enim adventu duo fuerunt: habuit enim infirmitatem et ignominiam. Infirmitatem, quia dicit apostolus, II ad Cor. XIII, 4: crucifixus est ex infirmitate. Ignominiam, secundum quod habetur Is. LII, 14: sic inglorius erit inter viros aspectus eius, et forma eius inter filios hominum.

Consequenter ad haec duo, duo dicit. Consequenter ad infirmitatem, ponit virtutem, unde de ista dicitur: data est mihi omnis potestas in caelo et in terra, et haec data est ei per generationem, in quantum filius Dei. Sed ipse promeruit in quantum homo; et hoc manifestabitur quando omnes Angeli et omnia elementa ministrabunt ei. Item contra ignominiam dicit veniet in maiestate, quasi iudex vivorum et mortuorum.

Tunc veniet et mittet Angelos suos cum tuba et voce magna. Hic agit de congregatione sanctorum; et tria ponit.

Primo ponit ministros; secundo congregatos; tertio unde congregantur.

Ministri sunt Angeli, ut habetur Ps. Cii, 21: ministri eius qui facitis voluntatem eius. Sed dicit cum voce magna et tuba.

In resurrectione triplex virtus operabitur.

Primo virtus divina; secundo virtus humanitatis Christi, quia sua resurrectio est causa nostrae resurrectionis, ut dicit apostolus I ad Cor. XV, 22: sicut in Adam omnes mortui sumus, ita in Christo omnes resurgemus. Item operabitur ibi virtus angelica ad quaedam praeambula, scilicet ad colligendos pulveres.

Et haec tria tangit.

Virtutem angelicam, cum dicit mittet Angelos; virtutem Dei, cum dicit cum tuba; virtutem humanitatis in hoc quod dicit et in voce magna. De ista habetur in Io. V, 25: omnes qui audierint vocem filii Dei, vivent.

Et oportebit quod illa vox sit magna, quia dabit voci suae vocem virtutis, Ps. Lxvii, 34.

Per tubam bene signatur divinitas, quia maior est vox tubae, quam vox humana; apoc. XI, 12: et audierunt vocem magnam de caelo dicentem eis, ascendite huc. Et Paulo post: et septimus Angelus tuba cecinit, et factae sunt voces magnae in caelo.

Et notate quod tuba satis ei congruit, quia Num. X, 2 mandavit Dominus Moysi duas tubas fieri; et clangebant tubis ad Concilium, ad festa, ad pugnam, et ad commotionem castrorum. Et sic erit in iudicio; quia erit ibi Concilium, id est adunatio omnium sanctorum, quia non resurgent impii in iudicio, neque peccatores in Concilio iustorum, Ps. I, 5. Item erit tunc solemnitas sempiterna.

Item erit ibi pugna contra malos, ut habetur Zach. Ult., 14: sed et Iudas pugnabit adversus ierusalem. Item erit ibi commotio castrorum, quia sancti transferentur ad vitam sanctorum; Zach. II, 11: et applicabuntur gentes multae ad Dominum in die illa.

Item quidam modo congregantur, sed non omnes; sed tunc omnes; infra XXV, 32: congregabuntur ante eum omnes gentes. Hic congregantur solum electi, quia solum congregantur ut regnent cum ipso; Ps. XLIX, 5: congregate illi sanctos eius.

Unde dicit et congregabunt electos eius. Sed unde congregabuntur? a quatuor ventis caeli, a summis caelorum usque ad terminos eorum. Venti caeli distinguuntur per quatuor partes mundi. Ab oriente provenit subsolanus; ab occidente favonius; a septentrione boreas; a meridie Auster: et sub his omnes alii continentur; unde a quatuor ventis caeli, idest ab omnibus partibus mundi.

Sequitur a summis caelorum usque ad terminos eorum. Istud potest dupliciter exponi.

Origenes dicit sic: congregabuntur. Posset aliquis dicere quod solum ista congregatio esset vivorum, et non mortuorum; quod removet ad ostendendum quod etiam mortui congregabuntur; ideo dicit a summis caelorum etc..

Scitis quod sancti ascendunt in caelos, et quidam sunt inferiores, quidam superiores, quia secundum modum meritorum erit modus praemii; unde hoc est quod dicit Augustinus, quod a quatuor ventis, hoc est propter corpora: quod a summis caelorum, hoc dicit propter animas.

Remigius dicit sic, et est in Glossa: congregabo etc.. Posset aliquis credere quod solum esset congregatio ab extremis terrae; sed quid erit de medietate terrae? unde usque ad terminos eorum. Et vult dicere quod non solum fiet congregatio ab extremis terrae, sed a caelo, idest a medietate mundi.

Ab arbore ficus discite parabolam.

Hic docet de certitudine adventus sui. Magna dixerat, et a quibusdam incredibilia; modo tripliciter certificat.

Primo similitudine; secundo assertionem; tertio ratione.

Secunda ibi amen dico vobis etc.; tertia ibi caelum et terra etc..

Dicit ergo ab arbore ficus discite parabolam. Dicit chrysostomus: quando vult Deus ostendere aliquid, semper inducit similitudinem naturalem. Arbores in hieme vitam habent, tamen occulte, unde non producunt folia, neque fructus; sed in principio veris incipiunt pullulare, et tunc apparet vita. Sic etiam sancti modo non apparent, ut habetur ad Col. III, 3: mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; sed tunc vita sanctorum apparebit, eorum scilicet qui non seducentur tempore Antichristi.

Tunc veniet aestas, idest aeterna retributio; Ps. Cxxv, 6: euntes ibant et flebant mittentes semina sua; et sequitur, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.

Unde dicit ab arbore ficus discite parabolam. Per ficum signatur synagoga, de qua habetur Lc. XIII, 6: arborem ficus habebat quidam plantatam in vinea sua.

Cum iam ramus eius tener fuerit et folia nata, scitis quia prope est aestas. Et hoc potest exponi sic: ramus tener Antichristus est, cuius potestas parum durabit, et sicut folia multum adhaerent ei, tunc potestas eius manifestabitur. Vel potest exponi in bono.

Per ramum virtus et fortitudo sanctorum.

Quando ecclesia incipiet finire, virtus Christi et sanctorum apparebit qui sustinebunt eam; Cant. II, 13: ficus protulit grossos suos. Ita et vos, cum videritis haec omnia; idest cum videritis signa praecedentia evenire, scitote quod prope est in ianuis. Sicut dicitur aliquid esse prope, quando est in ianuis; Iac. V, V. 4: ecce merces operariorum vestrorum quae defraudata est a vobis, clamat, et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introivit.

Notate quod Augustinus facit vim in hoc quod dicit omnia, cum dicit: cum videritis haec omnia etc.. Supra dixerat quod Dominus prope est; sed quid est? semper enim Dominus prope est. Ideo dicit: si velimus, dicamus quod nihil pertinet ad finem mundi, sed ad adventum Christi per ecclesiam; unde quod dictum est, videbunt filium hominis venientem in nubibus, idest in praedicatoribus, cum virtute magna, quoniam dat Dominus verbum evangelizantibus virtute multa; et tunc veniet cum maiestate, quoniam dant ei reverentiam.

Tamen secundum expositionem aliorum referre ad finem mundi possumus, et aliter dicere.

Secundum quod Augustinus exponit, dat intelligere aliquid quod prope est, idest aliqua esse signa quod prope est; unde quod dictum est, videbunt etc. Refertur ad omnia supra dicta, scilicet ad signa, fulgura et terraemotus.

Manifestavit ergo per similitudinem, nunc manifestat per assertionem, scilicet cum iuramento dicens amen dico vobis, idest infallibiliter verum est, quia non praeteribit generatio haec donec omnia fiant.

Dicit Origenes: quasi in promptu esset quod audietis. Posset enim aliquis credere haec esse dicta de destructione ierusalem, et quia tunc completa sunt ad destructionem, quia multi supervixerunt usque ad tempus illud, unde non praeteribit generatio haec, idest homines nunc viventes, donec omnia fiant.

Sed magnum esset omnia dicta ad destructionem ierusalem referre: ideo aliter dicendum, quod omnes fideles sunt una generatio; Ps. XXIII, 6: haec est generatio quaerentium Dominum; et praemiserat quod Domini est terra. Unde vult dicere non praeteribit generatio haec, idest non cessabit fides ecclesiae usque ad finem mundi, contra aliquos qui dicebant quod duraret usque ad tempus aliquod: quod Dominus redarguit dicens, infra ult., 20: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

Et tunc ponit rationem caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt; quasi dicens: facilius est caelum et terram transire, quam verba; is. XL, 8: verbum autem meum manet in aeternum. Et Ps. XXXII, 6: verbo Domini caeli firmati sunt. Unde verbum est causa caeli, et causa semper validior est suo effectu, ideo etc.. Et non dicitur quod caelum et terra transeant, quia esse desinant, sed quia transibunt in alium statum; Apoc. XXI, 1: vidi caelum novum et terram novam.

Secundum Origenem boni per caelum signantur, per terram mali; Is. I, 2: audite, caeli, et auribus percipe, terra. Utrique transibunt, boni in vitam aeternam, mali in ignem aeternum. Et quod dicitur verbum Dei non praeteriri, non dicitur quod non transeat secundum substantiam verbi, sed secundum id cuius est: unde hoc, ut dicit Origenes, habet praeter alia, quia non praeteribit verbum Domini. Verba autem Moysi et aliorum praetereunt; unde verba Moysi sunt signa praesentis ecclesiae. Sed verba Christi praenuntiant statum vitae aeternae. Unde verba Moysi transeunt, idest quod promisit Moyses transit: quod Christus, non, quia promisit futuram gloriam, quae non transit. Item verbum Christi secundum quod est de terrenis et temporalibus, transit.

De die autem et hora illa nemo scit. In parte autem ista determinat de incertitudine temporis.

Et circa hoc duo facit.

Primo ponit temporis incertitudinem; secundo hortatur ad similitudinem; tertio ostendit eventum futurum.

Secunda ibi sicut in diebus Noe etc.; tertia ibi tunc duo erunt in agro.

Dicit quod videbunt filium hominis.

Tu dicis indeterminate; dicas nobis determinate si est verum. De die autem et hora nemo scit, neque Angeli caelorum. Quod dicit de Angelis caelorum, manifestum est, et non habet magnam dubietatem, quia est cognitio naturalis in eis, et hoc non se extendit nisi ad ea quae secundum cursum naturae fiunt; iudicium autem non fiet nisi secundum voluntatem Dei. Item est alia cognitio gloriae, et sic tantum sciunt sicut quibus Dominus vult revelare, et istud sibi retinuit; mal. III, 2: ecce veniet Dominus, et quis poterit scire adventum eius? I ad Thess. V, 2: dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet.

Sed est quaestio hic, secundum Hieronymum, quia dicit marcus XIII, 26: nec etiam filius hominis; ex quo videtur Arius suam haeresim confirmare, quia si pater scit quod nescit filius, ergo maior est eo.

Ideo potest dici quod filius scit, et quod dies iudicii secundum aliquam rationem determinatus est, et quidquid determinatur a Deo, suo verbo aeterno determinatur; ideo impossibile est quin verbum sciat.

Sed quare dicitur nescire? Augustinus et Hieronymus dicunt quod consuetus modus loquendi est dicere nescire aliquid, quando non facit illud scire; sicut dicitur Gen. XXII, V. 12: nunc cognovi quod timeas Deum; idest, cognoscere feci; ideo dicitur filius nescire, quia non facit scire.

Alio modo dicit Origenes quod Christus et ecclesia sunt sicut caput et corpus, quia sicut caput et corpus sunt sicut una persona, ita Christus et ecclesia. Sed Christus aliquando accipit formam ecclesiae, ut in illo Ps. XXI, V. 2: Deus, Deus meus, respice in me, unde quod dicitur quod Christus non scit, intelligitur quod ecclesia non scit: unde Dominus, Act. I, 7: non est vestrum scire tempora vel momenta etc..

Notate quod dicit Augustinus quod ipse volebat ostendere ex quibusdam signis, quod adventus iudicii non possit sciri determinate, quia non determinat quodcumque tempus. Probatio dicit quod non possit sciri, quia sicut est in aetatibus hominis, ita est in aetatibus mundi. Unde sicut ultima aetas hominis non habet terminum certum, sed aliquando protenditur plusquam aliae, sic et de ultima parte mundi dici debet, quod non habet certum terminum, et poterit plus durare quam omnes aliae partes.

Sicut autem fuit in temporibus Noe, ita erit et adventus filii hominis.

Supra Dominus posuit incertitudinem horae sui adventus; nunc autem adhibet similitudinem.

Et primo ponit eam; secundo exponit, ibi sicut enim erant in diebus ante diluvium etc..

Proponit autem similitudinem convenientem, quia dum loqueretur de fine mundi, quievit in fine mundi. Proponit ergo de alia similitudine. Legitur enim duplex consummatio. Una per aquam; II Petri II, 5: et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe iustitiae praeconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens. Unde dicitur satis convenienter, quia prima consummatio fuit ad amputanda peccata carnalia; unde dicitur Gen. VI, 2: videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Ideo contra ardorem huius concupiscentiae debuit esse consummatio per aquam. In fine autem mundi peccatum erit, quia refrigescet caritas, sicut supra dictum est, ideo ignis convenienter erit in poenam; unde dicit sicut in tempore Noe, scilicet quod finis fuit incertus, sicut habetur Gen. VI, 13: finis universae carnis venit coram me. Unde sicut illi qui adhaeserunt Noe, salvati fuerunt, sic in adventu filii hominis, qui adhaerebunt filio Christo, salvi fient.

Secundo exponit istam similitudinem quantum ad incertitudinem sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes etc.. In verbis istis duo tangere videtur: unum scilicet desperationem de futuro adventu, et causam eius. Causa autem quod homo non speret futurum adventum, est, quia versatur in curis carnis, quoniam ambulat secundum eius concupiscentias; Iac. V, 5: epulati estis super terram, et in luxuriis vestris enutristis corda vestra. Ideo vacabunt lasciviae, quae duas habet partes, scilicet in comessionibus et ebrietatibus, in cubilibus et impudiciis, ad Rom. XIII, 13.

Quantum ad primum dicit comedentes et bibentes: non quod comedere et bibere sit peccatum, sed ponere ibi finem suum est peccatum.

Quantum ad secundum dicit nubentes, et nuptui tradentes etc..

Et sequitur et non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes, scilicet qui non adhaeserunt Noe, qui erat figura Christi. Ita erit adventus filii hominis.

Sed habetur Lc. XXI, 26: arescentibus hominibus prae timore. Et supra hoc eodem habetur quod sol obscurabitur.

Quomodo ergo securi erunt homines ut comedant et luxurientur? duplex est responsio. Dicit Hieronymus quod verum est quod circa tempora Antichristi multae erunt tribulationes, et hoc ad probationem electorum; et post restituentur tranquillitati, et in illa tranquillitate mali vacabunt laetitiae. Unde Lucas loquitur secundum statum tribulationis; Matthaeus autem secundum tempus quod immediate praecedet adventum Dei.

Item aliter, quia quidam sunt boni, quidam mali. Et universaliter ecclesia patietur tribulationem, et boni punientur a malis: unde dicitur supra X, 22: odio eritis omnibus hominibus propter nomen meum. Unde illi qui patientur, erunt boni; qui vero exercebunt huiusmodi tribulationes, erunt mali.

Quod ergo dicitur hic comedentes et bibentes etc. intelligitur quoad malos; quod autem in Luca dicitur, arescentibus hominibus prae timore, hoc intelligitur quoad bonos. Vel sic: cum frequenter accidat quod boni emendantur per tribulationem, mali autem non, ideo mali arescent, boni autem non.

Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, et alter relinquetur. In parte ista ponit eventum huius incertitudinis. Et quis erit? quia continget quod homines in uno officio assumpti, quod unus assumetur, et alter relinquetur. Et potest hoc exponi, secundum chrysostomum, quod non velit aliud dicere, quam quod in omni conditione hominum et omni officio quidam erunt reprobi, quidam electi: qui boni, assumuntur; qui mali, relinquantur. Quomodo? sicut dictum est supra XIII, 41, quia venient Angeli, et assumunt bonos, scilicet ad Christum. Item quidam sunt delitiose viventes, quidam vero quaedam officia exercentes. Item laborantium quaedam sunt officia ad homines pertinentia, quaedam ad mulieres; labor hominum est proprie in agris.

Tunc ergo erunt duo in agro uno, litteraliter scilicet laborantes, unus assumetur, tamquam electus, alter relinquetur, tamquam reprobus.

Item duae erunt molentes in mola una: una assumetur, altera relinquetur. Hoc est officium mulierum. Solebat esse quod mulieres molerent, et loquitur secundum consuetudinem terrae, ubi non est aqua; et nunc molitur cum equis, vel cum hominibus, sed tunc erat officium mulierum; Is. XLVII, 2: tolle molam, et mole farinam. Unde duae erunt molentes, id est exercentes officium suum. Et tunc, una assumetur, exponitur ut prius.

Item, duo in lecto uno: unus assumetur, et unus relinquetur. Chrysostomus dicit quod divites non laborant, sed quiescunt; ideo assignantur per illos qui in lecto iacent; et de istis unus assumetur, et alter relinquetur.

Potest etiam exponi allegorice, et haec est expositio Hilarii. Per agrum assignatur mundus, sicut supra dictum est. Per duos homines populus fidelium et infidelium. De istis unus assumetur, scilicet populus fidelium, alter relinquetur, scilicet infidelium. Item lex vetus per molam assignatur, quae gravis et ponderosa est; Act. XV, 10: hoc est onus quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus etc.. Et eorum qui veterem legem recipiunt, aliqui recipiunt Christum, alii non.

Omnis illi dicuntur in mola molere qui veterem legem recipiunt; et illi quidem assumuntur, qui veterem legem cum nova recipiunt; illi vero qui non, relinquantur. Item, qui Christum recipiunt, sunt sicut iacentes in lecto, quia per lectum signatur memoria passionis, et de talibus quidam assumuntur, quidam relinquantur: quidam enim conformant se passioni per bona opera, quidam non.

Potest aliter exponi, ut ad tres status fidelium referatur; quia sunt tria genera hominum, quidam contemplativi, quidam praelati, quidam activi. Nullus status securus est, quin aliqui damnentur in statu aliquo. Status contemplationis per lectum significatur. De hoc in Cant. I, 15: lectus noster floridus; et tamen aliqui in hoc statu damnantur. Status activorum per molentes in mola signatur, quia ponderositatem habent, et sunt solliciti; Lc. X, V. 41: martha, martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. Unde involvuntur in saecularibus: et ideo inter eos aliqui damnantur. Per agrum in quem homines exeunt ad laborandum, signantur praelati; Cant. VII, 11: veni, dilecte mi, egrediamur in agrum. Et in talibus quidam assumuntur, et quidam relinquantur.

#4 Lectio 4

Postquam Dominus posuit incertitudinem horae, monet ad vigilantiam.

Et primo monet omnes; secundo specialiter praelatos, ibi quis putas est fidelis servus et prudens? etc..

Circa primum tria facit.

Primo proponit admonitionem; secundo similitudinem; tertio concludit propositum.

Secunda ibi illud autem scitote etc.; tertia ibi et vos estote parati etc..

Dicit ergo: ita dico quod dies est incertus, et nullus potest confidere de suo statu, quia de quolibet unus assumetur et alter relinquetur, ideo debetis esse diligentes et solliciti. Vigilate ergo. Et, ut dicit Hieronymus, ideo voluit Dominus incertum ponere terminum, ut homo semper expectaret.

In tribus enim homo delinquit: quia vacant eius sensus, item quia vacat a motu, item iacet homo. Ideo vigilate, ut sensus vestri eleventur per contemplationem; Cant. V, V. 2: ego dormio, et cor meum vigilat. Item vigilate, ne in morte torpeat: ille enim vigilat qui se exercet in operibus bonis; I petr.

Ult., 8: sobrii estote, et vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret. Item vigilate, ne iaceatis per negligentiam; Prov. VI, 9: usquequo, piger, dormies? sed quid dicit? quia

nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Hoc dicebat apostolis, et non habetur alibi quod ita expresse se vocet Dominum, sicut hic, et in Io. XIII, 13: vos vocatis me magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim.

Sed posset aliquis dicere, quod Dominus loquebatur apostolis; apostoli autem non erant victuri usque ad finem mundi, quomodo ergo dicit vigilate, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit? dicit Augustinus quod istud necessarium est etiam apostolis, et eis qui ante nos erant, et nobis, quia Dominus venit dupliciter. In fine mundi veniet ad omnes generaliter; item venit ad unumquemque in fine suo, scilicet in morte; Io. XIV, 18: non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.

Ergo duplex est adventus, in fine mundi et etiam in morte: et utrumque voluit esse incertum. Et isti adventus sibi respondent, quia talis invenitur quis in secundo, qualis fuerit in primo. Augustinus: imparatum invenit illum mundi novissimus dies, quem imparatum invenit suus ultimus dies. Item potest exponi de alio adventu, scilicet invisibili, quando venit in mentem; iob IX, 11: si venerit ad me, non percipiam. Unde ad multos venit, et non percipiunt. Unde multum debetis vigilare, ut si pulsaverit, aperiatis ei; unde Apoc. III, 20: ego sto ante Ostium, et pulso: si quis aperuit mihi, intrabo ad eum, et coenabo cum illo.

Illud autem scitote, quod si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret illa hora, et non sineret perfodi domum suam. Sed quia nescit qua hora, oportet quod tota nocte vigilet.

Quis est iste paterfamilias? domus anima est. In ista debet homo quiescere; Sap. VIII, V. 16: intrans in domum meam, id est in conscientiam meam, conquiescam cum illa. Paterfamilias ratio est: Prov. XX, 8: rex qui sedet in solio, dissipat omne malum intuitu suo. Aliquando fur perfodit domum suam.

Fur est aliqua persuasio falsae doctrinae, vel tentatio aliqua. Et dicitur fur, sicut habetur Io. X, 1: qui non intrat per Ostium in ovile ovium, ille fur est et latro. Ostium proprie dicitur naturalis cognitio, seu ius naturale.

Quisquis ergo per rationem intrat, per Ostium intrat; sed qui intrat per Ostium concupiscentiae, vel irae, vel huiusmodi, est fur. Fures consueverunt in nocte venire. In Abdia 5: si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? unde si de die veniant, non timentur. Sic quando homo est in contemplatione divinorum, tunc non venit tentatio; sed quando remisit se habet, tunc venit. Ideo bene dicit propheta, Ps. Lxx, 9: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

Unde debemus vigilare, quia nescimus quando veniet Dominus, scilicet ad iudicium.

Vel possumus referre ad diem mortis; I ad Thess. V, 3: cum enim dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus.

Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis venturus est.

Dicit chrysostomus quod homines solliciti circa temporalia, vigilant de nocte. Et si pro temporalibus vigilant, multo magis vigilandum est pro spiritualibus; Apoc. III, 3: si non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur.

Quis putas est fidelis servus et prudens quem constituit Dominus super familiam suam? hic specialiter admonet ad vigilandum praelatos. Et primo alliciendo praemiis; secundo terrendo suppliciiis.

Circa primum tria facit.

Primo ponit idoneitatem boni praelati; secundo officium; tertio praemium.

Idoneitas est quod sit fidelis et prudens. In quolibet bono opere duo sunt necessaria: ut intentio constituatur in debito fine, item quod accipiat vias congruas ad illum finem; ideo in officio praelationis haec duo sunt necessaria. Primo quod figat intentionem in debito fine, quem quidam constituunt in seipsis, de quibus dicitur Ez. XXXIV, 2: vae pastoribus qui pascunt se; quia illi qui in recto fine intentionem constituunt, non intendunt quod sibi utile sit, sed quod multis, ut salvi fiant. Et hoc totum propter gloriam Dei recte operantur. Qui autem quaerit quod suum est, non. Unde oportet quod sit fidelis; I cor.

IV, 2: iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Item debet esse prudens, quia potest esse quod aliquis quaerat gloriam Dei, sed non secundum scientiam.

Praelati enim est corripere vitia. Posset ergo ita increpare, quod posset inducere in peccatum.

Ideo oportet quod sit prudens. Sup. X, 16: estote prudentes sicut serpentes.

Et notate quod nominat servum, quia differentia est inter liberum et servum, quia omnis actio servi retorquetur in Dominum, non liberi: sic omnis actio praelati referri debet in Deum. Sic Paulus vocabat se servum, cum dicebat, II Cor. IV, 5: nos autem servos vestros per Jesum.

Sed quare dicit quis putas est fidelis servus et prudens? quia pauci sunt fideles; phil. II, 21: omnes enim quae sua sunt quaerunt, non quae Jesu Christi; Prov. XX, 6: virum autem fidelem quis inveniet? et si pauci fideles, pauciores et prudentes; ideo sic dicit Dominus notans paucitatem.

Deinde tangit eorum officium quem constituit Dominus super familiam suam. Et tria agit. Primo agit de sui institutione super officium suum, cum dicit quem constituit Dominus, non quod ipse procuret vel muneribus, vel precibus; ad hebr. V, 4: nullus assumat sibi honorem, sed qui vocatur a Deo sicut Aaron. Deinde tangit super quod constitutus est, quia super familiam suam, scilicet super ecclesiam suam, non super temporalia, secundum quod dicit apostolus, II Tim. II, 4: nemo militans Deo implicat se negotiis saecularibus. Item oportet eum esse prudentem, ut vigilet circa ecclesiam, non circa alia quae extra ecclesiam sunt; I Cor. V, 12: quia ad nos de his quae foris sunt? item tangit officium praelati ut det illis cibum in tempore: cibum scilicet doctrinae, boni exempli, et temporalis subsidii; ideo Dominus dicit Petro ter: pasce, pasce, pasce oves meas. Pasce verbo, pasce exemplo, pasce temporalis subsidio habetur ultimo, sed tamen in tempore; Eccle. III, 1: omnia tempus habent.

Item Io. XVI, 12: multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Si enim vult dicere verba, quando non competit, perdit.

Sequitur de praemio; et primo dicit quod est istud; secundo in quo sit.

Quod est praemium? beatitudo; unde dicit, beatus, sive in morte, sive in fine mundi, quem cum venerit Dominus, invenerit sic facientem, scilicet administrantem, ut dictum est. Ps. Cxviii, 1: beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

Et quare sunt beati? amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Hoc tripliciter exponitur. Uno modo, ut ostendatur in quo consistat omnis beatitudo. Beatitudo enim in aliquo bono consistit; sed omnia bona Dei sunt. Numquid ergo in aliquo istorum est beatitudo? beatitudo est in illo bono quod est super omnia bona: non enim est aliquis beatus, nisi in illo bono quod Deus est. Unde super omnia bona sua constituet eum, idest beatificabitur in illo, scilicet in Deo, qui est super omnia.

Secundo modo exponi potest quod hoc dicit ad ostendendum praeeminentiam, quam habebunt boni praelati. Lc. XII, 37 habetur quod faciet eos discumbere; sed hic habetur quod super omnia bona sua constituet eum; quia inter omnia praemia maximum est praemium boni praelati; supra V, 19: qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur. Dan. XII, 3: qui docti fuerint, erunt sicut splendor firmamenti, et qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellae in perpetuas aeternitates. Et hoc est super omnia bona sua, idest super omnia praemia sanctorum.

Tertio modo potest exponi per unionem ad Christum; quia sicut in hoc mundo non perveniet ad statum perfectionis, nisi qui sequitur vestigia Christi, sic nec tunc, nisi qui coniuncti fuerint Christo: et habebunt dominium super omnia, inquantum voluntas sua fit conformis voluntati divinae; Lc. XXII, 29: et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum. Et Apoc. II, 28: qui vicerit, dabo ei stellam matutinam.

Si autem dixerit malus ille servus in corde suo etc.. Postquam allexit ut sint vigilantes per praemia, hic terret per supplicia. Et primo ponit culpam; secundo poenam, ibi veniet Dominus etc..

In culpa duo sunt, scilicet causa culpae, et ipsa culpa; et tamen utrumque culpa est.

Causa culpae est desperatio de adventu si dixerit: moram facit Dominus meus venire. Augustinus dicit quod aliquis posset dicere hoc nimio desiderio, et hoc demonstrabat qui dicebat: quando veniam, et apparebo ante faciem Dei mei? aliquando dicitur propter desperationem de cito veniendo; Ez. XII, 22: fili hominis, quod est proverbium istud in terra Israel dicentium: in longum differentur dies, et peribit omnis visio? non enim diu tardabit. II petr. III, 9: non tardat Dominus promissionem suam. Unde haec est radix omnium.

Sed quae sunt quae consequuntur inde? unum crudelitatis, aliud voluptatis.

Quantum ad primum dicit et coeperit percutere conservos suos, quia reputat sibi subiectos ut servos, contra illud I Petr. V, 3: sed voluntarie, neque dominantes in cleris. Et non solum sufficit ei, sed etiam percutit et affligit; Mich. III, 10: qui aedificatis sion in sanguinibus. Vel percutiunt fratres, quos servos reputant, malo exemplo. Item istud non sufficit eis, sed convertunt se ad voluptates.

Manducet autem et bibat cum ebriosis, idest habebit societatem cum voluptuosis, si ipse est voluptuosus.

Et quid erit inde? ponit iudicium.

Primo enim ponit iudicium ex insperato; secundo poenam.

Dicit veniet Dominus servi illius in die qua non sperat; quia credit aliquando homo esse securus de longa vita, et tamen subito deficit; I ad Thess. V, 2: dies Domini sicut fur veniet; Is. XXX, 13: subito dum non speratur, veniet contritio eius.

Et quid fiet inde? sequitur triplex poena. Et dividet eum, non, ut dicit Hieronymus, ut dividat gladio, sed a societate bonorum; infra XXV, 32: et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis.

Et haec est maxima poena. Dicit Origenes sic: in homine tria sunt: est anima, corpus, spirituale donum. Et haec in bonis praelatis non dividuntur, sed in malis praelatis. Spirituale donum dividetur, quia accipiet spirituale donum quod eis dederat; corpus autem et anima mittentur in ignem.

Item alia poena est quod annumerabitur iniquis, unde dicit partemque eius ponet cum hypocritis. Hypocritae sunt simulatores qui unum profitentur, et aliud agunt: unde partem eius ponet cum talibus. Et sic accipitur Ps. X, 7: sulphur et spiritus procellarum pars calicis eorum.

Item adhuc ista non sufficit, sed erit alia poena, quia ibi erit fletus et stridor dentium.

Iob XXIV, 19: transibunt enim a frigore nivium ad calorem nimium. Unde fletus ex fumo generatur, stridor dentium ex frigore. Dicit Origenes quod possumus hinc considerare quod male dicunt qui dicunt quod praelati mali non sunt praelati.

Item notate quamdam similitudinem quam ponit Augustinus. Removeamus ab oculis illum servum de quo fit sermo, et ponamus tres servos, qui diligant adventum Domini. Unus dicat: Dominus meus cito veniet, et ideo vigilabo. Alius dicat: Dominus tardabit, sed volo vigilare. Alter dicat: nescio quando veniet, et ideo volo vigilare. Quis istorum melius dicit? respondet Augustinus quod primus male decipitur, quia si putat quod cito veniat, et postea tardat, est in periculo ne prae taedio dormiat. Secundus potest decipi, sed non est in periculo. Sed tertius bene facit, qui sub dubio semper expectat; ideo malum est determinare aliquod tempus.

#1 Lectio 1

Supra actum est de adventu Domini ad iudicium, hic agitur de ipso iudicio: unde dividitur istud capitulum in duas partes.

In prima parte loquitur de iudicio per quasdam parabolas; in secunda manifeste et explicite formam iudicii demonstrat, ibi cum autem venerit etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponitur quaedam parabola, in qua aliqui excluduntur a regno propter defectum interiorem; in secunda, quod quidam excluduntur propter negligentiam exterioris operationis, ibi sicut enim homo peregre proficiscens etc..

Prima est de virginibus, quae solent animos hominum exercere: et in hac tria consideranda sunt.

Primo ponitur praeparatio aliquorum se disponentium ut regnent cum Christo; secundo ponitur excitatio ad iudicium; tertio adventus iudicii.

Secunda ibi media autem nocte etc.; tertia ibi dum autem irent etc..

Circa primum primo tangit studium praeparantium; secundo eorum somnum, ibi moram autem faciente etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponit quod est commune omnibus se praeparantibus; secundo distinctionem in his, qui se praeparant, ibi quinque autem etc..

Circa primum quatuor considerantur communia quantum ad omnes: numerus; status; officium; et finis intentus.

Numerus tangitur quod decem erant: simile est regnum caelorum decem virginibus.

Sed quare decem? triplex ratio est. Una quidem, quia decem est numerus universitatis: in numerando procedimus usque ad decem, et post incipimus ad uno; unde per decem, per unum, et per centum universitas significatur.

Vel, secundum Hilarium, omnes obsistunt decem praeceptis observandis, vel obligantur ad ea.

Vel decem propter quinque sensus duplicatos.

Sunt enim duplicati uno modo, secundum Gregorium, quia quinque sunt in viris, et quinque in mulieribus: et sic decem. Secundum Hieronymum, duplicantur secundum quod ad diversos sensus referuntur: sunt enim quidam sensus exteriores, et quidam interiores.

De visu interiori dicitur Io. IV, 12: Deum nemo vidit umquam. De gustu dicitur Ps. XXXIII, 9: gustate et videte quoniam suavis est Dominus. De olfactu dicitur cant. I, 3: in odorem unguentorum tuorum currimus.

Et sic sunt omnes decem, qui ad iudicium veniunt.

Status tangitur cum dicitur virginibus.

Sed quare dicuntur virgines? triplex est ratio. Secundum chrysostomum intelligitur de his qui integritatem carnis servant.

Sed quare magis facit mentionem de virginibus? dicit quod supra XIX, 12 locutus est de virginibus, ubi dicit quod sunt quidam eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat.

Ideo cum virginitas sit tantum bonum quod non cadit sub praecepto, sed sub consilio, secundum quod habetur I Cor. VII, 25: de virginibus praeceptum non habeo, consilium autem do, si isti damnantur, multo magis et alii.

Vel virgines dicuntur qui ab illecebris quinque sensuum abstinere. Secundum Hieronymum et Origenem virgines dicuntur fideles qui non admittunt corruptelam, secundum quod dicit apostolus, II Cor. XI, 2: despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

Sequitur videre studium: quae accipientes lampades suas. Lampades sunt vasa luminis. Unde secundum Hilarium possumus intelligere animas illuminatas lumine fidei, quod in baptismo receperunt; Is. LVIII, V. 8: tunc erumpet quasi mane lumen tuum.

Vel per lampades opera signantur, secundum Augustinum: opera enim vestra debent esse lucerna; supra V, 16: sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Ergo accipere lampades est praeparare animam, vel disponere ad bona opera.

Quartum quod ponitur est quod exierunt obviam sponso et sponsae. Quis est sponsus, et quae est sponsa? dupliciter exponitur secundum duplex matrimonium.

Unum divinitatis ad carnem, quod celebratum est in utero virginis; ipse enim tamquam sponsus procedens de thalamo suo, Ps. XVIII, 6. Sponsus ipse filius est, sponsa humana natura; unde nihil aliud est exire obviam sponso et sponsae, nisi servire Christo.

Item est matrimonium Christi et ecclesiae; Io. III, 29: qui habet sponsam, sponsus est.

Ergo praeparantes lampades intendunt ut placeant sponso, idest Christo, et sponsae, idest matri ecclesiae. Et sic in istis conveniunt.

Ponuntur etiam duo, in quibus discrepant, discrepant, in interiori discretione et exteriori sollicitudine.

Quantum ad primum dicit quinque autem ex eis erant fatuae, et quinque prudentes; Prov. X, 23: sapientia est viro prudentia.

Ille prudens est qui quae facit, non vult pro nullo perdere. Ideo dictum est supra X, 16: estote prudentes sicut serpentes. Vel sic fatui sunt qui divertunt a Deo, vel per malam intentionem et non rectam, vel per falsam doctrinam; Prov. IX, 13: mulier stulta, et clamosa, plenaque illecebris, et nihil omnino sciens, sedet in foribus domus suae. Secundum Origenem, qui habet unam virtutem, habet omnes: unde non potest esse unus sensus

ordinatus quin sint alii ordinati. Item sicut etiam dicitur Iacob II, 10, qui delinquit in uno, factus est omnium reus.

Item discrepant quantum ad exteriorem sollicitudinem, quia quinque fatuae acceptis lampadibus non sumpserunt oleum secum. Omnes istae bene volebant habere lampades accensas, quia ipse qui lumen est, vult sibi servire cum lumine; sed lumen non potest nutriri sine oleo: stultus enim esset qui crederet servare lumen in lampade, et non poneret oleum.

Per oleum quatuor significantur.

Secundum Hieronymum per oleum significantur bona opera. Et quare? fides est lumen animarum quo accenduntur lampades. Per bona opera fides nutritur; I ad Tim. I, 18: hoc praeceptum commendo tibi, fili mi timothee, secundum praecedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes circa fidem naufragaverunt.

De isto potest accipi quod dicitur Prov. XXI, V. 20: thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo iusti, et imprudens homo dissipabit illud.

Alio modo per oleum misericordia signatur: et sic dicit chrysostomus. Unde habetur Ic. X, 34, quod Samaritanus infudit vinum et oleum. Per vinum severitas signatur, per oleum opus misericordiae. Vult ergo quod qui intendit continentiam servare, et non fecerit misericordiam, stultus est. Unde dicit Iac. II, V. 13: iudicium sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam.

Item per oleum signatur interior laetitia, de quo in Ps. Ciii, 15: ut exhilaret faciem in oleo. Et alibi in Ps. XLIV, 8: unxit te Deus oleo laetitiae. Multi sunt qui exterius abstinent et quaerunt intus gaudium, scilicet conscientiae, et ibi habent secum oleum. Alii vero non quaerunt gaudium conscientiae, sed gloriam hominum, et isti non habent oleum.

Secundum Origenem per oleum sancta doctrina signatur; Cant. I, 2: oleum effusum nomen tuum. Oleum iustitiae rectam doctrinam signat; Ps. Cxviii, 11: in corde meo abscondi eloquia tua.

Unde virgines dicuntur qui continentiam servant, qui faciunt misericordiam, qui gaudium interius quaerunt, qui rectam doctrinam assumunt.

Sequitur de somno repentino.

Ponitur causa somni, et somnus.

Causa somni est mora. Quando enim aliqui expectant aliquem, et maxime de nocte, cito dormiunt. Unde per hoc spatium signatur spatium inter adventum Christi in carne, et adventum ad iudicium; unde dicit moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes, et dormierunt. Secundum omnes expositores exponitur de morte.

Sed quare dicitur mors somnus? hoc est propter spem resurrectionis. Sicut enim qui dormit, intendit evigilare, sic qui dormit morte, intendit resurgere; I Thess. IV, 12: nolimus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut et caeteri, qui spem non habent.

Sed quid est dormitio, et dormitatio? exponit Gregorius: dormitatio est proprie via ad somnum; unde per dormitationem possumus intelligere longiorem vitam, per somnum mortem.

Secundum Origenem intelligitur de somno pigritiae; Prov. VI, 9: usquequo, piger, dormies, quando consurges de somno tuo? unde moram autem faciente sponso, vel ad iudicium, vel ad mortem, dormitaverunt omnes, et dormierunt; vix enim sunt aliqui qui longo tempore vivant quin torpescant. Vel qui totaliter negligunt, dormiunt; qui vero aliquo modo aequaliter desistunt a primo fervore, dormitant.

Tunc sequitur excitatio; secundo effectus; tertio petitio fatuarum virginum; quarto responsio sapientum.

Dicit ergo media nocte clamor factus est; ecce sponsus venit. De ista dicit Origenes aliter quam alii, et magis secundum litteram. Alii omnes exponunt excitationem istam referendo ad finale iudicium; et secundum hoc iste clamor erit tuba, vel vox Christi; I Thess. IV, 15: quoniam ipse Dominus in iussu et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo; I ad Cor. XV, V. 52: canet tuba... Et mortui qui in Christo sunt resurgent primi.

Et quare media nocte? dicit Hieronymus quod Hebraeus dicit quod sicut Angelus in media nocte descendit ad interficiendum primogenita Aegypti, sic venturus est Dominus in media nocte. Unde solebat esse consuetudo apud eos, quod non dimittebatur populus usque ad mediam noctem. Augustinus dicit quod non est propter rationem temporis, sed solum est propter occultationem; I ad thess. V, 2: dies Domini sicut fur de nocte.

Sed quid est quod dicit ecce sponsus venit, exite obviam ei? quia tunc omnes resurgent ei obviam; Io. V, 25: venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius; Amos IV, 12: praepara te, Israel, in occursum Dei tui. Origenes refert ad praesentem vitam. Et hoc quando homo detinetur inani gloria, et fit clamor per praedicatorem, vel per internam inspirationem; tunc revertitur ad Christum; Is. XL, 9: exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas ierusalem.

Tunc sequitur effectus: tunc surrexerunt omnes virgines illae, et ornaverunt lampades suas. Ad litteram, facto clamore per tubam, vel per vocem Christi, omnes resurgent. Unde Io. V, 25: omnes enim qui in monumentis sunt, vocem eius audient.

Sed quid fecerunt? ornaverunt lampades suas. Sed quid est hoc? erit ne tempus? dicendum, quod ornare lampades nihil aliud est quam dinumerare opera quae fecerunt, ut possint congruam rationem reddere. Unde habebunt sollicitudinem quando audient vocem filii Dei, ut infra: quando vidimus te esurientem, et pavimus; sitientem, et dedimus tibi potum? etc..

Secundum Origenem est planior littera.

Quia si ad praesentem vitam referatur, quando fit clamor per praedicatorem, vel internam inspirationem, tunc surgunt a negligentia, et tunc incipiunt surgere ad corrigendum facta sua.

Tunc sequitur petitio fatuarum: fatuae autem sapientibus dixerunt: date nobis de oleo vestro, quia lampades nostrae extinguntur. Istaerant fatuae quoad aliquid et quoad aliquid non, quia aliquid habebant de lumine fidei; unde dicunt: quia lampades nostrae extinguntur. Si enim nihil haberent fidei, dicerent extinctae sunt, unde cognoscunt quod non possunt ignem sine oleo conservare.

Et quid est hoc dictum? sive intelligatur per oleum opus misericordiae, sive iustitiae, idem est sensus, quia illi resurgentes, qui non habent haec opera in abundantia, petunt suos defectus suppleri per eos qui habuerunt magis abundanter. Sed hoc non poterit fieri, quia unicuique erunt sua necessaria; ad gal.

Ult., 5: onus suum unusquisque portabit.

Et quia videbant quod non poterat valere lumen fidei sine opere misericordiae, petebant ab aliis qui fecerant opera misericordiae.

Augustinus sic exponit. Consuetum est quod quando aliquis praeoccupatur in aliquo, solet recurrere ad illud in quo sperat; istae habebant exterius fiduciam, quia laudem aliorum quaerebant, unde dicunt: date nobis de oleo vestro, idest de laude vestra, idest laudatis nos de opere nostro. Sed istud non valebit eis, secundum quod habetur ad rom. II, 15: testimonium reddente illis conscientia ipsorum; iob XVI, 20: ecce enim in caelo est testis meus, et conscius meus in excelsis.

Unde confidunt in humano favore qui prodesse non potest.

Secundum Origenem contingit quod aliqui in rebus vanis expenderunt vitam suam: et cum recognoscunt, recurrunt ad alios, et petunt orationes et beneficia eorum. Et in hoc non sunt fatui si incipiunt reverti ad Dominum.

Responderunt prudentes dicentes.

Hic ponitur responsio sapientum, et in ista responsione duo ponuntur. Et primo ponitur responsio repudiandi; item ponitur quoddam consilium, ibi ite potius ad vendentes.

Et quae est ratio? ne forte non sufficiat nobis et vobis. Unde, quia oleum misericordiae, vel interius gaudium, vel exteriora opera non sufficiunt nobis et vobis, sicut dicitur I Petr. IV, 18: si iustus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? et apostolus Rom. VIII, 18: non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis. Et Is. Lxiv, 6: omnes iustitiae vestrae tamquam pannus menstruatae.

Quia ergo non sufficit nobis et vobis, ite potius ad vendentes et emite vobis.

Sed numquid erit tempus quod requirant sibi oleum? ideo intelligendum quod istud magis dicitur per modum improprietatis quam per modum consilii; quasi dicerent, debuissetis visse.

Secundum chrysostomum isti vendentes sunt pauperes, quia mercantur regnum; Lc. XVI, V. 9: facite vobis amicos de mammona iniquitatis; unde dicunt ite, idest ire debuissetis.

Secundum Augustinum dicitur enim per modum improprietatis. Venditores olei sunt adulatores, unde videntes quod istae petunt auxilium, dicunt: ite potius ad vendentes, et emite vobis; quasi dicerent: vos numquam quaesistis nisi oleum, idest laudem humanam, modo eatis ad mundum, et ematis illud testimonium quod semper quaesistis.

Secundum Origenem plana est littera, quia vult quod totum in mundo isto contingat.

Aliquando accidit quod peccator videt iustum, et petit quid debeat facere. Sed aliqui sunt ita sapientes quod sibi sufficit sapientia sua, sed non sufficit sibi et aliis. Unde tales dicunt illis, qui ab eis petunt consilium: non habemus tantum de doctrina spirituali quod possimus nobis et vobis sufficere; ideo ite ad doctores ecclesiae, et ad sapientes qui vendent vobis. De ista habetis Is. LV, 1: omnes sitientes venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite.

Sed quomodo sine argento venditur? dico quod sapientia venditur sine argento. Et quod est pretium eius? quod homo libenter studeat, hoc est pretium sapientiae; Prov. II, V. 4: si quaesieris eam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem, et scientiam Dei invenies.

Dum autem irent emere, venit sponsus. Dicit Augustinus quod quidam referunt istud ad statum praesentis vitae; sed non potest stare cum eo quod dicitur et clausa est ianua. Ideo Origenes etiam hoc exponit de futuro adventu. Et tria facit.

Primo ponitur adventus iudicis; secundo receptio bonorum; tertio exclusio malorum.

Dicit ergo dum irent emere venit sponsus; idest dum haberent sollicitudinem quomodo excusarent se in iudicio, venit Dominus ad iudicium. Sed Origenes dicit quod quidam sunt qui venient ad consilium, vel ad sacerdotes, et cum deliberatione ut convertantur, et tunc in adventu moriuntur.

Unde tunc venit sponsus, quando homo moritur.

Sed quid est quod hic dicitur, veniente sponso, cum supra dixerit, exierunt obviam sponso et sponsae? ratio est, quia in iudicio sponsa, idest caro Christi, erit assumpta in glorificationem. Vel si referamus ad ecclesiam, tunc perfecte ipsa unietur ipsi sponso per adhaesionem. Unde apostolus I Cor. VI, 17: qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum illo.

Et sequitur et quae paratae erant, intraverunt cum eo ad nuptias. Istaer nuptiae sunt regnum caelorum, de quo apoc. XVII, 14: quoniam Dominus dominorum est, et rex regum, et qui cum illo sunt vocati, et electi, et fideles.

Et statim clausa est ianua, quia nulli postea aperietur. Modo autem aperitur; unde Ps. XXIII, 7: attollite portas, principes, vestras. Et Apoc. IV, 1: post haec vidi, et ecce Ostium apertum in caelo.

Sed tunc claudetur.

Consequenter ponitur repulsio malorum: et dicuntur tria. Primo exprimitur negligentia, quia tarde veniunt; unde dicitur novissime autem veniunt. Unde signat eos qui tardam poenitentiam agunt; Sap. V, 3: dicentes intra se, poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes.

Desiderium tangitur cum dicunt: Domine, Domine, aperi nobis. Unde in hoc quod dicunt eum Dominum dicunt aliquid per quod deberent impetrare. Per hoc autem quod geminant, signatur quod ex angustia petant; unde dicitur supra VII, 21: non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum. Desiderium autem eorum tangitur cum dicitur aperi nobis.

Sequitur repulsio: at ille respondens ait: amen dico vobis, nescio vos; idest non approbo vos. Novit enim Dominus qui sunt eius, II ad Tim. II, 19, sicut artifex nescit opus quod discordat ab arte sua.

Consequenter concludit: vigilate itaque et orate quia nescitis diem neque horam.

#2 Lectio 2

Supra posuit Dominus parabolam de iudicio, in qua reprobatur aliquis propter hoc quod bonum spirituale interius susceptum non conservat, hic vero ponit parabolam, in qua quis bona suscepta non multiplicat: unde dividitur.

Quia primo de distributione donorum agit; secundo de usu eorum; tertio de iudicio utentium.

Secunda ibi abiit autem qui quinque talenta acceperat etc.; tertia ibi post multum vero temporis etc..

Circa primum tria facit.

Primo ponit necessitatem distribuendi; secundo distributionem; tertio recessum distribuentis.

Necessitatem ostendit in hoc quod dicit sicut enim homo peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua.

Ubi debetis notare quod iste homo Christus est. Et possumus dicere quod peregre proficiscebatur tripliciter: quia pergebat in locum, qui quamvis sit sibi proprius per divinitatem, scilicet in caelum, tamen peregrinus erat secundum carnem, quia nulla caro ibi ascenderat. Unde Io. III, 13: nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo.

Item proficiscebatur in caelum, quia in mundo peregrinus existens in caelum proficiscebatur; Ier. XIV, 8: quare futurus es quasi colonus in terra, et quasi viator declinans ad manendum? item potest intelligi spiritualiter: nunc enim peregrinatur a nobis, quoniam nos peregrinamur ab eo; II ad Cor. V, 6: dum sumus in corpore peregrinamur a Domino. Quando autem videbimus eum, tunc non erimus sicut peregrini, sed sicut cives et domestici Dei.

Et notandum quod, sicut dicit Origenes, ubi ponitur sicut debet iungi aliquid, nisi ponatur in similitudine, sicut habetur supra XXIV, 27: sicut enim fulgor exit ab oriente, ita erit adventus filii Dei. Sed hic non ponitur in similitudine, et non ponitur postea aliud; propter hoc debet sic legi.

Aliquis peregre proficiscens sicut homo, quia Christus et Deus et homo est. Unde secundum quod Deus, non peregrinatur, quia omnia nuda et aperta sunt oculis eius, ad Hebr. IV, 13. Peregre autem proficiscitur sicut homo; Io. I, 14: vidimus eum tamquam unigenitum a patre, idest sicut unigenitum a patre.

Et hoc fuit necesse ex quo peregre proficisceretur, quod curam committeret de suis; et hoc facit cum dicit vocavit servos suos et tradidit illis bona sua. Et primo tangitur liberalitas dantis; secundo diversitas donorum; item discretio dandi.

Dantis liberalitas in duobus tangitur: eo quod praevenit eos quibus dedit, item eo quod abundanter dedit.

Eo quod praevenit, quia qui expectat dare, diminuit de liberalitate sua; non sic autem Dominus; in Ps. XX, 4: Domine, praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Unde vocavit servos suos, non illi ipsum; unde io. XV, 16: non vos me elegistis, sed ego elegi vos; Rom. VIII, 29: quos praescivit, hos et praedestinavit.

Item tangitur liberalitas, quia de suo: dedit bona sua, non aliena. Aliqui bene sunt liberales de alieno, sed non de suo; iste autem de suo. Unde de isto potest intelligi quod dicitur in Ps. Lxvii, 19: ascendisti in altum, cepisti captivitatem, dedisti dona hominibus.

Consequenter ponitur diversitas donorum: et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum. Omnes istos dividit per tres, in fructum trigesimum, sexagesimum, et centesimum; quia omnis multitudo dividitur in summum, et infimum, et medium.

Ista talenta sunt diversa dona gratiarum: sicut enim talentum pondus dicitur metalli, sic gratia pondus est quod inclinatur ipsam animam; unde amor est pondus animae. Apostolus, I ad Cor. XII, 4: divisiones gratiarum sunt: unde ista dona dividuntur, ita quod non aequaliter dantur omnibus; ad Eph. IV, V, 7: unicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et hoc est quod dicit: uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum.

Et quae est ratio huius numeri? possumus dicere quod aliquis ita superabundat, quod habet mensuram dupli; aliquis vero ita quod ultra duplum. Unde qui accipit duo, se habet ad illum qui unum, sicut proportio dupli: qui autem quinque, se habet ultra proportionem dupli. Unde vult dicere quod aliquis accipit quinque, qui accipit secundum mensuram incomparabilem.

Possumus etiam dicere quod ista dona sunt eloquia Dei, verba sapientiae: frequenter enim sapientia divitiis comparatur; Is. XXXIII, 6: divitiae salutis sapientia.

Quid est quod dicit, quod uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum? Origenes dicit quod illi dedit quinque talenta, qui omnia quae in Scriptura dicuntur, ad spiritualem intellectum refert; unde dictum est supra: sicut sunt quinque sensus corporales, sic sunt quinque spirituales.

Sic Dominus apostolis dedit. Lc. XXIV, V. 45 dicitur quod aperuit eis sensum, ut intelligerent Scripturas. Et in Daniele I, 17 dicitur quod dedit Deus pueris intelligentiam in omni Scriptura.

Qui autem sunt illi, qui duo accipiunt? secundum Origenem dualitas numerus est materiae, unde omnis numerus est ex binario et unitate; unde binario attribuitur materia, unitati forma. Unde illi dicuntur duo recipere, qui minus recipiunt, quia nesciunt se in omnibus regere; sed aliquid habent in quo sciunt, quia sunt boni aedificatores, vel huiusmodi.

Unde secundum Origenem plus accipit qui recipit unum, quam qui duo.

Secundum Gregorium et Hieronymum est e converso, quia per quinque talenta intelliguntur quinque sensus: unde ille recipit quinque talenta, qui gratiam a Deo recipit circa temporalia, circa quae operatio sensuum versatur.

Per duo autem talenta intelliguntur sensus et intellectus. Per unum vero assignatur intellectus solum. Unde ille unum recipit, qui gratiam intellectus recipit, non gratiam operandi.

Secundum Hilarium, ille recipit quinque qui Christum invenit in quinque libris Moysi; ille autem duo, qui gratiam novi et veteris testamenti veneratur, qui in Christo veneratur naturam divinam et humanam; unum autem recipit Iudaeus, qui in solis legalibus gloriatur.

Deinde sequitur ratio: unicuique secundum propriam virtutem. Si hoc referatur ad illud quod talenta sint eloquia, plana est expositio, quia debent dari secundum maiorem capacitatem; Io. XVI, 12: multa habeo vobis dicere, quae non potestis portare modo. Et apostolus I Cor. III, 2: tamquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam. Ideo magis subtilibus magis subtilia dedit.

Si autem referamus ad bona gratiarum, sciendum quod quidam dixerunt, quod secundum bona naturalia daret bona gratuita.

Unde secundum quod magis habet homo de bonis naturalibus, habet etiam de bonis gratuitis: et hoc verum fuit in Angelis, at in hominibus non. Et quae est ratio? quia in Angelis una est natura spiritualis; ideo ad quod moventur, totaliter moventur secundum totalitatem virtutis. Ideo quantum valet conatus eorum, tantum capiunt. Sed homo est ex duabus contrariis naturis, quarum una retrahitur ab alia a suo corpore: unde non tantum datur ei nisi quantum homo cum isto bono naturali habet de studio.

Item alius error fuit, qui dixit quod initium gratiae fuit a nobis.

Et contra hoc obiicit Augustinus per verbum apostoli, II Cor. III, 5, qui dicit quod non sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Sed quod est prius principium, quam cogitatio? et si cogitatio a nobis non est, ergo nec operatio. Unde qui plus conatur plus habet de gratia; sed quod plus conetur, indiget altiori causa; Thren. V, 21: converte nos ad te, et convertemur.

Si autem quaeris quare unus magis habet de gratia quam alter, dico quod huius rei est causa proxima, et causa prima: proxima est maior conatus istius quam illius; causa prima est electio divina; Eccli. XXXIII, 7: quare dies diem superat, et lux lucem, et annus annum, et sol solem? a Domini scientia separati sunt. Et quae est ratio huius? videte quod aliter est de agente universali et particulari. Agens particulare praesupponit sibi aliquid, et secundum hoc diversimode operatur, ut artifex aliam formam dat uni materiae, et aliam alii. Sed si posset facere materiam, diceretur quod talis fecit talem materiam, ut induceret formam secundum voluntatem suam. Sic Dominus, cum sit creator omnium, creavit istum, ut sic eum faceret.

Unde intelligitur, ut intelligatur capacitas naturae cum conatu.

Tunc ponitur recessus dantis cum dicit et profectus est statim. Et potest intelligi quod iste peregre proficiscebatur, quia cum apostolis dixisset: accipite spiritum sanctum, Io. Ult., 22, et Petro dixisset, io. XXI, 17: pascas oves meas, statim profectus est. Unde dicebat, Io. XIII, 33: filioli, adhuc modicum vobiscum sum, et statim ascendit.

Vel potest dici quod profectus est non recedendo, sed quia relinquit eos sub arbitrio, quia non compellit eos uti donis datis.

Abiit autem qui quinque talenta acceperat etc.. Hic ponitur de usu donorum, et hoc quantum ad tres servos. Et primo quantum ad primum; secundo quoad secundum; tertio quoad tertium.

Unde dicit abiit autem qui quinque talenta acceperat. Designatur hic profectus virtutis; Ps. Lxxxiii, 8: ibunt de virtute in virtutem. Et hoc habetur Gen. XXVI, 13: ibat crescens et proficiens. Virtus enim proficit per exercitium operationis; nisi enim operetur, deficit. Et ideo dicit operatus est. Unde dicitur Prov. XIII, 4: anima operantium impinguabitur. Et lucratus est alia quinque.

Et quomodo? dupliciter proficit aliquis: uno modo in seipso, alio modo in alio. In se, si habeat intelligentiam Scripturarum, ita ut proficiat; si caritatem, ut proficiat aliis. Profectus est, ut proficiat in alio, ut quod accepit, communicet; I Petr. IV, 10: unusquisque gratiam quam accepit, in alterutrum administrans.

Unde si quod accipis comunicas, totidem lucraris. Unde dicit quod superlucratus est alia quinque; quia vix est quod aliquis conferat ad aliquem id quod non habet. I ad Cor. XI, 23: ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis. In eo autem quod habet, in eo proficit. Apostolus: gratia eius in me vacua non fuit.

Secundum Hilarium ille lucratur quinque, qui proficit in quinque libris Moysi, ut Christum lucretur.

Similiter qui duo acceperat, scilicet qui proficit intellectu et operatione, lucratus est alia duo, id est praemiationem quoad utrumque. Vel duo, quia non solum proficit praedicando viris, sed etiam mulieribus, secundum Gregorium. Secundum Origenem, quod illud quod acceperat secundum rationem naturalium, ad intellectum referat.

Qui autem unum acceperat abiens fodit in terram etc..

Quid autem est fodere in terram? tripliciter exponitur secundum Gregorium. Ille thesaurum abscondit, qui donum acceptum abscondit in peccatis carnis, vel temporalibus: unde qui potest in temporalibus proficere, et convertit se ad terrena, abscondit pecuniam Domini sui in terra. De talibus dicitur in ps.

XVI, 11: oculos suos statuerunt declinare in terram.

Secundum Origenem habet aliquis donum intellectus, et tamen vult religiose vivere, et sibi solum vivere, cum tamen multis possit proficere; iste abscondit in terra; Tob. XII, 7: opera Dei revelare et confiteri honorificum est. Talis enim pecunia est ad multiplicandum, non abscondendum. Hilarius: qui sunt qui recipiunt unum? Iudaei, qui puram litteram recipiunt. Isti abscondunt pecuniam in terra, id est in carne Christi, qui propter carnem non possunt credere ipsum esse Deum. Unde Apost., I Cor. I, 23: nos autem praedicamus Christum Jesum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Post multum vero temporis venit Dominus servorum illorum. Hic agitur de iudicio. Et primo ponitur ratio adventus iudicis; secundo de iudicio, ibi et posuit rationem cum eis.

Notandum quod de operibus et donis debemus Deo reddere rationem; supra XII, 36: de omni verbo, quod locuti fueritis, oportebit reddere rationem. Et supra XVIII, 23: simile est regnum caelorum homini, qui voluit ponere rationem cum servis suis.

Et primo ponitur in speciali et posuit rationem cum eis, quia quilibet tenetur reddere rationem primo in sua morte, secundo in die iudicii, quando oportebit nos ad stare ante tribunal Christi.

Cum ergo dicit post multum vero temporis venit Dominus, potest referri ad utrumque. Si enim ad diem iudicii, datur intelligi quod magna est mora inter adventum Christi et diem iudicii; contra illud quod crediderunt quidam tempore apostoli; unde II ad Thess. II, 2: non terreamini quasi instet dies Domini. Sed si ad diem mortis, dicit Origenes: consideretis quod vix fuerit aliquis utilis in ecclesia, qui parum vixerit. Et hoc probat de Petro cui dixit Dominus, Io. XXI, V. 18: cum autem senueris, extends manum tuam, et alius te cinget. Item de Paulo, qui adolescens fuit in sui conversione, et post factus est senex; unde ad Philemonem V. 9: ut Paulus senex etc.. Unde cum dicitur post multum vero temporis, datur intelligi quod dat Dominus longum spatium ad bene agendum: et de hoc intelligitur quod dicitur prov. III, 2: longitudinem dierum, et annos vitae, et pacem apponet tibi.

Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque etc.. Hic agitur de tribus servis. Et primo de primo; secundo de secundo; tertio de tertio.

In primo duo facit.

Primo ponitur ratio reddita; secundo remuneratio debita ibi ait illi Dominus eius etc..

Ex parte istius primo ponit securitatem, fidelitatem, humilitatem et strenuitatem, sive sollicitudinem.

Securitatem tangit, quia non expectavit quod Dominus vocaret eum, sed ingressus se; unde dicit accedens. Hanc securitatem habebat Paulus per sanguinem Christi; ad Hebr. X, 19: habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi; II Cor. III, 12: habentes talem spem, multa fiducia utimur.

Item notatur fidelitas, quia et obtulit alia quinque. Infidelis quidem esset, qui de bonis Domini sui aliquid sibi attribueret: unde iste totum obtulit Domino. Si ergo feceris aliquod bonum, si aliquem convertisti, et tibi attribuis, non Deo, non es fidelis; I Paral. XXIX, 14: tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus, dedimus tibi.

Item notatur humilitas confessionis doni, quia cognoscebat ab eo recepisse; I Cor. IV, V. 7: quid habes quod non accepisti? unde iste confitetur donum dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi etc..

Item tangit strenuitatem sive sollicitudinem: ecce alia quinque superlucratus sum. Unde bene dicebat cum apostolo: gratia Dei in me vacua non fuit.

Sequitur remuneratio debita: et in ista facit quatuor. Quia primo ponitur congratulatio; secundo commendatio meritorum; tertio aequalitas iudicii; quarto magnitudo praemii.

Congratulatio tangitur, cum dicit ait illi Dominus eius: euge, serve bone et fidelis etc..

Unde dicitur Is. Lxii, 5: ecce gaudebit sponsus super sponsam, et gaudebit super te Dominus tuus. Unde exultanti animo recipit eum, cum dicit euge. Euge vox est exultationis.

Sequitur commendatio. Et primo commendat de humilitate, cum dicit serve, quia recognoscebat se esse servum eius; Lc. XVII, 10: cum omnia bene feceritis, dicite: servi inutiles sumus. Item commendat eum de bonitate per hoc quod dicit bone; quia proprie bonum est diffusivum sui; unde bonus multiplicavit bonitatem. Item a fidelitate, quia non sibi retinuit, sed Domino obtulit; unde dicitur et fidelis; I Cor. IV, 2: iam quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

Et supra XXIV, 45: quis putas est fidelis servus et prudens? unde approbat eum dicens fidelis. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat, II Cor. X, 18.

Deinde ponit aequalitatem, ut praestet aequitatem iudicii, dicens: quia super pauca fuisti fidelis supra multa te constituam. Ista pauca sunt omnia quae sunt in vita ista, quia quasi nihil sunt in comparatione ad caelestia.

Unde vult dicere: quia fuisti fidelis ratione bonorum, quae sunt praesentis vitae, super multa te constituam, id est dabo tibi spiritualia, quae sunt super omnia bona ista; Ic. XVI, 10: qui fidelis est in minimo, et in maiore fidelis est.

Sequitur magnitudo praemii: intra in gaudium Domini tui. Gaudium enim est praemium; Io. XVI, 22: videbo vos, et gaudebit cor vestrum.

Et posset dicere aliquis: nonne visio est praemium, vel aliquod aliud bonum? dico quod si alia res dicatur praemium, gaudium tamen est finale praemium.

Sicut possem dicere, quod est finis gravium locus inferior; item quiescere in illo loco, et illud est magis principale. Sic gaudium nihil aliud est quam quies animi in bono adepti; unde ratione finis dicitur gaudium praemium.

Et quare dicit intra in gaudium, non accipe? dicendum quod duplex est gaudium: de bonis exterioribus et de bonis interioribus; qui gaudet de bonis exterioribus, non intrat in gaudium, sed intrat gaudium in ipsum; qui autem gaudet de spiritualibus intrat in gaudium. Cant. I, 5: introduxit me rex in cellaria sua.

Vel aliter. Quod est in aliquo, continetur ab illo, et continens maius est. Quando ergo gaudium est de aliquo, quod minus est quam cor tuum, tunc gaudium intrat in cor tuum.

Sed Deus maior est corde; ideo qui gaudet de Deo, intrat in gaudium.

Item intrat in gaudium Domini, id est de Domino, quia Dominus veritas est. Unde nihil aliud est beatitudo, quam gaudium veritatis.

Vel sic: intra in gaudium Domini tui, id est de eo gaude quo gaudet, et de quo gaudet Dominus tuus, scilicet de fruitione sui ipsius. Tunc ergo gaudet homo ut Dominus, cum fruitur ut Dominus; unde dicit Dominus apostolis: statui vos ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, id est ut sitis beati in quo sum beatus.

Accessit autem et qui duo talenta acceperat: supra actum est de iudicio quantum ad primum servum, qui quinque talenta acceperat; hic agitur de iudicio quantum ad secundum servum, qui duo talenta acceperat.

Quantum ad litteram nihil differt a primo, nec est aliquid dicendum nisi quod dictum est de primo; et ideo non oportet iterare, quia et iste eadem commendationem et idem praemium recepit, sicut qui quinque talenta acceperat. In quo datur intelligi, secundum Origenem, quod qui parvum donum a Deo recipit, et bene utitur secundum posse suum, tantum accipit et meretur quantum qui magnum. Hoc enim solum requirit Dominus ab omni homine, quod ei serviat in toto corde suo, ut habetur Deut. VI, 5.

Sed hoc potest habere dubietatem.

Ponatur quod aliquis habeat magnam mensuram bonorum, alter parvam; si operatur iste secundum paucam caritatem quam accepit, tunc merebitur tantum quantum qui plus accepit: quod videtur quod non possit esse, quia sic mereretur tantum vel plus qui minus habet de caritate quam qui plus.

Et ideo distinguendum est, quia quaedam sunt bona quae efficiunt, et eliciunt actum voluntatis et inclinant; quaedam autem quae non. Donum quod inclinat voluntatem et elicit actum est caritas. Non potest ergo esse qui plus habet de caritate, quin maiori nixu utatur, et melius. Sed sunt alia dona quibus potest aliquis uti secundum maiorem et minorem caritatem, ut scientia et huiusmodi: in talibus qui maiori conatu utitur, quantum ad praemium magis meretur; unde dicitur Lc. XXI, 3 s., quod paupercula mulier plus misit in gazophilacium quam illi qui plus apposuerunt, quia usa est secundum totum posse suum.

Accedens autem et qui unum talentum acceperat, ait. Hic determinatur de iudicio mali servi. Et primo ponitur ratio; secundo condemnatio quam suscepit, ibi respondens autem Dominus eius dixit ei.

Mirabilem rationem proposuit.

Primo enim blasphemiam proposuit; inde negligentiam assumpsit; tertio innocentiam conclusit. Et sic non poterat valere syllogismus.

Blasphemiam, cum dicit Domine, scio quod homo durus es. Negligentiam, cum dicit abii et abscondi talentum etc..

Innocentiam, cum dicit ecce habes quod tuum est.

Et consideremus quod dicit quod accessit. Dictum est supra de illo qui quinque talenta acceperat quod accessit, id est fiduciam habuit; sed iste non accessit cum fiducia, sed per violentiam.

Vel aliter, quia aliqui in his quae male faciunt, videtur eis bene fecisse. Prov. XXVI, V. 16: sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. Unde visum fuit ei quod bene fecisset.

Secundum Origenem, videtur aestimatio de Deo alicui sicut de homine duro, a quo se abstrahit aliquis propter duritiam.

Eccli. IX, 18: longe abesto ab homine potestatem habente occidendi. Et ideo sicut qui cognoscit hominem durum, non vult ei servire, sic cogitant aliqui de Deo, quod sit homo durus.

Et secundum hoc iste servus habebat tres malas opiniones de Deo. Primo quod Deus non esset misericors; secundo quod ei aliquid accresceret a bonis nostris; tertio quod non omnia essent a Deo; et omnes istae opiniones procedebant ab una radice mala, quia cogitabat quod Deus esset quasi unus homo.

Et hoc signatur cum dicit: scio quod homo durus es, idest aestimo te esse hominem; quod non est verum, ut habetur Num. XXIII, V. 19: non est Deus ut homo; Is. LV, 9: sicut exaltantur caeli a terra, sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris. Et dicit, durus, quia homo durus non flectitur. Et dicitur de tali iob XLI, 15: cor eius indurabitur ut malleatoris incus. Sed non sic est Dominus, quia miserator et misericors Dominus, Ps. Cx, V. 4.

Duritia solet accidere ex avaritia; prov. XXIX, 4: rex iustus erigit terram, vir avarus destruet eam; ideo ita aestimat quod sit durus, et ita avarus; et ideo attribuit ei quae sunt avari: metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti, idest ita durus es quod aliena rapere non cessas; quod tamen falsum est; iob XXXV, 7: porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? et in Ps. XV, 2: bonorum meorum non eges. Unde in hoc imponebat ei quod indigeret bonis nostris.

Tertium erat quod esset aliquod bonum, quod non esset a Deo; ut sunt aliqui qui ea quae habent de patrimonio, vel de studio, non dicuntur habere a Deo: et hoc est quod dicit ubi non seminasti; contra illud Iac. I, V. 17: omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum.

Item aliqui aestimantes ipsum esse durum, extrahunt se a servitio suo. Unde aliqui, qui possunt multum proficere, dicunt: si audirem confessiones, et facerem praedicationes, fortassis male accideret mihi: tales Deum durum reputant. Item aliqui dicunt: si intrarem religionem, fortassis peccarem, et essem deterius; isti reputant Deum durum, qui credunt si adhaeserint Deo quod deficiat eis. Tales sunt similes his qui desperant de Dei misericordia. Ista allegabat iste servus.

Et tamen ista vera sunt, et habent fulcimentum ab auctoritate. Est enim durus cum peccatoribus, et benignus recurrentibus ad eum; Sap. XI, 11: hos quidem tamquam pater monens probasti, illos autem tamquam rex durus interrogans condemnasti; Thren. III, 25: bonus est Dominus animae quaerenti eum; II Paral. XXX, 18: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui requirunt in toto corde Dominum Deum patrum suorum.

Ergo durus est cum peccatoribus, et misericors bonis. Et non est dubium quod timeri debet ne contemnatur; unde ad Hebr. X, 31: horrendum est incidere in manus Dei viventis.

Sed inquantum est misericors, debemus sperare quod si se dat aliquis servitio suo, quod non cadet; et si ceciderit, resurget.

Item quod dicit metis ubi non seminasti, licet falsum sit, tamen quoad aliquem sensum verum potest esse; quia non requirit propter se, sed propter nostram utilitatem; quia ipse metit gloriam suam quam non seminavit. Item congregas ubi non sparsisti.

Qui enim metit, accipit in multitudine; ille autem qui congregat, ex multis recipit; sic vult Dominus quod sua gloria ex diversis hominibus crescat. Unde apostolus, II ad Cor. I, 14: gloria vestra sumus, sicut vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

Similiter quod dicit metis ubi non seminasti, quoad aliquid veritatem habet, quia homo seminat, et Deus colligit; Io. IV, 37: alius est qui seminat, alius qui metit. Ego misi vos metere ubi non laborastis.

Homo enim seminat opera sua, et Deus metit ad gloriam suam; ad Gal. Ult., 8: quae seminaverit homo, haec et metet. Et Dominus dicit, Io. XIV, 3: veniam et accipiam vos ad meipsum. Si enim facis eleemosynam, tu seminas, et Dominus metit, quia sibi fortasse reputat. Unde ipse dicit, infra in hoc cap.: quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Item sicut supra dictum est: semen est verbum Dei, unde aliquando colligit Deus fructus boni operis, ubi non est seminata praedictio; Rom. II, 14: homines qui legem non habent, ipsi sibi sunt lex. Tertio modo quod quaedam mala fiunt ab homine, sicut mala carnis, ex quibus malum colligi debet. De quo ad Gal. Ult., 8: qui seminat in carne, de carne metet corruptionem. Attamen Deus facit venire ad bonum aliquid, ut bonum iustitiae, humilitatis vel huiusmodi.

Unde iste servus primo blasphemus fuit.

Deinde tangitur negligentia sua timens abii; Ps. XIII, 5: trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Verum est quod timendus est Deus, ut evitetur peccatum, secundum quod habetur iob XXXI, 23: semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum. Unde quod non peccet homo, hoc debet facere ex amore, non timore. Ideo sequitur: abscondi talentum tuum in terra, quia ex timore, quia timor servilis multa mala facit.

Tunc concludit ecce habes quod tuum est. Unde conservavit scientiam, et non multiplicavit. Et hoc non sufficit, quia oportet multiplicare; I ad Cor. IX, 16: si non evangelizavero, non est mihi gloria.

Respondens autem Dominus eius dixit ei. Hic ponitur condemnatio servi. Et sicut in aliis servis primo commendavit eos, Deinde posuit aequitatem iudicii, et postea praemium; sic in isto, primo vituperat eum; secundo ponit aequitatem iudicii; tertio poenam.

Secunda ibi sciebas quia meto ubi non semino etc.; tertia ibi tollite itaque ab eo talentum.

Dicit ergo serve male et piger.

Servum vocat, quia propter timorem dimisit, et servorum est timere serviliter. Et ideo ad Rom. VIII, 15: non accepistis spiritum servitutis iterum in timore. Item eum malum vocat, quia malum dixerat de Domino suo; supra XII, 35: malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala. Item vocat eum pigrum, quia operari noluit; Prov. XX, 4: propter frigus piger arare noluit, propter frigus scilicet timoris.

Sciebas quia meto ubi non semino etc.. Nunc arguit eum de culpa. Et primo proponit quod sciebat; secundo quid facere oportebat; tertio quid inde sequeretur.

Dicit ergo sciebas quod meto ubi non semino, et tamen non operaberis; quamvis habeatur Lc. XII, 47: servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens plagis vapulabit multis. Item dixerat quod erat durus, et quod colligebat ubi non seminabat.

Dominus bene confitetur quod ipse metit ubi non seminat; sed non confitetur quod sit durus, quia quod requirit ab homine, hoc non facit propter duritiam, sed propter misericordiam, ut bonum suum multiplicetur.

Oportuit ergo te pecuniam meam committere nummulariis. Et sequitur: sicut tu dicis quod meto ubi non seminavi, et colligo ubi non sparsi. Sed quia haec facio, multo magis volo quod pecunia mea multiplicetur. Et loquitur secundum similitudinem illorum, qui pecuniam tradunt ad multiplicationem. Pecunia ista sunt verba Dei: unde in Graeco habetur argireon: per argentum enim, quod sonorum est, signatur verbum Dei; Ps. XI, 7: eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum.

Nummularii possunt dici dupliciter, propter duplex officium, quia officium habent ut probent pecuniam utrum sit bona, item ut exhibita pecunia lucrentur. Secundum primum nummularii sunt auditores qui debent probare quod audiunt; iob XII, 11: nonne auris verba diudicat? item illi qui multiplicant, ut apostoli, qui aliis dederunt donum spiritus sancti, constituendo episcopos etc.. Ad tit. I, 5: huius gratia dimisi te Cretae, ut constituas per civitates presbyteros etc..

Et ego veniens recepissem utique quod meum est. Unde istud bonum sequeretur. Et quod est illud bonum? triplex.

Cum Dominus dat tibi intellectum, et tu studes ad operandum, multiplicas; Iac. I, 22: estote factores verbi et non auditores tantum.

Item quando dat Dominus virtutem, et studes ad bene utendum; I Petr. II, 2: quasi modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem.

Item ut quod in te habes, aliis studeas impartiri.

Consequenter ponit poenam, et circa hoc duo facit.

Primo ponit poenam damni; secundo sensus.

Circa primum primo ponit poenam damni; secundo generalem sententiam, ibi omni enim habenti dabitur, et abundabit.

Dicit ergo tollite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta.

Sicut dicit Gregorius, ille qui quinque talenta acceperat, est ille qui scientiam habet de terrenis, quae subiacent quinque sensibus; qui autem unum, est qui habet intellectum sine opere. Accidit ergo quod qui habet intellectum, exercitat se in illo; ps.

Cxviii, 104: a mandatis tuis intellexi, propterea odivi omnem viam iniquitatis. Aliquando e converso accidit quod aliquis habet donum intellectus, et occupat se in terrenis, et totum amittit; Apoc. III, 11: tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam.

Vel potest dici quod ille qui quinque talenta recipit, magis accepit: et secundum quod magis laboravit, magis accepit. Unde unus accepit talentum alterius, quia sanctus homo non solum gaudebit de suis bonis, sed de omnibus quae facta sunt per quoscumque, et ita accipiet coronam istius, et sic talentum eius.

Consequenter ponitur generalis sententia omni enim habenti dabitur, et abundabit.

Istud potest exponi quadrupliciter. Primo sic, secundum Gregorium: ab eo qui non habet, non posset aliquid auferri; sed contingit quod aliquis habet dona gratuita, et non habet caritatem; unde omnia auferentur ab eo, quia non habet ad sui utilitatem; I ad Cor. XIII, 1: si linguis hominum loquar et Angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens.

Unde si habeat homo caritatem, dantur ei multa bona, quia accipiet bonum alterius, quia gaudebit de bono alterius sicut de suo.

Chrysostomus exponit de doctrina: qui habet gratiam docendi, et non exercitat se, amittit illam. Alter, qui non habet, et exercitat se, acquirit eam, ita ut sit doctor.

Hieronymus exponit sic: aliquis habet ingenium, et dat se otio, efficitur rudis et hebes; aliquis autem non habet ingenium, et exercitat se, et acquirit ingenium. Et ita habenti studium datur scientia et ingenium; et non habenti, etiam illud quod habet, scilicet ingenium, auferetur ab eo. Item, secundum Hieronymum, exponitur de fide, quia habenti fidem dabitur gratia; ad ephesios II, 8: gratia estis salvati per fidem. Unde qui non haberet fidem, etsi haberet alia, sine fide nihil valerent.

Hilarius autem exponit de populo Iudaeorum et gentilium, quia Iudaei videbantur habere legem Dei, et noluerunt obedire, unde facti sunt alieni; populus autem gentilium recepit quod non habebat, et intravit in benedictionem olivae.

Consequenter agit de poena sensus.

Duo autem sunt sensus, visus scilicet et tactus. Ideo ponit primo poenam visus; secundo tactus.

Cum dicit et inutilem servum mittite in tenebras exteriores. Et notate quod non punitur propter malum quod fecerit, sed propter bonum quod omisit; unde supra VII, 19: omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur. Et alibi, Io. XV, 2: omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum.

Et dicitur servus inutilis, quia bonum quod habet, non expendit in utilitatem aliorum: ut si intellectum habuit et non expendit in usum bonum, alios docendo; si pecuniam, et non exercuit opus misericordiae.

Mittite in tenebras exteriores.

Origenes dicit quod quidam ante eum dixerunt quod damnati a toto mundo eiicientur.

Unde dicunt infernum esse extra totum mundum.

Et innitebantur illi quod dixit iob XVIII, V. 18: de orbe transfert eos Deus. Ipse autem sic exponit: in tenebras, quia ignorant; Ps. Lxxxii, 5: nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulat.

Et sequitur poena tactus illic erit fletus et stridor dentium. Hoc est expositum supra XXIV.

#3 Lectio 3

Supra Dominus praemisit diversas parabolas pertinentes ad iudicium; hic autem manifeste de suo iudicio agit: et tria facit.

Primo agit de adventu iudicis; secundo de congregatione iudicandorum; tertio de iudicio.

Secunda ibi et congregabuntur ante eum omnes gentes; tertia ibi et dicet rex etc..

Circa primum quatuor sunt consideranda.

Primo tangitur conditio iudicis venientis; secundo dignitas; tertio ministri; quarto iudiciaria auctoritas.

In hoc quod dicitur cum venerit filius hominis, non est dubium quin idem sit filius Dei.

Sed quare potius nominat filium hominis quam filium Dei? una ratio est, quia in quantum filius hominis iudicabit; Io. V, 27: potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Et hoc propter tria. Primo ut ab omnibus videatur: in forma enim divinitatis non poterit videri nisi a bonis, unde si ab omnibus videri debeat, debet videri in forma hominis. Apoc. I, 7: videbit eum omnis oculus. Item propter meritum Christi: hoc enim ipse meruit per suam passionem; ad philipp.

II, 8: humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum.

Item ut appareat iudicaturus in forma in qua iudicatus fuit; iob XVI, 22: utinam sic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. Item ex Dei clementia, ut homines ab homine iudicentur; ad Hebr. IV, 15: non habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris. Iste ergo erit filius hominis.

Et cuius erit dignitas? veniet in maiestate sua; Lc. XXI, 27: videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna et maiestate. Sed quid per maiestatem potest intelligi? dicendum quod divinitas, quia licet appareat in forma hominis, tamen apparebit cum divinitate. Unde apostolus, I thess. IV, 15: Dominus in iussu et in voce Archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo.

Et de hoc dicitur etiam Act. IX. Vel in maiestate, idest in gloria, quia suum corpus erit gloriosum; et veniet cum societate gloriosa; unde supra XVI, 27: filius hominis venturus est cum gloria.

Et ideo subdit et omnes Angeli cum eo. Hic agit de ministris. Et potest intelligi de caelestibus spiritibus; Ps. Ciii, 4: qui facit Angelos suos spiritus. Et quare veniet cum istis? quia custodes sunt hominum; Ps. Xc, 11: Angelis suis Deus mandavit de te. Ideo aderunt tamquam testes, quia boni custodiam suam receperunt, mali autem non, sed repulerunt; Is. L, 7: curavimus Babylonem, et non est sanata.

Vel omnes Angeli, idest praedicatores, vel doctores veritatis; Mal. II, 7: labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius. Istis competit iudiciaria potestas, ut dicit Augustinus. Is. III, 14: Dominus ad iudicium veniet et omnes sancti eius cum eo; Prov. Ult., 23: nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terrae.

Tunc sequitur iudiciaria potestas: tunc sedebit super sedem maiestatis suae.

Non debemus intelligere secundum sedem corporalem; sed sedes eius homines sancti sunt et Angeli. In eis sedebit, quia per eos iudicium exercebit. De hominibus dicitur supra XIX, 28 quod sedebunt super sedes duodecim etc.. De Angelis dicitur Col. I, 16: sive throni, sive dominationes etc. Et in Ps. Lxxix, V. 3: sedes super cherubim; et Ps. IX, 5: sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam.

Consequenter ponitur congregatio; secundo divisio.

Dicit ergo et congregabuntur omnes gentes.

Per gentes non solum gentes signantur, sed omnes homines qui nati sunt ab Adam usque ad finem mundi; II ad Cor. V, 10: omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque quod gessit in corpore, sive bonum, sive malum. Inter istos etiam parvuli nati, quia, etsi nihil habeant proprio merito, habent tamen aliquid, scilicet vel culpam ex peccato primi hominis, vel gratiam ex sacramento Christi.

Unde notandum quod non omnes isti congregabuntur ad idem; sed erit quadruplex genus eorum qui comparebunt in iudicio.

Quidam enim comparebunt ut iudicentur per discussionem meritorum; sed istorum quidam damnabuntur, quidam salvabuntur.

Quidam vero ut sine discussione sententiam recipiant. Iudicari enim dupliciter dicitur: scilicet vel sententiam recipere, quia omnes vel praemiabuntur vel punientur, vel dicitur iudicari, per discussionem meritorum reddere rationem. Et haec discussio non erit necessaria omnibus, quia peccata et merita illorum praecipue discutentur, qui fuerunt coniuncti cum Christo per fidem: illi enim qui totaliter alieni sunt a Christo, non indigent

discussione, secundum quod dicitur Io. III, 18: qui non credit, iam iudicatus est. Gregorius ponit exemplum: qui inimicum suum accipit in bello, non expectat iudicium, sed iam iudicatus est, sic etc.. Item aliqui sunt qui nihil habent commune cum mundo, quia omnia dimiserunt propter Christum, et isti apparebunt ut iudices; unde supra XIX, 28: vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim tribus Israel.

Qui sunt ergo qui iudicabuntur? fideles qui implicati sunt saecularibus, quorum quidam sunt eis bene utentes, ut habetur I ad Tim. VI, 18: divitibus praecipe bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare etc.. Qui autem detinentur, et eis involvuntur, damnabuntur.

Sed quae est necessitas? nonne omnes in morte recipiunt quod meruerunt? ad quid ergo iudicabuntur? notandum quod praemium quod iusto Dei iudicio datur hominibus, est duplex: primum est stola animae, et secundum stola corporis.

Quantum ad stolam animae, in morte recipitur, sed tunc gloriam corporis simul recipient.

Unde quantum ad animam omnes simul recipiunt corpora, sed quantum ad poenam, omnes simul damnabuntur; unde Is. XXIV, 22: congregabuntur congregatione unius fascis, quia unum sunt in peccato.

Istam congregationem possumus intelligere congregationem localem, quia omnes congregabuntur in uno loco; ioel III, 2: congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem iosaphat; quia qui salvantur, per passionem Christi salvantur, et qui damnantur, per contemptum passionis eius damnantur; ideo ubi facta fuit passio Christi, ibi iudicium.

Et intelligendum est quod boni in aere occurrent ei obviam, aliqui vero in terra manebunt. Secundum Origenem ista congregatio non erit localis, sed dispersi erunt, et in locis singulis congregabuntur; et hoc vult illud quod est dictum supra XXIV, 27, quod sicut fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem, ita erit et adventus filii hominis, quia ubicumque erunt, erunt ibi praesentes. Unde vult quod erit congregatio spiritualis, quia modo quidam disperguntur ab eo, quidam se tenent cum eo; sed tunc omnes congregabuntur; Is. XL, 5: videbit omnis caro salutare Dei nostri.

Tunc agit de separatione et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hoedis. Et primo ponitur secundum nomen; secundo secundum situm, ibi et statuet oves quidem a dextris etc..

Dicit ergo et separabit eos ab invicem.

Notate quod quamdiu mundus durat, mali sunt bonis permixti. Vix autem est aliqua societas, quin aliqui sint mali; Cant. II, 2: sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Sed in illo iudicio mali erunt ad unam partem, boni ad aliam; Eccle. XXXV: iudicabit inter oves et hoedos.

Sed quare bonos vocat oves? hoc est propter quatuor. Invenimus enim in ovibus innocentiam, II regum XXIV, 17: isti qui oves sunt, quid fecerunt? item patientiam; Is. LIII, 7: tamquam ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. Item ps.

XLIII, 22: aestimati sumus sicut oves occisionis.

Item obedientiam, quia ad vocem pastoris congregantur; Io. X, 27: oves meae vocem meam audiunt. Item affluentiam fructuum: sicut ex ove plures fructus percipimus, sic multi sunt fructus bonorum; ez. XXXIV, 3: lac comedebatis, et lanis cooperiebamini.

Item per hoedos intelligit peccatores, quia est animal per praecipitia vadens, item ad coitum fervidum et contrarias habet proprietates, item pro peccato offerebatur.

Consequenter ponitur divisio quoad situm et statuet oves quidem a dextris, hoedos autem a sinistris. Quid intelligitur per dexteram, et quid per sinistram? potest dici quod ad litteram ita fiet, quod boni ad partem unam, et mali ad aliam constituentur.

Vel quia dextera pars nobilior est, ideo qui sunt boni, situm habebunt nobiliorem, quia occurrent Christo in aere.

Origenes retorquet istud ad finalem remunerationem; quia qui intentionem suam direxerunt ad Deum, erunt a dextris, idest in remuneratione aeterna; Eccle. X, 2: cor sapientis in dextera eius, et cor stulti in sinistra illius.

Item Prov. IV, 27: vias quae a dextris sunt novit Dominus; perversae vero sunt, quae sunt a sinistris.

Tunc dicit rex his qui a dextris eius erunt etc.. Hic agitur de iudicio. Et primo promulgatur sententia quoad bonos; secundo quoad malos; tertio ponit complementum.

Circa primum tria facit.

Primo ponitur sententia; secundo admiratio salvandorum; tertio satisfactio.

Secunda ibi tunc respondebunt ei iusti; tertia ibi respondens rex dicet illis.

Circa primum duo facit.

Primo invitat ad praemium; secundo comparat ad meritum.

Dicit ergo tunc dicet rex. Et vocat eum regem, quia regis est iudicare; Prov. XX, 8: rex qui sedet in solio dissipat omne malum intuitu suo.

Sed est quaestio: numquid fiet per vocalem sententiam? quidam dicunt quod verbotenus et quod multum tempus tenebit iudicium; et hoc dixit Lactantius, quod durabit mille annis; sed hoc non est verum. Sed hoc ad interiorum locutionem referri debet; et inducit in cognitionem hominum, quia boni digni gloria, mali poena. Unde quod isti dicent non erit vocale, sed secundum interiorum instinctum; et hoc dicit Augustinus, quod divina virtute erit, quod unicuique occurret quod fecit. Et hoc patet per apostolum rom. II, 15: testimonium reddente illis

conscientia eorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Dominus occulta hominum etc..

Ideo ad interiorem locutionem debet referri.

Et videtur tria tangere, quia ponitur invitatio, causa sententiae, et ipsum praemium.

Invitatio venite, benedicti patris mei.

Sed quare dicit benedicti patris mei? quia non erit nobis secundum nostrum meritum, sed secundum quod confirmamur merito Christi; unde Apoc. III, 21: qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum patre meo in throno eius; Lc. XXII, 29: ecce ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum. Ego in quantum homo, in quantum fruor verbo.

Item quantum ad corpus; ad Phil. III, 21: reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae. Venite, id est conformamini; I Io. III, 2: cum apparuerit, similes ei erimus.

Sed numquid boni modo non sunt coniuncti Deo? dico quod sic per caritatem non plenam, item per fidem aenigmaticam; sed tunc congregabuntur in caritate plena, in fide non aenigmatica; quia nunc corpus quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, Sap. IX, 15.

Causa huius praemii est duplex: causa damnationis est ex homine, causa salutis ex Deo; Osee XIII, 9: ex te perditio tua, Israel, ex me tantummodo auxilium tuum. Unde causam salutis invenimus temporalem et aeternam; temporalis est appositio gloriae, et hoc tangitur, venite, benedicti patris mei.

Dicere suum est facere; unde Ps. XXXII, 9: ipse dixit, et facta sunt. Unde eius benedicere, est gratiam infundere, unde dicit patris, quia non est ex nobis, sed ex Deo; iac. I, 17: omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum.

Item alia causa est Dei praedestinatio; et hoc notatur cum dicit paratum vobis regnum.

Unde apostolus ad Rom. VIII, 30: quos praedestinavit, hos et vocavit; Is. Lxiv, V, 4: oculus non vidit, nec auris audivit, quae praeparavit Deus diligentibus se.

Et dicit a constitutione mundi. Sed quomodo est hoc? nonne ipse elegit eos ab aeterno? ipse elegit nos ante mundi constitutionem, ad Eph. I, 4. Et dicendum quod elegit ab aeterno, sed a constitutione mundi manifestavit.

Sed quid est praemium illud, quod tangit possidete paratum vobis regnum? et quod est istud regnum? istud regnum est regnum caelorum; Ps. Cxlv, 13: regnum tuum, Domine, regnum omnium saeculorum.

Qui possidet Deum, possidet regnum; Apoc. V, 10: et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes.

Sed diceret aliquis: nolo regnare, sufficit mihi quod non damner. Hoc non potest esse.

Vel eris rex et habebis regnum, vel eris damnatus.

Et dicit possidete, id est intrate in possessionem.

Intrare autem in possessionem proprie convenit ei, qui ius habuit. Istud autem ius habuimus ex ordinatione divina; item ex acquisitione Christi, qui nobis hoc acquisivit; item ex gratia sua; Eph. I, 14: qui est pignus haereditatis nostrae. Item dicitur possessio, quae pacifice habetur; unde plenarium dominium signatur. Modo habemus Deum, sed non quiete, quia inquietatur homo multis modis; sed tunc quieta erit possessio; I Petr. III, 9: in hoc vocati estis, ut benedictionem haereditate possideatis; supra XVIII, V, 29: et vitam aeternam possidebit. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare etc.. Supra posita est sententia de praemio, hic posita est de merito. Ex quo considerare debemus quod duplex est causa beatitudinis: una ex parte Dei, id est benedictio Dei; alia ex parte nostra, id est meritum quod est de libero arbitrio: non enim debent homines esse desides, sed cooperari gratiae Dei, ut dicitur I ad Cor. XV, 10: gratia Dei sum id quod sum, et gratia Dei in me vacua non fuit.

Sed cum sint multa bona merita, solum fit mentio de operibus misericordiae.

Et ex hoc aliqui acceperunt occasionem errandi, dicentes quod solum per opera misericordiae salvantur, vel damnantur per omissionem eorum; ita quod si commiserit aliquis multa peccata, et exercent se in operibus misericordiae, salvabitur, iuxta illud Dan. IV, 24: peccata tua eleemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum; contra illud quod habetur ad Rom. I, V, 32: qui talia agunt, scilicet peccata, digni sunt morte. Et ad Gal. V, 21 post enumerationem peccatorum carnalium dicit: qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Ideo istud non est tenendum.

Sed posset esse quod aliquis abstinet, et poenitet, et sic per eleemosynam potest liberari: eleemosynam enim debet homo incipere a se; Eccli. XXX, 24: miserere animae tuae placens Deo.

Et quare magis fit mentio de istis operibus quam de aliis? dicendum, secundum Gregorium, quod proponit ista tamquam minora: si enim ista quae dictat natura, non faciunt, nec alia multo magis. Et hoc consonat verbis evangelii, quia isti dicunt quando vidimus te esurientem, et pavimus? etc., quasi dicant: istud est modicum. Et cum magis parum reputant, Dominus magis exultat dicens quod fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Augustinus dicit quod omnes peccant in mundo, non tamen omnes damnantur; sed qui non poenitent, nec satisfaciunt. Sed qui poenitet et promittit satisfactionem per opera misericordiae, salvatur.

Origenes dicit quod sub operibus misericordiae omnia bona sunt dicta vel praetermissa propter praetermissionem huiusmodi operum. Et significatur quia eleemosyna non solum proximo fit, sed et sibi ipsi: si enim pascit esurientem, multo magis pascere debet se esurientem, et sic de aliis operibus. Item non solum sunt eleemosynae

corporales, sed etiam spirituales; ideo quidquid facit homo vel ad suam utilitatem, vel proximi, totum sub opere misericordiae continetur. Unde omnia vel sub his continentur vel sub contrario.

Septem sunt opera misericordiae, sed sex solum tanguntur. Ista septem habentur per versum: visito, potio, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

De sepultura vero hic non tangitur. Sed quare? ad excludendum errorem quorundam qui dixerunt quod animae non consequuntur requiem, donec corpus condatur. Sed hoc non est verum, quia nihil recipit anima a corpore, quando est separata.

Ponit ergo sex quae impenduntur contra defectum. Et quia est defectus quidam generalis, quidam specialis; primo agit de generali, secundo de speciali. Et quia quidam generaliter ab exteriori, quidam ad interiori, primo tangit defectus a parte interiori, secundo ab exteriori.

Dicit ergo esurivi, et dedistis mihi manducare. Hoc habetur Isaiae LVIII, 7: frange esurienti panem tuum.

Sitivi, et dedistis mihi bibere, quia propter me dedistis proximo. Unde supra X, 42: qui dederit calicem aquae frigidae uni ex minimis meis, non perdet mercedem suam, de istis duobus Prov. XXV, 21: si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere.

Item sunt defectus ab exteriori, et hi sunt duo, scilicet a tegumento coniuncto et separato. Dicit ergo hospes eram et collegistis me. Ad Hebr. Ult., 2: hospitalitatem nolite oblivisci; per hanc enim latuerunt quidam Angelis hospitio receptis. Quantum ad tegumentum coniunctum dicit nudus fui et operuistis me; iob XXXI, 19: si despexi praetereuntem eo quod non haberet indumentum: et sequitur, si non benedixerunt mihi latera eius, et de velleribus ovium meorum calefactus est; Is. LVIII, 7: cum videris nudum, operi eum.

Item quidam sunt particulares defectus; et horum quidam sunt naturales quidam ab exteriori.

Defectus naturalis et ab intrinseco est infirmitas; unde dicit infirmus, et visitastis me. Quantum ad exteriorem defectum dicit in carcere eram, et venistis ad me. Et potest per carcerem intelligi quaelibet tribulatio; ad Hebr. X, 34: nam et vinctis compassi estis.

Tunc respondebunt iusti dicentes.

Hic ponitur responsio mentalis. Bonarum mentium est quod ea quae propter Deum faciunt, parva reputent; Lc. XVII, 10: cum feceritis omnia quae praecepta sunt vobis, dicite, quia servi inutiles sumus. Et ad rom. VIII, 18: existimo quod non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis. Unde dicent quod ignorantes fecerunt, et haec dicent parva reputantes; unde quando vidimus te esurientem et pavimus? etc.. Unde hoc dicent admirantes.

Et respondens rex dicet illis.

Huic admirationi satisfacit, quia quando homo humiliat se et Deus exaltat hunc, quando homo se vilificat et Deus collaudat; unde quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis; supra X, 40: qui vos recipit, me recipit, quia caput et membra sunt unum corpus.

Et dicit fratribus, quia fratres sunt, qui Dei faciunt voluntatem; unde supra XII, 48 dicitur quod extendens manus in discipulos dixit: hi sunt fratres mei.

In quo notatur quod bonis dandum est; Eccli. XII, 4: da bono, et non recipias peccatorem.

Et numquid dandum est peccatori? dandum est, cum fuerit in extrema necessitate, sed magis et prius iustis; ideo dicit fratribus meis. Multi enim veniunt, qui non fratres Dei sunt; unde I Io. IV, 3: omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est.

Unde caeteris paribus melius debemus facere bonis; tamen ad indigentiam etiam malis dandum est in tempore necessitatis, non propter fomentum peccati, sed naturae.

Numquid omnes sunt fratres Dei? ita; sed quidam secundum naturam, quidam secundum gratiam: secundum naturam omnes boni et mali; II Cor. XI, 26: periculum in falsis fratribus; secundum gratiam autem soli boni; Rom. VIII, 29: ipse est primogenitus in multis fratribus. Et his principaliter est miserendum et subveniendum; unde apostolus ad Gal. VI, 10 dicit: dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

Sed quare dicit eos minimos? hoc dicit quantum ad opinionem vulgi. Constat quod homines qui propter Deum parvi sunt, minimi reputantur, Iac. III. Item minimi propter humilitatem; supra XI, 25: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. Et loquitur a minori, quia possent dicere aliqui: si fecissem pari, vel aliquibus de magnis hoc, credo quod redderetur.

Ideo Dominus dicit quod non solum maioribus, sed imperfectis; ideo dicit minimis.

Tunc dicet rex et his qui a sinistris erunt. Hic ponitur condemnatio malorum.

Et primo ponitur condemnatio; secundo excusatio eorum; tertio confutatio.

Et circa primum ponit sententiam; secundo poenam.

Dicit ergo: discedite a me, maledicti. Haec sententia differt a prima, quia dixit in prima venite, benedicti patris mei etc.; hic autem non dicit: maledicti patris mei, quia benedictio nostra a Deo est, maledictio autem a nobis. Et ad Hebr. V, et Deut. XXIII, 5 vertit benedictionem in maledictionem.

Item differentia est, quia supra dixit possidete paratum vobis regnum etc., hic autem dicit ite in ignem aeternum qui paratus est diabolo et Angelis eius.

Et quae est ratio? dicit Origenes quod poenas non fecit propter homines, sed ipsi acquirunt sibi mortem manibus suis; is. XXXI, 7: in die illa abiiciet vir idola auri et argenti sui, quae fecerunt vobis manus vestrae.

Sed potest aliquis dicere: nonne etiam fecit Dominus diabolus bonum? notate quod loquitur Dominus de praeparatione secundum quod manifestatur ab origine mundi. Sed diabolus ab initio peccavit: unde Angelo, qui quantum ad naturam creatus est bonus, non paravit, sed peccato.

Esurivi. Hic non est aliud dicendum nisi quod diversimode loquitur ad bonos et ad malos: quia supra dixit explicite unumquodque per se, hic multa coniungit; unde infirmus et in carcere. Et quia coniungit ista duo, dicendum quod ad modum boni iudicis procedit qui invite condemnat, et large remunerat: unde verba remunerationis dilatatur, verba condemnationis abbreviat.

Tunc respondebunt ei et ipsi.

Et notate quod sicut boni abbreviant bona, ita mali culpas; unde dicunt: Domine, quando vidimus te esurientem aut sitientem? etc..

Totum simul dicunt; in quo datur intelligi quod non libenter discutiunt conscientias suas, contra illud Is. XLVI, 8: redite, praevaricatores, ad Cor. Unde, cum oportet redire, redeunt ad valde breve.

Tunc sequitur confutatio amen dico vobis: quamdiu non fecistis etc.. Simile habetur Lc. X, 16: qui vos spernit, me spernit; Zach. II, 8: qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.

Et ibunt hi in supplicium aeternum etc.. Posita sententia, ponitur effectus.

Et ibunt hi in supplicium aeternum. Supra dixerat quod in ignem aeternum, quia stare posset quod esset ignis aeternus, et tamen non aeternae cruciaret; ideo dicit in supplicium.

Iusti autem in vitam aeternam; io. XVII, 3: haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.

Quod autem sit supplicium aeternum habetur Dan. XII, 2: multi de his qui dormiunt in pulvere, evigilabunt, alii in vitam aeternam, alii in opprobrium, ut videant semper; apoc. XX, 15: missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudoprophetae cruciabantur die ac nocte in saecula saeculorum; Is. Ult., 24: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.

Quae est causa huius supplicii? quidam, ut Origenes, voluerunt quod non esset aeternum supplicium. Unde ponunt quod omne supplicium terminatur. Unde dicit quia quod dictum est hic, dictum est propter exaggerationem. Sed Augustinus arguit: si hoc ita est, ergo quod dicitur quod iusti ibunt in vitam aeternam, similiter diceretur secundum exaggerationem. Sed hoc dicitur secundum diuturnitatem, ut etiam concedit Origenes. Et hoc est detestabile, quod in eadem Scriptura sit talis diversitas. Sed quod hoc non possit esse, patet sic: quia hoc exigit iustitia, ut culpae poena respondeat aequalis. In qua enim mensura mensi fueritis remetietur vobis, supra VII, 1.

Sed quomodo post mortem tantam dilationem habebit supplicium aeternum? respondet Gregorius dicens quod Deus iudex est voluntatis, unde qui non retinuit voluntatem a peccato usque ad mortem, peccavit in suo aeterno; ideo dignum est quod Deus puniat in suo aeterno. Augustinus dicit sic: videmus quod poena debet esse aequalis culpae, et sic est etiam in iustitia humana, quod si quis peccat contra societatem civitatis, iudex non intendit mortem, nisi ut separet a societate civitatis perpetuo. Sed qui contra Deum, intendit excludere eum a societate caelestis curiae. Secundum Hilarium, culpae debetur poena, sed culpa non deletur nisi per caritatem; ergo quamdiu homo non habet caritatem, iustum est quod semper sit in poena. Ex quo ergo caritatem non habuit in hac vita, necesse est quod semper maneat in poena.

Item obiicitur quod sancti orabunt, et ipsi exaudientur. Ergo etc..

Dicit Gregorius quod dum sunt in via sancti pro eis exaudiuntur, sed non post.

Item obiicitur: Deus non delectatur in poena; quomodo ergo sine fine affliget? dicendum quod etsi non delectatur, tamen hoc facit ad iustitiam suam conservandam.

|+26 Capitulus 26

#1 Lectio 1

Postquam posuit evangelista praeparatoria passionis, hic accedit ad passionem Christi; et dividitur in duas partes: quia primo narratur passio quantum ad ea quae facta sunt a Iudaeis; secundo quantum ad ea quae a gentilibus XXVII, 1 mane autem facta etc..

Circa primum duo facit.

Primo ponitur praenuntiatio dominicae passionis; secundo narratur passio et ordo, ibi tunc abiit etc..

Praenuntiatur passio tripliciter: verbo Christi, consilio inimicorum, tertio facto et obsequio.

Secunda tunc congregati sunt etc.; tertia cum autem esset Jesus etc..

Circa primum primo ponit ordinem praenuntiationis, et ipsam praenuntiationem.

Ordinem et factum est cum consummasset. Et dicit sic, quia ipse solus est qui consummare potest. Nos incipere possumus, sed non consummare, iuxta illud eccle.

IV: multa dicimus, et deficiamus.

Item dicit sermones hos, scilicet quos a principio suae praedicationis dixerat, ex quo dixerat: poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum. Vel sermones quos dixerat de praenuntiatione gloriae, quia passio fuit exaltatio gloriae; Phil. II, V. 9: propter quod exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei patris.

Item non dicit solum omnes, sed hos omnes, quia omnia ad utilitatem credentium et fidei est locutus.

Scitis quia post biduum Pascha fiet: in ista praenuntiatione non simpliciter praenuntiat, sed dicit, post biduum Pascha fiet: et hoc factum est ad designandum quod non quaecumque passio est passio Christi, sed quae signatur per paschale sacrificium.

Et dicit post biduum. Et secundum hoc debetis considerare, quod verba haec dicta fuerunt luna decima tertia, idest feria tertia, quia luna decima quinta celebrabatur Pascha. Sed habetur Io. XII, 1 quod Dominus venit in bethaniam, et hoc in die sabbati; et alio die venit in ierusalem, et ibi eiecit vendentes et ementes, et in die lunae rediit, et vidit ficum arentem cui maledixit.

Et secundum marcum in die martis rediit, et tunc in illo die constituit omnes parabolas illas. Et illo die cum consummasset sermones hos, dixit: scitis quia post biduum Pascha fiet.

Hoc nomen Pascha, secundum quod dicit Hieronymus, a pascendo dicitur, sed proprie dicitur phase, quod est transitus.

Quadruplex autem est transitus, secundum quod Pascha quadrupliciter accipitur.

Secundum historiam celebrata est Pascha, quando exterminator percussit primogenita Aegypti; tunc praecepit Dominus quod manducarent phase, Ex. XII, 3. Item secundum allegoriam est transitus Christi per mortem; et de isto Io. XIII, 1: sciens Jesus quod iam hora esset ut transiret de hoc mundo ad patrem etc.. Item est moralis, sive typicus, secundum quod de carnali conversatione transitur ad spiritualem; Eccli. XXIV, 26: transite ad me omnes qui concupiscitis me. Item transitus generalis est, secundum quod dicitur quod caelum et terra transibunt etc.. Unde post duos dies, scilicet post doctrinam veteris et novae legis. Secundum Graecum dicitur a pasqui, quod est pasci.

Unde congrue sciens Christus quod transiret a mundo ad patrem, dixit et filius hominis tradetur, ut crucifigatur. Non dicit a quo tradetur, quia traditus est a patre; Rom. VIII, 32: qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum.

Item a seipso; ad Eph. V, 2: dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis etc.. Item a Iuda. Hic: quid vultis mihi dare, et ego eum vobis tradam? item a Iudaeis Pilato; Io. XVIII, V. 35: gens tua et pontifices tui tradiderunt te mihi. Item a Pilato gentibus; unde dicitur Io. XIX, 16: tradidit eum ad crucifigendum.

Tunc congregati sunt principes sacerdotum etc.. In parte ista ponitur perversum consilium Pharisaeorum. Et primo ponitur consilium de Christi passione; secundo de dilatione, ibi dicebant autem: non in die festo.

Circa primum notare possumus quod peccatum Iudaeorum aggravatur ex tempore, quia tunc, imminente paschali festivitate; Is. LVIII, 13: si averteris a sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo. Sed, ut credo, non ad diem immediatum refertur, sed circa illud tempus, quia Io. XI, 13 habetur quod collegerunt consilium et ex illa die cogitaverunt ut interficerent eum. Et tunc dicitur quod recessit Jesus in regionem iuxta desertum. Unde non fuit hoc immediate factum. Vel potest dici quod bis fuit factum.

Item aggravatur ex multitudine; unde dicitur: congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi; Is. I, 14: solemnitates vestras odovit anima mea: ecce enim manus vestrae sanguine plenae sunt.

Item ex conditione peccantium, quia erant de maioribus; unde dicitur, principes sacerdotum; Ier. V, 5: ibo ad optimates, et loquar eis; et post: et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Et Ps. II, 2: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum eius.

Item ex loco, quia in atrio principis sacerdotum.

Unde isti debebant alios cohibere a malitia, ipsi autem faciebant; Dan. XIII, 5: a senioribus egressa est iniquitas.

Sed numquid erant multi principes? praeceperat enim Dominus, quod esset unus solus summus sacerdos, sed non sufficiebat eis. Unde propter cupiditatem sacerdotum diviserant. Item iam amiserant, et a Romanis sacerdotum emebant. Vel vocat principes illos qui ante eum fuerant principes, et illum qui illius anni fuerat princeps.

Item tangitur illud de quo consiliabantur ut Jesum dolo tenerent. Et hoc erat fatuum eum credere dolo tenere, qui omnia sciebat; Ier. IX, 8: sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est.

Dicebant autem: non in die festo.

Hic agitur de dilatione: et ponitur consilium, et ratio. Dicebant autem: non in die festo. Posset aliquis dicere quod hoc dicerent ex devotione, ideo hoc tollit dicens ne forte tumultus fieret in populo; sciebant enim quod multi habebant eum ut prophetam, quidam vero ut Christum: ideo dissensio erat in populo, sicut habetur Io. VII, 30 ss. Et IX, 8 ss..

Ideo timebant ne tollerent eum a manibus suis. Hoc isti cogitabant, sed aliud cogitabat Christus: unde illi duo cogitabant, scilicet quod eum volebant occidere, et quod non in die festo crucifigeretur, ad significandum quod ista immolatio succedebat immolationi agni paschalis.

Cum autem esset Jesus in bethania.

Hic ponitur praenuntiatio per factum mulieris.

Et primo ponitur factum; secundo reprehensio; tertio excusatio.

Secunda ibi videntes autem discipuli indignati sunt; tertia ibi sciens autem Jesus.

Circa primum quatuor facit.

Primo locus describitur; secundo persona; tertio facultas; quarto opus.

Primo duplex locus ponitur, scilicet generalis et specialis.

Generalis, cum dicit cum esset Jesus in bethania; specialis cum dicit in domo simonis leprosi.

Notate quod tunc non erat leprosus, sed curatus fuerat a Christo, si enim esset, non remansisset Christus cum eo, cum esset illud prohibitum in lege: et tamen utrumque ad mysterium attinet. Bethania domus obedientiae dicitur: unde per hoc significatur eius obedientia; Phil. II, 8: factus est obediens usque ad mortem. Ideo competit ei esse in domo leprosi; Is. LIII, 4: et nos reputavimus eum ut leprosum. Et ob hoc potius ibi venit.

Alia ratio potest esse litteralis, scilicet ut illa haberet fiduciam veniendi ad Christum, quia iste erat cognatus mariae, et curatus erat ab eo lepra corporali, et ipsa veniebat ut curaretur a lepra spirituali.

Et notandum quod nullus alius dicitur venire ad Christum pro salute spirituali, excepta ista; ideo laude digna fuit.

Accessit ad eum mulier. Ecce persona. Matthaeus et marcus dicunt hoc accidisse in eodem loco, ioannes et Lucas non. Lucas enim loquitur de ista VII, V. 37, ss., et ioannes XII, 3 ss..

Est ergo quorundam opinio, ut fuit Origenis, quod fuerunt mulieres plures. Loquamur de primis duabus. Expresse dicit Hieronymus quod illa, de qua loquitur Lucas, non fuit soror Lazari, quia de illa dicitur quod pedes unxit, de ista dicitur quod pedes et caput.

Ambrosius super Lucam dicit quod utrumque potest dici, quod sit eadem, vel diversa.

Si dicimus quod eadem, possumus dicere: etsi eadem, non tamen eiusdem meriti: sed peccatrix non est ausa caput tangere, sed post habita fiducia caput unxit. Et Augustinus probat quod sit eadem, quia Io. XI, 5 antequam accedat ad istud factum, dicit: erat autem maria soror Lazari, quae unxit Dominum unguento, et extersit pedes eius capillis suis. Ideo videtur quod illa, de qua Lucas loquitur, sit eadem cum illa, quae est soror Lazari.

Origenes dicit quod non est eadem illa de qua Lucas loquitur, et illa de qua ioannes loquitur. Et potest probari ratione temporis, quia illud legitur factum antequam iret in ierusalem; hoc factum est cum dicit: scitis, quia post biduum Pascha fiet. Item ex loco, quia illa in domo marthae, de qua in ioanne; haec autem in domo simonis. Item per hoc quod ibi pedes, hic caput ungit. Quartum est quod ibi Iudas dixit: ut quid perditio haec? hic autem quod omnes discipuli.

Augustinus dicit quod eadem mulier est, et respondet ad rationes Origenis. Ad primam dicit, quod Matthaeus non servat ordinem historiae, sed recitat, quia ex hoc casu assumpsit Iudas occasionem peccandi, cum vidit unguentum effundi. Quod obiicit de loco Augustinus non solvit. Potest tamen sic solvi: quia iste homo erat magnae auctoritatis, et potestatem habens, et domus una eorum, quia cognatus eius erat. Aliter quomodo verum esset quod dicitur quod fecerunt ibi caenam... Et Lazarus erat unus de discumbentibus? accessit ergo mulier habens alabastrum unguenti. Alabastrum est genus marmoris, quod est translucens, et fiunt inde fenestrae.

Et de ista petra fiebant quaedam vasa, ubi conservabantur unguenta, sicut modo fiunt de terra contrita, quia ex sui frigiditate erant conservativa; unde alabastrum, idest vas de alabastrum plenum unguento. Et dicitur hic pretiosi, alibi quod nardi pistici. Pistis Graece, fidelis Latine. Unde pistici, idest non sophisticati.

Consequenter effectus ponitur: et effudit super caput eius discumbentis.

Sed hic quaestio duplex. Quomodo Christus sustinuit, quia videtur ad lasciviam pertinere? ad hoc respondit Augustinus de doctrina Christiana. Aliter existimatur in persona communi, aliter in persona prophetica: quia in persona communi secundum factum, sed in prophetica secundum suam significationem.

In persona communi significaret lasciviam; in persona prophetica significationem.

Expositio allegorica: quia significat sepulturam Christi, quia antiquitus corpora solebant inungi. Marci XIV habetur quod praevenit corpus inungere in sepulturam. Item mystice unguentum significat quodcumque opus bonum.

Istud autem opus dupliciter potest fieri, quia quoddam est quod non fit propter Deum, sed propter iustitiam naturalem, ut opus gentilis, et hoc est unguentum, sed non pretiosum.

Si propter Deum, sic est pretiosum. Unde pedes ungit, quando bonum opus facit propter utilitatem proximi; sed quando ad gloriam Dei, tunc ungit caput.

Sed quid est quod dicit ioannes quod pedes, et Matthaeus quod caput? Augustinus dicit quod utrumque.

Sed quid est quod dicit marcus quod fregit alabastrum? dicit Augustinus, quod sicut accidit aliquando, quod aliquis effundit sic, ut nihil remaneat, et post frangit: sic fecit ista, et effudit, et fregit.

Vel si vult aliquis calumniari, potest dici quod primo pedes, Deinde caput unxit.

Tunc sequitur increpatio mulieris videntes autem discipuli indignati sunt.

Sed hic opponitur, quia Io. XII dicitur quod solus Iudas dixit, iste quod omnes.

Duplex est responsio secundum Hieronymum: quia illud quod dicitur hic quod discipuli dixerunt, dicitur per synecdochem: discipuli, idest discipulus, et hic modus consuetus est in Scriptura; Hebr. XI, 37: secti sunt, quia unus sectus, scilicet nonnisi Isaias. Vel potest dici quod omnes, quia, secundum quod dicit Augustinus, Iudas omnes excitavit. Item, quod alii excitati propter inopiam pauperum, iste vero motus fuit propter avaritiam. Unde

dicunt ut quid perditio haec? sed quare hoc dicebant? audierant Dominum multum commendasse misericordiam; supra XIX, 21: si vis perfectus esse, vade, et vende omnia quae habes, et da pauperibus.

Sciens autem Jesus ait illis. Hic ponitur excusatio mulieris: et duo facit.

Primo excusat et commendat; secundo praemium eius tangit amen dico vobis etc.. Et primo excusat; secundo obiectioni discipulorum respondet; tertio exponit quod dixerat.

Dicit ergo quid molesti estis huic mulieri? Dominus semper est advocatus huius mulieris, quia Lc. VII, 39 Pharisaeus accusabat eam de peccato, unde dicebat: hic si esset propheta, sciret utique quae et qualis est mulier, quae tangit eum etc., et Dominus excusavit eam per dilectionem. Item Lc. X, V. 40 etiam martha accusabat eam de otio, et Dominus excusabat eam per contemplationem.

Hic discipuli de unguenti effusione, et Dominus excusat eam ex devotione, dicens: quid molesti estis huic mulieri? iob VI, 27: super pupillum irruitis, et subvertere nitimini amicum vestrum.

Opus bonum operata est in me; Prov. III, V. 27: noli prohibere aliquem benefacere; si potes, tu ipse benefac. Chrysostomus: aliquando contingit quod aliquis facit bonum opus ex genere, et forte melius facere potuisset; unde aliter est agendum ante factum et post factum. Unde post factum de facto commendandus est; sed si veniret ante factum, consulendum esset ei quod faceret quod melius est. Unde credendum quod si a Domino petiisset ante consilium, dixisset ei quod daret pauperibus.

Nam pauperes semper habebitis vobiscum etc.. Hic ponitur responsio ad obiectionem eorum, quia illi dicebant quod poterat dari pauperibus. Me autem non semper habebitis. Verum est secundum praesentiam corporalem, sed semper erit secundum praesentiam spiritualem. Unde dicit infra ult., 20: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

Et quid fecit? mittens autem hoc unguentum in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

Sed quid est? numquid intendit sepelire Christum? non. Sed, sicut dicit Augustinus, spiritus sanctus sicut movet ad loquendum, ita aliquando ad operandum; unde scriptum est Rom. VIII, 14: qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege. Unde accidit quod a spiritu sancto instruatur aliquis ad aliquem sensum, quem non intendebat. Sic ista bonum opus intendebat, sed spiritus sanctus illud ordinabat ad sepulturam.

Dicit bonum opus operata est in me. Posset aliquis dicere quod dare proximo esset bonum opus. Verum est, sed non tantum quod praediceretur per universum mundum; ideo subdit amen dico vobis: ubicumque praedicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, dicetur in memoriam eius, idest in commendationem eius. Hieronymus dicit quod iste crucifigendus praenuntiat evangelium narrandum in universo mundo, et tamen non erat adhuc divulgatum, cum Matthaeus scripsit.

Item notate, quod multi voluerunt divulgari nativitatem suam per universum mundum, et deleta est memoria eorum, factum tamen huius non est deletum; Prov. X, 7: memoria iustorum cum laudibus; et Ps. Cxi, 7: in memoria aeterna erunt iusti.

Tunc abiit unus de duodecim.

Supra posuit triplicem praenuntiationem dominicae passionis, hic intendit ad narrationem: et duo facit.

Primo praemittit praeparatoria; secundo agit de ipsa passione, ibi adhuc eo loquente etc..

Sunt autem tria praeparatoria.

Primo ponitur tractatus proditoris; secundo institutio communionis dominicae; tertio de oratione Christi.

Secunda ibi die autem azymorum etc., tertia ibi tunc venit Jesus cum illis in villam quae dicitur Gethsemani.

Circa primum tria.

Primo describitur persona proditoris; secundo tractatus proditoris; tertio sollicitudo; dicit ergo tunc. Intelligatis quod non refertur ad immediate praecedens, quia de ista muliere per transpositionem dictum est; sed retorquetur ad illud quod dictum est, quod congregati sunt principes sacerdotum et seniores populi... Ut Jesum dolo tenerent et occiderent.

Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Scarioth. Et describitur persona eius ex tribus.

Ex officio, quia unus erat de duodecim, non solum de discipulis, sed de duodecim specialiter vocatis; Io. VI, 71: nonne vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est? sed quare futurum malum et proditorem voluit eligere? prima ratio potest esse ad significandum quod nullum condemnat propter suam praedestinationem, vel salvat, sed propter praesentem iustitiam. Unde si damnaret propter suam praedestinationem, non imputaretur alicui. Item propter consolationem hominum: sciebat enim esse futurum, quod multi deciperentur in electionibus, sicut de Philippo accidit, qui elegit simonem magum; ideo Dominus permisit inter discipulos proditorem esse. Alia potest esse ratio ut nullus vituperaretur, si aliquis esset malus, cum in primo collegio unus fuerit malus.

Item describitur ex nomine persona proditoris: qui dicebatur Iudas. Inter discipulos vocati fuerunt hoc nomine duo; tamen unus fuit malus, per quod significatur, quod quidam confitentes Deum sunt boni, quidam mali. De bonis Ps. Cxiii, 2: facta est Iudaea sanctificatio eius. De malis dicitur ad titum I, 16: confitentur se nosse Deum, factis autem negant.

Item describitur a patria. Scarioth, est villa quaedam, et interpretatur memoria mortis, quia peccatum Iudae in memoria habetur. Et potest ad illud referri quod dicitur Ier. XVII, 1: peccatum Iuda scriptum est stilo ferreo in ungue adamantino.

Ad principes sacerdotum, qui Christum habebant interficere, obliviscens illius quod dictum est Ps. I, 1: beatus vir qui non abiit in consilio impiorum etc.. Et in Gen. XLIX, 6 dicit Iacob: in consilium eorum non descendat anima mea.

Et ait illis. Hic ponitur tractatus prodicionis. Et primo ponitur tractatus; secundo consummatio.

Et primo consideranda est cupiditas eius; secundo praesumptio.

Cupiditas, cum dicit quid vultis mihi dare et ego eum vobis tradam? propter pecuniam omnem amicitiam contempsit; Eccli. X, 10: nihil est iniquius, quam amare pecuniam; hic enim animam suam venalem habet. Iste enim quia non refravenit cupiditatem, incidit in prodicionem. Quia enim vidit quod fraudatus erat pretio unguenti, ideo voluit recuperare in prodendo Christum.

Item tangitur praesumptio, cum dicit et ego eum vobis tradam. Magna praesumptio fuit eum tradere, qui omnia sciebat.

Item loquitur iste ut valde male sentiens de Deo, quia quando aliquis vult vendere rem quam diligit, imponit ei pretium; sed quando habet rem de qua vult se expedire, dicit: date mihi quod placet. Sic dicit iste: quid vultis mihi dare? idest date quod vultis.

Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, Ps. Cv, 24.

Et isti constituerunt ei triginta argenteos. Dicit Origenes quod simili modo faciunt qui pro temporali commodo Deum dimittunt. Habitat enim in nobis per fidem; sed tunc dimittimus quando nimis temporalibus adhaeremus; unde dixit: at illi constituerunt ei triginta argenteos.

Sed quare ita expressit? quia ita significatum erat per illud Zac. XI, 12: et appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Et non est dicendum quod ioseph venditus fuit triginta denariis, sed Scriptura vult quod solum viginti argenteis, idest denariis.

Sed quid vult dicere quod triginta? intelligendum est: iste numerus componitur ex quinque et sex, unde quinquies sex sunt triginta.

Per quinque significantur quinque libri Moysi, vel temporalia quae subiecta sunt quinque sensibus; unde signatur quod post legem Moysi in sexta aetate fieret salus.

Et exinde quaerebat opportunitatem ut eum traderet. Hic ponitur sollicitudo.

Et quare hoc faciebat? ut facilius et occultius facinus perpetraret, sicut est de peccantibus, quia qui male agit, odit lucem, io. III, 20; et iob XXIV, 15: oculus adulteri observat caliginem.

#2 Lectio 2

Prima autem die tunc agit de constitutione sacramenti, et quia nova succedunt veteribus, ut dicitur lev. XXVI, 10: novis supervenientibus vetera proicietis; primo agit de veteri; secundo de novo.

Circa primum duo.

Primo ponitur praeparatio Paschae; secundo ponitur praenuntiatio proditoris, ibi edentibus illis dixit etc..

Et circa primum primo tempus designatur; secundo praeparatio convivii; tertio institutio sacramenti.

Dicit ergo prima die azymorum.

Et hic potest esse obiectio, quia hic dies erat prima dies Paschae. Et videtur contra hoc quod dicitur in Io. XIII, 1: ante diem festum Paschae etc.. Dicunt Graeci, Matthaum, Lucam et marcum errasse, et quod iohannes correxit eos, quia fuit facta ante diem Paschae. Unde dicunt quod Dominus passus est decima quarta luna, et coenam fecit decima tertia. Unde dicunt quod Dominus confecit non in azymo, sed in fermentato. Et hoc nituntur confirmare plurimis argumentis.

Primo quia dicitur Io. XVIII, 28 quod non introierunt, ut non contaminarentur, sed manducarent Pascha: et ita die passionis debebant comedere Pascha. Item alia ratio eorum, quia mulieres praeparaverunt aromata, ideo etc..

Sed hoc non potest stare, quia Dominus non fregit caeremonias: non enim invenitur quod praeveniretur Pascha, invenitur tamen quod prolongaretur. Et dato quod praeveniretur, hoc non est pro Graecis, quia scriptum est quod Pascha debebat comedi cum azymis et lactucis agrestibus. Si ergo aliter fecisset, contra legem fecisset. Ideo secundum quod tres evangelistae dicunt, hoc fuit factum decima quarta luna, et tunc erat necesse comedere Pascha.

Quid ergo respondendum ad id quod dicit iohannes: ante diem festum Paschae? dicendum quod consuetudo fuit quod incipiunt diem a vespere, et sic dies paschalis a vespere, incipiebat. Et hoc habetur in Ex. XII, V. 18: decima quarta luna ad vesperum celebrabitis Pascha: et ex tunc non inveniebatur fermentatum in domibus Iudaeorum usque ad vigesimum primum diem. Unde si computamus a vespere quartae decimae lunae, praeparatio fuit facta ante diem Paschae, tamen erat decima quarta luna. Vocat ergo iohannes diem illum azymorum, et diem Paschae decimam quintam lunam.

Quod tu dicis secundo, quod non introierunt praetorium etc., chrysostomus sic solvit, et dicit quod Dominus non praetermisit aliquid de legalibus observantiis: unde Pascha comedit decima quarta luna.

Sed isti principes inhiarunt ad interfectionem Christi propter quod distulerunt, et tunc non celebraverunt, et hoc contra legem suam. Vel per Pascha intelliguntur panes azymi.

Quod dicunt de mulieribus, dicit Augustinus quod habebant multas solemnitates; sed sabbatum solemnior erat solemnitas. Unde non licebat sabbato praeparare cibaria, quod tamen licebat in aliis festis, sed in die sabbati non.

Ideo tunc ita accidit quod festivitas Paschae accidit in die veneris, et sequebatur sabbatum; ideo tunc praeparaverunt, et in die sabbati quieverunt. Ideo possumus dicere quod decima quarta luna celebravit Pascha.

Sequitur sollicitudo discipulorum accesserunt discipuli ad Jesum dicentes: ubi vis paremus tibi comedere Pascha? et primo ponitur inquisitio; secundo mandatum; tertio impletio.

Dicit accesserunt discipuli eius.

Sed qui discipuli? dicit Remigius quod ex obsequio Iudas, ut celaret prodicionem suam.

Tamen leo Papa dicit quod etiam alii. Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? per hoc designatur quod Christus non habebat ibi domum, nec aliquis de societate; ideo signatur paupertas eius; unde supra VIII, 20: filius autem hominis non habet ubi reclinet caput suum.

At ille dixit. Hic ponitur mandatum.

Et primo denuntiat hospitem; secundo passionem; tertio exposcit locum ad convivandum.

Dicit ergo ite in civitatem ad quemdam. Et notare debetis quod non erat hospitatus in civitate, sed in bethania.

Sed quid est quod dicit quemdam? dicit Augustinus quod Dominus aliquem certum nominavit; sed quia non erat necessarium nominare, Matthaeus praetermisit nominare.

Chrysostomus dicit quod dicit ite ad quemdam, idest ad quemcumque, quia voluit ostendere suam virtutem, ut non turbarentur de passione. Ita enim erat divulgata fama eius quod iam sententiatum erat quod qui reciperet eum, fieret extra synagogam. Unde voluit dare intelligi quod non reciperet eum aliquis nisi immutaret cor eius; Prov. XXI, 1: cor regis in manu Domini, et quocumque voluerit inclinabit illud.

Et dicite ei etc.. Praenuntiat passionem ut non turbentur; unde dicit tempus, non quodcumque dicitur, sed determinatum a patre. Secundum istum modum dicitur Io. VII, 6: tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum.

Apud te facio Pascha, idest celebrabo paschale convivium apud te. Et addit cum discipulis meis, ad denotandum quod non occulte, sed publice. Secundum chrysostomum istud dixit, quia volebat quod praepararentur cibaria sufficientia et sibi, et discipulis.

Sed quid est quod ipse celebravit, et nos non debemus celebrare? quia Io. XIII, 15 dicitur: exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis. Ad hoc respondet Augustinus, quod sicut Christus passus est, ut a morte nos redimeret, sic legem voluit observare, ut nos a lege absolveret.

Tunc sequitur executio et fecerunt discipuli sicut praeceperat eis Jesus etc..

Similiter habetur Ex. XXIV, 3: omnia verba quae praecepit Dominus faciemus.

Consequenter agitur de convivio vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis eius. Et dicitur vespere, quia, sicut praecipitur Ex. XII, 18, decima quarta luna ad vesperam celebrabit Pascha.

Vel vespere, quia tendit ad occasum; zach. XIV, 7: et in tempore vesperi erit lux. Vel signatur verus transitus Christi, scilicet finis: ad vesperum enim est finis diei.

Et edentibus illis dixit etc.. Hic ponitur de praenuntiatione proditoris. Et primo designat ex societate; secundo ex auctoritate; tertio ex propria voce.

Secunda ibi at ille respondens etc., tertia ibi tu dixisti.

Et circa primum primo ponitur praenuntiatio; secundo effectus et contristati sunt.

Unde dicit et edentibus illis dixit: amen dico vobis quod unus vestrum me traditurus est. Amen dico, affirmat, quia magnum dicebat, quod unus vestrum, quos elegi esse columnas ecclesiae; Eccli. VI, 10: est amicus socius mensae, et non permanet in die necessitatis. Et in Ier. IX, 4: in omni fratre tuo non habeas fiduciam.

Tunc sequitur effectus, et est duplex effectus, tristitia et dubitatio. Quantum ad tristitiam dicit et contristati. Et quare? contristabantur de morte Christi, quia amarum erat eis carere tali duce, tali patrono.

Item tristabantur de tali scelere quod erat futurum; Ier. IX, 1: quis dabit oculis meis fontem lacrimarum? tunc ponitur dubitatio coeperunt singuli dicere.

Sed quare dubitabant? nonne unusquisque erat certus de se? responsio: instructi erant discipuli, quia homines sunt cito prони ad peccatum; unde apostolus, I Cor. X, 12: qui stat, videat ne cadat. Item dubitabant, quia magis ei credebant, quam propriae conscientiae.

Simile est illud quod dicitur I Cor. IV, 4: nihil mihi conscius sum, sed non tamen in hoc iustificatus sum.

At ille respondens ait: qui intingit manum in paropside hic me tradet.

Hic ponitur praenuntiatio ex verbo prophetico.

Et primo ponit praenuntiationem propheticam; secundo necessitatem passionis; tertio poenam proditoris.

Dicit ergo at ipse respondens ait. De hoc potest intelligi illud Ps. XL, 10: qui edebat panes meos magnificavit super me supplantationem.

Qui intingit manum in paropside. Marcus dicit in catino. Paropsis dicitur vas quadrangulare, et dicitur quasi latera paria habens. Catinus dicitur vas fictile ad recipiendum liquores: unde in catino reponerentur liquores, in paropside sicca; unde poterat ibi esse utrumque. Vel dicebatur paropsis, sed ex officio catinus.

Et quid est quod dicit. Qui intingit manum in paropside? dicendum quod consuetudo apud antiquos erat quod multi comedebant ex una scutella, et forte vas accipiebant.

Unde omnes admirantes retraxerunt manum, praeter Iudam, ut magis excusaret se: et ideo erat verbum dubium, quia simul intingebat cum omnibus: ideo noluit eum detegere ne fieret magis peccator. Vel potest dici quod duo et duo sedebant, et istum secum posuerat, ut ipsum retraheret. Sed multi per amicitiam non retrahuntur.

Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo. Quid est quod dicis, quod tu traderis? dicit filius hominis vadit, scilicet propria voluntate. Oblatus est, quia ipse voluit, sicut scriptum est Is. LIII, 7. Unde praedicta fuit passio a prophetis, ut habetur Lc. Ult., 27: et incipiens a Moyse, et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant. Et ita filio hominis nihil nocet, quia fit quod ipse disposuit.

Sed dicit aliquis: si vadit ex propria voluntate, ergo non est imputandum Iudae. Dicendum quod immo, quia hoc mala voluntate faciebat, quod filius spontaneus agebat.

Ideo sequitur poena vae autem homini illi, per quem filius hominis tradetur.

Sicut supra XVII, 7: necesse est ut veniant scandala; vae autem homini illi per quem scandalum venit. Et tangitur magnitudo poenae bonum erat illi si natus non fuisset.

Ex hoc sequitur occasio erroris. Dicunt enim quidam quod non existenti non infertur poena, ideo dicunt quod melius est simpliciter non fuisse, quod est contra apostolum ad Rom. IX. Unde, secundum Hieronymus, dicendum quod loquitur secundum communem modum loquendi, idest minus nocumentum, idest maius tormentum sentit, quam si natus non fuisset. Et ad hoc videtur facere quod dicitur Eccle. IV, 2: laudavi magis mortuos quam viventes.

Et hoc est contra Augustinum in libro de libero arbitrio. Quod nihil est, non potest eligi.

Item quod eligimus, est propinquius felicitati.

Sed quod non est, non est propinquum felicitati.

Quid est ergo dicendum? potest ne aliquis magis eligere non esse quam poenale esse? ideo dicendum quod non esse dupliciter potest accipi: vel secundum se, vel per comparisonem ad aliud. Secundum se dico quod non est eligibile, ut dicit Augustinus, sed per comparisonem ad aliud est eligibile, ut dicit Hieronymus.

Quia hoc non est aliquid in natura, sed secundum apprehensionem animae accipitur ut aliquid, ut non sedere. Sed electio accipitur ab eo quod est apprehensum: ideo carere malo accipitur ut bonum. Quando ergo eligit non propter se, sed in quantum exclusivum mali, sic eligit, ut dicit Philosophus.

Per hoc patet responsio ad secundum. Dicit ergo quod illud quod magis removet a malo, accipitur ut magis propinquum felicitati; unde homini febrienti carere febre videtur esse felicitatem, quia sub miseriis videtur non esse; unde melius est non esse quam sub miseriis esse.

Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit: numquid ego sum, Rabbi? notandum quod simulatorie hoc dixit, unde quia tardavit quaerere, significavit quod erat tristis, sed simulavit. Item alii vocant ipsum Dominum, sed iste magistrum. Utrumque tamen erat; Io. XIII, 13: vos vocatis me magister et Domine, et bene dicitis, sum etenim.

Ait illi: tu dixisti. Notate mansuetudinem Domini. Supra XI, 29: discite a me, quia mitis sum et humilis corde; et hoc ut nobis exemplum mansuetudinis daret; unde dicit tu dixisti, idest confessus es. Vel tu dicis ista, non assero ego, sed tu dicis. Unde non est verbum asserentis. Nolebat enim eum revelare; quasi dicat: non assero, sed tu dicis.

#3 Lectio 3

Supra posuit evangelista celebrationem veteris Paschae; hic ponitur institutio sacramenti altaris. Et primo instituitur sacramentum; secundo praenuntiatur futurum scandalum discipulorum, ibi tunc dixit illis Jesus: omnes vos scandalum patiemini.

Primo duo facit.

Primo instituitur paschale sacramentum; secundo hymnus gratiarum actionis, ibi et hymno dicto exierunt in montem oliveti.

Et circa primum duo facit.

Primo ponitur institutio sacramenti sub specie panis; secundo sub specie vini, ibi et accipiens calicem gratias egit etc..

Circa primum primo tangit facta Christi; secundo verba, ibi accipite et comedite; hoc est corpus meum.

In factis quinque sunt notanda. Primo ponitur tempus; secundo designatur materia; tertio benedictio; quarto fractio; quinto communicatio, sive distributio.

Tempus tangitur cum dicit coenantibus autem eis etc., idest dum essent in coenando, idest dum coenarent.

Et quare hoc constituit in ipsa coena, et non ante? duplex est ratio. Quia voluit Dominus quod istud succederet veteri sacramento, sicut veritas figurae; ideo post constitutionem veteris sacramenti novum constituit; Lev. XXVI, 10: novis supervenientibus vetera proicietis. Item propter aliud, quia voluit ut infigeretur memoriae: quae enim ultimo audiuntur, altius infiguntur memoriae. Thren. III, 19: recordare paupertatis et transgressionis meae, absinthii et fellis.

Quare ergo constituit ecclesia quod homines ieiuni istud sacramentum reciperent? dicendum quod hoc est ad reverentiam sacramenti: conveniens enim est quod ante cibum sumatur. Et hoc intelligendum est eodem die.

Cum enim dies a media nocte incipiat, non debet recipere quicquam a media nocte usque ad perceptionem huius sacramenti.

Sed quaesierunt aliqui, si quodcumque intrat in os, solvat sumptionem sacramenti, ut si bibit aliquis aquam.

Intelligendum est quod duplex est ieiunium, scilicet ieiunium ecclesiae, et ieiunium naturae.

Ieiunium ecclesiae non solvit potus aquae, sed ieiunium naturae solvit; quia etsi aqua per se non nutriat, cum aliis nutrit. Et debetis intelligere quod aquam recipit et potum, si aliquis lavet os, et transglutiat unam guttam casualiter. Non tamen propter hoc debet dimittere, immo computatur cum saliva.

Similiter de cibo dico, quod si qui anisum comedit in sero, et remanserit aliquid in dentibus, si casu transglutiat, non propter hoc debet dimittere.

Item aliqui conscientiam faciunt, quod si non dormiunt, non recipiant. Hoc non habet locum, quia non fuit de constitutione ecclesiae. Unde non facit ad rem utrum dormiat, vel non dormiat.

Accipit Jesus panem etc.. Hic tangitur materia. Notandum quod istud sacramentum quantum ad aliquid veteri sacramento attinet, sicut veritas figurae. Sacramentum illud sumebatur ut cibus, quia mandatum erat quod comederent agnum: et istud, quod loco eius sumitur, debet sumi ut cibus. Et sicut ille erat vere cibus, ita et iste agnus; Io. VI, V. 56: caro mea vere est cibus. Unde falsa est illa opinio quae ponebat quod solum erat ibi Christus sub signo, quia si ita esset, quid plus haberet istud signum quam illud? sed illud erat signum tantum; hoc autem est figura et veritas.

Sed numquid est irreverentia, quia aliquis comedat corpus Domini? dicendum quod differt iste cibus ab aliis cibis, quia alii cibi convertuntur in corpus nostrum: unde si Christus ita converteretur, irreverentia esset. Sed non est sic, immo e converso, ut dicit Augustinus: non tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Unde illud sacramentum finis et perfectio omnium est sacramentorum. Et ratio est, quia esse quod est per essentiam, est finis et perfectio eorum quae per participationem: alia enim sacramenta Christum continent per participationem, in isto autem est Christus secundum substantiam. Ideo dicit dionysius quod nullum est sacramentum quod non perficiatur in eucharistia. Unde si adultus baptizetur, debet ei dari eucharistia. Debet ergo sumi in cibo, ut veritas respondeat figurae.

Et quare non sub specie propria? una ratio est ratione meriti fidei, quia fides non habet meritum, ubi humana ratio praebet experimentum. Item ut parcatur sumentibus, quia non est consuetum quod caro humana comedatur. Item ut defendatur a derisionibus infidelium.

Et quare sub tali specie? quia voluit celebrari ab omnibus ubique terrarum: ideo voluit eis dare materiam, quae communis est omnibus. Communis autem cibus est panis, et communis potus hominum est vinum: unde panis et vinum sunt cibus principalis, alia potius quasi edulia. Item in aliis sacramentis in unctione non quodcumque oleum accipitur, sed commune, quod dicitur oleum ex multis olivis; sic unitas ecclesiae ex multitudine fidelium.

Et sic patet quod nostra sacramenta magis sunt antiqua quam sacramenta veteris legis; quia sacramenta veteris legis habuerunt initium a Moyse et Aaron, sed sacramenta novae legis a melchisedech, qui obtulit Abraham panem et vinum. Ideo dicitur Christus factus sacerdos secundum ordinem melchisedech, Ps. Cix, 4.

Consequenter agitur de benedictione; et haec benedictio refertur ad tria. Ad materiam, quia benedixit fructum terrae, in quo significatur quod maledictio Aadae revocata est per Christum, quando dixit ei, gen. III, 17: maledicta terra in labore tuo,...

Spinas et tribulos germinabit tibi. Item refertur quantum ad illud quod continebatur in illo, scilicet Christum; supra XXI, 9: benedictus qui venit in nomine Domini. Item ad fructum sacramenti, quia per istum benedicuntur fideles, et transit a capite ad membra; Prov. X, 6: benedictio Domini super caput iusti.

Deinde tangitur fractio et fregit: et tria significat. Primo significat mysterium futurae passionis, quia in passione perforata sunt membra, secundum illud Ps. XXI, 17: foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Et hoc factum est, quia ipse voluit; Is. LIII, 7: oblatum est quia ipse voluit. Item significatur quod frangatur ab unitate in multitudinem, unde significat incarnationem: quia, cum ipsum Dei verbum simplex esset, venit in istam multitudinem, non relinquendo simplicitatem. Item signatur effectus quem in diversos intulit; quia, secundum apostolum, I Cor. XII, 4, divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus.

Item ponitur distributio dedit discipulis suis; Eccli. XXIX, 33: ex his quae in manu habes, ciba singulos. Et dicit, discipulis, quia nulli non baptizato debet dari huiusmodi sacramentum. Sicut non conficeret sacerdos nisi consecratus, sic non debet alicui illud administrari nisi baptizato. Item non est dandum nisi fidelibus; immo infideles non debent admitti ad videndum istud sacramentum: unde in primitiva ecclesia, quando multi erant catechumeni, recipiebantur in ecclesia usque ad evangelium, et tunc expellebantur.

Item cum dicat quod discipulis suis, quaeritur utrum Iudas ibi fuerit. Omnes dicunt quod simul dedit omnibus, et etiam Iudae, et hoc ut eum sua benignitate a peccato revocaret. Item ut daret ecclesiae documentum ut dum esset occultus peccator, quod non prohiberetur a receptione huius sacramenti: homines enim non habent iudicare de occultis. Hilarius hic dicit quod non fuit Iudas, quia iam exierat. Et vult probare per illud quod dicitur in Io. XIII, 25, cum petierunt discipuli: quis est qui tradet te? quibus dixit: cui tradidero buccellam intinctam.

Ideo ostendit quod iam exierat. Sed magis tenendum est quod alii dicunt.

Et ait: accipite, et comedite; hoc est corpus meum. Hic ponuntur verba: et in istis verbis tria facit. Primo hortatur ad recipiendum; secundo ad comedendum; tertio denuntiat veritatem.

Dicit accipite et comedite. Et quod dicit accipite, ad spiritualem receptionem debet referri, quia non debet accipi nisi in fide et caritate; Io. VI, 55: qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo.

Item inducit ad comestionem, comedite, non solum spiritualiter, sed etiam sacramentaliter; Cant. V, 1: comedite, amici, et bibite.

Item designat veritatem hoc est corpus meum. Forma sacramenti continetur in his verbis, quae sunt verba Domini, quia in verbis Domini sacramentum conficitur. Unde si verbum eliae tantam virtutem habuit quod faceret ignem de caelo descendere, multo magis verbum Dei poterit transmutare unum corpus in aliud.

Tunc quaeritur utrum virtus sit in verbis. Et non est dubium quod sic. Unde dicitur Ps. Lxvii, 34: dedit voci suae vocem virtutis; Eccle. VIII, 4: quia sermo eius potestate plenus est. Unde sacerdos peragit in persona Christi, et non utitur verbis in persona propria, sed in persona Christi.

Sed quae est haec virtus? quomodo tanta est virtus? ideo dicunt aliqui quod nulla est ibi virtus, sed potestas Christi solum, quae ibi assistit. Et hoc non videtur, quia sacramenta novae legis efficiunt quod figurant.

Sed quam virtutem habuit? dicendum quod est causa agens principalis, et haec virtutem habet in se manentem; item causa instrumentalis, et haec non operatur per virtutem in se manentem, sed ab alio transeuntem: unde sacramenta sunt causae, non sicut causae principales, sed instrumentales ab alio transeuntes.

Sed tunc quaeritur quid est de facto: utrum istud accipite et comedite etc.

Sit de forma sacramenti.

Et dicendum quod solum illud hoc est corpus meum, est de forma sacramenti. Unde intelligendum quod aliter est de sacramento hoc et de aliis sacramentis, quia consecratio materiae aliquando est de necessitate sacramenti, aliquando non; ut in baptismo consecratio materiae non est de necessitate baptismi, sed in unctionibus nulla fit unctio, nisi oleum benedicatur. In aliis etiam sacramentis non percipitur sacramentum in benedictione, sed in infusione; quia oleum et aqua, cum sint inanimata, non continent gratiam: unde cum gratia sit finis sacramenti, non potest inferri nisi per susceptionem sacramenti.

Sed in isto sacramento continetur ille qui est plenitudo gratiae; ideo non perficitur in nobis, sed in consecratione materiae. Unde dato quod nullus acciperet, non minus esset sacramentum: unde usus est consequens et non est de necessitate. Unde in aliis illud est de forma quod pertinet ad usum: istud non pertinet ad usum, sed ad materiae sanctitatem. Unde istud quod dicitur accipite et comedite quod pertinet ad usum, non est de forma.

Item solet esse quaestio, utrum Dominus confecerit sub his verbis. Et videtur quod non: quia dicitur ibi accepit panem, et benedixit. Ergo videtur quod in benedictione consecraverit. Ideo dixerunt aliqui quod non consecravit primo verbis, sed spirituali virtute. Et hoc potuit facere propter virtutem excellentiae, quia poterat veritatem sacramenti sine sacramento tradere, quia virtutem suam non alligaverat sacramentis: unde hoc potuit facere per virtutem excellentiae.

Alii dicunt quod primo in occulto dixit, et post in publico.

Melius dicitur quod semel dixit, et non bis, et in his verbis consecravit. Unde debet ita legi quod illud quod dicitur ait: accipite et comedite, referatur ad praecedentia, unde, sic dicendo, dixit hoc est corpus meum.

Hic quaeritur quid demonstret hoc pronomen hoc. Dixerunt quidam demonstrat non ad sensum, sed ad intellectum, quia non est nisi ad substantiam panis, et non est nisi ad significandum. Unde sensus est hoc est corpus meum, idest signatum per hoc, est corpus meum. Et hoc non potest stare, quia sacramenta novae legis efficiunt quod signant, ideo nihil aliud facit nisi quod signat: et signat corpus Christi, et sic solum est corpus Christi sub signo.

Alii dicunt quod ly hoc demonstrat ipsam substantiam corporis. Sed quomodo est hoc? est ne statim corpus Christi cum dicit, hoc? constat quod non, quia si moreretur sacerdos, non esset consecratum nisi expleret.

Ideo dicunt alii quod ly hoc retardat suam significationem, et demonstrat illud quod erit post prolationem istius verbi meum. Istud etiam non competit, quia sic idem videretur dicere, ac si diceret: corpus meum est corpus meum; et Deo non competit.

Alii dicunt quod verba proferuntur materialiter, non significative. Et hoc non potest stare, quia dicit Augustinus: accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum.

Quid ergo? dicendum quod recitative dicuntur, et simul recitative et significative.

Quare? quia ipse loquitur in persona Christi, et peragit ac si Christus esset praesens: aliter verba non accederent ad propriam materiam.

Quid ergo? dicendum quod aliter est in verbis sacramentalibus, et verbis aliis humanis: quia verbum humanum est solum significativum, sed divinum significativum et factivum. Unde verba sacramentalia habent virtutem a virtute divina. Unde simul dicit, et ex virtute divina facit. Ideo non solum est illud verbum significativum, sed etiam factivum.

Et primo facit, secundo significat. In factione enim materiali ita est quod praexistit aliquod commune in qualibet transmutatione, et illud commune est sub uno termino transmutationis, et in fine sub alio. Verbi gratia, ponatur quod de nigro fiat album; in ista transmutatione erat corpus, sed in principio erat sub nigredine, et post sub albedine.

Unde quoad aliquid est simile, quoad hoc scilicet quod est aliquid commune; sed dissimile, quia non eodem modo; quia in aliis transmutationibus materialibus commune est subiectum, et differens forma; hic autem est contrarium, quia commune est accidens, differens est substantia. Unde substantia transmutatur, commune accidens manet.

Quid ergo demonstrat ly hoc? dicendum quod sensus est: hoc est corpus meum, idest contentum sub accidente est corpus meum.

Vel hoc fit quod contentum sub accidentibus sit corpus meum. Unde in fine posuit nomen, sed in principio pronomen, quod substantiam indeterminatam significat; sed per nomen forma determinata. Unde in principio non est forma, sed in fine.

Sed quomodo est ibi corpus Christi? una fuit opinio, quod simul cum corpore Christi substantia panis manebat.

Unde quod dicit hoc est corpus meum, refertur ad corpus solum. Alii dicunt quod transit substantia panis in praeiacentem materiam, et advenit ibi corpus Christi, praeter hoc quod substantia panis transeat in corpus Christi. Improbatur autem hoc sic. Quia sic videtur quod aliquid incipiat esse ubi non primo fuit, quod non potest esse nisi vel mutetur secundum locum, vel quod aliquid convertatur in ipsum. Sicut si dicatur: hic non est ignis, quod ergo post sit ibi, hoc non potest esse, nisi quod ibi aliunde apportetur, vel quod aliquid, quod ibi sit, in ignem mutetur. Sed secundum istam opinionem tollitur modus conversionis; ergo non est nisi mutatio localis. Sed impossibile est idem corpus esse in diversis locis; ideo etc..

Ideo aliter dicendum quod corpus incipit ibi esse, non per motum localem, sed per conversionem alterius in ipsum; et in hoc manet forma, et transit subiectum. Unde mutatur subiectum in subiectum, quod est principium individuationis, non propter hoc quod simul cum substantia panis sit corpus Christi, vel annihiletur substantia panis, sed per hoc quod transmutetur per conversionem in ipsum.

Sed qualiter poterit esse in tam parvo loco? dicendum quod aliquid est ibi de VI sacramenti, et istud ibi principaliter est; aliquid vero per concomitantiam. Illud est ibi de VI sacramenti, in quod terminatur conversio.

Et quia panis convertitur in corpus Christi, illud quod significatur, est corpus Christi, et non est sine anima, nec sine divinitate: nec tamen panis convertitur in animam, vel divinitatem, sed sunt ibi per concomitantiam.

Unde si aliquis in triduo celebrasset, cum anima esset separata a corpore, non esset ibi anima. In pane enim duo sunt, substantia et accidentia: accidentia manent, substantia transit. Illud ergo ibi est principaliter, in quod terminatur transmutatio; sed terminatur in substantiam; ergo substantia est principaliter, sed accidentia per concomitantiam: dimensiones autem sunt accidentia. Nec corpus Christi in sacramento comparatur ad locum per dimensiones proprias, sed per dimensiones panis praeexistentes.

Item fregit. Sed numquid in qualibet parte est totum corpus? dico quod sic. Et debetis intelligere quod dicitur aliter esse in loco, quam locatum in loco; quia locatum comparatur ad locum sub suis dimensionibus, sed non sic hic. Ideo notandum quod ubicumque est aliqua differentia quantitatis, non facit differentiam in substantia; sed si sit aliquod sequens quantitatem, dividitur secundum quantitatem. Sed anima non habet a quantitate suam totalitatem accipere, sed habet suam totalitatem in qualibet parte: unde corpus Christi non comparatur ad corpus illud secundum quantitatem, sed solum secundum substantiam. Ideo sicut anima est in qualibet parte corporis, sic Christus in qualibet parte hostiae.

Quid ergo erit de istis accidentibus? dicendum quod manent absque subiecto ex virtute divina. Et quo modo potest hoc esse, cum accidentia dependeant a substantia? dicendum quod Deus est principium essendi; unde potest producere effectum separatam a subiecto et sine principiis; ideo cum principium substantiae sit conservare accidentia in esse, potest Deus absque suis principiis conservare.

Si quaeris utrum sit verum de omnibus accidentibus, dicendum quod omnia accidentia referuntur ad substantiam mediantibus dimensionibus, unde quodammodo individuantur; ideo dimensiones sunt sine subiecto, sed qualitas in dimensionibus est ut in subiecto. Unde sensus est hoc, idest contentum sub his accidentibus, quae accidentia manent in dimensionibus, quia substantia, quae primo suberat sub his accidentibus, mutatur in corpus Christi.

#4 Lectio 4

Supra actum est de institutione novi sacramenti quantum ad sacramentum corporis Domini, hic agitur de institutione eiusdem quantum ad sacramentum sanguinis: et circa hoc duo facit.

Primo ponuntur facta Christi; secundo dicta, ibi bibite ex hoc omnes.

Circa primum tria facta ponuntur.

Primo quod accepit calicem; secundo quod gratias egit; tertio quod discipulis dedit.

Unde dicit et accipiens calicem etc.; per quod signatum est, quod non fuit institutum quod agatur sub una specie, sed sub duabus.

Et quae est ratio huius? una ratio est, quia tria sunt in hoc sacramento: unum quod est sacramentum tantum, aliud quod est res tantum, aliud quod est sacramentum et res. Sacramentum tantum sunt species panis et vini, res tantum est effectus spiritualis, res et sacramentum est corpus contentum. Si ergo consideremus sacramentum tantum, sic bene competit ut corpus signetur sub specie panis, sanguis sub specie vini, quia signatur ut indicans refecionem spiritualem; sed refectio est proprie in cibo et potu, ideo etc..

Item si sumatur ut res et sacramentum, ad hoc competit quod illud sacramentum est rememorativum dominicae passionis. Et non potuit melius significare quam sic, ut significetur sanguis ut effusus et separatus a corpore.

Item quantum ad id quod sumitur ut res tantum, quia sanguis pertinet ad animam, non quia sanguis sit anima, sed in sanguine vita conservatur: unde signatur quod cum illud sacramentum sit ad salutem fidelium, quod panis offertur pro salute corporis, sed sanguis pro salute animae. Prov. IX, 5: venite, comedite panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis, quia refectio ista est in pane et vino. Item alia ratio, quia totus Christus continetur in corpore.

Quae est ergo necessitas quod sanguis per se? ideo est accipiendum quod dictum est supra, quod aliud est ibi ex VI sacramenti directe, aliud ex naturali concomitantia.

Sub panis specie continetur corpus Christi de VI sacramenti, sed sanguis per concomitantiam.

In sanguine vero e converso, quia sanguis est de VI sacramenti, sed corpus per concomitantiam. Unde sanguine Christi effuso in terram, si fuisset celebratum, non fuisset sanguis nisi seorsum. Ideo quia haec non intellexerunt quidam, dixerunt quod formae istae continuantur. Unde dicunt quod cum consecratur corpus, non est ibi sanguis donec vinum fuerit consecratum. Sed hoc non est ita, quia si moreretur sacerdos antequam consecraret vinum, esset in hostia et corpus et sanguis.

Item dicit accipiens calicem, et non dicit accipiens vinum, ideo quidam dixerunt quod debebat fieri in aqua. Et hoc excluditur, quia sequitur non bibam de genimine vitis etc.. Secundo patet quod fuit vinum et aqua mixtum. Et huius ratio est ex parte sacramenti, quia celebrandum est ut Dominus instituit. Sed in terra calida consuetudo est quod non bibatur vinum sine aqua; ideo non est credendum quod in puro vino confecerit.

Competit et contento, quia illud sacramentum est rememorativum dominicae passionis; sed a latere Christi exivit sanguis et aqua, ut habetur Io. XIX, 34. Item ad significandum effectus, et hoc dupliciter: quia istud significat memoriam passionis Christi; ergo inducit in nos effectus passionis Christi. Effectus autem est duplex, abluere et redimere.

Redemit nos per sanguinem suum; Apoc. V, V. 9: redemisti nos Deo in sanguine tuo.

Item abluit sordes; Apoc. I, 5: dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et haec erant necessaria ut ablueret et redimeret. Et ablutio signatur per aquam, redemptio per vinum. Item per aquam populus; Apoc. XVII, 1: aquae multae, populus multus.

Et per istud sacramentum populus unitur Christo; ideo per istam admixtionem signatur populus uniri Christo.

Sed quid fit de illa aqua? dicunt aliqui quod manet. Alii dicunt quod convertitur in vinum, quia cum ponatur parum, species mutatur, et ita totum est conversum; et ita pertinet ad mysterium, quia in hoc unitas ecclesiastica continetur.

Item in hoc quod dicit accipiens, signatur quod voluntarie sustinuit passionem; unde in Psal. Cxv, 13: calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.

Item gratias egit. Et de quo? de duobus, de signo et signato. De signo, quia de effectu; de signato, quia de passione. In quo signatur quod non solum de bonis gratias reddere debemus, sed etiam de malis et adversis; I ad Thess. V, 18: in omnibus gratias agentes; ad Rom. VIII, 28: diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Item gratias egit de institutione huius sacramenti, quia virtute divina hoc faciebat; unde in io. V, 30: a meipso facio nihil. Ideo gratias agit Deo patri; Io. XI, 41: gratias ago tibi, quoniam audisti me. In quo datur nobis exemplum quod si Christus gratias egit, qui erat patri aequalis, quod nos gratias agere debemus.

Item gratias agit de effectu, quia effectus est salus totius mundi. Et hoc non poterat facere nisi ex divinitate; Io. VI, 64: spiritus est qui vivificat, caro autem non prodest quicquam.

Sequitur et dedit, ut sumerent in sacramento. Et per hoc significavit quod fructus suae passionis debebat per alios aliis ministrari.

Unde apostoli possunt comparari pullis aquilae, de quibus dicitur Deut. XXXII, V. 11: sicut aquila provocans pullos suos ad volandum, et super eos volitans.

Tunc iniungit usum. Et primo ponit usum; secundo verba consecrationis sanguinis; tertio resurrectionem praenuntiat.

Dicit ergo bibite ex hoc omnes; Cant. V, 1: bibite et inebriamini, carissimi.

Unde signatur quod Christiani possunt communicare loco et tempore.

Hic est enim sanguis meus etc..

Haec sunt verba consecrationis. Et notate quod in his verbis est differentia cum his quibus utitur ecclesia. Ecclesia addit: hic est calix. Item ubi dicit, novi testamenti, ecclesia addit novi et aeterni testamenti. Item ubi dicit qui pro multis, ecclesia addit qui pro vobis etc.. Unde ergo ecclesia habet istam formam? dicendum quod, sicut dicit dionysius, non fuit intentio evangelistarum tradere formas sacramentorum, sed eas tamquam secretas servare; unde non intendebant nisi historiam narrare. Unde ergo habet ecclesia? a constitutione apostolorum. Unde dixit Paulus I Cor. XI, 34: caetera cum venero, disponam.

Sed est quaestio: cur dicit hoc est corpus meum, vel est sanguis? quare non dicit: hoc convertitur in corpus, aut in sanguinem? etc.. Sed duplex est ratio. Prima est, quia formae sacramentorum debent signare quod efficiunt. Illud quod efficiunt, est quod convertatur in corpus Christi; sed ultimus effectus est quod fit corpus, ideo ultimus effectus signari debet; ideo debet signari quod hoc sit corpus, non autem quod convertatur in corpus.

In hac autem forma est aliquid simile cum veteri, aliquid dissimile.

Simile in hoc, sicut habetur Ex. XXIV, 8, quod cum legisset Moyses legem, immolavit vitulos, et obtulit sanguinem, et dixit: hic est sanguis foederis Domini. Sic iste sanguis oblatus est pro salute populi. Ad Hebr. IX, 7 dicitur, quod semel in anno pontifex solus introibat non sine sanguine, quem offert pro sua et populi ignorantia. Ostenditur autem differentia quantum ad quatuor. Primo in hoc quod sanguis ille est vitulorum, iste Christi; ideo iste est efficax ad remittendum; ad Hebraeos IX, 13: si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulae conspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? item ille dicebatur sanguis testamenti, sed iste dicitur testamentum. Item accipitur testamentum communiter et proprie. Communiter pro quocumque facto, quia ita solebat esse quod in omni facto adducebantur testes. Proprie dicitur testamentum quando aliquid legatur in morte, secundum quod dicit apostolus, quod testamentum in morte testatoris firmatur.

Utroque modo competit hic, quia pactio fuit ibi; et fiebat sanguine, quia in confoederatione pacis antiquitus ostendebant sanguinem, ideo dicebatur sanguis foederis. Item secundum quod ad mortuos dicitur, sic erat quoddam pactum inter Deum et homines in veteri et in nova lege, sed differenter; quia primo de temporalibus, scilicet veteris legis, sicut patet quod promisit eis terram Amorrhaeorum, ideo fuit vetus, quia non innovabantur homines, sed magis inveterabantur; istud autem testamentum est de caelestibus et de supernis. Ideo supra IV, 17: agite poenitentiam, appropinquabit enim regnum caelorum.

Ideo dicit novi testamenti; ibi vero dicebatur: hic est sanguis foederis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his etc.. Ier. XXXI, 31: feriam domui Israel et domui Iuda foedus novum.

Unde hic est enim sanguis meus novi testamenti, idest dedicatus ad novum testamentum, in quo debemus habere fiduciam; ad Hebr. X, 19: habemus fiduciam per sanguinem Christi. Item pro morte competit; quia per mortem Christi confirmata est repromissio.

Item alia differentia, quia ista addit novi et aeterni testamenti, quod potest referri vel ad haereditatem aeternam, vel ad Christum, qui aeternus est. Alia differentia est, quia in illa habetur: quod pepigit vobiscum; unde ad illos solum restrictum est illud testamentum; sed istud etiam ad gentes, is. LII, 15: ipse asperget, scilicet sanguine suo, gentes multas. Pro multis, et pro omnibus, quia si consideretur sufficientia, ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed et pro totius mundi. Sed si consideremus effectum, non habet effectum nisi in his qui salvantur, et hoc ex culpa hominum. Sed ecclesia addit, pro vobis, idest apostolis, quia ipsi ministri sunt huius sanguinis, et per istos derivatur ad gentes.

Item ponitur in remissionem peccatorum, quia ille non poterat remittere peccata.

Dico autem. Hic ponitur consolatio, secundum chrysostomum. Quia fecerat mentionem de effusione sanguinis, per quem signatur passio, ideo consolatur eos, et praenuntiat gloriam suam. Et potest quatuor modis exponi. Exponit sic chrysostomus, quod Dominus praenuntiaverat passionem, ideo vult eos laetificare. Non bibam amodo de genimine vitis, idest de vino, usque in diem illum etc.. Hoc regnum appellat regnum resurrectionis.

Tunc accepit regnum novum, idest novo modo. Quod post biberit cum eis patet Act. X.

Sed quare dicitur novo modo? quia ante aliter comedit, et post; quia ante comedit ex necessitate, sed post resurrectionem non propter necessitatem, sed ut demonstraret resurrectionis veritatem.

Hieronymus dicit sic, quod per vineam signatur populus Iudaeorum; Is. V, 7: vinea Domini exercituum domus Israel est; Ier. II, V. 21: ego plantavi te vineam electam, omne semen verum.

Dico autem vobis quod amodo non bibam, idest non gaudebit anima mea de populo isto, usque in illum diem, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei. Regnum signat praesentem ecclesiam; novum, idest innovatum per fidem, quia tunc convertentur, et tunc gaudebo cum eis. Multi enim sunt conversi, et multi convertentur.

Remigius exponit sic, et dicit quod hoc referendum est ad caeremonias paschales, idest: non celebrabo de caetero huiusmodi caeremonias usque ad statum ecclesiae, cum gaudebo de innovatione ecclesiae.

Augustinus sic: in hoc quod dicit novum, opponitur veteri. Vetustas autem duplex est: poenae et culpae, et haec derivata est ab Adam, ut habetur ad Rom. V, 12 ss..

Christus autem vetustatem habuit poenae, non culpae. Unde suum simplum solvit nostrum duplum. Dicit ergo non bibam, de vetustate poenae, usque, etc., quia depositurus erat corpus istud, et assumpsit in resurrectione corpus glorificatum, et promittit apostolis quod ipsi etiam assument. Et signat quod non sunt diversae naturae, quia corpus quod assumet, erit eiusdem naturae, sed alterius gloriae.

#5 Lectio 5

Posita institutione novi sacramenti, hic praenuntiatur futurum scandalum discipulorum. Et primo praemittitur locus; secundo praenuntiatio, ibi et dixit illis.

Et hoc competit praemissis, et ei quod sequitur.

Unde cum utroque potest ordinari.

Dicit ergo et hymno dicto. Per hoc exemplum duorum nobis dat; quia primo fuit coena et prandium materiale, post quod gratias debemus reddere, et Deum laudare; Ps. XXI, 27: edent pauperes, et saturabuntur, et laudabunt Dominum qui requirunt eum.

Item post istud fuit coena sacramentalis, post quam etiam debemus gratias agere. Unde post illud, hymnum dixit. Unde illud quod post communionem dicitur in Missa, repraesentat istum hymnum; ideo fideles debent expectare usque ad finem Missae ut hymnum istum audiant.

Et hoc est quod Io. XVII, 1 dicitur: pater, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.

Et hoc dicto exierunt in montem oliveti. Mons enim oliveti pinguedinem significat, quia olivae pingues sunt; unde spiritualem pinguedinem significat. In Gen. XLIX, 20: pinguis panis eius. Unde signat pinguedinem gratiae et gloriae caelestis in quam provehitur; Ps. Lxvii, 16: mons Domini mons pinguis.

Oleum membra fessa quietat, dolorem mitigat, igni pabulum et claritatem praestat.

Sic erit in illa gloria, quia amovebitur omnis labor, omnis dolor; omnis aderit claritas.

Item, quod dicit, in montem oliveti, convenit praenuntiationi futurae. Per oleum misericordia signatur: sicut enim supernata aliis liquoribus, sic misericordia; Ps. Cxlv, 9: miserationes eius super omnia opera eius. Item in monte scandalum ostendit, ut misericordia signetur praevia. Cum ceciderit iustus, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam, Ps. XXXVI, 24.

Tunc dicit... Omnes vos scandalum patiemini in me. Hic ponitur scandalum.

Et primo in generali; secundo in speciali, ibi respondens autem Petrus.

Circa primum duo facit.

Primo praenuntiat; secundo ne videatur fortuitum, auctoritatem inducit, ibi scriptum est enim: percutiam pastorem et dispergentur oves.

Et in isto verbo aggravatur peccatum discipulorum ex multis. Primo ex universitate, omnes vos; Is. I, 6: a planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas etc.. Item materia tangitur scandalum patiemini in me; I ad Cor. I, 23: nos praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum. Iudaei, quia non quaerebant nisi infirmitatem carnis, scandalum passi sunt.

Item aggravatur peccatum appropinquatione temporis, quia post tantas monitiones, post sacramenti susceptionem. Unde iam obliti erant quae fecerat eis; unde bene comparati sunt viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo: consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est qualis fuerit, Iac. I, 24.

Item quia in nocte, quia qui ebrii sunt, et qui dormiunt, in nocte dormiunt, I ad thess. V, 7: sic etiam qui scandalizantur.

Tunc subiungit auctoritatem: scriptum est enim: percutiam pastorem et dispergentur oves. Et scribitur Zac. XIII, 7, et dicitur ibi: percutite pastorem, scilicet Christum, et dispergentur oves; hic autem dicitur percutiam, et satis convenienter, quia propheta desiderabat quod istud fieret, ideo dixit, percutite pastorem; sed Christus in propria persona loquitur; et in isto die praenuntiat primo passionem Christi; secundo scandalum, cum dicit percutiam pastorem. Iste pastor est Christus; Io. X, 11: ego sum pastor bonus.

Et I Petr. II, 25: conversi estis ad pastorem et episcopum animarum vestrarum. Et iste percussus est, quia Deus tradidit eum, quia proprio filio non pepercit, Rom. VIII, 32: et hoc propter peccata nostra; Is. LIII, 8: propter scelus populi mei percussi eum.

Item praenuntiat scandalum et dispergentur oves. Oves sunt fideles; Io. X, 27: oves meae vocem meam audiunt. Et sic Deus passus est ut dispergerentur, ut post congregaret; Ps. Cxlv, 2: dispersiones Israel congregabit.

Io. X, 16: alias oves habeo quae non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere.

Tunc praenuntiat gaudia resurrectionis postquam autem resurrexero, praecedam vos in Galilaeam; quia licet pater resuscitaverit eum, sicut alibi dicitur, Act. II, V. 24: quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, tamen propria virtute surrexit, quia virtus patris est virtus filii; II ad Cor. Ult., 4: sed si crucifixus est propter infirmitatem nostram, vivit tamen ex virtute Dei. Item contra illud quod dixerat quod dispergentur oves, dicit praecedam vos in Galilaeam. Oves enim sequuntur pastorem: unde pastor congregat vocando eas nominatim; ideo dicit praecedam.

Vel potest referri ad illud quod dicit postquam resurrexero. Quia possent aliqui credere quod multum esset tempus usque ad resurrectionem suam, ideo dixit quod non multum, quia praecedam vos in Galilaeam. Consuetudo eius erat quod parum moraretur in Iudaea, sed cito transibat in Galilaeam. Vult ergo dicere: ante resurgam quam possitis venire in Galilaeam, ut ostenderet se esse illum, qui apparebit eis. Ideo satis potuerunt certificari. Item quod dicit quod praecedet, securitatem dat. Quia in Iudaea persecutionem patiebantur, ideo dicit quod praecedet in Galilaeam, ut removeat eos a timore.

Et dicit chrysostomus quod non est intelligendum quod primo apparuerit in Galilaea: sed hic apparuit, sed non primo, immo in ierusalem. Quare ergo magis dicit in Galilaeam? Galilaea interpretatur transmigratio: unde significatur quod per resurrectionem transibimus a vita mortali ad immortalem: et in ista nos praecessit, quia Christus est primitiae dormientium. Item signatur transmigratio discipulorum ad gentes: et in hoc Christus praecessit, corda movendo.

Respondens autem Petrus. Hic ponitur praenuntiatio de scandalo Petri. Et primo ponitur occasio; secundo praenuntiatio; tertio excusatio.

Secunda ibi ait ei Jesus etc.; tertia ibi ait ei Petrus etc..

Hic est quaestio litteralis; quia videtur quod Petrus hoc dixerit postquam recessissent de coenaculo; sed Lucas XXII, 34-39 videtur dicere quod antequam recessissent, et huic consonat iohannes XIII, 36-38.

Augustinus solvit quod Petrus hoc ter dixit, et sic concordant omnes etc., quia si consideremus narrationem, ex pluribus causis hoc dicit. Hic motus fuit ex hoc quod scandalum praenuntiavit. Lc. XXII, 32 dixerat Dominus: ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua, et tunc dixit Petrus: Domine, tecum paratus sum et in carcerem, et in mortem ire. Sed in Io. Dictum est alia de causa; quia Io. XIII, 33 dixit Dominus: quo ego vado, vos non potestis venire modo. Tunc dixit Petrus: animam meam ponam pro te.

Ideo ter dixit; ideo potest esse quod bis dixerit in coenaculo, sed semel dixit extra, sicut hic dicitur. Et potest esse quod ex fervore dicebat, et non considerabat virtutes suas.

Tamen in tribus deliquit. Primo quia non plus Domino credidit quam sibi, cum tamen scriptum sit ad Rom. III, 4: solus Deus verax, omnis homo mendax. Item quia praetulit se aliis; unde dixit et si omnes scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor.

Unde reputabat se aliis firmiorem; et incidit in illud quod dicitur Lc. XVIII, 11: non sum sicut caeteri hominum etc.. Item quia attribuebat sibi quod non debebat, cum scriptum sit Io. XV, 5: sine me nihil potestis facere. Quia ergo arroganter locutus est, ideo magis permisit eum cadere. Et hoc facit Deus, quia multum odit Deus superbiam; iob XL, 6: et respiciens omnem arrogantem humiliat.

Ait illi Jesus: amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Quia putare poterat quod dicerem comminatorie, ideo dico tibi, amen, idest corde tibi dico, quia antequam gallus in hac nocte cantet, ter me negabis. Et aggravatur eius culpa ex propinquitate temporis, quia in hac nocte. Item ex multitudine, quia ter: sicut ter praesumpserat, ita ter negavit post praesumptionem; iob XXXI, 27: si laetatum est in abscondito cor meum.

Sed quaestio est de hoc antequam gallus cantet, ter me negabis; quia in Mc. XIV, 30 habetur quod antequam gallus bis vocem dederit. Secundum Augustinum potest solvi quod secundum historiam verum est quod marcus dicit. Et quod Matthaeus dicit, potest sic solvi, quod homo dicitur facere quando facit in proposito, sicut supra V, 28: qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, moechatus est eam in corde suo. Sic Petrus in suo proposito negavit ter, vel etiam pluries; ex quo timorem concepit quod sufficiens erat ad negandum ter vel pluries; ideo dicit quod ter negavit quia iam conceperat se ter vel pluries negaturum. Unde Matthaeus dixit quod interius intendebat; sed marcus quod exterius gessit.

Vel potest aliter dici quod quando dico: ego faciam istud infra tale tempus tunc non oportet quod in illo factum sit, sed sufficit quod inceptum fuerit. Unde quod dixit quod ter esset negaturus, non oportebat quod ante galli cantum completum esset, sed inchoatum.

Sequitur excusatio Petri ait ei Petrus etc.. Excusat se Petrus quia si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et tamen timuit, quia ad vocem ancillae negavit.

Hieronymus dicit quod nescivit quid diceret, quia solus Christus moriturus erat, ut solus esset redemptor; Is. Lxiii, 3: torcular calcavi solus.

Deinde ponit affirmationem, scilicet aliorum similiter et omnes discipuli dixerunt.

Unde dixerunt sicut et Petrus; tamen alii meliorem causam habebant quam Petrus se excusandi, quia alii sine assertionem.

Tunc venit Jesus in villam quae dicitur Gethsemani. In ista parte ponitur praeparatio, quae est per orationem; et tria facit.

Primo proponitur propositum orandi; secundo necessitas orandi; tertio differentia.

Secunda ibi et assumpto Petro etc.; tertia ibi et progressus pusillum procidit in faciem suam.

Circa primum duo facit.

Primo ponitur locus; secundo praenuntiat propositum et dixit discipulis suis.

Dicit ergo tunc venit Jesus in villam quae dicitur Gethsemani. Contrarium videtur quod dicitur in Io. XVIII, 1, quod egressus Jesus venit trans torrentem cedron.

Unde notandum quod villa illa erat in pede montis oliveti, unde idem erat locus; et veniebat ibi post coenam quasi ad spatium.

Tunc praenuntiat propositum orandi et dixit discipulis suis: sedete hic donec vadam illuc, et orem. Simile habetur Gen. XXII, 5: dixit Abraham ad pueros suos: expectate hic cum asino, et ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

Sed hic movet Damascenus quaestionem.

Oratio est ascensus in Deum, intellectus autem Christi coniunctus erat Deo, quomodo ergo indigebat Deus qui faciebat? unde dicatur quod ipse orabat non propter se, sed propter nostram utilitatem. Et haec duplex est, quia oravit ut daret nobis exemplum, ut in tribulatione recurramus ad Dominum; Ps. Cxix, 1: ad Dominum cum tribularer clamavi. Item ut ostenderet se esse ab alio, et quod ab alio habebat; unde dicit: non potest filius a seipso facere quidquam. Et ibid. VIII, 28: ego a meipso facio nihil. Item ad excludendum errorem, quia dicebant aliqui quod non esset eadem virtus patris et filii; Io. VIII, 49: ego honorifico patrem meum.

Dat ergo exemplum orandi, et quomodo sit orandum. Prima enim conditio orationis est quia debet esse humilis oratio: quod signatur quia ivit in vallem; Iudith IX, V. 16: humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Item debet esse devota; unde in Gethsemani, scilicet in villa pinguedinis; Ps. Lxii, 6: sicut adipe et

pinguedine repleatur anima mea. Item quod sit solitaria, sicut supra VI, 6: intra in cubiculum tuum, et clauso Ostio ora patrem tuum.

Et assumpto Petro, et duobus filiis zebedaei etc.. Hic praenuntiat necessitatem orationis: et haec erat tristitia. Et primo ponit testes tristitiae; secundo ostendit tristitiam; tertio repellit.

Secunda ibi coepit contristari et maestus esse; tertia ibi sustinete hic et vigilate mecum.

Dicit ergo et assumpto Petro, et duobus filiis zebedaei etc.. Tres secum assumpsit.

Et quare istos prae aliis? una ratio, quia isti firmiores erant, et quia omnes scandalizabat infirmitas, ideo magis istis infirmitatem suam voluit monstrare quam aliis.

Item ostenderat eis gloriam; ideo volebat quod sicut viderant gloriam, ita viderent infirmitatem, ut cognoscerent quod nec infirmitas gloriam, nec gloria absorberet infirmitatem.

Sequitur ostensio infirmitatis. Et primo facto; secundo verbo.

Et secundum hoc tria facit: quia primo dicit secundum quae Christus tristatus est; secundo quare tristatus est; tertio quomodo tristatus sit.

Quoad primum coepit contristari et maestus esse. Hic cavendi sunt duo errores; quia quidam dixerunt quod tristatus est secundum divinitatem: et hoc non potest esse, quia tristatus est quia passibilis erat, sed divinitas non erat passibilis. Item opinio Arianorum, alias eunomii, erat quod in Christo non erat anima, sed verbum loco animae.

Et quare hoc dicebat? ut omnia quae ad defectum pertinent, ad verbum referrentur, ut ostenderetur minor patre. Et hoc falsum est. Ideo passus est secundum quod pati potuit, idest secundum animam.

Tunc ait illis: tristis est anima mea usque ad mortem etc.. Non dicit: ego sum tristis, quia ego est ostensivum personae, sed non tristabatur in quantum verbum, sed secundum animam, ideo excluditur error et Arii, et Apollinaris; item Manichaei, qui ponit eum non vere passum. Unde patet secundum quod tristatus est.

Sed quare tristatus est? diversa sunt verba sanctorum. Quia Hilarius et multi alii dixerunt quod non tristatus est propter se, nec propter mortem suam, sed propter scandalum discipulorum: et hoc vult probare per hoc quod assumpsit eos. Damascenus dicit quod tristabatur pro seipso. Et quare? quia tristitia inest ex hoc quod caremus eo quod naturaliter amamus. Anima naturaliter vult uniri corpori, et istud fuit in anima Christi, quia comedit, et bibit, et esurit. Ergo separatio erat contra naturale desiderium: ergo separari erat ei triste. Tamen possumus intelligere quod aliquid inest animae secundum se, et aliquid inest animae per comparisonem ad aliud: sicut amara potio, secundum se considerata, dolorosa est, sed relata ad finem nostrae salutis, est causa gaudii. Sicut aliquid est rationis ut natura est, et aliquid rationis in quantum ratio: sic ista mors Christi erat materia tristitiae secundum quod considerabatur secundum se; sed secundum quod referebatur ad rationem, referendo ad finem, sic gaudebat. Ideo verba Hilarii et Hieronymi intelliguntur referendo ad finem.

Item quaeritur quomodo tristitia cadit in Christo.

Ideo notandum quod quandoque tristitia accidit secundum passionem, aliquando secundum propassionem. Secundum passionem, quando aliquid patitur et immutatur: sed quando patitur, et non immutatur, tunc habet propassionem. Sed quandoque huiusmodi sunt in nobis, ita quod ratio immutatur, et tunc passiones sunt completae: quando autem ratio non immutatur, tunc est propassio.

Sed in Christo numquam fuit ratio immutata; ideo fuit propassio, et non passio.

Unde signanter dicit evangelista coepit tristari.

Item dicit Augustinus quod nos habemus tristitiam ut contractam, Christus autem ut assumptam: illud enim contrahitur quod nascendo per originem habetur, sed Christus assumpsit naturam nostram ut voluit; ideo non fuit necessitas quod passibilitatem acciperet, ut tristitiam, sed a voluntate. Item notandum quod dicit Damascenus, quia in nobis motus passionum praevenit rationem, quia aliquando est in nobis passio, et aliquando propassio; in Christo autem non fuit nisi propassio, et numquam fuit in Christo, quod motus insurgeret in inferioribus viribus animae, immo suberant totaliter inferiores vires rationi, et quando volebat, permittebat agere inferiores vires secundum quod eis erat naturale.

Ideo alius evangelista dixit quod turbavit seipsum, quia isti motus non potuissent accidisse nisi secundum quod voluit.

Tunc ait illis: tristis est anima mea usque ad mortem. Notate quod dicit, usque ad mortem, per quam satisfaciam pro isto scandalo et pro aliis. Vel secundum aliam expositionem: non credatis quod in perpetuum debeat durare, quia quamdiu corpus erit passibile, et hoc est usque ad mortem, tristis est anima mea, et tunc glorificabitur.

Deinde excludit alios sustinete hic, et vigilate mecum.

Et progressus pusillum procidit in faciem suam orans et dicens. Supra tetigit causam tristitiae, hic autem agit de ordine orationis Christi. Et quia ter oravit, ideo dividitur haec pars in tres partes secundum tres orationes.

Et circa primum duo facit.

Primo ponit orationem orantis; secundo increpat discipulorum defectum, ibi et venit ad discipulos etc..

Et in prima primo ponit conditionem orantis; secundo tenorem orationis.

Triplex autem conditio commendatur quia primo notat sollicitudinem, secundo humilitatem, tertio devotionem.

Sollicitudinem, quia progressus pusillum, quia etiam ab illis quos elegerat se separavit; supra VI, 6: cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso Ostio ora patrem tuum in abscondito. Sed notate quod non multum,

sed pusillum, ut notaret quod non longe est ab invocantibus eum; Ps. Cxliv, 18: prope est Dominus omnibus invocantibus. Item, ut viderent eum orantem, et formam acciperent.

Ideo sequitur humilitas et procidit in faciem suam, unde exemplum humilitatis ostendit. Et primo propter humilitatem communem, quia humilitas necessaria est ad orationem; Eccli. XXXV, 21: oratio humiliantis se nubes penetrabit. Item propter humilitatem specialem, scilicet Petri, quia dixerat: si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Ideo Dominus procidit, ut signaret quod non debebat de sua virtute confidere; supra XI, 29: discite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Item signatur conditio pietatis, sive devotionis, cum dicit pater mi; necessarium enim est oranti ut ex devotione oret, unde dicitur pater mi, quia ipse singulariter filius, nos autem per adoptionem; Io. Ult., 17: ascendo ad patrem meum et patrem vestrum; quasi aliter meum et aliter vestrum.

Consequenter tenorem orationis subiungit: si possibile est, transeat a me calix iste. Ista oratio tripliciter potest exponi et quocumque modo exponatur, duo sunt consideranda.

Primo considerare debetis in communi quantum ad omnes, quia, secundum Damascenum, oratio est ascensus mentis in Deum: unde oratio est secundum mentem, vel secundum superiorem rationem; sed tamen infra Deum constitutam, supra tamen humanam naturam, vel sub divina voluntate. Quid ergo debet intelligi? secundum quod est cum superior ratio descendit ad ista, in quantum decet, tamen quod semper subdatur rationi divinae; et hoc notatur cum dicitur verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu; quia superior ratio sequitur voluntatem naturae, non tamen simpliciter, idest, si relata superiori, non repugnat. Unde vult dicere: volo quod impleatur quod volo si non repugnat tuae iustitiae, sed volo tuam iustitiam impleri.

Et in hoc docet exemplum qualiter affectiones debemus ordinare, quia ita debemus ordinare, quod non a regula divina dissonent.

Unde non est grave quod aliquis, quod grave est naturae, refugit, dum tamen ordinet ad voluntatem divinam.

Item potest exponi, secundum chrysostomum et Origenem, ita quod per calicem significetur passio Christi, de quo in Ps. Cxv, 13: calicem salutaris accipiam, etc..

Constat quod Christus habuit naturalem hominis voluntatem; hoc autem est quod mortem refugiat: ideo, ut hominem se ostendat, petit transire calicem a se; et haec est ita naturalis, quod petitionem non amovit ab eo.

Item dixit si possibile est, transeat calix, idest passio: sed non absolute dico, sed si possibile. Et quia posset aliquis credere quod dubitaret an esset Deo possibile, ideo ostendit quod est possibile, quia omnia tibi possibilis sunt, Mc. XIV, 36.

Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu, idest si congruit iustitiae tuae, volo; ideo dicit non sicut ego volo. Unde duas tangit voluntates: unam quam habebat a patre in quantum Deus; unam qua habebat cum patre. Et in hoc confunditur error multorum.

Item aliam voluntatem in quantum homo: et istam voluntatem in omnibus submittebat patri; in hoc dans nobis exemplum, quod voluntatem nostram voluntati Dei submittamus; Io. VI, 38: descendi de caelo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris.

Secundum Hieronymum, non petebat simpliciter sed ut iste calix transiret. Videbat se passurum a Iudaeis; volebat igitur quod transiret, idest quod ita redimeret mundum, quod non esset delictum Iudaeorum; Rom. XI, 11: delictum Iudaeorum salus est gentibus.

Hilarius vero dicit sic: non rogat Dominus ut non moriatur, sed rogat ut calix in alios transeat; quasi dicat: accipiam calicem cum fiducia. Rogo ut discipuli mei sine diffidentia accipiant. Sed quare dicit si possibile est? quia hoc videtur contra naturam, quod mortem sine dolore accipiant. Unde vult dicere: ego vellem alios non pati, si possibile esset; sed fiat sicut vis, idest secundum tuam ordinationem.

Et venit ad discipulos suos. Hic increpat discipulorum defectum. Et primo ponitur defectus; secundo increpatio; tertio admonitio; quarto causa admonitionis.

Cum orasset, venit ad discipulos et invenit eos dormientes. Et istud habet rationem secundum litteram, quia iam pars noctis transierat, ideo somno erant gravati. Item causa erat, quia tristes erant, et tales facile subrepat somnus; Prov. XVII, 22: spiritus tristis desiccet ossa. Item signatur quod Christo ascendente pro nobis ad passionem, multi dormire, sicut dormitaverunt omnes et dormierunt, supra XXV, 5.

Et dicit Petro: sic non potuistis una hora vigilare mecum? sed quare magis dixit Petro? ratio est quia Petrus magis se iactaverat quod assisteret ei in necessitatibus: ideo iam erat futurum praesagium casus sui. Non potuistis una hora vigilare mecum? et quare est ratio quod omnibus postea dixit? quia omnes promiserant cum Petro; unde dictum est supra: similiter autem et omnes dixerunt.

Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem. In ista parte subiungitur admonitio. Vos de vobis confiditis; sed vos debetis refugere ad suffragia orationis, unde orate ne intretis in tentationem. Unde supra VI, 13 in oratione communi docet hoc petere: et ne nos inducas in tentationem. Et praemittit vigilantiam ad praeparationem; eccli.

XVIII, 23: ante orationem praepara animam tuam, idest necessaria est prudentia; supra X, 16: estote prudentes sicut serpentes.

Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma; quasi dicat: quod promittis, ex promptitudine est spiritus; sed tamen non est necessaria oratio propter spiritum, sed propter carnem, quae infirma est; ideo necessaria est

vigilantia. Simile est quod apostolus dicit, Rom. VIII, 10: corpus quidem mortuum est propter peccatum, sed spiritus vivit propter iustificationem.

Sed notandum quod omnium caro est infirma, sed non omnium spiritus est promptus.

In malis siquidem sicut caro est infirma, ita et spiritus: e contrario in bonis, quia spiritum habent promptum, et ideo in resurrectione spiritus redit corpus promptum.

Vel potest esse duplex infirmitas. Una mala quae inclinat ad peccatum, secundum quod dicit apostolus ad Rom. VII, 18: non habitat in carne mea bonum. Alia infirmitas bona, secundum quod carnalis deficit secundum promptitudinem, secundum quod dicitur in Cant. V, 8: nunciate dilecto, quia amore langueo.

Et ex ista causa debet homo vigilare, sicut dicit Origenes, sicut qui habet magnum thesaurum, diligenter vigilat ut illud custodiat.

Iterum secundo abiit, et oravit.

Hic secundo orat. Secundum chrysostomum, ad hoc secundo orat ut firmiter veritatem humanae naturae ostendat: unde in Gen. XLI, V. 32: quod secundo vidisti, firmitatis indicium est.

Quod autem dicit si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua, potest tripliciter exponi. Primo sic. Supra sub conditione petierat, hic autem quia fuit certificatus quod non poterat esse quin illum biberet, ideo petit ut fiat voluntas eius; quasi dicat: si non potest esse quin transiturus sim ad gloriam immortalitatis, quia mortalitas non erat contracta, sed assumpta: ideo sive pateretur, sive non, erat transiturus ad gloriam immortalitatis. Sed non poterat transire a se et a membris; unde si non biberet, non transiret a membris. Vult ergo dicere: si non potest transire a me, et a membris, fiat voluntas tua; Ps. XXXIX, 9: ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui.

Secundo exponit sic Hieronymus: si non potest fieri quod veritas transeat ad gentes, nisi Iudaei excedant, fiat voluntas tua: eorum enim delicto salus gentibus facta est.

Hilarius sic exponit: si non potest fieri quod alii sancti bibant calicem passionis nisi exemplo meo, fiat voluntas tua; quia alii sancti ex passione Christi exemplum ceperunt.

Vult ergo dicere: si non potest transire a me in discipulos, nisi ego bibam, ut fortiores efficiantur ad bibendum, fiat voluntas tua.

Consequenter ponitur secunda dormitio discipulorum: et venit iterum, et invenit eos dormientes: erat enim oculi eorum gravati, somno, idest propter somnum, et propter tristitiam; Ps. XXX, 10: turbatus est in ira oculus meus.

Et relictis illis, iterum abiit, et oravit tertio. Hic de tertia agit oratione: et duo facit.

Primo ponit ordinem; secundo concessionem somni, ibi tunc venit ad discipulos etc..

Dicit et relictis illis, iterum abiit et oravit tertio, eundem sermonem dicens.

Sed quid signat quod ter oravit? ter oravit ut nos a malis praesentibus, praeteritis et futuris liberaret.

Item ut orationem nostram doceret ad patrem, et filium, et spiritum sanctum dirigendam; unde in orationibus ecclesiae semper dicitur: gloria patri, et filio, et spiritui sancto. Item ut trina oratione trinam Petri negationem liberaret; Lc. XXII, 32: ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua.

Item ter oravit contra tres timores. Est enim timor contra concupiscentiam; est enim triplex concupiscentia, curiositatis, superbiae et carnis, et ista triplex tangitur I io. II, 16: omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae. Isti triplici concupiscentiae triplex timor respondet, scilicet: concupiscentiae carnis, timor doloris; concupiscentiae oculorum, timor paupertatis; concupiscentiae superbiae, timor opprobrii et ignominiae.

Et haec passus est Christus, non quia indigeret, sed pro nobis.

Tunc venit ad discipulos suos, et dixit illis. Et primo indulget somno; secundo excitat, ibi surgite, eamus.

Primo dat licentiam; secundo causam assignat, ibi ecce appropinquabit hora et filius hominis tradetur.

Christus prima vice invenit eos dormientes et increpavit eos; secundo invenit eos dormientes, et tacuit; tertio invenit eos dormientes, et somnum concessit. Quae est ratio? ratio litteralis est quia praelatis datur forma correctionis; quia quando venit ad aliquem, et invenit dormientem, nescit si ex negligentia ei accidit, vel ex infirmitate. Et potest indulgere. Item quia post resurrectionem invenit dormientes, et eis exprobravit; Lc. XXIV, V. 25: o stulti et tardi corde ad credendum.

Item visitavit post acceptum spiritum sanctum, et tunc nihil dixit, quia adhuc erant infirmi; quia adhuc legalia observabant, ut dicitur de Petro ad Gal. II, 11. Sed ultimo in suo adventu visitabit, et dimittet eos in quiete sancta et pacifica; Ps. IV, 9: in pace in idipsum dormiam et requiescam.

Secundum Augustinum, concedit eis, et supra negavit: sed alius est hic somnus, et supra.

Quia est somnus aggravationis, et de hoc loquitur supra, unde dicitur V. 43: erant oculi eorum gravati, somno, et hoc est increpandum.

Hic autem somnus est somnus quietis; et iste permittitur. Item est somnus propter turbationem; et hic prohibetur. De isto dicitur ad Ephes. V, 14: surge qui dormis, et exurge a mortuis. Aliquando enim est somnus propter quietem corporis, sed tamen anima vigilat: ego dormio, et cor meum vigilat, Cant. V, 2. Item, quia laboraturi erant, ideo oportebat quod quiescerent.

Tunc causa assignat ecce appropinquavit hora. Non hoc habuit ex aliqua necessitate facere, sed ex ordinatione divina; Io. VII, 30: quaerebant eum, et non poterant manus iniicere in eum, quia nondum venerat hora eius. Sed haec hora venerat; Io. XIII, 1: sciens Jesus quia venit hora eius, ut transeat ex hoc mundo ad patrem.

Sed possent dicere: si hora est ex ordinatione divina, ergo non peccant occidentes eum. Ideo cum hoc ponit peccatum et filius hominis tradetur in manus peccatorum, idest non faciunt hoc sic ex ordinatione divina, sed ex impletione voluntatis suae. Ier. XII, V. 7: dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius.

Tunc ponit excitationem. Et primo ponit eam; secundo necessitatem, ibi, ecce.

In hoc autem quod dicit surgite, promptitudinem suam ostendit; unde Io. XVIII, 3 dicitur quod occurrit eis.

Et quare? ecce appropinquavit qui me tradet. Prope erat, non quod oculo corporali videret, sed ipso spiritu, oculo scilicet divinitatis.

Sed quomodo dicit eis surgite, cum licentiasset eos dormire? solvit Augustinus, quia impropere dixerat; quasi dicat: dormiatis quantum volueritis, ecce appropinquavit hora etc.. Et dicit Augustinus quod istud sufficeret, nisi melius occurreret; ideo dicit aliter quod isti dormierunt aliquantulum, et cum dormissent dicit surgite, eamus.

#6 Lectio 6

Supra posita sunt praeparatoria ad passionem, scilicet institutio sacramenti et oratio Christi; hic autem ponit passionem quantum ad ea quae a Iudaeis sunt illata. Et primo ostendit quomodo capitur; secundo quomodo examinatur; tertio quomodo condemnatur.

Secunda ibi principes etc.; tertia ibi tunc principes sacerdotum etc..

Circa primum tria facit.

Primo agit de prodicione; secundo de captione; tertio quomodo ductus est post captionem.

Secunda ibi tunc accesserunt; tertia ibi at illi tenentes eum, etc..

Circa primum tria facit.

Primo describit personam proditoris; secundo signum proditoris; tertio complementum.

Secunda ibi qui autem tradidit etc., tertia ibi et confestim etc..

Describit proditorem ex tribus. Primo ex nomine; secundo ex dignitate; tertio ex societate.

Ex nomine adhuc eo loquente, ecce Iudas etc.. Loquente scilicet verba haec, quibus eis fiduciam adhibebat, ecce Iudas, qui dicitur confitens. Duo fuerunt Iudae, quorum unus est malus, alter bonus, ad signandum quod quidam confitentes in ecclesia futuri erant boni, Rom. X, 10: ore autem confessio fit ad salutem, quidam futuri mali; ad Tit. I, 16: confitentur se nosse Deum, factis autem negant.

Consequenter describitur ex dignitate unus ex duodecim, quia licet in tanta esset dignitate constitutus, in tantum tamen scelus cecidit. In quo datur exemplum quod nullus de statu suo debet confidere.

Apostolus I Cor. X, 12: qui stat, videat ne cadat; Io. VI, 71: nonne vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est? et quare eligit eum, cum sciret ipsum futurum malum? ratio una est, ut daret exemplum praelatis, ut non desolarentur.

Item describitur ex societate et cum eo venit turba multa etc.. Sicut habuit crudelem animum, ita crudelem societatem, quia omne animal sibi simile appetit.

Et hoc describitur, quia multa. In hoc notatur quod erant stulti, stulti enim sunt in multitudine; Eccle. I, 15: stultorum infinitus est numerus. Et ipsi bene stulti erant, quia sapientiae contradicebant.

Item erant armati, quia cum gladiis et fustibus.

Et quae est ratio? Origenes dicit quod multi credebant in eum, et ideo timebant ne eum turba ab eis raperet. Item, quia dicebant, supra XII, quod in beelzebub Daemonia eiiciebat; ideo ut nulla potestas tueretur eum, venerunt armati.

Item describitur ab auctoritate, quia missi erant a principibus sacerdotum et senioribus populi; unde instructi erant eorum auctoritate, ita ut nullus eis contradiceret, ut impletum sit quod dicitur in Ps. II, 2: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum eius.

Consequenter agitur de signo proditoris qui autem tradidit eum, dedit eis signum, dicens etc..

Sed hic est quaestio. Cum esset notus in Iudaea, quare petebant signum? ratio duplex potest esse. Una, quia audierat Iudas quod Christus transfiguratus erat in monte, et credebatur hoc esse factum arte magica; ideo praevenerit voluit per osculi signum, antequam posset se transfigurare. Hanc expositionem ponit Hieronymus. Origenes autem dicit sic, quia sicut manna in deserto unicuique sapiebat id de quo opinabatur, sic Christus apparebat unicuique secundum quod habebat opinionem de ipso; ideo fuit necessarium quod signum daret. Dedit mirabile signum, quia quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Signum amicitiae fecit signum proditoris; Prov. XXVII, 6: meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula inimici.

Et confestim accedens ad Jesum dixit: ave, Rabbi, et osculatus est eum.

Hic ponitur complementum proditoris. Et primo signa demonstravit; secundo coepit agere. Et ostendit primo dicto, cum dicit ave, Rabbi; secundo facto, et osculatus est eum. Simile habetur II Reg. X, 1, quod ioab tenuit mentum Amasae, et interfecit eum.

Sed quare non venit statim ad eum, sed primo salutavit? una ratio est propter reverentiam magistri. Item primo salutavit eum, quia timebat ne priusquam eum manifestaret, se primo posset transfigurare.

Dixitque illi Jesus: amice, ad quid venisti? et potest illico legi interrogative, vel remissive. Si interrogative, tunc potest legi quod per opprobrium dictum est, ac si dicat: tu ostendis amicitiam per osculum, et venisti perdere me? secundum illud Ps. XXVII, 3: loquuntur pacem in ore suo, mala autem in cordibus eorum. Et dixit amice. Quoties amicum aliquem vocat, impropere loquitur. Unde dictum est supra XXII, 12: amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? et alibi XX, V. 13: amice, non facio tibi iniuriam etc..

I Io. IV, 19: non enim prius dileximus eum, sed ipse prior dilexit nos.

Vel potest legi remissive, et non est verbum increpatorium, sed permissivum amice, ad quid venisti, secundum illud Io. XIII, V. 27: quod facis, fac citius. Et vocat eum amicum quantum est de se, quia cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, Ps. Cxix, V. 7. Et licet sciret eum osculaturum esse, tamen occurrit ei.

At illi tenentes manus iniecerunt in Jesum. Nunc agitur de captione. Et primo ponitur severitas captionis; secundo testimonium tertio reprehensio discipuli.

Circa primum tria facit. Quia primo dicit quomodo ministri eum capiunt; secundo quomodo quidam discipulus impedire volebat; tertio quod Christus reprehendit eum.

Dicit ergo at illi tenentes iniecerunt manus in Jesum. Is. I, 15: manus vestrae sanguine plenae sunt. Ipse enim tradidit se; Ier. XII, 7: dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius.

Tunc ponitur quomodo unus discipulus invasit invadentes et ecce unus ex his qui erant cum Jesu, extendens manum exemit gladium suum. Quis fuit iste? dicendum quod Petrus. Unde sicut supra XVI, V. 22, voluit passionem Christi impedire, sic et hic. Unde habuit occasionem? ex eo quod habetur Lc. XXII, 36, ubi Dominus praecepit quod emant gladios, et hoc intelligentes crediderunt quod gladii essent necessarii; unde habebant cultellum ad incidendum agnum.

Ideo Petrus habuit unum.

Percutiens servum principis sacerdotum, amputavit ei auriculam. Non credatis quod habuit tempus deliberationis quod auriculam amputaret; sed proiecit ictum, et cum vellet percutere eum ad mortem, accidit quod auriculam amputavit.

Nomen istius erat Malchus, qui interpretabatur rex. Et signat abscissionem regni a populo Iudaico, et tamen factus est servus principum sacerdotum, idest Romanorum: huic Petrus abscidit auriculam. Per auriculam auditus signatur; et hic est duplex, scilicet dexter, per quem signatur vita aeterna; sinister, per quem temporalis. Amputavit auriculam eius, quia a populo Iudaeorum doctrinam spiritualium amputavit; et hoc factum fuit occasionaliter, quod gentes receperint dexteram, quia Petrus primo praedicavit gentilibus; et ita amputavit dexteram, trahendo gentiles ad fidem.

Tunc ait illi Jesus: converte gladium tuum in locum suum. Hic ponitur reprehensio. Et primo reprehendit Petrum; secundo ministros in illa hora dixit Jesus turbis etc..

Et primo ponit admonitionem, secundo rationem admonitionis assignat omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Dicitur tunc ait illi Jesus.

Converte gladium tuum in locum suum. Venerat ut voluntarie pateretur, ideo nolebat defendi. Et in hoc dabat exemplum ut martyres patientes pro Christo non defenderent se.

Deinde rationem assignat: et primo ex poena; secundo ex voluntate Christi; tertio ex auctoritate.

Secunda ibi an putas quia non possum rogare patrem meum etc.; tertia ibi quomodo ergo implebuntur Scripturae? primo mitigat ex terrore poenae dicens omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Sed movet quaestionem Augustinus, quia non omnes qui gladio feriunt, gladio pereunt, sed aliquando febre; ideo potest exponi tripliciter, secundum quod triplex est gladius: materialis, de quo in Ps. XXXVI, 14: gladium evaginaverunt peccatores. Item divinae sententiae, de quo Ier. XIX, 7: subvertam eos gladio. Item divini verbi; Eph. VI, 17: et gladium spiritus accipite, quod est verbum Dei. Potest ergo intelligi de omnibus istis. De gladio materiali, quia qui gladio perimit, gladio peribit, idest suo, non alieno.

Unde Ps. XXXVI, 15: gladius eorum intret in corda ipsorum. Item potest exponi de gladio condemnationis, de quo habetur Gen. III, V. 24, quod Dominus gladium versatilem posuit ante Paradisum. Unde qui alios condemnant, divina sententia condemnabuntur. Vel aliqui propria auctoritate accipiunt quod non habent ab alio, et tales gladio pereunt.

An putas quod non possum rogare patrem meum etc.. Hic assignat rationem ad mitigandum animum Petri, dans intelligere quod voluntarie patiebatur, et quod poterat effugere. Et quia videbat eum praesumentem, ideo dicit non possum rogare patrem meum? et non dicit, non possum vocare, vel adducere, sed rogare: dicit enim verba hominis, quia orare hominis est. Et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum? et istud dictum est secundum infirmitatem animi Petri. Ita Petrus se habebat, quod deberet eum defendere, et indigeret auxilio hominum; ideo vult dicere quod si auxilio hominum posset defendi, multo magis Angelorum. Sed non erat necesse, quia magis Angeli sustentantur per ipsum.

Sed quid est quod dicit duodecim legiones Angelorum? dicendum quod societas apud Graecos dicitur phalanga, apud Romanos legio, et habebat sex millia hominum; unde duodecim legiones sunt septuagintaduo millia, et tot sunt linguae hominum, sicut habetur ex Gen. XI. Unde vult dicere: si omnes homines insurgerent contra me, posset Dominus mittere contra quamlibet linguam mille Angelos: et si unus Angelus destruxit tot millia, ut patet

Is. XXXVII, multo magis mille poterunt occidere unam linguam; iob XXV, 3: numquid est numerus militum eius? et Dan. VII, 10: millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.

Remigius dicit sic: quicumque faciunt voluntatem Dei, possunt dici Angeli, idest nuntii; Is. XVIII, 2: ite, Angeli veloces ad gentem convulsam et dilaceratam. Quicumque enim obsequuntur Deo, Angeli dicuntur; Ps. Ciii, 4: qui fecit Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem. Potest ergo per legionem intelligi legio Romanorum. Unde Dominus posset adducere et provocare legiones Romanorum ad destruendos Iudaeos, sicut post sub tito et vespasiano factum fuit.

Et isto loco destruxerunt quidam opinionem illorum, qui dicebant quod non poterat Dominus facere nisi quod facit; quia si poterat legiones convocare, quas non convocavit, constat quod potest facere multa quae non facit.

Quomodo ergo implebuntur Scripturae? hic ponitur tertia ratio, quare non debeat impedire: quia ita Scripturae dixerunt; et ideo sic oportet fieri. Et non dicit quae Scripturae, quia omnes prophetae dixerunt vel occulte, vel manifeste. Unde Ic. Ult., 26: nonne oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam? in illa hora dixit Jesus turbis.

In parte ista redarguit ministros: et duo facit.

Primo commemorat factum; secundo irrationabilitatem facti, cum dicit quasi ad latronem existis cum gladiis et fustibus comprehendere me. Iob XVI, 10: infremuit contra me dentibus, quia exierunt ac si esset latro; sed ipsi magis veniebant ut latrones. Latro latet ut non capiatur; sed Christus offert se in manifesto. Et latrones si nocere volunt, non nocent in publico; sed Christus se offerebat. Unde dicit quotidie apud vos eram docens in templo, et non me tenuistis; ideo venistis ut latrones. Ut enim daret opportunitatem, exivit civitatem. Quotidie apud vos eram docens in templo. Simile habetur Io. XVIII, 20: in occulto locutus sum nihil.

Et dicit docens in templo. Haec erat consuetudo sua semper ut doceret in templo.

Et non me tenuistis. Unde patet quod sicut latrones venistis.

Consequenter ponitur testimonium hoc autem totum factum est, ut implerentur Scripturae prophetarum. Et non dicit quorum, quia quasi in omnibus habetur; Ps. XXI, 17: foderunt manus meas et pedes meos, et dinumeraverunt omnia ossa mea. Et Is. LIII, 3: reputavimus eum novissimum virorum, virum dolorum. Et dicit ut implerentur. Ly ut potest teneri causative, et sic non tenetur hic: vel consecutive, et sic accipitur hic. Quia enim prophetae dixerunt, non accidit; sed ideo praedixerunt, quia accidere debebat. Unde sensus est ut adimpleretur, idest hoc facto adimpletum est quod per prophetas praedictum erat.

Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt; ita quod compleretur quod dicitur in Ps. XXXVII, 12: dereliquerunt me amici mei et proximi mei.

Sed quare non a principio dereliquerunt? respondet Hieronymus: quia scriptum est Io. VII, 30, quod quaerebant eum, et nemo misit in eum manum, quia nondum venerat hora eius. Unde a principio credebant quod se liberare posset, et se defenderet; sed cum viderunt quod captus esset, et quod non vellet se defendere, fugerunt et dereliquerunt eum.

#7 Lectio 7

Supra actum est de captione Christi, nunc agitur quo sit ductus; et describitur locus et societas convenientium ad locum.

Dicit ergo at illi, scilicet qui tenuerunt eum, duxerunt eum ad caipham. Iste caiphas erat pontifex anni illius secundum Hieronymum, secundum quod habetur Io. XI, V. 49: cum autem esset pontifex anni illius.

Iam enim sacerdotium non secundum legis praeceptum agebatur. Mandaverat Dominus quod Aaron et filii eius essent sacerdotes iure haereditario, ita quod mortuo uno remaneret alter sacerdos. Sed post, ambitione crescente, non potuerunt pati, sed subiecta Iudaea Romanis, iste caiphas emerat sacerdotium a Iudaeis, emerat a Pilato; ideo iniquus erat princeps. Et non mirum si iniquus iudex, sive princeps, iniquum facit iudicium.

Et hoc convenit mysterio; quia sicut passio Christi erat oblatio veri sacrificii, sic et locus congruere debebat, ut Christus, qui est sacerdos in aeternum, in domo pontificis offerretur.

Caiphas investigator interpretatur, et potest referri ad malitiam, qua Christum condemnavit.

Sed hic est quaestio, quia io. XVIII, 13 dicitur quod primo ductus est ad Annam. Et hoc intelligendum est esse verum: convenerant enim ad domum Annae, et ibi congregati erant; et in hoc apparet malitia eorum, quia cum intenti esse deberent solemnitati, erant intenti malitiae, ita quod bene conveniebat eis quod dicitur Is. I, 14: solemnitates vestras odivit anima mea. Unde completum est quod dictum est Ps. II, 2: convenerunt adversus Deum, et adversus Christum eius.

Petrus autem sequebatur eum a longe. Actum est de loco, hic agitur de Petro perveniente. Primo ducitur, Deinde Petrus pervenit. Et tria facit: quia primo tangit modum; secundo quomodo sequens pervenerit.

Quod pervenerit, hoc erat fervoris; quod a longe, hoc erat timoris; unde significabatur quod in fide Petri fundata ecclesia secutura erat Christum, tamen a longe; quia Christus passus est pro ecclesia, non pro se; Petrus autem et ecclesia passa est pro se.

Item tangitur locus, quia usque in atrium principis sacerdotum: non enim ausus est intrare domum, ne videretur esse de discipulis Jesu. Quomodo autem intravit, tacet Matthaeus, sed narrat iohannes XVIII, 15, quia discipulus quidam notus erat pontifici, et introduxit Petrum.

Sequitur societas et ingressus intro sedebat cum ministris, ut videret finem; et hoc faciebat vel ex curiositate, vel ex pietate.

Et haec tria iam erant quaedam dispositiva ad casum Petri: quod a longe sequebatur, hoc disponebat, quia significabat quod non erat firmus; qui enim firmus est, debet appropinquare. Unde dicitur Iac. IV, 8: appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. In domo enim est sedes Dei et agni, ut habetur Apoc. Ult., 3. In domo enim erat perfecta caritas. Unde Petrus non appropinquavit ad caritatem Christi.

Item non pervenerat ad malitiam Iudaeorum, ideo tepidus erat; ideo accidit ei id quod dicitur in Apoc. III, 16: quia tepidus es, eiiciam te de ore meo.

Item quia famuli mali. Eccli. X, 2: secundum iudicem populi, sic et minister eius. Et ideo non fuit mirum si cecidit, quia in mala societate mansit. Quare Ps. XVII, 16: cum sancto sanctus eris.

Tunc sequitur examinatio Christi. Et primo per testes; secundo per propriam confessionem, ibi et surgens princeps sacerdotum ait illi etc..

Circa primum tria facit.

Primo designatur perversum studium principum; secundo defectum; tertio falsum testimonium.

Dicit ergo principes autem sacerdotum quaerebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent.

Sed est quaestio, quare non sine testimonio eum morti tradebant. Una causa est, quia hypocritae quaerunt quod videtur esse bonum, sed veritatem non quaerunt: sic isti quaerebant ut viderentur non a se facere, unde contra legem faciebant; Ex. XX, 16: non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium.

Si non licet loqui, nec quaerere. Alia ratio erat, quia non habebant auctoritatem occidendi, et ideo quaerebant ut ipsum tradere possent principi.

Et non invenerunt, cum tamen multi falsi testes accessissent. Ecce defectus, in quo designatur innocentia Christi, ut posset dicere: ego in innocentia mea ingressus sum. Semper enim insidiati sunt Christo, sed non invenerunt aliquid mali.

Unde implevit illud quod habetur I Petr. II, V. 15: beneficientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam.

Tunc sequitur falsum testimonium novissime autem venerunt duo falsi testes, et dixerunt.

Sed hic est quaestio, quare dicantur falsi testes: quia manifestum est Christum dixisse, Io. II, 19. Secundum Hieronymum, non solum falsus dicitur qui dicit quod nescit, sed qui dictum ad falsum refert intellectum.

Hic dixit: possum destruere templum Dei, et post triduum reaedificare illud. Sed non intelligebat de templo materiali, sed de templo corporis sui. Item non solum est falsum testimonium quoad sensum, sed quoad vocem, quia dixerat: solvite templum hoc; et non dixit: possum solvere templum Dei; quasi dicat: vos Iudaei solvite templum, id est Christum, et post triduum resuscitabo illud. Non dixit: et post triduum reaedificabo; quia reaedificare magis ad materiale templum pertinet, sed excitare magis ad corpus. Unde falsi testes erant tam ratione vocis, quam ratione significationis.

Item est quaestio. Quare non accusant eum de violatione sabbati? respondet chrysostomus quod quia saepe accusaverunt eum de hoc, et semper excusaverat se, et excusationem confirmaverat miraculis; ideo cogitabant quod non valerent eum.

Item iudex non erat Iudaeus, ideo sciebant quod non reciperet hanc accusationem.

Tunc sequitur examinatio per propriam confessionem. Et primo ponitur interrogatio quantum ad testificationem; secundo quoad principale. Secunda ibi et princeps sacerdotum ait illi etc..

Dicit ergo surgens princeps sacerdotum ait illi: nihil respondes ad ea quae isti adversum te testificantur? quod surrexit, fuit ex impatientia et furore, audiens quod Christus non convincebatur: et quod dicit, nihil respondes etc., non dicit ut excusaret eum, sed ut caperet eum in sermone; Is. XXXII, V. 6: stultus fatua loquetur, et cor eius faciet iniquitatem.

Iesus autem tacebat. Sed quare tacebat? propter tria. Ut doceret nos cautelam: sciebat enim quod quicquid ille diceret, totum ad calumniam referrent; et in tali casu coram insidiatoribus est tacendum; Ps. XXXVIII, 2: posui ori custodiam, cum consisteret peccator adversum me. Alia ratio erat, quia tunc non erat tempus docendi, sed patientiam habendi: et ita completum est quod dicitur is. LIII, 7: quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperit os suum. Tertia ratio est ut doceret nos constantiam, quando aliquis de aliquo accusatur iniuste; Is. LI, 7: opprobrium hominum ne metuatis.

Tunc sequitur quaestio de principali princeps autem sacerdotum ait illi: adiuro te per Deum vivum, ut dicas mihi, si tu es Christus filius Dei. Et primo ponitur inquisitio; secundo Domini responsio.

Videns princeps quod non posset capere, adiuravit eum: et hoc ut in sermone caperet.

Et hoc habetur Io. X, 24: usquequo animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. Apud enim Iudaeos pro magno habebatur adiurare: adiurare enim est ad iuramentum cogere. Sicut enim Christiani non debent iurare nisi ex necessitate, sic nec debent uti adiuratione, sed loco adiurationis debent uti oratione.

Tunc sequitur responsio dixit illi Iesus: tu dixisti. Notate quod cum aliquid fuit contra eum, tacuit; sed statim cum adiurata fuit potestas patris, respondet. Unde gloriam patris semper quaesivit; Io. VIII, 50: ego gloriam meam non quaero. Et circa hoc primo ponit responsionem; secundo manifestationem.

Dicit ergo dixit illi Jesus: tu dixisti, potest exponi ut Christus non asserat, sed relinquat in dubio; supra VII, 6: nolite sanctum dare canibus. Vel potest assertive legi: tu dixisti, idest verum est; et patet, quia dicitur in Mc. XIV, 62: ego sum.

Tunc evidentiam ostendit verumtamen dico vobis: amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei. Et vult evidenter ostendere quod ipse sit filius Dei, secundum duas auctoritates. Una est in Ps. Cix, 1: dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis. Et per hanc ostenderat supra XXII, 42-46 quod Christus erat filius Dei. Alia est Daniel VII, 7: aspiciebam in visione noctis; et ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat etc.. Ita, dico, dicit, scilicet tu dixisti; sed non nosti veritatem. Attende, quia veritas manifestabitur, quia videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei.

Quia dixit sedentem a dextris, exponit chrysostomus quod sessio a dextris signat dignitatem regiam; Is. IX, 7: super solium David, et super regnum eius sedebit.

Vel sedere a dextris est esse in plena beatitudine virtutis, vel in bonis potioribus: dextera enim nobilior pars est; ideo maiorem dignitatem significat, non quia maiorem habeat potestatem, sed aequalem; infra ult., V. 18: data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Item de eius potestate dicit: venientem in nubibus caeli.

Sed quid est quod dicit amodo videbitis? etc.. Notandum quod id quod dicit in nubibus, potest referri ad adventum ultimum, vel quotidianum. Adventus ultimus erit in nube; Act. I, 11: quemadmodum vidistis eum euntem in caelum; et supra XXIV dicitur quod veniet in nubibus. Alio modo potest exponi de adventu quotidiano, de quo iob IX, 11: si venerit ad me, non videbo eum.

Et iste adventus est in nubibus, idest in apostolis et sacris doctoribus. De istis dicitur is. LX, 8: qui sunt isti, qui ut nubes volant? isti dicuntur nubes, quia in altum ascendunt.

Item nubes foecundae sunt. Primum pertinet ad altitudinem vitae, secundum ad foecunditatem doctrinae. Et sunt nubes caeli, idest caelestes, quia portaverunt imaginem caelestem.

Sed quid est amodo videbitis? idest statim post passionem aliquos convertit ad fidem, alios per operum evidentiam. Unde aliqui conversi sunt propter eorum fidem, quidam propter bonam operationem. Item si referatur ad ultimum adventum, dicit Origenes: totum tempus mundi comparatum ad aeternitatem nihil est, sicut unum momentum.

Ps. Lxxxix, 4: mille anni ante oculos tuos sicut dies hesterna, quae praeteriit. Ideo dicit amodo, quia nihil est tempus usque ad iudicium respectu aeternitatis. Verumtamen postquam a me recideritis, non restat nisi quod manifeste me cognoscetis, quia veniam in nubibus caeli. Et tunc cognoscetis me esse filium hominis. Similis modus loquendi habetur supra XXIII, 39: non me videbitis amodo, donec dicatis: benedictus qui venit in nomine Domini.

Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta tua. Hic ponitur condemnatio.

Et primo ponitur quomodo condemnatur; secundo quomodo a discipulo negatur.

Et primo agit de condemnatione; secundo de delusione.

Circa primum duo facit. Quia primo princeps eum condemnat; secundo exquirat sententiam.

Condemnans autem ostendit culpam et facto, et verbo: facto, quia scidit vestimenta sua. Eodem furore scidit vestimenta sua, quo Paulo ante surrexit de sede sua: consuetum enim erat quod qui audiebant blasphemiam scindebant vestimenta sua in signum quod non poterant audire. Verum quod haec duo fecit, aliquid significabatur: quod surrexit de solio, ostendebat quod amitteret sacerdotium; et quod scidit vestimenta sua, significabat quod transferri debebat; ad Hebr. VII, 12: translato sacerdotio, necesse est quod translatio legis fiat. Vestis Christi non fuit scissa; Io. XIX, 24: non dividamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit. Unde significabat abolitionem.

Et hoc signatur I Reg. XV, 28: scidit Dominus regnum Israel a te hodie. Sic scissum est a Iudaeis, et datum est membris Christi.

Tunc imponit culpam blasphemavit, quia hoc dixerat, reputabat eum blasphemum; unde Io. X, 33: de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia homo cum sis, filium Dei te facis; et tali debebatur mors.

Tunc manifestat culpam quid adhuc indigemus testibus? tunc exquirat sententiam quid vobis videtur? at illi respondentes dixerunt: reus est mortis, secundum iudicium legis. Et hoc esset verum, si esset blasphemus; sed non erat, ideo male iudicant, quia auctorem vitae morti condemnant; I Cor. XV, 22: sicut enim mors per Adam in omnes homines, sic et vita per Jesum.

Tunc expuerunt in faciem eius etc.. Post condemnationem Christi agitur de illusionem.

Et satis convenienter, quia Christus peccata nostra tulit, ut Is. Lxii. Homo autem per peccatum in mortem est traditus, quando dictum est ei, Gen. II, 17: quacumque hora comederitis, morte moriemini. Item proprium honorem amisit, quia homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, Ps. XLVIII, 13.

Et ideo Christus redemptor mortem et opprobria primo facto sustinuit; secundo verbo, ibi prophetiza nobis, Christe.

In prima conspuitur, et colaphis caeditur; in secunda in facie percutitur.

Quantum ad primum dicitur tunc expuerunt in faciem eius, et colaphis eum ceciderunt; secundum quod habetur ex verbis, istud fiebat in signum mandati Dei contempti, unde habetur Deut. XXV, 5 ss.

Si aliquis nolebat accipere uxorem fratris, quod conspuebant in faciem suam. Item propter contemptum mandati paterni: sic de maria sorore Moysi. Unde expuebant in faciem eius, quia blasphemum reputabant; is. L, 6: faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me. Item colaphis caedebant, ad modum ebrii vel stulti; is. LIII, 3: vidimus eum novissimum virorum, idest ita despectus videbatur ac si esset novissimus omnium virorum. Alii autem palmas in faciem dederunt, in irreverentiam; Thren. III, V. 30: dabit percutienti se maxillam. Mystice, secundum Augustinum, adhuc hoc aliqui faciunt: quia spuere in faciem nihil aliud est quam contemnere praesentiam gratiae Christi; ad Hebr. X, 29: quanto magis putatis maiora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et spiritui gratiae contumeliam fecerit? sed proprie colaphizat, qui caput manui supponit: et tales sunt qui magis dignitatem suam inquirunt, quam Christi honorem. De talibus dicitur quod dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Illi autem qui faciem percutiunt, sunt illi qui quodammodo praesentiam eius demoliri contendunt, ut sunt Iudaei.

De his Is. XXX, 11: cesset a facie nostra sanctus Israel.

Tunc impropria ingerunt verbo prophetiza nobis, Christe: quis est qui te percussit? et hoc dicebant illudendo, quia nullus eorum pro propheta eum habebat; et non erat necessarium: infamia enim eorum manifesta erat. Unde hoc noluit dicere; iob XVI, V. 11: et exprobrantes percusserunt maxillam meam.

Petrus autem sedebat foris. Hic agitur de negatione Petri. Lucas XXII, 55 autem alio ordine refert, quia primo ponit negationem Petri, quam illusionem Christi; Matthaeus autem e contrario. Et non est contrarietas, quia dum illuderetur, simul factum est; ideo non refert si ante vel post ponatur.

Et notandum quod cum ducebatur, non negat; sed quando illuditur, negat, ad significandum quod quidam magis timent opprobria quam verbera, contra illud Is. LI, 7: nolite timere opprobria hominum et blasphemias eorum nolite metuere.

Et circa hoc primo ponitur negatio; secundo poenitentia Petri et continuo gallus cantavit; et recordatus est Petrus verbi Jesu.

Prima dividitur in tres, secundum tres negationes.

Secunda ibi exeunte autem illo ianuam etc.; tertia ibi et post pusillum accesserunt qui stabant etc..

Et primo ponitur locus, secundo occasio, tertio negatio.

Dicit ergo Petrus autem sedebat foris, scilicet extra locum ubi Christus patiebatur: illi enim qui a Christo se elongant, cito confunduntur; Ier. XVII, 13: Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur. E contrario in ps. XXXIII, 6: accedite ad eum, et illuminamini et facies vestrae non confundentur. Qui enim est extra passionem Christi, de facili labitur.

Tunc ponitur excitativum ad denegandum et accessit ad eum una ancilla dicens: et tu cum Jesu Galilaeo eras. Et convenit casus Petri casui primi hominis; Eccli. XXV, 33: a muliere initium peccati. Sic Petrus ad vocem mulieris Christum negavit; in quo Dominus praesumptionem eius humiliare voluit, quia non ad vocem viri, sed mulieris. Et tu cum Jesu Nazareno eras. Hoc solebat ei esse gloriosum, sed modo est ei terribile, et ideo negavit at ille negavit coram omnibus dicens: nescio quid dicis.

Si volumus aggravare culpam Petri, possumus aggravare ex tribus. Aggravatur, quia statim ad modicum terrorem negavit; Lev. XXVI, V. 36: terrebit eos sonitus folii volantis. Item quia non erubuit coram omnibus. Item ex mendacio, quia dixit nescio quid dicis, et non novi hominem; contra illud Eccli. IV, 24: ne confundaris dicere verum.

Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla et ait his qui erant ibi: et hic erat cum Jesu Nazareno. Et iterum negavit.

Hic ponitur secunda negatio. Et primo tangitur locus; secundo incitativum; tertio negatio.

Quantum ad historiam, secundum marcum XIV, 66 post primam negationem gallus cantavit, et tunc exivit ianuam, et vidit eum ancilla, et negavit. Sed videtur contrarius aliis, quia videntur alii dicere quod sedentes dixerunt; et Lucas XXII, 55 dicit quod unus de sedentibus. Quid ergo hic dicitur quod ancilla? notandum, secundum Augustinum, quod quando negaverat, exivit: et dum esset in exeundo, dixit ei ancilla etc.; et tunc negavit; quod audiens Petrus reversus est intus. Tunc illi qui audierant ab ancilla, petierunt idem.

Et potest esse quod unus, qui cognoscebat eum, magis urgebat eum. Et iterum cum iuramento negavit, quia non novi hominem; contra illud Eccli. XXIII, 9: iurationi ne assuescat os tuum.

Tunc sequitur tertia negatio. Et primo describitur tempus; secundo incitativum; tertio negatio. Dicit ergo et post pusillum.

Lucas dicit quod facto intervallo quasi unius horae. Et hoc procurabat diabolus, ut respirationem non haberet. Unde dicunt ei et tu ex illis es; et hoc probant nam et loquela tua manifestum te facit.

Sed constat quod omnes Iudaei erant; quomodo ergo dicit nam et loquela tua manifestum te facit? solvit Hieronymus quod in eadem lingua saepe diversa locutio fit, sicut patet in francia, et Picardia, et burgundia, et tamen una loquela est. Sic Galilaei aliquam differentiam habebant a ierosolymitanis.

Sic et cuilibet potest dici: nam et loquela tua manifestum te facit; quia, ut dicitur Lc. VI, 45, ex abundantia cordis os loquitur; quia cum homo est carnalis, cito prorumpit in verba carnalia; cum spiritualis, in verba spiritualia.

Tunc coepit detestari et iurare etc.. Aliqui sunt qui volunt excusare Petrum, quod non peccavit; unde cum dixit non novi hominem, verum est hominem, sed hominem et Deum. Et hoc non est bonum, quia imponit mendacium

Christo: quia dixerat Christus tu me negabis. Ideo melius est dicere quod Petrus potius mentitus est, quam Christus.

Item notandum quod non solum negavit Christum sed negavit se esse Christianum. Unde in una negatione dixit non novi eum, scilicet non sum Christianus.

Item notandum quod qui cito non se retrahit in peius vadit; Eccli. XIX, 1: qui spernit modica, paulatim defluit. Unde negationi periurium addidit, periurio blasphemiam.

Unde Gregorius: peccatum quod per poenitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit.

Item notandum quod signatur triplex tentatio qua tentatur homo. Tentatur a concupiscentia carnis; Iac. I, 14: unusquisque tentatur a concupiscentia sua. Item tentatur a cupiditate terrenorum; Sap. XIV, 2: illud enim cupiditas acquirendi excogitavit. Item a Daemonibus, et hoc signatur per illam negationem, in qua dicitur post pusillum accesserunt qui stabant. Ad Eph. VI, 12: non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in caelestibus. De istis tribus habetur I Io. II, 6: omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae.

Vel aliter, secundum Augustinum, dicendum est, quod per istas tres negationes omnium haereticorum error signatur. Quidam enim Christi divinitatem negabant, ut Photinus; quidam autem humanitatem, ut eunomius; quidam utrumque, ut Arius qui inaequalem patri dicebat filium.

Item, secundum Origenem, signatur persecutio, quam habitura erat ecclesia. Prima fuit a Iudaeis, in qua multi mortui sunt; secunda a gentibus, in qua multi martyres facti sunt; tertia ab haereticis, quae multos seduxit, et aliqui etiam mortui sunt.

Item notandum quod inveniuntur quaedam scripta, quae videntur excusare Petrum, quod non peccavit mortaliter, quia dicit bernardus: sopita fuit in eo caritas, non extincta. Dicendum quod mortaliter peccavit, non tamen fuit ex malitia, sed timore mortis. Et hoc voluit dicere bernardus, quod sopita fuit etc..

Et continuo gallus cantavit. Hic agitur de poenitentia Petri. Et primo ponitur motivum, sive excitativum; secundo poenitentia eius, ibi et egressus foras flevit amare.

Tanguntur duo, quibus fit excitatio.

Primo cantus galli; unde et continuo gallus cantavit. Per gallum praedicator signatur, qui homines peccatores excitat ad poenitentiam; unde apostolus, I Cor. XV, 34: evigilate, iusti et nolite peccare; et ad Eph. V, 14: surge, qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus.

Secundum est memoria Petri et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat etc..

Ps. XXI, 28: reminiscantur, et convertentur ad Dominum omnes fines terrae. Et haec duo frequenter accidunt ad vocem praedicatoris, quia qui oblitus est Deum per peccata, ad vocem praedicatoris revertitur. De illo gallo dicitur in iob XXXVIII, 36: quis dedit gallo intelligentiam? item Lucas ponit tertium, quia Dominus respexit Petrum. Apostolus ad rom. III, 24: iustificati gratis per gratiam ipsius.

Thren. V, 21: converte nos, Domine, ad te, et convertemur.

Post agitur de poenitentia Petri: et egressus foras flevit amare. Et est poenitentia commendabilis ex tribus. Et primo, quia cito, quia statim egressus; Eccli. V, 8: ne tardes converti ad Dominum. Item prudens, quia declinavit a consortio eorum, qui induxerant eum ad negandum; sic et poenitentes debent occasionem vitare peccandi; II ad Cor. VI, 17: exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos. Item quia efficax et vera; Ier. VI, 26: luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum; Is. XXXVIII, 15: recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae.

|+27 Capitulus 27

|#1 Lectio 1

Supra evangelista narravit quod passus est Christus a Iudaeis, hic narrat quod passus est a gentilibus: et quatuor facit.

Primo tangit quomodo traditus est gentibus; secundo quomodo examinatur; tertio quomodo condemnatur; quarto quomodo patitur.

Secunda ibi Jesus autem stetit ante praesidem etc.; tertia ibi per diem solemnem consueverat praeses etc.; quarta ibi tunc milites praesidis suscipientes Jesum in praetorium etc..

Circa primum duo.

Primo narrat de assignatione, qua traditus est in manibus gentilium; secundo de morte et peccato traditoris, ibi tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset.

Circa primum tria.

Primo motivum assignat; secundo modum; tertio factum.

Causa fuit consilium habitum de morte: et secundum hoc tria tangit, ex quibus aggravatur eorum peccatum. Primo ex sollicitudine, et hoc tangit cum dicit mane autem facto consilium inierunt, quia cum tota nocte solliciti essent in illusione, tamen mane convenerunt.

Unde bene solliciti erant; iob XXIV, V. 14: mane primo consurgit homicida.

Item aggravatur ex communitate, quia omnes principes. Si enim unus, vel duo, excusabile esset; sed omnes convenerunt; Is. I, 6: a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas; ideo dicit omnes principes; ezech. XI, 2: fili hominis, hi sunt viri qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum.

Item ex crudelitate, quia multa alia cogitare poterant, sed cogitabant quomodo eum morti traderent; Prov. I, 16: pedes eorum ad malum currunt et festinant ut effundant sanguinem.

Sed quomodo? vinctum adduxerunt.

Haec erat consuetudo, quod tales vincti adducerentur et signarentur morti condemnati.

Et signavit quod sicut mortem nostram sua morte destruxit, sic vincula peccatorum vinculis suis destruxit.

Et tradiderunt Pontio Pilato. Et quare? triplex est ratio. Una litteralis erat, quia vicarius erat imperatoris, et Iudaei non habebant iudicium sanguinis. Propter quod dicunt in Io. XVIII, 31: nobis non licet interficere quemquam.

Item ex intentione ipsorum: ipsi enim nolebant occulte interficere, sed manifeste, ut fama divulgaretur, secundum quod habetur sap. II, 20: morte turpissima condemnemus eum.

Tertia causa est, quia pro omnibus voluit mori, ideo voluit ut omnes congregarentur, tam Iudaei quam gentiles, ita quod impletum est illud Ps. II, 2: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum.

Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset etc.. Hic agitur de poenitentia et morte Iudae.

Et circa hoc duo facit.

Primo narrat de prodicione; secundo quid factum sit de pretio, ibi principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt.

Circa primum primo agitur de poenitentia; secundo de desperatione, ibi et proiectis argenteis in templo, recessit.

Circa primum tria facit.

Primo ponitur motivum; secundo poenitentia; tertio effectus.

Motivum tunc videns quod damnatus esset, poenitentia ductus, retulit triginta argenteos. Potuit esse quod credidit Iudas, quando vendidit eum, quod non occideretur, sed quod flagellaretur; ideo videns quod damnatus esset, poenituit.

Sed est quaestio, quando traditus fuit praesidi, quomodo videre potuit quod esset damnatus.

Hieronymus dicit quod hoc vidit oculo mentis, quia ex quo vidit quod a Iudaeis damnatus erat, et traditus Pilato, cogitavit quod Pilatus iudicaret ad voluntatem eorum, scilicet Iudaeorum. Origenes dixit quod quidam dixerunt: videns Iudas quod esset damnatus, scilicet ipse Iudas, ex isto motus fuit ad poenitentiam.

Unde poenitentia ductus retulit triginta argenteos. Et haec poenitentia non fuit vera poenitentia; habuit tamen aliquid poenitentiae, quia poenitentia debet esse media inter spem et timorem; Iudas autem timorem et dolorem quidem habuit, quia de peccato praeterito doluit, sed spem non habuit. Et talis est poenitentia impiorum; Sap. V, 3: poenitentiam agentes, et prae angustia spiritus gementes.

Et quare ductus poenitentia? notandum quod dicit Origenes, quod aliquando accidit quod diabolus impellit hominem ad peccandum, aliquando homo; sed aliter et aliter, quia homo ut libidinem compleat, diabolus ut perdat. Et si diabolus immisit, non habuit ex creatione, et ideo poenitere potuit.

Et hoc est contra Manichaeos, qui dicunt quod duplex est creatio, bona et mala, et qui sunt de creatione mala, non possunt bene agere, et e converso. Et secundum eos Iudas fuit de creatione mala. Quomodo ergo potuit poenitere? dicit ergo quod hoc quod desperavit, non fuit nisi quia negligens fuit.

Sequitur effectus. Effectus poenitentiae est ut peccator studeat emendare. Peccaverat, quia vendiderat Christum, fecerat enim quod in se erat: ideo triginta denarios retulit. Et primo ponitur retractatio; secundo poenitentia, ibi peccavi tradens sanguinem iustum.

Retulit ergo triginta argenteos; et in hoc retractavit, dicens peccavi, idest vere deliqui. In hoc autem quod dicit tradens sanguinem iustum, etsi bene dicit, non complete tamen, quia potest retorqueri ad hominem iustum.

Unde Ier. XXVI, 15: si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos.

Unde dicit Hieronymus quod si rectam fidem habuisset, non desperasset. Debuit enim dicere, tradens Deum. In hoc ergo quod dixit tradens sanguinem iustum, minoravit eius potestatem, et ostendit se non habere rectam fidem.

Tunc ponitur Iudaeorum obstinatio at illi dixerunt: quid ad nos? iste iustum confitebatur, et tamen dicunt quid ad nos? Ier. VIII, 7: populus meus non cognovit iudicium Domini. Tu videris, idest non sequimur conscientiam tuam. Remigius: quid ad nos? tu primo vendidisti, et post iustum confiteris. Quis videris apud nos, qui ita mutas sententiam? mutare enim de malo in bonum, bonum est: de malo autem in malum, malum; Eccli. XXVII, 12: iustum in aeternum stat, stultus autem ut luna mutatur.

Tunc ponitur desperatio. Desperatus enim de bonis temporalibus nihil curat; et sic facit iste, quia proiectis argenteis in templo recessit (non habuit curam de pecunia) et abiens laqueo se suspendit. Unde habetur Act. I, 18, quod suspendit se et crepuit per medium.

Et quare? dicit Origenes quod accidit, quia diabolus praecipitat aliquem in peccatum, et licet det spatium, tamen vult praecipitare in aliud. Et hoc caveri voluit apostolus dicens, II Cor. II, 7: ne forte abundantiore tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. Sic Iudas ad tantam absorptionem venit, quod abiens laqueo se suspendit. Ps. Lxviii, 16: neque absorbeat me profundum. Origenes narrat opinionem quorundam dicentium quod quia Iudas audierat loqui de resurrectione, ideo credebat Christo occurrere, et ideo laqueo se suspendit.

Quaerit Augustinus quando hoc fuit. Quia si velimus considerare, vix inuenimus tempus ante passionem, quo istud acciderit, quia principes occupati fuerunt tota die circa mortem Christi. Item in sequenti die sabbatum fuit, et non recepissent ipso die pecuniam.

Ideo videtur Augustinus velle quod istud fuit post resurrectionem. Tamen potest dici quod etsi aliqui ad Pilatum accesserant, et morti vacabant Christi, tamen aliqui in templo remanserunt, et his tradidit Iudas triginta denarios.

Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt etc.. Ostendit quid fuerit de pecunia Iudae factum. Et primo dicitur quomodo excluditur a corbona; secundo in quid expensa fuit dicitur.

Dicit ergo principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: non licet eos mittere in corbonam etc..

Notandum quod in corbonam ponebatur oblatio gratificationis, vel donum gratiae. Unde quaedam erant voluntaria quae offerebantur, alia ex debito: voluntaria in corbonam mittebantur, alia vero alibi; Eccli. XXXIV, 23: dona iniquorum non probat altissimus. Non licet ergo ponere in corbonam, quia pretium sanguinis est. Et in hoc verificatur verbum Domini, supra XXIII, V. 24: transglutientes camelum et excolantes culicem. Nolebant hanc pecuniam mittere in corbonam, sed de morte filii Dei bene tractabant.

Tunc narrat quid inde factum est.

Et dicit primo factum; secundo quid inde sit factum.

Dicit consilio autem inito etc..

Quare hoc fecerunt? dicendum quod Deus sic procuravit, ut istud factum in memoria haberetur. Unde emerunt agrum figuli in sepulturam peregrinorum, non eorum qui erant de patria, sed alienorum. Secundum mysterium congruit, quia per sanguinem Christi accelerabatur non solum iustificatio, sed quies mortis; Apoc. XIV, 13: amodo iam dicit spiritus ut requiescant a laboribus suis. Vel potest esse quod peregrini sunt qui non habent ibi mansionem propriam; Ps. Cxix, 5: heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est.

Isti autem consepeliuntur Christo. Apostolus, Rom. VI, 4: consepulti estis Christo. Ager iste sancta ecclesia est.

Unde supra XIII, 44: simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro. Iste figulus est Christus. Unde dicitur Ier. XVIII, 6: sicut lutum in manu figuli, sic et vos, domus Israel, in manu mea.

Tunc ponitur confirmatio facti. Et primo ex nomine propter hoc vocatus est ager ille Haceldama, hoc est ager sanguinis, usque in hodiernum diem; scilicet usque ad illud tempus, in quo scriptum est istud evangelium.

Tunc confirmat ex auctoritate tunc adimpletum est quod dictum est per ieremiam prophetam.

Sed est quaestio, quare dicit per ieremiam prophetam dicentem, quia verba, secundum quod ibi iacent, non sunt scripta in tota sacra Scriptura. Tamen simile habetur Zach. XI, 12: appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Est ergo quaestio quare ponitur per ieremiam, cum dictum sit per zachariam. Augustinus dicit quod alicubi invenitur scriptum per prophetam, et non per ieremiam, tamen videtur quod ille sit ieremias, sicut habetur in littera. Hieronymus tangit solutionem quod prophetae scripserunt aliquos libros, qui canonizati sunt apud Iudaeos.

Unde aliqui sunt libri prophetarum, qui non sunt in canone bibliae, sicut Iudas nominat quaedam in canonica sua, et etiam apostoli omnes istos receperunt. Unde dicit quod quidam attulit ei librum ieremiae, ubi ista verba scripta erant verbo ad verbum, et evangelista scripsit secundum quod in apocrypho invenit.

Augustinus solvit: contingere aliquando quod volens exprimere nomen unius auctoris, occurrat nomen alterius; ideo potest esse quod cum vellet scribere zachariam, scriberet ieremiam.

Sed multi erant tunc Iudaei qui legem noverant; quare non correxerunt? quia cogitaverunt quod divinitus esset dictum, quia a spiritu sancto omnes prophetae locuti sunt, et non habent efficaciam verba prophetae nisi a spiritu sancto; ideo ut insinuarent hoc mysterium, non correxerunt. Alia solutio quam innuit, est, quod licet non sint verba ieremiae, tamen est ibi quoddam factum simile, ut habetur Ier. XXXII, 6 ss. Quod recepit mandatum quod emeret agrum. Vel spiritus sanctus sic movit Matthaenum ad idem factum, sicut movit ieremiam.

Sed si volumus, possumus accipere verba Hieronymi in libro de optimo genere interpretationis, qui dicit quod Christi pedissequus non incurrit aliquam notam falsitatis: officium est enim boni interpretis non considerare verba, sed sensum. Ideo iste posuit sensum quorundam scriptorum in ieremia, quorundam in zacharia, sicut habetur in marco quod ponit auctoritatem Isaiae, cuius una pars est Malachiae, alia Isaiae. Sic et Matthaenus coniungit duas sententias, quarum una a zacharia, altera a ieremia ponitur, XXXII, 6. Quod enim est in zacharia, scilicet quod appenderunt (idest acceperunt) triginta argenteos, in ieremia non invenitur; sed quod agrum emit, quod signabat factum toti populo. Sicut constituit mihi Dominus, hoc expresse habetur ex eo quod praecipit ieremiae, ubi supra, quod agrum emeret. Ideo secundum primam partem in zacharia habetur, secundum secundam in ieremia.

Iesus autem stetit ante praesidem, et interrogavit eum praeses. Supra enarravit evangelista quomodo Dominus assignatus est in manu gentium, hic autem agit de examinatione: et circa hoc tria facit.

Primo narrat quomodo ante terrenum iudicem sistitur; secundo quomodo examinatur; tertio quomodo accusatur.

Dicit ergo: ita dictum est de Iuda cum tradidisset praesidi Iesum. Iesus ergo stetit ante praesidem, idest tamquam reus et accusandus; iob XXXVI, 17: causa tua quasi impii iudicata est: causam iudiciumque recipies.

Per hoc enim meruit ut fieret iudex vivorum et mortuorum.

Tunc sequitur examinatio; et primo ponitur interrogatio; secundo responsio, ibi dicit illi Iesus.

Pontifices in multis accusabant eum, scilicet de subversione legis, et quia regem se dicebat.

Unde Pilatus non curavit quaerere de transgressione legis, sed potius de eo quod videbatur tangere laesionem maiestatis, scilicet tu es rex Iudaeorum? quia Io. XIX, 12 habetur: omnis qui se regem facit, contradicit caesari. Tunc sequitur responsio dicit ei Jesus: tu dicis. Dicit Hieronymus quod Christus sic moderatur sermonem suum, quod non affirmat, nec negat, sed dicit: tu dicis. Prov. XVII, 27: qui moderatur sermones suos prudens est. Item nota, secundum Hilarium, quod supra XXVI, 63, interrogatus a principe Iudaeorum, si tu es Christus filius Dei, dixit tu dixisti: et respondit per praeteritum; cum autem respondit gentili, respondit per praesens. Et in hoc significatur quod confessio Christi a Iudaea est de praeterito, quia facta est per prophetas; Ier. XXIII, 5: regnabit rex, et sapiens erit. Sed loquens ad gentilem dicit tu dicis, quia gentilitas confitebatur. Consequenter agitur de accusatione.

Et primo ponitur accusatio; secundo inductio ad respondendum, ibi dixit autem Pilatus. Dicit ergo et cum accusaretur a principibus sacerdotum, nihil respondit. Super quibus accusaretur, tacet Matthaeus, sed Lucas hoc dicit XXIII, 1 ss.. Haec est consuetudo evangelistarum, quia quod unus omittit, alter narrat. Unde ibi dicitur quod seduceret turbas etc., et quod prohibebat dari census caesari, item regem se diceret. Et hoc est falsum secundum intentionem suam, quia intendebant de regno temporali; sed ipse dicit, io. XVIII, 36, regnum meum non est de hoc mundo. Sed Christus nihil respondit. Tunc impletum est quod dictum est per Is. LIII, 7: quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. Et XLII, 2: non audietur foris vox eius.

Tunc dicit ei Pilatus. Ex tunc conabatur Pilatus eum liberare, ideo conabatur ut responderet; unde dicebat non audis quanta adversum te dicunt testimonia? et primo ponitur incitatio non audis etc.. Hoc autem dicebat, quia volebat dimittere eum: ipsi enim qui erant accusatores, erant testes, et ideo noluit respondere. Quare autem non respondit, potest esse ratio ex parte Christi, quia noluit excusare passionem suam: poterat enim eam excusare loquendo; ideo noluit loqui. Oblatus enim est quia voluit, Is. LIII, 7. Item, ut daret nobis exemplum, quia cum malediceretur, non maledicebat. Item quia tot signa Iudaei viderant, quod converti poterant, et ideo reputavit eos indignos; Eccli. XXXII, 6: ubi non est auditus, non effundas sermonem.

Et notandum quod in multis loquitur, et in multis silet, quia si semper loqueretur, excusaret se; item si semper taceret, pertinax videretur. Pilato autem quandoque respondet, quandoque non; sed Iudaeis numquam respondet, quia Pilatus ignorabat, ideo veritatem aliquando dicebat, sed Iudaei obstinati erant.

Tunc ponitur admiratio Pilati ita ut praeses miraretur vehementer. Et quare miratur? quia audiebat eum facundissimum: et hoc est quod dicit David, Ps. XXXVII, V. 14: ego autem tamquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum, idest ac si essem ignorans.

Et notate quod dicit vehementer: quod enim aliquis sapiens nihil respondeat, mirum est; sed quod in tali causa, ubi adiudicatur morti, non respondeat, hoc vehementer est admirandum. Item quia non videbat eum perterritum: in tali enim casu solent homines etiam perterreri.

Tunc agitur de damnatione.

Et primo ponitur diversum studium volentium excusare ipsum; secundo studium volentium condemnare, ibi principes autem sacerdotum et seniores persuaserunt populis ut peterent barabbam; tertio condemnatio, ibi tunc dimisit illis barabbam.

Circa primum primo ponitur studium Pilati ad liberandum; secundo studium principum ad condemnandum.

Circa primum primo ponit quasdam opportunitates; secundo tractat de eius liberatione; tertio dat causam.

Secunda ibi congregatis ergo illis, dixit Pilatus; tertia ibi sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

In prima ponit duas opportunitates.

Dicit ergo per diem autem solemnem consueverat praeses populo dimittere unum vinctum. Ista consuetudo non erat ex lege imperatoris, sed ex voluntate eius, ut redderet populum sibi magis devotum: quia in solemnitate debebant magis esse iucundi, nolebat quod illa die esset causa tristitiae. Sic et Romae in illo die quo imperator intrabat, nullus adiudicabatur morti. Item de novo acquisiverat praefecturam, ideo volebat sibi eos esse devotos. Aliquid tamen simile legitur in veteri testamento, scilicet quod Saul liberavit ionatham, qui adiudicatus erat morti, I Reg. XIV, 44 ss..

Deinde ponit opportunitatem ex quodam latrone, qui dicebatur barabbas, qui interpretatur filius patris, scilicet diaboli; Io. VIII, 44: vos ex patre diabolo estis.

Congregatis autem illis, dicit Pilatus: quem vultis dimittam vobis? hic facit Pilatus contra consuetudinem Iudaeorum, quia non solebat eos rogare, sed ipsi rogabant eum. Sed hoc faciebat, quia quaerebat eum dimittere, et videtur inducere, quia videbatur ei quod deberent praeeligere Christum quam barabbam; quia iste erat reus laesae maiestatis, et multis nocuerat.

Item ex eo quod Christum nominat, dicens an Jesum, qui dicitur Christus? Christus enim dicitur unctus. Unde regem appellabat eum, ideo credebatur quod Christum deberent accipere; Eccli. XV, 18: ante hominem vita et mors. Sic Pilatus ante eos posuit bonum et malum; et ipsi acceperunt malum, ideo eos semper sequitur malum.

Deinde ponit causam sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum. Ex quo sciebat? audierat enim multa bona de eo, et videbat eum constantem; unde sciebat quod per invidiam tradidissent eum. Sicut enim invidia diaboli fuit inimica primo homini, sic debuit esse invidia istorum inimica Christo.

Sic enim ioseph ex invidia traditus est a fratribus, Gen. XXXVII, 28.

Sedente autem eo pro tribunali, misit ad eum uxor eius. Supra posuit evangelista unam causam, quare Pilatus nitebatur dimittere eum, hic autem ponit aliam causam, scilicet admonitionem uxoris. Et primo ponitur admonitio; secundo causa admonitionis, ibi multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

Sedente autem eo pro tribunali.

Sicut dicit quaedam Glossa, tribunal est sedes iudicum. Prov. XX, 8: rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo.

Cathedra proprie doctorum; supra XXIII, 2: super cathedram Moysi sederunt Scribae et Pharisei. Et dicitur a tribunis, quia primo tribuni electi sunt a Romanis ad facienda iudicia.

Et dicit pro tribunali: et est iste modus loquendi Graecus. Aliquando enim pro accipitur pro ante; sicut, exercitus est pro castris, idest ante castra. Aliquando pro in; unde pro tribunali, idest in tribunali.

Misit ad eum uxor eius dicens. Erat ista mulier gentilis, et signat ecclesiam gentilium, quae suscepit Christum, ut I ad Cor. I. Nihil tibi et iusto illi, idest non pertinet ad te iudicare, immo ipse debet esse iudex tuus; act. X, 42: qui constitutus est iudex vivorum et mortuorum.

Multa enim passa sum hodie per visum propter eum. Hic ponitur causa.

Et est modus loquendi talis: quando enim abstrahitur quis a sensibus, aliqua secundum imaginationem apparent, et consuetum est quod visio refertur ad id quod apparet, cum sit alienatio a sensibus: hoc autem fit aliquando in vigilia, aliquando in somno. Quando in vigilia, visio dicitur; unde Num. XII, 6 dicitur: si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Hic autem ponitur propheta pro utroque.

Notandum quod huius causa quandoque corporalis intrinseca est, ut quando superabundat sanguis, fit apparitio corporum rubeorum, et sic de aliis. Aliquando ex causa extrinseca, ut ex frigore somniat aliquis quod sit in nive. Aliquando autem fit a causa spirituali, et hoc vel a Deo per bonum Angelum; et de hoc iob XXXIII, 15: per somnium in visione nocturna aperit aures vivorum. Et haec vera sunt, et veritatem habentia; non tamen multum debet confidere; Eccli. XXXIV, 7: ne dederis in illis cor tuum, multos enim errare fecerunt somnia. Aliquando fiunt a Daemonibus, qui possunt imprimere in phantasiam, quia est virtus corporalis: unde divinationes et huiusmodi prohibentur in lege; Deut. XVIII, V. 10: non inveniatur in te qui somnia observet, vel auguria etc..

De hac visione possumus dicere quod facta est a Deo per bonos Angelos; vel a diabolo, quia erat ad impediendum passionem: quia in passione erat peccatum occisionis. Et sic fiebat per Angelos bonos; sed ex passione sequitur fructus, ideo diabolus iam percipiens eum esse Deum, et timens per passionem potestatem amittere, sicut in mente Iudae posuerat ut eum traderet, sic et modo voluit impedire, non quia vellet impedire peccatum, sed potius passionis fructum.

Tunc ponit studium Iudaeorum volentium occidere Christum principes autem sacerdotum et seniores persuaserunt populis ut peterent barabbam. In utroque enim se ostendunt abominabiles, quia principes qui alios corrigere deberent; Prov. XVII, 15: qui iustificat impium abominabilis est. Similiter eo quod seniores; Dan. XIII, 5: egressa est iniquitas a senioribus populi.

Respondens autem praeses ait illis. Hic ponit conatum, quo conabatur Pilatus dimittere eum. Et primo ostendit quibus verbis egerit ad liberationem; secundo quibus factis, ibi videns autem Pilatus quia nihil proficeret.

Tribus modis est conatus liberare eum. Primo ex comparatione; secundo ex dignitate; tertio ex innocentia.

Ex comparatione, quia comparavit eum malo actori, respondens scilicet petitioni populi, vel istis principibus qui instigabant eum quem vultis vobis de duobus dimitti? at illi dixerunt: barabbam. Quod et populo improperat Petrus, Act. III, 13, dicens de Christo: quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum et iustum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis etc..

Dicit ergo Pilatus: quid ergo faciam de Jesu, qui dicitur Christus? hic allegat dignitatem quid faciam de Jesu, quasi dicat: iniuriosum erit vobis, si illum occidatis, qui dicitur Christus. Sed isti vereri non potuerunt: immo dicunt omnes crucifigatur: haec enim erat mors turpissima. Ideo completur quod dicitur Sap. II, 20: morte turpissima condemnemus eum; Is. III, 8: lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum.

Ait illis praeses: quid enim mali fecit? hic allegat innocentiam eius, intendens eum liberare, quasi utens illo quod dicitur ier. II, 5: quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis? et Io. VIII, 46: quis ex vobis arguet me de peccato? at illi magis clamabant: crucifigatur. Unde flecti non poterant, secundum illud Ier. VIII, 5: apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti. Unde pertinaces erant in malitia.

Videns autem Pilatus quod nihil proficeret. Hic intendit liberationem eius per factum; et primo ponitur factum; secundo populi obligatio ad poenam.

Dicit videns autem Pilatus quia nihil proficeret.

Per hoc dat intelligere quod multa alia dixerat, et quod nihil proficiebat. Accepta autem aqua lavit manus suas. Haec erat consuetudo quod quando quis volebat se ostendere innocentem, lavabat manus, sic et iste; unde dixit ego innocens sum a sanguine iusti huius etc.. Secundum hunc modum habetur in Ps. XXV, 6: lavabo inter innocentes manus meas. Et vere ipse fuisset innocens, si in sua sententia permansisset, unde vocat eum iustum. Vos videritis, idest quid vobis accidere debeat. Unde Io. XVIII, 31 dicitur: accipite eum vos, et secundum legem vestram iudicate eum.

Tunc sequitur oblatio ad poenam sanguis eius super nos, et super filios nostros.

Et ita fiet quod sanguis Christi expetitur ab eis usque hodie; et bene convenit illis quod dictum est Gen. IV, 10: sanguis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Sed sanguis Christi efficacior est quam sanguis Abel.

Apostolus ad Hebraeos XII, 24: habemus sanguinem melius clamantem quam sanguis Abel; Ier. XXVI, 15: verumtamen si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos.

Tunc dimisit barabbam. Dimisit, idest absolvit a sententia mortis. Iesum vero flagellatum tradidit eis ut crucifigerent. Et quare flagellatum? Hieronymus dicit quia consuetudo erat Romanorum quod adiudicatus morti primo flagellabatur. Et sicut dicitur io. XIX, 1 ipse flagellavit; unde completur in eo quod habetur in Ps. XXXVII, 18: ego autem in flagella paratus sum. Quidam dicunt quod flagellavit ut moverentur ad pietatem, et sic flagellatum dimitterent.

#2 Lectio 2

Postquam habitum est de condemnatione, hic agitur de passione et morte; secundo de sepultura, ibi cum sero autem factum esset etc..

Circa primum duo facit. Quia primo narrat quae indigne pertulit; secundo quae magnifice fecit, ibi a sexta autem hora tenebrae factae sunt.

Prima pars in tres. In prima agit de illusionem militum; secundo de crucifixione; tertio de crucifixi derisione per Iudaeos facta.

Secunda ibi et postquam illuserunt ei; tertia ibi praetereuntes autem blasphemabant eum.

Circa primum primo describuntur illutores; secundo illusio.

Dicit ergo milites congregaverunt universam cohortem. Cohors societas militum dicitur, et quilibet, qui habebat iudiciariam potestatem, habebat cohortem militum ad exercendum iudicium. Praetorium dicitur esse locus ubi exercebantur iudicia. Unde congregati sunt ad eum et gentiles, et Iudaei, ut nulli essent immunes, quia omnes debebat redimere. Ideo competit quod habetur rom. XI, 32: conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Et in Ps. Cxvii, V. 10: circuierunt me sicut apes.

Et exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei. Hic describitur illusio. Et primo quoad habitum; secundo quantum ad honorem; tertio quantum ad opprobrium.

Secunda ibi et genu flexo ante eum, illudebant ei; tertia ibi exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaicum, nomine simonem etc..

Notandum quod licet accusassent eum de multis, tamen non propter aliud patiebatur, nisi quia regem se dicebat, sicut habetur Io. XIX, 12: si eum dimittis, non es amicus caesaris. Unde ex hac causa magis timuit.

Ideo volentes illudere, imponunt ei signa regis. Consuetudo enim est quod reges purpura induantur; et isti loco huius veste coccinea eum induerunt. Item solent habere coronam; et loco huius fecerunt coronam spineam.

Item solent habere sceptrum; et loco huius dederunt ei baculum arundineum.

Dicit ergo et chlamydem coccineam circumdederunt ei, idest rubeam.

Sed quid est quod marcus dicit XV, 17, quod eum purpura induerunt? Augustinus solvit quod hoc dixit propter similitudinem coloris.

Vel potest dici, quod quamvis esset coccinea, tamen habebat aliquid de purpura.

Per hoc quod propriis vestibus exuitur, et alienis induitur, reprehenduntur haeretici, qui dixerunt eum non esse verum hominem. Ista chlamys potest signare carnem Christi sanguine proprio cruentatam: ipse enim vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra. Is. LIII, 5. Vel signat sanguinem martyrum, qui laverunt stolas suas in sanguine agni. Vel peccatum gentilium.

Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius. Unde pro corona gloriae imposuerunt ei coronam contumeliae; Is. XXII, 18: coronate eum corona tribulationis.

Per istas spinas signantur aculei peccatorum, quibus conscientia vulneratur: et istas Christus accepit pro nobis, quia pro peccatis nostris mortuus est. Vel potest referri ad maledictum Aadae, ubi dictum est: spinas et tribulos germinabit tibi. Unde signatum est quod solvebatur ista maledictio.

Et loco sceptri arundinem in dextera eius. Et signatur potestas Daemonum secundum Origenem, quam Christus de manibus eorum eripuit; IV Reg. XVIII, 21: non confidas in baculo arundineo. Potest enim signari inanitas gentilium, quam sibi tamen Christus assumpsit; Ps. II, 8: postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam. Et bene comparantur arundini, quia sicut arundo fertur in omnem ventum, sic gentilitas in omnem errorem.

Item arundine utebatur ad scribendum.

Item ad venenosa occidendum. Sic Christus fideles ad se trahit et ascribit, sed persecutores ad mortem.

Tunc agitur de illusorio honore, et istum exhibebant facto; unde dicitur et genu flexo ante eum, illudebant ei. Et licet hoc fecerint illudendo, tamen signabat quod omne genu ante eum flecti debebat; Phil. II, V. 10: in nomine Jesu omne genu flectatur.

Unde illudebant verbo, dicentes ei: ave, rex Iudaeorum. Et signantur per istos illi qui voce confitentur se nosse Deum, factis autem negant, ad Tit. I, 16.

Item varias contumelias intulerunt, quia inspuerunt in faciem eius; Is. L, 6: faciem meam non averti a conspuentibus in me. Item percutiebant caput eius tamquam stultus esset.

Et qui sunt illi qui caput Christi percutiunt? caput Christi est Deus, ut habetur I Cor. XI, V. 3. Illi ergo caput Christi percutiunt, qui divinitatem Christi blasphemant. Per arundinem sacra Scriptura signatur. Tales errorem suum per sacram Scripturam confirmant.

Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum, nomine simonem. Post illusionem agitur de crucifixione, et circa hoc duo facit. Primo determinat de loco crucifixionis; secundo de habitu, et de his, quae in eo loco sunt acta. Et primo narrat quomodo Christus ductus est ad locum; secundo quomodo crux est delata; tertio quomodo pervenerunt ad passionem.

Et postquam illuserunt, exuerunt, scilicet chlamydem, quam ei induerant.

Notate quod illuditur in veste aliena sed ducitur in propria; per quod signatur, quod non erat ei proprium illudi, sed occidi: quia, ut habetur ad Phil. II, 8, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem. Ibi enim apparuit virtus, Ps. Cxvii, 16: dextera Domini fecit virtutem; Is. LIII, 7: quasi ovis ad occisionem ducetur.

Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenaeum. Hic agitur de delatione crucis.

Et per hoc signatur quod noluit pati in civitate, sed extra. Et ratio assignatur ad hebr.

Ult., 12, ubi dicitur: propter quod ut Jesus sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

Competit etiam figurae, quia, sicut habetur Lev. XVI, 19 ss. Quod hircus, qui pro peccato debuit immolari, extra castra mittebatur; sic et Christus, quia erat hostia populi.

Item ad nostram aedificationem, ut det nobis intelligere, quod exire debemus ad eum extra conversationem nostram; ad Hebr. Ult., improprium eius portantes. Item passus est extra portam, ut virtus passionis non includeretur ad unam gentem; Io. XI, 52, mortuus est, ut omnes gentes congregaret in unum.

Hunc angariaverunt ut tolleret crucem. Hic videtur discordia, quia Io. XIX, V. 17 habetur quod exivit baiulans sibi crucem.

Hic est quaedam solutio secundum Hieronymum, quod primo portavit, sed post incedentes obviaverunt simoni, et angariaverunt etc.. Origenes dicit quod e converso fuit, quod simon primo portavit, et post Christus.

Et ratio est mystica quare primo tulit crucem.

Unde supra XVI, 24: qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me etc..

Et notandum quod iste simon extraneus erat: et signat gentilem populum, qui crucem Domini tulit; I Cor. I, 18: verbum crucis pereuntibus quidem stultitia: his autem qui salvi fiunt, idest nobis, virtus Dei est. Et simon dicitur obediens: et gentilis populus obedivit; Ps. XVII, 45: populus quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi.

Et veniebat de villa. Villa Latine, pagos dicitur Graece. Unde ille de villa venit, qui de paganismo venit.

Convenit et quod dicit Cyrenaeum, quod interpretatur haereditas pretii; Ps. II, 8: postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam.

Et quod dicit, quod coegerunt eum, signat illos, qui exterius crucem ferunt; interius autem coacte ferunt, quia non propter Deum, sed propter mundum. Ad Gal. V, 24: qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiiis et concupiscentiis.

Consequenter ponitur locus et venerunt in locum qui dicitur golgotha, quod est calvariae locus. Calvaria dicitur apud homines denudatum, sicut patet in coemeteriis.

Unde dicitur in Graeco cranios. Et dicunt aliqui, quod in illo loco sepultus fuit Adam.

Hieronymus istud improbat, quia sepultus fuit in Hebron, ut habetur in iosue XIV.

Et quare ibi passus est? notandum quod in qualibet civitate est aliquis locus, ubi solent damnati cruciari: unde ibi erat locus damnatorum.

Tunc narratur quid actum est in sua crucifixione. Et primo ponitur potatio eius; secundo crucifixio; tertio alia, quae facta sunt.

Et circa primum ponitur quid sit oblatum; secundo quomodo se habuit ad oblatum.

Dicit ergo et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Voluerunt quod omnes sensus eius paterentur: visus passus est per sputa et vigiliis, auditus per blasphemias et verba irrisoria, tactus, quia flagellatus; ideo voluerunt quod et gustus pateretur. Et completum est quod in Ps. Lxviii, 22 dicitur: et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto: et Ier. II, 21: quomodo conversa es in pravum, vinea aliena? sed est quaestio: quia in Mc. XV, 23 habetur quod dederunt ei vinum myrrhatum. Dicendum quod myrrha amarissima est, et vinum felle mixtum est amarum. Sed consuetudo est omne amarum nominari sub specie fellis.

Unde secundum veritatem vinum erat myrrhatum, sed tamen ad similitudinem fellis dicitur.

Et per hoc significabatur quod amaritudinem peccatorum nostrorum tulit.

Postea ponitur quomodo se habuit, quia cum gustasset, noluit bibere.

Sed quid est quod dicit marcus quod accepit, hic autem dicit quod gustavit? potest dici quod non accepit, nisi ad gustandum.

Et hoc signat, quia gustavit mortem: quia enim cito surrexit, vix visus est mortuus, quia fuit inter mortuos liber, Ps. Lxxxvii, 6.

Postquam autem crucifixerunt eum etc.. Sed potest quaeri quare magis ista morte voluit mori.

Una ratio est ex parte crucifigentium, quia volebant quod per hoc infamaretur, secundum illud Sap. II, 20: morte turpissima condemnemus eum etc., et haec est crucis. Item ex parte ordinationis Dei, quia Christus voluit esse

noster magister, ut daret nobis exemplum patiendi mortem. Unde passus est mortem ut per mortem liberaret nos, ut habetur ad hebr.

Cap. II, 14 s.. Sed multi sunt qui bene volunt pati mortem, sed mortem abiectam refugiunt; ideo Dominus dedit exemplum ne quodlibet genus mortis refugerent.

Item competebat redemptioni, quia ad satisfactionem pro peccato primi hominis: sed primus homo peccavit in ligno; ideo Dominus in ligno pati voluit; Sap. XIV, 7: benedictum lignum, per quod fit iustitia. Item Christus exaltandus erat per passionem, ideo exaltari voluit per passionem in cruce. Item volebat corda nostra trahere ad se; Io. XII, 32: si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Item ut corda nostra elevarentur.

Diviserunt sibi vestimenta sua.

Hic ponuntur quae facta sunt in contumeliam crucifixi. Et primo ponitur divisio vestimenti; secundo superpositio tituli; tertio associatio.

Circa primum primo ponit factum; secundo prophetiam.

Dicit ergo diviserunt. Chrysostomus dicit quod hoc factum fuit in magnum vituperium. Consuetudo enim erat quod condemnatus non denudabatur nisi vilissimus homo: ideo ut magnam contumeliam inferrent ei, denudaverunt ipsum, ut instruamur quod nos ab omni effectu actuum carnalium debemus nos denudare.

Quomodo hoc factum sit, Matthaeus transit, sed iohannes narrat XIX, 23 s. Quod quilibet miles accepit partem suam de alia veste; sed super tunica inconsutili miserunt sortem.

Tunc ponitur prophetia ut adimpleretur quod dictum est per prophetam. Ly ut non ponitur causative, sed consecutive, quia Christo patiente accidit impleri istud quod dictum erat et sedentes servabant eum etc., ut scilicet non sepeliretur; Ps. XXI, 18: ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me.

Tunc sequitur titulus et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam etc.. Et attendendum quod illud quod ad ignominiam fecerunt ex ordinatione, cessit ad honorem eius. Unde imposuerunt causam ipsius, id est causam pro qua patiebatur; apoc. XIX, 16 habetur scriptum: rex regum et Dominus dominantium. Quod ergo dicit rex Iudaeorum, hoc pertinet ad honorem, quia futurus erat rex super omnes gentes; Ps. II, 6: ego autem constitutus sum rex ab eo super sion montem sanctum eius.

Tunc ponitur societas tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones. Haec fuit societas, quia in medio duorum latronum ut malefactor; unde Is. LIII, 12: et cum iniquis deputatus est. Sed unus a dextris, alter a sinistris.

Crucem accepit ut iudex: sicut enim in iudicio quidam a dextris, quidam a sinistris, sic hic. Unde per hoc signatur iudex vivorum et mortuorum; ad Phil. II, 9: propter quod exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum; iob XXXVI, 17: causa tua quasi impii iudicata est, causam iudiciumque recipies. Item per hoc quod unus a dextris, alius a sinistris, signatur quod pro omnibus Christus passus est; sed tamen aliqui credunt, aliqui non; I ad Cor. I, 23: nos autem praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

Vel potest dici quod quidam crucem patiuntur propter Deum, et hi a dextris; quidam autem non propter Deum, sed propter mundum, et hi a sinistris.

Tunc agitur de illusionem crucifixi praetereuntes autem blasphemabant eum; et primo agitur de ea quae a populo; secundo de ea, quae a principibus; tertio de illa, quae a latronibus.

Circa primum primo describit blasphemos; secundo blasphemias.

Primo ergo describit quia praetereuntes, id est praeter viam euntes: de talibus dicitur Is. XXX, 11: declinate a me semitam, cesset a facie nostra sanctus Israel. Item describuntur, quia movebant capita: et hoc faciebant ad delusionem. Per caput significatur ratio, per pedes affectus; unde primo moverunt affectus ad malum, post movent capita, quia infatuantur in peccatis.

In tribus irrident eum. Primo in verbis; secundo de operibus quae fecit; tertio de dignitate quam sibi appropriavit. De primo dicit vah qui destruis templum Dei etc.. Vah est interiectio derisionis. Iam enim erat divulgatum, et non volebant credere; unde de his dicit Ier. VIII, 5: apprehenderunt mendacium, et noluerunt reverti. Quasi dicerent: si vis reaedificare templum, reaedifica te; sed non poterat reaedificare nisi primo solveretur; ideo primo voluit quod solveretur, quia de templo corporis sui hoc dixerat.

Deinde ex opere salva teipsum; quasi dicerent: salvasti alios, salva te. Sed non vere alios, nec poteris te salvare.

Item ex dignitate, quia si filius Dei es, descende nunc de cruce. Haec conditionalis non est bona, immo potius, si filius Dei est, debet esse obediens patri. Ipse enim factus est obediens usque ad mortem, Phil. II, 8. Item potius deberent dicere: si filius Dei es, ascende, et non descende; Io. III, 13: nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo, filius hominis qui est in caelo. Utuntur eodem verbo, quo diabolus usus est tentans eum supra IV, 6: si filius Dei es, mitte te Deorsum.

Non est enim filii Dei descendere: unde persuasionem diaboli loquebantur, volentes impedire passionem eius.

Tunc sequitur de illusionem principum similiter et principes sacerdotum illudentes etc.. Unde non solum populus, sed principes illudebant ei. Aliquis non facit vim si a minimis condemnatur, sed derisionem maiorum tolerare non potest. Naturaliter enim homo appetit honorari, honor autem fit in testimonium virtutis; unde delusio fit propter opprobrium. Et describuntur isti ex auctoritate, quia principes. Item ex doctrina, quia Scribae.

Item ex vita, quia Pharisei, qui praeeminebant in vita; Ier. V, 5: ibo ad optimates, et loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam Domini, et iudicium Dei sui. Et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

Et tria dicunt.

Primo improperant miracula quae fecit; secundo regiam dignitatem; tertio quod filium Dei se fecit.

Quantum ad primum dicunt: alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere. Volebant dicere: si alios salvos fecit, se poterit salvare; sed se non potest: ergo nec alios salvos fecit. Sed nos e contrario debemus arguere: alios salvos fecit, ergo se salvare potest; sed se potuit salvare resurgendo: ergo et nos poterit salvare. Ad hebr. V, 9: factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae. Unde isti non intendebant nisi salutem temporalem; Christus autem voluit ostendere quod salus aeterna praeponenda est; unde dicunt: si rex Israel est, descendat nunc de cruce.

Hic improperant regiam dignitatem, et faciunt falsam promissionem, et faciunt malam consequentiam, quia si rex Israel est, non debet descendere, quia per crucem debet ascendere; Ps. Xcv, 10: Dominus regnavit a ligno, et in Is. IX, 6: factus est principatus idest crux super humerum eius.

Item fecit quod maius est, quia surrexit de sepulcro, et tamen non crediderunt, unde mendaces erant; Ier. XXIII, 16: nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos: et sequitur: visionem enim cordis sui loquuntur vobis.

Item improperant quod dixit se filium Dei confidit in Deo, liberet eum si vult. Ps. XXI, 9: speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum.

Poterat liberare, si vellet; sed nolebat, quia volebat eum ad tempus morti exponere, ut nobis salutem procuraret, et sibi honorem. Unde impletum fuit quod dicitur in Ier. XV, 10: omnes male dicunt mihi.

Idipsum autem et latrones improperabant ei. Sed quid est quod dicitur hic quod ambo improperant ei, in Luca autem XXIII, 39, quod unus solus? solvit Augustinus, quod aliquando consuetudo est in Scriptura quod plurale ponitur pro singulari, ut Hebr. II, 33: obturaverunt ora leonum, idest obturavit, scilicet Daniel. Et est loquendi modus, sicut dicitur: isti rustici mihi sunt infesti, etiam si unus solus sic infestet eum. Sic Matthaeus loquitur. Vel aliter, secundum Hieronymum, quod a principio ambo improperaverunt ei; sed unus videns miracula quae faciebat, poenituit. Et hoc, ut dicit chrysostomus, divina dispensatione factum est. Unde significantur illi, qui post multa scelera ad Christum revertuntur.

A sexta autem hora tenebrae factae sunt per universam terram. Supra narravit evangelista quomodo Dominus passus est in cruce; hic quomodo operatus est magnifica.

Et primo ponit quae operatus est ante mortem; secundo quae post mortem, ibi Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

Circa primum duo facit.

Primo narrat obtenebrationem accidentem; secundo clamorem, ibi et circa horam nonam clamavit Jesus.

Dicit ergo a sexta autem hora tenebrae factae sunt per universam terram.

Sicut narrat Origenes, gentiles audientes evangelistam hoc narrantem pro miraculo, deridebant eum, et dicebant hoc factum fuisse naturaliter; ideo credebant, quod ut ignorans diceret, cum sol naturaliter pateretur. Sed non fuit haec eclipsis naturalis, sed miraculosa.

Sed si vultis videre, audite quod dionysius dicit, qui erat vigintiquinque annorum, et studebat in astris in civitate Heliopolis. Et dum viderent, admirati sunt ipse et Apollonius; et videbatur eis quod non erat naturalis, et consideraverunt quatuor miracula.

Primum ex tempore, quia cum esset dies qua Pascha debebat fieri, luna erat quintadecima, ubi luna est in oppositione ad solem; sed naturalis eclipsis fit ex coniunctione lunae ad solem. Secundum miraculum fuit, quod quando sol in occidente est, luna debet esse in oriente; sed hic mutatus est cursus lunae.

Item tertium signum est quod semper obscuratio incipit a parte occidentis, quia omnes planetae habent duplicem motum, proprium et communem. Luna quoad proprium motum velocior est, et cum venit ad corpus solis, venit ab occidente; sed sic non fuit hic, quia ab oriente venit. Quartum miraculum fuit, quod ab eadem parte incipit obscuratio, et redit illuminatio; sed hoc tunc non fuit, quia illam partem quam primo occupavit, ultimo dimisit, quia luna ab oriente venit usque ad corpus solis, et tunc retrocessit, unde illa pars primo fuit illuminata. Et ideo ista considerans, in adventu Pauli se convertit et post convertit socium suum. Quintum miraculum, quod est maius, ut dicit, est quod quando naturalis eclipsis est, parum durat: non enim sol patitur, sed fit obscuratio per interpositionem lunae; sed corpus lunae non est maius quam solis, ideo moram non habet; sed istud duravit tribus horis, ideo magnum fuit miraculum.

Sed quaerit Origenes: si istud fuit ita magnum miraculum, quare aliquis astrologorum non descripsit? respondit, et dixit quod ista obscuratio non fuit universalis, sed circa terram Iudaeae. Vel dicitur super universam terram, scilicet Iudaeam.

Similis modus loquendi est, cum dicitur: non est gens, aut regnum etc., intelligendum enim de illa gente, sic et hic. Chrysostomus vero dicit quod intelligitur super universam terram, idest super totum mundum, quia moriebatur pro universo mundo; ideo voluit per signum passionis omnibus innotescere.

Sed dionysius dicit, quod erat in Aegypto, et ipse vidit, et sic poterat intelligere quod durabat usque in Asiam: unde magis est ei credendum.

Narrat quidam astronomus de quadam eclipsi, quae facta fuit tempore tiberii, sed non dicit quando, vel quantum duravit, vel quomodo; tamen potest dici quod quia tunc non erat tempus eclipsis, non perpenderunt modum.

Unde aliqui dixerunt quod nubes multae interpositae fuerunt inter nos et solem; aliqui autem dixerunt, quod sol retraxit radios suos; unde Amos VIII, 9: occidit eis sol in meridie.

Sed est quaestio, quia hic dicitur quod crucifixus est hora sexta, marcus vero dicit hora tertia, XV, 25.

Dicendum quod Mattheus historiam narrat, quod crucifixus est hora sexta, et mortuus est hora nona. Et hoc mysterio competit, quia sol in meridie est in medio caeli; ideo competit filio Dei, qui est verus sol; mal. IV, 2: vobis timentibus nomen Dei orietur sol iustitiae. Item competit transgressioni primi hominis; quia Adam post meridiem peccavit, Gen. III, 8, ideo Christus satisfacere voluit illa hora.

Quare ergo dicit marcus quod hora tertia? dicendum quod crucifixus fuit hora tertia lingua Iudaeorum, sed hora sexta manibus militum.

Item tribus horis fuerunt tenebrae, et fuit figuratum per id quod scribitur Exod. X, V. 22, quod Moyses tribus horis extendit manus suas in caelum, et factae sunt tenebrae tribus diebus in universa terra Aegypti. Sic Christus in cruce expandit manus suas, et factae sunt tenebrae tribus horis, ad signandum quod privati erant lumine trinitatis.

Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna. Hic ponit clamorem Christi.

Et primo ponitur clamor; secundo effectus, ibi quidam autem de illic stantibus etc..

Dicit ergo et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna. Secundum Origenem Christus voce magna clamat, et signat multitudinem mysteriorum. Is. VI, 3: seraphim clamabant alter ad alterum: sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum.

Unde qui vult hoc intelligere, quod taedio mortis clamavit, non intellexit mysterium; ideo non sic intelligendum est, sed quia voluit dare intelligere se aequalem patri, lingua Hebraea dixit eli, eli lamma sabacthani? item, quia voluit signare quod praenuntiata est a prophetis, ideo dixit illud Ps. XXI, 2: Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? unde dicit Hieronymus quod impii sunt qui aliter Psalmum illum exponere volunt quam de passione Christi.

Notate, quod quidam male intellexerunt.

Unde debetis scire quod fuerunt duae haereses. Una quae in Christo non posuit verbum unitum, sed quod verbum fuit loco animae, et hoc posuit Arius. Alii vero, quod verbum non fuit unitum naturaliter, sed per gratiam, sicut in aliquo iusto; ut in prophetis, et sic Nestorius. Unde exponebant Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? dicunt quod hoc dicebat verbum Dei, et vocat eum Deum, quia creatura sua est, et conqueritur, quod hoc verbum fecit sibi uniri, et post dereliquit eum. Sed haec est expositio impia, quia semper cum eo est; unde divinitas non dimisit carnem, nec animam: unde in Io. VII, V. 29: qui me misit, mecum est.

Quid ergo? dicendum quod ex ipso modo loquendi manifestum est, quod de Christo debebat intelligi: dicitur enim de eo Io. Ult., 17: ascendo ad patrem meum, et patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum. Patrem nominat, eo quod Deus est; Deum nominat, eo quod homo est: ideo cum dicit Deus meus, Deus meus etc. Manifestum est quod secundum quod est homo, loquitur; ideo ingeminat, ut magnitudinem affectus humani designet. Et quod dicitur dereliquisti me, dicitur per similitudinem, quia quod habemus, a Deo habemus; unde sicut cum aliquis alicui malo exponitur, dicitur derelictus, sic quando Dominus dereliquit hominem cadere in malum poenae, vel culpae, dicitur derelictus; ideo Christus dicitur derelictus non quantum ad unionem, nec quantum ad gratiam, sed quantum ad passionem; Is. LIV, 7: ad punctum dereliqui te. Et dicit ut quid? non quasi ex taedio, sed potest designare compassionem ad Iudaeos unde non dixit nisi postquam tenebrae essent; unde vult dicere: quare voluisti ut passioni traderer, et isti obtenebrarentur? item signat admirationem, unde admirabilis est Dei caritas. Ad Rom. V, 8: commendat Deus caritatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est.

Tunc sequitur effectus quidam autem illic stantes etc.. Et primo ponitur effectus communis in omnibus; secundo in uno eorum, ibi et continuo currens unus ex eis etc..

Dicit ergo quidam autem illic stantes et audientes, dicebant: eliam vocat iste.

Qui fuerunt isti? credit Hieronymus quod isti fuerunt milites, qui nescierunt linguam Hebraeam, et propter hoc credebant quod eliam vocaret, quia elias multum erat famosus, quia raptus fuit in caelum, ut habetur IV Reg. II, V. 11. Vel potest dici quod illi fuerunt Iudaei, et volunt per hoc ostendere quod Christus est homo, et non Deus, qui auxilium alterius petit.

Tunc ostenditur effectus in uno: et primo dicitur quid ipse fecerit; secundo quid alii.

Dicit ergo unus autem ex eis acceptam spongiam implevit aceto. Quare hoc fecerit, non dicitur hic, sed in Io. XIX, 28, quia Christus videns omnia consummata dixit, sitio: ideo iste volens ei satisfacere, dedit ei potum damnatorum.

Unde impletum est quod in ps. Lxviii, 22 dicitur: et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.

Notandum quod erat vinum myrrhatum, sed dictum est fel et acetum, quia habebat amaritudinem. Mystice per vinum myrrhatum significantur illi, qui nihil habent de fide. Vel per acetum, quod fit per corruptionem vini, signatur corruptio humanae naturae.

Istam autem amaritudinem Christus potavit.

Vel per acetum malitia Iudaeorum signatur.

Et ponitur in spongia, quae cavernosa est, et signat cautelas et versutias Iudaeorum. Sed imponunt calamo. Per calamum sacra Scriptura signatur; unde suam malitiam per Scripturam confirmare volunt.

Et potest esse quod iste ex compassione movebatur; unde volebat iste facere ei auxilium, alii autem nolebant, ideo dicebant: sine, videamus an veniat elias liberans eum.

Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. Hic agitur de his, quae post mortem acta sunt. Et primo ponitur mors Christi; secundo quae acta sunt; tertio effectus.

Secunda ibi et ecce velum templi scissum est; tertia ibi centurio autem etc..

Circa primum tangitur mors, et modus mortis.

Causa mortis triplex assignatur: una causa fuit, ut ostenderet quantum nos amavit. Augustinus: nulla maior est ratio amoris quam praeveniri amando. Rom. V, V. 8: commendat Deus caritatem suam in nobis, quoniam cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Item, ut doceret nos contemnere mortem. Per mortem destruxit omnia peccata. Item ut poenam peccati Adae tolleret, ut scilicet liberaret a peccato Adae.

Dictum enim fuit ei, Gen. II, 17: quacumque hora comederitis, moriemini: ab hac morte nos liberavit. Item, quia diabolus, qui est actor mortis, invaserat eum, qui non meruerat, ideo potestatem in aliis amisit; ideo animam suam morti tradidit, ut nostras liberaret.

Item designatur conditio mortis et clamans voce magna emisit spiritum.

Quidam dixerunt quod divinitas mortua fuerat; sed hoc est falsum, quia vita non potest mori, sed Deus non solum est vivens, sed etiam vita. Aliqui dixerunt animam mori cum corpore: quod esse non potest, quia non posset apprehendere immortalitatem.

Item notandum quod omnes moriuntur ex necessitate; Christus autem propria voluntate.

Unde non dicit est mortuus sed emisit quia ex voluntate, et hoc signat potestatem, sicut alibi dicitur Io. X, 18: potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.

Et voluit mori cum magna voce, ad signandum quod ex potestate, et non necessitate moriebatur: unde animam suam posuit cum voluit, et accepit cum voluit. Unde facilius fuit Christo ponere animam, et recipere, quam alicui dormire, et excitari. Sed quare imputatum est eis? quia fecerunt quod in eis fuit.

Et ecce velum templi scissum est etc.. In parte ista agitur de effectu.

Primo agitur de his quae circa templum facta sunt; secundo de his quae in elementis; tertio de his quae in hominibus.

Et videndum quod Matthaeus alio ordine narrat quam Lucas. Dicit Augustinus quod Matthaeus narrat ordinem historiae: et hoc patet, quia dicit et ecce velum templi scissum est. In Luca autem nihil tale habetur.

Et notandum quod in templo duplex velum erat, sicut in tabernaculo, quia erat velum intra sancta sanctorum, et erat velum aliud, quod non erat in sanctis. Et ista duo duplicem velationem signabant, quia velum interius significabat velationem mysteriorum caelestium, quae nobis revelabuntur: tunc enim similes ei erimus, cum apparuerit gloria sua. Aliud, quod exterius erat, significabat velationem mysteriorum, quae ad ecclesiam pertinent. Unde istud exterius fuit scissum, alterum non, ad signandum quod mysteria manifestabantur per mortem Christi, quae ad ecclesiam pertinent; sed aliud non fuit divisum, quia secreta caelestia adhuc remanent velata. Unde apostolus II Cor. III, 16: cum autem Israel conversus fuerit ad Deum, amovebitur velamen.

Unde per passionem omnia mysteria, quae in lege et prophetis scripta sunt, aperta fuerunt, ut habetur Luc. Ult., 27: incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.

Vel significabat dispersionem populi Iudaeorum.

Et quia gloria eorum erat in velo, quod in passione Domini scissum est, significabatur quod tota gloria dividebatur ab eis.

Et terra mota est, et petrae scissae sunt etc.. Supra positum est miraculum, quod factum est circa sacra templi; hic ponit miraculum quod factum est circa elementa. Et ista convenientia inveniuntur primo quantum ad virtutem passionis; secundo quantum ad effectum salutis; tertio quantum ad iudiciariam potestatem, quam Christus patiendo meruit.

Convenit quod terra mota est etc., quia non potest praesentiam tantae maiestatis sine tremore sustinere; unde in Ps. Ciii, 32: qui respicit terram et facit eam tremere. Et petrae scissae sunt, per quod signatum est quod nulla virtus potest ei resistere; III Reg. XIX, 11: transit Dominus subvertens montes, et conterens petras. Et monumenta aperta sunt. Monumenta sunt claustra corporum mortuorum.

Unde signatur quod vincula mortis dirumpit; Os. XIII, 14: ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne. Item I Cor. XV, 54: absorpta est mors in victoria.

Item convenit quantum ad effectum. Commovetur terra dum quidquid terrenum est abiicitur.

Ps. LIX, 4: commovisti terram, et conturbasti eam, sana contritiones eius, quia commota est. Item petrae scinduntur, quando duritia cordium ad compassionem movetur; ier. XXIII, 29: verba mea, scilicet passionis, quasi ignis, et quasi malleus conterens petras.

Item quod monumenta aperta sunt, signat quod mortui in peccatis debent resurgere; eph. V, 14: surge qui dormis, et exurge ex mortuis.

Item convenit venienti ad iudicium, quia ipso veniente, terra movebitur; agg. II, 7: adhuc unum modicum est, et ego movebo caelum et terram. Item petrae scinduntur, quia omnis altitudo virorum deprimetur. Item monumenta aperientur, quia mortui venient ad iudicium; Io. V, 28: venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei.

Consequenter tangitur miraculum in hominibus. Et primo tangit resurrectionem; secundo manifestationem.

Dicit ergo et multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt.

De illis solet esse quaestio, utrum surrexerint iterum morituri, vel non morituri. Constat aliquos surrexisse, ut post morerentur, ut Lazarus. Sed de istis potest dici quod surrexerunt non iterum morituri, quia surrexerunt ad manifestationem resurrectionis Christi. Certum autem est quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Item si surrexissent, non esset eis beneficium exhibitum, sed potius detrimentum; ideo surrexerunt tamquam intraturi cum Christo in caelum.

Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam civitatem.

Et notandum quod licet istud dictum sit in morte Christi, tamen intelligendum est per anticipationem esse dictum, quia post resurrectionem actum est; quia Christus primogenitus mortuorum, Apoc. I, 5.

Et venerunt in sanctam civitatem, non quod modo esset sancta, sed quia ante fuerat; is. I, 21: quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena iudicii? vel dicitur sancta, quia sancta ibi tractabantur. Vel, secundum Hieronymum in sanctam civitatem, scilicet caelestem, quia cum Christo venerunt in gloriam.

Et apparuerunt multis. Sicut enim Christus potestatem habet se manifestandi quibus vult, sic intelligendum de corporibus glorificatis.

Centurio autem etc.. Hic agitur de effectu miraculorum. Et primo in gentibus; secundo in mulieribus, ibi erant autem ibi mulieres multae.

Circa primum tria facit. Primo ponitur diligens consideratio; secundo timor; tertio vera confessio fidei proveniens ex timore.

Dicit ergo centurio autem et qui cum eo erant custodientes Jesum, viso terraemotu et his quae fiebant, timuerunt valde.

In Luca dicitur quod iste territus fuit ex hoc quod Christus clamans expiravit; hic autem dicitur, quod viso terraemotu.

Et dicitur Augustinus quod non esset facile solvere nisi diceret et his quae fiebant. Iste autem signabat gentilem populum, qui salubri timore confessi sunt Dominum; unde Os. II, 24: dicam non populo meo: populus meus es tu. Et ipse dicit: Deus meus es tu. Vocabo gentem meam, non gentem meam. Is. XXVI, 18: a facie tua, Domine, concepimus, et peperimus spiritum salutis.

Deinde ponitur vera confessio, ibi vere filius Dei erat iste. In hoc confunditur Arius, qui eum existentem in caelo non confitetur esse vere filium Dei, quem centurio in morte confitetur; I Io. V, 20: hic est vere filius Dei, et vita aeterna.

Sequitur devotio mulierum erant autem ibi mulieres multae etc..

Et primo describuntur quoad praeterita, et quoad praesentia. In quo considerandum quod populis recedentibus, mulieres adhaeserunt, ita quod impletum est quod dicitur Is. L, 2: non remansit vir mecum.

Sed considerandum, quod hic dicitur quod steterunt a longe. Io. Autem XIX, V. 25 dicit quod stabant iuxta crucem etc.. Augustinus dicit quod potest dici quod aliae mulieres essent quae prope, et quae longe; nisi diceretur utrobique, quod maria Magdalena erat una.

Ideo aliter dicendum quod sicut multum et paucum dicuntur relative, sic prope et longe: et sicut idem potest dici multum et paucum respectu diversorum, sic prope et longe.

Sic considerandum quod centurio et gentiles iuxta crucem erant; sed mulieres post eos, turbae vero magis a longe. Unde secundum diversam comparisonem erant longe et prope: longe comparando ad centurionem et gentiles; prope comparando ad turbas.

Vel potest dici quod primo steterunt prope, sed cum emisit spiritum, steterunt longe.

Item notate quod dicit quod secutae erant eum a Galilaea ministrantes ei. Ipse enim, cui Angeli ministrabant, permisit ut ministraretur ei a mulieribus. In hoc dedit documentum apostolis sequentibus, quod reciperent temporalia, ab his, quibus ministrarent spiritualia. Et haec erat consuetudo antiquitus, quod doctores recipiebant necessaria a bonis, quos docebant. Sed Paulus, quia gentibus praedicabat, inter quos non erat haec consuetudo, ne videretur quod pro pecunia praedicaret, recipere volebat.

Inter quas erat maria Magdalena, et maria Iacobi etc.. Ex isto verbo Elvidius assumpsit occasionem erroris, qui dixit Jesum esse natum ex semine ioseph. Ad hoc dicit Hieronymus quod duo fuerunt Iacobi: maior, qui dicitur frater iohannis, et minor, qui fuit filius Alphaei, cuius mater erat mater etiam ioseph. Unde illa quae fuit mater Iacobi maioris, non fuit mater Iacobi minoris: quia statim additur et mater filiorum zebedaei.

Sed quid est quod dicitur: maria Cleophae, et maria Alfaei? solvit Hieronymus quod potuit esse quod illa maria habuit virum, qui fuit binomius; unde vocabatur Cleophas et Alphaeus. Vel potest dici quod primo Cleophae nupsit, et mortuo illo nupsit Alphaeo. Vel potest dici quod Cleophas fuit pater, et mater fuit vocata Salome, quia marcus dicit: et Salome, unde Salome est nomen mulieris.

Unde patet error magistri in Glossa super secundo capitulo ad Galatas, quod fuit nomen viri. Et magistri in historia, quia in Graeco habetur Salomei, quae est terminatio foeminea, quae nullo modo invenitur in masculino.

#3 Lectio 3

Cum sero autem factum esset etc.. In parte ista, primo agitur de sepultura; secundo de veneratione; tertio de custodia.

Secunda ibi accepto corpore, involvit illud in sindone munda; tertia ibi altera autem die etc..

Circa primum primo conditio ponitur sepelientis; secundo eius petitio.

Conditiones ponuntur quatuor; unde cum sero factum esset (quia oportebat quod removeretur, ut non in sabbato remaneret), venit quidam homo dives ab Arimathaea.

Et describitur ex facultate, quia dives; Eccli. XXXI, 8: beatus dives, qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniae thesauris.

Sed quare dicit eum divitem? dicendum quod hoc non dicit propter eius laudem vel iactantiam, sed ad hoc quod potuit impetrare a Pilato quod non potuisset unus pauper.

Item describitur a patria, quia ab Arimathaea, quod idem est quod Ramatha, quae fuit Samuelis. Et signat excelsum, et iste excelsus fuit. Item ex nomine, quia ioseph, qui accrescens signatur.

Item ex religione, quia et ipse discipulus erat Jesu, quia ex fide non exciderat; Io. XIII, V. 31: si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.

Tunc agitur de impetratione; et primo ponitur petitio; secundo impetratio.

Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu.

Et commendatur quia accessit. Sequitur impetratio tunc Pilatus iussit reddi corpus.

Sequitur de sepultura: et accepto corpore, ioseph involvit illud in sindone munda. Et agitur de cultu et sepultura.

De cultu: fuit simplex cultus, quia simplici sindone. Et ideo, secundum Hieronymum, vituperatur cultus nimius sepulturae.

Per istam sindonem secundum mysterium tria signantur. Primo signatur caro Christi munda: fit enim de Lino, quod per multam pressuram dealbatur, sic caro Christi per multam pressuram ad candorem resurrectionis pervenit; Lucae ult., 46: sic oportuit Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die.

Vel signat ecclesiam non habentem maculam neque rugam: et hoc signatur per istud linteum, quod ex diversis filis est contextum.

Item signatur munda conscientia ubi Christus quiescit.

Et posuit eum in monumento suo novo. Et quatuor dicit de isto monumento.

Primo quod erat suum. Et satis conveniebat quod qui pro peccatis aliorum mortuus erat, quod in monumento aliorum sepeliretur.

Item dicit novo, quia si alia corpora posita fuissent, nesciretur quis surrexisset. Item dicit quod in petra, non in monumento ex diversis lapidibus constructo, ut omnis calumnia amoveretur.

Sed quare non sub terra? ratio fuit ne crederetur, quod discipuli per cavernas terrae extraxissent eum.

Item dicit quod advolvit saxum magnum.

Et ideo quia magnum, non poterat a paucis revolvi, et maxime cum essent ibi custodes.

Tunc sequitur devotio mulierum.

Unde mulieres, quae ardentius amabant, secutae sunt eum usque ad sepulcrum: unde dicitur erat ibi maria Magdalena et altera maria: et non nominatur maria zebedaei, quae non erat ibi, quia non ita ardentem amabat.

Altera autem die etc.. Hic agitur de custodia sepulcri: et tria facit.

Primo ponitur petitio; secundo concessio; tertio executio.

Circa primum ponitur tempus; et causa; et petitio; et periculum imminens.

Tempus altera autem die, quae est post parasceven. Parasceves praeparatio dicitur. Unde Iudaei, quia in sabbato nihil agebant, praeparabant in praecedenti die, et ideo dicebatur parasceves; unde quamvis aliquid solemnitatis haberent, tamen maioris observationis erat sabbatum, unde nihil in sabbato praeparabant ex praecepto, Exod. XVI, V. 22, ubi praecepit Dominus quod die veneris colligerent de manna ad duos dies.

Tunc convenerunt principes sacerdotum, unde multum intenti erant ipsum persequi, quia non sufficit persequi usque ad mortem, sed etiam post mortem; unde voluerunt impedire resurrectionem.

Sed quare convenerunt? sequitur causa Domine, recordati sumus quod seductor ille. Seductorem vocant illum; unde io. VII, 12 dicitur, quod quidam ex eis dicebant, quia bonus est: alii autem non, sed seducit turbas. Post tres dies resurgam. Istud habebant ex hoc, quod dixerat supra XII, V. 40, quod sicut ionas fuit in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus. Et ponitur pars pro toto, sicut supra expositum est.

Item ponitur petitio iube ergo custodiri sepulcrum. Ipsum studium Iudaeorum prodest nobis ad certitudinem; unde quanto magis nocere intendebant, tanto magis proficiebant ad salutem credentium, iob V, 13: apprehendit sapientes in astutia eorum, quia quod intendunt, Dominus in aliud convertit.

Deinde ponitur intentio petitionis ne forte discipuli eius veniant, et furentur eum, et dicant plebi: resurrexit a mortuis: et in hoc prophetaverunt, ideo magis peccaverunt, quia mirabilia viderunt, et tamen non crediderunt posse resurgere.

Sequitur concessio: ait illis Pilatus: habetis custodiam; idest habeatis custodiam, quasi dicens: in vobis est, ut custodiatis eum.

Sequitur executio illi autem abeuntes munierunt sepulcrum signantes lapidem cum custodibus. Unde non suffecit quod custodes ponerent, sed etiam sigillaverunt.

Nec suffecit eis quod milites hoc facerent, sed etiam ipsimet sigillaverunt; Ps. XXI, V. 17: consilium malignantium obsedit me.

|+28 Capitulus 28

#1 Lectio unica

Postquam complevit sacramenta dominicae passionis, agit evangelista de triumpho dominicae resurrectionis: et dividitur.

Quia primo ostenditur, quomodo discipuli cognoverunt Christi resurrectionem per auditum; secundo, quomodo per visum, ut per auditum et visum fiat testificatio certa.

Circa primum primo ponitur quomodo per auditum a mulieribus; secundo quomodo a custodibus. Secunda ibi quae cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem.

Circa primum duo facit.

Primo dicit, quomodo mulieres cognoverunt per Angelum; secundo per Christi visionem, ibi et exierunt cito de monumento.

Circa primum tria.

Primo ponuntur personae, quibus facta fuit revelatio; secundo Angelus revelans; tertio revelatio.

Secunda ibi et ecce terraemotus factus est magnus; tertia ibi respondens autem Angelus dixit.

Circa primum tria facit.

Primo designat tempus; secundo personas; tertio studium.

Tempus vespere autem sabbati.

Et circa hoc duplex est dubitatio. Prima de hoc quod dicit vespere; secunda de hoc quod dicit lucescit.

Circa primum est dubitatio, quia videntur contrariari Matthaeus et iohannes, quia iohannes dicit quod adhuc tenebrae erant.

Quid ergo dicit hic vespere autem sabbati? hic est triplex solutio. Prima Hieronymi, quod venerunt vespere et mane. Et quod hic dicit vespere, ille autem mane, non est dissonantia, sed sedulitas sanctarum mulierum.

Beda solvit sic, quod inceperunt venire in vespere, sed pervenerunt in mane. Sed numquid erat tantum spatium? dicit quod non; sed tunc dicitur aliquis facere, quando praeparat se ad faciendum. Et hoc habetur in Lc. XXIII, 55 quod videntes monumentum et quemadmodum positum erat corpus eius, revertentes paraverunt aromata. In parasceve emerunt aromata, et in sabbato quieverunt, et in vespere paraverunt se ad eundem. Tertia solutio est Augustini, qui dicit quod modus consuetus in sacra Scriptura est quod sumitur pars pro toto, unde intelligitur vespere pro tota nocte sabbati; unde vespere autem sabbati, idest quae est post sabbatum, unde vespere quae est initium primae sabbati. Simile habetur gen. I, 5 in commemoratione operum Dei: et factum est vespere et mane dies unus. Unde venerunt vespere, quia in ultima parte noctis.

Et haec est quae lucescit in prima sabbati.

Vespere non lucescit, quia vespere tenebrescit.

Unde venerunt quando lucescit, idest in prima hora diei. Notate quod Iudaei omnes ferias incipiunt a sabbato; unde prima sabbati dicitur dies dominica.

Et si quaeras ab Augustino, quare marcus utitur tali modo loquendi, dicit quod vespere paraverunt aromata, et mane venerunt; unde redit in idem quod beda dicit.

Sed secundum Hieronymum quomodo intelligendum quod dicit quae lucescit? quia vespere tenebrescit. Sciendum quod Iudaeis dies incipit esse a vespere. Et ratio est, quia a luna observabant dies; luna autem incipit lucere a sero; ideo illa dies incipit a vespere, sed lucescit in prima sabbati. Similis modus loquendi Lc. XXIII, 54: erat autem parasceves, et sabbatum illucescebat.

Et iste modus loquendi mysterio competit, primo, ad solemnitatem dominicae resurrectionis, quia nox illa fuit lucida; ps.

Cxxxviii, 12: et nox sicut dies illuminabitur.

Item competit humanae restorationi, quae facta est per Christum: in primo enim homine fuit processus a die in noctem, scilicet peccati; et mutatus est status, scilicet a nocte in diem; ad Eph. V, 8: eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Item signatur, quod quicquid erat tenebrosus in lege et prophetis, totum per resurrectionem Christi lucescit. Tenebrosa aqua in nubibus aeris, Ps. XVII, 12. Hoc autem in resurrectione illuminatur, ut habetur Lc. Ult., 27: incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quae de ipso erant.

Consequenter agit de personis venit maria Magdalena et altera maria; et intelligitur mater Iacobi; marcus addit tertiam, et Salome: unde Salome est nomen mulieris. Sed non fuit sine mysterio, quod duae eiusdem nominis venerunt; unde mulieri primo voluit apparere, quia in hoc quodammodo reparatur sexus muliebris: quia sicut mulier primo in loco vitae prius audivit mortem, sic in loco mortis per ordinationem divinam primo vidit vitam; Eccli. XXV, 33: a muliere initium peccati factum est. Item eiusdem nominis, quia per has unitas signatur ecclesiae: primo enim una fuit ex gentibus, una ex Iudaeis, sed modo omnes sunt una ecclesia; Cant. VI, 8: una est columba mea.

Item vocantur mariae: sicut enim de utero clauso maria suscepit puerum, sic istae exeuntem de tumulo clauso meruerunt videre eum.

Unde istae venerunt videre sepulcrum; et in hoc signatur devotio earum, quia non poterant satiari, ideo cum non possent eum videre, volebant saltem videre sepulcrum.

Ubi est thesaurus tuus, ibi et cor tuum est, supra VI, 21.

Et ecce terrae motus factus est magnus. Hic agitur de Angelo revelante. Et primo tangitur adventus Angeli; secundo opus eius; tertio dispositio; quarto effectus.

Secunda ibi et accedens revolvit lapidem; tertia ibi et sedebat super eum; quarta ibi prae timore autem eius exterriti sunt custodes.

Et circa primum primo praesignatur adventus; secundo tangitur adventus causa, ibi Angelus autem Domini descendit de caelo.

Dicit ergo et ecce terrae motus factus est magnus. Hoc congruebat, et habet causam litteralem. Una ratio, secundum chrysostomum, quia istae de nocte venerant, et ideo esse potuit quod dormierunt; ideo ut excitarentur, factus est terraemotus ad excitandum illas. Hieronymus dicit quod aliquid tactum erat de humanitate, ideo debebat aliquid tangi de divinitate; ideo cum agitur de sepulcro quod erat humanitatis, fit terraemotus, ut signaretur quod talis mortuus non poterat teneri sub terra. Fuit enim inter mortuos liber, Ps. Lxxxvii, 6.

Mystice bis factus est terraemotus, ut per unum significetur motus cordium, quia per mortem eius liberati sumus a peccato; per alium translatio ad gloriam; Rom. IV, 25: traditus est propter peccata nostra, et resurrexit propter iustificationem nostram. Et in Ps. LIX, 4: commovisti terram, et conturbasti eam. Item huius resurrectio est quaedam praefiguratio resurrectionis futurae: in futura autem erit tremor terrae; Ps. Lxxv, 9: terra tremuit et quievit, cum exurgeret in iudicio Deus.

Et quare? subiungitur Angelus Domini descendit de caelo. Si terra non potuit Angelum sustinere, multo minus poterit adventum Christi ad iudicium: et dicit descendit; licet enim Angelus non circumscribatur loco, tamen definitur loco secundum suam operationem; ideo aliquis motus ei convenit.

Item convenit quod per Angelum denuntietur resurrectio, tum propter gloriam illius, per quem fit, ut dicit Paulus Act. XIII, 30: Deus suscitavit eum a mortuis. Eius autem ministri sunt Angeli. Item ad denotandum dignitatem resurgentis. De isto dicitur supra IV, 11 quod accesserunt Angeli, et ministrabant ei. Item competit, quia per resurrectionem caelestia terrestribus coniungebantur.

Consequenter ponitur opus Angeli et accedens revolvit lapidem etc.. Et hoc secundum litteram, ut panderet iter mulieribus, quia secundum veritatem iam surrexerat Christus: sicut enim de utero clauso exivit, ita de signato sepulcro. Unde hoc factum est ad manifestandum mulieribus: unde revolvit, idest iterato volvit, ad signandum gloriam resurgentis; et haec revolutio significabat manifestationem legis, quae scripta erat in tabulis lapideis.

Consequenter ponitur dispositio.

Et primo quoad situm; secundo quantum ad aspectum; tertio quoad habitum.

Quantum ad situm, quia sedebat, non ut fessus, ad signandum quod doctor esset divinae resurrectionis. Item sedere est quiescentium: et per hoc signatur quies quam ex resurrectione habuit in gloria; Rom. VI, 9: Christus exurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Item sedere est dominantis; Ps. Cix, 1: dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis. Et iste sedet super lapidem, scilicet diabolum, ad signandum, quod iam dominabatur et mortis et diaboli.

Erat autem aspectus eius sicut fulgur. Hic describitur ex aspectu; et in hoc patet quod apparuit in corpore assumpto. Sed quare sicut fulgur? quia sicut fulgur claritatem habet, sic et Angeli cognitionem; Dan. X, 6: et oculi eius quasi lampas. Sed Christus est qui omnem venientem in hunc mundum illuminat, Io. I, 9. Item fulgur habet terrorem, sic aspectus Angeli; unde Lc. I, 9 dicitur quod territus fuit zacharias ad vocem Angeli.

Item describitur ex habitu vestimenta eius sicut nix, per quod candor iustorum. Mystice autem signatur gloria resurrectionis; Apoc. III, V. 5: qui vicerit vestietur vestimentis albis.

Item claritas vitae; Eccl. IX, 8: omni tempore vestimenta tua sint candida.

Item nota quod dicit quod aspectus eius erat sicut fulgur et vestimenta eius sicut nix, quia in iudicio erit terribilis malis, et demulcebit bonos; Io. XVI, 22: videbo vos, et gaudebit cor vestrum.

Prae timore autem eius exterriti sunt custodes. Hic ponitur effectus apparitionis, quia in eorum cordibus extitit timor; et merito, quia ex mala conscientia servabant eum, et semper timida est nequitia, Sap. XVII, 10.

Et facti sunt quasi mortui, qui Christum in morte quantum in ipsis fuit voluerunt detinere; Is. XXXIII, 3: a voce Angeli fugerunt populi.

Respondens autem Angelus dixit mulieribus etc..

Hic sequitur denuntiatio resurrectionis. Et primo mulieres confortat; secundo studium commendat; tertio gaudium indicat; quarto officium iniungit denuntiandi.

Dicit ergo respondens autem Angelus etc.. Sed ad quid respondet? intentioni mulierum. Non legitur eas aliquid fuisse locutas prae timore: semper enim ita est, quod homo semper turbatur in apparitione Angeli, sive bonus, sive malus appareat Angelus; quia natura humana fragilis est. Sed sicut dicit b.

Antonius, si bonus est Angelus, semper dimittit consolatum, ut patet in apparitione zachariae et virginis mariae, utrique dictum est: ne timeas etc. Lc. I, 30. Sic et istas confortat.

Et si dimittat desolatum hominem, constat quod non fuit bonus Angelus. Ideo dixit nolite timere vos; quasi dicens: vestrum non est timere, quia amatis Christum. Non enim accepistis spiritum servitutis in timore, rom. VIII, 15. Non enim confortavit custodes, quia non digni erant.

Tunc commendat studium scio enim quod Jesum, qui crucifixus est, quaeritis.

Sed numquid Angeli cognoscunt cogitationes? videtur quod non; Ier. XVII, 9: pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscet illud? ego Dominus scrutans corda et probans renes. Dicendum est quod non, nisi per revelationem divinam; vel per signum, quia frequenter per gestus corporis habentur indicia voluntatis.

Iesum quaeritis. Nominat eum, ut significet eundem esse. Item crucifixum: et in hoc innuit parvam fidem earum, quia quaerebant eum in loco mortis, et credebant eum morte posse teneri.

Tunc annuntiat resurrectionem: surrexit, scilicet propria virtute; Ps. III, 6: ego dormivi, et somnum cepi, et exurrexi, quia Dominus suscepit me. Et probat hoc per recordationem verbi Dei sicut dixit; qui supra XX, 19 dixerat: et tertia die resurget.

Verbum enim Domini non potest deficere.

Item indicat ex visu: venite et videte locum ubi positus erat Dominus, unde viderunt lapidem revolutum, et non viderunt Christum, quia surrexit clauso tumulo.

Tunc indicit eis officium denuntiationis et cito euntes dicite discipulis eius quia surrexit. Et tria indicit. Primo, quia denuntient resurrectionem; secundo, quia locum; tertio quia visionem eis promittant. Et sicut prima mulier primo locuta est diabolo, sic cum bono Angelo prima locuta est, ut omnia restaurarentur.

Secundo innuitur locus: et praecedet vos in Galilaeam.

Et quare primo in Galilaeam? non enim prius visus est in Galilaea, sed in ierusalem.

Sed quare magis nominat Galilaeam? ad signandum quod ipse idem est, qui solebat conversari in Galilaea. Item ut a timore liberarentur, quia securius habitabant in Galilaea, quam in Iudaea. Vel mystice dicitur Galilaea transmigratio, et potest signare transitum ad gentes.

Unde videbitis in Galilaea, idest nuntiabitis nomen meum gentibus. Hoc autem non facerent, nisi praecederet eos.

Ibi eum videbitis, sicut praedixit vobis. Unde verbum Domini tantae potestatis est, quod non poterit aliter esse.

Sed hic est quaestio litteralis, quia hic dicitur quod viderunt eum sedentem super lapidem; in alio evangelista quod introeuntes in monumentum viderunt iuvenem sedentem in dextris. Solvit Augustinus, quod bis viderunt visionem Angelorum: unde possibile fuit, quod unum viderunt extra, alium intra.

Vel potest dici quod sepulcrum non solum dicitur lapis excisus, sed erat ibi aliqua materies, ubi includebatur monumentum; unde quod marcus dicit, introeuntes in monumentum, non est intelligendum de lapide illo, sed de spatio in quo includebatur: et hoc patet, quia dicitur hic quod exierunt cito de monumento cum timore et gaudio etc..

Supra nuntiata est resurrectio mulieribus, hic certificantur de ipsa per Christum: et tria facit evangelista.

Primo describuntur mulieres; secundo Christi occursus; tertio iniungitur denuntiationis officium.

Secunda ibi et ecce Jesus occurrit illis; tertia ibi nolite timere etc..

In prima tria notabilia est considerare.

Primo mulierum statum; secundo affectum; tertio propositum.

Status tangitur cum dicitur exierunt cito de monumento. Quantum ad litteram monumentum non dicitur lapis excisus, sed illud spatium, quod aliquo munimine erat firmum.

Secundum mysterium monumentum est locus mortuorum: et per hoc signatur status peccati; Ps. Lxxxvii, 6: sicut vulnerati dormientes in sepulcris. Unde exire de monumento est exire de peccato; II ad Cor. VI, 17: propter hoc exite de medio eorum etc.. Et notate quod dicit cito, quia de peccato est cito exeundum; Eccli. V, 8: non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem.

Item tangitur affectus duplex, scilicet timoris et gaudii. Timor de Angeli visione, gaudium de resurrectione: timor ex fragilitate humana, gaudium a visione divina; Ps. XXIX, V, 6: ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum laetitia. Sic peccator debet timere; Eccli. V, 5: de propitiato peccato noli esse sine metu. Sed gaudere debet de spe resurrectionis; Ps. II, 11: servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore.

Tunc tangit propositum currentes nuntiare discipulis etc.. Et istud poenitentibus competit, quia currere debent et festinare ut proficiant in bonis: I ad Cor. IX, 24: sic currite ut comprehendatis. Et ad Hebr. IV, 11: festinemus ingredi in illam requiem. Item tangit bonum propositum, quia voluit ut quod acceperant, aliis communicarent; I Petr. IV, 10: unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum administrantes.

Et ecce Jesus occurrit illis. Hic ponitur occursus Christi.

Et primo ponitur occursum; secundo salutatio; tertio mulierum reverentia.

Dicit ergo et ecce Jesus occurrit illis. Et recte dicit quod occurrit, quia ex insperato occurrit, dando gratiam; Sap. VI, 14: praeoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat; Is. Lxiv, 5: occurristi laetanti, et facienti iustitiam.

Item salutavit eas, dicens avete. Avete in Graeco gaudium signat; unde dictum est supra, quod cum gaudio ibant. Unde spirituale gaudium semper augetur in iustis, et hoc per spiritualementem loquelam; Ps. Lxxxiv, 5: audiam quid loquatur in me Deus. Et haec erant verba consolatoria, qui sicut prima mulier audivit maledictionem, sic istae mulieres audierunt benedictionem, et maledictioni benedictio respondet.

Et tunc illae accesserunt et tenuerunt pedes eius, et adoraverunt eum. Unde accedunt, tenent pedes, adorant. Sic anima peccatoris non debet gratiam Dei recipere in vanum: et hoc signatur, quia accesserunt; Ps. XXXIII, 6: accedite ad eum, et illuminamini. Item debent firmiter adhaerere: et hoc signatur in hoc quod tenuerunt pedes eius. Deut. XXXIII, 3: qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Item tangit reverentiam in hoc quod dicit et adoraverunt eum, quia ipsum Deum recognoverunt; Ps. Cxxxi, 7: adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius.

Sed potest esse quaestio, quia Io. Ult., 12 dicitur ei: noli me tangere; hic autem dicitur, quod tenuerunt pedes eius.

Ideo intelligendum, quod bis viderunt, et semel viderunt unum Angelum, ut dicit Augustinus, et alia vice duos, sed etiam bis Christum.

Primo vidit maria Magdalena plorans, ut habetur Io. XX, 14. Sed post aliis supervenientibus occurrit eis, et tunc tenuerunt pedes eius; sed maria Magdalena primo non potuit tenere eum; et hoc secundum Augustinum, quia primo dubitavit, et ideo digna non fuit; sed iam certificata, digna est effecta tangere Christum, ut tactus exterior concordaret interiori.

Consequenter iniungit officium denuntiandi.

Et ubi hoc facit, primo excutit timorem; secundo officium iniungit, ibi ite, nuntiate fratribus meis.

Dicit ergo tunc ait Jesus eis: nolite timere. Et hoc factum est convenienter, quia qui ad officium praedicationis ponuntur non debent timere; unde Dominus mittens discipulos suos dixit: nolite timere. Timor autem est duplex, scilicet servilis, et initialis, et hic est bonus; Ps. Cxviii, V. 120: confige timore tuo carnes meas. Unde dixit avete, ut auget caritatem in eis. Sed quia perfecta caritas foras mittit timorem, I Io. IV, 18, ideo dicit nolite timere.

Et primo dat annuntiandi officium; secundo perfectam caritatem ad suos ostendit. Iniungitur autem annuntiandi officium mulieribus, ut sicut mulier tulit verba mortis ad virum, sic e contrario congruebat mulieri, ut esset nuntia salutis. Et primo tangitur denuntiatio; secundo locus apparitionis.

Dicit ergo ite, nuntiate fratribus meis.

Et quare dicit meis? ad comprobandum veritatem naturae. Quia enim exierat de sepulcro, et apparebat gloriosus, posset aliquis credere quod veram carnem non cepisset, ideo dicit fratribus meis. Item propter similitudinem gratiae, quia frater noster fieri voluit propter iustificationem nostram; ad Rom. VIII, V. 29: ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

Item fratres, id est cohaeredes: haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, Rom. VIII, 17. Unde iam acquisita haereditate vocat fratres.

Ut eant in Galilaeam. Haec verba videntur sonare quod primo apparuit in Galilaea. Iste non facit mentionem de aliis apparitionibus; sed beda dicit quod decem vicibus apparuit. Quinquies ipso die resurrectionis.

Primo mariae Magdalene, ut Io. XX, V. 14. Secundo his duabus de quibus tangit hic Matthaeus. Tertio apparuit Petro; qualiter tamen, et quando, non dicitur, sed quod sit factum, non tacetur in Lc. XXIV, 12. Quarto duobus discipulis euntibus in emmaus. Quinto quando omnibus discipulis apparuit, excepto thoma. Verum post istas leguntur quinque aliae. Prima post alias fuit quando die octava omnibus discipulis apparuit, et thomae.

Secunda quando apparuit in piscatione, quando Petrus dixit, vado pescari, Io. Ult., 3.

Alia, quae hic dicitur. Alia, quando exprobravit incredulitatem. Ultima quando in monte oliveti, cum ascendit in caelum, mc.

Ult., 14. Tamen aliae fuerunt, sicut dicit Paulus I Cor. XV, 5-8.

Sed quid est quod dicunt et Angelus, et Christus, quod praecedet vos in Galilaeam? chrysostomus dicit quod hoc, propter hoc dicit quia solebant ibi conversari. Item, ut securi essent ibi, et secure eum expectarent.

Tamen Augustinus secundum mysterium dicit, quod Galilaea transmigratio dicitur: unde signat transmigrationem ad gentes, vel huius mundi in gloriam. Apostolus II cor. V, 6: dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino.

Quae cum abiissent, ecce quidam etc.. Hic agitur de denuntiatione, quae facta est per custodes. Et primo ponit denuntiationem; secundo impedimentum, ibi et congregati cum senioribus etc..

Dicit ergo et cum abiissent etc.. Et quare tantum expectaverunt? dicendum quod dictum est, quod prae timore exterriti sunt custodes. Et forte hoc fecit Dominus, ne molestiam mulieribus inferrent.

Ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum.

Et quare principibus? quia habebant familiaritatem: item quia ab eis acceperant pretium. Nihilominus nuntiaverunt Pilato; unde in quadam epistola, quam misit Pilatus ad tiberium, scriptum est, quomodo custodes nuntiaverunt Pilato etc.. Et nuntiaverunt.

Iam signabatur, quod per ora gentilium erat manifestanda Christi resurrectio.

Tunc ponitur malitia impediendum. Et primo tangitur malitia principum; secundo corruptio custodum; tertio plebis.

Circa primum concurrunt quatuor ad exaggerandum malitiam istorum. Primo ponitur congregatio; unde dicit et congregati cum senioribus etc. Quia non unus tantum; Dan. XII, 5: egressa est iniquitas a senioribus populi.

Item exaggeratur malitia, quia hoc non fecerunt ex infirmitate, sed ex malitia, sive ex maligno consilio; et hoc est consilium impiorum, de quo Ps. I, 1: beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum.

Item fraudem fecerunt, quia oblatam pecuniam expenderunt in usum mendacii; unde sciebant illud Eccle. X, 19 quod pecuniae obediunt omnia; sicut dicit Hieronymus, similes sunt istis qui bona ecclesiastica expendunt ad faciendam voluptatem.

Item in hoc quod suaserunt mendacium.

Et primo suadent, secundo impunitatem promittunt.

Suadent mendacium dicite, quia discipuli eius nocte venerunt, et furati sunt eum. Ier. IX, 5: docuerunt linguam suam loqui mendacium. In Ps. XXVI, 12: mentita est iniquitas sibi. Et vere, ut ait Hieronymus, mendacium, quia discipuli ita stupefacti erant quod non ausi fuissent accedere.

Item si debuissent accedere, accessissent primo die, quando non aderant custodes.

Item hoc patet, quia remanserunt lintheamina, unde si tulissent eum, non dimisissent.

Item constat quod cum aromatibus sepultus est, unde lintheamina adhaerebant ut colla, unde vix potuissent amovisse.

Item lapis erat magnus; unde non potuissent sine magno adiutorio et sine strepitu multo solvisse.

Item arguit sic Augustinus: aut venerunt vobis vigilantibus, aut dormientibus. Si vigilantibus, quare non eiecistis eos? si dormientibus, quomodo vidistis? et sic apparet, quod mendacium fuit.

Deinde impunitatem promittunt: unde possent dicere: erimus puniti, si praeses audiret. Unde dicit si hoc auditum fuerit a praeside, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus. Et quomodo potuerunt illud facere? dicendum, quod praeses non multum curabat. Item sciebant quod non puniret eos, nisi ad petitionem eorum; ideo sciebant quod etc.. In hoc signatur cautela diaboli.

At illi, accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti. Non est mirum si milites corrupti fuerunt pro pecunia, quia et unus de discipulis eius corruptus erat. Eccli. X, 9: avaro nihil est scelestius.

Et divulgatum est. Et non solum usquequo fuit scriptum hoc, sed etiam usque nunc.

Undecim autem discipuli abierunt in Galilaeam etc.. Supra auditum est quomodo notitia resurrectionis pervenit ad discipulos ex revelatione mulierum, hic quomodo ex eius visione.

Et dividitur: quia primo ponitur Christi apparitio; secundo apparentis instructio.

Secunda, ibi et accedens Jesus locutus est eis.

Circa primum tria facit.

Primo describitur locus visionis; secundo visio; tertio officium.

Dicit ergo undecim autem discipuli, quia obedientes Christo, abierunt in Galilaeam. Quod dicit undecim, intelligendum, quod Iudas abierat: Io. VI, 71: duodecim elegi vos, et unus ex vobis diabolus est.

Sed duo sunt notanda, quod Christus videtur in Galilaea, et quod in monte. Galilaea interpretatur transmigratio. Per hoc signatur quod nullus potest videre Deum, nisi ex duplici transmigratione transferatur, scilicet a vitio ad virtutem; supra V, 8: beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Item, a mortalitate ad immortalitatem; unde dicit apostolus, Phil. I, 23: coarctor autem e duobus, desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo. Item visus est in monte, ad signandum quod qui vult videre Deum, oportet quod tendat ad celsitudinem iustitiae; ps.

Lxxxiii, 3: ibunt de virtute in virtutem.

Item quod in monte, significat excellentiam illam, ad quam exaltatus est per resurrectionem: quia dum fuit in mundo, fuit in valle mortalitatis, et ascendit in montem immortalitatis per resurrectionem. Is. II, 2: elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes.

Et notate, quod apparet eis in loco ubi constituerat, in quo signatur obedientia, quia soli obedientes veniunt ad visionem divinam; in Io. XIV, 15: si diligitis me, mandata mea servate: et sequitur: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.

Ps. Cxviii, 104: a mandatis tuis intellexi; idest, ab observatione mandatorum; unde in veteri lege nemo poterat ascendere in montem: nova lex supplet. Et necessarium fuit, quod eis apparuerit, quia testes debebant ad tantum opus dari. Sed ipse dedit testes non solum de auditu, sed etiam de visu; I Io. I, 2: quod videmus, et audivimus... Hoc testamur.

Sed quaestio est, quando fuit facta haec apparitio: et secundum quod Augustinus dicit, in prima die resurrectionis non, quia in sero fuit visio ubi thomas non erat. Item nec infra octavam, aut in octava die, quia in ierusalem fuerunt octo diebus.

Nec possumus dicere, quod statim post octo dies: quia contradiceremus iohanni, qui dicit, quod quando manifestavit se ad mare tiberiadis, iam tertio manifestatus est Jesus; et haec hic non est tertia, sed post hanc tertiam facta est.

Et videntes. Notandum quod considerantium Dei magnalia duo sunt genera, quia quidam habent illa in reverentia: unde Abraham dixit, Gen. XVIII, 27: loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis; et iob IX, 14: quantus sum ego ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo? et sequitur: ideo me reprehendo, et ago poenitentiam in favilla et cinere. Item haec reverentia reperitur in Angelis. Apoc. VII, 11: omnes Angeli ceciderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum. Et hoc est, quia quanto magis aliquis eum cognoscit, eo magis reveretur eum.

Sed aliqui in infidelitatem vertuntur: volunt enim omnia adaequare suo intellectui, unde quaecumque non intelligunt, blasphemant.

Sic fuit de discipulis, quia et videntes eum adoraverunt Ps. XXXI, 7: adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius. Quidam autem dubitaverunt, ideo Dominus tradidit se palpandum, ut dicitur Lc. XXIV, 39.

Et accedens Jesus locutus est eis.

Hic ponitur instructio facta a Christo.

Et tria sunt consideranda.

Primo potestatem denuntiat; secundo officium iniungit; tertio auxilium futurum promittit.

Secunda ibi euntes ergo docete omnes gentes; tertia ibi ecce ego vobiscum sum omnibus diebus.

Dicit ergo et accedens Jesus locutus est eis. Discipuli dispartiti erant, quia quidam eum in reverentiam habebant, quidam autem dubitabant; ideo indigebant utroque, scilicet quod manifestaret se, et quod confortaret eos. Sic accessit ad totum populum; is. IX, 2: populus, gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.

Item nuntiavit potestatem data est mihi omnis potestas in caelo et in terra.

Et, sicut dicit Hieronymus, data est potestas ei qui a populo ante crucifixus est. Potentia Dei nihil aliud est quam omnipotentia; et haec data non est Christo, quia non convenit Christo secundum humanitatem. Convenit autem ei aliquid, et secundum quod homo, et secundum quod Deus: unde in Christo secundum quod homo, est scientia, voluntas et liberum arbitrium, et similiter secundum quod Deus. Duplex ergo in Christo est voluntas, scilicet creata et increata. Potest ergo argui quod duplex est potentia, et duplex scientia etc..

Est ergo quaestio, quare sicut communicatur ei omnis scientia, quare non omnipotentia. Ratio est ista. Scientia et cognitio est secundum assimilationem cognoscentis ad cognitum, quia sufficit quod species cognitorum sint in cognoscente aliquo modo, vel ita quod per essentiam cognoscat vel quod sint inditae vel ita quod accipiantur a rebus: qualitercumque sint, sufficit ad cognitionem; ideo non oportet quod essentia sit omnium, sed quod sit capax omnium. Hoc autem est esse receptionis infinitae, sicut materia prima.

Sed potentia activa sequitur actum, quia quantum est actu, tantum habet agere; ideo qui habet omnipotentiam activam, habet potentiam ad actum omnium. Hoc autem non est, nisi quia habeat potentiam infinitam, quod non convenit Christo in quantum homo, sed solum in quantum Deus.

Quid ergo dicit quod mihi est data omnis potestas in caelo et in terra? notandum, secundum Hilarium, quod datio potest intelligi sive quantum ad divinitatem, quia pater ab aeterno suam essentiam communicavit filio; et quia sua essentia est sua potentia, ideo ab aeterno dedit suam potentiam; vel potest etiam referri ad Christum, secundum humanitatem. Sed intelligendum quod humanitas Christi aliquid accepit gratia unionis, et haec sunt omnia quae sunt Deo propria; aliquid autem accepit consequens unionem, ut plenitudinem gratiae et huiusmodi, et est quasi effectus unionis; Io. I, 14: vidimus eum quasi unigenitum a patre plenum gratiae et veritatis. In omnibus ergo his quae insunt Christo gratia unionis, non oportet quod omnia dicantur secundum duplicitatem, sed in aliis quae consequuntur. Unde dico quod potentia est data, non quia alia potentia sit data, sed data est secundum quod est unita verbo, ut filio Dei per naturam, sed Christo per gratiam unionis.

Sed quare magis dicit post resurrectionem data est mihi omnis potestas, quam ante resurrectionem? dicendum quod in Scriptura dicitur aliquid fieri, quando primo innotescit: sic ergo ante resurrectionem non fuit ita manifestata omnipotentia, licet eam habuerit; sed tunc fuit maxime manifestata, quando potuit totum mundum convertere.

Possumus et aliter dicere, quod potestas significat quemdam honorem praesidentiae, sicut dicimus homines in potentatibus; et sic accipitur hic potestas. Constat autem quod Christus qui ab aeterno habebat regnum mundi, ut Dei filius, executionem accepit ex resurrectione; quasi dicat: iam sum in possessione.

De ista habetur Dan. VII, 26: iudicium sedebit, ut auferatur potentia, et conteratur, et dispereat usque in finem. Regnum autem, et potestas, et magnitudo regni detur populo sanctorum altissimi, cuius regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei, et obedient. Unde intelligitur quaedam praesidentia actualis: sicut si exaltaretur filius ad exercitium potestatis quam naturaliter habebat; Apoc. V, 12: dignus est agnus quia occisus est, accipere virtutem et divinitatem.

Euntes ergo docete omnes gentes.

Hic iniungit officium; et triplex iniungit officium.

Primo docendi; secundo baptizandi; tertio officium informandi quantum ad mores.

Dicit ergo euntes ergo docete omnes gentes. Et hoc sic sequitur; quasi dicat: data est mihi omnis potestas a Deo, quod non solum Iudaei, sed etiam gentes convertantur ad me; ideo quia tempus est euntes docete omnes gentes. Io. XX, 21: sicut misit me pater, et ego mitto vos. Et Lc. XXII, 29: ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum. Et dicit euntes ergo docete; quia hoc est primum, in quo debemus instrui, scilicet in fide, quia sine fide impossibile est placere Deo, ad Hebr. XI, 6. Et ex hoc inolevit in ecclesia, quod primo catechizat baptizandos, idest instruit in fide. Et, potestate accepta, mittit ad omnes gentes; et hoc est quod dicit docete omnes gentes. Is. XLIX, 6: dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae.

Et postquam docti sunt de fide, dat officium baptizandi. Baptizantes eos etc.

Quasi diceret: qui ad dignitatem promovetur, oportet quod primo notificetur ei dignitas, ut ei post reverentia habeatur. Ad Gal. III, 27: quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Sed quae est forma baptismi? in nomine patris, et filii, et spiritus sancti.

In Christo duo sunt, humanitas et divinitas.

Humanitas est via, non finis; Io. XIV, 6: ego sum via, veritas, et vita: veritas, tamquam finis contemplativae: vita, tamquam finis activae.

Non volo quod in via, scilicet in humanitate, maneat, sed ulterius transeat ad divinitatem.

Ideo oportebat quod duo signarentur, humanitas et divinitas. Per baptismum humanitas; ad Rom. VI, 4: consequuti enim sumus cum illo per baptismum in mortem? et per formam verborum, divinitas ita quod sanctificatio est per divinitatem. Et ideo dicit in nomine patris, et filii, et spiritus sancti.

Et ratio est, quia per baptismum fit regeneratio, et in regeneratione tria requiruntur. Primo, cui fiat; secundo, per quem; tertio, quo.

Cui, scilicet Deo patri, ut dicit apostolus Rom. VIII, 29: quos praescivit, hos et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui.

Et Io. I, 12: dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Per quem, quia per filium; Gal. IV, 4: misit Deus filium suum... Ut adoptionem filiorum reciperemus, quia per adoptionem ad naturalem filium sumus filii. Item quo, quia accepimus donum spiritus sancti; ad Rom. VIII, 15: non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei.

Ideo oportuit fieri mentionem de patre, filio et spiritu sancto. Et ista in baptismo Christi fuerunt, quia fuit filius per quem, pater a quo, et spiritus sanctus in columba.

Et dicitur in nomine, idest in invocatione nominis, vel in virtute nominis, quia virtutem habet; Ier. XIV, 9: tu autem in nobis es, Domine, et nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos. Item dicit in nomine, non in nominibus, et confunduntur haereses, quae non ponunt distinctionem in hoc quod dicit in nomine patris, et filii. Sed confunditur Arius per hoc quod in singulari dicit in nomine.

Notandum quod in primitiva ecclesia baptizabatur in nomine Christi, et hoc ut redderetur nomen venerabile. Sed numquid modo sufficeret? credo quod non, quia expressa requiritur invocatio trinitatis. In Christo continetur implicite trinitas.

Sic ergo inducit ut eos instrueret ad baptismum.

Sed contra apostolus dicit, quod non misit eum Deus baptizare, sed evangelizare, sed baptizare per alios, sicut Christus non baptizabat, sed discipuli eius.

Docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis. Sed numquid sufficit ad salutem credere et baptizari? non; immo etiam requiritur instructio morum; ideo dicit docentes servare omnia quaecumque mandavi vobis. Ps. Cxviii, 4: tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Et dicit quae mandavi, non quae consului. Unde supra X, 27: quae vobis dico, omnibus dico.

Tunc ponit tertium et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Hic promittit auxilium; quare respondet dicentibus: tu mandas quod doceamus omnes, non sumus sufficientes. Non timeatis, quia ego vobiscum sum.

Et notate quod sicut mandatum ponitur transire in omnes, sic et auxilium; quia promittit apostolis et aliis simile exequentibus: unde ipse ad patrem orans dicit: non pro eis autem rogo tantum, scilicet discipulis, sed et pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me. Unde omnibus communiter promittit; Io. XIV, 12: qui credit in me, opera quae ego facio, et ipse faciet et maiora horum faciet.

Item per omne tempus; unde dicit omnibus diebus usque ad consummationem saeculi.

Non sic dicit, ut quasi post non sit nobiscum, nisi usque ad consummationem saeculi, sed quia tunc erimus per consummationem in gloria; Apoc. XXI, 3: ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Unde etiam Is. VII, 14 dicitur quod vocabitur nomen eius emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus, usque ad consummationem saeculi; quasi dicat: generatio fidelium fortior est quam mundus. Non enim peribit mundus, donec omnia fiant, idest ecclesia fidelium consummetur, et compleatur numerus electorum a Deo in vitam aeternam, cui est honor et potestas per infinita saecula saeculorum. Amen.